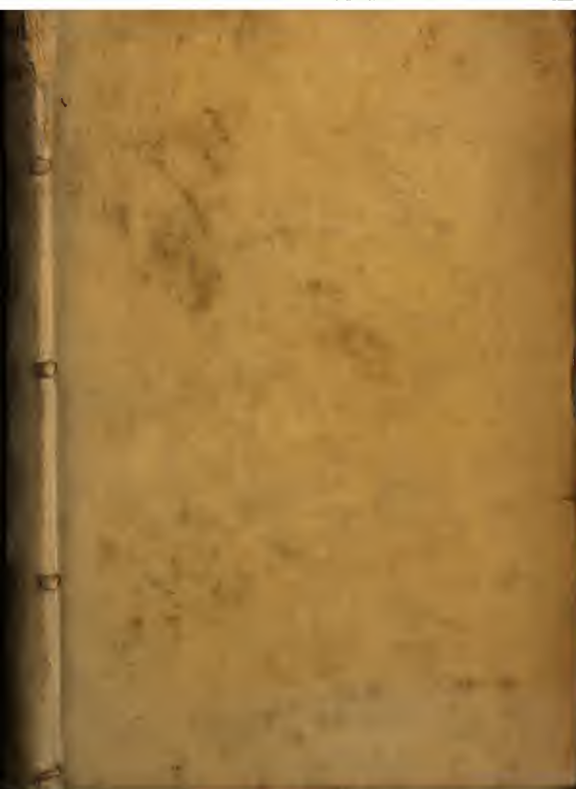

EVANGE
LISTARIVM MARCI MA
ruli Spalatenſis viri diſertiſsimi: opus
vere euangelicum cultiſsimoque ador
natum ſermone:ſub fidei:ſpei & chari
tatis titulus :in ſeptem partitum
libros

*

APVD INCLITAM
Coloniam. 1529

FRANCISCVS IVLIANIVS VENETVS LECTORI FELICITATEM

Aud sane me latet multos, ut humano generi opitularētur, & nomen sibi ex hoc pararēt, multa ingenij sui monimenta reliquisse. Cum enī alia uetustate deficiant, sola literarum monimēta, & æterna sunt, & mortaliū res æternitati commendant. Nihil sane æque humanum est ꝗ̄ alteri prodesse. Quo modo enim melius ciuium cœtus publice, priuatimq́ꝫ nisi ab homine adiuuentur? Huiuscemodi igitur uiris de humano genere bene meritis templa dicata, aræ erectæ, statuæ consecratæ fuere. Quid igitͬ Marci Maruli singularis uiri laudibus par referemus? Cuius uigiliæ cæterorum labores adeo superant, ut quanto illi cæteris præstiterunt, tanto hic ipsis præstantior iudicetur, qui tanquam lucidum sydus hac nostra ætate enituit, qui non solum sibi natus, immo ad communem omnium utilitatem nullis sudoribus parcit, ut hominibus auxilio sit: uiuit, ut nos uiuere faciat, laborat, ut quietē inueniamus, ut inquam bene, beateque uiuendo (prout ipse præ cæteris docet) cœlorum sedes sortiti, beati æuo sempiterno fruamur, nosq́ꝫ etiam in diuorum numerum relatos mortales ipsi ceu numina colant. Quid hoc maius excogitari potest? Spreuit diuitias, spreuit honores, ab ijs in quibus summum bonum mortales collocant, se penitus abdicauit. Quid cętera cōmemorem, cum paruula admodum sępius inclusus cella, inter syluestres arbores, feris tm̄ comitatus uitam degat, ut his curis alienus, nobis prosit? Scriptis

ſemper uacat, quæ ſalutem uniuerſo terrarum orbi afferant, his ſe penitus addixit. Quid hoc uiro, immo diuinó ſpiritu ſanctius, quid beatius, qui in carne præter carnem uiuẽs cœleſtem uitam in terris agit? Quis itaque tam aſſiduam eius in ſcribendo curam non admiretur, p ræſertim cum plurima ab eo uolumina iam perfecta ſint? Adde ſcribendi facilitatem, ſermonis elegantiam, quodque uerborum põdere, ſententiarumque grauitate nulli cedit. Interdum tamen ſedati amnis more labitur, modo paulum aſſurgens, ſine ullis ſalebris quaſi torrens pro rei qualitate decurrit incitatior. Acerrime uitia inſectatur. Taceo multiplicem literarum cognitionem, ut utrum elegantiore ſtilo, an doctrina magis ualeat non facile poſſis dijudicare. Donauit itaque nos diuino hoc opuſculo, ut alias alia, cui Euangeliſtarium nomen indidit ex intimis ſacræ theologiæ fontibus, abditaque utriuſque inſtrumenti lectione hauſtum. Totam tripartitam moralem philoſophiam complectitur. Cuius diuina conſilia ſi exequenda curabimus, in diuorum quidem cœtu gaudebimus. Quo igitur maiori munere donari potuimus? Quare quantum ipſi debeamus, quis uerbis queat conſequi? Commendauit hoc ſalutiferum opus Franciſco Lucenſi ſacerdoti integerrimo (Cui enim aptius diuina commendari poſſunt, quam illi qui quotidie diuina attrectat?) Qui ut bonos, & doctos uiros colit, & ab iiſdem colitur (Simile enim ſimili ueteri prouerbio facillime hæret) ita illorum opera ut quam emendatiſſima excudantur, uehementer laborat. Leges itaque opus a uiro & doctiſſimo, & optimo elucubratum: a ſacerdote uero rariſſimo diligentiſſime excuſum. Tu igitur nocturna uerſato manu, uerſato diurna, cum tantum utilitatis ex huius lectione capturus ſis. Bene uale, & deum opt. Max. deprecare, ut Marulo noſtro Neſtoreos annos largiatur, ipſumque feliciorem reddat. Expectato interim opus eiuſdem Maruli de imitatione Chriſti compluraque opuſcula Chriſtianæ pietatis cultori fructuoſiſſima. Iterum uale:

FRANCISCVS IVLIANIVS VENETVS MARCO MARVLO, VIRO & doctissimo & optimo.

QVæ ueterum pietas, fidei quæ gloria nostræ,
Iam pridem scriptis innotuere tuis.
Scilicet hoc uario deducta exempla labore,
Et docuit miræ sedulitatis opus.
Nunc cœli dum pandis iter, dum numina nobis,
Vt mihi sis magni numinis instar, agis.
Quare age quo tantum cœptum est pede, fortiter aude,
Et tua quo uirtus te uocat, ista pete.
Sic decus, & nomen, laudemq; parauerís, ut tu
Extinctus superis adnumerere tuis.

FRANCISCVS IVLIANIVS VENETVS FRANCISCO LVCENSI sacerdoti integerrimo.

QVanta tui est Maruli scribendo gloria, tanta est
Laus tua, qui Marulum uiuere posse doces.
Adde, quod ingenio quantũ contēdere neruis
Fas fuit, ut late splendeat, unus agis.
Profuerat tibi Marce parum, noctesq; diesq;
Peruigilem studijs inuigilasse tuis.
Frustra omnis labor, & frustra hæc industria, ni te
Et populo, & longo uindicet iste situ.
Hic uitam dedit æternam, astruxitq; nitorem,
Hic tibi quæ deerant, cætera pene dedit:

M. MARVLI PRAEFATIO IN SVVM EVANgelistarium.

Vemadmodum inter marmora Ophites, inter gēmas Adamas, inter metalla auꝝ, æstimatiōe pretioqꝫ præstare putant: & sicut sol oīm sydeꝝ fulgētissimus pulcherrimusqꝫ habet, ita supra oēs sciētias eminet illa quā ethicen uocant, qa de moꝝ uitæqꝫ cultu ptractat. Cū em̄ nihil in hoīe, laudabilius uirtute sit, nihil uitio detestabilius, quid ea doctrina magis egregiū magisqꝫ amplectēdū uideri debꝫ, q̄ hoiem ipsum instruit ac erudit, qua ratiōe & a malitia declinet et studeat probitati? Sed licet ī isto tā pclaro docēdi gñe: multa qdē sapiēter & acute a philosophis inuēta tractataqꝫ ferant: qs tñ tanta desipit temeritate, ut illa cū his, q̄ nobis diuinitus tradita sunt, ulla ex parte audeat cōferre? Errare utiqꝫ ipsi philosophi potuere, sicuti & errarūt ī plurimis, qm̄ hoies erāt: deus aūt qa solus cōsummatissimę sapiētiæ est, falli aut errare nullo mō pōt. Eius ergo, q̄ nihil est uerius, nihil sapiētius, leges pceptaqꝫ uiuendi & nobis suscipiēda proponimus, & alios ut suscipiāt hortamur. Quibus profecto si obtēperare curabimus, nō erit ipsa sibi pciū uirtus, ut Stoici dixerūt, sed uirtuti merces accedet, pro mortalitate īmortalitas, pro corruptione incorruptio, pro miseria beatitudo. Deniqꝫ deo ipso frui licebit, cū dei iussa pegerim9 eiusqꝫ ppetuo gaudebimus conspectu, q sua luce oīa illustrat, sua sapiētia oīa gubernat, sua potētia oīa sustētat. Nihil nobis ad pfectā cōsummatamqꝫ felicitatē deesse poterit, cū ab ipsius maiestate atqꝫ gloria, quā eloq uel excogitare nemo pōt, recepti atqꝫ assumpti fuerimus. Vt igiť ad tā immēsum et incōprehēsibile bonū puenire tandē ualeamus, ueteris nouiqꝫ instrumēti q̄ꝝ deus est autor, acta institutionesqꝫ pscrutabimur. Tria pcipua sunt, q̄ in his obseruanda nobis mandāt: fides, spes, charitas. Fides, ut credamus uerissima esse quę Moyses & prophetæ, q̄ Christus & apostoli diuino afflati spiritu locuti sunt. Spes, ut exc-

quendo ea quæ iubentur, illa quæ promissa sunt, accepturos nos minime diffidamus. Charitas, ut nihil agamus, necq; dicamus, nisi quod deo gratum & hominibus credimus profuturum. Et quoniam quicquid uel agẽdum, uel fugiendum præcipitur, ad hæc tria satis commode referri queat, ex ijs quę scripturi sumus, alia sub fidei, alia sub spei alia uero sub charitatis titulo expediemus: nihil omnino afferentes a scripturarum sensu autoritateq; alienum. Non erit itaq; meum quod docebo, sed diuinum: & de ipõ sanctorum uoluminum thesauro fideliter synceréq; depromptum, ut quicquid dixero tam uerum sit, q̃ ipsa ueritas. Etenim statui atq; decreui, nusq̃ a lege, nusq̃ ab euãgelio discedere, sed per utriusq; scripturę spatia discurrendo, quę magis necessaria nobis uidebuntur, passim colligere, & in septem digesta libros, q̃ diligentissime potero explanare, discereq; uolentibus offerre. Nihil in his inseretur externũ, ne alienis indigere uideamur, nostra tm̃, quę nobis in omĩ differenda de moribus materia satis abundeq; suppetunt in medium proferent: nullo exotici coloris fuco linita, sed sola sui puritate contẽta. Porro opus ipsum Euangelistarij nomine consecrabitur: quamuis non solum euangelij, sed etiam legis dicta exemplaq; continebit. Nam quoties per synecdochen a parte totum designare uolumus, ab ea parte quæ insignior uidetur, uocabulum imponi debet: unde & puppim pro naui, & animam pro homine quandoq; legimus apud autores. Præstat autem legi euangelium: qa in lege futurorum signa erant, quæ in euangelio impleta uidemus: illic typus & umbræ, hic ueritas & umbrarũ caliginem dissipans desyderata lux. Illic præterea per seruos suos nobis locutus est deus, hic per filium: & tũc quidem in Adam mortui eramus, nunc uiuimus in Christo. Explicata tandem rerum, quas aggredimur, propositione, inscriptionisq; ratione ostensa, reliquũ est, ut spiritu sancto aspirante uela pandamus, & ab ipsa, quam deo debemus fide illo bene iuuante institutum opus auspicemur. Vt tamen cuiq; mox constet, quæ materia in singulis pertractetur libris, libuit prius indicem librorum & eorundem capitum cum titulis seriatim subnotare.

Præfationis Finis.

INDEX TITULORUM CUIUSQUE CAPITIS septem Euangelistarij librorum.

INDEX TITVLORVM.

EVANGELISTARII MARCI MARVLI VIRI IN

euangelicis literis exercitatissimi Liber Primus, quod uerissima sint, certaque fide amplectenda, quæ Moyses & Prophetæ, quæque Christus & Apostoli diuino afflati spiritu tradiderunt, edocens: aliaque plura Christi præclara complectens dogmata: quæ uidelicet accommodatius sub fidei titulo digeri uisa sunt.

DE FIDE DEO PRAESTANDA. Ca. I.

PRIMVS IGITVR sperandæ beatitatis gradus fides est. Credamus Deo: credamus Dei filio: et quicquid spiritu sancto instructi diuini homines de ijs, quæ non uidimus, nobis testati sunt, indubitatæ credulitatis assensu suscipiamus. Vt iacto rectæ fidei fundamento, cæteras quibus beata uita cōparatur, uirtutes super ædificare possimus, & de nobis dici queat: Beati qui nō uiderūt, & crediderunt. Vnde etiam sacramētum corporis & sanguinis sui dominus sub panis uinique specie instituit: ut nō quod cernimus, neque quod tangimus, sed quod credimus in terra adorātes, hoc ipsum uidere in cœlo mereamur exultantes. Et quoniā unus fidei nostræ finis est, diuino frui conspectu, consulens nobis ipse saluator noster, ait: Pœnitemini & credite euangelio. Tunc enim plurimū prodest euāgelij fides, cum nos delictorum, quibus Deū hominesque offendimus, pœnitet. Idē alibi præcipit, dicēs: Habete fidem dei. qui fidem dei habent, hi non humanæ solertiæ callide inuētis argutęque cōclusis credūt, sed soli ueritati diuinitus reuelatæ firmiter adhærent, humanā doctrinā diuinæ semper posthabentes. Idcirco quidem & ad Sama-

Iohan. 20

Mar. 1

Mar. 10

ritanam mulierem, id est, ad animā per fidem saluandam ipse ueritatis magister Christus dixit: Crede mihi mulier, quasi diceret, mihi crede qui dei sapientia sum, nō philosophis qui humana sapiunt, nō poetis priscæ fatuitatis scriptoribus, qui in Deorum uix enumeranda multitudine delyrant, neq; Iudæis, qui trinitatē denegant, non intelligētes in una simplicicq; substantia personarum pluralitatē, quā
Psal. 109 & ipse sanctus propheta Dauid uidit, dicēs: Dixit domi-
Psal. 42 nus domino meo, sede a dextris meis. Et alibi: Verbo dei cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Quod si recte acciperent, etiam in ueteribus scripturis mysteriū sanctæ trinitatis cōtineri faterentur, et nobiscū simul sentirent. Crede mihi inquit. Distantiā quidā faciunt, inter credere deo, & credere in deum, ut credere in deum sit per fidē operari, & eius cui credimus, præcepta exequi. Hinc
Iohan. 6 idem ait: Hoc est opus dei, ut credatis in eum quē misit ille Prius tamen credimus, deinde operi accingimur, alterum sine altero nihil proficit ad salutē. Cæterum fieri solet, ut ad sectæ huius professionem accedentes nonnihil suspensum animum primitus gerant, deinde (si tamen dignoscendæ ueritatis proposito hoc agunt) magis illuminati, nihil ueri us esse existimant, q̄ quod sacrarum literarum monumentis contineri cognoscūt. Qui ita in fide stabiliri cupiūt (omes
Mar. 9 aūt cupere debent,) Deo supplicent, & hominē illum imitentur, qui in euangelio ait: Credo domine, adiuua credulitatem meam. Simul ēm & credebat, & quasi incredulus nutabat. Et quoniam experimēto iam didicerat, suā incredulitatem omnino infirmam esse & imbecillē, nisi auxilio iuuetur diuino, a domino opem petijt, ut perfectius crederet. Porro qui iam de religione nihil dubitant, cōtinuo de Iudæa ad montes transmigrare cupiunt, ad altiora uirtutū
Iohan. 12 culmina conscendere nituntur, & credendo in filium peruenire festinant ad patrē, ipso filio dicente: Qui credit in me non credit in me, sed in eum qui misit me. Fide enim penetramus usq; ap inuisibilia dei. Ne aūt ipsum qui est mis-
Iohan. 14 sus, minus aliquid habere putares, q̄ eum qui mittit, rursum ait; Creditis in deum, & in me credite, Aequalē se illi

testatur, dum eandem ipse de se fidem exigit, quę habetur de deo patre. Cui sententiæ & illud dictum congruit: Ego & pater unum sumus, non propter assumptam humanitatem, in qua minor sum patre sed propter substantiæ unitatem, in qua illi æqualis sum. Cum ergo patris & filij & spiritussancti unam eandemq; deitatem confessi fuerimus, consequens est, ut de ipsius filij doctrina nihil hæsitemus. Postquam autem omnes prorsus ambiguitatis tenebræ cordis latebras excesserint, tunc reliquum erit, ut nobis ad bene beateq; uiuendum et cupiditas accendatur, et detur facultas. Quod quidem futurū pollicetur dominus, dicens: Qui habet, dabitur ei, & abundabit, hoc est, qui habet fidem, merebitur gratiā, & fructibus exuberabit uirtutū. Sic & luxurioso prodigoq; filio, post offensam ad patrem reuertenti petentiq; ueniam nō solum ignoscitur, sed etiam datur stola, ut ueteri homine deposito, nouū induat annulus in manu, ut iustitiæ operibus incumbat, calciamēta in pedibus, ut ipse firmiter incedens, alijs quoq; se itineris, quo ad Christum peruenitur, ducē pręstet, atq; alios doceat, quod ipse prius & didicerit & fecerit. Semper tamen meminerit, ad fidei perfectionē non, nisi deo adiuuante, se posse peruenire, cum saluator dicat: Nemo pōt uenire ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum. Illi ad Christum trahuntur, qui trahi uolunt, quiq; orant ut trahātur. Nemo saluatur inuitus. Vt uelimus nostrum est, ut aūt uelimus et possimus, dei est. Si quis sitit inqt, ueniat ad me & bibat. Sitiant igitur & esuriant iustitiam, qui iustitiæ pabulo saturari uolunt, & tunc demum ex abundantia cordis os loquetur. Ipse enim subiungit, dicēs: Qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ, quod exponens euangelista, ait. Hoc autem dixit de spiritu quē accepturi erant credentes in eum. Fidelis ergo Christianus ueritatis & intelligentiæ impletur spiritu, quo iam plenus saluberrimis uitæ præceptis incipit scaturire. Minime quippe ociosi sunt, qui diuino aguntur spiritu. Hic idē Christum dominum in se manentem habet, dicente illo: Manete in me, & ego in uobis, & rursum: Qui manet in

Iohan. 10 — Matth. 13 — Luc. 15 — Iohan. 6 — Iohan. 15

me, & ego in eo. Quãtum aũt boni ex hoc consequamur, continuo declarat, dicens: Hic fert fructum multũ. Ne quis tamen quicq̃ suæ libertatis arbitrio magis q̃ gratiæ tribuat diuinæ, subiunxit. Quia sine me nihil potestis facere. Itaq; ut possimus, ut ualeamus ad uitæ melioris perfectiori sq; statum peruenire, futuri ædificij fundamenta nõ alibi ponenda sunt, q̃ supra firmissimam petram Christum, qui de semet loquens ait. Et super hanc petram ædificabo ecclesiam meã. Quam petram ille qui primus cõfessus est, Petri nomẽ accipere meruit, & inter apostolos tenere principatum. Hoc igitur quod Iudæis dictum est: Si filij Abra-
Math. 16
hæ estis, opera Abrahæ facite, nobis quoq; dictũ putemus
Iohan. 8
Credidit Abraham deo, & reputatum est ei ad iustitiam.
Gen. 15
Fides sola nunq̃ ei ad iustitiam reputaret, nisi congruis fidei uirtutum ornamentis sese excoluisset. Et hoc est quidẽ quod alibi ait dominus: Qui credit in me, opera quæ ego
Iohã. 14
facio, & ipse faciet, et maiora horũ faciet. Maius em̃ est pie iusteq; uiuere, q̃ miracula facere, quæ etiã p impios quandoq; fiũt. Sed qui ex ueritate est, inquit, audit uocem meã.
Iohan. 18
hoc est, qui in me credit, qui sum ueritas, hic p̃ceptis meis obtemperat, & me imitari pro uiribus contendit.

¶ De fidei constantia & virtute. Cap. II.

CAeterum nisi rectæ religionis fides semel suscepta constanter teneatur, uirtutes quoq; effluere ac dissipari necesse est. Conuulso quippe fundamẽto, quic
Lucæ. 18
quid superædificatum fuerit, corruet. Firma sane fides fuit
Mar. 10
cæcorum illorũ, qui increpiti ut tacerent, magis clamabãt:
Matth. 20
Domine miserere nostri fili Dauid Chananææ quoq; mu-
Matth. 15
lieris inconcussa permansit credulitas, quam ipsa ne contempta quidem dimisit, & quod credendo atq; sperando poposcerat, perseuerando impetrauit. Inuicta deniq; fuit ipsorũ martyrum in credendo constantia. Cæde, ure, occide inquiunt, cuncta quę homini inferri possunt tormenta, prius in corpore nostro perferemus, q̃ Christum negabimus. Hi ergo fuere, qui domũ sibi non in terra, sed in cęlo ædificare uolẽtes, fidei suæ fundamẽtum supra firmam petrã posuerant, atq; ideo domus illa nec fluminis illisione,

nec ualidis uentorũ flatibus potuit moueri. Sed hãc quoq; in credendo constantiã a deo petendã esse docet dominus, dum ad Petrum cõuersus ait: Ego rogaui pro te, ut non de- Luc. 22
ficiat fides tua. Stabilitæ aũt in deo fidei quãta uis uirtusq; sit, quis explicet? Chananæa credens responsum accipit: Fi- Mat. 15
at tibi sicut uis, quod multo plus est, q̃ si audisset, fiat tibi sicut petisti. Minus enim interdũ petimus q̃ uolumus, ne impudens uideatur petitio. Et illud profecto ad credulos Iohan. 8
est dictum: Cognoscetis ueritatẽ, & ueritas liberabit uos. Casso nimirũ labore tota gentiliũ philosophorũ schola desudauit in quærẽda ueritate, quã sola Christi aperuit fides. Frustra Romani liberos se esse iactitarunt, dum orbi terrarum dominarent. Fidei enim Christianæ ueritas uere liberos reddidit credentes, non potentiæ fastus terrenæ. Sola quippe ex corruptibilibus incorruptos, et ex mortalibus facit immortales. Virtus etiã fidei in eo enituit, q ex tam infirmo pincipio tantum roboris concepit, ut humiles homines, pauperes, inermes, neq; persecutionibus neq; cædibus cohiberi potuerint, quin longe lateq; reuelatæ diuinitus ueritatis uerba disseminarent. In omnem terram exi- Psal. 18
uit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Hoc Matth. 13
sane fuit granũ illud synapis quod minimũ erat omnium seminum: postq; aũt creuit, maius factũ est omnibus oleribus, euasitq; arbor grandis, in cuius ramis uolucres cæli habitarunt. Nusq; enim alibi cælestia contemplantiũ mẽtes iucundius conquiescunt, q̃ in ipsa euangelicæ doctrinæ lectione. Si habueritis inquit, fidem, sicut est granum Mat. 17
synapis. Ad naturã seminis referẽdum est, ex quo fit arbor Marc. 4
magna. Magna igitur fide opus est, ut magna operemur, & credentibus nihil impossibile sit. Etenim perfecte cre- Luc. 13
dentes nihil inutiliter petent, ideo nec montes transtulisse Luc. 17
feruntur, nõ quia nequiuerint, sed quia non expedierit. Nõ minus aũt mirabile fuit, mortuos suscitasse, quodquidem fecerunt, q̃ montes transtulisse, quod fecissent, si utile fore cẽsuissent. Vnde alibi dominus ait: Si potes credere, omia Mar. 9
possibilia sunt credenti. Sed uideamus q̃nã sunt ista omia, Math. 8
quæ factu possibilia dicat. Centurionis fides seruum suum

paralyticum sanat dum ipse a domino audit: uade, & sicut credidisti fiat tibi. Fides mulieris Hemorrhoidas patiētis ipsam morbo liberauit: fimbriam tetigit saluatoris nihil de omnipotētia eius hæsitans, & meruit audire: Filia fides
Lucæ.7 tua te saluam fecit. Fides leprosos mundauit, & ei, qui re-
Lucæ. 8 uersus pro beneficio accepto gratias egit, dicit: Surge uade
Luc. 17 quia fides tua te saluum fecit. Fides cæcum illuminauit q dum misericordiam implorat ut uideret, statim audiuit: Respice, fides tua te saluum fecit, & confestim uidit, atq;
Luc.18 ut benefactori gratiā quā poterat referret, sequebatur illū
Matth.9 (ut euangelista ait) & magnificabat deum. Fides Iairi synagogæ principis filiā eius mortuam uitæ restituit. Domino enim iubente ut surgeret, quæ iam exanimis plangeba
Iohan.11 tur, uiua in pedes se erexit. Fidei deniq; merito Martha et Maria Lazarum fratrem, quem mortuum sepultūq;, & iā fœtentē fleuerant iterū uiuū receperunt, dicente domino: Qui credit in me, etiā si mortuus fuerit, uiuet, & rursum: Si credideritis, inquit, uidebitis gloriam dei. Præcessit ergo fides, & subsecutus est tam grandis miraculi effectus. Omnium tamen quæ per fidem Christi facta sunt, quæq; fiunt, fientue, hoc maximum quidem est, q per eam ipsi
Matth.10 credentes de mundi huius miserijs ad cæleste transferant
Marc.8 beatitudinē, perpetuoq; felices efficiantur. Omnis inqt, q confitebitur me corā hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui in cælis est. Si ergo in terra, ut oportet crediderimus, illic certe in cælesti gloria coronabimur
Lucæ.12 ut optamus. Beatus inquit, qui non fuerit scandalizatus in
Lucæ.7 me. Scandalizantur illi qui dubitant, nec satis credunt. Vnde apostolus: Nos ait, prædicamns Christum crucifixum,
1.Cor.1 Iudæis quidem scandalū, Gentibus aūt stultitiā ipsis aūt uocatis Iudæis atq; Græcis Christum dei uirtutem & dei sapientiam. Sed post Christum quid quæso beatius matre Christi? & ipsa tamen ideo beata prædicatur, quia de nuncio sibi cælitus allato nihil dubitauit. Sic enim spiritus san
Luc.1 ctus per os Helizabet eius cognatæ ad eam dixit: Beata q̄ credidisti, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi a domino. Porro ne quis quasi propinquæ ad propinquā di

ctum cauilletur, audiat ipsum dominū dicentem: Amen amen dico uobis, quia qui uerbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet uitam æternam, & in iudicium non uenit, sed transit a morte in uitā. Vnde etiam latroni in cruce credenti atq; confitenti respondit: Hodie mecum eris in paradiso. In paradiso utiq; omnium bonorum pleno, & nulli unq; obnoxio molestiæ, nulli querelæ. Cū iterum ueritas dei dicat: Qui uenit ad me, non esuriet, & qui credit in me, non sitiet in æternum, & paulo post: Hæc est inquit, uoluntas patris mei, qui misit me, ut omnis qui uidet filium, & credit in eum, habeat uitā æternam, & ego resuscitabo eum in nouissimo die, ut uidelicet non solum in anima beatus sit, sed etiam in corpe. Atq; ut se esse filiū hunc, in quē credere oporteat, ostēderet, postea intulit. Qui credit in me, habet uitam æternā. Præsentis temporis uerbo utitur, ut credentes, & secundum ea quæ credunt, uiuētes, iam beatæ æternitati prędestinatos monstraret. Ne aūt minus recte credendo ab ipsa patris diuinitate filiū separemus Arrianæ impietati assentientes, alibi item ad patrem conuersus dixit: Hæc est aūt uita æterna, ut cognoscant te solum deum uerum, & quem misisti Iesum Christum. Pater igitur & filius, & utriq; communis spiritussanctus solus uerus deus est, trinus in personis, unus in substantia: Et si hoc credere uita æterna est, profecto qui sancte trinitatis fidem non tenent, licet unum deum, unum dominum & credant & pdicent, uitā æternā habere non poterūt. Iohan. 6 Iohan. 17

¶De fide sine operibus. Cap. III

VT autem fides nostra ex omni parte perfecta sit, operibus compleat iustitiæ. Vt quid eī euangelio credimus, si secundum euangelium non uiuimus? Quid Christum confitemur, si præceptis eius non obedimus? Talis fides iuxta Iacobi apostoli sentētiam, mortua est. Mortui sunt ergo illi, qui quod uerbis credere se aiunt, factis non probant. de quibus dominus ait: Dicunt & nō faciunt. Illis utiq; comparandi, qui Christum spinis coronatum genuflexi adorabant, non ut eum uenerarentur, sed ut deriderent. Vel etiam illis simillimi, q eidem sitieti Matth. 23 Matt. 27

uinum quidem porrigebãt, sed felle mixtũ. Quare autem ille uinum illud gustauit & bibere noluit? quia licet diligat confitentium fidẽ, fidei tamen præceptis aduersantes
Matth. 22 non recipit. Quãuis enim aliquis ad nuptias fidei inuitatus ueniat, uestẽ tamen nuptialem, hoc est uirtutũ ornamẽta non habens, de ædibus eliminatur, & quod deterius est manibus pedibusq; ligatis proijcitur in tenebras exteriores, ibi erit inquit, fletus & stridor dentium. ut discas eos damnandos esse, qui uel per ociũ, uel maliciam beatitudi-
Matth. 25 ne fidelibus promissa se fecerint indignos. Quos etiã cum fatuis uirginibus in euangelio conferre possumus, uirginitatẽ quippe fidei habent, quia syncere credunt, sed piæ rectæq; actionis oleum, quo fides ipsa illustraẽ, non habent. Frustra itaq; clamant: Domine domine aperi nobis. ipso dño aditum præcludente ac respondẽte: Amen dico uobis, nescio uos. Quid quæso infelicius, qd calamitosius, q̃ ab illo ignorari, qui solus nouit omnia? Illos aũt nescire dicit deus, quos à se reijcit, & procul a beatorũ repellit cõsortio.
Matth. 7 Vnde ait: Non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cælorũ, sed qui facit uoluntatẽ patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnũ cælorũ. Nemo itaq; sibi de sola fide plaudat, iustitiã iungat fidei, si uitæ æternę prẽmia consequi desyderat: alioquin ne miracula quidem aliquãdo fecisse illi proderit, a quo abest iustitia. Ideo subditur: Multi dicent mihi in illa die, domine dñe nonne in nomine tuo dęmonia eiecimus? & in nomine tuo uirtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis quia nunq̃ noui uos, discedite a me omnes qui operamini iniqtatem. Hoc idem apostoli uerba docent, dicẽtis: Si fidem habuero, ita
1. Cor. 13 ut montes transferam, charitatem aũt non habuero, nihil sum. Cæterũ hoc quoq; mali credentibus & non operantibus contingit, q͂ cum sese otio dederint, etiã fide deficere
Matth. 21 incipiant. Hoc in illa ficu arbore apparuit, quæ quoniã fructibus carebat, maledicto domini arefacta etiam folia q̃ sola habebat amisit. Exiccato aũt omi humore, nulli usui apta nisi ignibus fuit. Ita nonnulli qui Christiano censent nomine, cum sese ignauia corruperint, si quid Christianita

tis conceperant, totum consumunt, æternisq; ardoribus digni efficiuntur, cum infidelibus cruciandi, nisi pœnitentiã egerint, & ante uitam correxerint, q̃ iusti iudicis sententiã subire cogantur. Sed si neq; fides actionibus bonis carens a morte liberat, quanto dãnabiliorẽ putabimus pfidiã?

¶ De perfidia Cap. IIII.

NVnc ergo q̃ pernitiosum sit, ab euangelica ueritate dissentire, ipsorum euangeliorum testimonijs probare conabimur, ut cum aduersariorum mens pertinacior nullis argumentis flecti queat, saltem nostri ea secũ consyderantes, in proposito fidelis professionis intentius perseuerent, fortiusq; stabilianĩ. Qui nõ crediderit inquit, condemnabitur, ne uidelicet bona consequatur fidelibus promissa, sed pœna infidelibus proposita puniatur. Pœnę autem uel maxima pars erit, meminisse æternæ beatitudinis quam amiserunt, minas domini contẽnendo dicentis: Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum uenerit in maiestate sua & patris & sanctorum angelorum. & iterum. Qui negauerit me inquit, coram hominibus, negabiĩ coram angelis dei. Hoc ipsum est, q̃d de illis qui inuitati uenire neglexerant dixit: Nemo uirorum illorum q uocati sunt, gustabũt cœnã meam. Et cũ summi boni participes esse nullo modo possunt increduli, additur dolori cumulus, quod continuo post uitæ huius finẽ summũ malum subire cogantur. Hoc quoq; tibi indicat ille in euangelio, qui non habens uestẽ nuptialem, id est, fidei lauacro carens, non solũ propellitur e conuiuio, sed etiã ligatis manibus ac pedibus in tenebras mittiĩ exteriores. Væ etiam illi dicitur, quo fide aduersante fideli alicui scandalũ oritur, & melius cum ipso actũ iri, si molari lapide ad collum alligato in mare projciatur. Etem̃ remissior pœna eũ manet, qui per incredulitatẽ se solum perdit, et peruersa suasione alios non inquinat. Quãuis autem leuius crucietur, æternæ tamen morti, sicut & illi, qui alienæ subuersionis autores sunt, obnoxius est. Si non credideritis inquit, quia ego sum, in peccato uestro moriemini. Quid sit ita mori, Ioannes in Apocalypsi ostendit, dicens: Timidis, & in-

Mar. 16
Luc. 9
Luc. 12
Luc. 14
Matth. 22
Luc. 17
Apoc. 21

credulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & ueneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda. Qui ergo in peccato incredulitatis moriunt
Ioan.15 inferni ardoribus traditi sunt. Hoc ut magis manifestum faceret dominus, ait: Si quis in me non manserit, mittetur foras sicut palmes: & arescet: & colligent eum: & in ignē mittent, & ardet. Tritici præterea & zizaniorum parabo la distantiam fidelis & infidelis demonstrat, dicēte domi
Math.13 no: Colligite primum zizania, & alligate in fasciculos ad comburendum: triticum aūt congregate in horreum meum. Alteri ergo in ignem proijcientur: alteri ad usum domini in thesauris cælestibus translati seruabuntur. Quam ob rem de nobis solicitus saluator noster, ut hæreticorum
Matt.16 doctrinam deuitemus, hortatur & ait: Cauete a fermento pharisæorum & saduceoꝝ. Parum em̄ fermenti, ut aposto
Mar.13 lus inquit, totam massam corrumpit. Idē rursum ait: Vide te ne quis uos seducat. Multi em̄ uenient in nomine meo, dicentes quia ego sum, & multos seducent. Cum hæreticis igit & bonaꝝ mentiū seductoribus perniciosa est conuer atio. Si quos ergo diuinitati Christi derogare uideris, eos nō Christianos esse existima, sed Antichristos: non minus
Mar.14 execrandos illis, qui in domo Caiphæ in eum spuere & fa ciem eius uelare, quiq; caput ipsius & spinis cōpungere, & arundine ausi sunt uerberare. Nam Christi caput deus, Christus aūt caput nostrū est. Rursum si quē circa humani tatem eius errare senseris, eum sic existima, quasi qui ipm uestibus exuat: & nudum extensūq; affigere cruci non du bitet Talis Manichæoꝝ fuit impietas, qui Christū non ex uirgine natū dicebant, sed tantūmodo in phantasmate uisum. Horum profecto & his similium fugiendū est consortium. Sunt em̄ in pellibus ouium lupi rapaces, dum simulatione credulitatis fidelibus insidiant. Sunt abomina tio desolationis stans in loco sancto. Fingunt enim se cum ecclesia Christi sentire: & tamen maligne argumentatiōis machinis eam destruere & euertere conant, & sancta eius prophanare. Male interpretantur scripturas, diuersisq; sen-

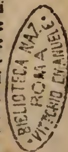
suis dogmata conscribunt, & se ueritatis assertores esse pdicant, ut Iudam imitati osculo Christũ prodant, & spongiã fellis calamo impositã ori eius offerant, illis ipsis qui olim hoc egerunt deteriores. Si quid eos petieris, porrigent tibi pro pane lapidem, pro pisce serpentẽ, pro ouo scorpionem pro bono uidelicet malũ, pro ueritate mendaciũ, pro antidoto uenenũ. Quo aũt facilius illos declines, audi dominũ dicentem: Ex fructibus eorꝝ cognoscetis eos. Aut eñ terrenarum rerum studiosi cælestia contemnunt, ociosiq; in foro negociant: & in uinea domini operari nolunt. Aut uoluptatibus & impudicitiæ seruiunt: porcis illis similes, q receptis intra se immundiciæ spiritibus in profundum maris præcipites iere. Aut auaritiæ student cũ Iuda uendentes dominum: & cum custodibus accepta pecunia negantes eius resurrectionẽ. Aut de omnibus dubij atq; animo suspensi nihil affirmare audent: quibus dicit: Quare timidi estis, necdum habetis fidem. Aut procaces sunt, ut illi qui prætereuntes Christum in cruce pendẽtem blasphemabãt. Aut iniqui & in omne scelus proni, Sathanę primogeniti, quibus dicere possis: Vos ex patre diabolo estis. Aut prorsus in errore ita obdurati, ut nec ratione, nec autoritate, nec miraculis moueantur: facti lapides, in quibus semen uerbi dei arescit: & spine in quibus præfocatur: & uia in qua conculcatur: quibus dominus ait: Quod scimus loquimur: & quod uidimus testamur: & testimonium nostrum non accipitis. Hi sunt qui lapides cordis sui tollunt: ut his obstinationis telis Christum repellant: & ipse obscondit se, ne quando ueritatem agnoscant, qui mendacio iam occalluerint: qbus si ipse sua uoce dixerit, ego sum, retrorsum abibunt: & in eodem corruent luto uitiorum, quo tam nequiter infecti sunt. Et quoniam obcæcauit eos ipsa animi malignitas. cum etiam ab aliquo fideli doctore quæ uera sunt audierint, non satis intelligunt, & tenebris repleti lucis disciplinam suscipere nequeunt. In tenebris ergo & in umbra mortis sedent: & diligunt magis tenebras q̃ lucem: quibus ait dñs: Quæritis me, & non inuenietis. Quęrẽtes quippe eum in scripturis, dum sanæ intelligentiæ sen-

Matt. 7

Math. 8

Marc. 4

Ioan. 3

Ioan. 13

ſum ꝯuertunt, minime ipſum inueniunt, terrenarũq; rerũ impediti curis cæleſtia capere nequeunt: mundumq; magis q̃ mundi dominum diligentes, nõ iam mundani, ſed mundus appellantur: domino ita de illis ad patrẽ dicente: Pater iuſte mundus te non cognouit. Huius mundi dominus diabolus eſt. Apoſtolus enĩ cũ de diabolo loqueretur, Princeps mundi huius inquit. & ne incertũ eſſet de quo mundo diceret, addidit: mundi tenebrarum harũ. Ille itaq; qui pertinaciter errat, & mundus tenebrarũ eſt, & diaboli ſeruus. Dei creatura es, o homo, dei iuris es, cur auerteris ab eo cuius es, & illi te tradis cuius non es? Dictum eſt: Date deo qui dei ſunt. & tu quæ dei ſunt, porrigis diabolo Quid tunc dicturus es, cum ipſum, cuius doctrinã cõtemnis, te iudicantem uideris, tibiq; dicentẽ audieris: In propria ueni, & mei me non receperunt? Qua fronte, qua fiducia tũc rogabis, ut ipſe te recipiat, quẽ omnino negare nõ poteris, abs te receptum non fuiſſe? Quid de illorũ incredulitate dicam, qui ne miraculis quidẽ mouentur, quos tamẽ admonens dominus ait: Si mihi non uultis credere, operibus credite, quę ſi ab homine fieri nullo modo poſſunt, cur non creditis in me aliquid eſſe ſupra hominẽ? Cæci uidẽt, claudi ambulant, leproſi mundantur, mortui reſurgunt: et uos me hominẽ eſſe confitemini, deum negatis. Talia & ab hominibus facta ſunt inquiunt: ſed qui hoc fatẽtur, nõ ne uerius dicerent, non ab hominibus, ſed per homines facta fuiſſe, ſi conſyderare uellent, in cuius nomine, quo inuocato facta ſint. Quod ſi hæc miracula, ut debent, facta eſſe a deo credũt, & per quos ea ipſe fecerit, ueraces & ſanctos fuiſſe non negant, dicant quis unq̃ illorũ, ſe uel deũ, uel dei filium eſſe confeſſus ſit? Et ſi eum ſe eſſe Chriſtus affirmauerit, cur ei non credunt? cur eius uerbis fidem non præſtant, cum etiam ipſi homines, quibus talia agendi data fuit poteſtas, in nomine Chriſti ea ſe egiſſe nunq̃ diſſimularint? Quibus certe ſi crederẽt, & in Chriſtum, qui ab ijſdem prædicatus eſt, crederent. Porro cum nec operibus uolunt credere, audiant inclamantem: Væ tibi Coroſain, uæ tibi Bethſaida; quia ſi in Tyro & Sydone factæ fuiſ-

Ephe.6 (margin)

Ioan.1 (margin)

Ioan.10 (margin)

Matth.11 (margin)

ſent uirtutes, quæ factæ ſunt in uobis, olim in cilicio & ci nere pœnitentiam egiſſent. Verũtamen dico uobis, Tyro & Sydoni remiſſius erit in die iudicij, q̃ uobis. Tyrus & Sydon ciuitates idolatræ erant, uitijſq; deditæ: & tamen his acerbius punietur illi, qui cum per inuocationem Chri ſti non pauca prodigia facta uiderint. Chriſtum nõ ut deũ recipiunt: & minus aliquid patre habere affirmare non dubitant.

¶ In illos qui de miraculis quæ ſcripta ſunt dubitant. Ca. V.

SVnt qui ſigna illa quidem facta fuiſſe legunt, ſed an uere facta fuerint, animo ſuſpenſi ſunt, ac ſimile aliquid ſuis ipſi oculis intueri ſpectareq; affectãt. Quibus reſpondens dominus ait: Generatio praua & adultera ſignum quærit. Et quoniam qui dubitant, indigni ſunt ut tale aliquid cernãt, ſignum inquit, non dabit̃ ei, niſi ſignũ Ionæ prophetæ. Quæri poteſt, cur dictum ſit, & ſignum non dabitur ei, cum Iudæis incredulis multa ſigna data fu erint? Sed qui ſigno, id eſt miraculo dominicę reſurrectionis, cuius typus Ionas fuit: non crediderũt, quod maximũ erat, multo minus alijs non ita magnis credere poterant. Maius eſt enim ſemet a morte reuocare ad uitam, q̃ alios & ad uitam incorruptibilem atq; immortalem, q̃ ad corruptibilem atq; mortalem. Non eſt ergo eis datum ſignũ efficatius ad credẽdum Chriſto, q̃ ipſa reſurrectio Chriſti: quam tamen ſubornatis per largitionem cuſtodibus dene gare conati ſunt. Eorum perfidiam imitantur, qui miracu la ipſi cernere quærunt, & de illis, quæ in euangelio recen ſentur, dubitant. Phariſæis quoq; & Saducæis infidis comparandi, qui de cælo ſignum ſibi oſtendi petierunt, non ſa tis habentes ea, quæ facta coram ſe in terra uiderant. Iure igitur ac merito talibus exprobrauit dominus dicens: Niſi ſigna & prodigia uideritis, non creditis. Et ſi non credide ritis inquit, quia ego ſum, moriemini in peccato ueſtro. mori autem in peccato (ut ſupra oſtendimus) omni alia morte peius eſt. Qui dubitat, Chriſti aduerſarius eſſe conuincitur, ipſo dicẽte; Qui non eſt mecũ, contra me eſt. Pe-

Matth. 12 (margin, beside "SVnt qui ſigna")
Matth. 16 (margin, beside "ſentur, dubitant")
Ioan. 4 (margin, beside "igitur ac merito")
Ioan. 8 (margin, beside "ſigna & prodigia")
Matt. 12 (margin, beside "morte peius eſt")

trus dubitando cœpit mergi: disicipuli non potuerunt eiice cere dæmonium. Zacharias factus est mutus? & hi quidē quod dubitando amiserant, credendo recuperarunt. Tu quoq; nisi dubitare desieris, non poteris euitare dæmonū dolos, nec loqui ea quæ tibi saluti esse possent, nec iā emer gere de abysso inferni, si modo cum corde isto dubio tibi decedere contigerit. Quod si cum Thoma hactenus dubi tasti, iam & cum eodem credens Christum confitere di cens: Dominus meus & deus meus. Alioquin ne illa qui dem quæ bene egeris, prodesse tibi poterunt ad salutem. Nisi enim firma petra, quæ est Christus fundamentum tui ædificij fuerit, quicquid operis extructum erit, corruet. Vt autem operis tui labor non sit irritus, crede deo non ho minibus, apostolis non philosophis, ecclesiæ dei non dia boli synagogæ: cum filius dei dicat: Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cælestis eradicabitur, hoc est, omnis religio, omē dogma, quod alio præterq; deo au tore inductum fuerit, diu stare non poterit.

¶ De ecclesia fide fundata. Ca. VI.

PEr hanc ergo fidem diuinitus nobis reuelatam ædi ficata est ecclesia supra firmissimam petram Christū dei filium dominum nostrum. Si fideles simus ipsi sanctæ dei ecclesiæ, cuius caput est Christus, membra cor poris Christi sumus. Qui autem non credit ecclesię, nec po testati eius subijcitur, ille abscisus & abiectus est, atq; cū mortuis computatus: nisi forte pœnituerit eum erroris, ac rursum per fidem iunxerit se ecclesię, mandataq; eius per fecerit. Solo enim fidei glutino corporis huius membra fer ruminantur, spe firmantur, charitate perficiuntur. Igitur quicquid catholicæ apostolicæq; ecclesiæ recepit autoritas & te illud citra omnem cordis hæsitationem recipere opor tet: & quicquid seruandum constituit, obseruare: si cum Marc. 6 Christo uiuere mauis, q̄ cum infidelibus interire. Ecclesia nauis illa apostolorū est, quæ fluctibus & procellis multa rum hæresum inquietabat: sed dum fideles in remigan do laborarent, hoc est in tuēda defendēdaq; ueritate fatiga rentur, ope adiuti diuina superiores euasere. Suscepto enim

Iesu in naui cessauit uentus, & turbines errorum dissipati sunt. Sed obserua, quod ad laborantes uenit saluator, non ad desides & pigros, & a iustis operibus ociosos. Qui ergo quod per se facere potest, non omittit, facile impetrabit, ut etiam illa quæ per se facere nequit, efficiat. Porro primæ ab initio ecclesiæ illa in euangelio parabola est: Homo plantauit uineam, id est deus pater domum Israel: circundedit eam sepe: custodia muniuit angelorum: posuit in ea lacum siue torcular, id est, legem præceptis uitæ redundantem: ædificauit turrim, id est, templum. Turris quippe arx est urbis: ita oratoria nobis munimenta sunt: ad quæ confugientes, carnis dęmonumque impugnationes minus timemus, orationis armis accincti, & cælestis contemplationis fide protecti. Sequitur: Et peregre profectus est. non discedendo, sed permittendo: ut in utranque partē libera sit operandi facultas. Misit deinde seruos ad fructus uineæ colligendos: misit enim prophetas, qui mandatorum dei obedientiā exigerent: sed agricolæ, id est Iudæi proterui, & nullius bonę disciplinæ patientes: nec dei sui nuncijs pepercerunt, alium afficiendo uerberibus, ut Micheā: aliū uulnerando ac perimendo, ut Esaiā, Hieremiam, Zachariam, & alios non paucos prophetas: neminem prorsus uitiorum suorum reprehensorem æquo animo tolerantes. Post prophetas misit filium suum charissimum & unigenitū dicens: Reuerebūtur filiū meū. nō quia ignoraret quid facturi essent, sed innuens quid facere deberent. At illi: Hic est hæres inquiunt, uenite occidamus eum. occiderunt & eiecerunt extra uineam, id est extra Hierusalem. extra ciuitatem enim crucifixerūt dominum Iesum. uel extra uineā extra Iudæorum ecclesiam: ut ab ipsis eiectus exciperetur colendus a nobis. Sequitur enim: Quid ergo faciet dominus uineę? malos male perdet: & uineam locabit alijs. hoc est, omnibus in Christum credētibus, tam Gētilibus quam Iudæis: ueteribus noua copulans. Christus lapis angularis: illa implens & ista inchoans. Veruntamen quantum intersit inter ecclesiā & synagogā, ipsa nominū interpretatio declarat. Synagoga græce, latinę congregatio dicitur. Ec-

Luc. 20

clesia autem conuocatio interpretatur, hæc propria naturæ rationalis, illa etiam ad pecudes pertinet. Itaq; ecclesiæ sicut magis singulare nomen, ita dignitas maior & gratia plenior. Hæc ergo ciuitas illa in quam mittuntur apostoli, ut domino parent pascha, hoc est cibum: de quo ipse ait:
Marc.14 Caro mea uere est cibus, et sanguis meus uere est potus. In ecclesia quippe carni & sanguini domini cōmunicamus accedētes ad cœnaculū grande stratum, id est ad altare, nomini eius consecratum ut non nostro, quod exiguum est, sed Christi merito uitam consequamur æternam. In eccle-
Luc.19 sia deo preces offerimus, dicēte domino: Domus mea do-
Ioan.10 mus orationis est. In ecclesia per baptismum renouamur: & encænia facimus, dum nouū hominem induimur, qui secundum Christum natus est. In ecclesia peccatorū nobis
Luc.10 uincula relaxantur. Hæc est enim stabulum illud, in quod homo a latronibus in uia uulneratus, curandus infertur. In ecclesia laborantium, in cælo requies est: quibus dicitur:
Ioan.16 Vos aūt contristabimini, sed tristitia uestra uertetur in gaudium. Ecclesia est ergo mulier parturiens, quæ (ut in euangelio scriptum est) tristitiam habet, quia uenit hora eius: cum autē pepererit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus homo in mūdum. Tristitia quidem afficitur, dum persecutiones tolerat, siue corporis, siue animi. Sed cū ab imis ad supna se transfert, tanto perfunditur gaudio, ut præcedentis angustiæ prorsus obliuiscatur Quia natus est homo in mundum, hoc est, quia filij ecclesiæ iam immortalitatis natiuitate lætantur, translati de mundo isto corruptibili ad mundum incorruptionis, & de terreno habitaculo ad cæleste regnum. Cuius immēsam & ineffabilem gloriam nunc in ecclesia laboribus occupata constituti cogitatione comminiscimur, dum solen-
Luc.10 nia sacra celebramus, Mariam imitando: quæ sedēs ad pedes domini sermonum eius dulcedine pascebat, ut cum ipsa postea dicere possimus: Vidi dominum, & hæc dixit mihi.

In eos qui in ecclesia nequiter se habent. Ca. VII.

CAeterum meminisse debemus, illis in ecclesia non esse locum qui terrenis intenti negocijs, corpus nō animum in eam afferunt, ne tūc quidem uanis colloquijs & nugis inutilibus abstinentes, iocisq; & risu, cum a sacerdote diuina peraguntur. Sciant eos minus fortasse culpabiles fuisse, qui domini flagello eiecti fuere de templo dicentis: Nolite facere domū patris mei, domum nego- Ioan. 2
ciationis. Illi uero eam latronum speluncam faciunt, qui ineffrenatæ libidinis ardore, nulla loci aut sacrificiorum habita ratione pudicitiæ insidiantur alienæ, uel oris nutu, uel oculorum nictu, uel impudenti aliquo uerborum prolatu. Melius cum ijs ageretur, si nunq; domum dei adijssent, q; ut ingressi sic in ea quasi in prostibulo uersari non dubitent. Deterius tamen adhuc peccant, qui ea mente illuc conueniūt ut simpliciorum fidem perniciosis quęstionibus peruertant, zizania superiacientes, ubi satum est triticum. Hi scin- Ioan. 18
dunt tunicam domini inconsutilem, ecclesiæ turbātes unitatem, seq; ipsos deprauato scripturarum sensu in errorem implicantes. Longe sese ab his faciat, qui matris ecclesiæ, cuius Christus sponsus est, filius esse desyderat.

De lege & euangelio Ca. VIII.

ECclesiæ uero sanctæ fortissimi parietes sunt, lex & euangelium. Nihil em̄ (ut apostolus ait) ad perfectū adduxit lex. Ille qui Christo domino legis pręcepta Luc. 18
se custodisse dixerat, audit unum sibi adhuc deesse, ut bonis quæ habebat, in usus pauperum distractis cælestes diuitias parare sibi maturet: hoc ergo legi deesse apparuit, ut terrenarum rerum cura contempta cælestibus tm̄ bonis cō parandis inhiemus. Lex em̄ & prophetæ usq; ad Iohan- Luc. 16
nem: quia illi præsentem tantummodo felicitatem obseruatoribus legis promittebant. Ioannes aūt primus regnū cælorum cœpit euangelizare. Atq; ideo dicitur: A diebus Io Math. 11
annis usq; nunc regnum cœlorum uim patitur, & uiolenti rapiunt illud. Tunc enim primum uim intulimus cælesti regno, cum pro nobis pugnante Christo uictus est ille, qui omes ab Adam descēdentes ob delictum uinctos tenuit. Disce tamen q; uiolenti rapiunt illud: non ignaui, nec qui

a uitijs ſuperantur, ſed qui his repugnando uictores euadunt. Nullibi aũt certior uincendi ſpes q̃ in euangelio, in quo certantibus ſuffragatur gratia. Quia lex per Moyſen
Ioan. 1 data eſt, gratia & ueritas per Ieſum Chriſtũ facta eſt. Hoc certe optimum uinum in fine conuiuij reſeruauit nobis
Iohan. 2 benigniſſimus ſponſus, cui dicitur: Tu aũt ſeruaſti bonũ uinum uſq; adhuc. i. uſq; ad ſextã ætatẽ, quã ſex hydriæ figurabant. Prima eñ ætas fuit ab Adã uſq; ad Noe, ſecunda a Noe ad Abraham, tertia ab Abraham ad Dauid quarta a Dauid ad tranſmigrationẽ Babylonis, quinta a trãſmigratione ad Iohannẽ, ſexta a Ioanne uſq; in finẽ ſeculi. In hac igit̃ poſtrema ætate, in qua nos ſumus, aquę uerſę ſunt in uinũ: q̃a ſcripturarũ literalis intelligentia allegorici ſen-
Luc. 13 ſus recepit ſaporẽ. Iã de plenis hydrijs haurimus Chri myſteria, q̃ diu ſub uerborũ uelamento latuerant. Et tunc q̃dẽ granũ ſynapis minimũ erat, quod poſtea acceptũ homo miſit in hortũ ſuũ, & creuit: & factũ eſt in arborẽ magnã. In omnem eñ terram ſparſit ſe ueri dei ſonus: qui prius Iudeæ tantũ finibus arctabat̃. Et uolucres cœli inq̃t requieuerunt in ramis eius. Illis quippe in euãgelio iucunda q̃es eſt, qui ſpem ſuã de terra tollentes in cœlo collocant, neq;
Iohan. 17 quicq̃ de promiſſionibus Chriſti dubitãtes, aiunt: Sermo
Lucæ, 13 tuus ueritas eſt. Cauent itaq; a fermento phariſæorũ, quod eſt pernicioſa hæreticorũ doctrina: & ei fermento penitus inhærent: quod acceptum mulier abſcondit in farine ſatis tribus: hoc eſt, ad illam intelligentiã dictorũ tota credulitate accedunt, quã approbauit eccleſia, triplicíq; ſenſu diſtinxit, hiſtorico, morali, ſpiritali: donec fermentet̃ totum donec totum ſane recteq; intelligatur: ita ut nullus errori ſuperſit locus. Cæterũ licet præferamus euangelium legi, utrũq; tamen unum autorem deum cõfitemur, utrãq; approbamus: Nec ſolui legem per euangeliũ dicimus, ſed adimpleri. in illa figuras eſſe, in hoc ueritatẽ: in illa promiſſionẽ in hoc perfectionem. Facilius eſt inquit, cœlum & terrã
Luc. 16 præterire, q̃ de lege unũ apicẽ cadere. Quicquid ergo cærimoniæ, ſacrificia, prophetæ futurũ nunciabant, partim impletum eſt in primo Chriſti aduentu, partim in ſcđo im

plendũ expectamus: ne quis frustra aliqd scriptũ aut significatũ putet. Quicquid aũt in lege ad uitæ moruꝗ institutionẽ spectat, sicut ueteribus ita & nouis hoĩbus est obseruãdũ, & cũ euãgelio cõmunicãdũ, ac de utriusqꝫ scripturæ moralibus pceptis cũ Psalmista dicẽdũ: Eloquia dñi, eloquia casta, argentũ igne examinatũ, probatũ terræ, purgatũ septuplũ. Nihil est his pciosius, nihil suauius. Quod idẽ tibi testaĩ ad dñm, dicens: Bonũ mihi lex oris tui, sup milia auri, & argenti, & ꝗ̃ dulcia faucibus meis eloquia tua sup mel ori meo. Nihil ita sedat irecundiã moderatqꝫ affectus, & in uiam æqui honestiqꝫ animũ dirigit. Pax multa inquit, diligentibus legem tuam, & non est illis scandalũ. Lucerna pedibus meis uerbũ tuũ, & lumen semitis meis Multa qdẽ & ipsi sapiẽtiæ professores philosophi ad cõponendos animi mores uere rationabiliterqꝫ pceperunt, sed cũ diuinis humana conferri nequeunt. Potentius ista influunt: si fideliter suscipianĩ, efficatius mouẽt, tenacius hærẽt fœcundius fructificant, felicius ad optatũ prouehunt finẽ, & cũ incõmutabili bono nos coniũgunt. Vetus igiĩ noua qꝫ lex, duodenarij sunt stabulario dati, id est ecclĩæ pſidi, ut his pctõꝝ nostroꝝ uulnera curenĩ. Sunt etiã duo gladij, quos in mediũ proferentibus apostolis, satis esse dixit dñs cum utriusqꝫ testamẽti doctrina satis superqꝫ sit aduersus quasqꝫ repellendas diaboli insidijas, ac prauas ab animo abscindẽdas cupidines. Vetus tamẽ testamentũ fuit Agar ancilla in seruitute generãs; & nouũ Sara liberæ prolis mater, qua libertate donauit nos Christus. Ideoqꝫ dñs quinqꝫ panes hordeaceos turbæ dedit seruili, ueluti quinqꝫ libros Moysi. Nos aũt pane qui de cœlo descẽdit uescimur: ut cũ eodem qui nos liberauit, ascendamus in cœlũ. Deniqꝫ legis pascha cum lactucis agrestibus, quæ amarissime sunt, comedebaĩ. At in euangelio pars piscis assi cũ fauo mellis domino a mortuis resurgenti offerĩ. Vnde & apostolus clamat dicẽs: Si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, ubi Christus est ad dexteram dei sedens: quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

Psal. 118
Ibidem.
Luc. 10
Luc. 22
Gala. 4
Luc. 24
Col. 3

In contemptores legis vel euangelij. Ca. IX.

SEd necque legis contemptoribus impune erit, cum diuinus sermo dicat: Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis. Frustra enim deum precatur, qui dei iussa parui æstimat. Hoc idem per Hieremiam spiritussanctus affirmat, dicens: Ecce ego adducam mala super populum istum, fructum cogitationum eius, quia uerba mea non audierunt, & legem meam proiecerunt. Post hæc denunciat illis captiuitatem futuram: ut qui ad legis præscriptum sponte seruire deo neglexerunt, inuiti seruiant inimicis dei gentique infideli. Et si talia legis præuaricatoribus debentur, quanto magis aduersus euangelij sui irrisores indignatio deseuiet Christi? Horum autem qui euangelium despicere uidentur, tria genera sunt. Alij quippe ne audire quidem uolunt diuinos, qui in ecclesia recitantur sermones. Alij autem audiunt: sed quæ præcipiuntur, ea exequi aspernantur. Alij uero magis temerario ausu ita audiunt, ut ea econtrario arguere præsumant: & ueritatis uerba, quæ non intelligunt, peruertere aliquo modo conantur. De primis conqueritur dominus ad eosdem dicens: Quare
Ioan. 8 loquelam meam non cognoscitis? quia non potestis audire sermonem meum. Et ut ostenderet eos, qui audire diuina dedignantur, ex parte diaboli esse: Qui ex deo est, inquit, uerba dei audit: propterea uos non auditis, quia ex deo non estis. Hi ergo & surdi sunt et muti, cum nec aures accommodent ecclesiæ doctoribus: nec quicquam tale aliquando loquantur. Qui nisi conuersi postremo sese offerant Chri
Marc. 7 sto, ita ut ipse digito tangat eorum aurem, & saliua palatum, nunquam sanitatem consequentur: semper ad ea, quæ salutis sunt, surdi & muti erunt: atque ut ita etiam ad malum sicut ad bonum surdi & muti forent, sed ut deterius peccent & leuam aurem habent, qua ea quæ carnis sunt, auidissime audiant: & sinistram linguam, qua uel nugas garriant, uel alios infament, uel proximo maledicant. Quod nisi tandem ad Christum adduci se permiserint, qui labefacta solo uerbo instaurat, quis eos curare poterit? De istis, ut reor,

prophetauit apoſtolus, cum diceret: Sanam doctrinam nõ ſuſtinebunt, ſed ad ſua deſyderia coaceruabunt ſibi magiſtros prurientes auribus, & a ueritate quidem auditũ auertent, ſed ad fabulas aũt conuertentur. 2. Tim. 4 Sunt quippe in his plurimi, qui pudendis gẽtilium poetarũ cantibus tota die operam impendunt: & ne horam quidem diuinarũ in eccleſia recitationum uacare auditionibus queunt. Tranſeamus ad eos, quos auditores tantum & non factores uerbi eſſe diximus: de quibus domini ſentẽtia eſt: Qui audit & non facit, ſimilis eſt homini ædificanti ſuper terram ſine fundamento, in quam illiſus eſt fluuius, & continuo cecidit & facta eſt ruina domus eius magna. Luc. 6 Audire enim & nolle facere, deficere eſt. Deficiens aũt, & ſe ſibi non reſtituens, quotidie deterior fit, patetq; omnibus diaboli inſidijs, nulla circunſpectę mentis uirtute munitus, tantoq; facilius ſupplantatur, quãto ſe putat magis tutum. Nam ſicut arborem uentorũ pulſatam procellis ruere neceſſe eſt, cuius radix uitioſa fuerit, ita illum labi quoties uoluptatũ illecebris prouocabitur neceſſe erit. Neq; minus in iſtos qui facere nolunt, q̃ in illos qui audire negligũt: exclamãt prophetæ, apoſtoli, euãgeliſtæ, omnes catholici doctores: Cecinimus uobis, & non ſaltaſtis: lamentauimus & non planxiſtis. Math. 11 Quid eñ aliud omnes diuinæ continent ſcripturæ, niſi uirtutum laudẽ, uitiorumq; deteſtationem atque querelam? Porro iſtis etiam, qui ſacra eloquia uel audire renuunt: uel ſi audiant, ſecundum ea uiuere nolunt: nequiores ſunt, qui eadem audiendo coram arguere, atq; ijſdem petulanter obtrectare audẽt, & ſophiſmatum ſtrophis docere, ipſa dei præcepta uel impoſſibilia factu, uel inter ſe pugnantia, uel aliqua in parte minus rationi conſentanea eſſe: quaſi uero quicquã rationabilius, conſultius, iuſtius homo poſſit indagare, q̃ hominum opifex præcipere? Si quis tam prophana præſumptiõe ducitur, inter hæreticos erit habendus, & de fidelium cœtu repellendus, ne ſanum gregem morbida contaminet pecus. Adeunt eccleſiam, audiunt epiſtolas, audiunt euangelia: & ſicut in Ioanne ſcriptum eſt, dicunt, durus eſt hic ſermo, quis poteſt eum au- Iohan. 6

dire? Nihil credunt nisi quod naturæ consentaneũ putant, & nesciunt omniũ autorẽ supra naturã esse: & ut se talem probet, super naturalia loqui operariq; solere. Quibus qui non adhibuerit fidẽ, necesse est ut dei omnipotentiã deneget: fateaturq; quod naturaliter fieri nequit, id nec diuinitus fieri posse. Qua in re naturã deũ alterũ cõstituere uidentur, si nihil maius deo q̃ naturæ tribuendũ censent. Qui-
Ioan. 8 bus dei uerbũ rñdẽs ait: Quæritis me interficere, qa sermo meus non capit in uobis: hoc est, quia non estis capaces a me p̃dicatæ ueritatis: ideo in me diuinitatẽ natura potentiorẽ, & humani ingenij captu maiorẽ esse non creditis. Ego aũt quod uidi apud patrẽ, hoc loquor. Ego eñ & pater unum sumus, una substantia, eadẽ natura, licet nõ eadẽ persona: alia quippe persona est geniti, alia genitoris & tamen utriusq; una eademq; diuinitas, eadem uis & gloria cũ sancto spiritu, quem ambo simul spirant, sibi æqualem sibiq; consubstantialẽ. Quod sanctæ trinitatis mysterium in una deitate, nisi fides teneat lingua non explicat. Ob hoc q̃dam, quia comprehendere nequeunt, retro cedunt, cũ potius persuadere sibi deberent: tanto ea magis deo tribuenda esse, quanto minus a nobis, qui homines nõ dij sumus, possint intelligi. Alioquin fateri oporteret, quod nemo unq̃ ausus est dicere, aut deũ non esse homine maiorẽ, aut hominem deo esse æqualẽ, si ad omnia quæ dei sunt, humani uis intellectus posset penetrare. Sunt tamẽ nonnulli, qui in peruersitatis suæ proposito ita obdurant, ut credulitatem nostram etiã irridere non dubitant: atq; hi fere sunt, qui gentiliũ philosophorum argutias secuti, nihil credendum putant, quod ipsa hominis ratio nequeat inuestigare, & suorum ambagibus argumentorum usi, quicquid non satis intelligunt id uerum esse denegant. A quibus euangelicæ ueritatis assertores auersi, ne in tam duro solo frustra uerbi semen iaciant, nullam frugem facturũ, dicũt:
Act. 13 Quia repellitis uerbum dei, & indignos uos iudicatis æternæ uitæ: ecce conuertimur ad gentes. Quæ uidelicet & audiunt euangelij prędicationes: & quod audiunt, credũt: & quod credunt, opere complere pro uiribus nitũtur. Vos

uero increduli mementote ab ipsa ueritate.i. a dei filio dictum:Qui me erubuerit & meos sermones,hunc filius ho Lucæ. 9
minis erubescet cũ uenerit in maiestate sua et patris & sanctorũ angelorum.Huius autem hominis infelicitati,quem Christus erubescet, nulla uitæ præsentis infelicitas potest comparari. Nam qui receptus a deo non fuerit in gratiã, a diabolo recipietur in damnationem suppliciumq; sempiternum,

De conuersio ad deum Ca. X

VT autem alterum ex his euitemus,alterũ sequamur sarcina peccatorũ deposita,quæ nos in abyssum de primit inferni:ad illa conuertamur quæ de terra eri gunt pauperem & in cœlo collocãt. Imitemur Symonem Marc. 14
leprosum,ut flagitiorum lepra curati mereamur hospitem habere Christum. Neq; nos prioris uitæ pudor impediat, aut horror in desperationem trahat.Benignissimus est,qui Lucæ. 14
ad cœnam inuitari iubet pauperes,debiles,cæcos & claudos, id est, omni scelerum genere inquinatos, & neminem prorsus repudeat ad se cum peccatorum pœnitudine accedẽtem. Hic est qui prodigum filium, cum bona pa Luc. 15
terna peregre profectus dilapidasset,ad se reuersum osculo excepit, amplexibus fouit:& lætatus est: q' ille qui perierat inuentus esset, & qui mortuus fuerat reuixisset. Diu multumq; in nequitię cœno immersus iacuisti,expergiscere tandem & erige te ut munderis. Mulier quæ duodecim Mar. 9
annos profluuio sanguinis laborauerat, cum Christi fimbriam tetigisset,sana discessit. Altera duodeuiginti annos Lucæ. 15
morbi ui inclinata, a domino manum ei imponente curatur:& cœlum aspicere incipit, quæ tanto tempore pecudum more terram tantum spectauerat. Plus dicam, octo Iohan. 5
& triginta annorum languorem sustinuit ille quem ad probaticam piscinam sanum surgere iussit dominus: ita ut qui tam diu fracto debilitatoq; corpore immobilis in lectulo decubuerat, illum ipsum lectulum quo ferebatur, ipse humeris suis referret, domumque rediret, non solum sanitati, uerumetiam uigori uiribusque restitutus. His autem curationibus tam diutina tabe mar-

cescentium corporum significauit tibi dominus, ꝙ ipse medicus animorum sit, quãuis ad multam ætatem in peccatis uersati fuerint, tantum ut curari cupiant & rogẽt. Nõ ẽm sanat ille nisi uolentem. Nam & hunc prius interrogasse dicitur, an uellet sanus fieri, atq; ut uelle audiuit, non distulit, quin statim sanum redderet. Nemo ergo desperet quãdiu uiuimus, misericordiæ locus est: tunc iudicamur, cum morimur: & si ante impetratæ ueniæ priuilegiũ nobiscum deferimus hinc decedentes, in electorũ numero asscribimur. Sin uero sine illo uitam obimns, ad mortem nunquã intermorituram descendimus, ad tenebras exteriores, ubi est fletus & stridor dentiũ, & pœnarũ finis omnino nullus. Beati igitur illi, quorum anteꝗ iudicabuntur,
Luc. 3 erũt praua in directa, & aspera in uias planas: qui priusꝗ opera ipsorũ iustitiæ libra examinabuntur, luporũ feritatẽ quam induerunt, cum agnorum mansuetudine cõmutabunt. Nunc ergo tempus acceptabile, nũc dies salutis, nũc
Iohan. 6 accessus ad eum datur, a quo dictum est: Qui uenit ad me non eijciam foras. Non aliter ad eum uenitur, nisi desisten do a malis, & q̃d bonũ est operãdo. Itaq; non solũ iniqui sed etiam ocio indulgentes, ab eo qui saluare potest, pro-
Mar. 11 cul sunt. Ficum illam quæ foliorũ tantum luxuria exuberãs
Iohan. 1 fructu carebat, maledicendo dominus ariditate dãnauit. Sub qua cum lateret Nathanael Israelita, licet dolo carens, non poterat loqui cum Iesu: egressus autem & magis alacris animi affectu saluatoris quærens conspectũ, eũ ipsum quem scribæ & pharisæi cognoscere nequiuerunt, confiteri cœpit, dicens: Rabi, tu es filius dei, tu es rex Israel. Veruntamen si sensus quoq; non satis sanos habeas. quicq̃d illis blanditur, mortiferum puta: & illa quæ deo placent,
Mar. 10 ijs indulge. Si uisus te ad peccandum solicitat, cæcus es: cũ Barthimeo perge inuocare Iesum, & petere ut uideas: tunc ipso imperante discedent ab oculis tenebræ illæ, in quibus spectandarũ mulierum concupiscentia habitabat, uel delectatio aliquam uanitatem uidẽdi uersabatur, cœlũq; ac sydera cõtueri incipies, & per ea quæ uidentur ipsa dei inuisibilia cõtemplari, Quod si te auditus & loquẽdi intẽ-

peries in malum præcipitant, surdus & mutus es, quia dũ te audire uel loqui ea quæ mundi sunt, nimium delectat, ab his quæ dei sunt, & aures auertis ne audias, & os comprimis ne loquaris. Cum surdo igitur & muto a domino posce remedium: Ille huiusmodi hominis aures digito tetigit & saliua linguam, atq; is qui utroq; malo affectus fuerat, utroq; liberatus abijt. Statim em̃ (ut Marcus ait) apertę sunt aures eius: & solutũ est uinculũ linguæ eius, & loquebatur recte. Postremo quibuscunq; uitijs corruptus uiuis. ita ut mortuus sis cum uiuas, quantũ potes ad illum qui uiuificat mortuos, te uerte. Nam et mortui audient uocem filij dei, & qui audierint uiuent: modo ne tardes tibi iam in morte posito querere salutem, dum inueniri potest. Fugit tempus, dies aduentat extremus: at q; hic fortasse crastinus est aut hodiernus: & tu tibi tutum putas differre turpis uitæ correctionem? Noli iuuentæ confidere: omni ætati cõmunis est mors. Nec prosperæ ualitudini crede: quidam dum rident, dum iocantur, dum cum alijs colloquuntur, repente concidere. Pelle igitnr moras om̃es: & prauas cupidines de pectore proijcere festina: atq; de spelunca latronum fac domũ orationis, in qua habitare dignetur Christus. Hoc pacto qui nunc nouissimus es apud deum, iam inter primos computaberis. In nouissimis erãt Mattheus, Zachæus, latro: sed cõuersi ad dominum, primi facti sunt. Matthæus reliquit teloneum, & fit apostolus. Zachæus auariciam largitate mutauit, & salus facta est domui eius, cum Christum suscepisset hospitio. Latronem aliena per uim rapuisse pœnituit, & saluatori se commendans meruit de cruce transferri in paradysum. Audi Christum clamantem: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Hinc tu tandem ad uocantẽ conuersus dic: Iniquitates meę supergressæ sunt caput meum: & sicut onus graue grauatæ sunt sup me. Tũc ille occurrẽs tibi, protinus te omni fasce liberabit, & expeditum ad se trahere incipiet: ut qui flagitijs coopertus mergebaris in profundum; iam his omnibus emundatus ascendas in cœlum.

Marc. 7

Iohan. 10

Matth. 11

De auersis a deo Ca. XI.

ET cum tanta felicitas sit eorum, qui ad deum couer si mores suos corrigunt: nõ ambigimus æque gran dem esse miseriam illorum qui obdurantur. Prædica, argue, obsecra, increpa opportune, importune: nihil pro ficis cum in spinis, quæ sementẽ uerbi dei præfocant semi nas: uel super lapide, ubi semen radices agere non ualens, arescit: uel in uia, ubi conculcatur & atteritur. Coram praua assuetudĩe corruptis hominibus quoties de deo, de sanctis, de uitæ honestate incidit sermo, corrugant nares, con trahunt frontem, os distorquent, uultum auertunt: & taciti etiam dicere uidentur. Durus est hic sermo, quis potest

Iohan. 6 eum audire? Tales erant pharisæi illi ac legis periti, quorũ scelera cum argueret dominus, cœperunt (ut Lucas ait)

Luc. 11 grauiter insistere, & os eius opprimere. De quibus in Io-

Ioan. 8 anne conqueritur saluator & ait: Non potestis audire sermonem meum. Dextera igitur aure carent, ne bona audiant, ueluti Malchus ille cum a Petro uulnus accepisset. Is tamen adduci ad Iesum ut curaretur sustinuit. Isti uero peruicatius auditũ obturasse uidentur, ut aspis, ne intelligant uo cem sapienter incantantis. Quod si ultra eis præcepta salu

Iohan. 9 tis ingerere perseueraueris, indignãtur, & iam in contume liam prorumpunt. Totus in peccatis natus es inquiunt, et doces nos? Vnde autem fit, ꝙ tam obstinato proposito cælestem aspernentur disciplinam, parabola euangelij de nu

Matth. 22 ptijs recitata docet. Ad quas inuitati, quoniam uenire noluerunt, alius inquit, abijt in uillam suam, alius ad negociationem suam. Deliciæ quippe huius seculi & ipsa terrenarum opum cupiditas auertunt animum a cælestium contemplatione, & caduca bona ęternis præferre compellunt: quia hæc futura expectantur, illa uero præsenti uoluptati deliniunt: ita ut quæ nondum habentur, iam uel non esse omnino, uel haberi non posse credantur. Illi ergo qui tam impie subuersi sunt, nec fidei certę, nec firmę spei sunt: Alij luxuriæ, alij auaritiæ studẽt, & cum sensuum suorum affectibus seruiant, uirtutibus uacui & ad uitia proni efficiuntur. Recedẽte enim domino de templo cordis eorum

non relinquitur lapis super lapidem, qui nõ destruatur: usque adeo Barrabam, id est, diabolum sibi dimitti gaudent, ut eundẽ Christo domino qui pro ipsis crucifixus est, antefer re non dubitent. Attendant tamen, si nondum penitus obsurduerunt, & cognoscant, ad se quidem omnia illa pertinere, quæ salutarem doctrinam nolentibus admittere, minatus est Christus dominus. Ad illos enim quos iustitiæ suæ doctores constituit, & ad prædicandum gentibus destinauit, dixit: Quicunque non receperint uos, neque audierint sermones uestros. Exeuntes foras de domo uel ciuitate, excutite puluerem de pedibus uestris. Amen dico uobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorreorum in die iudicij, quam illi ciuitati. Sodoma enim & Gomorra ante euangelium subuersæ sunt, at isti ultro oblatum respuunt ac repellunt, dum præceptis eius contraria operantur. O miram mentis peruersæ cæcitatem: non uident quam labile bonũ sit mundanæ luxuriæ uoluptas cui adhærent, quam firmum & stabile cœleste regnum quod contemnunt, quam graue perpetuumque malum infernalis cruciatus, quem mox subire coguntur. Sed iam istos in damnationis interitũ tam pertinaciter currentes relinquamus, cum etiam ab ipso omnium dño relicti esse uideantur: & illis pro tempore consulamus, qui ad capessendas accedunt uirtutes, ut in eo bono quod semel sibi proposuerint constanter, perseuerẽt. Sicut enim in uitijs obdurare pniciosissimũ est, ita in bene uiuendi cura minus esse constantem, turpe indecorumque habet. Math. 10

De animi constantia Ca. XII.

FIrmum ac stabilem esse oportet dei seruum, nec iniuria lacessitum irasci, nec laudatum insolẽter efferri. Vtrunque præstitit mulier illa Chananæa. Cum enim canibus compararetur, quibus non erat concedendus panis filiorum, non est indignata, sed magis semet submisit, dicens: quod etiam catelli micas panis comedant, quæ de mensa cadunt dominorum. Rursum cum responsum domini accepisset: Magna est fides tua, fiat tibi sicut uis: nequaquam tantæ commendationis gloria sese extulit: sed potius eandem humilitatem, quã contempta non deserue- Matth. 15

rat, egregie deinde probata conseruauit, fidei suæ magnitudinem magis ad diuinæ largitatis gratiam referens, quam ad arbitrij sui libertatem. Quod si quicquam ex eo sibi iactanter arrogasset, filiam pro qua supplicauerat, sanam non recepisset. Et nos igitur si ab ijs, quæ nequiter cōmisimus, purgari cupimus, modis omnibus caueamus, ne in eodē relabamur luto, alioquin per incōstantiæ uitium, nec satis creduli esse argueremur, nec ipsa, quæ intra nos est sanari filia poterit. Est aūt constantis animi repugnare cupiditatibus, a bono instituto nunquam deflecti, & cum semel ad colendam æqui honestique uirtutem conuersus fueris, nusquam ab ea discedere uelle. Profecto qui sic sibi constiterit, intrepidus uitæ finem expectabit, spe certissima firmatus de morte se transiturum ad immortalitatem, & illam beatitudinem, quam nec fando exprimere, nec cogitando possumus complecti. Nos ergo tantæ mercedis cupiditate flagrantes, cū sanctius uiuendi domū ædificare cœperimus,
Luc. 6 fundamentum eius supra petram stabiliamus: & ipsam uirtutum structuram nec malignorum spirituum uenti cōcutere poterunt: nec præsentium aduersitatū flumina obruere: immobilis inuictaque perstabit, donec ad culmen usque perducatur summæ ꝑpetuæque integritatis. Frustra aūt Christum in cordis nostri monumento condimus, si constantię lapidem ad ostium monumenti non admouemus, ut eo aditum inimicis Christi, quantum in nobis est, prohibeamus. Qui sunt isti inimici procul longeque abigendi, nisi uitia ipsa, quæ salutaribus uitæ monitis reluctant atque obsistunt, & quicqd probe laudabiliterque ædificatum fuerit, destruere festinant. Ab his qdem quicunque se illæsum incōtaminatūque custodierit, hic uere Christi discipulus erit: cui
Matth. 16 idem dominus iure ac merito dicere poterit: Tu es Petrus & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Ille em̄ uere petra est supra petram, qui dum Christi uestigijs innititur, in his in finem usque fixus perseueret, & in domino cōfidens, sicut mons Sion non mouetur in æternum. Vt aūt ista cōstantiæ uirtus quāta sit magis patescat, instabilitatis quoque uitiū quam execrandum habeat consyderemus.

De animi inconstantia. Ca. XIII

QVemadmodum futurę & constantem animum su
pra petræ soliditate ædificare diximus, & id quod
ab eo fabricatum fuerit, tam contra dæmonum
præualere certamina, q̃ aduersus malorꝫ, quæ mortalibus
contingunt, acerbitatem: ita econtrario debilẽ, & in propo
sito minus persistentem domui illi comparandum esse ar-
bitramur, quã moli arenæ impositam & uentorꝫ concutit Lucæ.6
flatus, & impetus subruit fluuiorꝫ, atq; ad solũ usq; conci
dere cõpellit. Is enĩ qui inconstans fuerit, facile quidem et
fraudibus diaboli cædet, & uiolentiæ persecutionũ, & fa-
stui ambitionis, & cumulandarꝫ opum cupidini. Seruabit
fortasse fidem, quã diu nemo aduersabitur; sed si qua fœ-
dæ uoluptatis appetitione cor titillare serpentis antiqui cal
liditas cœperit, si tyrannus minari necẽ, si collati magistra
tus dignitas efferre, si animũ habendi auiditas inquietare,
adulterio inquinabitur, ut Herodes: metu ad negandum
subuertetur, ut Petrus: optimũ quenq; contẽnet, ut pontifi
ces & scribæ Christum, dum lucra sectaĩ ut Iudas, nec fur-
tis abstinebit, nec sacrilegio. Quod autem turpissimũ sit,
cum bene cœperis male desinere, & nunc hoc, nunc aliud
uelle. Aliæ quoque in euangelio similitudines indicio
sunt. Inconstantis quippe hominis uolubilitas com- Matth.11
paratur arundini uento agitatæ, dum Ioannes Bapti.
talis non esse asseritur. Adde q; arundo ipsa & fragile li-
gnum sit, & infructuosum uacuumq; intus ac nodis qdẽ
plurimis intersectũ. Ita uir sibi minus constans, tentatio-
nibus succumbit, bonarꝫ actionũ sterilis est, uanitatibus
affluit, & multorꝫ uinculis innodatur peccatorꝫ. Eundem Matth.17
lunatico illi conferre possumus, quem nunc in ignem, nũc
in aquam cadere solere dixerunt. Inconstans igitur ut Lu-
na mutatur: & cum iam pene plenus bonorꝫ creditur, tũc
deficere incipit: cumq; alternis motibus agiteĩ, & nunc
igne charitatis incalescat: nũc aqua maliciæ frigeat: prõpti
us tamen ad id quod malũ est rapitur, & ad peccata decli-
nat. Quod aũt difficulter ne in scelere pseueret effici queat,
disce. Lunaticũ hunc apostoli curare non poterunt, a Chri-

sto sanatus est, qui ipsis mirantibus, quare sibi id non licuerit, dixit, hoc dæmoniorum genus non posse eijci nisi per orationem & ieiunium: ostendens grauissimam q̄dē esse animi egritudinem inconstantiam. Hanc præterea rotarum instabilitati cōparat scriptura: Pręcordia fatui inq̄t, quasi rota carri: & quasi axis uersatilis cogitatus illius. Et quoniam rota ista non solum instabilis est, sed etiam dū tracto curru uertit̄ magnos ædit stridores, & crebra reuolutione atteritur ac deperit. Sic hominis inconstantis leuitas quicquid bene fecerit, ipse suas laudatioues iactabundus garrit, & facinus illud, quo meritum aliquod apud deū cōsequi sibi potuisset, euacuat inanis gloriæ cupiditate: deinde hanc ipsam gloriam prauis operibus, ad quæ semper pronior est, destruit: & in suimet infamiam turpiter conuertit. Nam quamuis aliquando etiam non improbi ingenij esse uideatur, nunq̄ tamen non maiore sui parte malus est. De quo Iacobus apostolus: Vir inquit, duplex animo inconstans est in omnibus uijs suis. Quippe qui nūc hoc, nūc illud appetit: cui quod modo placuit, modo displicet: & rursum quod displicebat, placet. Qui si quando boni aliquid agere aggreditur, semper ante q̄ perficiat cessat: atq̄ idem nec sedere, nec stare diu potest. Multiplex, uarius, discors est, secum pugnans, sibiq̄ met contrarius, nec in uerbis nec in factis idem. Profecto qui talis est, nunq̄ a'iquo honestioris uitæ studio proficere poterit, immo cum in seculi huius pelago uela faciens frequenter naufragetur, mergendum tandem in profundo inferni facile conijci potest. Nunq̄ enim sic resipiscit, ut non cras deterior q̄ hodie sit. Nos ergo ne quando ad eius tam damnosam animi mobilitatem tam periculi plenā declinemus, discamus post constantiā etiā fortes esse: Et iā de ipsa fortitudinis uirtute pro ut nobis diuinus euāgelij sermo suggerit, differamus.

¶ De animi fortitudine Ca. XIIII

FOrtis animo is est, qui nulli rerum fragiliū cupidini succūbit, & neq̄ aduersantibus frangit̄, neq̄ prosperitatibus insolescit: cælestibus tantūmodo bonis adipiscēdis inhiat, cætera contēnit. Fortis est igit̄ q uincit aua-

ritiã, et audit dñm dicẽtẽ: Cauete ab omi auaritia: quia nõ in abundantia cuiusq; uita eius ex ijs quæ possidet. Supera ta aũt auaritia ad munificentiam liberalitatemq; se confert: & ea quæ habet, indigentibus dilargit, dum ad pfectioris uitæ sublimitatem ascẽdere festinat: iuxta illud saluatoris dictum: Si uis perfectus esse, uade & uende omia quæ habes, & da pauperibus, et habebis thesaurum in cœlo, & ueni sequere me: Non erat perfectio contẽnere diuitias, nisi addidisset dñs, ueni sequere. Omnibus abundare uirtutibus quærit qui Christũ imitari decernit. Christi em imitator q̃ primum ueterem exuit hominem & in induit nouum, superbiam mutat humilitate, iracundiam lenitate incontinentiam castitate, & breuiter uitium uirtute. Atq; ita malarum passionum uictor efficitur, cum ad diuersas ab his actiones animũ conuertere cœperit. In his deinde confirmatus omnes præsentium tribulationum ictus excipit clypeo patientiæ, de omnibus deo gratias agens, minusq; se pati confitens, q̃ peccata sua mereant. Hoc est illud q̃d præcipit dominus & ait: Qui uult uenire post me, abneget semetipsum, & tollat crucẽ suam & sequatur me. Ac ne qs crucis nomine, quod dura asperaq; significat turbetur, discipulos suos cõsolatus est, dicẽs: In mũdo pressurã habebitis, sed confidite, ego uici mundum, quasi diceret: Sicut ego propria uirtute calcaui mundi huius erumnas, ita & uobis uincẽdi facultatem conferam, ut per me mala omia magno animo perferendo, illis omnibus fortiores potentioresq; sitis: tãtum non in uobis sed in me spem fiduciãq; habeatis: Hunc præterea fortis animi uirum, Christiq; domini sectatorem: quemadmodum aduersa non deijciunt, ita nec secunda arroganter erigunt. Frustra em in aduersis uinceret, si in prosperis perinanis gloriæ appetentiam superaretur. Itaq; in dignitate constitutus non sibi blanditur sed alijs prodesse affectat, nec tam præpositum se esse meminit, q̃ eorum quibus præest ministrũ, a domino admonitus dicẽte. Quicũq; uoluerit inter uos maior fieri, sit ur̃ minister: & q uoluerit inter uos primus esse, erit ur̃ seruus sicut filius hois nõ uenit ministrari sed ministrare, & da-

Matth. 19 Matth. 17 Iohan. 16 Matth. 20

re animā suam in redemptionē pro multis. Præstantis autem ac strenui animi est, dominandi cupidinē, quæ sæpe robustissimos uicit, superare: ipsamq; regum pōpam & principum luxuriam pro nihilo ducere, atq; in omnibus cū Christo humiliari. Quid em esse potest maius Christo? qui eiuscemodi humilitatem sic in se commēdauit, ut dei filius non dedignaret esse hominis filius, & formam serui assumere, cum esset omnium dominus. Deniq; fugisse dicitur in euangelio, cum eum regem facere uellent. Et non est regnum meum de hoc mundo inquit. ut suo exemplo non in terra regnare, sed in cœlo desyderemus. Vnde &
Ioan. 18 mercedem humilitatis, & non humilitatis pœnam proposuit dicens: Qui se humiliat, exaltabit: & qui se exaltat, humiliabitur. Ad hanc animi fortitudinem pertinet, ipsam etiā, quā præcipue uulgus formidat, mortem contēnere: nec ullo supplicij genere sic terreri, ut a bono honestoq; discedas.
Matth. 10 Nolite timere eos inquit, qui occidunt corpus, animam aūt non possunt occidere: sed potius eum timete, q potest corpus & animā perdere in gehennā. Si ergo casus inciderit, ut aut moriendū sit, aut peccandum, eligat potius mors corpis q̃ aīæ, mors em aīæ pctm̄ est. Quod si metu mortis pculsus, uitæ fragili & uelis nolis cito perituræ tūc peperceris, illam stabilē & immortalē, qua sancti fruuntur, amittes. Ait enim: Qui uoluerit animam suam saluam facere, perdet eam. Nam siquis peccare mauult q̃ mori, hic sibi uiuet, & deo morief. Deo autem mori est, in inferni baratrum ruere, nullum cum ijs qui uere uiuunt habere cōsortium. Sequit: Et qui pdiderit animā suam propter me, inueniet eam. Sed ne forte dubius & incertus quęras, quo locorꝫ inueniet eam, ait: Vbi ego sum, illic & mi
Ioan. 12 nister meus erit. Quid aūt illo homine felicius, qui merebitur esse socius Christi? Sed si cum illo simul uiuere uolumus, mundo moriamur nullum recusantes, quo deo gratificari possimus laborem, nulli cedentes aduersantium psecutioni. Nam dum tyrannus minatur necem, Christus aperit paradysum: dum homo impius tormentis cruciat, clemens deus refrigerij sempiterni sedem cōstanter tolerāti-

bus parat: præmijq́ magnitudine tanto ampliat magis,
quanto grauius pro amore suo affligimur: si tamen uindi
ctam in eos qui affligunt, non appetimus, sed econtrario
bene illis facimus beneq́ optamus, a quibus male accipi-
mur, dicente domino: Diligite inimicos uestros, & bene- Math. 5
facite ijs qui oderunt uos, & orate pro persequētibus uos.
Hoc prior præstitit ipse qui præcepit: deinde serui eius, qui
suis persecutoribus monstrabant uiam salutis: & a quibus
tormenta patiebātur, eis ignosci orabant. Proprium itaq́
christianæ fortitudinis est, seipsum uincere, & affectibus
cōtra rationem nitentibus imperare: nec carni sed spiritui
obedire, ipsumq́ dominum pro uiribus imitari, eiq́ sese
q̃ simillimum reddere. Sed iam fortitudini cōtrariam pu
silli animi imbecillitatem in medium proferamus. Fit em̃
ut magis elucescat uirtus ex comparatione uitioꝝ.

¶De animi imbecillitate. Ca. XV

SI eum fortem esse cōstituimus, qui cupiditatibus dña
natur, quis erit imbecillus & infirmus nisi qui sese
his in seruitutem dederit? Hæc aūt seruitus multo tur
pior atq́ fœdior est, q̃ illa quam fecit captiuitas, aut quā
nascendi attulit cōditio. Neutra em̃ istaꝝ officit, quin etiā
in ipsis magis liberi dominis nostris esse possimus. Maior
quippe libertas est, non esse subiectum uitijs, q̃ non esse
hominis mancipium. Vere igit̃ imbecillus est, quem supe
rat auaritia, uel fraudulentia, uel simulatio, uel arrogantia,
uel uanagloria, uel ira, uel gula, uel luxuria, uel libido, uel
inconstantia, uel timor, uel ociositas, uel eoꝝ quæ ab eccle
sia recepta sunt, incredulitas: cæteraq́ id genus: quæ quo-
niam rationi naturæq́ repugnant: quisquis illis seruierit,
non iam inter homines computandus, sed inter pecudes
erit numerandus. Ratio em̃ propria hominis est: bestiaꝝ
aūt natura id tm̃ sequi quod suggerit appetitus, nullumq́
boni ac mali discrimen habere in his quæ appetuntur. Im
becillus es igitur, si iugo premeris auaritiæ, cui seruiendo,
non poteris seruire deo. Non potestis inquit, deo seruire et Matt. 6
mammonæ, hoc ēst. deo & diuitijs. Syri em̃ diuitias mā-
monā appellant, Quia ūt diuitias præferūt Christo, & ni-

hil egeno porrigunt ipso dei filio in fine, iudicante audituri sunt: Esuriui & non dedistis mihi manducare. Cuius criminis conuictus diues ille, qui se tantū pascebat, in inferno sepelitur, ut semper miser sit, quem miserorum non tetigit pietas, dum sua cupide retinet, & pecuniam magis q̄ Christū diligit. Imbecillus itē es, quando alterꝫ dolo seducere contendis; ab iniustitiæ enim uitio superaris, quoties alios fraude aliqua supplantare moliris. Non poterit in eo pectore habitare Christus, in quo domicilium sibi fecit do-
Matth8. lus. Nam ipse de eiusmodi homine dixit. Vulpes foueas habent, & uolucres coeli nidos: filius aūt hominis non habet ubi caput suum reclinet. Nō habet Christus ibi requiē, ubi stabulantur uulpinæ fraudes, & uolucrum instar alte se erigentis hominis elatio. Fraudulentiæ autem comes est simulatio. Semper enim simulationibus utitur fraudulentus: aliud facie præferens, aliud in corde occultans. Qui licet homines fallat, deum non potest decipere. Si modestū, si pium, si castū, si deniq; iustum se esse finxerit, cum longe alius sit, nonne cum illis damnabit, quibus dictum est: Væ uobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui mundatis q̊d de foris est calicis & parapsidis, intus aūt pleni estis rapi-
Matth, 23 na & immunditia. Væ uobis qui similes estis sepulchris dealbatis quæ a foris apparent hominibus speciosa, intus uero plena sunt ossibus mortuoꝝ & spurcitia. Quanto igitē melius id esse quod apparere uis, q̄ quod nō es uideri uelle. Imbecillus quoq; es, si committis ut te sibi subijciat superbia, teq; arroganter incedere cogat. Ea superatus, alijs præferri concupisces, & plus honoris q̄ ꝙ mereris tibi exhiberi postulabis. Quam rem scribis & pharisæis exprobrans dominus ait: Omnia opera sua faciunt, ut uide-
Ibidem. antur ab hominibus: dilatāt enim philateria sua, et magnificant fimbrias: amant aūt primos recubitus in coenis, & primas cathedras in synagogis & salutationes in foro, & uocari ab hominibus rabbi. Ergo & inanis gloriæ cupido arrogantibus dominatur: de quibus in euangelio Ioan-
Joan, 12 nis dicitur: Dilexerunt gloriam hominū magis q̄ gloriam dei. Statuit ergo eos diabolus supra elatæ iactantię pinna-

culū, ut quo altius ascenderint, grauius elidanť cum ceciderint. Vis nosse ꝙ infirmi sint qui sic corruunt? non ui co- Luc. 4
acti, sed uerbis deliniti sua sponte labuntur. Diabolus eñi
nisi imbecillior homine esset, non ei quem supra tēplum
posuerat, dixisset: mitte te deorsum, sed ipsemet eum precipitem dare tentasset. Quis ergo corruit, nisi q imbecillis
inimici callidæ suggestioni pareť? ut non inuitus sed uolēs
subuertatur & cadat. A quo qdem casu eo difficilius exurgunt ambitiosi, quo magis adulantiū sibi palpatione delectantur. Ideo in euangelio dictū est. Væ uobis cū bene- Luc. 6
dixerint uobis omnes hōies. Et per prophetam dñs: Popu- Esa. 3
le meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & uiam
gressuum tuoꝝ dissipant. Væ ergo illis, qui per adulationē
ita hallucinanť, ut se peccatores esse non agnoscant cū laudantur. Cares præterea mētis fortitudine, si te iracundia occupat & furere compellit. Talis fuit sacerdotū ille prince- Matth. 26
ps, qui cum audisset Iesum confitentem se a dextris dei sedere, in rabiem concitatus uestimenta scidit, & in clamorem prorupit: blasphemum eum uocans, qui assertor erat
ueritatis. Neq; eñi potuit quod uerum erat intelligere ira
præpeditus, aut q̄d rectū est iudicare. Vsq; adeo excæcari
solent, qui supra modum irascunť. Sed neq; ille fortis est
habendus, qui uentri seruit: & omne suū studium in cibo
potuq; delicatius ꝙ uitæ ratio postulat comparando ponit. Vt autem cognoscas ꝙ perniciosa gulæ seruitus sit, de Math. 24
manducante & bibente cum ebriosis in euangelio est scriptū, ꝙ diuidet eum dominus, partemq; eius ponet cū hypocritis: ut uidelicet ibi ficta crucieť abstinētia, ubi simulata torqueť sanctitas. Illic inquit, erit fletus & stridor dentiū: ut miserabiliter lugeāt, qui in cōuiuijs immoderate læ
tati sunt: & esuriendo siccis crepitent dentibus, quos escu
lentis poculentisq; resperserant crapulādo. Atq; ideo alibi
dicitur. Væ uobis qui saturati estis quia esurietis. Qui aūt Lucæ. 6
gulæ atq; uentri sese in seruitutem dedit, idem luxuriç libidinisq; uitio facile cædet. Ventris enim repletione uenas
inflari intumescereq; necesse est, & inde pudēda ipsa in uenerē concitari, & in turpem pruritū exardescere: Quod au

tem male cum illo agitur, qui his affectibus est addictus, prodigi filij in euangelio miserabilis testat̃ euentus. Deuo
Luc. 15 rasse dicitur substantiam suam cum meretricibus, & ad inopiam redactus pauisse porcos. Etem̃ substantiam nostram deuoramus, cum per peccatum diuinæ gratiæ lumẽ in nobis consumimus: atq; ita porcos pascimus, rem gratam faciendo immundis spiritubus, qui nos ad impudiciam stimulant, & si peccato inquinatos uiderint gaudẽt. Peccare autem non tantum opere libidinoso fœdoq;, uerumetiam turpi cogitatione possumus, dicente domino:
Matth. 5 Omnis qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam, iã mœchatus est eam in corde suo. Hoc aũt quod uiris dicit̃, etiam mulieres respicit: quia caput mulieris uir est. Ita fit, ut quod capiti uetitum est, nec corpori licere intelligatur. Præterea imbecilli animi certissimum argumentum est, uoluntas incerta, nũc hoc nunc aliud placet, proposito semper labãti & instabili. Quod si ille qui bene institutus pseuerat usq; in finẽ, saluus erit: nonne is qui in uia uitæ multiplex ac uarius est, procul erit a salute? Profecto nihil prodest corrigi, ubi contingit repente deprauari. Sed cætera percurramus, cum de isto inconstantiæ uitio abunde dictum est supra. Igitur neq; ille fortis erit, qui timore perterritus delinquit, & dum uel rerum suaꝝ uel corporis detrimentum, uel uitæ periculum cauet, deum offendere nõ ue-
Luc. 23 retur. Timuit Pilatus cæsarem, quando Christum damna-
Marc. 14 uit, quem confessus erat esse innocentem. Timuerunt apostoli, cum comprehendi uidissent Iesum: & dum fragili uitæ metuunt, ueram deserendo fugerunt. Timuit Petrus, quando dominũ se nosse negauit, pro quo postea spiritusancto confirmatus mori non timuit. Infirmi etiam atq; abiecti animi indicium est otiositas. Non nulli quippe uirtutis operibus ideo exerceri nolunt, quia uerent̃ ne la
Iohan. 15 bori succumbant: maluntq; ignauo ocio torpescere, q̃ ullã religiosæ uitę fatigationem subire. Hi sunt palmites illi infructuosi, a uera uite abscindendi: & cum nullum sanctæ actionis humorẽ habentes exaruerint, mittendi in ignem ut ardeant. Tempus enim ad bene agendum datum, nihil

agendo consumpserunt, defoderuntq; in terra talentum, a domino ideo cōmodatum, ut rediens exigat illud cum foenore. Et si hac lege talentum istud accipimus, quomodo restituemus, si lucri nihil fecerimus? Postremo qui animo imbecillo est, ne fidelis quidem esse poterit. Semper enim dubius pendet & dum errare metuit, errat: diuersasq; gentium diuersas consyderat sectas, & cui earu adhaerendum sit, incertus fluctuat. Cum nulla uerior credibiliorq; religio sit, q̃ quae deo autore tradita est hominibus. Istos uero qui adduc in ambiguo uersantes, nihil affirmare audēt, pusilli animi esse declarat ipse dominus, qui discipulis tēpestatē formidantibus: Quid inquit, timidi estis, nec dū habetis fidem? De talibus alibi ait: Ad tempus credunt. et in tempore tentationis recedunt. Ac ne plura enumerando longius protrahaт̄ oratio, cuicūq; uitia dominanт̄ imbecillus & infirmus est. Fortis autem inuictus, cui adest uirtus, quem non deserit ratio, qua ipse suam uoluntatem, a seculi uoluptatibus auersam ad ea quae coelo digna sunt, dirigit: & ad aeterna properans ea quae temporalia sunt, constanti atq; erecto animo tentemnit. Marc.4

De contemptu gloriae Ca. XVI.

QVod si in fortibus censeri cupimus, praeter iam dicta hominum rumusculos & famae mundanę blandimēta ne aucupemur. Si quid benefeceris, notum esse ei sat est, qui fidelium hominum benefacta aeternae beatitudinis mercede compensat. Inanem autem gloriam semper fugiendam esse, saluator noster & exemplo monstrauit, & praeceptis docuit. Descendens de monte leproso mundato in iunxit, ne cui diceret. In hoc instruens, oportere nos quidem beneficos esse erga proximum, & tamen laudationes hominum nō quaerere. Duobus quoq; caecis, cū redintegratis oculis uisum eis contulisset, comminatus dicitur, ut cauerent ne quis sciat: q̃uis Euangelista subiungens dicat: Illi aūt exeuntes (in domo eт̄ sanati fuerant) diffamauerunt eum in tota terra illa. Ex quo discimus, beneficia quae contulimus, tacere quidem: quae autē recepimus, praedicare; ut in altero ostentatio, in altero ui- Matth.8 Luc.5 Mar.9

tetur ingratitudo. Idcirco cæci isti post acceptam sanitatē, ne iussi quidem silentium tenere potuerūt, neq; tamē ob hoc reprehenduntur: quia & dominus ideo iussit ut doceret humilitatem: & illi ideo non obedierunt, ne magis ingratitudine offenderent. Iterum gloriam hominū minime appetendam esse ostendens, cū multos aduersa ualitudine uarijsq; morbis oppressos pristinæ sanitati restituisset, præ
Math. 12 cepit eis (ut Matthæus ait) ne manifestū se facerent. Quan q; em̄ non possumus non esse manifesti, quoties erga plurimos pietate liberalitateq; utimur, nulli tamen alij, nisi soli deo hoc quod pro eius amore præstamus, notum fieri, cupe debemus. Quēadmodum in ijs q̄ graui morbo liberati sunt, sanitas latere non poterat, & tamen ipse qui eam induxit medicus, quasi latere posset, ne uulgaret imꝑauit: testatus bona q̄dem omni loco, omni tp̄e faciēda esse: nō tamen ideo ut alij sciant, sed ut obsequm̄ præstetur deo, q̄ ea fieri præcipit, ad suam non ad hominū gloriam: ut eam mercedem, quam nemo alius præstare potest, ab ipso recipere mereamur. Nullo modo cælari potest illius uita, quē mortuum fuisse omnibus manifestum est, & tamen dn̄s
Mar. 5 filia Archisynagogi suscitata non solum præcepisse dicit̄, sed uehementer præcepisse, ut nemo id sciret. Quorsum ergo spectat, quod ita ꝑcipiat, nisi ne per bonū q̄d agimus, uulgi uoculas requiramus? Qui em̄ id captant, mercedem a dn̄o promissam non meren̄t. Sed quæri potest, cū toties
Luc. 8 opera sua ꝑceptor humilitatis cælari iusserit, cur apud Gergezeos dæmoniaco sanato dixit: Redi in domū tuā et narra quanta tibi fecit deus: quare hic nunciari mandat, quod in supra dictis tegi silentio ꝑcipit? Respondemus: quia alibi de se tanq̄ de homine silētium imponēdo iactantiā uitandā docuit: hic aūt quasi de deo narrari oportere nō dissimulauit, ut & nos quicquid bene agimus, non ad nostrā, sed ad dei laudem referamus. Itaq; non dixit, quanta ego sed quanta tibi fecit deus, Illud quoq; qualiter accipi debe
Mar. 7 at, nunc indagandum occurrit, quod in Marco scriptū legimus: Et ingressus domū neminem uoluit scire, & non potuit latere, Sed hoc apud Gētiles in finibus Tyri & Sydo-

his gestũ esse meminisse debemus, quibus non anteq̃ Iudæis p̃dicandum erat euangeliũ:q̃a ergo uulgãdi Gẽtibus euangelij nondũ tẽpus erat dñs Iesus noluit tunc illis nũciari per aplos,sed tm̃ agnosci p miracula,his duntaxat q ultro ad fidem uenturi erant.Non ergo uoluit aliqd quod nõ potuit,sed & quõ uoluit,latuit:& quõ noluit,latere nõ potuit: rogatusq̃ a muliere Syrophenissa filiam eius a dæmonis uexatione liberauit,ut dũ uerbi p̃dicatio subtrahit, mirabilium op̃atio credere uolẽtes inuitaret. Neq̃ em̃ repudiari debent, qui non uocati ad Christũ ueniunt, si etiã uocati cum uenerint, saluentur. Cæterũ quia gloriæ contẽptorem etiam inuitũ ac nolentẽ sequitur gloria,apud eundem euangelistam habemus, q̃ saluator noster,his qui surdũ & mutum hominẽ ad se adduxerant, & sicut rogarũt sanum receperant: præceperit ne cui dicerent: sed quanto magis præcipiebat ut tacerent,'tanto plus prædicabant:& eo amplius admirabant̃ dicentes:Bene omnia fecit,& surdos fecit audire,& mutos loqui. Præcipiebat sane ut tacerent,sed tamen prædicantes non increpuit. quo etiam nos opera nostra, & ad laudem nostram latere u elimus,& ad profectum aliorum non latere. Sciebat em̃ ille,cui etiã futura præsentia sunt,quia magis prædicaturi erant, quod multis profuturũ esset: & nequaq̃ ex hac causa silentium imparabat,sed ex ea,qua inanem gloriam nõ admittebat, Alioquin superuacaneũ foret iubere aliquid eis,quos contrarium facturos non ignorabat. In omnibns igit̃ iustitiæ pietatisq̃ operibus quærendæ propriæ laudis absit intentio,sed alienę utilitatis causa,ut innotescamus nõ desit charitas,& id, quoties uidebit̃ opportunũ, hoc est,cum non sit periculũ ut uel auditor iactantiæ crimẽ imputet,uel doctor committat.Quod quoniã frequenter contingit,semp tutius existima, nihil de te prædicare, nihil quod deo teste agis,ab alijs inspici uelle.Gloriæ quippe mundanæ cupiditate duci omnino nefas esse etiam tunc demonstrauit dñs cũ diceret:Ego nõ q̃ro gloriã meã.Qui illũ uere imitari desyderat, non quærat gloriã suã,sed gloriã dei,monẽte aplo ac dicẽte:Siue mãducabitis siue bibitis,ul'aliud q̃d fa

Iohan.8

1.Cor.10

1.Cor.10 tis,omnia in gloriam dei facite. Illi omnia in gloriam dei faciunt,qui nihil ex ijs quæ bene laudabiliterq; agunt,sibi arrogãt: sed cũcta ad gratiam dei,qua semper indigemus referunt. Latere uolunt ne ipsi laudentur latere nolunt ut
Matth.5 laudeť deus, obseruantes præceptum dicentis: Sic luceat lux uestra coram hominibus, ut uideãt opera uestra bona, & glorificent patrem uestrũ qui in cœlis est. Neq; hoc repugnare putemus alteri sententiæ postea dictæ: Attendite ne iustitiam uestram faciatis coram hominibus ut uideamini ab eis,per hoc em̃ quod subiunxit,ut uideamini ab eis, ostentationem facti prohibet,non spectaculũ. Eadem ratione eleemosynam fieri iubet in occulto,& oratione᷉ in abscondito,ut totum optimi cuiusq; studiũ sit,non suam laudem sed dei quærere. Huiuscemodi occultationem & pa-
Matth.15 rabola illa nobis insinuat: Simile est regnum cœlorũ thesauro abscondito in agro, quem qui inuenit homo abscondit. Thesaurũ in agro, uitam perfectiorem in ecclesia intellige: hanc cum inueneris,ita abscondere debes, ut quod per gratiam spiritussancti adeptus es,per tuam inanã iactantiam non amittas. Et quoniam hoc cæleste donũ comparari non potest,nisi contemnantur terrena. Vadit inquit,& uendit uniuersa quæ habet,& emit agrum illum. Renunciat em̃ omnibus carnis uoluptatibus qui perfectus est,ut uoluptate spiritus, quæ in deo habetur,frui possit. Quanto tamen perfectior fuerit,tãto minus latere poterit. Non põt abscondi ciuitas in monte posita,neq; lucerna super candelabrum lucens. Quamuis in solitudine & in montibus ferarum petat cubilia ab humano cultu semotus, deo tamen uolente proditur: ut alij suo exemplo ad calcandam mundi gloriam cœlestiũ amore accendantur. Solus ergo in domino gloriari poterit,qui uanitatis humanæ pompam honoresq; contempserit. Sic em̃ & apostolus gloriatus est,di
Gal.6 cens: Absit mihi gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi,per quem mihi mundus crucifixus est,& ego mũdo. Et si humilitas ista sanctos deceat,profecto non sancti sed stulti sunt,qui terrenæ laudis honore delectantur. Horũ nunc dementia ueri assertione ostendenda est, ne quis er-

rore lapsus uitium amplectatur pro uirtute, & dũ honorari ab hominibus apppetit, a deo reprobari mereatur.

¶De gloriæ appetitione Ca. XVII

SCribas & pharisæos inanis gloriæ arguebat dominus, cum de illis diceret: Omnia opera sua faciunt, ut uideanť ab hominibus, dilatant eñ philateria sua et magnificant fimbrias. Amant autẽ primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & uocari ab hominibus rabbi. Igitur qui gloriam hominum appetit, non Christum, sed Christi aduersarios scribas & pharisæos imitatus: quantoq; magis humano ore laudari cõcupiscit, tanto grauius iudicio condemnatur diuino. Multos quidẽ uanæ gloriæ cupiditas a Christi religione dissidere, & cõtra ueritatem stare compellit. Dum eñ cęteris ingenio & eruditione præstare uideri uolunt, scripturæ sensus ab ecclesia receptos atq; approbatos impugnare nituñ, nec ad hæreticorũ prauitatem decliuare timent, ut aliquid se acutius inuestigasse rudi plebeculæ persuadeãt, & apud indoctos doctorũ laudem sibi comparent. Quamobrem talibus est dictum: Quomodo uos potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam quæ a solo deo est non quęritis? Plæriq; aũt eodem appetendæ gloriæ uitio superati, tametsi fideles sint, si tamen ab infidelibus honorantur, cauent ore confiteri, quod corde credunt, & humanam laudem fide ipsa potiorem habent. Siquidem tales illi erant, de quibus Ioannes memorat, dicens: Ex principibus multi crediderunt in eum sed propter pharisæos non confitebantur, ne de Synagoga eijcerenť: dilexerunt eñ gloriam hominum magis q̃ gloriã dei. Quam ergo perniciosum uitium est inanis gloria, quæ alios ita infatuat, ut Christũ confiteri non audeant, alios etiam ut negare non uereanť. Verum esse quod dicimus nostræ quoq; ætatis exempla probant. Vidimus non paucos ex Christianis transisse ad Machumetanos, & præfecturæ sibi collatæ honore electos, eorum ritus legesq; subisse, maluisseq; sine Christo, q̃ sine potestate uiuere. Cæterum ne illi quidem, q̃uis cũ fidelibus censeanť, uirtutũ suarũ fructum aliquem refer-

Matth. 23 | Iohan. 5 | Iohã. 12

te poterũt, qui in his non ad laudem dei, sed ad plebis plau sum exercentur. Humilitatem præ se ferunt, & in postremo conuiuij loco discumbunt, non quia humiles sint, sed ut esse uideanť. Vel sicut in euangelio diciť: Exterminant

Math. 6 facies suas, ut appareant hominibus ieiunantes, eleemosy nas faciunt & tubis insonant ostentationis, ut misericordiæ sibi laudem uẽdicent, atq; ita bonum opus malo fine corrumpunt. Cũq; ab ipso bonarum actionum remunera tore deo mercedem recipere potuissent æternam, fragilem & caducam malunt, fucũ uidelicet istum uolatilem auræ popularis. Huius tam peruersa sanctimoniæ & illi erant, q

Matth. 9 saluatorem nostrum interrogauerunt, dicentes: Quare nos & pharisæi ieiunamus frequenter, discipuli autem tui nõ ieiunant? Quę autem utilitas est, uacuum cibo gerere uen trem, & gloriæ cupiditate repleri? Hac tamen & pharisęus ille refertus erat, quem certe nec coram deo puduit arrogan

Luc. 18 tius, q̃ decebat sese efferre. Deus gratias ago tibi inquit, quia non sum sicut cæteri homines, raptores, iniusti, adulteri: ueluti etiam hic publicanus: ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo. Gratias quidem deo agere debuit, sed alijs detrahere seq; tam improba iactatione efferre non debuit. Sic reliquos depressit, quasi sibi æquandus esset nemo: sic semetipsum commẽdauit, quasi ad ea quæ faciebat, nihil ultra addi oporteret: cum ieiunare adiumentum potius uirtutis q̃ uirtus sit, & decimas da re æs alienũ soluere, non aliquid sua sponte offerre. Tantũ autem hac ostentatione profecit, ut publicano quem proca citer taxauerat, minus iustus de templo discederet: documentoq; esset peccatorem qui se humiliat, magis esse deo charum, q̃ innocentem, qui sese alijs præferendum iactat.

Matt. 20 Non possumus tamen, quin tangamur aliquando gloriæ palpatione, sed statim aduocãda ratio est, ut quo caro blan ditur, mentis iudicio protinus repellatur. Nam & apostolos Zebedæi filios honoris tentauit ambitio, cum alter ad dexteram, alter ad sinistram domini, quẽ mox in terra regnaturũ putabãt, sedere cõcupissent. Et qm̃ terrenis adhuc affectibus ducebãť, rñsum est eis: Nescitis qd petatis. Qd

si nescit quid petat, q̄ præferri cæteris appetit, nonne cæcos & improuidos homines facit ipsa humanæ laudis affectatio? Etẽ dum laudari cupiunt, ad uulgi opinionem uiuãt necesse est: & magis placeant simulatione q̄ ueritate. Necesse est etiã ut offensi irascãt, ne timidi & abiecti reputẽt: ut inuideant, ne alijs minoris existimationis habeant: ut reliqua huiusmodi perpetrent, quæ uulgus fieri amat, q̄uis ea boni & æqui ratio non admittat. Ideo sane apostoli p̄ceptum est: Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes. Cum igitur plurimum mali ex laudis humanæ captatiõe soleat oriri, & nihil soli di boni nasci: quinimmo cælestis merces, quæ nobis a domino promissa est tolli, quandoquidem illi qui sic afficiuntur, mercedem dicuntur accepisse: contẽpta huiusce uanitatis cura apostolum audiamus monentẽ: Qui gloriatur, 2.Cor.10
in domino glorieť: non eñ qui seipsum commendat, ille probatus est, sed quem deus commendat. Audiamus & dominũ præcipientem: Cũ omnia feceritis quæ præcepta Luc.17
sunt uobis, dicite serui inutiles sumus, fecimus enim quod facere debuimus. Ad hæc semper peccatores nos esse meminerimus. Si enim dixerimus quia peccatũ nõ habemus 1.Iohan.1
nosipsos seducimus, & ueritas in nobis nõ est. Deniq; nihil boni uel in nobis, uel extra nos esse, de quo quasi de nostro gloriari possimus, dicente apostolo: Quid habes quod 1.Cor.4
non accepisti? & si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Cum ergo cuncta quæ agimus aut dicimus laude digna, ad deum referẽda sint, ut ad bonorum omnium autorem atq; largitorem, profecto aliquid ex his nostræ uirtuti asscribere uelle, summæ ingratitudinis crimen est, arrogantiæq; non ferendæ. Facile autem gloriam præsentẽ contemnet, qui semper fragilitatis humanæ memor erit: quam inprimis mortis nostræ testať conditio, de qua ꝑ opportune quidem nunc tractabitur.

¶ De mortis conditione Ca. XVIII

NOn est ibi stabilis gloria, ubi nõ est uita diuturna. Nobilẽ ignobili, liberum seruo, diuitem pauperi, strenuum ignauo, doctum indocto, sapiẽtẽ stulto,

regem deniq; priuato æquat mors. Et si fama superstes ui
uat, quid ad te? quam uoluptatem ex eo capies, si non au-
dis quid de te post te dictitent homines? Solent illi quidē
qui per adulationem uiuo laudes dixerunt, de mortuo nō-
nihil obloqui: quippe cuius iam neq; beniuolentiam ca-
ptent neq; uim formident. Sed esto ut lauderis, & in ore
uiuas multorū, & hoc insuper ad te illi, q ad inferos descē-
dunt, perferant, nunquid nnncio isto illa tibi leuare crucia
tus poterunt, & non magis grauare: si ideo te noueris fuis-
se damnatum, quia non uirtuti laborasti dum uiueres, sed
gloriæ: & hominibus magis placere q̄ deo solicitus fuisti?
Quam igit̄ imprudenter, immo q̄ stulte inanis gloria q̄ri
tur, quæ etiam in infamiam uerti potest: & si non uertat̄,
uel ignorata nihil iuuat, uel cognita plus doloris ei cuius
est, affert, q̄ cōsolationis. Quid profuit diuiti in euangelio
Luc.16 quotidie splendide epulari, purpura byssoq; iudutū in pu-
blicum procedere, a plurimis honorari? aut quid nocuit La
zaro mendico canibus tantum qui ulcera eius lingebant,
esse notum? Si hic defunctus ab angelis in sinu Abrahæ
collocatur, si ille in inferno sepelit̄, & in igne ardet, & gut-
ta aquæ indiget, & nullum supplicij finē sperat? Vtriusq;
exitum consydera, & iam magis optabis inglorius & ig-
notus deo seruire, q̄ quærendæ laudis gratia, urbibus ac
prouincijs imperare. Nunc reliqua, quę ad mortē hominis
pertineant, euangelij loca percurrendo, more olitoris inter
salubres herbas, eam tantum, quæ ad præsentē usum facit
decerpentis, inquiramus. Naturale est omnibus animanti-
bus mortem timere. In his tamen quæ ratione utuntur, id
est, in hominibus, timorem istum a natura insitū, uitæ im
mortalis cupiditas superat ac uincit. Vtrunq; de saluatore
nostro euangelistæ nobis prodidere. Sic eīn in Matthæo le-
Matt.26 gimus: Cœpit Iesus contristari & mœstus esse, tunc ait il-
lis: Tristis est anima mea usq; ad mortem. Quamuis alij
mœstitiæ huius causam assignent, non timori mortis, sed
ei dolori quem capiebat ex perditiōe Iudę proditoris, alio-
rumq; in se credere nolentiū: posset hoc tamen, quod pro-
pinqua iam passione est dictum, & ad metum mortis re-

ferri: non tam quia timuit, quàm ut hac etiam in re, sicut in cæteris in se hominis naturam ostenderet. Separari aūt a corpore nemo est qui uellet, nisi idem per separationem istam ad æternam beatitudinem se transiturum speraret. Paulus apostolus nunquam dixisset Cupio dissolui, nisi cupitæ dissolutionis causa potior subesset, quàm in corpore uiuere: quam ipse ostendit continuo subiungens: Et esse cum Christo. Christus autem postquàm cœpit contristari, uel, ut alius euangelista ait, tedere & pauere, ex natura passibili & infirma, ex eadem paulo post dixit: Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste. Sed quoniam ratio ipsa in nobis uincere debet naturalem carnis motum: nihil moratus intulit: Veruntamen non sicut ego uolo, sed sicut tu. Vt semper dei uoluntas præferatur hominis uoluutati. Vis non timere? mortē crede in illū qui ait: Ego sum uia ueritas & uita. Hic est ēm uia morum, ueritas fidei, uita retributiōis. Propterea quidem etiam hortatur nos dicens: Amen amē dico uobis, quia qui uerbum meum audit, & credit ei qui misit me, habet uitam æternam: & in iudicium non uenit, sed trāsit a morte in uitam. Quod si in Adam morimur, & in Christo reuiuiscimus: si de morte nobis transitus est ad uitam, non est cur mortalitatem exui timeamus, mox immortalitate induendi: tantoque minus cum etiam corpus nostrum rursum assumpturi simus: non quale deponimus, tetrum, tardum graue, ignobile, terrenum, fragile, mortale, sed lucidum, agile, leue, gloriosum, omni pristina fece carens, nullis casibus obnoxiū, beatitudinis capax, mortis expers dicente apostolo: Nostra conuersatio in cœlis est, unde & saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum, qui reformabit corpus humilitatis nostræ conforma tum corpori claritatis suæ. Nos hac tanta spe confirmati non solum mortem non timere, sed etiam nullum mortis genus debemus exhorrescere. Ideo dominus noster cum asperrimam, tum ignominiosissimam elegit crucis mortem. Quem secuti sancti martyres omnes tyrānorum minas contempsere, omnia uicere tormenta, magis timentes deum offendere, quàm quæcunque extrema perpeti. Quid quæ

Ioan. 14

Ioan. 5

Phil. 3

etiam multi ante persecutionem, immo ante Christū, cum
nōdum paradisi ianua pateret, mori optarint? Ingemisces
Psal. 119 Dauid ait: Heu mihi q̄a incolatus meus prolongatus est.
& Helias: Sufficit mihi domine, tolle animā meā. & Iob:
quare non in uulua mortuus sum? egressus ex utero nō sta-
tim perij? & Ionas: Dñe tolle quęso animam meam a me
quia melior est mihi mors q̄ uita. Quod si hi q̄bus adhuc
clausus erat aditus regni cœlestis, hinc decedere optarunt,
nos timebimus, q̄bus per Christum a maledicto iam li-
bertatis patet paradisus? quosq; corpore isto exutos proti-
nus excipit cœlestis claritatis habitaculum sempiternum.
Ob hoc ergo probatæ uitæ homines mori non formidant
quia prætiosa in cōspectu domini mors sanctorū eius. Ob
hoc aūt impij & iniqui terrent: quia mors peccatorū pessi
ma. Itaq; non dolore uehemēti, neq; immodico fletu pro-
sequi debemus eorū funera, qui fide uirtuteq; satis præditi
uixerunt. Beati em̄ sunt mortui qui in domino moriuntur,
amodo dicit sp̄us, ut requiescāt a laboribus suis. Vnde nō
immerito felicē talium obitū scriptura sæpe numero dor-
mitionē appellat: ut quiete eos et uita simul frui significet.
Puellā suscitaturus dominus: Non est mortua inq̄t, sed dor
mit: & de Lazaro: Lazarus amicus noster dormit, sed ua
do ut a somno excitem eum. Paulus quoq; cū de mortuis
loqueret: Fratres inq̄t, nolo uos ignorare de dormiētibus.
Et in psalmo habetur. Cū dederit dilectis suis somnū. Ho-
nestiore igitur q̄ mortis uocabulo mors notata est iustorū
qui in dño uiuunt. Vnde Christus iudex nuncupatus est ui
uorū & mortuorum, Plura quippe mortis genera sunt. Est
proprie mors corporis recedente anima, quæ uiuificat il-
lud: est per metaphoram mors animæ, cū propter peccatū
a deo deserit: est mors reorum pœna in inferno: hęc in Apo
calypsi scđa mors appellatur. Quamuis em̄ aīa etiā pecca
trix immortalis sit, mortua tamen est, tū quando in corpe
non deo uiuit sed peccato, tum quando in inferno pœnas
luit æternas. Nam cū mors primorū hominū in pœnā pc̄ti
data sit, ipsa pœna q̄ pro pc̄tis infertur, mortis interdū no-
mine designat, Atq; ideo sane nec ipsam corpis mortē bo

nã esse dicimus: qa stipẽdiũ pcti est, qa non sine dolore ẽ: sed tñ ut malis pniciosam, ita bonis utilẽ. Alteri eñ moriunt ut in æternũ uiuãt, alteri ut in æternũ crucientur. fugienda ista, expetenda illa, etiã cũ tormẽtis & supplicijs pro tpe tolerandis. Si eñ tolerabimus & conregnabimus. Magis excoctũ aurũ purius nitet: & terra per se ferax, si aratro aut ligone uersata fuerit, fructus uberiores reddet. Mortis tpe non est iustitiæ nostræ operibusq; confidendũ, sed in misericordia dei sperãdũ: cum sanctus apostolus dicat: Nõ ex operibus quæ fecimus nos, sed scdm magnã misericordiam suam saluos nos fecit. Animam igitur a corpe decedentem soli illi qui saluare põt commendemus. Qui ut hoc nobis insinuaret, iam morti propinquus, iam spiritum traditurus, Pater, inquit, in manus tuas commendo spiritum meum: & hæc dicens expirauit. Et nos ergo commendantdo animam deo, misericordiamq; eius implorãdo, ac pcibus insistendo uitam istam finiamus: & tunc sequetur, qd paulo ante diximus: Pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius, & beati mortui qui in domino moriunt. Cæterum sicut non timere mortem ad seruos dei ptinet: ita econtrario eam formidare, ad seruos mundi. Quod ut clarius constet, de uana præsentis uitæ cupiditate aliquid dicamus. Ad Tit, 3

De uitæ cupiditate Ca. XIX

SI diu uiuendi uel uota uel confidentiã hoĩm recte perpẽderimus, plurimos qdẽ qui ita afficiunt, uanitatis imprudentiæq; arguemus. Diu uiuere sperabat diues ille in euangelio, qui frugum ubertate lætatus dilatare cogitabat horrea, cellariaq; ampliare, & his quæ una æstas attulerat, per annos multos frui. Tantos autem cogitatus abscidit nunq; satis prouisa mors: atq; nocte illa qua ipse sibi longiora feliciora q; uitæ spacia promittebat, coactus est decedere, & cuncta quæ collegerat, alijs relinquere possidenda. Frustra igitur aliquid diuturnũ fore sperat, qd statim põt deficere. Sed aliud est sperare dices, aliud cupe: licet nõ idẽ sint, alterũ tñ ab altero pẽdet: et ex desyderio spes, et spe orit desyderiũ. Aliogn qd stultiꝰ eẽ pt, q̃ cupe aliqd qd Luc, 12

te assecutum non speras? Sed cupis diu uiuere simul & spe
ras, uerumtamen times, ne te spes ista fallat, atque ita inter
spem metumque dubius fluctuas. Et cum ita sit, quæro abs te
cum uoti compos fueris, cum ad decrepitam usque ætatem
perueneris, quam diu uixisti? annos centum aut plures fortasse,
si toto hoc tempore deo uixisti, præclare quidem tecum agit:
mox enim in æternum uiuere incipies: at si tibi tantum, male pro
fecto rebus tuis consuluisti. Voluptas quippe omnis quæ
cum ætate præterijt, pro nihilo est, peccata autem manent & perdu-
rant quibus grauatus animus ad inferos ruit, ibi pro breui
bus delitijs pœnas luiturus sempiternas: Quid quod omnium
hominum breuissima uita est super terram? atque (ut Iaco-
Iacob. 4 bus apostolus ait) uapor ad modicum parens? Quæ res cum
neminem lateat, quid quæso tantopere cupimus, quod ue
limus nolimus, cito pertransiturum non ignoramus? Diu ui-
xit Adam, diu Mathusalem, aliique nonnulli ex patribus. Di
uturnitas tamen ista senescente mundo defecit. Quis enim
nostra memoria centesimum uitæ attigit annum? cum præser
Psal. 89 tim psalmista dicat: Dies annorum nostrorum in ipsis septua
ginta anni: si autem in potestatibus octoginta anni, & am-
plius eorum labor & dolor. Quære si quem inuenire potes
octogenarium senem sanum: neminem certe reperies, cui
uel aures non obsurduerint, uel uisus non hebetauerit, uel
pedes non titubent, manus non tremant, dorsum non cur-
uet, dentes si qui reliqui sunt, non fluitent, & tota corporis
deformata facies non penitus alia sit quam fuerat. Adde tussim
aploplexiam paralysim, stomachi cruditatem, uentris tor
mina, inguinum tumorem spirandi difficultatem, mingen
di stranguriam, aliaque huiusmodi multa, quæ annositas ip
sa secum apportat, nec corpus modo, uerumetiam mentem
infestans. Videas enim plerosque delirare per ætatem: & qui
paulo ante sapientes habiti erant, iam ridiculos esse. Cumque
tot mala una senectus afferat, nonne satis apparet, cum qui
diu uiuere appetit, non uitam appetere, ut putat, sed mor-
bos? Si quibus autem contingat, quod rarissimum est, ut
etiam in senecta integris sensibus, uegetoque corpore & men
te illæsa sint, hoc donum dei est, cœlestisque gratiæ fauor,

non longæuæ ætatis, quæ cuncta corrumpere consueuit, beneficiū. Quod ecclesiasticus testaẽ dicens. Dedit dominus ipsi Caleph fortitudinem: et usq; in senectutẽ permansit illi uirtus. In Iob etiam legimus: Sperabam ꝙ ætas prolixior loqueretur, & annoꝝ multitudo doceret sapiẽtiam: sed ut uideo, spiritus est in hominibus, & inspiratio omnipotentis dat intelligentiam. Deniq; in euangelio dominus: Dabo uobis inquit, os & sapientiam. Hanc uero sapientiam & iuuenes expetere & senes debent. Quam si adepti fuerint, dabūt certe operam non ut diu, sed ut bene uiuant: neq; ut ætate sed moribus graues sint. Nam diu uiuere hoc quoq; mali habet, ꝙ necesse sit, ut qui diu uixerit, mortes uideat multorum, lugeat liberorum orbitatem, ingemiscat coniugis, fratrum, cognatorumq; funera, & frequenter exitu tristetur amicorum. Quin etiam uel sua uel aliorum adhuc uiuentium infortunia deploret: quādoquidem crebrius mala q̃ bona contingere mortalibus solent. Quas ob res unam tantum habemus (ut equidem reor) uitæ diuturnioris concupiscendæ causam: ut uidelicet quo plus uixerimus, uberiores pœnitudinis nostræ fructus colligere possimus, tantoq; maius promereri apud deum præmium, quanto prolixioris temporis laborem eidem seruiendo sustinuerimus: dum & alijs prodesse optamus, et pro nobismetipsis cupimus facere satis. Alioquin longam uitā desyderare, non dei sed seculi amatorum est: qui nullo præsentium uoluptatum haustu satiantur, qui semper uiuere uellent, ut semper peccare possent. Et tamen mala cupita senectus in eo illis bene consulit si uenerit, ꝙ lasciuiendi uires abscœnosq; amputet affectus, & ad continentiam cogat inuitos. Cæterum quoniam fidei integritati congruit, non solum quæ iussa sunt obseruare, sed etiam quæ consulta perficere: opportune nunc occurrit, de perfectæ religionis professione facere sermonem.

Eccl. 46

Iob. 32

Luc. 12

¶ De perfectione uitæ Ca. XX

PErfectioris uitæ conuiuium est, ad quod inuitat nos dn̄s: multos qdem uocat, sed nō oēs, q uocati sunt ueniunt: alium retinet corporis uoluptas, alium cumu-

landarum opum cupiditas impedit: de qbus dicitur: Illi
Matth. 22 aũt neglexerunt & abierunt: alius in uillam suã, alius uero ad negociationẽ suã. His grauati uenire omnino nequeũt. Deponendum est ergo onus, si altiora cupis ascendere, & de paucorũ esse numero electorũ. Tũc te uere a deo electũ esse noueris, cũ magno animo illa quæ multorum sunt cõtemnere cœperis, & omnem prorsus affectum ad solum
Matth. 10 Christum conuerteris, solum imitari statuerit. Ait ẽm: Qui amat patrem aut matrem plus q̃ me, non est me dignus: qui amat filium aut filiam sup me, non est me dignus. Ita tuos ama, ut deum non offendas: alioquin plus te illos diligere argueris, quorum causa peccare non timueris: quandoquidem etiam propria mors magis est elegenda, q̃ crimen committẽdum. Ideo subditur: Et q non accipit crucẽ suam & seqtur me, non est me dignus. Etenim queadmodũ ipse crucifigi uoluit, ut nos redimeret: ita tu crucis mortem timere non debes dum tuũ confiteris redẽptorẽ. Tũc aũt uere uiuere incipis, cũ pro eius no:e occideris. Qui pdiderit animã suam inqt, propter me, inueniet eam. Transit ẽm de morte ad uitam, de terreno habitaculo ad cœleste regnũ, semp beatus futurus qui mori innocens maluit q̃ nocens uiuere. Solent autem parentes cognatiq; qui mundana sapiunt, modis omnibus iter impedire ad perfectionẽ tendentium: conquæruntur se derelictos, omni se solatio destitutos. Qua in re cauendum est, ne nostra erga parẽtes pietas, impietas fiat in deum. Contemnendi quippe sunt, quoties a dei seruitio auertere nos moliũtur: & quasi odio habẽdi, ne nos odio simus deo, si uocationes eius atq; inuitamenta crebro cordibus nostris infusa neglexerimus.
Luc. 14 Cum præsertim ipse dominus noster dicat: Si quis uenit ad me, & non odit patrẽ suum & matrem, & uxorẽ & filios, & fratres & sorores, adhuc aũt & animam suam, non potest meus esse discipulus. Deniq; ait: Qui non renunciat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Non potest toto pietatis affectu inhęrere Christo, cuius animus aliqua terrenarum rerum cura in diuersum distrahit. In eo ẽm deficiat necesse est, in quo adhuc aliqua carnali cu

piditate inclinatur. Propterea qdē uocati apostoli, qm̄ aliter sequi Christum non poterant, & retia & patrē reliquerunt. Non poterant effici Christi discipuli, nisi p omnia ei se confirmari studuissent, ęmularenturq; eius paupertatē, humilitatē, castitatē, docendi studium, omnes iuuandi curam, omnia sustinēdi patiētiam. *Si quis uult*, inqt, *post me uenire, abneget semetipsum, & tollat crucē suam, et sequatur me.* Abnegat semetipsum, qui non iam carni paret, sed spiritui: non iam mundo, sed mundi domino seruit: ut longe alius sit, q̄ qui hactenus fuerat. Tollit aūt crucē suam, qui pro ueritate asserenda nec supplicia deuitat, nec mortē horret, atq; ita Christum sequitur. Ille enim cum dominus esset, formam serui accepit: & qui in se impassibilis erat, in homine assumpto crucem passus est: ne id nos pro nomine eius subire timeremus, quod ille pro amore nostrō perferre uoluit. Ne autem paupertatem metuas. Quærite, inquit, primum regnū dei, & hæc omnia quæ uidelicet uitæ necessaria sunt, adijciētur uobis. Ne etiam mortē exhorrescas, ait, Qui credit in me, non morietur in æternum. Ne deniq; supplicijs terrearis. Mundus, inquit, gaudebit, uos uero contristabimini, sed tristitia uestra cōuertetur in gaudium. Tu interea si perfectæ consummatæq; religionis laboribus implicari durum putas, promissæ mercedis magnitudinem consydera. *Ait enim: Vos qui secuti estis me in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & uos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.* Perfectis ergo suam communicaturus est dignitatem, q cum ipso communicare non dubitarunt laborꝫ angustiarūq; patientiam. Duodecim aūt sunt qui iudicant, & totidem qui iudicantur: quia illi filij lucis sunt tanq̄ duodecim horæ diei: hi uero filij tenebrarꝫ sub eodem nocturnarum horarum numero comprehensi. Quamuis enim non omnes damnandi sunt, minus tamē illis clari, quos perfectionis opera commēdant. Sequitur: Et omnis qui reliquerit domum, uel fratres, ul' sorores aut, patrem, aut matrē, aut uxores, aut filios, aut agros propter nomen meū, centuplū accipiet, & uitam æternam posside

Math. 4 — Luc. 16 — Marc. 19

bit: hoc est sublimiorem beatitudinis obtinebit gradum, uitaq; perenni perfruetur, Exquisitæ enim sanctitatis uiri, licet uitæ æternitate alijs in paradiso sanctis pares erunt beatitudinis tamen magnitudine atq; gloria illis præsta/bunt dicente apostolo: Stella em̃ a stella differt in claritate,
1. Cor. 15 sic & resurrectio mortuorum. Quãto quis plenius in se Christi similitudinem expresserit eum hic imitando, tanto illi proximior est futurus in cœlesti regno. Hoc certe ipse polli-
Iohã. 12 cetur dicens: Si quis mihi ministrat, me sequatur: & ubi ego sum, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus. Hęc talia si recte ppẽderis, profecto iam nihil tibi aut factu difficile uidebitur, aut toleratu durum. Iam tibi sedebit animo uendere uniuersa quæ habes, diuitias, uoluptates, concupiscentias, & emere thesaurum illum præ omnibus mundi thesauris concupiscendum: nunc quidem in enigmate absconditum, tunc autem manifestum futurum, cum uidebimus illum sicuti est. Hoc idem enim est & prætiosa margarita, qua cõparata nihil erit ultra desyderandum, cum omnis plenitudo gratiæ in Christo sit, in quo sunt omnes thesauri sapien
Col. 2 & scientiæ absconditi. In ipso em̃ inhabitat (ut apostolus ait) omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Libenter igitur eliges esse cum Christo pauper, ut in deo diues sis: optabis cum illo emori mundo, ut uiuas deo: terrena deniq; omnia sordere tibi incipiẽt, cum in cordis tui hospitio-
Matt. 11 lo susceperis Christum. Nihil illo est dulcius, nihil suauius. Iure suo dixit, cum ad sui seruitium fideles inuitaret: Iugũ meum suaue est, & onus meum leue. Hoc diuinus psalmi
Psal. 33 sta, sensit dicens: Gustate & uidete, quoniam suauis est dominus. Hac certe dulcedine affecti erant apostoli, cũ inter flagella gauderẽt, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Et cum sæuissimi tyranni tormenta proponerent, necem minarentur, ne Iesum euangelizarent, tacere omnino non poterant: tanto illis nomen domini sui iucundius fuit, q̃ uitę p̃sentis usus, aut doloris p sup plicia infligendi euasio. Tales itaq; esse debent qui uolunt montem excelsum conscendere cum Petro, & operarij fieri

uineæ domini, & abiecta seculi huius sarcina per foramē acus transire, percalcatisq; mundi angustijs ad beatā illam regni cœlestis amplitudinem peruenire. Tu igitur qui relicta syndone nudus impiorum manus effugisti, ne reuertaris tollere tunicam tuam, nec aratrum tenens respicias retro, ut aliquando imprudenter concupiscere incipias quod propter Christum prudēter reliquisti. Multo melius est nō uouisse uiam perfectionis, q̄ postq; uoueris regredi uelle, & cum Anania Saphiraque spiritui sancto mentiri audere.

De uita solitaria Ca. XXI

HVic excellentissimæ professioni accommodatissima solitudo est. Da igitur operam, ut in cœnobio cella, in deserto locus ab humano cultu uacuus: legendi, scribendi, orandi, & ea quæ æterna sunt contēplandi opportunitatem tibi præstent. Nulla horꝶ libera meditatio habetur in frequētia cœtuq; multorum. Vulgi clamor, urbani tumultus, amicorꝶ interpellatio, mulierum conspectus, cognatorum mortes, mentem deo intentam conturbant, nec in illo conquiescere ipsam pro uoto sinunt. In solitudine aūt concupiscentiæ quoq; magna pars tollitur, dū illa quæ male concupiscunt, nostris aspectibus procul submota latent: cum multo magis uisa moueant animum, q̄ cogitata: & quod rarius cernitur, facilius oblitterer. Quantum præterea uiro religioni dedito conferat ipsa solitudo, ex euangelio discitur. Principis filia uita defuncta nō ante a morte suscitatur, q̄ tibicines & tumultuātium turba excluderetur. Solitudo itaq; præcipue quærēda est, ut anima in peccatis mortua per pœnitentiam ad gratiam uiuificantem reuocetur. Quoniam ut modo diximus, & pessimæ animi cupidines minus in secessu uirium habent: & mēs terrenarum rerum curis expedita ad contemplanda diuina magis attollitur, dicente ad discipulos domino: Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillū. Multa quidem ubiq; pugna, sed tamen in deserto requies aliqua quamuis pusilla. Certior autem ibi uincendi spes est, ubi post laborem ad uires refocillendas nonnulla quietis con-

Matt. 9

Math. 6

ceditur mora. Quod nobis innuere uolens dominus, in deserto tentatus, a diabolo collatis signis uictoria potitur: fuso deniq; fugatoq; hoste triumphans angelorum utitur mini-
Math.4 sterio. Scriptum est enim: Tunc reliquit eum diabolus, & ecce angeli accesserunt, & ministrabant ei. Idem eos qui in
Lucæ.21 Judæa sunt, ut ad montes fugiant hortatur. Iudęa confessio & glorificatio interpretatur: ut is qui Christũ confitetur, & ad celsiorẽ beatitatis gloriam aspirat, frequentiã fugiat, solitudineq; delectetur. Quod si docendi officio fungitur, et uicos urbesq; peragrare necesse est, tantisper in publicum prodeat, donec populo saluti congrua per sermonem insi-
Luc.21 nuet. Erat enim Iesus (ut Lucas ait) diebus docens in templo, noctibus uero exiens morabatur in mõte, qui uocabatur Oliueti: ut nobis ostẽderet & tempus & locum orationi contẽplationiq; aptum. Commodissime enĩ tunc oratur cum cuncta silent. Inter orandum aũt in montem ascendere iuberis, ut sicut montium fastigia cœlo proximant, ita tu ad cœlestia contemplanda animo subleueris. Hoc ipm
Mar.6 Marcus quoq; testatus est, dicens: Et cum dimisisset eos, quos uidelicet docuerat abijt in montem orare. Dñs ergo noster, q̃d uerbis docuit hoc exẽplo mõstrauit, in ipso orationis tẽpore secedendum esse a turba, & in loco secretiore orandum. Vnde iterum Lucas: Ipse autem secedebat inquit,
Luc.5 in desertum & orabat: Desertum istud mons Oliueti erat: mons aũt contẽplationis altitudinẽ designat. Sed ad hanc altitudinẽ ascẽdere nequimus, nisi hominũ frequentiã fuge-
Lucæ.19 rimus. Zachæus præ turba non poterat uidere Iesum. Difficile est enĩ in medio plebis uersari, & mentẽ in deo fixam firmãq; habere. Ascendit ergo arborẽ sicomorum ut uideret Iesum, altiusq; sese cæteris erexit, non supbia sed cogitatione, extra turbam quęrens, quod in turba inuenire non po
Luc.7 terat. Ioannes quoq; bap. in matris aluo sanctificatus, ut sanctior fieret, desertũ incoluit: ibi manens Christũ baptizare meruit, & de illo prophetare, & ab illlo testimonium
Mar.6 accipere, dicente: Inter natos mulierum nõ surrexit maior Ioanne bap. atq; hunc eundẽ, quẽ hoĩes ut prophetã honorabãt, ipse plusq; prophetã esse asseruit. Postremo ipẽ dñs

Petro, Iacobo, Ioanni diuinitatis suæ claritatē ostēsurus, nō solū in mōtē, sed in mōtē excelsum duxisse eos dicit. Tāta uisiōe nō poterāt eē digni, nisi a turba secederēt, et humana transgressi sublimitate contēplatiōis cœlestibus insererēt. Ex his quæ dicta sunt, discere possumus, ut ille p q̄ raro conuersēt cum hominibus, qui sæpe eum deo esse desyderat. Nunc his qui sacerdotalibus initiari sacramentis uolūt ostendemus q̄bus rebus & bonus constet sacerdos, & malus efficiatur, ut discant, quæ sibi expetenda quæq; fugienda sint, ut bonorꝶ potius gloriam consequantur, q̄ in sortē concedant malorum.

¶ De bono sacerdote Ca. XXII

TAnta ac talis dignitas sacerdotalis est, ut nulla maior homini conferri possit. Et qm̄ angelicæ sublimitati exequatur, sacerdos ipse aliquando in scripturis angelus est appellatus. Vt illud Malachiæ: Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus est domini exercituum. Ioannes etiam in Apocalypsi, septem angelis, septem in Asia ecclesiarum episcopis scribere iubetur: hoc est, Ephesi, Smyrnæ, Pergami, Thiatyræ, Sardis, Philadelphiæ, & Laodiciæ. In his singulis singuli episcopi erant, & officij sacerdotalis merito angeli nominantur. Hoc tamen minus mirabimur, si meminerimus ipsum dei filium Iesum Christum sacerdotem factum, deo patre ad eum dicente: Tu es sacerdos inę ternum secundū ordinē Melchisedech. Nihil isto sacerdote maius nihil mirabilius excogitari potest: ita nec sacerdotij honore quicq̄ præstantius haberi. Cæterꝶ iuxta dn̄i sententiā: Cui multū datum est, multū petet ab eo. Omnibus ergo uirtutibus exultum atq; exornatū oportet esse sacerdotē. Vt igitur uere sacerdos sit, necessaria est illi sobrietas, castitas, fides, charitas, iustitia, prudentia, scientia, terrenarūq; rerꝶ contēptus, & cœlestiū desyderiū atq; amor. Vt sit sobrius dn̄m audiat in Ezechiele præcipientē: Vinū non bibet oīs sacerdos, qn̄ ingressus est atriū interius: q̄d ante in Leuitico ad Aaron ita dictū est: Vinū et om̄e q̄d inebriare pōt, nō bibetis tu & filij tui, quando intrabitis in taber-

Malach. 2
Apoca. 2
Luc. 12
Ezech. 44
Leuit. 10

naculum testimonij, ne moriamini. Nec aliter nouus pontifex noster Christus monuisse suos discipulos uidetur, cũ diceret: Attendite ne forte grauentur corda uestra in ebrietate & crapula & in curis huius seculi. Castũ quoq; oporte

Luc. 12 re esse sacerdotem, & carnalis copulæ abstinentem idem dominus docuit, apostolis imperans ut præcingant lumbos suos & lucernas ardentes in manibus habeant. Lucernæ in manibus opera iustitiæ sunt, quorum fundamentũ castitatem esse uoluit, dum lumbos prius, in quibus generandi uis est, restringi iubet balteo castitatis. Veteri uero lege ideo concessum sacerdotibus fuit matrimonium, quia sola tribus Leui & domus Aaron sacerdotalis erat: nec alijs licebat hoc fungi officio. Nec igitur Leuitarũ genus in paucis conclusum deficeret, reparandum per cõnubia erat. At nunc non carnis quæritur successio sed spiritus, translatoq; sacerdotio ad tribum Iuda, id est ad Christũ: quicũq; Christianus est, nisi uxori alligatus fuerit, potest eligi in sacerdotem. Omnes tamen qui Christo in sacerdotio succedunt, castos esse decet, sicut & ipse castus fuit, ut noui sacerdotij tanto purior successio sit q̃ ueteris, quanto & sacerdos noster Christus omnibus qui ante illum hoc munere usi sunt, noscitur esse præstantior. Neq; enim arietum ut olim, aut uitulorum sanguine nunc sacrificatur, sed ipse Christus uerus deus & uerus homo, uiuus & immortalis, licet aliena specie uelatus offertur. Quod si etiam priscis dictum sit:

Esa. 52 Mundamini qui fertis uasa domini: quanto magis nostris conuenit omnis munditiesꝰ quibus non solum ferre uasa domini, sed etiam ipsum dominum quotidie & cõtrectare manibus & ore sumere mos est. Tam igitur mente q̃ corpore mundus castusq; sit, qui ad eiusmodi ministeriũ se nouerit esse electum. In primis tamen fidelem esse conuenit. Quid enim castitas aut aliqua alia uirtus ei prodesse poterit, si qua orthodoxæ fidei pars in illo labascere cœperitꝰ Fide igitur opus est, ut reliqua recte prospereq; succe-

Matt. 24 dant. Quis est inquit, fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, ut det illis cibum in temporeꝰ Familiæ dei sacerdotes præpositi sunt, uerbi exẽ

plique cibo eam pascant: qui si fideles ac prudentes fu-
erint, beatitudinis quoq; magnitudine cæteris præferent.
Sequitur enim: Quem sic agentem inuenerit dominus, su
per omnia bona sua constituet eum: ut qui multos fideli-
ter docuit, prudenterq; rexit, multis inter sanctos honora-
bilior magnificentiorq; habeatur. Charitatem etiam præ-
cipue amplecti debet sacerdos, ut cuiiũ cõmissa cura ani-
marum est: pro earum salute, si ita casus inciderit, nec sup-
plicia recuset, nec mortem metuat. Bonus enim pastor po- Iohan. 10
nit animam suam pro ouibus suis. Idem præterea iustitiã
omnem quam alios docet: prior impleat: ne quod uerbis
ædificat, si aliter ac præcipit, uixerit, exemplo destruat atq;
dissipet. Nisi abundauerit iustitia uestra inquit dominus, Matth. 5
plusq; scribarum & pharisæorum, non intrabitis in regnũ
cælorum. Prudẽtia quoq; opus est sacerdoti, ad noxia q̃q;
cauenda dolosq; diaboli declinandos. Insidijs facile pate-
bit, nisi per q̃ caute incesserit. Estote prudẽtes ait Saluator
sicut serpentes. Callidissimus omnium serpens diabolus
est. Qui ergo non minus prudens erit ad cauendum, q̃ di
abolus astutus ad nocendum, neq; blanditijs eius capiet̃,
neq; uim formidabit. Vt autem cautus & circunspectus si
at sacerdos, necessariam sibi esse scripturarum sciẽtiam no
uerit, intelligentiamq; mysterioꝝ: sine qua neq; se ab ad-
uersario tueri commode poterit, neq; alios uitæ doctrinis
recte instruere, aut ad uirtutem apte exhortari. In Aggeo Aggei. 2
scriptum est: Interroga sacerdotes legem: & in Ezechiele Ezech. 44
de sacerdotibus loquens dominus: Populum meum doce
bunt, inquit, quid sit inter sanctum & pollutum, inter mũ
dum & immundum ostendent eis: & cum fuerit contro-
uersia, stabunt in iudicijs meis & iudicabunt. Exigitur er-
go a sacerdote ut eruditus in lege sit, & quicquid in sacris
literis continetur, pro uiribus ædificat: alioquin sacerdotio
indignus existimabitur, dicente domino per Oseæ prophe Oseæ. 4
tam: Quia tu scientiam repulisti, reppellam te ne sacerdo-
tio fungaris mihi. Postremo loco diximus, præsentium cõ
temptorem esse sacerdotem. Nam si Christi minister fuerit
paruo erit contentus, dum summa sperat: & ut dominum

suum imitet, pauptate gaudebit diuitias cõtẽnet. Neq; eñ
põt esse talis magistri discipulus, nisi renũciet omnibus q̃
possidet: ut caduca respuens, dignus euadat cui tribuantur
æterna. Sed ne in ueteri q̃dẽ lege Leuitis data est possessio
in tribubus, ut scirent non in terra sed in cœlo sibi possessi-
onẽ esse q̃rendã, dicente dño ad Aaron: In terra eorũ nihil
possidebitis, nec habebitis partẽ inter eos: ego pars & hæ
reditas tua, in medio filiorũ Israel. Decimis igiť & eleemo
synis, quę altari offeruntť, uiuat q seruit altari. Quod aũt ne
cessario uictui supest, indigẽtibus tribuat, dispensatorẽq;
se esse agnoscat bonorũ ecclesiæ non possessorẽ. Apostolis
Matth, 10 & eorũ successoribus p̃ceptũ esse meminerit: Nolite possi-
dere aurũ, neq; argẽtum, neq; pecuniam in zonis uestris.
Quid tibi cũ diuitijs, si illius domini seruus es, qui non ha
buit in terra ubi caput reclinaret suũ, neq; didragmã, qua
pro se & discipulo solueret portorium? domini inquam, in
stabulo geniti ĩ præsepio positi, in cruce nudi, in sepulchro
conditi alieno, nihil deniq; in hoc seculo quasi suum possi
dentis: non quia non liceret ei frui omnibus si uellet, cum
esset dominus omnium, sed ut doceret non esse ei opus ter
renis diuitijs, qui ad cœlestes thesauros aspiraret, difficile-
q; esse duobus dominis seruire deo & mammonę, difficil
limũ uero ut quis auri argentiq; pondere grauatus ad ęthe
rea regna possit conscendere. Ex his igitur quæ dicta sunt,
eum sacerdotij honore dignũ censebimus, qui sobrie, pu-
dice, fideliter, pie, iusteq; uixerit, qui in cauendo prudens,
in erudiendo doctus, in concupiscẽdo modicus, & in obse
Matth. 5 quendo ei cui se dedicauit, fuerit assiduus. Quisquis autem
sese talem in sacerdotio exhibuerit, hic uere erit sal terræ, cu
ius doctrinis cæterorum corda ne in peccatis putrescant,
condiẽtur: erit lux mundi, ciuitas supra montem posita, lu-
cerna super candelabrum lucens, ut omnibus conspicuus
omnes qui sanctæ innocenterq; uolent uiuere, suo illumi-
net exemplo, suæ famæ gloria concitet ad uirtutem. Hic
demum de terris ad cœlum translatus illorũ perpetuo frueť
consortio, illorum perennis beatitatis erit particeps: qui-
Psal. 131 bus in Psalmo spiritussanctus loqtur, dicens; Sacerdotes

eius induam salutari,& sancti eius exultatione exultabūt. Christum enim induent,eiq; feliciter adhærebunt, qui in ecclesia uices Christi,sicut oportuit,gerere studuerunt.

¶De malo sacerdote Ca. XXIII

PОrro sicut lux tenebris collata luculētior uideri consueuit ita appetibilior fit uirtus q̄ties cōtrarij uitij malignitas monstrat. Cū igitur de bono sacerdote satis dictum sit,operepcium est, queadmodum proposuimus, ut aliquid etiam de malo dicamus. Malus est sacerdos,q non potest dicere cum propheta: Portio mea dn̄s: cum terrenis opibus inhiet,& non solum his quæ possidet non renunciet,sed etiā ea q̄ nondū adeptus est,cupide affectet. Sunt quos negociari in domo dei non pudet,immo nec fœnerari,ecclesiasticasq; dignitates ambitione atq; largitionibus comparare: quas cum acquisierint,cūcta ecclesię bona, quæ pauperibus distribuenda erant in suos usus conuertunt. Hi sunt quos uendētes & ementes de templo suo eijcit dn̄s,dicēs: Domus mea domus orationis est: uos aūt fecistis eam speluncā latronū. Merito igit̄ taliū cathedras euertit,& eum principibus populi sui in cœlestibus considere prohibet: utpote q̄bus non cœlestis boni adipiscendi sed terreni abutendi cura semp ac studium fuit. Nihil pensi habuerunt prodesse commissæ sibi plebi, delinquentes corripere,bonos fouere,afflictos consolari,dubijs consulere,sed ignauiæ atq; otio dediti magis uentrē suum q̄; gregem dominicū pascere soliciti fuere. Malus item est sacerdos,qui uidet lupum uenientē,id est hæreticum aliquē puer sa doctrina fideli gregi insidiantem,& illius dolo alios rapi,alios dispergi,alios mactari: nec tamen it obuiam perfidię,sed auersus fugit,ita ut fugiendo ostendat se pastoris nomine indignum. Vnde dicitur: Mercenarius fugit,quia mercenarius est,& non pertinet ad eum de ouibus. Nō q̄a no n̄pertineat ad eum,sed quia sic agat,tanq̄; si nihil omnino ad eum ptineat: quādoq̄dē non aīarū lucrū, sed pecunię quæritet,terrenāq; mercedem cœlestibus præferat diuitijs. Talium auaritiam per Malachiam prophetam redarguit dn̄s,dicens: Quis est in uobis qui claudit ostia & incen-

Psal. 118

Matt. 21

Iohan. 10

Malach. 1

dat altare meum gratuito? Et quoniã qui eiuſcemodi uitio laborant, a deo reprobati ſunt ſequitur: Non eſt mihi uoluntas in uobis dicit dominus exercituum: & munus non ſuſcipiam de manu ueſtra. Per Ezechielem uero etiã com
Ezech. minatur eis dum ait: Væ paſtoribus Iſrael, qui paſcebant ſemetipſos, nonne greges, a paſtoribus paſcuntur? lac comedebatis, & lanis operiebamini: & quod craſſum erat occidebatis: gregem autem meum non paſcebatis. quod infirmum fuit non conſolidaſtis, & quod ægrotum non ſanaſtis, quod confractum eſt non alligaſtis, & quod abiectum eſt non reduxiſtis, ſed cum auſteritate imperabatis eis et cũ potẽtia, & diſperſæ ſunt oues meæ, eo ꝙ nõ eſſet paſtor. Quo pacto enim eſt paſtor, qui nec religioſæ uitæ exemplis, nec ſanæ doctrinæ monitis gregem ſibi creditũ alere curat? Quo autem magis delitijs luxuriæq; indulget,
Amos.6 eo grauius in inferno ſupplicium feret per Amos prophetã dicente domino: Væ uobis qui opulenti eſtis Sion, & confiditis in monte Samariæ, optimates, capita populorũ ingredientes pompatice domum Iſrael. Quicquid de paſtoribus dicitur, & de preſbyteris dictum intelligas. Cui enim ſacramẽta uitæ quis miniſtrat, eius & paſtor eſſe debet, quantũ officio ſuo conuenit, monendo, corripiendo, & quicquid commodis eius cui præficitur, ſaluti q; opportunum putabit, exequendo. Epiſcopi tamen proprium eſt & peculiare, publicos ædere ad populum ſermones, uitia reprehẽdere, ad capeſſendas exhortari uirtutes, tranſgreſſores legis apoſtolica autoritate caſtigare, ad pœnitentiam conuerſos recipere. Quibus in rebus ſi defecerit, uel p ignorantiam ꝗ neſciat, uel per negligentiam ſi nolit, uel puſillanimitatem ſi metuat, de fidelium cœtu excludet, & canibus mutis per contumeliam comparabitur. Cur enim epiſcopus eſt, ſi docere neſcit? aut cur ſcit ſi non uult? aut quid uelle prodeſt, ſi non audet q̃d debet implere? Sed neq; preſbyter aſſumat curã animarum, ſi modo ſe ad eam rem ineptum nouerit. Male ſubitur onus, quod imbecillæ uires ferre nequeunt. In eos ergo, qui doctoris eccleſiaſtici ſibi munus uendicant, & nequaꝗ̃ docent, ſiue ignoratione cõ

fusi, siue negligentia corrupti: per Esaiam exclamat dominus & ait: Speculatores eius cæci omnes nescieruut uniuersi canes muti non ualentes latrare. Et iterum: Ipsi pastores inquit, ignorauerunt intelligentiam, omnes in uiam suam declinauerunt unusquisque ad auaritiã suam a summo usque ad nouissimum. Perditos autem plebis mores uulgique licentiam illorum qui præsunt incuriæ asscribi, in Ezechiele Ezech. 3
ex uerbis domini discimus: Si dicẽte me inquit, ad impiũ, morte morieris: non annunciaueris eique neque locutus fueris, ut auertaẽ a uia sua impia & uiuat: ipse impius in iniquitate sua morietur: sanguinem autem eius de manu tua requiram. Impius ergo peribit quia peccauit. Sacerdos q eius tuendæ saluti præpositus est quia tacuit, quia peccantem non increpuit, quia errantem in uiam reducere nõ curauit. At uero tanti periculi non ignarus apostolus Timo- 2. Timo. 4
theum discipulum obnixe, solicite, urgẽter adiurat, dicẽs: Testificor coram deo & Iesu Christo, qui iudex est uiuorum & mortuorum, per aduentum ipsius & regnum eius, prædica uerbum, insta, opportune, importune, argue, obsecra, increpa, in omni patientia & doctrina. Et paulo post. Tu uero uigila inquit, in omnibus labora, opus fac euangelistæ, ministerium tuum imple, sobrius esto. Porro illi quorum ignauia populus corruptus extra iustitiæ limites aberrat: & per abrupta delabitur uitiorum, q̃ damnabiles existãt Hieremias testaẽ, dicẽs: Væ pastoribus q dispergunt & di Hiere. 26
lacerant gregem pascuæ meæ dicit dominus. Quæ nã uel dispersio perniciosior, uel crudelior dilaceratio, q̃ eos qui tibi commissi sunt, pereuntes uidere & negligere? a diabolo superari & succurrere nolle? immo etiã terg iuersari & fugere? dum uereris ne quis tuis increpationibus offensus tibi aduersetur, tibi detrahat, tibi aliquo detrimẽto sit. Sed meminisse debes, quemadmodũ dominus miserit apostolos inter Gentes sicut agnos inter lupos: & illi profecti cũ fiducia euangelizabãt dei uerbum, nec supplicia nec mortem expauescentes, dum obsequium præstarent deo. Nihil ita metuere debemus, ut dei iudicium. Temporale est q̃d ab hominibus times: quod aũt adeo maxĩe timere debes,

æternum eſt. Perdere corpus tãtummdo poſſunt homines deus uero & corpus et animam mitterere in gehennã poteſt. Hoc quoq; mali habet negligentia. Sacerdotis ꝙ dum contẽnit, contemnitur: dum timet, a nemine timetur. Sal quippe infatuatũ ad nihilum ualet ultra, niſi ut proijciatur foras & conculcetur ab hominibus. Leue tamen & mini mũ quiddam eſt mortalium pati iniuriam, niſi etiam dei iudicio damnarentur. Sed in pſalmis de iniquo ſacerdote

Pſal. 108. dicitur. Cum iudicatur exeat condemnatus, & oratio eius fiat in peccatũ, fiant dies eius pauci, & epiſcopatũ eius ac cipiat alter: & alia multa: quæ licet ad Iudam dñi ſui proditorẽ referantur, nihilominus ad ſui quoq; ſimiles redun dant. Sui autẽ ſimiles ſunt, qui ad apoſtolatũ electi potentioribus ita blandiuntnr, ut eorũ ſcelera diſſimulent, & ſic dominũ oſculo prodant: eundẽ etiam uẽdunt, dũ nihil ita cupide ut lucra ſectantur. Sed cũ hi tam immani ingentiq; ſupplicio deſtinati ſint, illi qui ut debent officio ſuo funguntur, dici poteſt: ꝙ grandi mercede remunerabũtur. De his nempe apoſtolus ad Timotheũ ſcribens ait: Qui bene præ

Timo. 5. ſunt preſbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborãt in uerbo & doctrrina. Duplici honore dignus eſt cui et reuerentia exhiberi debet, & uictus neceſſarius

Deu. 25. ſuppiditari, cũ ſcriptum ſit: Non alligabis os bouis tritu-

Math. 10. rantis: & dignus eſt operarius mercede ſua. Tunc tamen melius duplici honore digni erunt, cũ animæ ſimul & cor poris beatitudine perfruẽtur: & aliquot felicitatis gradus cæteris eminentiores apparebunt. Satis hæc de ſacerdote, nunc de ſanctarum lectionum ſtudio fideli animæ admo neceſſario tractabimus. Nihil enim recte diſcitur, quod de ipſo ueritatis fonte non hauritur.

¶ De ſtudio lectionis. Ca. XXIIII.

IGitur ad ſcripturæ diuinæ ſtudiũ omnes qui perfectio nis iter ingredi cupiunt, cõuocamus cũ Ioanne in Apo calipſi: Qui ſitit, ueniat: & qui uult, accipiat aquam ui

Apoca. 22 tæ gratis. Beati ſunt qui ſitiunt & eſuriunt iuſtitiã: ſed niſi ſcripturarum lectioni operam inpendant, iuſtitiæ præceptis nequaq; ſaturari poterunt. Sicut autẽ ſitientibus dul-

cis eſt potus, ita diſcere cupientibus diuina ſapit lectio. Illi duntaxat ad celeſtem cibũ nauſeant, & manna faſtidiant, qui Aegyptiorum iurulentijs repleti. i. inani Gentiliũ poetarũ eloquio deliniti, magis fabularũ fictione ꝙ ueritatis doctrina delectãtur. Hi ſunt qui (ut apoſtolus inquit 2. Tim. 4.
elegerunt ſibi magiſtros prurientes auribus, & ad fabulas conuerſi auditũ a ueritate auertũt. Nos contempta iſtorum ſtultitia, in quibus nulla ſolida ſapientia eſt, illis tantummodo lectionibus incumbamus, quæ nobis iter, quo ad immortalitatem peruenitur oſtendunt. Alioquin aquã iſtã uitæ, ad quã nos Ioãnes apoſtolus inuitat, haurire nõ poterimus Veteris igitur nouiꝗ inſtrumẽti literas aſſidue perſcrutemur. In his pleniſſime diſcitur, quid facere, quid uitare, quid credere, quid amare, ꝗd ſperare nos oporteat ut cœlo digni ſimus cum terram reliquerimus, In his deũ patrẽ a quo omnia, in his filiũ per quẽ omnia, in his ſpiritũ ſanctũ in quo omnia facta ſunt inuenies: & hæc tria unum deũ, unã hypoſtaſim eſſe melius credendo intelliges, ꝙ intelligendo credes. Magnũ quippe myſteriũ eſt Scribit more antiquorum.
ſancta trinitas: humanæ ſapientiæ altitudinem excedit: ſide percipitur, ſine qua ad beatorũ eternitatẽ nemo transfertur. Audiamus autẽ in euangelio dominũ Ieſum patri Iohan. 17.
ſuo loquentẽ ac dicentẽ: Hæc eſt uita æterna, ut cognoſcãt te ſolum deũ uerũ, & quẽ miſiſti Ieſum Chriſtũ. Vt igitur fide ac uirtutibus proficere poſſimus, abeamus cum Ieſu per ſcripturarũ ſata uellicantes ueteris nouæꝗ legis ſpicas & ut triticũ ſub paleis latens comedere ualeamus, confricemus eas manibus intelligentiæ ſpiritalis: promentes in lucẽ, quicꝗd ſub figurarũ ambage condi credimus. Nihil erit mẽti deo dicatæ iucũdius, ꝙ noſſe ſenſum domini, & uerba aliud ꝙ ſonant ſignificantia intelligere. Et quoniã hanc ſpicarũ confricationẽ ſabbato ab apoſtolis factã legimus, hoc admonet nos, ea quæ myſtica ſunt, cõmode perpendi conſyderariꝗ non poſſe, niſi cũ ſecularibus curis liberi & expediti ſabbatũ, id eſt quietẽ agimus. Terrenarũ enim rerũ ſolicitudo legentẽ implicat, & ipſa in diuerſum mentem diſtrahens cogitatio, quæ legũtur quæꝗ audiun.

gelicus codex uel de manibus tuis discedat, uel de memoria exeat. In eo si assiduus fueris, cœlestium desyderio terrena contemnes: & hoc quidem erit, uendere omnia quæ in præsenti uita possidentur, & ipsam emere margaritam, quæ Christi conuersatione fulget, & humanæ redemptiōis pretio taxatur. Quicquid aūt nouum continet instrumentum, ad euangelium pertinere censemus. Itaq; cum euangelio & Pauli epistolæ & aliorum apostolorum, & Lucæ actus, & Ioannis apocalypsis, & eruditorum hominum approbati de religione tractatus frequēter in manibus habendi legendiq; tibi erunt, ut fide stabiliaris, ut uirtutibus præstes, & in Christi domini meditatione perseuerans in deo tandē conquiescas. Nihil ita innocentiam conseruat, & cordis puritatem custodit, ut scripturarum, quas diuini homines sancto dictante spiritu ediderunt, quotidiana lectio. Non est ut imperitiam excuses. Lege multa, & si soli do cibo nondum uesci potes, lactis poculum ne spernas. Deniq; sume quod potes: fragmenta uero quæ supsunt, in doctiorum cophinos colligenda dimitte. Homines & iumenta pascit dn̄s, doctos & indoctos admittit, neminem repellit. In mōte apostolos docuit, de monte uero descēdēs pdicauit plæbi. Habes in euangelio & uias planas, p quas incedere cū simplicibus iuuat. Habes & montes excelsos, quorū altitudinē si adire nequeris, mirari proderit. Medicamenta qbus rebus cōposita sunt, licet ignoret ægrotus, prosunt tamen ei, eleuātq; languorē. Ita diuina uerba si leganē etiam non intellecta uim habent ad animæ sanitatē conferendā. Te nūc appello q diu multūq; in gētiliū libris uersatus es, dū te cōptus delectat sermo, & musici poetarū cantus deliniunt: quantū inde tibi emolumenti cōtraxeris parum p cogita: & cū nihil ista tibi ad salutē profuisse cognoueris, ad Iesum tandē quæso conuersus dic cū Petro: Præceptor per totam noctē laborantes nihil cæpimus: in uerbo aūt tuo laxabo rete. Et cū hoc inquit euangelista, fecissent, concluserunt piscium multitudinē copiosam. Quod si demum in scripturę sacræ pelago piscari te delectabit, tu q̄q; implebis pectoris tui nauiculā saluberrimorū pceptorū co- Luc.5

pia quibus & ipse uiuere, & alios docendo poteris susten tare. Tanta est enim diuinorũ uirtus uerborũ, ut fideliter & incorrupte & contente legentibus intellectum illuminet, animũ exhilaret: atq; illa quæ præcipiuntur, perficiendi facultatẽ suppeditet. Quod si tacta fimbria uestimenti dñi uirtus de illo exibat & sanabat omnes, quomodo sermo eius ex intimis effusus præcordijs, dum legitur, dũ auditur, animi male affecti morbos nõ curabit? & a periculis perditionis non eruet? Ergo quoties aliquo seculi huius turbine agitaris, quoties carnis pugnã spiritus patitur, & pedibus laquei dæmonũ inuidia tenduntur, ad euangelicas lectiones te conuerte, dormientẽq; in puppi saluatorẽ strepentibus inter legendũ uel orandũ uoculis excita: statim illo imperante omnis tentationũ æstus concidet, & cõcupita redibit tranquillitas Tunc etenim diuina te lectio docebit in aduersis patientiã, in prosperis modestiam, in deũ pietatem, in proximos charitatem: præstabitq; in dubijs consiliũ, in periculis opem, in tentationũ certamine uictoriã. Quis hoc tibi Tullius, quis Demosthenes, quis Socrates, quis Aristoteles: aut si ad poetas respicis, quis Homerus uel Vergilius cõferre poterit? Quandoquidem nec sibiipsis quicq; prodesse potuerunt, ueritatis nobis diuinitus reuelatæ penitus ignari. Porro cũ experiri cœperis uoluptatẽ atq; fructum quem tibi lectio suggeret diuina,
Psal. 11. protinus cum psalmista concines. Eloquia dñi eloquia casta,
Psal. 118. argentum igne examinatũ, probatũ terræ, purgatũ septuplũ: & q̃ dulcia faucibus meis eloquia tua domine, super mel & fauum ori meo. Dulcia sane in cortice eloquia dñi, sed multo dulciora in medulla. Sacros codices pie indubitanterq; legenti adsistit Christus, applaudunt angeli, congratulantur sancti, & cælestium uerborum sono maligni exterrentur spiritus ac fugiũt: deniq; nihil ita aut uirtutes animi conseruat, aut uitia repellit, ut frequens diuinas literas legendi uel audiendi cura. Quo autẽ rarius his uacabis, eo citius cades exurgesq; difficilius.

¶ De auditionis cura. Cap. XXV.

AVdire quoq; quæ in ecclesia leguntur, uel eos qui absq; lectione in pulpitis declamãt, auscultare plurimũ expedit. Plus etiã eruditi hoĩs ore prolata uerba mouere solent, q̃ si eadem ipse conscripta legeris. Nuda in libris uerba iacent, quæ si ab oratore aliquo apte disserteq; recitentur, ipse gestus, ipse aspectus, ipsaq; pronũciatio multũ orationi addet ornamenti efficaciæq; ad suadendũ atq; dissuadendũ. Delectet te igitur cũ legere quæ sancta sunt, tum quoties ab alio legũť uel prædicãtur audire. Discipulũ docilem te esse uolo. Is enim docilis est, qui docentẽ attente audit. Ad huiuscemodi studiũ te hortatur Ecclesiasticus, dicens: Esto mansuetus ad audiendũ uerbũ dei, ut intelligas, & cũ sapientia proferes responsum uerũ: Eccle.5. quasi dicat, disce prius, & postea docebis. Et iterũ: Si inquit, dilexeris audire, sapiens eris. Idẽ nobis præcipit Iacobus apostolus, cum ait. Sit autẽ omnis homo uelox ad audiendũ, tardus aũt ad loquẽdum. Temerarius enim magister est, q nõdũ ipse discipuli partes impleuit, & iã alios instruere præsumit. Vt autẽ tacite cõtenteq; auscultes, & nõ alio aures, alio mentẽ diuidas: in mansuetudine inquit suscipite insitũ uerbũ, quod potest saluare animas uestras. Iaco.1 Inseri eñ uerbũ non potest, nisi in molli corde & totis uiribus ad audiendũ intento: uerbũ inquit, quod potest saluare aĩas uestras. Frustra quippe uerbis illis præbemus auditum, quorũ suauiloquentia aures tantũ demulcẽtur, & nulla cõparať aĩo utilitas. Recte itaq; his dũtaxat intendẽdũ præcipit, quæ ad consequendã æternã salutẽ nos erudiunt sed nec audire profecto multũ prodest, nisi audita memoriter retineantur: nec memoriteriter retinere, nisi quod memoriæ mandatum est, opere compleatur. Audis castitatis, patientiæ, mansuetudinis, charitatis præcepta: ne sinas illa per incuriã effluere, sed corde complexus foue: ut cum psalmista dicere possis: In corde meo abscõdi eloquia tua domine, ut non peccẽ tibi. Psal.118. Memento præterea de ipsa dei genitrice scriptum esse in euangelio: Maria autem conseruabat omnia uerba hec in corde suo. Ita & tu quicquid ab ecclesiæ sanctæ doctoribus prædicari audieris,

in intima cordis aure reconde, ueluti pretiosum unguentū in pixide, quo postea opportune utaris ad tuā aliorumq; salutē. Quod si terra bona fueris, non petrosa, non spinis obsita, susceptum uerbi semen uberem tibi fructum faciet & sicut didiceris, ita et operari incipies, ac secundū legis euangelicæ præcepta reliquum uitæ cursum dirigere studebis. Alioquin neq; legere, neq; audire proderit, si ab ijs q̃ præcipiuntur, mor; conditio discors erit. Et si nosse desyderas quantum ignauus auditor & impiger inter se differant, audi in euangelio dominum dicentem: Omnis qui

Lucæ. 6 uenit ad me & audit sermones meos, & facit eos, ostendā uobis cui similis sit. Similis est homini ædificanti domum qui fodit in altum, & posuit fundamentū supra petram: inundatione aūt facta illisum est flumen domui illi, & nō potuit eam mouere fundata em̄ erat supra petram. Qui autem audit & non facit, similis est homini ædificāti domū suam supra terram sine fundamēto, in quam illisus est fluuius, & continuo cecidit, & facta est ruina domus illius magna. Sicut ergo infirmus et imbecillus est qui non facit opera: ita ad omnem malignæ tentationis impetū cōstās est & stabilis qui assidue in bonis operibus exercet. Quāobrē solicite nos admonet Iacobus apostolus, & ait: Esto-

Iaco. 1 te factores uerbi & non auditores tm̄, fallētes uosmetipsos quia si quis auditor est uerbi & non factor, hic comparabitur uiro consyderanti uultū natiuitatis suæ in speculo: consyderauit enim se & abijt, & statim oblitus est qualis fuerit: qui aūt perspexerit in lege perfectę libertatis, & permā serit in ea, nō auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. Ideo quidem & dominus in

Luc. 11 euangelio: Beati inquit, qui audiunt uerbum dei & custodiunt illud. Hanc itaq; beatitudinē opere magis q̃ auditione constare ostendit, dum subiungit: custodiunt illud. Custodiunt aūt illud, qui bene beateq; uiuendi rationem edocti peccatis in quibus hactenus fuisse se recognoscunt, finem statuunt, & ab his per pœnitentiam resilientes ad capescēdas uirtutes disponunt, magnamq; capiunt uoluptatem uel legēdo diuina uel audiēdo, In quo Mariam ad pe-

des domini sedētem diligenter obserua: tantaq; perfusam sermonis eius dulcedine, ut nulla sororis Marthæ interpellatione inde mota sit: & quoniam toto corde cælestis magistri amplectebatur disciplinam, optimam partem dicit elegisse, quæ non auferetur ab ea Christum enim elegerat, in cuius unius contemplatione tam suauiter requiescebat. Quotus aūt quisq; est, q sic in ecclesia sacris pdicationibus interesse nititur, ut præcepta uitæ absq; operatione non elabi sinat? alius nullo amoris affectu illa suscipit, alius tam & si donec audit aliquantulum compungitur, mox tamen inde discedens ad consuetas nequitiæ sordes reuertit: tanto nequior factus, quanto inexcusabilior. Talibus dicit dñs: Qui ex deo est, uerba dei audit: propterea uos non auditis, quia ex deo non estis. Non ergo omnes qui in auditorio sunt, audiunt uerbum dei, sed is qui illud quod audit, opere perficere contēdit: & hic quidem ex deo est, illi uero nō ex deo, sed potius ex diabolo sunt: q diaboli obstinationē duritiamq; imitantur: nec omnino a uitijs resipiscere quicq; pensi habent. Itidem tibi diuini prædicatores cum Ioanne apostolo respondebunt, si eorum monita contempseris, dicētes. Nos ex deo sumus: qui nouit deum, audit nos: qui non est ex deo, non audit nos. Omnes natura ex deo sumus, uitio autem nostro fit, ut ex deo non sumus. Porro dici non pōt, q; pessime cum homine illo agat, qcū dei creatura sit, iā non dei, sed aliorum esse conuincit.

Ioan. 8

1. Ioan. 4

¶De contemplatione Ca. XXVI

QVoniam autem in scripturis alia ad actionem pertinent, alia ad contēplationem, tempestiuum uidetur, ut ista quæ sub fidei titulo explicauimus, cōtemplandi ratione claudamus. Igitur ad consyderanda dei opera puritate mentis opus est, ut autoris dulcedinē fidelis consyderator ualeat degustare. Quis enim ascendet in mōtem domini aut quis stabit in loco sancto eius, nisi innocēs manibus & mundo corde? Illos ergo magis ad hāc rem idoneos esse certum est, qui uitæ probitate perfectiōi euangelicæ propius accedunt. Hinc apostolis ipsis datur nosse mysterium regni dei; Hinc Paulus ad tertium usq; ra

Psal. 23

pitur cœlum. Hinc Ioanni futura qbus referta est Apocaly
psis, reuelanť, & unica sanctæ trinitatis diuinitas in princi
Mar. 5 pio sui euãgelij declarata plenissime innotescit. Idcirco sal-
uator noster illum, quem a dęmonio liberauerat, continuo
uolentem sibi adhærere non pmisit, sed prius ut se exerce-
ret iussit, alijs prædicando dei beneficium quod acceperat.
Necesse est aũt ut sanctis actionibus q̃ sæpissime copuleť:
& pene assidua comes sit pia contemplatio, si in his ut de-
bemus, perseuerare atq; proficere cupimus. *Sicut* enim be
ne operãdo acquiritur ut recte contemplemur, ita contem-
plando, ut sanctius officiosiusq; operemur. Nihil quippe
ita mouet atq; allicit animum ad colendum omnium au-
torẽ deum, ut opera eius cogitatiõe percurrẽdo, bñficiaq;
perpendendo, quæ omnẽ taxationem supeminẽt & exce-
dunt, immensa atq; infinita, eoq; magis optanda ac desy
deranda, quo minus humano ingenio explicari comprehẽ
diq; possint. Ad illa ergo consurget animus terrenis nego-
tijs expeditus, & non solum ea quæ oculis cernimus, sed
etiam quę intellectu percipiuntur cogitet. Veruntamen ab
his quę uidẽtur incipiat, ut quasi per gradus ascẽdẽdo ad
ea quæ non uidẽtur queat puenire. Primũ itaq; cũ prophe
Psal. 76 ta ad deum cõuersus dic: *Meditabor in operibus tuis.* Quę
nam sunt opera ista? terra, mare, cœlum: quorũ ille admira-
Psal. 103 tione captus in eam tandẽ prorupit uocem: *Quam magni
ficata sunt opera tua domine: omnia in sapientia fecisti. In
medio eñ firmasti terram sua mole liberatam, partim ari-
dã, partim aquis circũfusam: collocasti tam uaria in mari
pisciũ gñа, q̃ in sicco quadrupedũ pedibusq; carẽtiũ repti
liũ, & supra terrã aera pmeantiũ uolucrũ: produxisti de ter
ra tot frugũ species, tot arborũ, tot lapidum, tot metallorũ:
& qui his uteretur, præstantissimũ inter animãtia hoiem.
Tuum opus sunt cœlestia. Sol, luna, stellæ: quarũ cursus,
naturas, formam, decoremq; oculis intuemur. et tamẽ qua
materia constẽt, dicere nequimus. Tu cœlũ, quo oñia ista
circũdantur extendisti, quod statutis initio reuolutionibus
perpetuo moueri ac circũferri uidemus: quemadmodum
cætera omnia; & nos soli (proh nefas) legẽ tuã toties præ-*

rimus. Miramur præterea nubes pendere, uētos concitari, micare ignes, fulmina ruere, pluuias, grādines, niuesq; defluere, & tellurē ab ijs irrigari: quæ singula si digne consyderētur, tm̄ admirationis habēt, ut non solum dei sapiētiā, a quo facta sunt testentur, sed eiusdē potētiā, qua nihil potētius, & bonitatem, qua nihil melius possit cogitari. Ille homines corporeos, ille incorporeos, angelos fecit, utrosq; ad fruendam cœlestis regni beatitudinem benignissime constituēs. Ex his tamē non parua pars p arbitrij libertatē suo aduersata est creatori. Inter quos angeli cū peccassent, a tanto bono diuina largitate sibi collato excidere. Itaq; protinus de cœlo præcipitati, & in intima corruētes irreuocabili damnatione puniti sunt. Homini aūt q̄diu in corpore uiueret, quia ignoratione magis q̄ malicia peccauerat, datus est pœnitentiæ locus, ut quod seductus male appetendo commisit, dolēdo emēdaret. Sed tamē pristinæ gratiæ statum recupare de radice corrupta geniti nequiuimus, donec ille qui non p copulam carnis, sed de uirgine intacta p spiritū sanctū est natus, in mūdū ueniret, et nos corporis sui sacrificio expiatos deo patri recōciliaret. Exin de credētibus atq; pœnitētibus cœlū patere cœpit. Quod si quis a malo, quod deinceps cōmisit, non se correxerit, atq; ita obierit, ipse quoq; cū reprobis spiritibus pœnis mā cipabitur sempiternis. Tūc em̄ quisq; ratā iudicis in se sententiam accipit, cum de corpore egreditur: iteꝝ postea cū corpore simul iudicandus, cū mortui resurgent uiui, & canēte tuba throni positi erunt, ut quisq; illud quod uiuendo meruit, præmiū consequat̄. Hinc demum neq; beatoꝝ gloriæ ullus unq̄ erit finis, neq; supplicij iniquoꝝ. Atq; hæc sane sunt nouissima illa, quoꝝ nos memores esse iubet Salamon ne peccemus. Nihil enim uel peccandi appetitū magis frenat, q̄ futuræ damnationis metus: uel ad uirtutem magis excitat, q̄ mercedis promissæ spes. Vt igitur probe innocenterq; uiuas, imirare prophetam dicentem: Cogitaui dies antiquos, & annos æternos in mente habui. Antiq sunt dies, qui prætereūt, & ad præsentis uitæ breuitatē ptinēt; anni uero æterni ad uitę futurę infinitatē spectāt; et si si Psal. 76

niti ad infinitum nulla est comparatio, cur quæso pro breuibus delitijs amittimus æternas, & non potius cum breui labore transimus ad quietem gaudij pennis? Conscij igitur fragilitatis nostræ, nec per se bonum quod cupimus ualentes pficere, leuemus oculos ad montes cum psalmista, & mente cœli culmina penetremus. Inde ueniet nobis auxilium a domino, qui fecit cœlũ & terram & omnia. Nõ possumus recte de illo aliquid speculari, nisi ab ipso adiuti: quiq; nobis relicti retro labimur, dei ac domini nostri ope subleuati usq; ad thronũ maiestatis eius perueniemus Ad contemplandam itaq; diuinitatis altitudinem dic cum
Psal. 24 propheta: Ad te domine leuaui animã meam, deus meus in te confido, & tunc fiet quod in alio psalmo dicitur: Ac-
Psal. 63 cedet homo ad cor altum & exaltabitur deus. Quãq; tam alte accedere, uel tam profunde de deo cogitare nequimus quin ille semper omni meditatione nostra in immensum maior sit: exaltatur tamen in nobis, quoties quæ uera sunt de ipso sentimus, & queadmodum sentimus, ita nec palã confiteri metuimus. Deum autem sicuti decet contemplãtibus multa interdum infundit spiritussancti suauitudo:
Psal. 85 qua delectatus propheta orabat, dicens: Lætifica animam serui tui, quia ad te domine animam meã leuaui, quia tu domine suauis & mitis & multum misericors omnibus inuocantibus te. Hac ipsa cœlestium meditationum iucunditate temperari calamitatum suarum mœrorem humilis
Iob. 23 Iob optabat, cum diceret: Quis mihi tribuat ut cognoscã, & inueniam illum, et ueniam usq; ad solium eius? Tutissimum sibi refugium ratus in miserijs celsitudinis diuinæ contemplationem. Qui eñ cœlestis æternitatis bonum mente cõplectitur, caduca omnia facile contemnit. Quosdam talis meditatio in tantum occupat, ut abstracti a sensibus toto corpore obstupescant, mortuisq; simillimi appareant, cum per dies multos nihil de necessitatibus corporis curantes immoti mutiq; perdurent. Id Græci extasim,
2. Cor. 12 nostri stuporem appellant. Hunc passus Paulus transcendit cœlos, & audiuit arcana uerba, quæ non licet homini loq: nesciteq; se fatetur, utrũ cũ corpore an extra corpus raptus

fuerit, cum id sibi contigisset. Ioannes quoq; in Apocalypsi se in spiritu non in corpore fuisse ait, cum dominum uidit. Et cum uidissem eum inquit, cecidi ad pedes eius tanq̃ mortuus. Sed quo uiso per se stare non poterat, ab eo erectus mirabili mysteriorum uisione perfrui cœpit. Diuus quoq; Hieronymus noster hãc se gratiam a domino quandoq; accepisse gloriatur, ut secessu quondam mentis & angelorum choris interesset: & nescio quibus oculis in uno deo uidisset trinitatem, ac per hebdomadam uel plurium dierum spacium de corporeis nihil curaret. sibiq; tandem redditus, eorum quę uiderat desyderio recordationeq; afficeretur & fleret. Nouit ergo dominus eis quos elegit, etiã ante mortem suæ dulcedinis mella delibanda porrigere: q̃ tunc plenis poculis propinaturus est, cum illos omni prorsus terrenæ labis fece detersa ad se sursum iusserit uenire, & sanctorum ciues ac suos domesticos fieri beatos in æternum futuros.

¶ De loco & tempore contemplationis. Ca. XXVII.

CAeterum & locum aptum, & tempus huic rei congruum obseruare debemus. Tunc enim mens liberius intentiusq; contemplationi suæ inhæret, cum a turba secedimus, & nemine interpellante soli in solo loco sedemus, nihil aliud agentes, nihil curantes: eis tantum rebus intenti, quas animo uoluimus menteq; uersamus. Ob hoc plæriq; relictis urbibus deserta & solitudines incolunt, existimantes non posse se commode cum deo simul & hominibus esse: colloquijs enim eorum cœlestis contẽplatiõis ardorem interceptum frigescere, in secessu uero in dies magis accendi solere. Tempus præterea nocturnum maxime accommodum uidetur. Tunc siquidem omnia animantia quiescunt: neq; hominum neq; pecudum uox audit, nec auicularum garritus auribus obstrepit: nihilq; sentitur, quod mentem cœli secreta rimantem grauet aut quicq̃ molestet. Hoc tibi affirmat psalmista, dicens: Meditatus sum in nocte cum corde meo, & scopebam spiritum meum. Summum etiam mane, dum adhuc nox dubia & Psal. 76

dies incertus, quod crepusculum appellant, non minus erit opportunum q̃ nox ipsa. Nam tunc quoq; nocturnum silentium adhuc perdurat: & quod plus est, discusso iam sopore ciboq; digesto syncerior animus ad quæq; consyranda uiuaciorq; consurgit. Vnde idem propheta in alio psal-
Psal. 118 mo ait: Præuenerũt oculi mei ad te diluculo, ut meditarer eloquia tua. Sed interim neq; nos fortasse quicq̃ musitare oportet dũ contemplamur. Loquentis enim meditatio oratio nuncupatur, sicut & legentis lectio, & audientis auditio. Nam licet etiam orãdo, legendo, audiendo pensemus æstimemusq; ea quæ dicunt, proprie tamẽ cõtẽplatio ipsa est quæ cũ silentio, & neq; sensuũ, neq; corpis, sed sola mẽtis agitatione pficit. De hmõi cõtẽplatione in Hieremia
Tren. 3 scriptũ est: Sedebit solitarius & tacebit, qa leuauit se supra se. Verũ tñ præ omĩbus, q̃ pijs animis recolẽda & contemplanda sunt, expediẽs erit redẽptionis nostrę ruminare mysteria, & eadẽ q̃ sæpissime ad memoriam reuocare. Quanto ẽm maius beneficiũ fuerit, tanto illud rẽmemorãdo magis erga benefactorẽ amore accendimur. Primorũ parentũ puaricatio de paradisi delitijs omnẽ ipsorũ expulerat posteritatẽ, eadẽq; dãnationis lege simul oẽs præmebamur. Misertus aũt deus filiũ suũ misit unigenitũ: q ut pro nobis satisfaceret carnẽ suscepit serui, cũ esset oĩm dñs: uiã ueritatis demonstrauit, cũ totus terrarũ orbis pter Iudæã, impiæ religionis erroribus plenus foret. Morti æternę obnoxij eramus, ille ultro se morti crucis obtulit, ut nos a morte liberatos ad felicia uitæ promissa reuocaret. Mortuus & sepultus resurrexit, cœlũq; cũ hoĩe assumpto ascendit, ut homines de terræ puluere tandẽ surrecturos mõstraret: & cũ corpe iam neq; mortalitati, neq; corruptioni subiecto, sicut nec ille subiectus est, cœlũ petituros, si modo ipsum sequi fide opereq; uoluerint. Igiť tanti ac talis beneficij magnitudinẽ animo metiendo, quis adeo, ingratus erit, ut potius eligat illa quæ caro appetit, quæ mundus blanditur, quæ suadet diabolus, q̃ q̃ omniũ creator deus, omnium redẽptor ac saluator Christus iubet? cum præsertim p ista mũdati ad cœleste regnũ pducamur, per illa aũt æterni ignis cruciati-

bus mancipandi simus. O stupendã obstinatorꝝ cæcitatẽ. In tanta tp̃is breuitate noluñt carere uoluptatibus, per quas certissimum est ad inferos præcipitium: & laborẽ tam modici tp̃is defugiunt, p̃ quem aditus ad supernam beatitudinẽ uerissime comparatur sine fine fruendam.

¶ De prauis cogitationibus cauendis. Ca. XXVII.

QVantum aũt ad bene beataq́ꝫ uiuendum conferre solet diuinarꝝ rerꝝ contemplatio, tantum ad male agendum alliciunt cogitationes prauę. Quæ cum etiam inuitis nobis & nolentibus frequenter obrepant, quanto uiolentiores putas fore, si quando uictus manũ dederis, qui nunc repugnas? Mihi crede nisi semp̃ bellũ cũ illis q̃ꝫ pacẽ malueris, p̃ sensuũ tuorꝝ ianuas ad animã usq́ꝫ ingredientur, & p̃ blandimenta eam subuertẽt, subuersam interimẽt. Anima enĩ mala cogitatiõe fecũda parit pc̃tm̃: peccatum uero cum p̃petratum fuerit, generat mortẽ. Igitũ tam & si aduersarius hic noster, id est perniciosus cogitatus non põt sic pœnitus repelli & in fugã cõuerti, quin rursum aliqñ collectis uiribus in præliũ redeat, mẽtisq́ꝫ nr̃æ arcẽ oppugnet, portis instet: donec tñ intus non irruerit, ac dominari cœperit, tuti sumus, nec uerẽdũ ẽ ne forte p̃ uim irrũpat: neminem uincit nisi uolentẽ. De illis dũtaxat, qui se in p̃tãtem eius non inuite dedunt, triũphare consueuit, et eos ad interitũ usq́ꝫ p̃ducere. Nihil itaq́ꝫ aliud ẽ impuræ cogitationi totũ animi assensum præbere, q̃ꝫ ab hoste nobis infensissimo sanguinisq́ꝫ nostri imprimis cupido superari uelle. Manifesta aũt stultitia est, ei sponte cedere, a quo nil nisi necẽ speres. Hoc tibi testat̃ Salomon, dicens: Qui cogitat mala facere, stultus uocabit̃. Ac ne forte de furioso, cuius error excusatur dictum putares, continuo intulit: Cogitatio stulti peccatum est. Stultus ergo nec tamẽ excusabilis pc̃tõr erit, qui quicq̃d appetitio suggesserit, illud protinus curabit sequi, & carni magis q̃ꝫ spiritui seruire decernet. Quæris quo nã pacto nõ solũ in factis aut dictis, uerũetiã in ipsa cogitatiõe possit esse pc̃tm̃? Rẽ alienã iniuste cõcupiscis, bonũ alterius inuides, læsus uindictã appetis uisę mu Prouer. 24

liẽris uenereo amore turpiter exardeſcis: & quodcunq; malum ita cogitas, ut ſi poſſes, perficere uelles, ab illo qui etiã occultorum iudex eſt, pro facto tibi imputabit. Aliter enĩ deus, aliter homo iudicat: deus quẽ nihil latet, in omnibus uoluntatis affectum penſat: homo uero, quia cordis alieni ſecreta rimari nequit, commiſſum tantum modo crimẽ examinat: nec quærit prudens an imprudens feceris aliqd mali, ſed ſemper tanq̃ uoluntariũ punit. Deniq; apud deũ qui odit fratrem ſuum homicida eſt: apud homines uero non habetur pro homicida, niſi qui conficit hominem. Apud deum qui uiderit mulierem ad concupiſcendum eã iam mœchatus eſt eam in corde ſuo: apud homines niſi cõmiſſi adulterij conuictus fuerit, pro concupiſcẽtia quæ cordis crimen eſt, plecti non debet. Sed quid prodeſt pro cogitato ſtagitio humanæ legis mulctam non ſubire, cũ propter illud iudicio damneris diuino, et æterni reus habearis ſupplicij? Lex diuina uxorem proximi, bouem, ancillam, & qcqd illius eſt cõcupiſcere prohibet: ſi cõcupieris tñ legem dei præuaricatus es: qui autem ſic peccat, niſi eum pœnituerit, non pœnam temporariam meretur, ſed æternam.
Sap. 1 Ideo in ſacris literis eſt ſcriptũ: Peruerſæ cogitatiões ſeparant a deo. Et iterũ: Abominabile domino cor prauũ. Quod ſi beati ſunt mũdo corde, quia deum uidebunt, profecto qui immundæ cogitationis fœditate inquinant, deũ uidere non poterunt: Quis autem dicere queat, quanta ſit infelicitas illius deſperare conſpectum, in quo uno uidendo omnis noſtra beatitudo conſiſtat? Quamobrem totis uiribus eſt cauendum, ne cum tanto animæ noſtræ diſpendio illicitæ cogitationis laqueis irretiamur, & dominus, cui nihil eſt abſconditum, ſicut olim Iudæis, ita etiam nobis exprobret, dicens: Vt quid cogitatis mala in cordi-
Matt. 9 bus ueſtris? Primo ſuggeſtioni laſciuientium cogitationũ erit reſiſtendum, ne placeant: deinde ſi quicq; delectauerint, ne eatenus gratæ ſint, ut uſq; ad conſenſum facti animum inclinent. Quod ſi euenerit, iam certe commiſiſti ſcelus illud, quod cogitaſti ut committeres, ſi adeſſet facultas dareturq; occaſio. Quoties enĩ iniquæ actionis adimplen

dæ poteſtas tollit, uoluntas peccādi pro facto habet. Cum ergo ſe nobis noxij pernicioſiq; ingerent cogitatus, præteruolare præterq; labi ſinant. Non habebunt in corde noſtro ullū remorandi locum, ſi contraria illis cœperimus cogitare, & uitij uirtutiſq; finē taciti ꝓpēdere. Breuis ē uitiorꝫ uoluptas, ſed æternū ſupplicium. Breuis eſt uirtutis exercēdæ labor, ſed inæſtimabile & infinitum præmiū. Faceſſat igit malignæ cogitationis mortifera delectatio, quę incautos in baratrum pręcipitat inferni. Maneat aūt diuinorum operꝫ diuinarumq; legum meditatio ſalubris, quę nos ad cœleſte regnum tranſmittat, & ſanctorꝫ angelorum faciat eſſe conſortes. Verūtamen ſi ad puræ contemplationis donum cupimus peruenire, non ſolū ſcœleſtæ cogitationes uitandæ erunt, ſed etiam futiles ac uanæ. Vana cogitatio eſt circa ea quæ fluxa atq; fragilia ſunt, nec quicq; in ſe ſolidę utilitatis habent. Imprudentis eſt igit de bonis corpis aut externis cogitare, quæ permanere nullo modo queunt & æterni ac ſtabilis boni, ad quod fruendum creati ac nati ſumus, non ſatis recordari: cum pręſertim hoc haberi nō poſſit, niſi illa contemnātur: neq; libere & expedite de hoc aliquid conſyderari, niſi illa ferme obliuiſcātur. Quandoquidem omnia relinquere & ſe ſolum ſequi iubet eos dominus, qui inter ipſius diſcipulos cenſeri deſyderant. Sola itaq; de deo cogitatio uana eſſe non poteſt. Ideo Salomonis te ſapientia hortatur, & ait: In omnibus uijs tuis cogita dominum, & ipſe diriget greſſus tuos. Aliud uero cogitantes uanitatis arguimur, dicēte propheta: Dominus ſcit cogitationes hominum quoniam uanæ ſunt. Confecta eſt prima propoſiti opis pars, quā titulo fidei applicandam cenſuimus: nunc de ſpe, & quæ illi magis arbitrabimur cōuenire ſpiritu ſancto inſtruente differemus.

Prouer. 3

Pſal. 95

LIBRI PRIMI FINIS.

EVANGELISTARII MARCI MARVLI LIBER

Secundus de spe, & alijs uirtutibus ac uitijs, quæ uel spem consequuntur, uel ei aduersantur.

De spe veniæ Ca. I

PES EST SVMMI boni deo miserante potiundi expectatio. Peccauimus domino legi iussisque eius non ut oportuit parẽdo, agamus pñiam et speremus ueniã, et miserebit nostri deus nr̃. Pñiam inqt, agite, & appropinquabit regnũ cœlorũ. Sed de pñia postea suo loco
Matt.4
tractabit, modo aũt q̃ misericors est dñs, q̃ facile ijs quos delicti pœnitet, ignoscat uideamus: ut & ipsi nobis remissurũ delicta confidentius speremus, cum alijs quoq; multis eum remisisse ex euangelio didicerimus. Remisit Matthæo teloneũ, Zachæo fraudes, mulieri dep̃hensę adulteriũ, latroni rapinas & homicidia, apostolo negationem. Igit si mercaturę negotiationiq; operã impẽdis, desine usuris rẽ quęrere, atq; hactenus quæsisse dole, sicut fecit Matthæus: qcqd dolo fraudibusue interuersum ẽ restitue: et tñ uitę necessarijs cõtẽtus esto, sicut fecit Zachęus: ac tũ demũ poteris esse discipulus Christi, cũ desieris esse mãmonæ seruus. Porro si uenereæ uoluptatis obscœnitatibus es pollutus, & tua te accusat cõsciẽtia, ingemisce cõpũctus, ora ut mũderis: mũdata aũt cõsciẽtia p cõfessionis pñiæq; sacramẽtũ, dicet tibi dñs, qd añ dixit adulteræ: Vbi sunt q te accusabãt, nemo te cõdẽnauit, nec ego te cõdẽnabo: uade, et noli amplius peccare. Præterea si forte odio habes fratrẽ tuũ si rapuisti, si percussisti si occidisti, cõfitere crimẽ, dic te dignũ supplicio, sed tñ ut misereat tui dñs instãter postula. Vis nosse quãtũ hoc tibi profuturũ sit? ille q sic peccauerat,

Lucæ.5

Luc.19

Iohan.8

sic pœnituerat, de cruce ascendit ad paradisum, angelorūq; fit socius, q fuerat latronū. Cæterū si etiā oīm maximū scelus cōmisisti, hoc est, si Christo renūciasti, & uel Iudaica uel Machumetana, uel aliqua alia impietate subuersus es, cogita q̄ occideris, quantū mali pperraueris: & ad mentē sanā rediēs amaris fidei fletibus. Petri exēplo, laua pfidię sordes & mereberis rursum fieri mēbrū ecclīæ, a cuius corpe auulsus fueras, & iā cū mortuis cōputatus. Hæc tecū meditare, hæc mēte reuolue. Nunq; ueniā desperabis o peccator, si et istorū q̄s mō cōmemorauimus crimina, & dñi erga ipsos benignitatē atq; miam recte meritus fueris. Sed fortasse dices, nō solū grauia & horrēda sunt pc̄tā mea, uerūetiā plurima uixq; ullo calculi numero cōprehēsibilia. Igit ne multitudo criminū spei tuæ detrimentū faciat, respice mulierē illā, cui quotidiana delicta peccatricis cognomentū indiderant. Videns onere tot flagitiorū se infeliciter premi, Luc. 7
accessit ad Iesum, lachrymis pedes eius lauit, capillis detersit, unguēto pfudit, & statim mortifero fasce leuat, dimittunturq; ei pc̄tā multa, qa dilexit multū. Vtrū hoc de Maria magdalena dictū, an de quadā alia incertū est: & tñ de Maria quoq; septem dæmonia eiecta fuisse Marcus testatur: per quæ uitijs quibus inquinata fuerat, purgatam designat. Et ipsa igitur ppetua diaboli serua fuit, sed cum finē iniquitatibus fecisset, meruit fieri discipula Christi. Remissorem aūt ut magnorum ita & multorum peccaminum se esse ostendere uolens dominus, mulierē duodeuiginti annos inclinatam erexit: Lazarum post quadridui sepulturā iā fœtentē ad uitā reuocauit. Quāuis ergo diu te Sathanas alligatū tenuerit, quamuis longo peccandi usu iam obdurueris, & toto tpe in scelerum tuorum monumēto iacēs cōtabueris, exolue tandē uincula, rumpe laqueos omnes, & diutinam mortem detestatus ad illum cōuerte qui suscitat mortuos, & qui sepultos tumulatosq; facit reuiuiscere, & excusso de pedibus puluere mūdatos exire, q dimitti iubet peccanti nō tm̄ septies, sed etiā septuagies septies. Sēp itaq; spera in dño, & ora cū propheta & dic: Miserere mei deus scd̄m magnā misericordiā tuā, & scd̄m multitudinē mise

Marc. 16 (beside "Maria quoq; septem dæmonia")
Lucæ. 13 (beside "sorem aūt ut magnorum")
Ioan. 11 (beside "esse ostendere uolens")
Psal. 50 (beside "spera in dño")

rationum tuarum dele iniquitatem meam: ut & misericordiæ magnitudo magnitudinem, & miserationum multitudo multitudinem tollat delictorum. Postremo ita tibi persuadeas uelim, nullum esse omnino uitiorum genus nullũ numerum, quin utrunque clementia ignoscat diuina his q́s peccasse pœnitet, & misericordiam implorare non piget, a peccatis quibus deus offenditur pro uiribus abstinendo, quibus placatur iustitiæ operibus sese exercendo. Solis impœnitentibus & desperatis non est ueniæ locus: nequius tamen peccant qui desperant, q̃ qui præsumunt: de utroruḿque nunc uitio, cum de spe ueniæ satis hactenus dictũ sit, breuiter explicemus.

De desperatione Ca. II

QVi præsumunt, quoniam in peccatis perseuerando se saluari sperant, dei iustitiæ derogant. Qui uero desperãt quia sibi ignosci posse diffidũt, dei misericordiam denegant. Præsumptiõe usus est latro a sinistris
Luc. 23 dominicæ crucis pendens, cum dixit: Si tu es Christus, saluum fac teipsum & nos. Non eum erroris pœnitet dubitando de Christo, non criminis, rapinas quas fecerat silentio prætermittẽdo: & tamen arroganter petit ut saluet. Sed licet ille de pœna, quam tunc patiebatur, liberari postularit, ei tamen illi simillimi sunt, qui corrigi nolunt, & pœna quam in inferno luituri sunt, se liberos fore sperant, deum quidem misericordem esse confitentes, iustum autem negantes. His contrarij sunt qui desperant. Grauitatem enim delictorum suorum consyderant, & magnitudinem diui-
Gñ. 4 næ miserationis non perpendunt. Desperauit Cayn, cum fratre interempto diceret: Maior est iniquitas mea, q̃ ut ueniam merear. Si de dei clementia recte sensisset, profecto etiam id quod non merebatur, ab eo se impetraturum pœnitendo sperasset. Nemo quippe ueniam accipit, quia ipse meretur: sed quia benignus est ille, qui eam largitur.
Math. 27 Desperauit & Iudas domini sui proditor. Peccaui inquit, tradens sanguinem iustum: restituit́que argenteos, quos inique acceperat. Sed nec pœnitẽtia illi profuit, nec satisfactio quia dolore superatus ad laqueũ cõfugit, non ad dei miseri-

cordiã. Dolere quidem debuit de pectõ, sed non ita ut spẽ quæ in deo est, de manibus dimitteret. Nos igitur qui deũ in multis offendimus, & dolendo de culpa ueniam speremus, & sperando ueniam de culpa doleamus. Vtrũq; necessariũ est ei, qui et pœnas cupit euitare, & beatitudinem consequi sempiternam. De spe aũt temere præsumentium dicitur. Spes impiorum peribit. Et de errore desperantiũ: Si desperaueris inquit, lapsus in die angustiæ, imminuetur fortitudo tua. Dies angustiæ dies iudicij est. Cuius aũt tunc fortiudo imminuta fuerit, hic dæmonum accusationibus grauatus damnationi succumbet. Prouer. 10 Prouer. 24

¶ De decem præceptis. Ca. III.

ILlius aũt spes nunq̃ fallitur, qui dei præcepta q̃ potest studio se obseruat, dicẽte dño in euãgelio: Si uis ad uitã ingredi, serua mandata. Mandata uocat quæ decalogo continent. Non habebis deos alienos: deus ẽm ur̃ unus est Qui somnijs & sortilegijs & maleficorũ diuinationibus fi dẽ præstant, deos alienos colunt. Cũ ẽm solius diuinæ sapi entiæ sit, futura nosse, hoc q̃d dei est alijs tribuere p̃sumũt. Non facies sculptile: eo uidelicet animo, ut adores illud ac pro deo habeas. Non est sceleris huius expers, q pecuniã se culiq; diuitias magis q̃ æquũ bonũq; diligit. Apostoli au toritate hoc probamus, q Collossensibus scribẽs auaritiã simulachrorũ seruitutẽ appellat. Neq; tñ p hoc mandatũ ars reprobata est sculptorũ uel pictorũ. Non pingere aut fingere simulachra uetãt, sed adorare: ideo seqtur. Nõ adorabis ea neq; coles: ego enim sum dñs deus tuus. Quod aũt nos quoq; Christi sctõrũq; imagines adoremus, non ad ipsas imagines, ne idolatriæ arguamur, sed ad eos q̃rũ ipsæ imagines apparent, adorationẽ dirigimus. Idcirco aũt eiusmo di simulachra publice proponi solent, ut quoties cõspecta fuerint, ad memoriã res gestas eorũ qbus dicata sunt, reuocent: & ad imitandũ fideliũ mẽtes accedant. Non assumes nomẽ dñi dei tui inuanũ: ne contẽnere uideare, quod præcipue oportet reuereri. Memento ut diẽ sabbati sanctifices. Nos uero sabbati obseruationẽ ad diẽ dominicũ transtulimus, ne cũ Iudæis in Christũ nõ credẽtibus uidea Exod. 20 Primum præceptũ Col. 3 Secundum Tertium

mur sentire: qui eum in sepulchro mortuum sabbato quie-
uisse fatētur quidem, sed postea uiuum resurrexisse negāt.
Itaq; ob resurrectionis reuerentiā, eo q̊ facta est die ab opi-
bus uocamus: nec tamen ita supstitiose, ut iudæi sabbato.
Nā et mēsas paramus, et calices abluimus: & multa hmōi
agimus. Etem̄ seruilia opa q̄ uetanť, pctā potissime, qbus
deus offendiť intelligimus: a qbus certe tūc magis est ab-
stinendū, cū diuino cultui opa īpediť. Neq; aliā ob rē festo
die cessare debēt manuū exercitia, nisi ut qsq; cęteris oib9
curis expeditus diuina tm̄ tractet, tēpla uisitet, pcatiōibus
incūbat, missalibus sacrificijs intersit, pdicationes audiat,
& totū tēpus illud in dei laudē cultumq; expēdat. Cū ergo
dn̄icis feriatisq; ab ecclesia institutis diebus maxime a sce
lere abstinēdum sit, cur nos infrenis ac petulās iuuētus tūc
præcipue inganeis crapulamini? in choreis lasciuitis? in io
cis & ludis diffluitis? aleaq; tesserarūq; lusionibus tps diui
no honori dedicatum impie cōsumitis? In quo qdem lusu
nec amissæ pecuniæ dānum sine infamia, nec lucrū sine re
stitutionis debito, nec usus est sine pctō, nisi forte periura-
re, & dolos intēdere, & aliena inique cōcupiscere, & inter
se identidem rixari atq; in contumeliā prorūpere fas esse
dixerimus; omitto q; interdū nec manibus tēperať, et usq;
ad uulnera cædesq; pueniť. Quanto ergo leuius crimen ab
his diuertere, & alicuius honestæ artis laboribus diem illū
contere, q̄ per otium ad tam nefanda flagitia conuerti?
Profecto minus offenderetis, nullum omnino diem festū
agere, q̄ hunc quem agitis tot uitioꝝ obscœnitatibus pro
phanare. Concessus fuit olim Iudæis repudij libellus, ne in
uxores quæ displicuissent, ueneno sæuirent, sed potius ui-
uas dimitterent. Age iam permittatur & uobis, ut omnes
dies profesti sint, nullus festus, ut potius manuū labore oc-
cupetur animus, q̄ nihil agendo male agere assuescat. Nul
lus igitur sit uobis dominicus dies, ne ipsum qui domini-
cus est, in diabolicum conuertatis, dum eo toto tempore,
quo ab operibus uacui estis, non tam domino q̄ diabolo
seruitis. Itaq; nunc quidem ad uos pertinere arbitror hoc
quod dicitur: Memento ut diem sabbati sanctifices; cū ne-

quacꝫ sanctificetis eum sed polluatis. Vt aūt & ad uos pti neat, redite iam ad mentē & intelligite: ideo festis diebus a secularibus negotijs feriandū præcipi, ut exerceamus in diuinis, & non ut hauriendis luxurijs uoluptatibusꝗ incū bamus. Et hæc sane præcepta sunt, quę ad dei duntaxat cul tum spectant: reliqua uero circa charitatē, quam proximis debemus uersantur. Honora, inquit, patrem tuū, & matrē tuam, ut sis longæuus super terram quam dominus deus tuus dabit tibi. Natura ipsa nos prouocat, gratis parentes nostros colere & amare, quāto magis hoc facere debemus cum etiam præmium proponatur longæuitatis? Necꝫ si quosdam in primis parentū studiosos parū diu uixisse noueris, de promissione diffidas. Ideo terrenum & temporale bonum interdum cito subducitur, ut cęleste & æternum gradu beatitatis celsiore cumuletur. Non occides. Cum neminem tibi lædere liceat, multo minus interimere. Ne iudici quidem aliquem capitis reum ex odio fas est interficere, sed ex lege. Quamobrem non tibi, sed illi, qui exequendis legibus perficitur, dictum est: Maleficos ne patia ris uiuere. Priuato autem homini ne iniuriam qdem, quā accepit, ulcisci permittitur, dicente dño: Da mihi uindictam & ego retribuam. Non mœchaberis. Omnis coitus hoc mandato prohibetur extra matrimonij copulam. Si continere non potes, cur sine uxore es? sin potes, cur monachum non profiteris? Illud ne damneris, hoc ut mercedis plus capias uoto suscepto castitatis. Non furtum facias. Furti actio est in eum, qui contrectat rem alienam inuito domino. Igitur contra hoc præceptum peregit, nō solum qui aliquid furto sustulit, sed etiam qui per uim rapuit, uel per fraudem elicuit, uel casu inuentum restituere noluit. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Cum enim Christus dei filius ueritas sit, quicqd aduersus ueritatem dicitur, deū offendit. Non tamen omē mendaciū ita graue crimen est, sed illud tantū, quod aduersatur charitati, & cum alicuius detrimento perficitur. Fingere aūt & mentiri quod nemini noceat, leuis est culpa. Interdum ne culpa quidem, sed potius meritū: ut cum fin-

Quartum

Quintum
Exod. 22
Rom. 12

Sextum

Septimum

Octauum

gunt parabolę siue apologi ad pcepta uirtutis. Nemo quippe ignorat ea conficta esse, non ut mēdacium dicat, sed ut ueritas disciplinæ salutaris iucundius exprimat, gratius acceptetur, tenaciusq; menti discētis insideat. Hoc me fecisse nullo modo pœnitet, ædito illo quinquaginta parabolarū libello, dum prodesse plurimis cupio: non cōmento, sed ueritate. De pniciosō aūt mendacij genere scriptum est: Os qd

Sap. 1 mentitur, occidit animam. De hoc uero quod excusamus ac defendimus, abunde in parte eius libri, quem de religiosæ uiuendi institutione inscripsimus, est tractatum: ubi sanctorū exemplis probatur, non solum fingere quandoq; licere, sed etiam esse necessarium, quoties consultum iri uolumus uel nostræ uel aliorum saluti. Non concupisces do

Nonū. mum proximi tui. Non desyderabis uxorem eius. His

Decimū. postremis dei mandatis aperte discimus, non modo facto dictoq; posse delinqui, uerumetiam sola mali concupiscētia. Et si rem alienam nefas est concupiscere, multo magis auferre: & si desyderare tm̄ alterius coniugem non debemus, multo minus cum illa rem habere. Concupiscentia enim & desyderium q̄uis crimine non careant, facilius tamen coercentur, si cupita non perficiuntur: difficilius aūt cum in cōsuetudinem facti uenerint. Insatiabiles nēpe bestiæ sunt auaritia & libido: non implentur haustu, sed quo magis hauserint, plus esuriant. Hoc quod sequitur, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, neq; omīa quæ illius sunt, cum illo quod de domo non concupiscenda dicitur iungendum censeo, ne ex decalogo endecalogū faciamus: Cum ergo in fine his duobus præceptis prauę cupidines uitandæ iubeantur, quærimus quō eas uitabimus cum interdum etiam inuitis ac repugnantibus nobis sese ingerant, animumq; non parum solicitēt ac lacessant? Sed q̄ diu refragamur, nihil nocent: nocent aūt cum eas dominari permittimus, & cum scelus quod nondum peractum est, uolumus, totoq; tandem uoluntatis affectu eo ferimur quo illæ blandiendo inducunt. Concupiscentia itaq; mali nihil aliud est, q̄ firmus in malum consensus; quod q̄uis non fiat, factum tamen iri cupimus.

¶De mandatorum consyderatione Ca. IIII.

HAec sunt legis mandata in tabulis lapideis digito dei descripta, ut cum omnia quæ legis sunt didiceris, ista potissime teneas, quæ modo magis exquisito magisq; mirabili tradita sunt populo fideli. Cur enim ea deus in marmore sculpēda curauit, nisi quia æterna esse uoluit? ac ne quãdo de memoria exeant, palleorũ fimbrijs assui iussit uittas hyacinthinas: quas quoties aspicerent, toties eorum quæ ad comparandas animi uirtutes præcepta sunt, recordarentur. Nobis uero quibus non iam litera, sed spiritu uiuere conuenit, uittę istæ in corde non in pallijs reponendæ sunt, & nunq; dimittendæ. Quid enim ita ardēter amplecti debemus, ut mandatorum memoriam? quorũ obseruatio nos excorruptibilibus facit incorruptos, & ex mortalibus immortales, & ex terrenis cœlestes: quę deniq; diabolo nos eripit & deo coniungit. Talia consyderabat uir sanctissimus Dauid, cum diceret: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua domine, super mel ori meo. Vis ut & tibi dulcia sint? noli in uerbis diuinis eloquij ornatũ requirere: ita composita sunt, ut & docti & indocti, quod omnibus pariter profuturum erat, intelligerent: sed attende qualis quantusq; sit, per quem prolata sunt: per illum utiq; qui solus & acumen ingenij hominibus præstat, & ipsum dicēdi leporem impartit. Idem enim & fons bonorum omnium est, & largitor, & cuius tam dicta q; facta nulla prorsus in parte argui queant, cum solus in cunctis ut maxime potens, ita summe sapiens sit. Cogita etiam quanta tibi in his obseruandis quæ præcepta sunt promittant: certe non argentum, neq; aurum, neq; terreni regni fortunæ subiecta potentia, aut gloriæ humanæ fragile bonum: sed illa firma atq; stabilis beatitudo, qua nihil melius, nihil maius ab homine optari possit. Cum ista animo permēsus fueris, tunc nō solum, q; dulcia faucibus meis eloquia tua domine dices, uerum etiam cum eodem propheta lætus cantabis: In uia testimoniorum tuorũ delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs. Et iterum: Bonum mihi lex oris tui super milia auri & argenti. Et rursum: Dilexi manda-

Num. 15 · Psal. 118 · Ibidem

t a tua super aurum & topazion. Item eodem psalmo: Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa.
Deut. 30. Quid enim illis pretiosius? quid optabilius? quæ sola nos efficere queant cælo dignos, æternitatis compotes, summi boni certos perpetuosq; possessores. Talia si tecum (ut de-
1. Ioan. 5. bes) quotidie reputaueris, iam tandem cœlestium mandatorum amore captus, atq; ad eorum autorē deum conuersus dices; Ignitum eloquium tuum uehementer, & seruus tuus dilexit illud. Non poteris eñ illud non maxime diligere, in quo tibi tam grande bonum propositum esse intellexeris. Prudentia præterea mirum in modum proficere & sapientia compleri incipies. Hoc tibi Baruch prophetæ uerbis promittitur: neq; eñ fallit ille per cuius os spiritus
Psal. 118. sanctus locutus est: Audi, inquit, Israel mandata uitæ, auribus percipe ut scias prudentiã. Et Iesus Sirach filius, cuius dicta sacris uoluminibus inseri meruerunt, Fili, ait, cõcupiscens sapientiam, conserua iustitiam, & deus præbebit illam tibi. Ac ne de aliqua alia q̃ quæ in mandatis con
Sapien. 5. tinetur iustitia dictum putares, alibi explanat dicens: In mandatis dei assiduus esto, & ipse dabit tibi cor, & concupiscentia sapientiæ dabitur tibi. Hinc est q̃ in his uersatus
Sapien. 1. Dauid om̃ibus humanæ scientiæ professoribus se sapientiorem factũ audet asserere: & dño confidenter loquitur,
Baruch. 3. dicens: Super omnes docentes me intellexi, quia iustitia tua meditatio mea est: & super senes intellexi, quia mandata tua quæsiui. Abeat igitur cum suis dissertationibus Plato, & cum argumentis Aristoteles, & cum sophismatũ callidis captionibus om̃es ueteris achademiæ philosophi: uera sapientia est, deum nosse, & tam edicta q̃ interdicta
Ibidem. eius tota animi sedulitate obseruare. Cæterum nequis obseruandorũ difficultatem ignauiæ suæ fauens insipienter excuset, & impossibilia esse prędicet, audiat Ioannem apostolum dicentem: Hæc est charitas dei, ut mandata eius custodiamus, & mãdata eius grauia nõ sunt: audiat & Moysen in Deuterenomio sibi loquentem: Mandatum hoc quod ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neq; procul positũ, nec in cælo situm, ut possis dicere; Quis nostrum ual

let in cęlum ascendere, ut deferat illud ad nos, ut audiamus atq; opere compleamus? neq; trans mare positum, ut causeris & dicas: Quis e nobis poterit mare transfretare, & illud ad nos usq; deferre, ut possimus audire & facere quod prçeceptũ est? sed iuxta te est sermo, ualde in ore tuo & corde tuo, ut facias illũ. Quid ergo quod supra nos nõ est, amplecti recusamus? & quare quod cordi insitũ est, id euellere ac proijcere conamur? nõne cum hoc agimus, intus quibusdã conscientiæ stimulis pungimur? quasi qui cõtra naturæ uim nitamur, dum ab his quæ iubent, declinamus? Perspicuũ est igitur, quia prauis affectibus superati, neq; deo, neq; conditionis nostrę rationi obedimus. Quæ præterea dementia est, immo quis furor, uitiũ sequi malle, cuius finis pœna perennis est, q̃ uirtutẽ, qua beatitudo cõparatur æterna? Beatitudinẽ autem decalogi obseruatoribus promissam quis ambiget, cum ueritas in euangelio (ut supra retulimus) dicat: Si uis ad uitam ingredi, serua mandata? Idem dominus alibi quoq; cum de deo patre loqueret: Scio, inquit, quia mandatũ eius uita æterna est. Si ergo tantæ mercedis compotes esse cupimus, dei mandata ne deseramus. Quę sicut perfectę uirtutes sunt, ita perfectiõis numero, id est, decade censentur. Hæc est itaq; frugũ decima sanctarũ in horreum dei inferenda, multo melius q̃ illa q̃ de terræ fœtibus collecta offerri solet. Hæ sunt decem conchæ a uero Salomone positæ, in quibus lauari debẽt: nõ pecudum ut olim, sed animarũ nostrarũ uictimæ in holocaustum charitatis deo consecrandę. Hæc est cithara illa, illeq; decachordus, ad quem nos hortatur Dauid. dicens: Confitemini domino in cithara, & psalterio decem chordarum psallite ei. Hæ deniq; sunt decem plagæ illæ, quibus Pharao aduersarius noster percutitur, & nos per eas liberati ad terram usq; promissionis perducimur, terram lacte & melle manantem, id est, lucis æternæ candore uisionisq; diuinæ dulcedine refertam: quæ non mortuorum terra, sed uiuentium dicitur: ne quis alibi uiuere cupiat, q̃ ubi semper feliciter uiuat & mori non possit. Cumq; ad tam inæstimabile bonum hac sola uia peruenitur, ad eam ipsam Salo-

Ioan. 12.
Malach. 3
2. Paral. 4
Psal. 32.
Exo. 3.

mon sapientiæ dono insignis te dirigit ac stimulat, dicens Conserua fili præcepta patris tui, id est dei: & ne dimittas legem matris tuæ, id est ecclesiæ: liga ea in corde tuo iugiter, & circunda gutturi tuo, ut uidelicet neq; cogitatione delinquas, neq; lingua labaris. Cum ambulaueris, inquit gradiantur tecum: & cum dormieris, custodiant te ne pecces, & uigilans loquere cum eis. Quæris, cur ita? ne scilicet q̃ diu per huius uitæ curricula incedis, iustitiæ iter deseras & uel per quietē diaboli ludificationibus capiaris, uel cū euigilas, de mundo prius q̃ de deo cogites. In quo quidē imitādus est nobis ille qui ait: Quomodo dilexi legem tuam domine, tota die meditatio mea est. Igitur quotidie te cum reuolue, quotidie mente rumina quæcunq; deo placent ut facias, quæcunq; displicent ut deuites. Ac si quando pigebit cuncta repetere, ad summā illam in euangelio
Math.22. a domino factam protinus recurre, Diliges, inquit, dominum deū tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: hoc est maximū & primum mandatum. Secundū autem simile huic: Diliges proximū tuū sicut teipsum. In his duobus mandatis, inquit, uniuersa lex pendet & prophetæ, Omnia quippe præcepta tam legis q̃ euāgelij ad hunc ipsum rediguntur finē, ut deus & proximus diligatur. Ita tamen proximū dilige, ut deum non offen-
Ioan.5. das: ita deū ama, ut nihil magis, nihil æque amasse arguaris, Et si charitas dei hæc est (sicut Ioannes apostolus testatur) ut mandata eius custodiamus, mendax est profecto, qui se deum diligere dictitat, & præcepta eius non seruat, Quæ quo diligentius ad huc studiosiusq; amplectamur, cū de obseruatorū præmio satis dictum sit, de transgressorum quoq; pœna aliquid memoremus.

¶ De præuaricatorum pena. Ca. V.

SI quis interim alteri infensus maligne cauilletur, sibi in mandatis ne occidat uetari, & non ne odio habeat aut aliquod aliud iniuriæ inferat genus? meminisse debet, cuncta quidem quæ in altera tabula conscripta sunt ad illam summā redigi, qua iubemur, ita proximos ut nos metipsos diligere. Quo semel recepto, non solum ab om-

ni offensa erit cessandum, sed etiam bene cuiq; optandũ, beneq; faciendũ, & quod nobis indigentibus ab alijs exigeremus, id aliorũ necessitati præstandum. Si cui tamen quidq; mancum in decalago imperfectumq; uidebitur, omniũ perfectionem ex euangelio petat: Non ueni inquit saluator, soluere legẽ, sed adimplere. Quamobrẽ sicut legis ita & euangelij mandata obseruare nobis necesse est, si saluti nostræ consultũ iri uolumus. Nam & ipse euangelij author Christus quæcũq; docẽdo tradidit nobis, ea se a patre accepisse dixit: hoc quoq; habẽs a patre ut filius sit, patri tamẽ coæternus & cõsubstantialis: atq; ita fiet, ut illa quę uel per patrem, uel per filiũ, uel per spiritũ sanctum iubentur, unius dei iussa esse credamus, unius maiestatis imperia. Quædam tamen ad tempus obseruanda, ut illa quæ futurorũ figuras continebant: quædã semper, ut hæc ipsa de quibus nunc agitur, quæ ad uitæ morũq; institutionẽ spectant. Illa uero quæ perfectionis sunt, id est ut paupertatẽ castitatemq; colamus, monasticæ uitæ modum normãq; sectantes, nostro relicta sunt arbitrio, anteq; ea seruãdi uoto nos obligemus: q; si uouerimus prestare tenebimur, nõ minus q; illa quæ iussa sunt. Præuaricator est qui secus fecerit. Sed iam redeat unde digressa est oratio, & sicut instituimus ipsas præuaricatorum pœnas fidelium traditionũ scripta percurrendo solicite scrutemur. Neq; hoc sine dolore, immo nec sine metu, ne ipsi quoq; cum peccatores simus, in illas incidamus. Legimus enim in Deutoronomio execrationes de monte Hebal a leuitis dei iussu prolatas, & inter legendum contremiscimus, Maledictus inquiunt qui facit sculptile: quod est contra primæ tabulæ mandatũ Contra secundæ autem præcepta delinquentibus dicitur. Maledictus qui non honorat pattrem suũ, & matrẽ suam maledictus qui transfert terminos proximi sui: maledictus qui errare facit cæcum itinere, maledictus qui peruertit iudiciũ aduenæ puppilli & uiduæ: meledictus qui dormit cum uxore patris sui, & reuelat operimentum lectuli eius, & qui dormit cum iumento, uel cũ sorore, uel cum socru, uel cum uxore proximi; & qui percusserit proximũ,

Math. 5.

Deut. 27.

& qui pro pretio uitæ insidiatur alienæ. Post multa: Male-
Deut. 26. dictus aiunt, qui nō permanet in sermonibus legis huius,
nec eos opere perficit. Deinde iterum ad maledicendū acri
us insurgentes ad transgressoremq; conuersi dicunt: Male
dictus eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictū hor-
reum tuum, & maledictæ reliquiæ tuæ, maledictus fru-
ctus uentris tui, & fructus terræ tuæ, armenta boum tuo-
rum & greges ouium tuarum: maledictus eris ingrediēs,
& maledictus egrediens. Lōgum foret cuncta referre quæ
ibi colligūtur, sed breuiter, nihil prorsus mali, quod in hac
uita mortalibus accidere possit prætermittitur, usq; adeo
graue crimen est, diuinis nolle parere mandatis, & aduer-
Leuit. 26. sus ea niti propriæ uoluntatis libidini blandiendo. Eadem
enumerantur in Leuitico, & præcipue fames, pestilentia,
gladius: multisq; in locis scripturæ idipsum non siletur: ut
quod toties repeti audis, euenturum peccatis exigentibus
minime dubites. Nam in Esaia quoq; loquens ipse terræ
cœliq; conditor ac dominus ait: Si uolueritis & audieritis
me, bona terræ comedetis: quod si nolueritis, & me ad ira
cundiam prouocaueritis, gladius deuorabit uos. Multa hu
iuscemodi in Hieremia, multa in Ezechiele, nec pauca in
reliquis prophetis leguntur, minis terroribusq; plena: quo
rum q̄ certus euentus fuerit, cum plurimarū urbium exci-
1. Reg. 31 dia, tum potentissimorū quōdam regum infelicissimi exi-
tus testantur. Primus Israhelitarū Saul rex, sicut a Samuele
propheta ei prædictum fuerat, quia uoci domini non obe
diuit, a Palestinis magno prælio superatus cum liberis oc-
cubuit: sceptrum quoq; regni de domo & familia illius ad
alios fuit translatum, ut quale scelus sit, dei mandata præ-
terisse, non ipse solum, sed etiam filius qui reliquus erat, ne
potesq; eius sentirent. Vt autē post hunc aliorū quorundā
parem fortunam silentio transeam. Sedechiæ maiori deplo
ratione digna clades compellit, si modo plorandi sunt, qui
4. Reg. 25 iuste pro scelere puniuntur. Hic capta a Chaldæis Hieroso-
lyma cum fugeret comprehensus uinculisq; constrictus co
ram rege una cum liberis adducitur: hi spectante patre tru
cidantur, ille deinde etiam oculis orbatur, quos mallet an-

te erutos, ne filiorum cædem uideret. Vinctus postremo & cæcus in Babylonem est ductus: templum ipsum atque domus urbis igni consumptæ, turres ac mœnia solo æqua ta populus captiuus præter eos qui ceciderant, Babylonem translatus: quæ fere omnia per Hieremiam prophetam cō minatus fuerat dominus tam regi ipsi quam populo, eo quod fili os Rechab patri magis obedientes fuisse comperisset, quam illos sibi. Iusiurandum enim uiolauerant, rebelles facti Chaldeorum regi Nabuchodonosoro, templum dei sui gē tilium ritum secuti polluerant, prophetis uera uaticinanti tibus illuserant: & cum propterea tot mala se passu ros audissent, deprauatos animi mores corrigere neglexe rant. Contempta itaque diuinitas non distulit uindictā, ubi in flagitio cognouit obduratos, & cum nulla denunciatio ne futuræ ultionis deterreri possent, ultima calamitate affli xit. Ante hac ob idem delictum & Samaria ab Assyrijs de bellata, & populus cum rege Oseæ patrijs auulsi sedibus in Assyriamque traducti seruierunt. Nemo ergo regum, ne mo principum uel sibi uel imperij sui uiribus nimio plus confidat. Siquis præuaricator mandatorum dei esse perse uerauerit, & nec uno aut altero flagello cōmonitus ab im pietate animum auerterit, repente uidebit misceri omnia quæ ditionis suæ sunt, hos capi, illos cædi, alios desciscere, diutinam libertatem statim seruitute mutari, & opes illas, quas multorum annorum uictoriæ aceruauerant, paruo tē poris momento hostium prædam fieri. Neque enim hoc hu manę uires efficiunt, sed iniuriarū suarum ultor deus, qui solo nutu & cœlū diruere, & terram potens est dissipare. Secure feliciterque regnabit, qui ipsum regem regum & do minum dominātiū nouerit colere ac reuereri. Nobis tamē nulla omnino seculi huius aduersa æque timere conuenit, atque illa quæ post præsentis uitæ finem peccatoribus infli guntur. Præsentia enim mala quamuis teterrima uenerint, lō giora esse nequeunt uitæ nostræ breuitate: nullumque infor tunium tam immane esse potest, quod non leniat ac miti get aduentantis & iam iamque affuturæ mortis expecta-

Hiere.

4. Reg.

tio, At uero illa supplicia, quorum nullus speratur finis, nulla intermissio, nullum leuamen, quis non exhorrescat? nisi qui ne his quidem quę de inferorũ pœnis diuinitus tradita sunt, fidem adhibet, Quæ sane incredulitas nequaq́ꝫ a supplicijs hominẽ liberat, sed eidem duplicat eorum grauitatẽ. Leuiora sunt eñ, quæ fragilitate naturæ peccamus, q́ꝫ quæ animi malitia credere nolendo cõmittimus. Igitur siue quis credit, siue non credit, si aliter ac omnibus præceptum est uixerit, saluus esse non poterit: quia longe est a peccatoribus salus. Mandati transgressio primos homines Adam & Euam eiecit de paradiso, angelos de cœlo præcipitauit, & tu eiusdẽ fortasse delicti reus: cũ illo ascẽdere speras? Fallet te spes ista fallet profecto, nisi pœnitentiam egeris. Pœnitenti autem præstabitur miseratio, dicente domino. Pœnitentiam agite, & appropinquabit uobis regnũ cœlorum. Quod si ad uiam iustitiæ a qua procul aberras, reuerti neglexeris, iam tandẽ tuæ imbecillitati derelictus peccata super peccata cumulabis, ac ueluti absq́ꝫ gubernaculo in mare fluctuans nauis, quocunq́ꝫ cõcupiscentiæ tuæ te impellet flatus, eo fereris. Id tibi futurum ille q nouit oĩa anteq́ꝫ fiant, prædicit, in psalmo ita loquens. Non audiuit populus meus uocem meã, & Israel nõ attendit mihi, & dimisi eos secundũ desyderia cordis eorum, ibunt in adinuentionibus suis. Nihil illo homine infelicius, a quo diuinæ benignitatis auxiliũ subtrahitur. Cum enim sic destitutus nihil boni per se agere possit, & suis affectibus ad malum pronis anhelet, continuo in omne nefas præceps feratur necesse est, Idcirco non solum a paradysi expectatione excluditur, uerum etiam indies grauius futurũ sibi supplicium comparat in inferno. Ille enim seruus (ut in euangelio legitur) qui cognouit uoluntatẽ domini sui, & non se præparauit, & non fecit secundũ uoluntatẽ eius, plagis uapulabit multis. Ne igitur æterni ignis magis omnibus expauescendo tormento obnoxij simus, post præteriti delicti pœnitentiã, ad iusticiæ capescenda opera accingamur, auxilium a dño implorantes, ut ea quæ nos facere iussit, ipso adiuuãte faciamus, & quę fieri uetuit uitemus. Ita Chri

Marginal notes: Math. 4. (beside "ris. Pœnitenti autem…"); Psal. 80. (beside "te impellet flatus…"); Luc. 12. (beside "excluditur, uerum etiam…")

ſtianæ hereditatis, que omnẽ noſtræ æſtimationis compu tationẽ ſuperat, conſortes eſſe merebimur: cũ ipſe Chriſtus dicat: Quicunq; fecerit uoluntatem patris mei qui in cœlis eſt, ipſe meus frater. ſoror, & mater eſt: quaſi diceret: Is mihi in cœleſti regno erit cõiunctiſſimus, atq; arcta in primis cognatione copulatus, qui hic in exequendis dei mandatis mihi proximus effici ſtuduerit, ut ſit particeps Chriſti gloriæ, qui Chriſti prius extiterit obedientiæ comes, Ceterum quoniam undiq; inſidiæ, undiq; laquei nos circundent, magnopere nobis uigilandum erit, ne in illis incidamus. Non incongrue igitur poſt mandatorum tractationem de uigilia diſſeremus.

De Vigilia. Ca. VI.

Vitæ mortalium tempus q; breuiſſimum eſt, ipſi ſenes parum ſe uixiſſe conqueruntur. Sed cum uita uigilia ſit, nonne etiam tanto minus uiuit aliquis quanto plus quieti ac ſomno indulget? Nolo tamen ut extendendæ in longius ſpatium uitæ gratia uigiliarum obſeruatio te delectet: ſed ea duntaxat de cauſa ut & a uitijs facilius abſtineas, & uirtutibus proficias magis. Vigilando autem utrunq; effici poſſe facile nobis perſuadebimus ſi noui, ueteriſq; inſtrumenti fidelia teſtimonia audire uoluerimus. Clamat de euangelio dominus: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Periculũ ergo imminet illis qui ultra naturæ neceſſitatẽ dormiunt, ne carnis diaboliue tentationibus ſuperati delinquant. Nã & ſi ſpiritus promptus eſt ut obediat deo, caro tamen infirma & ad uitium prona, niſi uigiliæ freno teneatur, facile corruet. Cuius quidem periculi minime ignarus apoſtolus Petrus, noſtre ſaluti proſpiciens ait: Sobrij eſtote & uigilate, quia aduerſarius ueſter diabolus tanq; leo rugiens circuit querens quẽ deuoret: cui reſiſtite fortes in fide. 1.Petri.5. Vigilantia primo opus eſt, ne imparati opprimamur: deinde fide, ut reſiſtitamus & uincamus, Quod ſi ſepius uincere contigerit, etiam uirtute proficere continget. Superatis enim nequitiæ ſuggeſtionibus, reſtat ut ad bonorum operationem conuertamur Ad hec autem perficienda non ſufficit noſtra fragilitas.

ut simul omnes iudicet: cuiusq; tamen merita in exitu uitæ discutit, & singulorum facta diiudicat. Qualis ergo quisq; nunc decesserit, talis etiam in illo ultimo iudicio cum corpore apparebit. Vigilare itaq; iubemur, ne mors imparatos occupet. Et quoniam nescimus diem neq; horam, semper est uigilandum. Semper autem uigilat, qui semper a malo abhorret, & bonum, ut deo placeat, agere pro uiribus non cessat. Fieri quidem nequit, quin partem aliquam temporis quieti cedamus, cum nostræ conditionis imbecillitas, ut cibo, ita somno quotidie indigeat. Sed audeo dicere, quod somnus quoq; iusti uigilia sit. Nam ubi diurna opera pie religioseq; peregit, & ante somnum quæ deo grata sunt cogitauit, etiam post somnum quæ cogitauerat perficere maturat. Ideoq; citius expergiscitur & exurgit, ut quanto minus dormierit, tanto plus apud deum meriti bene operando sibi comparet. Igitur non plures horas dormitioni impartit, quam naturæ necessitas postulat: ut totum quod superest, semper in dei laudem, aut orando, aut aliquid aliud agendo expendat. Si quod momentum otio transierit, illud sibi deperisse arbitratur. Porro satis erit, sex horas ad mediam noctem somno dare: a media uero nocte rhomano ritu initium dei capere: nisi aliqua corporis imbecillitas longiorem sibi quietem exegerit. Iste autem a media nocte ad sacrificia laudis deo offerenda exurgendi mos omnibus monachorum collegijs iam inoleuit: & quod ecclesiæ instituto probatum apparet, id sequi, id curare atq; amplecti saluberrimum esse sentimus. Sic olim sanctissimi uiri prædicauerunt, sic docuerunt, sic suo exemplo factitandum ostenderunt. Dauid ipse, quem deus præ omnibus Iudææ regibus dilexit, Memor fui, inquit, de nocte nominis tui domine, & custodiui legem tuam. Et iterum: Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Psal. 118
Esaias qui cuncta quę euangelistæ narrant, multo antequam euenirent prædixit, ipse amore in deum accensus ait: Anima mea desyderauit te in nocte, sed & spiritu meo in præcordijs meis de mane uigilabo ad te. Esa. 25
Hieremias quoq; ante sanctificatus quam natus futuram Hierosolymæ euersionem lugens, & precibus misericordiam implorandam suadens, nul

las efficatiores fore credidit, quàm quæ nocturno tempore fa-
Tren.2 ctæ fuissent. Ideo consurge inquit, lauda in nocte, in prin-
cipio uigiliarum effunde sicut aquam cor tuum ante con-
Luc.2 spectum domini. Et in euangelio legimus, pastoribus ui-
gilias noctis agentibus angelo adueniente saluatoris nati-
uitatem fuisse nũciatam. Cuius memoriam ecclesia quoque
a media nocte (tunc enim de uirgine æditus creditur) ce-
lebrare consueuit. Tunc etiam cum in templum puer Iesus
Ibidem est illatus, Anna Phanuelis filia redemptorem Israel agno
uit sanctarum uigiliarum merito: quia non discedebat de
templo (ut euangelista ait) ieiunijs & obsecrationibus ser
Act.15 uiens nocte ac die. Paulus apostolus cum Syla discipulo in
carcere positi, media nocte deo laudes decantant, & carce
ris fundamenta quassantur, ostia referantur, uincula sol-
uuntur: & ipsi non refragante, sed rogante magistratu libe
ri dimittũtur: intantum profuit nocte intempesta ad hym
nos deo reddendos exurrexisse: Hos æmulando tu qui san
ctus es, ama uigilias, ut sanctior sis: & tu qui peccator es,
ut citius ueniam impetres. Artifices partem noctis suo uẽ
dicant labori, ut quo plus operis confecerint, plus lucri cõ-
sequantur. Quod ergo illis pro adipiscenda pecunia nõ est
iniucundum, sæpe enim cantant dum exercentur, hoc tibi
molestum esse poterit pro lucranda cœlesti gloria? Nimiũ
delicatus es, ne dicam stultus, si tantum boni tibi parare
posse speras tota nocte stertendo. Illis tantum & no-
cte & die dormire satius esset, de quibus dicitur: Non dor
miunt nisi cum male fecerint: qui ideo peruigilant, ut latro
Prouer.4 cinentur, ut furentur, ut crapulentur, ut libidini luxuriæque sa
tisfaciant. Minus enim peccarent, dum dormiunt nihil agen
do, quàm male agendo dum uigilant. Tales uigiliæ tam fugi-
endæ sunt, quàm hæ de quibus loquimur, expetendæ. His ad-
uersus mortiferę uoluptatis illecebras armamur: his diabo
li uires frangimus, & indies efficimur fortiores. In his orã
do, legendo, meditando, quàm suauis est dominus gustamus.
Per has mundatur animus, acuitur intellectus, mẽs ad cœ-
lestia contemplanda erigitur, & gaudia illa quæ eloqui ne
scit, se interdum sensisse miratur. Hæ sunt sanctarum uigi-

liarũ dotes, hæc commoda; quæ si tanta non essent, immo si minora forent q̃ dicimus, uigilandum tamē nobis esse suaderem, ne somnolentiæ damna subire cogamur. Quæ nũc nosse operæpretiũ erit, ut mali cōparatione bonũ ipm quanti faciendum sit, magis patescat.

¶ De malo somnolentiæ ¶ Ca. VII.

CVius longior q̃ natura postulat fuerit somnus, non solum bene agēdi tempus perdit, sed etiam ipse ad uitia promptior fit, dum corpori magis q̃ animo obsequium præstat. Raro uidebis eos q somniculosi sunt, a luxuria libidinibusq; abstinere. Cũ crapulati fuerint, graui sopore præmũtur, quos ronchizantes difficilius excites q̃ syluestres ursos, aut uitulos marinos. Putas experrecti ad orationes procumbant, uel ad decãtandos psalmos instent? ientacula conquirunt, prandia deinde parari iubent, & cum hesternas per potationes diu dormiendo uix edormierint, iam sese nouis ac recẽtibus ingurgitant. Ne tunc quidem uigilare putãdi sunt cum uigilant. Nam eo quoq; tempore inerti ueternosoq; stupore premi uidẽtur, oscitãt, hiatant, languentibus nictant ocellis, seq; elatis lacertis ac prolato pectore distentant: & nisi totam noctem dormierint, somnum a se fugisse lamentantur: tunc remedia quibus reuocetur disquirunt: iam papauer, iam lactucæ parantur, iam titillatio circa digitos uolasq; pedum discurrit, seruis ibi pruritum excitantibus: ut dominus qui usq; mane soporem suum continuare nequiuit, eo iam non interrupto ad meridiẽ duret. Atq; istos tam effœminato otio assidue torpentes de improuiso mors occupat. Neq; enim diu uiuere queunt, qui multo somno dediti marcent: tumenc uultus lurido colore infecti, putrescentiaq; uiscera repente inuadens ualitudo dissoluere festinat. Et quoniam nulla his cura fuit sanctis actionibus inuigilare, quibus nixi in cœlum euolarent pctis prægrauati ad inferos descendunt. Quod sibi ualde metuens propheta orabat, cum diceret: Respice & exaudi me domine deus meus, illumina oculos meos, ne unq̃ obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus, praualui aduersus eum. Profecto nisi ini- Psal. 12

H

micus p̄ualeret, id est nisi periculū esset dormientibus, ne inimici huius dolis capiantur, sine causa dominus discipulos increpuisset, cum dixit: *Sic non potuistis una hora uigi*
Math. 26 *lare mecum?* Quare autem illos uigilare uellet, cōtinuo pa-
Math. 13 lam fecit, dicens: *Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem.* Huiuscemodi quidem periculi testis est etiam parabola illa, in qua legitur: Cum dormirent homines uenit inimicus homo, & superseminauit zizania in medio tri-
Mat. 24 tici, Et illa altera: *Si sciret paterfamilias qua hora fur uenturus esset, uigilaret utiq;, & non sineret perfodi domum suam.* Inimicus igitur noster & fur diabolus est. Somnolentis & otio uacantibus magis insidiatur: quia minus prouidi sunt ad cauendū, facileq; ad omnes uoluptatum illecebras inclinantur. Qui certe si capti & irretiti fuerint, tunc demū intelligent, q̄ male dormierint, cū uillicationis suæ reddere rationem compellentur. Datū quippe sibi tempus ad pœnitendum ac bene agēdum, inutiliter immo & nequiter cōsumpsere. Nihil de futura uita cogitantes, dū p̄sentē in delitijs corporis dormiēdo lasciuiēdoq; transigunt.

De somnijs Ca. VIII

DE istorū numero etiam illos esse dixerim, quos uanæ somniorū suorum imagines quasi futuri diuinę ita delectant, ut quotidie uisa enarrent, & si quando sequatur euentus, uera se uidisse iactitent: ueluti digni quibus cœlestis prouidentiæ mysteria pandantur: cū ma-
Eccle. 34 gis illis conueniat in Prouerbijs dictum: Quasi qui apprehendit umbram & persequitur uentum, sic & qui attendit ad uisa mendacia. Neq; tamen imus inficias, quandoq; p
Gen̄. 28 somnium uera nunciari. Nam ut obiter aliquid ea de re dicamus, Iacob duodecim tribuū pater cum obdormiuisset, uidit cœlestē schalā, angelosq; ascēdētes & descēdētes: & a dn̄o audiuit, terræ in qua dormiret, se possessorem fore,
Gen̄. 37 semenq; suum per orbem esse propagandum: hoc in Genesi legimus: & ibidem de Iosepho eius filio, cuius somnio cognitum est, ipsum patri matriq; ac fratribus honorabilē futurū, manipulorū & stellarū quæ uidit, solis q̄q; & lunæ argumento, Ab his em̄ p quietē se adoratū dixerat, Idē

Ioseph magistri pincernarum Pharaonis & pistorum praepositi, Gen. 40
cum quibus tunc in carcere erat, somnia interpretatus est, di
uersae quidem sortis, sed certissimi euentus, ac nihil prorsus
ab interpretationis sententia discrepantis. Praeterea in Iu- Iudicu. 7
dicu libro Gedeonis uictoria aduersum Madianitas ante
per nocturnam imaginem fuit uulgata quam euenisset, quo-
dam somniante, quod hordeaceus panis castra Medianitarum
suo ictu subuertisset. Regum quoque historia testatur Salomo 3. Re. 3.
ni dormienti apparuisse dominum, fuisseque locutum, & sicut pe
tierat, rerum scientiam ac sapientiam contulisse. Somnio fi-
dem fecit euentus. Nam eum sapientissimum inter reges fuisse sa-
tis constat. Danielis etiam somnia de uentis pugnantibus ac be Dan. 7
stijs de mari ascendentibus, & alijs quae leguntur, nisi futurae
ueritatis signa extitissent, ne scripta quidem in uolumini-
uus diuinis fuissent. Veniamus ad euangelium: Magi ne Math. 2
ad Herodem reuerterentur somnio admoniti capitis peri-
culum euaserunt. Iosephus in somnis accepto responso, cum
puero Iesu & matre eius uirgine fugit in aegyptum, ut ipsum
Iesum neci subtraheret, qua Herodes ipsum solum quaeri-
tans aduersus insontem multorum infantium erat saeuiturus. Ad
haec non pauca in sanctorum uitis relata legimus, quibus cre
dere compellimur, per quietem sibi numero quae uera sunt
reuelari: cum praesertim ipse dominus (ut in numeris scriptum
est) dicat: Si quis fuerit inter uos propheta domini, in uisi
one apparebo ei, uel per somnium loquar ad illum. Sunt
tamen quaedam, quae per daemonum illusiones accidunt,
uana atque fallacia, ueris tamen interdum mixta, ut credantur.
Daemonis enim calliditas quo animo falsum aliquid suadet,
eodem & uerum reuelat: utique ut nimium credulos, & iam
sibi libere confidentes facilius euertat, atque in foueam ali-
cuius mortiferi erroris praecipitet incautos. Prudentia igi-
tur opus est ad deuitandos dolos, quos ille ueterator nobis
dormientibus per ipsa somniorum phantasmata struere
re consueuit. Minimum itaque erit ei credendum qui perpe
tuus humani generis aduersarius esse noscitur. Quicquid
ille quocunque modo suggesserit, nisi uirtute diuina compul-
sus suggerat, non ueritatem sed laqueos esse certo scias.

Tunc etiam magis erit cauendum, cum se ostenderit amicum, & palpare animū blanditijs cœperit. Illa uero in somnia: quæ uel ab aliqua animi passione, uel corpis morbo, uel negociorꝫ cura, uel diurna uerborꝫ ultro citroq; habitorū contētione prouenire solent, semp uana futiliaq; sunt et nulla prorsus fide digna. Quod siqd ita ut somniatū est euenerit, non somnio credas, sed cuidā præsagæ mētis diuinationi. Fieri eñ nō pōt, quin aliquando ita contingat ut futurꝫ p̄dicimus. Porro uisa illa, quę diuinitus immittuntur, q̄quis uerissima semp sint, non tñ omnibus æque accidūt. Bonis quippe ad cōsolationē, malis ad terrorē. Bonorꝫ sunt
Gñ.41 illa quæ præmisimus: malorꝫ aūt ista q̄ dicemus: Pharao rex cum dormiret, boues uidit septē crassas, & totidē alias macilentas: eodēq; numero triticeas spicas, alias turgentibus aristis plenas, alias effœtas exiles ac prorsus uanas, & quēadmodū ista differens Ioseph' sanctitate notus p̄dixerat, septēnem annonæ copiam, septennis fames est subse-
Dañ.2 cuta. Nabuchodonosori quoq; regis dirum ac triste somnium, siue statuam quā uidit consyderes, uario metallo compactā, siue arborē supra modum proceram atq; amplam.
Dañ.4 Vtroq; eñ somnio Daniele interpretante didicit, futuram regni cladem, & suimet qui felicissimus putabat, extremā
Math.27 miseriam. Pilati etiā uxor in euangelio multa per uisum se passam cōquerit propter Christū, & marito ut missum illū faceret, nititur præsuadere. Hoc quoq; obseruandū, quod iniqui insomniorum suorꝫ quid portendant ignari a sctis interpretationem accipiunt, ut Pharao a Iosepho, & Nabuchodonosor a Daniele. Vnde apparet, somnia ista quæ diuino fiunt consilio & impijs obijci quandoq;, sed non nisi electis dei seruis reuelari. Taceant igit peccatores ad quos non pertinet iudicium somniorꝫ, aut eos ad quos pertinet interrogent, ne per uiam non suam incedentes p̄sumptiōe labant. Vt aūt nobis quoq; spiritusancto largiente interp̄tandi donet facultas, minus tēporis demus somno, ut plus concedamus uirtuti: Id si fecerimus, ne tunc qdem cū dormimus, quod terreat somniabimus, sed quod consoletur, quodq; euigilantibus quoq; gratum sit.

De oratione fructuosa. Ca. IX.

SAnctarum uigiliarum propria est quam deo offerimus oratio. Oportune igitur nunc de illa differemus. Ad Philippenses scribens apls: Nihil soliciti sitis inquit, Phil.4
sed in omni oratione & obsecratione cũ gratiarũactione petitiones uestræ innotescant apud deũ. In quo mihi qdẽ uidetur docere, ut oremus eum qui potest dare quod petimus: obsecremus aũt per ea, quæ illi quem oramus, chara esse nouimus: ut facilius ad præstandum id quod poscimus, inclinetur: & cum præstiterit, gratias agamus, ne impetrata ingratitudinis uitio amittamus. Habes orationis formã disce qualiter te habere oporteat inter orandum. Secessum pete, nequid oranti impedimento sit. Intra in cubiculum Matth.6
tuum saluator ait, & clauso ostio ora patrem tuũ in abscondito. Sed is etiam clauso precatur ostio qui sensibus a rerum fragilium cura sequestratis & mente & corpore in illum dirigitur cui supplicat. Qui sic se habent, etiam cum in conuentu multorum orauerint, in abscondito orare putandi sunt. Priuatæ tamen orationi semper magis apta est solitudo. Nam & dominus noster, ut se nobis imitandum Math.14
proponeret, dimissa turba (sicut euangelista ait) ascendit in montem solus orare. Hac profecto de causa a suis etiam di Math.26
scipulis quandoq; se submouit, ut cum diceret: Sedete hic donec uadam illuc & orem. Et sicut Lucas ait: auulsus est Luc.22
ab eis quantum iactus est lapidis. Locus igitur ab omni strepitu uacuus (si fieri potest) eligatur offerendę deo precationi, ut purior sincerior q; offeratur. Deinde cum cogitaueris q̃ potens, q̃ immensus sit, quẽ allocuturus es, q̃ ediuerso tu uilis atq; abiectus, humiliter quantum potes accede, suspirans, ingemiscens, lachrymas etiam si potes fundens: illumq; imitare publicanum, qui stans a longe uultu in terram deiecto pectus percutiebat suum. Peccatorum Luc.18
quippe conscius non est ausus propius accedere, non oculos in cœlum subleuare, & ut a se pœnam exigeret, a pectoris uerberatione non cessauit. Verum ne quis uel dignitate præditus, uel a deo iam gratiam consecutus minus se submittat, ad scripturarum testimonia animũ applicet, & ui-

3.Reg.8 uidebit Solomonē regem in dedicatiōe templi fixis in terra genibus & manibus ad cœlū expansis deprecantē. Au-
Dan.9 diet Danielem prophetam dicentē: Posui faciē meam ad dñm deum meū, rogare & deprecari, in ieiunijs sacco &
Ephe.3 cinere. Inde transiēs ad euangeliū consyderabit uas electionis Paulū apostolū, qui ait: Curuo genua mea ap patrem dñi nostri Iesu Christi. Ipsum quoq; Christū dñm contemplabitur, quo nemo sanctior, nemo magnificētior, modo prono corpore in faciē procumbentē, modo erecto in cœlū suspicientē, & modo positis genibus orantē, non q; illi nostris humiliationibus opus esset, sed q; nos illius indigeremus exemplo. Porro quoties pctīs, quæ a nobis cōmissa sunt ignosci petimus, ante illis a qbus iniuriā accepimus
Luc.11 ignoscamus. Ipsius em̄ dñi præceptum est: Cum stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersus aliquē, ut & pater uester qui in cœlis est, dimittat uobis pctā uestra.
1.Tim.2 Quod si uos non dimiseritis, nec pater uester qui in cœlis est, dimittet uobis pctā uestra. Et apls: Volo inqt, uos orare in omni loco leuantes puras manus, sine ira & disceptatione. Quō em̄ tibi placatū iri deum speras, nisi prius ipse placatus fueris proximo tuo? Tu deū quē semp summe reuereri debebas offendisti, alius te, qui homo es non deus, creatura non creator pctōr non iustus: & licet ille qui læsit, lædere non debuerit, tu tñ lædi merebare: quid em̄ mali nō
1.Iohan.1 mereĩs q deo peccat? Et si dixerimus quia pctm̄ nō habemus, nosipsos seducimus, & ueritas in nobis non est. Nūc consydera q̄ iuste poscas tibi ignosci qui deo deliqueris, cū tu hōi nō uis ignoscere, q deliqt tibi. Post remissam aūt oēm iniuriā, accede ad offerendas preces, nō frigide, sed ardēter: non remisse sed pseueranter. Attende qd Hieremias
Tren.3 propheta monendo dicat: Leuemus inqt, corda nostra cū
1.Cor.14 manibus ad dominū in cœlos. Quod & apostolus docet, dicens: Orabo spiritu, orabo & mente, psallā spiritu, psallā & mēte: ut uidelicet & lingua sermonē resonet, & mens circa ea quæ dicuntur, intenta sit. Parum diligens est precator, qui alio uerba, alio cogitationes dirigit, & cum corpore in ecclesia sit, animo uagatur foras per urbis loco,

uel secessus ruris. Quando hic cum apostolo dicere poterit: Conuersatio nostra in cœlis est, si ne ibi quidem ubi est se esse noscit? Nec semel orasse sufficit: instandum est ut impetres quod postulas: eædem preces frequenter replicandæ, & in his quæ ad animæ salutem pertinent, usque in finem est perseuerandum, dicente ipso qui saluat: Petite & dabitur uobis, quærite & inuenietis, pulsate & aperietur uobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit, & pulsanti aperietur. Chananæa mulier cum domino supplicasset, repulsa non recessit, contempta magis se submisit: & quoniam humiliter orando perseuerauit, quod poposcerat, accipere meruit. Hanc rogandi assiduitatem commendat etiam parabola illa de muliere uidua, quæ durum & fastidiosum iudicem petēdi improbitate, ut ipsam de aduersarij iniuria uindicaret compulit. Et illa alia parabola de homine qui nocte intempesta pulsando amici ianuam & clamitando dormientem excitauit, excitatum surgere coegit, & panes quotquot uolebat, sibi commodare. Dominus præterea cū futuri iudicij terrores prædicendo explicuisset, adiecit: Vigilate itaque omni tempore orātes, ut digni habeamini fugere ista omnia & stare ante filium hominis. Denique quod uerbis docuit, opere confirmauit. Ter enim easdem preces repetisse dicitur, & factus in agonia orasse prolixius, multum sudasse dum oraret: ut discas etiam cum multum oraueris, non remittere cordis affectum: quem non solum cum rogamus, quanquam tunc magis, uerumetiam cum non rogamus nos habere necesse est, ut impleatnr quod apostolus ait: Sine intermissione orate. Post gloriosam dñi ascensionē de ipsis eius apostolis traditum est, quod pseuerantes erant in oratione cum mulieribus et Maria matre Iesu & fratribus eius. Et si apostolis opus erat iugi orationum sacrificio, qs tutū se a tentationū periculo sperabit, nisi semp orauerit? Hoc quoque roganti necessarium, ut nunquam de dei misericordia diffidat sed semper se impetraturum speret quod petit, si modo illud fuerit sibi uel ei pro quo petit profuturū. Omia, inquit, quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, &

Matt. 7
Matth. 15
Luc. 18
Luc. 11
Lucæ. 21
Thessalo. 5
Act. 1

euenietuobis, Male tamen id credit, qui ueritati, quę Christus est, non adheret: eodem dicente: Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & ueritate. Et ut ostenderet quare sic adorandus esset, Spiritus, inquit, est deus, & eos qui
Ioan.14. adorant eum, in spiritu & ueritate oportet adorare. Hoc spiritu afflatus Dauid in eandem sententiam prorupit di-
Psal.144. cens. Prope est dñs omnibus inuocãtibus eum: omnibus inuocantibus eum in ueritate. Frustra igitur hæretici præcibus insistunt, frustra omnes illi qui Christi religionẽ ueritatis fide non sequuntur, nunq̃ futuræ salutis quam orant compotes erunt, nisi crediderint. Ad hæc si precatione poposcerimus rem aliquã, cuius incertus est exitus, id est qua impetrata nescimus, utrũ commodo an incommodo nobis futura sit, dei uoluntati cõmittamus; ut non quod ipsi cupimus præstet, sed quod ille nouit, neq; noxium neq; inutile fore. Quia redẽptor quoq; noster, cum passionis calicem transferri a se patrem rogasset ita orationem clausit,
Luc.22. ut diceret: Veruntamen non mea uoluntas sed tua fiat: nõ q̃ ipse nesciret crucem quam subiturus erat, omnium credentium fore salutem, sed quod instruere nos uellet, ut semper uoluntati nostræ præferamus dei uoluntatẽ, Vnde ab eodem edocti quotidie orando dicimus: Fiat uoluntas tua sicut in cœlo & in terra. Cæterum cum eius uoluntas sit, ut pie iusteq; uiuamus, hoc quoq; his uerbis poscimus, ut leges atq; præcepta quæ dedit nobis per nos impleantur. Frustra enim inbecillitas nostra ad id niteretur, nisi illam gratia iuuaret diuina. Et si per se bonũ aliquod agere possemus, necesse non esset orare ut possimus. Charitas præterea, quam omnibus debemus exigit: ut sicut pro nostris, ita & pro aliorum commodis preces offeramus, deo uo-
Iaco.5. taq; faciamus. Iacobi apostoli sententia est: Orate pro inui-
1.Tim.2. cem ut saluemini. Paulus quoq; apostolus hortatur, dicẽs. Obsecro primum omniũ fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus pro regibus & omnibus qui in sublimitate constituti sunt ut quietam & tranquillam uitã agamus in omni pietate & castitate. Deniq; dominus noster etiam pro persecuto-

ribus nos orari iussit: & ipsemet pro illis, a quibus probra maledicta uerbera & in crucem actus mortiferas plagas patiebatur, orauit patrem, ignoscique eis postulauit. Quanti autem id meriti sit, primus martyr Stephanus ostendit: qui ijs a quibus lapidabatur ueniam precaturus, uidit coelos apertos & Iesum stantem a dextris uirtutis dei: ab eodem iamiam suscipiendus, cuius in diligendis inimicis mansuetudinē fuerat imitatus. Quo autē facilius ad assequendam beatitudinē uoti nostri compotes simus: expediet quidem eos etiam quos deo charissimos esse constat, ut pro nobis deprecentur obsecrare: ut quod ipsi non meremur, illorum qui digni sunt suffragijs obtineamus. Ita fecisse gentiles quosdam in euangelio Ioannis legimus. Cupiditate enim affecti uidendi Iesum, rogauerūt Philippū, Pilippus Andream, ambo dominū: quid secutū sit euangelista non explicat Non tamen dubito, quin ipse dn̄s per apostolos exoratus hoc concesserit, quod fortasse ijs tacentibus uel nō concessisset, uel concedere distulisset. Sanctos ergo in auxilium nobis inuocemus: quia in psalmo est scriptum: Oculi dn̄i super iustos, & aures eius in preces eorū. Et Iacobus apl's: Multum ualet, inquit. deprecatio iusti assidua. Plus potuit unius Moysi oratio, q̄ multorum arma. Illo nanque orante uictæ sunt inimicorum copiæ, quo tacente superabant. Ad Heliæ prophetæ preces cœlum dedit pluuiā & terra fructum, cum trium annorum & sex mensium siccitate cuncta in agris exaruissent. Idem uiduæ Sareptanæ inopiam farinæ oleique copia exuberare fecit, filioque eius mortuo, cum orasset, uitam instaurauit. Helisæus quoque deum precatus uiginti ordeaceis panibus centum uirorum famem saturauit, ita ut etiam reliquiæ superfuerint. Deinde Sunamitidi hospitæ diu sterili prolem a domino exorauit: & q natus fuerat, puerum uita defunctum reuiuiscere fecit: postremo Naaman Syrum lepræ morbo laborantem sanitati restituit: nec terrenis corporibus modo, uerum etiā cœlestibus iusti atque fidelis hominis præualet oratio. Iosue Israelitici exercitus dux oblatis deo precibus solem & lunā stare compulit, donec inimicos ad fugam conuersos persecu-

Act. 7. Ioan. 12. Psal. 33. Iacobi. 5. Exo. 17. 3. Re. 17. 4. Reg. 4. Ibidem. 4. Regū. 5 Iosue. 10.

4.Reg.19 tus internitione deleret. Pro Ezechia rege supplicante angelus e cœlo delapsus pugnauit,& Assyrios qui ipsum obsederant concidit: centum octuogintaquinq; milia uirorum una nocte fuere desyderata, Nullus unq; exercitus tam feliciter armis conflixit, q̃ eo tempore sua solus Ezechias oratione, Sed etiam quando graui morbo affectus se moriturum audisset, longiora uitæ spatia oranti quindecim anni additi sunt. Longũ esset referre ueteris nouæq; scripturæ miracula percurrẽdo quanta uis atq; uirtus precum sanctarum sit: quot mortuos ipsi etiam Christi discipuli suscitarint, quot cæcis uisum, quot claudis gressum, quot incurabili egritudine oppressis pristinã restituerint sanitatẽ. Audi insuper quid ipsa ueritas dicat: Omnia, inquit, possibilia sunt credenti: & omia quæcunq; petieritis in oratione, credentes accipietis. Et alibi: Quodcunq; petieritis patrẽ in nomine meo, hoc faciam. Et iterum: Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit uobis. Quid ais Iudæe? qd tu Mahumetane? quid uos omẽs qui in Christum nõ creditis? nonne incassum cœleste bonum speratis, quia illud in nomine Christi non petitis? Non ẽm potestis in eius nomine petere, quẽ non recipitis fide, quẽ dei filiũ esse negatis. Suis autem fidelibus ille ait: Si mãseritis in me, & uerba mea in uobis manserint: quodcunq; uolueritis petetis, & fiet uobis. Manemus in Christo cum credimus: manẽt in nobis uerba Christi, cum ea operibus comprobamus. Hoc si præstabimus, nubes cœlosq; penetrabit oratio: & illi beati spiritus, qui Tobiæ preces offerebant dño, etiam nostras offerre curabunt. Et sicut in Apocalypsi scriptũ est: Fumus incensorum de orationibus sanctorum ascendit corã deo de manu angeli, ita & nostræ orationes ascendent. Neq; ulli dubium esse potest quin ille cuncta quæ petierit a domino impetraturus sit, cuius internuntij spiritus ipsi angelici esse non dedignantur. Neq; enim hoc ideo permittit omnium præscius, & semper ubiq; præsens deus, q̃ indigeat ut hominum opera orationesq; ad se perferantur: sed ut per angelorum officium suam erga pios promptosq; peccatores beniuolentiam testetur. Amare se plurimũ eos

Marginal references: 4.Reg.20; Matt.20; Ioan.14; Ioan.17; Ioan.15; Tob.12; Apoca.8

ostendit, quos talibus uti concedit ministris. Quibus certe si digni fuerimus, hoc est, si quemadmodum oportet, orauerimus: præterita peccata condonabuntur: præsentia repellentur, futura facile uitari poterunt: ipsa animi uirtus roborabitur, caro obediet spiritui, & superatis diaboli tentamentis, bonorum operum fructus cumulabitur. Reliquum erit, ut re bene gesta hinc decedentes a domino coronemur. Sed iam de illis quoq; pauca dicamus, quorũ preces uel nullius uel minimi momenti sunt: ut simul discamus, nos eorum dissimillimos esse oportere, si diuinũ nobis fauorem precum laudumq; cultu cupimus conciliare.

De oratione infructuosa. Ca. X

Ne supplicationibus nostris propitietur deus, peccata obstant. In Hieremia scriptum est: Opposuisti nubem, ne transiret oratio. Vnde idem propheta sub persona plebis peccatricis coram deo quæritur & ait: Nos inique egimus, & ad iracundiam prouocauimus, idcirco tu inexorabilis es. Nisi enim omnium prorsus delictorum quæ commisimus, nos pœnituerit, & de omnibus pariter dolere mœroreq; satisfacere studuerimus, frustra procumbimus ad orandum. Nimium impudens est, qui uel una in re offendere nõ cessat, & ab eo quem offendit, orat gratiam. Quid supplicando atq; obsecrando placare deum tibi iratum speras, & a luxuria non discedis, & fornicari non desinis? uel aliud quod legi diuinæ aduersatur agere non omittis? De istiusmodi supplicatoribus lamentatur in euangelio saluator noster, dicens: Quid uocatis me domine domine, & non facitis quæ dico? Quod si forte contigerit, ut per inuocationem diuini nominis miraculum aliquod efficias: noli propterea credere deum tibi reconciliatum, si in delicto perseueras: non tuo merito id conceditur, sed necessitati aliorum. Multi, inquit, dicent mihi in illa die, domine domine nõne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in noïe tuo uirtutes multas fecimus? Et tũc cõfitebor illis, qa nunq; noui eos discedite a me oẽs, qui operamini iniqtatẽ Tunc te nosse incipiet, cũ ab eo scelere, in quo nunc obsti-

Tren. 3
Ibidem.
Luc. 6
Matt. 7

natus perduras, abstinere decreueris, tunc & gratiam conferet ut abstineas: & cum pro tua oraueris salute, uoti cōpos ut efficiare præstabit: Intantum aũt obstinatorum nō acceptat orationem, ut etiam pro eis orare uetet, præsertim si incorrecti impœnitẽtesq; decesserint, quod Ioãnes apo-
1. Ioan. 4 stolus in epistola testatur, dicens: Est pctm̃ ad mortem, nō pro illo dico ut roget quis Ipse quoq; dominus Iudæorũ pertinaciæ iratus ad Hieremiam prophetam loquens ait:
Hiere. 7 Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem & orationem, & non obsistas mihi, quia non exaudiã te. Timeant itaq; horum uerborum sententiam qui in peccato præsistere non timent. Quod si in scelere perseueraturum aliquem constaret, nemo fidelis pro salute illius orare auderet, nisi sibi licere arroganter crederet quod non licuit prophetæ. Nos uero ideo etiam pro obstinatissimis rogamus, quia nescij futurorum speramus ad pœnitentiam redituros. Certum est tamen cassas uanasq; esse preces, per quas alijs id postulatur quod non merentur accipere. Illorũ etiam inefficax & inutilis erit deprecatio, qui lingua quidem mansuetudinẽ atq; humilitatem præferunt, dum deo supplicant, & in corde aduersus proximum odij facibus ardent. A deo diligi uolunt, & homini ad imaginem dei facto, Christi sanguine redempto infensi sunt. Audi quid pci-
Matth. 5 piat dominus: Si offers inquit munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuũ ante altare, & uade prius reconciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuũ. Quamobrem nisi remiseris omnem offensam, nisi reconciliatus fueris, nisi eum etiam qui aduersum te indignat̃, quantum potes placaueris, curam non solum tuæ sed etiã alienæ salutis gerens, non poteris munus orationis offerre domino. Non em̃ exaudiet te, nisi charitatem, quã omnibus debes, uiderit in te. Illius quoq; reproba in primis habetur oratio, qui quicqd petierit, non eo tendit ut deo placeat. Nam siue pro corporis ualitudine, siue pro rebus uitæ necessarijs, aut pro quauis alia re orabimus, semper ea fine orandum erit, ut commodius ei, qui bona omnia tribuit

seruiatur. Sed auari ideo orant, ut terrena bona lucrentur: ideo gloriæ cupidi ut ab hominibus laudentur. Quare ad primos certe pertinet quod in euãgelio dicitur: Væ uobis scribæ & pharisæi, hypocritæ, qui comeditis domos uiduarum, orationes longas orantes, propter hoc amplius accipietis iudicium. Non enim solum pro auaritiæ crimine puniētur, sed & pro sanctimoniæ simulatione. Secundos imitari dominus prohibet, dicens: Cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis & in angulis platearũ stantes orare, ut uideantur ab hominibus: Amen dico uobis receperunt mercedem suam. Non ergo recepturi sunt dei gloriam, quam orando non expetunt, cum iam receperint gloriam hominum, quam concupierant. Vtũtur & hi quidem dominica oratione, sanctorũ psalmis, precibusq; ab ecclesia constitutis: dominus tamen non attēdit uerba, sed animum intentionemq; orantis: & magis irritatur q̃ placatur, cum id quod bonum est, proposito usurpat̄ non bono. Tale quippe facinus & Hieremias deuouet, dicens: Maledictus qui facit opus domini fraudulēter. Cum ergo hic quoq; fraudulenter agat, qui orandi studium ad laudē dei institutum, ad suam uertere nititur: erit utiq; maledictus, & dum uulgi plausum captat, uideri non esse sanctus cupiens: nisi pœnitentiam egerit, non effugiet pœnam, dicente propheta: Deus dissipauit ossa eorum qui hominibus placent. Præterea neq; eorum ad impetrãdam gratiã proficit supplicatio, qui q̃uis benefecerint, iactanter tamen facta sua prædicant, cum teste conscientia contenti esse deberent, & quicquid laudabiliter egissent, non sibi sed deo tribuere. Talis fuit pharisæus ille, qui ingressus templum ut oraret, deprimere aliorum mores cœpit, suos uero insolenter efferre. Deus gratias tibi ago inquit, quia non sum sicut cæteri homines raptores, iniusti, adulteri, uelut etiam hic publicanus: ieiuno bis in sabbato, decimas do omniũ quę possideo. Si ista quæ faciebat, ad dei laudem non ad suam dixisset, nec se cæteris prætulisset, non peccasset, sed & se gloriari uoluit, & alios petulanter incessere, & præcipue publicanum tunc eodem loco sed multo submissius oran-

Matth. 23 · Math. 6 · Hiere. 48 · Psal. 52 · Lucæ. 18

get ſapientia, poſtulet a deo, qui dat affluenter, & non improperat, & dabitur ei. Poſtulet aũt in fide nihil hæſitans: qui em̃ hæſitat, ſimilis eſt fluctui maris, qui a uento mouetur & circunfertur. Non ergo æſtimet homo ille, ꝙ accipiat aliquid a domino. Ex his igitur quæ diximus, perſpicuũ eſt, eos qui uel de religione quicꝙ dubitãt, uel in peccato aliquo perdurant, pro æterna ſalute, quã credentibus ac pœnitentibus promiſſam eſſe conſtat, orantes non exaudiri: quibus dicere poſſis cum Iacobo apoſtolo: Petitis & non accipitis, eo ꝙ male petatis, quod quidẽ & eccleſia deo in pſalmis loquens confitetur cum ait: Odientes me diſperdiſti: clamauerunt, nec erat qui ſaluos faceret, ad dñm, nec exaudiuit eos. Cõtraria his agamus oportet, ſi uolumus ut petita nobis concedanť: ut uidelicet iſta per quæ precantiũ labor irritus efficitur uitemus, et illa faciamus, quæ nos cũ precamur uoti cõpotes reddunt. Quoties aũt id quod orando poſcimus, non euenerit, aut dilatũ credamus ut aptiori detur tempore, aut non fuiſſe profuturꝫ ſi datũ eſſet, aut ne daretur, peccata noſtra obſtitiſſe. Si uero ex ſentẽtia ſucceſſerit petitio, gratias deo agamus: necꝙ quicꝙ noſtris meritis, ſed totũ eius erga nos benignitati deputemus. De orandi ratione ſatis dictũ ſit: nunc ut confidentius ad orandũ procedamus, de peccatorꝫ pœnitẽtia, ſine qua omnino placere non poſſumus, tractandum uidetur. Iacobi. 3 Pſal. 17

¶ De peccatorum penitentia Ca. XI.

POEnitẽtia nos a peccatorꝫ ſordibus emundat, & priſtinæ reſtituit puritati. Vnde leproſus in euangelio Chriſtum ſuppliciter adorans, & curari cupiens, morbo liberatur. Lepra in ſcripturis peccatum deſignat. Peccati ergo lepra domino iubente ab animo pœnitentis fugatur: ut ibi uirtutes inſerantur, unde uitia pullulabant. In huiuſce rei figura & paraliticus de lecto ſurgit, & mulier a ſanguinis profluuio curatur, & qui mortui erant, reuiuiſcunt, & alij multi uarijs languoribus grauati eleuantur. Nã quemadmodum hi credendo & pœnitẽdo corporis conſecuti ſunt ſalutẽ, ita animę fideles a peccatorꝫ ægritudine ꝑ pœnitentiam liberatæ ſaluantur. Sic ſaluatus eſt Dauid Matthe. 8 Matth. 9

2. Reg. 12 qui de adulterij homicidijq; crimine, quod commiserat dolens, peccaui inquit domino, & continuo peccatum sibi remissum esse meruit audire: & tunc quidem ad altiora se
Psal. 50 extendens clamauit: Cor mundum crea in me deus, & spiritum rectum innoua in uisceribus meis: ut impetrata delictorum uenia spiritussancti donum in ipso reparetur, per quod uitæ quoq; sanctitate possit proficere. Quod autem
Ezech. 18 sceleri ueniam impetret pœnitentia, etiam per Ezechielē prophetam dei uerbis edocemur. Si impius inquit, egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudiciū & iustitiam, uita uiuet & non morietur: omnium iniquitatū eius quas operatus est, non recordabor: in iustitia sua quā operatus est, uiuet: nunquid uoluntatis meæ est, mors impij dicit dominus deus, & non ut conuertatur a uijs suis et uiuat? Et iterum. Impietas impij non nocebit ei, in quocūdie conuersus fuerit ab impietate sua. Pœnitentia igitur nitrum est & herba fullonum, quæ non corpora sed animā nitidam reddit, & resina illa Galaad, quæ non carnis ægritudini, sed mentis medetur uitijs. Mens autem post pctōꝝ purgationem spiritusancto fauente illuminatur, uirtutūq; incenditur amore, ita ut ab ijs quæ deo displicent penitus expiata cogitare incipiat, quæ sint illa, quibus ille plurimū oblectatur, cupiens eidē in omnibus obsequi, in omnibus semper fideliter seruire. Hæc est igitur gratia quæ pœnitentibus datur, sydusq; illud luculētum quod Magos, cū mundi natum quærerent, præcessit. Sed cum in itinere ad Herodem diuertissent, fulgor uiæ salutaris index euanuit. Vbi uero discessum est ab Herode, rursum idem lumen apparens illos usq; ad dominum, quem quærebant, perduxit. Ergo diuinæ gratię mentem nostram irradians lux, latet et obscuratur, si ad uitia diuertimus, cum aūt ab his per pœnitentiam recedimus, q̄primum exoritur, & intelligentiam mundati cordis illustrat, ut ad contemplationem cælestiū erigatur, cui prius terrena tantum curæ erant. Sic & cæcis uisus, & surdis auditus, & uox mutis tribuit in euangelio: ut qui in tenebris peccati fuerunt, per pœnitentiam illumi

nentur: & qui dei præcepta audire nolebant, conuersi etiã perficere studeant: & qui docendi non ignari, sed otio dediti linguam cõpescuerant, iam alios ad capessendam uirtutem hortando atq; instruendo ora resoluant. Talibus ab apostolo dicitur: Eratis aliquando tenebræ, nunc aũt lux in domino, ut filij lucis ambulate. Vnde idem peccatorem ad pœnitentiam sollicitat, dicẽs: Surge qui dormis & exurge a mortuis, & illuminabit te Christus. Cæterũ nisi prorsus omnium quæ turpiter & inique ꝑpetrauimus, nos pœnituerit, lux ista in nobis locum non habebit. Non potest fulgerere dies q̃diu pars aliqua noctis remanet: neq; syncerum esse frumentum, donec a minutissimis etiam paleolis & cunctis pulueris micis euentilatũ non fuerit. Deniq; ueluti cæcus ille, qui nondum satis credulus uisu recepto quasi ꝑ caliginem cernebat, uidebanturq; ei homines (ut Marcus ait) tanq̃ arborũ effigies incedentium: deinde plena fide Christum suscipiens, iterũq; ab ipso contactus clare uidere cœpit omnia. Ita nunq̃ ꝑfecte illuminari poterit cuius non erit ex omni parte pœnitentia perfecta: de qua pefectione inferius, quantum dñs nostras quoq; tenebras illustrare dignabitur, dicemus. Interim reliqua pœnitẽtiæ bona cursim prosequamur. Post mentis illuminationem pœnitẽtia animi rorbur uiresq; suppeditat, ad insultus dæmonũ reprimendos carnisq; uitanda blandimẽta. Anima enim sicut peccatorum uinculis irretitur, ita pœnitẽtiæ ope operaq; soluitur ac liberatur: expedita intrat in domũ fortis ipsa iam fortior, & quę ante a diabolo ligata fuerat, nũc diabolum ligat, uasq; eius diripit, nihil in se relinquens, quod ille suum esse possit dicere. Quã diu aũt serua peccati fuit, & domus & uas diaboli erat, postq̃ peccare desijt, & quod peccauerat pœnitendo deleuit, facta est domus orationis & uas iustitiæ: atq; ita præualuit aduersarij sui potẽtiæ suæ pœnitentiæ uirtute. Ad hæc percurre ueteris instrumenti historias, & inuenies Hebræum populum propter peccata hostili potestati frequenter subiectum, propter pœnitentiam liberatum: propter peccata uictos, propter pœnitentiam uictoria potitos. Hoc Iudicum liber continet,

Ephe.5

Mar.8

Populꝰ isrł hoc regum gesta testatur. Sic Roboam ne Aegyptij armis
Roboam disperderetur obtinuit. Sic Achab malum quod capiti suo
Achab mox incubiturum per prophetam didicerat, distulit ad po
Iosaphat steros. Sic Iosaphat Ammonitas Idumæosq; uicit & nu-
Ioram mero & armis impar. Sic Ioram Assyriorum obsidione
Ioachan & Ioachan eorundē seruitute liberantur. Ob hoc pro Eze-
Ezechias chia stans angelus dñi cōcidit Assyrios. Ob hoc Manasses
Manasses Babylonio iugo erutus, regno q̄d amiserat restituitur. Ob
Iosias hoc Iosias nō uidit malū, q̄d uidisset, si delicti eū non pœ-
nituisset. Eius pnīæ merito ne impœnitēs q̄dem populus
dei uindictā sensit, q̄diu ille uixit. Quin etiā pnīæ tāta uis
est, ut immutabilis dei mutare posse sentētam uideat̄. Post
dies quadraginta subuertendam Niniuen Ionas a dño ius
Niniuitæ sus prędixerat, & tñ Niniuitis in cilitio, cinere atq; ieiunijs
pœnitentiam agentibus ignoscitur: & quoniam illi peccā
di superbiam in pœnitēdi humilitatem conuerterant, diui
nū decretum reuocatur. Nec deum ipsum pudet, figulo se
Hiere. 18 comparare (ut in Hieremia legimus) qui uas luteum fin-
gēs cum rota currente forte dissipasset, rursus illud in ean-
dem faciem refecit: & ecce, inquit, sicut lutum in manu fi
guli, sic uos in manu mea domus Israel: repēte loquar ad-
uersum gentem, & aduersum regnum, ut eradicem & de-
struam & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa
a malo suo quod locutus sum aduersum eam, & ego pœni
tentiam agam super malo, quod cogitaui ut facerem ei: &
subito loquar de gente & regno, ut ædificem & plantem
illud. Attendant principes terræ ista, & siqua regni dispen
dia patiuntur, non fortunæ imputent, quæ nulla est, sed si-
bi qui deum offenderunt: & si in integrum restitui cupiūt
pœnitentiam agant, delinquentes corripiant, iustitiam ser
uent. Deus irasci desinet, si illi quibus nunc irascitur, corre-
cti sanctius uiuere incipient: alioquin penitus delendi, nisi
Pharao se corrigant. Id testātur duorum regum diuersi exitus Pha
Nabucho raonis & Nabuchodonosor. Alter toties flagellatus duritiā
donosor cordis non dimisit: ideoq; cum toto exercitu, qui ipsum
sequebatur, fluctibus obrutus perijt. Alter mente alienatus
urbeq; eiectus, & cum brutis computatus; quia deum cō

tempserat, inter aduersa animo resipiscens deo se submisit & pœnitudine ductus ueniam ab eo petijt: quo miserante calamitatibus liberatus & in regno fuit receptus. Diuina igitur prouidentia cum pœnitētibus clementer ignoscit, tū in uitio pertinaces diu frustra puniens, iuste postremo disperdit: & quos temporali animaduersione ad emendationem uitæ compellere nequit, eos æternis pœnis afficiendos cōdemnat. Sicut aūt deprauatæ mentis obstinatio sua grauitate hominē in abyssum deprimit ac pessundat, ita pœnitentia sua uirtute sursum in sublime usqꝫ ad cœleste regnum euehit, & quo nihil est sublimius, deo coniungit. Hinc est quod saluator in euangelio ait. Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Hoc regnum domus est illa, ad quam ouis a grege suo aberrans cū inuēta fuerit, humeris reportatur pastoris: & fit gaudiū in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente magis q̃ supra nonaginta nouem iustis, qui nō indigent pœnitentia. Deniqꝫ pœnitenti in cruce latroni Christumqꝫ confitēti ab eodem respōsum est: Hodie mecum eris in paradiso. Et in Apocalypsi beati dicūtur, qui lauāt stolas suas in sanguine agni, ut sit potestas eorꝫ in ligno uitæ, & per portas intrēt ciuitatem. Beati sunt qui peccatorum maculas lauant: sed eas in sanguine agni lauari oportet. quia pœnitentia nihil iuuaret, si Christi passio sub maledicto uenundatos non redemisset. Lauantur itaqꝫ in sanguine agni, q in Christū credentes eius misericordiam pœnitendo & sperando implorant: & eodem miserante, bonum quod cupiūt, cōsequuntur. Neqꝫ em̄ nisi fideles forent, quos peccasse pœnitet, per portam. i. p ipsum qui ait, ego sum ostium ouium, ciuitatē illam, patriā beatorꝫ ꝑpetuā atqꝫ perennē, ingredi potuissent. Quanta conferat nobis pœnitētia diximus, nūc qualis esse debeat, ut ea conferantur dicemus. Apoca. 22

¶ Qualem oportet esse penitentiam. Ca. XII

EX arbitrij libertate proficiscatur oportet, quicquid opis uel pœnam meretur uel præmium. Pnīa igitr̄ nisi uoluntaria fuerit dei aduersus pctōrem irā placare nō poterit. Libertas ista ī illa duorꝫ filiorꝫ parabola ma-

manifesto apparet, q a patre iussi, ut uineā cultū irent: alter negauit se ituꝝ, & pnia motus fuit: alter iubenti qdē asseri sit, sed mutato proposito ire uoluit. Paruo momēto utriusq; in contrariū reuoluta est uolūtas: is tn̄ patris imperiū pegisse dicit, quē nolle obedire pœnituit: et q̄d ante noluerat, rursum uoluit, suaq; spōte fecit, quod liberꝝ erat facere nolle. Hoc si inuitus fecisset, inter nō obediētes habēdus esset. Non eñ pro eo q̄d quis nolens, sed pro eo quod uolens benefacit, laudē meretur atq; gloriam. Voluntas ergo ut be-
Lucæ. 15 ne de deo mereri possit, libera ad pœnitentiā agendā accedat, non coacta, non ui aliqua compulsa. Deinde uoluntariæ pœnitentiæ iungenda est submissæ mentis humilitas. Ille q a patre recedendo peccauerat, ueniā petēdo dixit: Nō sum dignus uocari filius tuus: fac me sicut unū de mercenarijs tuis: Ideo æquari fratri q non deliquerat, uel etiā p̄fer
Luc. 18 ri meruit. Et publicanus dū cernuus orat, indignūq; se iudicat in cœlum suspicere, Christo testante rediјt iustificatus cœli ciuis futurus, qui peccati seruus fuerat. Sed si ne iustus qdem, nisi se humiliauerit exauditur, quanto minus peccator ueniam impetrare poterit, nisi simul & pœniteat & humilietur? Hoc ipsum dn̄s a nobis exigens clamat. Cōuertimini ad me in toto corde uestro, in ieiunio & fletu & planctu: & scindite corda uestra, & non uestimenta uestra. Cor aūt humiliatum, & intus pœnitentiæ dolore scissum,
Luc. 7 lachrymæ (si fieri potest) foris per ora manātes testent. Mulieri peccatrici in euāgelio dimittūtur peccata multa, quia dilexit multum. Sed dilectiōis huius testes lachrymæ erāt, qbus pedes dn̄i rigauit: capilli, quibus rigatos tersit: labia, quibus tersos osculata est: unguentum, quo illos post osculа unxit. Mœror, humilitas, amor, simul mixta erāt, omnium tamen causa fuerat amor, quo concupiuit cum ipso in
Math. 26 gratiam redire, quem offenderat. Petrus quoq; apl̄s negationis crimē fletibus diluit amaris: & qui ante lachrymas dn̄o infidus extiterat, post lachrymas regni cœlestis claues ipso tradente accipe meruit. Ad eiusmodi fletum Iacobus
Iacobi. 4 apes nos inuitat, dicens: Emundate manus peccatores, & purificate corda duplices aīo: miseri estote, & lugete et plo

rate: risus uester in luctum cōuertatᵃ, et gaudiū in mœrorē: humiliamini in conspectu dñi, & exaltabit uos. Per hoc quod in fine subiunxit, docet, pœnitētis lachrymas æterna cōsolatiōe esse dignas. Eadē Pauli sententia est ubi ait: Quæ scdm deū tristitia est, pniam in salutē stabilē operatᵃ. Tristitiā uero istā atq; fletū, ne leuitatis esse uideanᵗ, uitæ austeri oris obseruatio comitari debet: ut q̃d p uoluptatum illecebras pctm̄ est, per corpis afflictionē purgetur. Intrate, inquit dominns, per angustam portam: quia angusta porta & arcta uia est, quæ ducit ad uitam. Quod si per uiam istā sanctos ac pios homines cœlum ascendisse credimus, quō qui peccarunt id assequi posse sperant, nisi & ipsi per eam incesserint? Iob iustus nullius mortiferi delicti conscius, et qui summi dei uerbis laudatus fuerat, præter illa quæ ad patientiæ probationem pertulit, saccum consui, inquit, super cutem meam, et operui cinere cārnē meam, facies mea intumuit a fletu, & palpebræ meæ caligauerunt. Daniel inter prophetas egregius habitus est, uisionum somniorūq; intelligentia donatus est, puer adhuc senes iudicauit: & tamen ego Daniel, inquit, lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desyderabilē non comedi, & caro & uinū non introierunt in os meū, sed neq; unguēto unctus sum. Quid de Ioāne baptista dicā? in matris utero sanctificatus de muliere genitis prælatus, plus q̃ propheta habitus: deserti angustias uolēs patiᵗ, pilis camelorꝝ uestiᵗ, zona pellicea præcingitur, & in tam uili habitu uilius nutritur: locustas & mel syluestre comedens & aquam bibens, a uino aūt & sicera se abstinens. Si ergo electorum dei talis in terra uita fuit, nullius pene culpæ consciorum, quos labores, quas uigilias, quæ ieiunia, quas asperitates, nobis tot criminum inquinatione fœdatis non ultro subeundas dixerim, ut mundemur? Veruntamen quorum durioris uitæ rigorem sponte susceptum imitari proposuerimus, eorum sequi debemus & mores. Frustra enim aliquis corpus exterius fatigationibus exercet, si mens intus non se omnino disponat ita uitio abstinere, ut etiam diligenter incumbat studio uirtutū. Ideo dictū ē: Facite fructū dignū pœnitētiæ:

2. Cor. 7

Mat. 7

Iob. 16

Dañ. 10

Iohannes

quia maxime pœnitentibus conuenit, ut dimiſſis flagitijs bene beateq; uiuendi exercitationibus operam impendāt ut uidelicet ſuperbiam excludat humilitas, libidinē caſtitas, auaritiā liberalitas, crapulā abſtinētia, otiū labor, dolū ſimplicitas, odium charitas, & quicqd culpabile fuerat, cōtraria probitas compenſet. Atq; ita incubilibus (ut Eſaias ait) in quibus prius dracones habitabant, orietur uiror calami & iunci, & erit ibi ſemita, & uia ſancta uocabit. Hoc eſt quod apoſtolus nobis ſuadet, ut deponamus ueterem hominem, qui corrumpitur per deſyderia erroris, & induamus nouum, q ſecundū deū creatus eſt, in iuſtitia & ſanctitate ueritatis. Hac tali negociatione talenta nobis credita duplicanť: & qui ſuper pauca fidelis fuerit, ſuper multa conſtitutus intrabit in gaudium domini ſui. Super omnia uero cauendum eſt, ne dum pœnitentiam mire procraſtinamus, pœnitētiæ tempus effluat, & in pctōꝝ luto adhuc defixos repente mors occupet. Vide igitur ne te iuuenilis fallit ætas, ne ſalubre corpus & robuſtæ uires decipiant. Nulli ætati parcit mors, & ſicut ſenes ita & pueros rapit quinimmo rari admodum ſunt, quos ad ſenectam uſq; patitur peruenire. Plurimos præterea eadem dies ſanos forteſq; incedere uidit, & exanimes concidere. Nulla uitæ ſecuritas eſt ſemper inter pericula uerſantium. Potes uel morbi ui, uel uenenati cibi hauſtu, uel ſerpentis ictu, uel ſiccarij alicuius improuiſo percuſſu, uel alio aliquo inopinato caſu protinus extingui: deniq; quod multis accidit, pōt & tibi. Idcirco ſicut in Eccleſiaſtico ſcriptum eſt: Non tardes conuerti ad dominum, & ne differas de die in diē: ſubito enim uenit ira illius, & in tempore uindictę diſperdet te. Expectaris a domino, ut ſceleris perpetrati te pœniteat, & mores uitio corruptos uirtutis operibus cures, ne pereas: tu uero tuimet oblitus perire mauis q̄ corrigi, & tam benignum dñm, tam pium patrem non ceſſas offendere. Iam tandem excute inſaniam iſtā & reſipiſce, ac ſani ore uſus conſilio rumpe mores om̄es, pone finē flagitijs, et ſupplex ueniā ora, ut deo miſerante, dum miſerēdi ſupeſt tp̄s, mereri cœleſtia incipias, cum terrena ſpreueris. Quod

Eſa. 35

Theſſ. 4

Eccl. 5

si cunctantē mors p̄uenerit (uide in quanto uerseris discrimine) æternā quæ pœnitētibus dat̄ beatitudinē amittes, et in ignē inextinguibilē, quo corruunt obstinati, ꝑpetuo cruciādus deijcieris. Nihil est quod magis cauere debes, ergo & nihil magis accelerare q̄ pniam, per quā talia cauent̄, & mutata sorte tā immēsum malū uitatur, tāqꝫ immēsum bonū acqritur. Hæc sunt igitur uere pœnitentis officia, quæ retulimus, ut uidelicet uolens non inuitus ad pœnitēdum accedas, ut humilieris, ut lugeas, ut uitam magis laboriosam uiuas, ut præterita pc̄tā succedentium uirtutū meritis compenses: utqꝫ imprimis cures, ne pœnitēdi tempus tarda conuersione imprudenter amittas. Ista tamen oīa cū perfeceris, uide ne quid tibi tribuas: totum diuinæ gratiæ acceptum referre debes, & cū propheta dicere: Scio dn̄e qa non est hominis uia eius, nec uiri est ut ambulet et dirigat gressus suos. Nam si humana fragilitas ad agēdam pniam diuino non indigeret auxilio, Hieremias non orasset: Conuerte nos dn̄e ad te & conuertemur: nec saluator dixisset: Sine me nihil potestis facere, & nemo potest uenire ad me nisi pater qui misit me traxerit eū, cui sentētiæ Pauli apostoli dictū concordat, ubi ait: Non uolentis neqꝫ currentis, sed miserentis est dei. Vnde Philipensibus etiam scripsit, dicens: Cum metu & tremore uestram salutē operamini: Deus est em̄ qui operatur in uobis & uelle & ꝑficere pro bona uoluntate. Idem arroganter sese efferentē increpans ait: Quid habes quod nō accepisti? si autē accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?

Hiere. 10 | Treñ. 5 | Ioan. 15 | Iohan. 6 | 1. Reg. 4 | Philip. 2 | 1. Cor. 4

❡De obstinatione non admittentium penitentiam. Ca. XIII

NVnc illos conueniamus, qui peccandi assuetudine obdurantur, quiqꝫ graui aliquo execrandoqꝫ commisso crimine ueniam desperant, & cum ad pœnitentiam conuerti alteris arduum uideatur, alteris uanū, utriqꝫ in proposito perditissimæ uitę immobiles perseuerāt. Enitendum est, siquo modo possimus quod irrationabiliter conceperunt, ratione discutere, qua fortasse compulsi, mortiferum uenenum euomere curabūt quod hauserūt.

Tu qui multũ tpis peccando consumpsisti, & ætatẽ ad bene agendum datã, in delicijs, in luxurijs, in obscenitatibus turpiter contriuisti quo exciderís cogita, & uel in fine de regione lõginqua incipe redire ad patrẽ quẽ reliquisti. Difficile est inquis ab usitatis desistere, & pellẽ iam inueteratã serpentis more cum noua cõmutare. Sed nisi de Iudæa transieris ad Galilæam, dñi resurgentis gloriam uidere nõ poteris. Tam & si hoc tibi difficillimum sit, incipe tamen tenta, experire: quanto magis tardas, tanto rem factu difficiliorem reddes. Neq; ẽm ad hanc difficultatem, quam causaris, nisi per moras dilationesq; conuersionis descendisti, quo longius abieris, durius erit reuerti: oneri quotidie addendo, nisi rursum de illo demere incipias, grauitate crescente opprimeris. Quãdiu ergo pœnitentiam agere cunctaris, indies deterior euadas necesse est. Iesu aũt recedente de templo corporis tui (templum ẽm dei eras, dum innocenter uiueres) non relinquetur lapis super lapidẽ, qui non destruatur: omnis uirtutum uis dissipabit̃ abscedẽte dño uirtutis. Reliquum erit, ut ubi eradicata bona fuerint, inde exurgãt mala, & de corrupto semine deterior exuberet seges & fiant nouissima tua prioribus peiora. Quãto ergo satius, ut in tẽpore resipiscas, & cũ diu dormieris, iã tandẽ expgiscaris, atq; a uitijs q̃ sequeris auersus, incipias iter ingredi uirtutis? Quod si parumper ppendere uolueris, quantum lucri facturus es, si te corrigas, quantũ boni consecuturus, multo certe alacrius festinãtiusq; reditum expedies ad probitatẽ, q̃ ad nequitiam discessum hactenus expedisti. An tu ignoras iumenta onere grauata segnius a stabulis abire solere, celerius uero ad stabula remeare? & hoc q̃dẽ oneris deponendi, pabuliq; sumendi gratia. Nunquid ipse minus prouidus pigritabis fascem istum peccatorum quo premeris abijcere, & ad pastum cœlestis mannæ festinare? non quam ueteres Israhelitæ manducauerũt in deserto & mortui sunt, sed qua qui recte usi fuerint, uiuẽt in æternum, Consule igitur saluti tuæ dum licet. Nam quo nũc tendis, in ultima uiæ crepidine terribile præcipitium est, quo si corrueris, nũq; inde resurges. Nulla est ẽm redẽptio

in inferno. Quo autem a nobis reuocaris, inde aditus eſt
ad cœleſtem beatitudinē, ad angeloꝝ gloriam, ad requiē
gaudiumq; ſanctoꝝ. Nequaq; erit ita ut uidetur difficile a
prauis actionibus deſiſtere, atq; ad iuſtitiæ ſanctitatiſq; o-
pera accingi, ſi uel maloꝝ pœnam, uel bonoꝝ æſtimare li
buerit premium. Præterea ignaui eſt profecto eiuſce rei ex
equende difficultatem prætendere, quam ſæpe a plurimis
ꝑactam fuiſſe cōſtat. Matthæus ante apoſtolatū diu mul Matth. 9
tumq; auaritiæ ſtudio uectigalium publicoꝝ conductu-
ras factitauit: quo die autem a Chriſto uocatus eſt, teloneū
reliquit: & qui ſatis longum tempus mammonæ ſeruie-
rat, ſtatim fit dei ſeruus, Chriſtiq; apoſtolus. Zacheus quo- Zachæus
q; ætatem in exigendis uſuris contriuerat, uiſo tandem do
mino, totum quod fœnore quæſitum erat, diſtribuere pau
peribus cœpit, & illis quos aliquid defraudauerat ſatiſfacē
re. Eodem itaq; die, quo finem criminū fecit, Chriſtū do-
mi ſuæ hoſpitē meruit habere. Multa id genus exempla ti
bi de ſcripturis poſſem proponere, ſi in his recenſendis oc-
cupari uellem. Currentem per conſueta uitia rotam affixo
pœnitentiæ paxillo ſiſtere non uales, ſi alij nō pauci ualue-
re? Serum eſt dices: at etiam nouiſſimis datur denarius ſi- Luc. 13
cut primis: & mulier duodeuiginti annos inclinata ad cœ
leſtem medicum tandem accedens extento dorſo erigitur:
quoniā eum qui mortuos ad uitam excitat, ſuam etiam in
firmitatē ꝗuis chronicam diutinamq; curare & poſſe cre
didit, & uelle ſperauit. Nunq; ſerum eſt ſalutē quærere: cū
ſemper ſpes impetrandi ſuppetat, donec in corpore datur
ſpirandi copia. Sed quia dieꝝ noſtroꝝ exitum neſcimus,
periculoſiſſimum eſt poſtremū expectare, ne forte is hodi-
ernus uel craſtinus ſit, & tūc mori cogamur, cum nos mul
tum adhuc uicturos credimus. Cæterum ſi conuerſioni tuę
(ut potiſſime fit) hoc obſtat, ꝙ uiolentę admodū ſenſuum
tuorum cupidini non potes reſiſtere, da operam ut poſſis.
Tolle concupiſcendi occaſiones, & membra ſcandalizan
tia abſcide: auerte oculos ne uideant quod ad peccandum
prouocat, aures ne audiant, nares ne odorētur, os ne loqua
tur, manus ne contrectant. A priſtinis quoq; ſodalitijs ac-

societatibus paulatim te submoue, & iam honestiorum deumque timentium hominum lateri adhærere stude: consortio consiliisque eorum utere, quibus persuasus, is qui nunc es, esse desines. Nam si iuxta apostoli sententiam, mala colloquia, corrumpunt mores bonos, consequens est, ut bona colloquia malis moribus remedio sint. Verissimum est
Psal. 17 enim quod in psalmo dicitur: Cum sancto sanctus eris, & cũ uiro innocẽte innocens eris, & cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris. Iubes me inquies, ueteribus amicis nouos præferre? Immo malis bonos, & ut apertius dicã, inimicis amicos, & cum his quidẽ gratiã inire, illos relinquere. Vehemẽter em̃ erras, si ab ipsis te amari putas, qui ne sibi quidẽ amici esse censendi sunt, cũ improbe incontinẽterque uiuendo & se & te pariter perditũ eant. Ergo ut a facinorosorum societate consortioque discedas, & uiris animi integritate conspicuis uti incipias hortamur, nõ ut amicos derelinquas. Quod si isti quorum nũc familiaritate delectaris, æqui atque honesti amici essent, & te ab eis amari faterer: cum aũt te secũ simul contẽpta uirtute per deuia uitiorum trahant, audeo dicere (quis em̃ uerũ dicere non audet?) capitaliorẽ illis inimicũ habes neminẽ. Talibus aũt carere non posse, non eos deserẽdi difficultas facit, sed male sibi cõsulẽdi stultitia. Quid em̃ illo hoĩe demẽtius, q̃ mauult perire cũ scelestis, q̃ cum probatis uiuere? Tu si tua salus tibi est curæ, ut esse debet, istos ipsos aut tecũ simul si potes ad pœnitentiã conuerte: aut si nõ potes, fuge ne una cum illis intereas. Melius est tibi mãcum & claudũ & altero carentẽ oculo intrare in paradisum, q̃ duas manus & pedes & oculos habentẽ, mitti in gehennã. Melius est em̃ sine amicis gaudio perfrui sempiterno, q̃ cum amicis tradi suppliciis. Quod si decursæ in uoluptatibus uitæ usum abiicere tibi prorsus molestũ est, quæso ne saltẽ pigeat, talis uitæ qui tandẽ finis sit considerare. Siquidẽ prudentis est prouidere futura: & si bruta quoque quædã animalia uẽturæ tempestatis præsaga, anteque erumpat procella, ad trãquilliora sibi loca confugiunt, minus te rationalẽ existimabo, si proposita uoluptariis incontinẽtibusque tormenta te-

cum quoque non mediteris: uel cum meditaris non expauescas: teque ad eum uitæ statũ conferas, in quo & de pœna securior esse possis, & de premio certior. Noli ergo fieri sicut equus & mulus, in quibus nõ est intellectus: ratione utens ad ea quæ futura sunt, mentem dirige, & ad salutis portũ, dum euadendi naufragij spes est, uela conuerte. Vel si usque adeo inualidus & eneruis es, ut ratem corporis tui regere nequeas, ora ut queas. Petite, inquit dñs, & dabitur uobis Non potes excusare imbecillitatẽ, ubi auxiliũ tibi promittitur si petieris. Quid igitur? mollescis ne iam ad pœnitentiam? an adhuc in proposito inolitæ peruersitatis obduras? Monstrata hactenus remedia si parum proficiũt, nunc demum minis tecum & terroribus (ne quid intentatũ relinquatur) agam. Quid est quod uiuis, cum morte magis dignus sis, nisi quia dño miserante expectaris ut melius uiuas? quod si ultra obstinatus esse pergis, cũ ficu infructuosa succideris, ne terram occupes: succideris, inquam, & in ignẽ mitteris & ardes, palmitis instar uite abscisi atque arefacti, omnique humore quo reuiuiscere posset destituti. Abscisus quippe es, a uera uite, & a Christo alienatus, quod diu peccatis finẽ non statuis, quod diu te creatorẽ tuum redemptorẽque offendere non pœnitet, quod diu non metuis dñm tuum, nec illi obtemperas, cui angeli in cœlo assistunt, quem sancti omẽs uenerantur, omnes inferi contremiscunt, qui est super omnia potens, in omĩbus sapiens, oĩm optimus, primus oĩm, omniumque postremus, neque initium habẽs, neque finẽ: benignissimus pœnitentium remunerator, seuerissimus obstinatorum ultor ac punitor. Et cum tantus talisque sit, tu illum tibi iratum esse audes negligere? tu illum peccata peccatis cumulando ad uindictã non uereris prouocare? cum tamẽ a peccatis desistendo placare posses. Ipse enim per prophetam tibi pollicetur, nullam de tot offensis unquam se exprobraturum, si offendere desieris, & secundum sua præcepta cœperis operari: neque esse suæ uoluntatis asseuerat, ut moriatur peccator, sed ut conuertatur, & uiuat. Omnia ergo facit, ut saluti tuæ consulat: atque huc tendit quod præcipit, quod promittit, quod minatur, quod flagellat, quod

delinquentem non statim perimit, quod aliquando etiam beneficiјs ad pœnitentiam prouocat. Denique ut peccatoribus uitam daret, filium suum unigenitũ morti obtulit. Cuius quidem sanguis, quemadmodũ tunc omẽs Adæ filios a peccato lauit: ut qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus sit: ita nunc singulos emundat, quoties nos deo peccasse pœnitet. Vtere tandem tantæ erga te dilectionis beneficio, dum licet, dum tempus est, dum uita suppetit: si sine illo decesseris, quis miserebitur? Quære dñm dum inueniri potest, inuoca dum prope est: ne te postea ingratitudinis damnet, & tanquam ignauissimũ uineæ suæ, hoc est animæ tuæ, quam tibi commendauit, cultorẽ arguat dicens: Quid
Esa.5 facere debui uineæ meæ & non feci? expectaui ut faceret uuas & fecit labruscas: deinde indignatus pœnam inferat quam subdit: Auferam sepem eius, & erit in direptionẽ: diruam maceriam eius, & erit in conculcationẽ, & ponã eam desertam: non putabitur & non fodietur. & ascendẽt super eam uepres & spinæ: & nubibus mandabo ne pluant super eam. Sub hac uineæ metaphora tibi sermo texitur o peccator. Nisi em̃ in tempore pœnitentiam egeris, postea iusto dei iudicio auferetur a te angelorũ custodia, & dæmonibus eris in prædam: tolletur sperandi auxilij expectatio, & angustijs oppressus cruciaberis: omnique ope destitutus, nec pœnitentię falce poteris amputare nequitias peccatorum, ne cordis compunctione aliquid leuamenti promereri: sed operiet te omnibus spinis asperior pœnarũ cõgeries, & nemo sanctorũ pro te ultra deprecabitur. Hi enim sunt nubes cœli, qui super nos orationum suarum imbrem manantes, faciunt ut tam diu ad pœnitentiã expectemur. Expectaris & tu: sed si moram feceris, ab apostolo quoque
Roma.2 audies: Ignoras quoniam benignitas dei ad pœnitentiam te adducit? secundũ autem duritiam tuam & impœnitens cor tuum, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelatiõis iusti iudicij dei, qui reddet unicuique secundũ opera eius.

¶ Ad desperantem exhortatio. Ca. XIIII.

NVnc ad te conuertor magni atque ingentis criminis consciæ, qui te nullo modo ueniam posse mereri

existimas, nec perpendis quod dei misericordia multo maior sit omnibus peccatis. Nihil est quod illa non delebit, si te commissi pœnituerit. Semper parata est ad condonandum, si tu paratus es ad pœnitentiam agendam. Quod autem Christus dixit, blasphemiam in spiritum sanctum irremissibilem esse, multi dubitant, utrum intelligendum sit, quod nunquam remittatur, an quod difficulter: usque adeo existimant, si pœnitentia adsit, nihil obstare, quin benignitas diuina præstet ueniam. Quale igitur uel quam magnum esse potest scelus tuum, quod te ad desperationem remissionis quiuit compellere? & de deo non recte sentire, ut tibi pœnitenti parcere omnino nolit, cum nunquam ad pœnitentiam conuersis & in ipsum confidentibus non ignoscat. Si adulterium, si homicidium perpetrasti, utrumque Dauidi, cum se peccasse doluisset, est remissum. Si fœnore & usuris rem quæsisti, hoc Matthæo Zachæoque fuit condonatum. Si persecutus es ecclesiam dei, de hoc facta est gratia Paulo. Si pernegasti dei filium, de hoc Petro fuit uenia data. Si stellas adorasti, si dijs alienis templa arasque posuisti, si obseruasti somnia maleficijsque credidisti, si in dei seruos cædibus es grassatus, ista omnia Manasses fecerat: & tamen cum eum pœnituisset, ueniamque orasset, exauditus est, hostilique iugo liberatus regnum recuperauit quod amiserat. Nullum ergo tam immane facinus committi potest, quod pœnitentibus miseratio non ignoscat diuina. Et cum ita sit, nonne stultissimum est, id desperare, quod plurimis concessum fuisse non ignoras? Cæterum neque pœnitentia ipsa peccati quicquam prodest ueniam desperanti: cum hæc ipsa desperatio peccatum tale sit, ut omne pœnitudinis meritum euacuet atque irritet. Nihil profuit Caino fratricidæ, quod a domino coargutus doleret, quia clementiæ diuinæ derogauit dicens: Maior est iniquitas mea quam ut ueniam merear. Nihil Iudam proditorem iuuit suus pro commisso dolor: neque confessio cum diceret, peccaui tradens sanguinem iustum: quoniam cum de dei misericordia desperasset, tristitia superatus laqueo mortem sibi consciuit. Pœnitenti igitur & petenti uenia datur: desperanti uero neque in hoc seculo, neque in futuro parcitur.

Pctm in spm sctm

Dauid

Matthæus

Zachæus

Paulus

Petrus

Manasses

Cain

Iudas

Quid nam igitur te ultro perdis desperando cum iam certo scias, esse locum ueniæ, si ueniam poposceris pœnitendo? Cur non potius cum Dauide peccatum suum lugente exclamas: Miserere mei deus secundum magnam miseri
Psal.50 cordiam tuam, & secundum multitudinẽ miserationum tuarum dele iniquitatem meam? Magna misericordia magnum delet crimen, & miserationum multitudo multitudinem remittit peccatorum. Dominus clamat, Nolo mortẽ peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat: & tu mori mauis quam conuerti, & ueniam desperare quam poscere? Dominus soluit compeditos, dominus erigit elisos: & tu tam mortifero peccati uinculo non uis absolui tam graui casu elisus non curas erigi? de medico qui omnis in se confidentes in unico uerbo sanat diffidis? Graue est, inquis, peccatum meũ, nunquid grauius quam istorum, quorum modo mentionẽ fecimus? quibus tamẽ quod nequiter deliquerant, clemẽter dimissum constat. Nunquid etiam grauius est peccatũ tuum quam cœlum, quam terra, quam mare? sed qui potuit creare ista, non poterit sceleris tui pondus eleuare: & ubi abundauit delictum, ibi gratiam abundare facere? Nonne ille quoque qui dicebat: Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meũ, & sicut onus graue grauatæ sunt super me: precatus est dicẽs: Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripias me? Haud ita orasset, nisi spem haberet impetrandi quod
Hiere.2 orabat: sperauit & orauit, & uoti compos factus est. Nõne etiam Hierosolymæ urbi grauissimũ idolatriæ crimen exprobrans deus dixerat: Si laueris te nitro & multiplicaueris tibi herbam borith, maculata es in iniquitate tua corã
Zacha.5 me. postea tamen ne de peccati remissione diffideret, Fornicata es, inquit, cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, & ego suscipiam te. Sed cum reuerti noluissent, aggrauassentque scelus mentis obstinatione, eorum impietatem plumbi massa onerari uidit Zacharias propheta, dominoque ulciscente urbs passa est excidium, & illi captiui ducti in Chaldæam. Internitione quidem deleri merebantur, sed dñs temperauit iram, ut postea ostenderet etiã in obstinatos clementiam. Postquam enim eos pœnitere cœpit,

peccata confitendo misericordiamq; dei implorando, ipso fauente de seruitutis iugo liberati atq; ad patrium solū postliminio reuersi instaurata ciuitate temploq; erecto fortis pristinæ statu frui cœpere. Iam ergo uides (nisi adeo cæcus es, ut nihil ueri uideas) quia nulla est prorsus tanta delicti alicuius magnitudo, tanta grauitas, quā dei misericordia a pœnitentibus requisita nō minuat, nō eleuet, nō deniq; ad nihilum redigat. Soli hanc consequi nequeunt, qui de ipsa desperant. Licet igitur te peccasse pœniteat, nisi etiam peccati ueniam desperasse pœnituerit, cum impœnitentibus computaberis. Quāobrem festina deponere dementiam istam animi, ut flagitij tui magnitudine diuinæ clemētiæ immensitatem putes inferiorem. Deus pater misericordiarū est: miserationū suarum nō est numerus. Spera in illo: sperātes in dn̄o misericordia circundabit: dum te pœnitet, dum speras, dum precaris, etiā sancti pro te orant, angeli uota tua offerunt deo Christus ipse pro te patrē interpellat, dicente Ioanne apostolo: *Aduocatū habemus apud patrem, Iesum Christū iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: nō pro nostris aūt tantū, sed etiam pro totius mundi.* Desperantiū uero Christus non aduocatus est, sed iudex. Consydera igitur utrum tibi sit melius ueniam sperare, ut Christi patrocinio subleueris, an desperare, ut eiusdem iudicio damneris, & in æternū pereas. Hactenus de pœnitentia, nunc de confessione peccatorū, quæ pœnitētiam comitari debet, aliquid memoremus. 1. Ioan. 2

¶ De peccatorum confessione. Ca. XV.

TRia sunt pctōrū gnā: aut em̄ peccamus cogitatiōe, aut uerbo, aut ope. Per ista mēte discurrēdo, postq̄ cōscientiā diligēter accurateq; examinauerimus, tā de oībus q̄ de singulis, in qbus deo uel proxio aliqua illata est iniuria, dolētes mœstiq;, in primis, & an̄ sacerdotē ueluti an̄ Christū reuerent̄ genibus prouoluti cūcta illi exponamus, occultemus nihil. Manifestāda ē em̄ medico egritudo, ut ille adhibitis remedijs instauret sanitatē. Illi aūt animarū nr̄arū medici sunt, qbus cōcessa ē soluēdi ligādiq; ptās ab eo q dixit: *Accipite sp̄m sc̄tm̄, q̄rū remiseritis pc̄tā, remissa erūt, & quorū retinueritis retēta sunt:* ab eo inquā, Ioan. 20

qui est sacerdos in æternũ, quiq; in cœlum ascendens uica
rios nobis in terra reliquit ipsos sacerdotes, & Petro curã
ouium suarum pastor bonus commẽdans atq; claues re-
gni cœlestis tradens dixit: Quodcunq; solueris super terrã
Ma: h.6 erit solutum & in cœlis: & quodcunq; ligaueris super ter-
ram, erit ligatum & in cœlis. Non dubitemus igitur, quin
peccatum illud deletum sit, quodcunq; sacerdotes Christi
Mat.18 rite dimiserint. Ab eo ius soluendi atq; ligandi acceperũt,
qui potest oĩa, & per quẽ facta sunt omnia in cœlo & in
terra & in omnibus abyssis. Ipsi iudicent inter lepram &
lepram. ipsi peccatorũ nostrorũ morbos curent, ipsi uos ad
æternam transmittant salutem, suppeditantes quicquid ad
eam assequendam nobis necessarium fuerit. Necessarium
est autẽ baptismo ablui, chrismate inungi: sed quoniã etiã
post hæc in multis delinquimus, nihil deinde ita necessari
um est, ut peccatorũ cum pœnitentia confessio. Hac sola q̃-
ties cadimus, erigimur & stamus. Baptismus quidẽ sordes
ante se contractas eluit semel, confessio semper. Cæterũ q;
etiam per martyrium aboleãtur peccata non ambigimus,
Mat.8 dño dicente: Qui perdiderit animam suam propter me &
euangelium, saluam faciet eam. & per eleemosinarũ largi-
Luc.11 tatem, cum idem dicat: Date eleemosynã, & ecce omnia
Mat.6 munda sunt uobis. & per iniuriarũ condonationẽ, quia scri
ptum est: Si dimiseritis ex corde fratribus uestris peccata
Mar.11 ipsorum, & pater uester cœlestis dimittet uobis peccata ue
stra. & per exhortandi studium, quo alios a flagitio ad uir
Iacob.5 tutem reuocare nititur, quia dicitur: Si quis conuerti fecerit
peccatorẽ ab errore uiæ suæ, saluat animã suam & operit
multitudinẽ peccatorũ: & si qua alia sunt per quæ remitti
crimen dicatur, non ideo pœnitentiæ confessionisq; sacra-
mentum excludi putes, nec sine ipso te saluandum credas,
si talia feceris: nisi enim te peccasse pœnituerit, nihil ista
proderunt. Peccato deus offenditur, quod si pro peccato q̃
deum offendisti, non doleas, cares charitate: sine qua teste
Paulo apostolo, in quo Christus locutus est, nec corpus tra
dere ut ardeat, nec facultates in cibos pauperũ distribuere,
nec hominũ angelorumq; linguis loqui, nec fide montes

transferre, quicq̃ prodesse poterit. Pœnitentiam itaq; agere oportet, & illa non omittere, Quicquid eñ pie sancteq; agit, appendix pœnitentiæ est, & pro culpa satisfactio ut purgatorij pœna uel breuior sit, uel nulla, si plene in uita satisfactum fuerit: uel etiam ut post culpæ pœnæq; abolitionem plus gloriæ in cœlo mereri possint, qui hic benefecerint. Restat ut dicta euangelica, quæ memorauimus, quæq; illis similia sunt, ita intelligant, ut si fiãt quæ in ipsis præcipiunt, peccatori ad emundationem adiumento fore, si tamen præcesserit pœnitentia cum confitendi proposito quando fuerit opportunum. Igitur sicut charitas ipsa fundamentum & consummatio uirtutum est, ita pœnitentia finis esse debet peccandi beneq; agendi initium, ut cætera feliciter succedant, deoq; grata atq; accepta sint. Siquis tñ solam pœnitentiam sibi sufficere credens confessionẽ respueret, in hæreticorũ numero ponendus esset: neq; ei profecto prodesse potuisset pœnitentia ab ecclesiæ corpore separato. Separatum eñ a corpore membrum non uiuificatur, sed q̃diu diuisum est, manet in morte. Confessionis autem sacramentum tam ueteribus q̃ nouis hominibus cõmune est. Primi parentes nostri Adam & Eua cum peccassent, peccatum suum confiteri coacti sunt, deo interrogante quare fecerint, quod facere interdicti erant, & illis respõdentibus qualiter in id criminis incidissent. Voluit itaq; deus a primo homine confessionis inchoare mysterium, ut ostenderet, nulli posterorũ claudi confugium ad ueniã, quod apertum esset primis. Quamobrem et ab his descendentium Israhelitarũ mos fuit, quoties erumnis oppressi essent dei opẽ implorare, cilicio contegi, cinere conspergi, ieiunio corpus affligere, & præter hæc pctã confiteri. sic humiliati deo miserante angustijs liberabãtur, & a pctis qdem absoluti abibant, præter originis culpam, qua absolui non poterant, donec redemptor in lege promissus nõ uenisset. Quare nec illorum confessio in lege potuit esse ita plena (nihil eñ ad perfectum adduxit lex) ut est nostra in euangelio: cum illa in parte manca sit, hæc per omñia integra & pfecta. Illa simul multorũ; hæc singulorũ: illa deo audiente

Gñ. 3

tū,hæc etiā dei sacerdote examinante & ab oībus absol-
uente. Nondū enī illis mediator uenerat Christus dñs per
quē nobis reseratus est aditus ad cœlestia, & cuius cruore
a corruptæ originis culpa expiati in sancta cœpimus intro
ire,& hæredes fieri non terreni & temporalis regni, ut illi
sed cœlestis & æterni. Ne igit̄ tāti erga humanū genus be-
neficij memoriā ulla unq̄ deleret obliuio, mediatoris atq;
redēptoris Christi locum in terra tenere cœperunt sacerdo-
tes. Per eos ipse uerus agnus pro nobis semel oblatus, quoti
die offertur: Per eos ecclesiæ sacramenta participamus, re-
missionēq; accipimus peccatorū: & postq̄ his penitus mū
dati uita ista decedimus, non iā ad inferos ut ueteres illi,
sed ad cœlestem patriam ut, ī Christo renouati transmigra
mus. Tantæ igit̄ uirtutis est nostra confessio, ut non solum
de peccatoribus iustos faciat, sed etiā de terrenis cœlestes,
de mortalibus immortales, de miseris felices. Hæc enī cō-
fessio pctā delet, & animam a morte liberat, quod osten-
Esa. 38 dit Ezechias ad dominum dicens: Recogitabo tibi omes
annos meos in amaritudine animæ meæ, tu aūt eruisti a-
Psal. 31 nimam meam, ut non periret: proiecisti post tergū tuū oīa
pctā mea. Idem testatur psalmista cū ait: Dixi confitebor
aduersum me iniustitiam meā dño, & tu remisisti impie-
tatem pcti mei. Per hanc dum preces effundimus, uoti cō
Psal. 118 potes efficimur, eodem propheta dicēte: Vias meas enun-
ciaui tibi, & exaudisti me. Per hanc praui cogitatus dissi-
pantur, & qui boni sunt, succedunt: Sicut Salomon in Pro-
Prouer. 16 uerbijs affirmat, dicens: Reuela dño opa tua & dirigentur
cogitationes tuæ. Hęc deniq; sancta confessio diabolo nos
Luc. 15 ereptos reddit deo, & de filijs tenebrarū filios efficit lucis.
Ille qui luxuriose uiuendo bona consumpserat, ita ut por-
cos pasceret, ad patrē supplex confugiens, ac se peccasse cō
fitens, amplexum osculumq; patris accipere meruit, & sto
lam, & annulum, & calciamenta, & conuiuiū. Nihil q̄d
male egerat exprobratur ei, sed humilis confessionis meri-
to in hæreditatē cum omi lætitięambitu fuit admissus, in-
gēti calamitate in summam beatitudinē cōmutata. In in-
tegrū itaq; restituit gratia, cū pctōr per pniam & cōfessio-

nē humiliat. Postremo quicqd diximus de pnia idē de cōfessione est sentiendū. Neq; em pfecta esse potest pnia sine proposito confitendi, neq; utilis confessio absq; pœnitentiæ admixtione.

De his qui confiteri negligunt Ca. XVI.

DE illis uero qui tam salutiferam pctōr confessionē peruicaciter deuitant, uia uirtutis perpetuo aberrant: quia in tenebris manent, neq; quo tendere debeant satis perspiciunt: scriptum est: Qui absconderit scelera sua, non dirigetur: qui aūt confessus fuerit & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Quid aūt prodest id cælare hominem, quod non latet deum? Peccata enim quæ nūc uni sacerdoti abscondis, in die iudicij omnibus manifesta erunt, dicente domino: Reuelabo pudenda tua in facie tua. Coram uno modo nō uis erubescere? coram plurimis postea confunderis. Omni tamen uerecundiæ tuæ molestia intolerabilior erit iudicis aduersum te sæueritas atq; cognitio: ea te peccatis grauatum in baratrum detrudet inferni: ut qui confessionis beneficio per misericordiam dei oblato uti noluisti, terribiles infinitosq; cruciatus patieris per iustitiam, dicente Oseæ propheta: Colligata est iniquitas Ephraim absconditum peccatum eius, dolores parturientis ueniēt ei. Talis itaq; merces illius erit, cuius peccatum nunc absconditum est nolentis illud secundum diuinæ humanæq; legis præscriptum confiteri palamq; alteri facere. Nam siue timore, siue pudore id faciat, non excusabitur. Magis em̄ deū timere debuit q̄ hoīes, & potius cōtēpto rubore purificari uelle, q̄ subtracta confessiōe sordescere. Porro sicut hi q nunc scelerꝫ suorꝫ pœnitētes propria confessione se excusant, angelorꝫ patrocinio subleuati erūt ut beati sint, ita qui errata sua modo dissimulāt, a diabolo tandem accusabunt, ut Christi iudicio condēnentur. Curramus igitur totis affectibus ad portum salutis, ne delictorum tempestatibus acti mergamur in profundum. Doleamus q peccando præuaricati sumus diuina mandata, & cū certa emēdādi, satisfaciēdiq; destinatiōe singula ēq;, q bus offēdimus cōfiteamur. Aliogn ne illa qdē q̄ bene faci-

Prouer. 28

Oseæ. 13

mus, proderunt ad beatitudinem consequendam nisi de malis quæ commisimus tristemur, eademq; sacerdoti indicemus, ut uolentes moneant, ut sustinere paratos castiget, mulctaq; pro delictis, quæ sibi aptior uidebit imposita, mūdos purosq; restituat ecclesię deoq; recōciliet. Si em̄ confiteamur peccata nostra (ut Ioannes apostolus inquit) fidelis est & iustus dominus, ut remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab om̄i iniquitate. Remissio minuit culpam, emundatio tollit pœnam & confert beatitudinē, dicente domino: Beati mundo corde, quoniam ipsi deum uidebunt.

De sacramento corporis Christi Ca. XVII

Poenitentes de ijs q̄bus te offendimus dn̄e, & eadem sacerdoti tuo confessi, atq; ab ipso cui tu soluendi potestatem dedisti absoluti, ad mensam saluberrimi cōuiuij tui accedimus, ut corpori & sanguini tuo communicemus. Indigni quidem sed tamen abs te inuitati, q̄ infirmitati nostræ præsentaneum porrigens remedium, sacra-
Math. 26 tissimum corpus tuum sub specie panis. Accipite, inquis, & comedite, hoc est corpus meum. Deinde preciosum sanguinem tuum sub specie uini in calice infusum propinans ais: Bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Et ante per Salomonē in prouerbijs hortatus es,
Prouer. 9 dicens: Venite & comedite panem meum, & bibite uinū q̄d miscui uobis. Ad tuū ergo cōuiuiū a te inuitati, a te uocati accedimus, cum plena fide, cum indubitata credulitate confitentes. panem & uinum tuis uerbis a tuo sacerdote consecratum, tuum esse corpus, tuum esse sanguinem. Tu em̄ ipse qui ueritas es hoc testaris & affirmas, cui uel minimum refragari infidelitatis crimen est. Panis uiniq; figuram oculis cernimus, odorem naribus haurimus, saporem ore gustamus, duritiem atq; liquorem tactu sentimus: & tamen non nostris sensibus, sed tuo testimonio credimus. Omnis enim homo mendax, tu solus uerax, tu ipsa ueritas quæ decipi non potest nec decipere. Nos itaq; corpus tuū clementissime domine, & tuū sanguinē aliena specie uela

tum fideliter accipimus: nec omnino qua ratione id fieri possit q̃rimus: aut quō panis uiniq; substãtia in substãtiã corporis & sanguinis tui transeant, cum accidentia nō mutentur scrutamur. Maius est eñ miraculum istud q̃ ut humano ingenio uel scientia comprehendi possit, te tamen tradente uerum esse credimus, etiam quod intelligere quō uerum esse possit nequimus. Etenim suis finibus circũscriptus est intellectus noster, tuæ autem potentiæ, tuæ sapientiæ nullus est finis, nulla circumscriptio: omnem numerũ, omnem excedit modum. Stultus est igitur, qui tãti mysterij altitudinẽ se deprehendisse putat, nisi ipse reueles, ipse aperias, ipse illum tã singularis intelligentię efficias capacẽ. Nos interim non ideo credimus panem & uinum in substantiam tui corporis & sanguinis transmutari: quia & uxor Loth uersa sit in statuam salis, & uirga Moysi in colubrum, & cibus atq; potus in carnem & sanguinem animalis: nam simul cum accidentibus ista mutata sunt: sed quia nihil uerius esse nouimus his, quæ te docente discere contingit. Confitemur te esse uerbum, per quod facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil. Quid ergo factu tibi impossibile, si modo illud ut fiat, tuæ conuenit maiestati? Absit igitur ut quicq̃ dubitemus de tam mirabili stupendoq; sacramento, cuius tu & autor es & testis. In quo magis mirari licet tuæ in nos benignitatis magnitudinem, q̃ incomprehensibile operis arcanum. Tu te nobis domine præstas in cibum, qui te pro nobis supra crucem obtulisti in sacrificium: sed ibi uisibilis & passibilis & mortalis apparebas, hic lates gloriosus & deuicta iam morte triumphans. Ibi abscondita erat in homine diuinitas, hic in panis uiniq; figura cælatur & humanitas. Sed licet neutrum cernant oculi, utrunq; tamen confitetur fides. Tu hic totus es, qui & in cœlo es totus, cœlestia non derelinquens & terrena uisitans. Nam & in cœlum ascensurus te quotidie nobiscum fore permiseras usq; ad seculi consummationẽ, Itaq; & nobiscum es domine in terra, & cum patre in cœlo nobiscum in specie aliena, cum patre in propria: in terra mundans peccatores, in cœlo mundatos suscipiens. Cœlũ Matth. ult.

& terram imples tua diuinitate: & quoniã ei tua iuncta est humanitas, ubicunq; diuinitas est, illic si uolueris, & humanitatem tuam esse necesse est. Quid ergo mirũ, si in multis locis es q in uno, qui in pluribus hostijs q in una? Porro cum tibi placuisset, ineffabili corporis & sanguinis tui sacramento fideles tuos pascere & tibi unire, sub panis uiniq; figura latere uoluisti, ut nemo horreret gustare, q̃d fideliter gustatum beatitudinẽ conferret. Primus Melchi-
Gen.14 dech in sacrificio panẽ & uinum obtulit. Inde tu diceris, in æternum sacerdos: non secundum ritum eorum qui pecora sacrificabant, sed secundum ordinem Melchisedech, q pane uinoq; litauit. Illius tamẽ sacrificium signum & umbra fuit, tuum autem ueritas est & lux: tuum istud & prophetæ futurum prædicauerunt, & figuræ significarunt: ut in eo credendo, quod & uetustas promitteret, & nouitas exhiberet, fides nostra stabiliretur atq; firmaretur magis.
Esai.25 Ab Esaia prædictum audimus: Et faciet dominus exercituum omnibus populis in monte hoc conuiuiũ pinguiũ, conuiuiũ uindemiæ: pinguium medullatorũ, uindemię de
Hiere.13 fecatæ. Et ab Hieremia: Omnis lagũcula implebitur uino.
Ezech.36 Et ab Ezechiele: Vocabo frumentum & multiplicabo il-
Osee.14 lud, & non ponam uobis famem. Et ab Osee: Conuertẽtur sedẽtes in umbra eius, uiuẽt tritico, & germinabunt quasi uinea: memoriale eius sicut uinũ libani. Et a Zacharia: Quid ẽm bonũ eius est, & quid pulchrum eius, nisi frumẽ
Malach.1 ta electorũ, & uinum germinans uirgines. Et a Malachia: In omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda: q̃a magnũ nomen meum in gentibus, dicit dñs exercituũ. Figuræ aũt atq; signa fuere, sacrificiũ Melchisedech sacerdotis, manna in deserto, agnus paschalis, hostia sanctorũ oblata pro pc̃tõ, hostia pacificorũ oblata dño, sub cinericius panis Heliæ in itinere, panes propositionis in tẽplo. Quicquid in his fuit significatũ, in tui dñe glorificati corporis sacramento credimus impletum: atq; ideo nõ q̃d uidemus in eo, sed quod credimus adoramus: ut Petri apostoli tui promissum te donante nobis persoluatur dicentis: In quem nunc non uidentes creditis, & credentes exulta-

bitis lætitia inenarrabili & glorificata, reportantes finem fidei uestræ salutē animarū uestrarum. Hoc illud est quod & ipse dixeras: Beati qui non uiderunt & crediderunt. Accedimus etiam ad te domine cum timore & humilitate. Tu es eñ ille, de quo in psalmo est dictū: Escam dedit timentibus se. Tu das teipsum his qui maiestatem tuam offendere metuunt, & eidem in omnibus obsequi desyderant. Psal. 110. Accedimus ad te in amorem tuum insinuari cupientes: tu quippe das escam esurientibus, ut dulcedine charitatis tuæ satientur quam esuriunt. Accedimus cum continentiæ castitatisq; proposito. Nam si non licuit Dauidi & 1. Re. 2 & ijs qui cum illo erant, edere de panibus sanctificatis, nisi cum a consuetudine mulierum expiassent, quanto continentiorem esse oportet eum, qui castum corpus tuum de casta sumptum uirgine & tibi unitum esurus accedit? Et si Leuit. 7 de hostia pacificorū uesci iubetur qui fuerit mundus, quanto conuenit esse illū mundiorē, qui te omnis munditiæ fontem, omnis gratiæ autorem cupit haurire? Tu es panis uiuus, uitam nobis donans quam non habemus, & a morte liberans quam timemus. Ais enim: Ego sum panis uitæ Iohan. 6 patres uestri manducauerunt manna in deserto & mortui sunt: hic est panis de cœlo descendēs, ut si qs ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis uiuus qui de cœlo descendi: si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi uita. Nihil est domine tua ista oblatione melius, nihil pulchrius, nihil dulcius, nihil iucūdius. Quid est bonum eius inquit zacharias, & quid pulchrum eius nisi frumentum electorum & uinum germinās uirgines. Bonus & pulcher es: non reprobis, sed electis & fidei uirginitatem confecutis: non hæreticis a sponsa tua ecclesia alienatis atq; fornicantibus. Tui præterea sacramēti dulcedo a psalmista mel dicitur: quoniam nihil aliud in terra gustu dulcius inuenit cuius nomine illam exprimeret. Cibauit illos, inquit, Psal. 80 ex adipe frumenti, & de petra melle saturauit eos. Idem alibi; Gustate & uidete, quoniam suauis est dominus.

Tu tua ista suauitate, isto melle, in cœlo reficis angelos, a-
Psal.77 nimasque sanctas, & mortales pascis in terra. Vnde dicit:
Panem cœli dedit eis, panem angelorum manducauit ho
mo. Postremo quod cibus iste ac potus, quē abs te nobis da-
tum pro maximo munere accipimus, gaudere nos & exul
tare faciat psalmista testatus est, dicens: Educas panem de
terra, & uinum lætificet cor hominis. Cum ergo mysticū
alimentum istud tantum ac tale sit, merito quidem eucha-
ristiam, id est, bonam gratiam uocant. Se enim pie sumenti-
bus magnam multiplicemque confert gratiam, & ad sum-
mā usque prouehit beatitudinē. Te quippe in ipso sumimus
qui totius boni largitor es, totius distributor felicitatis atque
gloriæ. Tu sub aliena specie latens et delicta nostra purgas
& purgatos ad purius uiuendi studium dirigis. Quod si in
Leuit.5 Leuitico quicquid tetigerit carnes hostiæ pro peccato obla-
tæ sanctificari dicitur, quis dubitat, quin istud quod præ-
Lucæ.5 cessit in figura, cumulatius impleatur in ueritate? Tu ille es
qui solo tactu leprosum mundasti, mulierē sanguine fluen
tem curasti, puellam mortuam ad uitam reuocasti: ut osten
deres in te esse uirtutē peccata præterita delendi, futura ca-
uendi, & qui in peccatis mortui iacent, ad spem uitæ æternæ
Eccle.24 erigendi. Tua præterea in Ecclesiastico uox est: Qui edunt
me, adhuc esurient: & qui bibunt me, adhuc sitiēt. Esuries
ista & sitis desyderium tui est: quo desyderio qui affecti
Psal.4 fuerint, beati erunt, quia saturabuntur. Incipient enim re-
pleri uirtutibus, qui ante uitijs referti erant: ut fiat quod in
psalmo dicitur: A fructu frumenti uini & olei multiplica-
ti sunt. Quod ut nobis contingat, ipse per prophetam hor-
Psal.80 taris, dicens: Dilata os tuum, & implebo illud. Qui para-
tior accedit, magis dilatatur. & qui magis dilatatur, magis
& impletur. Cum aūt implebimur, tunc præcipue ad te di-
ligendum accendimur. Hoc propheta spiritualiter exper-
Psal.22. tus admiratur & ait: Impinguasti in oleo caput meum, et
calix meus inebrians quam præclarus est. Sed oleum, quia lucer
nis addit, mētis illuminationē signare uidetur: ut qui prius
in tenebris ignorantiæ erant, iam intelligentiæ donum at-
tingant. Perinde atque illi, quorum oculi tenebātur ne te agno

scerent,& postea quidem cognouerunt: dum te ad suū diuertere hospitium cogunt dum te aperiente scripturas discunt,per panis fracti sacramentū in tui agnitionē se uenisse confessi sunt. Huius panis uirtute animam quoq; effi ci pulcherrimā Ezechielis prophetæ testimonio discimus dicentis: *Similam & mel & oleum comedisti, & decora facta es uehemēter nimis.* Ex hoc Præterea ad resistendū diabolo uires acquirimus,& contra carnis certamina effi cimur fortiores: dicente propheta: Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. Demum uicto diabolo & spiritu carni dominante, multa animi pace,multa quiete fruimur,iuxta illud: Qui ponit fines tuos pacem & adipe frumenti satiat te. Et quid est usq; uirtutis quid gratiæ? quid felicitatis domine Iesu Christe,quod tibi digne communicantes non adipiscimur? Tu in nobis es,& nos in te,quoties tuo cibo & tuo potu anima nostra reficitur. Ait em̄: Caro mea uere est cibus & sanguis meus uere est potus,qui manducat meam carnē & bibit meum sanguinē,in me manet & ego in illo. Et quoniā uita es,in te manentes, teq; in nobis manentē habentes uiuimus in æternum. Quamobrem subiungēs inquis: *Sicut misit me uiuens pater,& ego uiuo propter patrem,& qui manducat me,& ipse uiuet propter me.* Reliquum est ut sic uiuendo beatitudine fruamur,perpetua & æterna. Idcirco ut illam nobis conferas,mones & ais: Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in uitam æternā, quem filius hominis dabit uobis, hunc enim pater signauit deus. Et iterum: Ego sum panis uitæ, qui uenit ad me non esuriet, & qui credit in me non sitiet in æternū. Ad beatos ista pertinere etiam Apocalypsis docet,ubi dicitur: Non esurient neq; sitient amplius, neq; cadet super illos sol, neq; ullus æstus,quoniā agnus qui in medio throni est,reget illos,& deducet eos ad uitæ fontes aquarū, & absterget deus oēm lachrymam ab oculis eorum. Quas ergo tibi gratias benignissime dn̄e pro tam immenso munere agemus? quæ preconia,quas laudes persoluemus? Nihil aliud a nobis ex igere uideris, q̄ ne polluto ore tua dona contaminemus

Ezechi.16 | Psal.22. | Psal.147 | Ioan.6 | Ibidem. | Apo ca

At hoc etiam nisi te imbecillitatem nostram adiuuãte praestare nequimus. Tu ipse igitur qui tam liberaliter ad epulas tuas nos inuitas, da ut semper ad illas digni ueniamus, utque tua carne, ac tuo sanguine cum quanta conuenit mentis & corporis puritate reficiamur, quodque ad memoriam tuae passionis & nostrae redemptionis constituisti dicens: Hoc facite in meam commemorationẽ, praesta ut quotidie ista meditantes, nullo die, nulla hora, nullo temporis momento obliuiscamur tui.

In eos qui sacramentum male sumunt Ca. XVIII.

CVm igitur tanti emolumenti sit, tantaeque felicitatis uero pane ac uero potu isto uti, nonne miseri sunt & infelices, qui uel indigni ad sumendũ accedũt, uel omnino sumere contemnunt? Indigne autẽ accedunt, qui poenitentiam peccatorum ut debent, non egerunt, nec satis diligentes in confitendis reatibus fuere, neque ab omnibus continendi sese propositum habent. Si conscientia tua te accusat, cur pollutus agni purissimi carne gustando inquinas? Non culpam sic agendo diluis, sed grauas, & in maximũ te praecipitas scelus. Audi apostolum dicentem:
1. Co. 11 Quicunque manducauerit panem, & biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis dñi. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini. Quid est reum esse corporis & sanguinis domini, nisi illis fieri similem, qui saluatorẽ contumelijs affectum crucifixerunt? Verbis illi petulantibus insultabant, tu gustu temerario offendis: flagellis illi percutiebant, tu manibus immundis contrectando uiolas: crucifigebant illi, tu quotidie peccatorũ tuorum aculeis confodere non dubitas. Illi saltem ut honeste sepeliretur permisere, tu in foueam feculenti pectoris
Malach. 1. mundissimũ dñm praecipitas. Quamobrẽ ipse idẽ in Malachia propheta de talibus conqueritur, dicens: Ad uos o sacerdotes, qui despicitis nomẽ meum, & dicitis in quo despeximus nomẽ tuum. In eo quod offertis super altare meũ panẽ pollutum. Et dicitis; In quo polluimus te? In eo quod di

citis, mensa dñi despecta est. Offerimus panẽ pollutũ, quoties impuris manibus oblationẽ sctãm contrectamus: & licet illa pollui nõ possit, nobis tñ nostra imputaẽ nequitia. Mensam aũt dñi despectã esse dicere uidemur, quoties ad eam contemptim temerarieq; accedimus, quasi ad corporis cõmunes epulas inuitati, nõ ad animæ alimentũ singulare. Si ergo mundari se aliquis ita credat, & pro delicto satisfacere, uehemẽter fallitur. Immundior eñ efficitur ipsa confidẽtiæ temeritate. Vnde per Hieremiã prophetã a dño arguitur dicente: Quid est q̃ dilectus meus in domo mea facit scelera multa? nunquid carnes sanctæ auferẽt a te malicias tuas: Profecto (ut diximus) non solũ non auferẽt, sed etiam addent: immo si is qui talia præsumit, pœnitentiam nõ egerit, in dies deterius labetur, fietq; imbecillior atq; debilior diuina ope penitus destitutus. Proditũ est in annalibus regũ Iuda, q̃ Palestini arcam testamẽti captã Azotũ detulerint, & in templo Idoli Dagon collocarint, protinus corruisse simulachrũ dicitur, & capite ac manibus fuisse truncatũ. Azotios quoq; graui admodũ ualitudine laborasse, donec Israelitis arca fuit reddita. Arca ista, typus christi erat, cuius corpus qui indigne contrectat, Palestinus ẽ: qui in gulam male affectã mittere non metuit, in templo Dagon illud collocat. Corruet igitur ipse & confringetur, truncum fiet inutile capite ac manibus carens, q̃m neq; cogitare neq; facere poterit quod ei prodesse queat ad salutẽ: & cum ad bene agendum nihil sibi supererit uirium, cum Azotijs ægrotabit, donec agat pœnitentiã, seq; restituat sibi, & pro crimine satisfacere incipiat: quoniã neq; tam nequiter delinquenti denegatur locus pœnitentiæ. Habetur enim in Paralipomenon libro, q̃ magna populi pars non sanctificata comedere phase ausa fuerit, sed cum se peccasse dolerent, & Ezechias pro eis orasset, placatus fuisse dñs dicitur. Tibi quoq; cui nunc iratus est, procul dubio placabitur, si te peccati pœnituerit, ueniamq; fueris precatus. Omnibus patet ad deum reditus, & reuertenti misericordia denegatur nemini. Quod si redire neglexeris, & in aliquo flagitio pertinaciter perseuerans ad sancta sanctorum

Hiere. 11
2. Reg. 5
2. Para. 3

in peccato perseuerando deum offendere non uerētur. Cō municare quidē non debent, nisi rite atq; ordine præparē tur, sed præparari ita eos oportet, ut communicatiōe digni habeantur. Alioquin & indigne accedens perit propter te. meritatē, & accedere nolens damnatur propter sese corrigendi negligentiam. Quid enim prodest Christū honorare, dum te indignū iudicans corpore eius & sanguine abstines, si peccato non abstineas, quo ipsum ad iracundiam prouocas, & prudens ac uolens te illius conuiuio indignū præstas? Omnes certe indigni sumus, cum nemo sit q non peccet, nemo cui cum Centurione in Christum credente dicere non conueniat: Domine nō sum dignus ut intres sub tectum meū. In eo tamē digni censemur, si pœnitentes si confessi, si humiles accedimus. Talem cum te iam esse noueris, accedere ne dubites: ab illo inuitaris, qui omes conclusit sub peccato ut omniū misereatur. Talis cum accesseris mundaberis, continētior constantiorq; efficieris: deniq; tu temet longe alium q̄ qui fueras esse senties. At uero si etiam rite præparatus cōmunicare nolueris (uide q̄tum tibi incommodi inde oritur) uitam in te non habebis. In morte ergo eris quid ni? Si uetus quoq; lex id testetur, dicens: Si quis & mundus est, & in itinere non fuit, & nō fecit phase, exterminabitur anima illa de populis suis: quia sacrificium dño non obtulit tempore suo, peccatum suum ipse portabit. Tam lege igitur q̄ euangelio, ut Christo cōmunices compelleris: id ipsum insuper ecclesiæ sanctæ edictum tibi confirmat: Qui pro sceleribus suis inquit, duobus uel tribus annis non cōmunicant, excommunicandi sunt, donec pœnitentiā agant. Valde etiam expauescenda est illa domini sententia in illos qui ad cœnā uocati uenire recusarunt promulgata. Nemo inquit, uirorū illorū qui uocati sunt, gustabunt cœnam meā. Quod ergo nunc inuitatus gustare negligis, postea cum maxime cupies, attingere non poteris. Tunc eñ erit tempus iustitiæ atq; iudicij, nunc est miserationis & ueniæ. Præterea si isti qui flagitij alicuius conscij sacramentū sumere perhorrescunt, damnabiles habentur, quid de illis dicemus, qui omnino cōtem-

Num. 9

Luc. 14

cõmendatur. Moyses quadraginta diebus & totidẽ nocti- Nume.9
bus ieiunus permansit, quãdo tabulas fœderis, digito dei
scriptas, accepit: quibus ob plebis impietatẽ confractis, to
tidem dierꝫ noctiumq́ꝫ repetito ieiunio alias tabulas im-
petrauit, atq́ꝫ deũ ipm populo qui peccauerat, reddidit pla
catum. Helias propheta cum etiã ipse per dies quadragin- 3.Re.19
ta nihil gustasset, ad montẽ dei peruenisse dicitur. Eundẽ
postea dierum numerꝫ saluator noster suo consecrauit ieiu
nio: quod nos obseruare quidẽ ecclesiæ edicto iubemur,
q̃tum fragilitas nostra patitur, semel in die comedendo,
præter illos dies, qui dominicæ resurrectionis memoria fe
sti feriatiq́ꝫ habentur. Ieiunij aũt tempore abstinemus car-
nibus atq́ꝫ lacticinijs, quod in his plus nutrimenti esse cõ-
stat, ad lasciuiæ incitamẽta. Qui uero arctius ieiunãt, in re
fectione, pane & aqua contenti sunt, alijs abstinent. Sed
uirium habenda ratio est, atq́ꝫ ita ieiunandũ, ut corpus nõ
lasciuiat, & tamẽ & ad uitæ religiosę opera possit suffice-
re. Satius est orare in ecclesia, psallere, laudis sacrificia of-
ferre, diuina discere uel docere, q̃ꝫ abstinentia nimia debili
tatum nihil horum posse prẹstare. His aũt omnibus mode
rata ieiunia conferunt multũ, plurimũq́ꝫ iuuamẽti submi-
nistrant. Vnde quosdam uini usu se abdicare uilioribusq́ꝫ
cibis uitam sustentare minime piget. Absthemij semper
fuere filij Ionadab (ut in Hieremia est scriptũ) & audiunt Hiere.35
a domino: Non deficiet uir de stirpe Ionadab filij Rechab
stans in conspectu meo cunctis diebus. Fore se sapientio Eccl.2
em credidit Salomon si Absthemius uiueret: & cogitaui,
inquit, in corde meo abstrahere a uino carnem meã, ut ani
mum meũ transferrem ad sapientiã. Sacerdotes tabernacu Leui.10
lum intraturi, uinum & quod inebriare potest, bibere le-
ge diuina prohibentur. Dei eñ ministros maxime sobrios
esse conuenit. Illis etiam qui ex uoto domino consecrabã-
tur, quos Nazaræos uocabant: præceptum erat ne uinum Nume.6
gustarent, neq́ꝫ quicquid ab una fuisset expressum, donec Ezech.44
uotum perficerent. Daniel, Anania, Azaria, & Misahel, Dañ 1
cum Babyloniæ captiui essent, leguminibus aliti & aqua
potati habitiores appaiuerunt cæteris, qui uino, regisque

epulis nutriti erant. Ioanni baptistæ in deserto locustæ & mel syluestre cibus fuit: uinum & siceram non gustauit.
1. Timo. 5 Paulus apostolus Timotheo discipulo scribens monet, ne aquam biberet, sed modico uino uteretur. Ne quis aūt gulæ suæ fauens apostoli patricinio se defendat, hic qui ab aquæ potu cessare iubetur ægrotabat. Noli adhuc aquā bibere, inquit, propter stomachum tuū & frequentes tuas infirmitates: sed modico uino utere, hoc est, non multo ad luxuriam, sed modico & aqua diluto ad languidi corporis iuuamētū. Nemo tamē nefas putet, uel carnibus uesci extra ieiuniū, nisi uotum obstet, ne in Hebionitarū incidat hęresim: uel etiam ieiunando uini usum damnet, ne ipse cū Tatiano Encratidarum autore damnādus iudicetur. Nam dn̄s & saluator noster his usus est, ut euangelistę testantur, & in Chana galilææ ad nuptias, & Hierosolymis quando pascha cum discipulis celebrauit. In quo ostendere uoluit, nullum crimē esse si quis his utatur, nisi cum ecclesiæ inter dictum, uel uoluntariū impediat uotum. Quisquis ergo aut carnis usu, aut uini potu, aut utroq; sponte se abdicat: non quia non liceat his uti hoc agat, sed quia iuuat, pro peccato satisfaciendi gratia, corporisq; castigandi, ut lasciuiat minus & contra spiritū rarius insurgat. Hac de causa pleriq; uili admodū uictu contenti cibaria delicatiora sibi submouere.
Ruth. 2 Ruth mulier, quæ in genealogia Christi cēseri meruit, cum a Booz satis diuite uiro hospitaliter acciperetur, panem in aceto intinctū comedisse dicitur, aquam potasse fuisseq; saturatam: adeo tunc locupletiorū quoq; mensæ luxuria carebant.
4. Reg. 4 Panibus uiginti hordeaceis Helias centū uiros memoratur satiasse, reliquiasq; collegisse. Credimus etiam ipsum tali cibo usum fuisse, qualē aliis apposuit: cui ergo miraculorū operatio concessa fuerat eum hordeo uesci non piguit.
Ezech. 4 Ezechiel ut famem futurā partim uerbis, partim re atq; opere nunciaret, frumētum, hordeum, fabam, lentem, milium, uitiam, per dies centū quadraginta comedere iubetur, & aquam potare. At nos fabam ipsam respuimus tanq; Pythagoræ non Christi discipuli: nos triticum nisi in similaginē redactum fastidimus, & uina delicatio-

ra conquirimus, nulla in parte sanctis prophetis istis com parādi. Sed etiā Ioannes plusq; propheta, in matris adhuc aluo sanctificatus: non pepones esitauit, sed locustas: nec uinum gustauit, sed haustas de Iordane aquas. Non graua būt nos ieiunia nr̄a, si sanctorū parsimoniā cogitabimus: ut saltem imitari eos nō pigeat, quos æquiparare neqmus. Apostoli quoq; domini spicas manibus conterentes esuriē sedant, neq; ab hordeaceis abhorrent: quos etiā alijs appo nere iubentur, cum turbam saturauit dominus: & tūc qdē quinq; tm̄ panes habuerunt, quod nec ipsis qui duodecim erant, sufficere potuisset. Vtq; apertius quanta illis cura ci bi esset intelligas, cum conscensa naui transfretū irēt, obli ti sunt (ut in Matthæo legit̄) secum panes deferre. Qui eñ diuinæ contemplationis dulcedine quotidie satiātur, uix uentri suo tunc prouident, cum esurire coguntur. Parandi autem uictus nimiam sollicitudinem dominus quoq; exte nuat, cum ait: Nolite solliciti esse, dicentes: quid manduca bimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur: sed quærite, inquit, primum regnum dei, & iusticiā eius, & hæc oīa apponent̄ uobis. Ne quem ergo ad dei seruitia iturū retar det inopiæ metus, his dñi uerbis confirmatus in illo spem collocet: non tñ otio & ignauiæ sese dedat laborantes ille adiuuat, non desides neq; somniculosos: & quoties hoīs industria q̄tū necessitati satis est neqt parare, ipse suppedi tat. Agar cum filio p̄ desertum errans cū uehementer siti ret, angeli indicio puteum comperit, & inde hausta aqua se & puerum a pernicie seruauit Sanson Nazaræus, cū & ipse siti enectus clamasset ad dñm, egressus de molari ma xillæ asininæ aqs seruatus. Helias in torrente Carith latens deo procurante a coruis pascitur. Cum per deserta Idumeę arida arenosaq; ducerent exercitum Achab & Iosaphat re ges aduersus Moabitas, & siti plurimum laborarent, exca uarunt scrobes, quæ orante Helisæo aquis repletæ multitu dinē ab imminēti periculo liberarūt. Olim q̄q; cū ab Aegy pto Moyse duce Hebræi ad terrā promissionis pergerent, manna pe cælo esurientibus, aquæ de petra erumpētes re medio sitientibus fuere. Et si deus nunq̄ defuit, ne delin-

Iohan. 6
Matth. 16
Math. 6
Geñ. 21
Iudic. 15
3. Reg. 17
4. Reg. 3

quentibus qdem turbis, ob eius merita qui illis præerat, quanto minus defuturus est ei, qui relictis omnibus ipsius sese dedicat seruituti? Recte itaq; a psalmista est dictum:
Iunior fui & senui, & non uidi iustum derelictum, nec se
Psal.36. men eius quærẽs panẽ. Et alio in psalmo: Oculi oĩm in te
Psal.144 sperãt dñe, & tu das escam illorũ in tp̃e opportuno: aperis tu manũ tuam, & imples omne animal benedictione. Et
Psal.32 alibi: Ecce, inquit, oculi dñi super timentes eum, & in eos qui sperant in misericordia eius, ut eruat a morte animas eorũ, & alat eos in fame. Deniq; abũdant qui seruiunt mũdo, & tu egestatem times seruiens deo? Pascit ille uolatilia cœli, & te quẽ ad suam similitudinem facere uoluit nõ pasceret? Iacta igitur (ut propheta ait) cogitatũ tuum in dño, & ipse te enutriet. Quod si tibi ieiunia placebunt, de qbus nũc loquimur, modicus & tenuis uictus tibi satis erit: sin uero gulæ uentriq; seruies, nihil erit satis.

¶ Quale debet esse ieiunium, & quæ eius virtus. Caput XXI

QVale autem debet esse ieiunium, docet saluator in euangelio, dicens: Cum ieiunatis nolite fieri sicut hypocritæ tristes: demoliuntur enim facies suas,
Math.6 ut pareant hominibus ieiunantes. Amen dico uobis, receperunt mercedem suam. Non uere tristem esse prohibet. Ieiunium eñ proprie pœnitentium est dolentiumq; pro peccato quod commiserunt: sed simulate tristari uetat, hypocritarũ more, qui omnia ad iactantiam faciunt: uti hominum rumusculos aucupentur, dum sancti dici q̃ esse malunt. Ideo non ueræ gloriæ, cui adipiscendæ non student, sed inanis: ad quam se totos componunt, mercedem recipiunt. Tu aũt cum ieiunas, inquit, unge caput tuum, & faciẽ tuam laua, ne uidearis hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondo: & pater tuus q uidet in abscondo, reddet tibi. Non delibutum unguentis te incedere præcipit, quod luxuriæ uitium est, sed quia caput tuum Christus est, pasce esurientem, pota sitientẽ, uesti nudũ, & caput tuum unxisti: Ait eñ quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Deinde maculas animæ tuæ pœnitudinis fletu ablue

& faciem tuam lauisti: atq; non hominibus ieiunare uideberis, sed deo. Tale habetur illud, de quo in Esaia clamantem audimus dominum: Hoc est ieiunium quod elegi, dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, dimitte eos q confracti sunt liberos, & omne onus dirũpe, frange esurienti panem tuum, & egenos uagosq; induc in domum tuam: cum uideris nudum operi eum, & carnem tuam ne despexeris, hoc est: quod dolo interuerteris redde, inopem ære alieno oppressum libera, cibum quem ieiunando tibi subtrahis da indigenti, aduenam suscipe hospitio, pauperis nudditatem tege, nec contemnas: quia tua caro est, præsertim si in Christo tecum regeneratus est, unum habetis patrem deum, unum caput Christum, unũ corpus ecclesiam. Hoc igitur erit ieiunium electum, pium, fidele, sanctum: de quo etiam Iohel propheta dixit: Sanctificate ieiunium. Non enim sufficit tibi abstinentia, nisi & a peccatis abstineamus, & pijs actionibus exerceamur, nosq; in omnibus fidei sinceritate sanctificemus. Cauendum quoq; est ne ieiuni contemnamus non ieiunãtes, fortasse innocentioers absq; ieiunio, q̃ nos cum ieiunio. Apostoli preceptum est: Qui non manducat manducantem nõ iudicet. Male ab alimẽtis abstinet, qui a detractione proximi linguam non coercet. Ieiunium non superbiæ opus esse debet sed humilitatis. Qui ieiunando superbit, pharisæorũ imitator est, & eorum qui Christum adeuntes dixerunt: Quare nos pharisæi ieiunamus frequenter, discipuli aũt tui non ieiunant? Si uis igitur ut ieiunium tuum deo gratũ sit, nihil tibi ita arroges, ut alijs detrahas, alios sugilles: sed operam da, ut cũ psalmista dicere possis: In ieiunio humiliabã animã meã. Porro ieiuniũ ipsum quantæ uirtutis sit, quantiq; emolumenti, exempla in scripturis diuinis relata testãtur: Esdras sacerdos, cum a Caldea dimissus hierosolymã rediret, triduo cũ suis ieiunasse, precesq; pro itinere obtulisse dicitur, uotiq; compos factus fuisse. Iosaphat rex Iuda uiribus impar ieiunio & oratione superauit inimicos. Iudith uidua eisdem armis munita Holophernẽ Assyriorũ ducẽ interfecit; & Iudas Machabeus ingẽtes gẽ-

Esa. 58

Iohel 1

Rom. 14

Math. 9

Psal. 34

2. Esdræ. 8

2. Paral. 20

tilium exercitus post triduanũ ieiuniũ parua manu aggres
sus profligauit. Præterea Christus dñs per dies.xl.nihil gu-
stando diaboli tentamenta uicit: & cũ dæmoniacũ surdũ
ac mutũ curasset, hoc dæmoniũ inquit, non eijcitur, nisi in
ieiunio & oratione. Prodigus filius, q bona scortãdo luxu
riandoq; abligurierat, tunc ad patrẽ flagitij sui pœnitens re
Iohel.2 dijt, cũ esurire cœpisset. Deus Iudæis placari paratus p Iohe
lẽ clamabat: Conuertimini ad me in toto corde uestro, in ie
iunio & fletu & planctu. & Niniuitis ieiunãtibus pepcit,
Dañ.10 quosq; minatus fuerat se funditus euersurũ, seruauit. Dani
eli ieiunanti & oranti Christi uenturi mysteria reuelant. Ie
iuniũ ergo peregre proficiscentibus iter prosperũ impetrat
contra hostium uim præualet, dæmonũ malignitatem cõ
tundit, obscœnæ libidinis cupidinem coercet, deum pla-
cat, ueniam exorat, mentem ad cœlestia erigit. Postremo
Luc.6 per ieiunium atq; abstinentiã ad cœlestem usq; beatitudi-
nem peruenitur. Beati inquit, qui nunc esuritis, quoniã sa-
Hier.3 turabimini. Et in Hieremia ait: Inebriaui animam lassam
& omnem animam esurientem saturaui. Hæc est illa satu-
Psal.31 ritas, quam se consecuturũ sperabat Dauid cum diceret: Sa
tiabor cũ apparuerit gloria tua. Sancti eñ q se quondã ie-
Esa.49 iunijs afflixerunt, non esurient amplius (ut Esaias ait) neq;
sitient, & non percutiet eos æstus & sol, qa miserator eorũ
Apoc.21 reget eos, & ad fontes aquarũ potabit eos. Et in Apocaly-
psi dominus: Ego inquit, sitienti dabo de fonte aquæ uiuę
gratis. Igit tu es ille dñe q̃ esuriẽtes et sitiẽtes tuo solo aspe-
ctu satias, tu panis indeficiens, tu fons uiuus. Tu da ut tibi
placeant ieiunia nostra, ut cum placuerint, a te tandem tua
dulcedine satiemur. Non erit molesta inedia, quam spes
4.Reg.4 eiusmodi futuræ saturitatis consolabitur. Tu es farina illa
Helisæi, qui uel amarissimum ieiunij nostri pulmẽtum uer
tis in dulcorem. Omne onus laborum nostrorũ leuas, isti-
us qua in te uiximus spei suauitate. Itaque & cum ieiu-
namus tibi ieiunamus, & cum reficimur tibi gratias agi-
mus, & postq̃ refecti sumus, te laudamus, quod ut nos do
ceres, te quoq; fecisse meminimus, quando pascha cum di
scipulis celebrares. Confitemur enim & quod ieiunamus,

& quod reficimur, tuum esse beneficium nō nostrā uirtutē, tuæ largitatis donum, non nostrū meritū. Post ieiunij refectionisq; dissertationem, consequens est, ut gulæ uitiū q̃ detestandum sit consyderemus.

¶De vitio victum delicatiorem exigentium. Ca. XXII

GVlositatis inditium est, in mensa minus lauti apparatus monachi accūbentis musitatio. Licentioris igitur gulæ sunt, quos non pudet, cæteris in silētio considentibus, corrugare nares, frontem contrahere, os distorquere, & gestu nutuq; ipso uel de cibo, uel de potu cōqueri. Hic fastidit legumina, ille minutos pisciculos contemnit, alius olera aspernatur, alij cibarius panis odio est, alium uini austeritas offendit, quod si acescere cœperit, stomacho noxium argumētatur, & frigorificum esse medicorum testimonio probare nititur. Eo interdum impatientiæ quidam procedunt, ut suis præpositis insultent delicatiora exigentes q̃ quibus illi contenti sunt. Carebit hoc uitio, qui eorum uitam uictumq; persæpe consyderabit, quos deo constat placuisse, memoriterq; tenebit, quid illi in solitudine degentes esitarint, quidue potarint, quibus (ut Hieronymus ait) coctum aliquid accepisse luxuria uidebatur, qui etiam languentes aquam frigidam, sicut de fonte hausta erat, bibebant, ac tam procul a uino q̃ ab urbibus aberant, nunc tanto magis deo fruuntur, quanto cōtinentius uixerunt. Rursum pensitare proderit, quantum deliquerant illi, qualiterq; a deo mulctati sint, qui ob gulæ incontinentiam in Moysen murmurauerunt. Profecti ab ægypto ibant cum illo per solitudinem, & cum esurirent manna de cœlo pluente aliti sunt, & cum sitirent, aquis de petra eductis potati. Deinde postq̃ manna contempto ægyptias dapes concupissent coturnicum uis ingens castra operuit, quarum carnibus ad nauseam usq; satiati, malæ concupiscentiæ proteruæq; murmurationis, qua & deum & Moysen ducem sum offenderant, pœnas dedere. Nam ut in psalmo dicitur: Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, & ira dei ascēdit super eos, & occidit pingues eorum.

Psal. 77

Psal. 77

& electos Israhel impediuit. Nemo igitur sibi tutũ putet, non contentari ijs quæ deo largiente in monasterio habent uel ob hoc patres incusare, q ipse minus copiose abundet, cum necessaria suppetãt. Paupertatem professus es, & copiam exigis? obedictiam uouisti, & maioribus audes esse molestus? quid amplius quæreres in seculo, q̃ quod concupiscis in monasterio? Si monachi geris indumentũ, cur dissimilem habes affectum? Memento quia religionẽ ingressus es, ut deo seruias, & uetri seruire desinas. Nunc de illis dicam, quos ieiunij grauat obseruatio, qui uel male ieiunant, uel omnino non ieiunant.

De uitio male ieiunantinm Ca. XXIII

Zach. 7 MAle ieiunantes arguit dñs, dicens: Cum ieiunaretis & plangeretis nũquid ieiuniũ ieiunastis mihi? Nõ eñ dño ieiuãt, q exquisitis dapibus poculisq mẽsam opimant & nõ corpus affligere, sed gulæ blandiri student. Non deo ieiunant, qui ab escis tantum se continent, & uitia non derelinquunt. Non deniq deo ieiunant, qui ieiunio se satisfacere putant, & dei pręcepta implere negligunt. Quid enim prodest corpus tenuare abstinentia, & prauas cudiditates ab animo non euellere? si sic ieiunas, non Christũ imitaris, sed diabolum: qui certe neq comedit neq bibit, & tamen nunq̃ a sua peruersitate resipiscit. Sicut nec illi, quibus lamentantibus, q ieiunando ca-
Esa. 58 lamitatem nequirent auertere, deus respondit: Ecce in die ieiunij uestri inuenitur uoluntas uestra, & omnes debitores uestros repetitis, ecce ad lites & contentiones ieiunatis & percutitis pugno impie. Sicut ergo aurum luto sordidatum non splẽdet, ita nec ieiunium efficax est ad deum placandum, si uitia non cessant. Ob hoc sane ad Hieremiam
Hiere. 14 clamat dominus: Noli orare pro populo isto in bonum, cũ ieiunauerint, non exaudiam preces eorũ, & si obtulerint
1. Reg. 14 holocausta & uictimas, non suscipiam ea. Quod si propter unum Ionatham qui contra Saulis patris interdictũ parum mellis gustauerat, deus iratus non dedit responsum, quomodo cum exaudiet, qui suæ ecclesiæ iussa con-

De vitio ieiunare nolentium ventriq; indulgentium Ca. XXIIII

QVamuis aũt aliquis in uoluptatibus flagitijsq; perseueret & obduret, si tamẽ cum iubetur ieiunat, futuræ emendationis non nulla spes est. Non est em̃ in illo penitus extinctus dei timor, qui uel hac una in re formidat non obtemperare. Sed quid de illorũ obstinatiõe sperare licebit qui cum nihil boni agant, ne ieiunare quidem uolunt, & dum gulæ indulgent, indictam quoq; ab ecclesia abstinentiã irridẽt? An ignorãt q ecclesiæ mãdatũ dei mãdatũ sit? dicente dño: Qui uos audit, me audit, & q uos spernit, me spernit, & qui me spernit, spernit eum qui me misit. Luc.10 Dum igitur uentri suo q̃ deo nostro malunt obedire, deus eorum uenter est, quod hic suadet id sequuntur: quod autem deus noster iubet contemnunt, neq; eos pudet gulæ suæ fieri mancipia, cuius dños esse conuenerat. Quid tandem, impune ne id sibi futurum sperant, q nulla re impediti nisi gulę uitio, ieiunare ne iussi quidẽ uolũt? Sed si uiro dei misso in Bethel, cui mandatum fuerat, neqd ibi gustaret, donec redisset, semel præterijsse mandatum 3:Reg.13 non fuit impune, quomodo hi non punientur, qui nunq̃ parent? Ille sedens adhuc ad mensam a domino sibi dictũ audiuit: Quoniam non obedisti sermoni meo, non inferer is in sepulchro patrum tuorũ. Cũq; rediret, a leone in uia oppressus occiditur, & ab hominibus ibidem tumulatur: & hi qui assidue peccant, nullo prorsus ieiunantes die, ne ne scilicet si quando non cœnitent inedia extinguantur, dei uindictam non uerentur? Ille qdem ab altero deceptus prandiũ cũ ipso inijt, ignorãterq; peccauit, & talia passus est: hi uero cũ scientes uolẽtesq; delinquant, nihil supplicij sibi infligendum arbitranť? Cur ergo, inquiunt, leonis morsibus non laceramur? Quibus respõdendũ est: qa non estis uiri dei sicut ille qui leui mortis genere pro reatu satisfacit ut spiritus saluus fieret: sed estis serui diaboli: atq; ideo nõ syluestribus feris laniandi tradimini, ut postmodum infernalibus bestijs proiecti pœnas luatis acriores. Non est enim aqua uel similis puniendi ratio iustos & iniustos

pœnitentes & obduratos: alteris temporaria debetur animaduersio, alteris æterna. Quidam ita gulæ ac uentri dediti sunt, ut ne tempus quidem comedendi obseruent, prandia, præuenire soliti ientaculis, cœnas merendis: quorũ immodestiã Salomon arguit, dicens. Væ tibi terra cuius rex
Prouer. 10 puer est, cuius principes mane comedũt. Corrumpunt eñ reliquosq́ exemplo, q magistratũ adepti turpiter uiuunt. E contrario aũt frugalis uitę præsidium, omnibus continentiæ lex est, & uirtutis incitamentum. Ideo consequenter dicitur: Beata terra cuius rex nobilis est, & cuius principes uescuntur in tempore suo ad reficiendum, & non ad luxuam. Profecto non hominũ, sed pecudum, uita est, habere incerta comedẽdi tempora, passimq́ pasci, quasi qui nũq̃
Dañ. 14 satientur, & edaciores idolo Bel bibacioresq́ existãt: si tñ idolum illud tantum in die consumpserit, quantũ mentiti sunt eius sacerdotes: hoc ẽ, simul artabas duodecim, oues quadraginta, uini amphoras sex. Sed tamen ne potatus huius atq́ abliguritionis intemperantia tolerabilior foret, si rerum solummodo iacturam inferret, & non etiam corpis
Reg. 16 atq́ mentis. Hela Samariæ rex cum se uino ingurgitasset, zambri serui insidias cauere nesciuit. Itaq́ sibi uitam posteris regnum amisit, seruo illud occupante, prole quoq́
Dañ. 5 dñi sublata. Balthasar Chaldæorum rex quo die uasis, quæ de templo Hierosolymitano sublata fuerant, in celebri conuiuio perpotauit, eodẽ occisus est, sacrilegioq́ addita ebri
Iudith. 13 etas finem uitæ fecit. Holophernem Assyriorũ ducem, qui uiris armisq́ tam potens fuit, ut quocunq́ se uerteret, urbibus, prouintijs, regnis, terror esset: epulis uinoq́ grauẽ unius fœminæ manus interemit: & quem uincere externorũ
Geñ. 9 uires nõ poterãt, crapula uictus tã ignominiosa nece perijt. Vis insup nosse q̃ turpis q̃q́ pniciosa res sit ebrietas? Noe primus uineam plantauit, uinoq́ infatuatus pudẽdis detectis iacuit indecore, ita ut uni ex filijs risum moueret.
Gñ. 19 Loth aũt inebriatus incestum commisit, & de filiarum concubitu liberos suscepit, ignarus quænam essent illæ cum quibus concumberet, neque fortasse quid ageret: cum inter dementem & ebrium nullum discrimen sit,

nisi quod alter alteros facilius curetur. Tutius est aũt secretum aliquod committere stulto, q̃ ebrioso: neuter scit arcanum cælare: stulti tamẽ uerbis nemo adhibet fidem, ebrio magis creditur. Ad hæc inter compotantes frequẽter leuissima de causa exurgunt rixæ, concertationes, uulnera, cædes. Vnde Salomon in prouerbijs ait: Qui dimittit aquã, id est, qui mero uino utitur, caput est iurgiorum, & anteq̃ patiatur contumeliam, iudiciũ deserit. Cui sententiæ congruit, quod in Osee propheta legitur: Fornicatio & uinum & ebrietas auferunt cor. Cum aũt sola ratione distemus a brutis, ea sublata, quid reliquum est, nisi ut bestijs annumeremur, & amisso corde, uecordes excordesq; .i. dementes dicamur & simus. Teterrimũ est in uita talem notam pati, sed longe infeliciusuita mox defunctos ad æterna destinari supplicia. Apostolus enim ad Conrin. scribens affirmat, quod ebriosi regnũ dei non possidebunt, cum damnatis ergo computabuntur. Nam hi soli sunt qui bus nulla exeũdi de carcere spes est. Idcirco alibi idem hortatur, dicens: Nolite inebriari uino, in quo est luxuria, hoc est, uino qđ gulæ blanditur, & impudenter lasciuire compellit. Quam obrem etiam dominus ita affectos ad pœnitentiã reuocat per Iohelem prophetam, & ait: Expergiscimini ebrij & flete & ululate omes, qui bibitis uinũ in dulcedine. Pœnitere aũt nolentibus per Hieremiam minatur, dicens: Bibite & inebriamini & uomite & cadite, neq; surgatis a facie gladij, quẽ ego mittam inter uos. Gladius hic iusticia dei est, quæ breuissimã uitæ huius uoluptatem uno ictu mutat in perennem amaritudinẽ. Hoc ipsum idem dominus etiam in euangelio testatus ait: *Si dixerit malus seruus in corde suo, moram facit dominus meus uenire, & cœperit percutere conseruos suos, manducet aũt & bibat cum ebriosis, ueniet dominus serui illius in die qua non sperat & diuidet eum, partemq; eius ponet cum hypocritis, illic erit fletus & stridor dentiũ.* Vbi sunt qui pœnæ dilationẽ impunitatem rati licentius peccant? Non pœnã peccatorum remittit iustus iudex, sed conuersionẽ expectat misericors dominus. Quo diutius sustinet, eo acerbius in obduratos

Prouer. 17
Osee. 4
1. Cor. 6
Iohel. 1
Hiere. 25
Matth. 24

animaduertet: fletum irrogabit pro risu, pro gulæ oblectamento dentium stridorem. Quæ supplicia tunc demũ futura quidam dicunt, cum in fine seculi hominum animæ suis iunctæ corporibus fuerint. Ego uero etiam ea significari reor, quæ tunc erunt impio, cum primum diuidi eum a corpore contigerit. Non quod animæ dentes osseos, aut oculos habeant carnales, sed quod inter uiuẽtes acerrimus dolor sit, qui hominẽ flere & dentibus inter se collisis stridere cogit. Vt ergo intelligas pœnarum grauitatem quæ sunt in inferno, per eius pœnæ similitudinem tibi loquitũ, quam in hac uita grauissimam esse non ignoras. Hæc autem consuetudo est diuinæ scripturæ, ut spiritalia quæ non intelligimus, per corporea quæ nouimus, nobis insinuet. Maxima enim summaque esse, & in paradiso gaudia, & in inferno supplicia credendo confitemur: quanta autem uel qualia sint, fando explicare nescimus: & si maiora sunt quã dici queant, omissis omnibus hæc sola cauere, sola illa maxime expetere debemus.

¶ De remedio crapulæ. Ca. XXV.

IGitur quoties tibi in conuiuio esse contigerit, ubi & uina preciosa & sapidæ exquisitæque dapes proponantur, ne talium dulcedine captus ad intemperantiam declines, cogita quanto dulcius iucundiusque sit deo frui, quã istis obrui. Rursum cum tibi molesta esse cœperit abstinentia, mente reuolue, quanto molestius sit, in inferno torqueri, quã hic uentri multa exigenti modica tribuere. Ita enĩ & quæ grauant æquo animo perferes, & ab ijs quæ perniciosa suauitate demulcent, prudenter cauebis: hortante præsertim domino ac dicente: Attendite autẽ uobis ne forte grauentur corda uestra in crapula & ebrietate & curis huius uitæ: & superueniat in uos repentina dies illa. Horũ profecto quę tibi proponimus modo, si memor fueris, iam cautior continentiorque factus, neque cum filijs Heli carnes de cacabo rapies, ne deum offendas & morte mulcteris, neque cum Esau pro edulio lentis Primogenita tua uendes, ne patris benedictionẽ amittas: neque cum Israelitis iurulentias Aegypti concupisces, ne in deserto intereas, & ad terram

Luc. 21 · Reg. 2 · Gene. 25 · Exo. 16

promissionis transire non possis: neque cum Adamo & Eua Gene.3
ieiunij tempore uetitos cibos attinges, ne de paradiso eie
ctus miserijs obruaris. Immodicę aũt comessationis potis
sima mala sunt, quod futurorum bonorum, quę in deo sunt cogat
obliuisci, dũ præsentibus delinit ac blandit: dicente dño:
Cum comederint & saturati crassique fuerint, cõuertent ad Deute. 31
deos alienos & seruient eis: quod etiam castitati aduersetur,
& in libidinẽ pronos reddat: de quo in Hieremia conque
ritur deus & ait: Saturaui eos & mœchati sunt, & in domo Hiere.5
meretricis luxuriabantur, equi amatores in fœminas & e-
missarij facti sunt, unusquisque ad uxorem proximi sui hin-
niebat. Et in Ezechiele: Ecce, inquit, hæc fuit iniquitas So Ezech.16
domæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium
ipsius. Quanto igitur melius penuriam pati, & continẽtię
uirtute abundare, quam copia rerũ affluere, & turpis luxuriæ
sordibus inquinari? Quanto præstabilius obseruandis ie-
iunijs operam dare, & abstinentia superbiã fastumque con
tundere, quam crapula inflatum neque bonorum, neque malorum
quæ futura sunt meminisse, & a deo recedere? Quod cri-
men illorum fuit, in quos per Amos prophetam exclamat Amos.6
deus: Væ uobis qui opulenti estis in sion, & confiditis in
montẽ Samariæ, optimates, capita populorum, ingrediẽtes
pompatice domũ Israel. Quod hic de opulentis in sion est
dictum, utinã de opulentis christianæ ecclesiæ dici nõ pos
sit: ne nouus Nabuchodonosor merito in illos irruat, & pec
catis ita exigentibus aurum argentumque omne diripiat,
& ad suam cuncta transferat babylonem, quæ nunc non
in usum rei diuinæ, sed magis in opera diaboli uerti solẽt.
Hoc est in popinas ganeasque & obscenam corporis uolu-
ptatem luxumque uitæ cito finiendæ. Quicquid tamen fu-
turum sit, hoc nobis relinquitur solatij quod licet urbes regna-
que destruantur, ipsa Christi religio nullis hoĩm uiribus po-
terit aboleri. Quamuis cuncta defecerint, illa cui neque por-
tæ inferni præualere queunt, non deficiet: & hæc est uicto
ria quę uincit mundum, fides nostra. Quę si obteri unquã
potuisset, prius (ut equidem reor) pedibus multorum qui
præsunt, quam eorum qui persequuntur, obtrita fuisset.

fatis uel diu reddidiſſe, niſi ſemper reddas, cōtinuo ſubiun xit: Omnibus diebus uitæ ſuæ. Vis noſſe talis animæ quę ſit merces, Non extinguetur, inquit, in nocte lucerna eius, non timebit a frigoribus niuis, fortitudo & decor indumentum eius, & ridebit in die nouiſſimo: hoc eſt, cum potentiſſimi quondā reges nudi ac debiles ante tribunal iudicis ingenti timore trepidabunt, illa tunc in Chriſto exultabit & ridebit, iam certa de premio ipſo, de quo dicitur: Date ei de fructu manuum ſuarū, & laudent eam in portis opera eius. Opera utiq; in quibus perſeuerauit, in ipſo paradiſi ingreſſu extollant illam, & ſpiritibus angelicis beatorumq; coniungant choro, ut quæ indeſinēter deo ſeruiuit, iam indeſinenti felicitate perfruatur. Quis eſt, qui dū tantæ mercedis magnitudinē æſtimat, laboris ſui tedio afficiatur? & non potius ſemper ſe minus fatigari agnoſcat, ꝙ ut mereri poſſit quod ſperat? Attende igitur non ſolum ea quæ recepiſti, ſed etiam quæ promiſſa ſunt, & demū in eo quod bene cœperis, perpetuo perſeuerabis, pariterq; cū Zacharia ſacerdote in euangelio dices: Seruiamus illi in Lucæ.1
ſanctitate, & iuſtitia coram ipſo omnibus diebus noſtris Primo quidē in fide perſeuerandum eſt, ne labeſcente fundamento quicquid ſuperædificatū fuerit, corruat. Nam ſicut fides ſine operibus mortua eſt, ita opera ſine fide uana ſunt: & licet temporaria mercede non fraudētur, æterna tamen remuneratione priuantur. Fidei aūt perſeuerantiam Ioannes apoſtolus nobis commēdat, dicens: Quod audi 1.Ioan.2
ſtis ab initio, in uobis permaneat, quia ſi in uobis permāſerit, quod audiſtis ab initio, & uos in filio & patre permanebitis. Dominus etiam in Apocalypſi: Eſto fidelis, in Apoca.2
quit, uſq; ad mortem, & dabo tibi coronā uitæ. Deinde in ſpe quoq; perſeuerandū eſt, ut ſicut per fidem. ita & per ſpem habitet in nobis Chriſtus. Habemus eñ apoſtoli teſtimoniū affirmantis nos eſſe domum Chriſti, ſi fiduciam & gloriam ſpei uſq; ad finem firmā retineamus. Poſtre- Hebre.3
mo in charitate etiam aſſidue eſt uerſandū, quia deus charitas eſt, & qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo. Ab his ergo tribus uirtutibus nunꝙ eſt ceſſandum,

quia certissimũ uinculum sunt, quo deo coniungimur & copulamur, nunq̃ ab illo recessuri si in his uitam finiri cõtigerit. Has aũt uirtutes nequaq̃ esse otiosas noueris: qui enim in deum credit, & in deo sperat, & deum diligit, hic quotidie agere studet, quicq̃d ei gratũ acceptumq̃ fore cõfidit. Assiduus est in oratione, semper patiens in aduersis. In omnibus dei mandatis perpetuo se exercẽs. Quantum autem in offerendis precibus perseuerare prodest, testis est
Matth. 15 Chananæa mulier, quæ repulsa non recessit, despecta sustinuit, & dum suppliciter orando perseuerat, facta est uoti sui compos, dicente domino: Fiat tibi sicut uis. Testis ẽ Barchimæus cæcus, cuius perseuerans clamor oculos ei q̃s non habebat, impetrauit. Increpabatur ut taceret, tanto il-
Mar. 10 le magis clamabat: Fili Dauid miserere mei: ab hac precatione non cessauit, donec uisum recepit. Testes sunt & a-
Actu. 1 postoli, de quibus est scriptum: Omnes erant perseueran-
Lu. 6 tes unanimiter in oratione cum mulieribus & Maria ma
Lu. 22 tre Iesu & fratribus eius. Deniq̃ testis est ipse saluator noster & dominus, qui ut precibus instare suo nos doceret exemplo, & pernoctasse in oratione dicitur, & factus in agonia prolixius orasse. Quantum præterea erumnas laboresq̃ & cuncta seculi huius incommoda æquo animo semp tolerare iuuat, ipsi idem Christi discipuli nobis documẽto
Lu. 22. sunt, quibus ipse dixit: Vos estis qui permansistis mecũ in tentationibus meis, & ego dispono uobis, sicut disposuit mihi pater regnum, ut edatis & bibatis super mẽsam meam in regno meo, & sedeatis super thronos duodecim iudicantes duodecim tribus Israel. Ad hæc omino necessarium est, si salui esse cupimus, ut in omnibus dei præceptis perseueremus, cauendo illa quæ uetantur, & quæ iubẽtur
Psal. 118 faciendo. Beatus est qui cum psalmista dicere potest: Concupiuit anima mea desyderare iustificationes tuas in omi tempore. Et iterum: Custodiã legem tuam semper & in seculum seculi. Difficile est profecto per ome uitæ tempus, eundem se præstare, & in nullo deficere. Quoties ergo aliqua diuerticula patitur fragilitas, q̃ cito fieri potest, ad iter cœptum redeat nondum penitus labefacta uirtus, ne lon-

giore deuiatione aberrantibus uix ulla in uiā redeundi potestas sit, postq̄ præsentiū uoluptatū delectatio usum fecerit, usus habitū, habitus naturā. Nec tamē si hoc acciderit, desperandū erit. Nihil est ita induratum, quod tundendo non infringat dertinax opera. Steriles cāpos assiduus agricolæ labor, fœcundos reddit. Infructuosæ quoq; arbores in pomiferas mutantur solerti insitione. Displicere tibi incipiat, q̄ patre tuo relicto in regionē abieris longinquam & ad reditum te para. Volenti atq; conanti pietas aderit diuina, manumq; porriget, & te a malis liberabit ne peieas. Ex pecude tandem in hoīem uersus, in his quæ dei sunt assuescere incipies, assuefactus perseuerabis, perseuerans uinces, uictor coronaberis. Talem se Paulus ap̄ls exhibuerat cum diceret: Bonū certamē certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, de reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quā reddet mihi in illa die iustus iudex, nō solum aūt mihi, sed & oībus qui diligunt aduentū eius. O felicem illius perseuerantiā, cui in fine cum Paulo sic gloriari licebit, & cum eodē sic sperare. Huic perseuerātiæ uirtuti contrarium uitiū est animi inconstantia uolubilitasq; mentis quæ q̄ fugienda sit, docere ope diuina fretus nunc enitar. 2 Timo. 4.

De leuitate ad vitia relabentium. Ca. XXVII

PErniciosa quidē res est, de proposito uitæ honestioris decidere, & ad uoluptariam rursum conuerti, de bono malum fieri, de iusto iniustum, de innocente peccatorem, & felicitatis futuræ spem in metum commutare pœnarū. Ad eum igitur qui talis est nunc nostra conuertatur oratio. Diabolo & pompis eius renunciaueras, ad ecclesiam confugeras, castitatem, humilitatem, paupertatē, professus fueras, ut te dei seruum exhiberes, cur iterum contempta desyderas, relicta repetis, ad seculum unde fugeras reuerteris, & mortiferis eius delitijs frui concupiscis, ut Sathanæ seruias? Iam securus uitæ finem præstolabere, iam mortis metu liber eras, iam nulla te mūdi terrebāt aduersa, cur te rursum subijcis præsentis uitæ miserijs? ut quoties te conscientia tua reprehenderit, toties contremiscas, & ad omnem febriculæ uel alterius cuiuscunque

morbi accessum formides, ad oẽs imminentis periculi mi
nas animũ demittas ac pauites, non tam mortis metu q̃
tormentoꝝ. Plantauerat te dñs uineam electam, semẽ ue-
rum, quomodo conuersus es in prauum, uineaq; factus
aliena, non domino fructificans, sed dæmonijs? Ciuitas
eras plena populo spiritualiũ bonoꝝ, quomodo mutatus
es in solitudinẽ? Anima tua, gentium erat domina, sensi-
bus imperans, & oẽs eorum affectus subdẽs rationi, quõ
facta est quasi uidua non habens uirum, cuius consilio sa-
pientiaq; regatur? Princeps, fuerat prouinciaꝝ, quia inter
probatos quoq; ac præstantes eminebat, nunc autẽ facta
est sub tributo, soluitq; uectigal principi tenebraꝝ: non
iam quomodo oportet, sed quomodo ille suaserit uiuens.
Lucerna eras, lucens om̃ibus qui in domo sunt, extincto
lumine, multoꝝ de te obloquentiũ morsibus pates. Cœli
deniq; stella uidebaris, & in terram cæcidisti, ut fulgorẽ q
in te fuit, in tenebras conuerteres, & de te quoq; dici pos-
set: Quomodo cecidisti de cœlo Lucifer qui mane oriebа-
ris? Corruisti in terram, cœlestibus terrena, æternis caduca
præferendo. Spiritu eñ cœperas, & carne consummaris.
Supra firmam petrã ædificabas, ut peracto uirtutum ædi-
ficio ad cœleste regnũ conscenderes, beatitudinisq; sempi
ternæ bona possideres, & nunc repente mutato proposito,
ædificata destruis ac dissipas, & de solida petra ad fluidã
mollemq; harenã transgrederis, in qua non potes consiste-
re, nedum ædificare, in qua quicquid extruere niteris cor-
ruit, & cum nihil omnino inter mundanas uoluptates fir-
mitatis, nihil stabilitatis existat, illæ q̃q; te destituent, teq;
sublato omni sustentaculo protinus in profundũ ruere per-
mittent, ut qui nunc mundi affluis luxurijs, mox calamita-
Ezech. 18. tibus afficiaris æternis, dicẽte dño per prophetam: Si auer
terit se iustus a iustitia, & fecerit iniquitatẽ secundũ om̃es
abominationes quas operari solet impius nunquid uiuet?
omnes iustitiæ eius quas fecerat, non erunt in memoria,
in præuaricatione qua præuaricatus est, & in peccato suo
quo peccauit in ipsis morietur. Hac sane de causa & Petrus
2. Pe. 2 apostolus de euiusmodi hominibus loquens: Melius, in-

quit erat illis non recognoſcere uiam iuſtitiæ, q̃ poſt agni tionem retrorſum conuerti. Cum igitur in tanto te periculo conſtitutum perſpicue intelligas, dum licet, dũ uita ſuppetit, dum pœnitendi tempus ſupeſt, errorem tuum corrigere feſtina, & eo unde receſſiſti te q̃primũ refer, opuſq; illud, quod ſtulte admodum demolitus es inſtaurare ſtude neq; te ultra in apta mittas pericula, cũ ad tutum egreſſus fueris. Non eſt aptus regno dei, q aratrũ tenens poſt tergũ reſpicit. Vt quotidie proficias conare, ut ſemp boni aliqd agas enitere, & deficere deſines. Aliorũ exẽplis diſce cautius incedere. Sauli regi fauit deus, quãdiu ille legi eius obediendo uixit. Poſt biennium regni ſui innocẽter exactũ a mandatis diuinis deſciuit, & deo ulciſcente tranſlatũ eſt de domo familiaq; eius regnũ, ipſe hoſtiũ ui oppreſſus periit. Ioaz & ipſum hieroſolymæ regẽ, donec Ioiada ſacerdos uixit, pie ſctẽq; regnaſſe conſtat: poſtea uero inſolẽter elatus adorari ſe iuſſit, deũ reliqt, idola ſimul cũ ſuis coluit q̃obrem illi ab inimicis uicti pœnas dedere, ipſum uero dũ in lecto diſtentus recũberet, ſerui inuadẽtes trucidarũt. Quid Iuda Schariotο felicius, cũ ad apoſtolatũ fuit elect9 cũ poteſtatẽ accepit morbos curandi, mortuos ſuſcitandi, dæmoniis imperandi? Quid eodẽ illo deinde miſerius, cũ ex fideli cœperit eſſe infidelis, ex domeſtico fugitiuus, ex aplõ proditor? Auaritia ſuperatus dñm ſuum uẽdidit, & q dęmonia pellebat, dæmonio ſubiicit: eo enim cor eius ingreſſo tam grande ſcelus commiſit, ueniã q̃ deſperauit, & laqueo ſibi mortem conſciuit. Patet igit quid de illo miſel lione ſperãdum ſit, qui dum diu egregie magnificeq; ſeſe geſſerit, ad flagitia deinde conuerſus ab iis non diſcedat. Cum præſertim præter iam dicta exempla etiam ſcriptum ſit. Qui tranſgreditur a iuſtitia ad peccatũ, deus parauit eũ ad rompheam, hoc eſt uindictam. Romphea enim teli genus fuit apud Thracas, ut ſcriptores tradunt: & ſi iam ad ſupplicia deſtinatus ſit, qui ſic tranſgreſſus eſt, quomodo euadet? Quoties ergo ab ipſo ſanctioris uitæ curriculo ad impudica inhoneſtaq; diuertimur, ualde quidem uerendũ eſt ne forte iam iudicati ſimus; præſertim ſi pœnitẽtiã age

1. Reg. 13

Iudas

Eccle. 26

re & ad priora redire negligimus. Primum ergo totis uiribus enitendum erit: ut cũiugum dñi subierimus, in proposito perstemus, deinde si quando delirare contigerit, cito rursum directo uomere cœptã arationem prosequi studeamus: ne forte si moram fecerimus, Herodi similes simus: qui uiso Iesu ingenti affectus est lætitia, plurimiq; ipsum fecit: mox autẽ mutata in contrariũ uoluntate contempsit
Actuũ. 14. atq; illusit: uel ne pares inueniamur Iconijs illis, qui Paulum & Barnabã primitus pro dijs habuerunt: deinde lapidum ictibus impellentes ciuitate ueluti inimicos eiecerunt: ne etiã simus arundo uento agitata, & de nobis dici queat: Viæ eorũ tenebræ & lubricũ. Non est mutatio ista
Psal. 34. dexterę excelsi, sed morphosis diaboli. Nõ ergo simus po-
Hiere. 14. pulus ille, qui (ut Hieremias ait) dilexit mouere pedes su
psal. 134. os, & non quieuit, & domino non placuit: sed simus illi, de quibus in psalmo dicitur: Laudate serui dñi dñm, qui statis in domo domini, in atrijs domus dei nostri. Stare enim iustorũ est, mouere autẽ pedes & huc atq; illuc titubãtibus uestigijs uacillare, propriũ peccatorũ est. Non simus igitur sicut lunaticus ille de euangelio, nunc cadẽs in ignẽ nunc in aquam, sed simus templũ sancti columna Iachin,
Matth. 17. quæ interpretatur firmitas. Qui enim sic stabilitus fuerit,
3. Reg. 7. poterit dicere cũ constantissimo uiro Iob: Donec deficiã
Iob. 27. non recedam ab innocentia mea. Præterea meminerimus
Eccle. 10. præceptũ esse: Si spiritus potestatẽ habentis ascenderit super te, locũ tuum ne dimiseris. Infestet licet antiquus hostis, insidietur, tendat laqueos, uenena melle oblita propinet, & omnibus nitatur fallacijs: nos tamen a lege præceptisq; domini nostri nusq; recedamus, nos nihil seruituti, quã semel deo obtulimus, præferendũ existimemus Quia seruitus ista, omni terrena libertate iucundior, utilior, gloriosior est. Hanc ne deseramus occurrant semper menti no
Math. 24 stræ saluatoris monita dicentis: Qui in Iudæa sunt, fugiãt ad montes: & qui in tecto, non descendant tollere aliquid de domo sua, & qui in agro non reuertantur tollere tunicã suã. Iudæã Hebraicorũ nominũ interpretes confessionem sonare dicunt. Qui ergo Christum cõfitetur, ad uirtutũ cel

ſitudinẽ aſcendere curet, eundẽ imitando, qui in ſe credentibus, ut ſua ſequãtur ueſtigia iubet. Et q in tecto ſunt hoc eſt q ad ſumma iã puenerũt, nõ deſcendant, ne cõuerſationis priſtinæ ſordibus inquinẽtur. Et qui in agro uitæ actiuæ operã patrifamilias locauerunt, nõ reuertantur tollere tunicã ſuã: ne rurſum inutilẽ ocioſitatẽ, quã recuſarunt induãt, & labore intermiſſo promiſſæ mercedis denariũ amittãt. Horũ autẽ hæc ſumma eſt: ut cũ relictis uitijs uirtute proficere cœperimus diuinis obtemperãdo mandatis rurſum ad uitia nõ relabamur, ne prouerbio detur locus Canis reuerſus ad uomitũ, & ſus lota in uolutabro luti. 2. Petri. 2.

EVANGELISTARII MARCI MARVLI LIBER

Tertius, De his agens, quæ congrue ad Spei Titulum rediguntur.

De prudentia et ſimplicitate. Ca. I.

T AVTEM IN HIS quæ bona ſunt, cõſtanter fideliterq; pſeueremus prudẽtia nobis opus eſt. Opportune igitur de hac uirtute nunc diſſeremus: quæ ut uirtus ſit ab omi ſubdolæ mentis malignitate aliena eſſe debet, ut ne quẽ offendas, ſed cũ tibi tũ alijs prodeſſe poſſis. Obſerua igitur & opere implere cõtende dñi præceptũ dicentis: Eſtote prudẽtes ſicut ſerpẽtes, & ſimplices ſicut columbæ. Prudentiæ ſimplicitatẽ cõiunxit, qm̃ altera alterius auxilio indiget: ut utraq; ſibi conſtet & uitio careat. Nã implicitas abſq; prudẽtia erroribus patet. Prudẽtia ſine implicitate, in fraudulentiã calliditatẽq; mutatur, & uitio ſuperata uirtutis nomen amittit. Ne quis ergo fallendi Math. 10.

aſtutiam,prudentiam eſſe putaret, prudentem ſimplicem oportere eſſe dixit: & rurſum nequis incauta ſimplicitate contentus eſſet,eam prudentiæ comitem eſſe debere monſtrauit. Igitur prudens eris, quoties lectionibus incumbis ſi utilia eligas, inutilia relinquas,& ſerpentis fueris induſtriam imitatus: quem aiunt auibus ſolidis deuoratis oſſa euomere: carnes uero quarum cibo uitam ſuſtentat, retitinere. Simplex eris ſi inter legendum,nihil quod orthodoxæ fidei repugnet ſenties: & que tibi repugnare uidebuntur,quam intelligentiam habeant,doctum aliquem ac fidelem uirum interrogabis,& eius expoſitioni acquieſces. Ita ſemen cadens in terram bonam fructum afferet, ut cũ didiceris, alios doceas. Prudens eris ſi ab ijs quæ tibi no-
Prouer.4 cumento eſſe potuiſſent cauebis ac fugies. Omni cuſtodia cuſtodi cor tuum,inquit Salomon. Si ubiq; periculũ timueris,ubi periculo liber eris,prudentiaq; laude dignus,cum timenda ſapienter uitare noueris. Vt autem & ſimplex ſis non in te, ſed in deo confide. Hoc eſt enim illud quod in
Prouer.10 prouerbijs eſt dictum: Qui ambulat ſimpliciter, ambulat cõfidenter: qui uero deprauat uias ſuas,manifeſtus erit. Prudentiam ſeruabis,cum prius rei quam aggreſſurus es, exitum confyderaueris, & cuncta conſilio ac ratione fue-
Lucæ.14 ris metitus. Turrim in euangelio ædificaturus prius computat ſumptus, ne poſito fundamento & deficiente pecunia opus imperfectum cogatur relinquere, probroq; pateat dicentium: hic homo cœpit ædificare, & non potuit conſummare. Simplicitatem cuſtodies, ſi nihil ad iactantiam,nihil ad inanem gloriam feceris: ſed quicquid agas, ad dei laudem tantum deiq; gloriam egeris, & pro benefactis ipſi gratiam, ſine quo nullum fit bonum, habendã duxeris. Prudens es, ſi conſcientiam tuam quotidie diſcutis, ſi quoties a ſomno exurgis, quid acturus ſis cogitas, quoties cubitum redis, quid egeris,quid omiſeris,in quo excideris tecum examinas, ut deinceps cautius incedas. Simplex es,ſi tunc etiã cũ irriſeris,cum contumelia afficeris,cum iniurijs oneraris,patienter toleres,nõ iraſcaris, nõ turberis,& quaſi qui nihil mali paſſus fueris, uultum non

mutes, atq; intra te animi quietem conserues. Illorum pu erorum more, quos dominus ad se uenire iussit & quisqs, inquit, non receperit regnum dei ueluti paruulus, non intrabit in illud. Sicut ergo paruulus iræ odijq; passionibus caret ex natura, ita uir simplex carere his consueuit ex uoluntate. Prudens præterea si fueris, præteritorum recordaberis, præsentia dispones, futura prospicies, teq; ita præparabis, ut in fine uitæ inueniare promissa immortalitate dignus. Ex aliorum enim euentu disces, quid tibi fugiendū, quid expetendum sit, ut cum plenis lampadibus aduētanti sponso occurras, & non tunc oleum parare quæras, cum parato opus fuerit: dictumq; illud semper in mente habebis: Estote parati, quia qua hora non putatis, filius hominis ueniet. Luc. 12 Tum si quoq; simplex fueris, ab omnibus animi inquinamentis mundum te exhibebis, nulli detrahes, nullum offendet, nulli malum optabis, nihil simulationis nihil doli concipies, toto actionum tuarum corpore lucidus eris: quia mētis oculum a uera rectaq; simplicitate nō auertes. O felicem animam quæ talis fuerit, a cœlesti enim Cañ. 6 sponso merebitur audire: Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra, oculi tui columbarum. Oculi utiq; simplicis intentionis non malignæ: & qui quod uident, quod sentiunt, non dissimulant: nec bonum negāt esse bonum, nec malum malum, ut non simplices modo, uerumetiam recti sint, & assequantur quod in prouerbijs Salomon pollicetur, dicens: Custodiet rectorum salutem dominus, & pro- Prouer. 2 teget gradientes simpliciter. Ipsius dei ore laudari meruit Iob, q; simplex & rectus esset, & timens deum, & a malo recedens. Prudentis postremo officio fungeris, si postq; cuncta consyderaueris, quæ ab imprudentibus concupiscunt, cum Salomone clamabis: Vanitas uanitatum & omnia uanitas. Atq; ideo diuitias, honores, luxum atq; pompam, simulq; omnē præsentium uoluptatum usum magno animo despicere incipies, ne quid tibi uiam iustitiæ ingredienti impedimento sit & potius absq; his quæ uulgo bona putantur salueris, q; cum ipsis pereas: ne minus tibi prospexisse arguaris, q; feræ bestiæ illæ, quæ abro

sas partes corporis in fuga uenatoribus relinquũt: ob quas
Fibri pōtici naturæ suæ instinctu se peti norunt. Dilargitis igitur opibus, & mendicorũ indigentiæ distributis pauper pauperẽ Christũ sequeris, cupiens in deo tantũ diues fieri, & pro caducis ac fragilibus bonis possidere stabilia & æterna. Simplicitatis etiã partes ages, si paruo modicoq; contentus uiues, & quæ ultra necessitatẽ sunt, ea paruipendes, neq; cõcupisces unq;: & tibi satis felix uideberis, cũ sustentamenta uitæ tantũ subbeditabũtur. Spẽ enim oẽm in deo pones atq; firmabis: qui suscitat a terra inopẽ, & de stercore erigẽs pauperẽ: ut collocet eũ cum principibus: nõ cũ quibuscunq;, sed cum principibus populi sui: cũ angelis atq; archangelis in regno suo sempiterno. Ipse idem ex hoc prudentiũ simpliciumq; genere suã cõstare uoluit ecclesiã, cũ
Hiere. 51 diceret: Seminabo domũ Israel & domũ Iuda semine hominũ & semine iumentorũ. Homines enim sunt ad quos pertinet prudentia, iumenta ad quos simplicitas. Quod autem hi qui utraq; in in parte recte uersati fuerint, beatitudi
Psal. 35. nem consequantur: psalmista sub eadẽ uerborũ Metaphora testatus est, cum ait: Homines & iumenta saluabis domine, quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam deus. Nisi enim ille misericordiam suam multiplicaret, quis nostrum saluus fieret?

¶ De prudentia uitiosa et simplicitate stupida. Ca. II

Esse tamen & prudentiã quandã nouimus, non pro-
Prouer. 3. batã, de qua in prouerbiis legitur: Ne initaris prudẽtiæ tuæ, hanc deuitare debemus, quia ista de se præsumentiũ seq; mirantiũ prudentia est, qui neminem consulũt, neminẽ audiũt, doctioribus contradicũt, q; se omnium perspicacissimos cõsultissimosq; existimari uolunt. In
Esa. 5. illos Esaias exclamat dicens. Væ qui sapiẽtes estis in oculis uestris & corã uobismetipsis prudentes. Quod uitiũ &
Roma. 12. apostolus prohibet cũ ait: Nolite esse prudentes apud uosmetipsos. neq; illi quidẽ q in terrenis dũtaxat nogotiis prudentes sunt, laudãtur, cũ rerũ fragiliũ cura implicati diuina negligãt & aspernẽtur. Vnde idẽ apostolus: Prudentia carnis mors est, prudentia autẽ spiritus uita & pax

Et iterū: Prudentia carnis eſt inimica deo. Sed, quæ inimi- Roma.8.
ca eſt deo, ne illi quidē cuius eſt, amica eſſe poteſt, cū idē
corpori multi prouideat, animæ ſuæ nihil, animā quæ lon
ge nobilior eſt corpore, nihil eſtimat, quinimo ut carne blā
diatur, ſpiritū perire patitur, q̄a nec uſuris abſtinet, nec alie
na p uim uel per calumniā occupare ueretur, nec dolis frau
dibuſq; niti, ut lucretur, cauet. Valde q̄ fugiēda eſt iſta pru
dentia, q̄a uere mors eſt, nō mors quæ mortem afferat, ſed
quæ morte acerbius cruciet, & mori uetet. Cæterū neq; ip-
ſa ſimplicitas (ut diximus) abſq; prudentia erit probanda
Stupida em̄ & fatua eſt, offendēs ad lapidē pedē ſuū. Hāc
habere prohibemur, dicente propheta: Nolite fieri ſicut e- Pſal.31
quus & mulus in quibus non eſt intellectus. Et apl̄s: Fra- 1.Cor.14
tres inquit, nolite pueri effici ſenſibus, ſed malitia paruuli
eſtote, ſenſibus aūt p̄fecti eſtote. A ſenſibus excluſit ſimpli
citatē, a ſimplicitate malitiā ut neq; ſenſus peruerti ſinan-
tur per ignorantiā puerilis obtuſitatis, neq; ſimplicitatē re
ctam deprauet maligna ſuggeſtio. Paruulæ ſenſibus fue-
re uirgines illæ, quæ de ſola fidei uirginitate ſibi plaudētes
cū uacuis lāpadibus occurrerūt ſponſo & quoniā oleū bo-
norū operū, quo ſenſuū noſtrorū lampades illuminantur,
nō habebant intrare ad ſponſi nuptias nequiuere. Nemo
igitur uſq; adeo ſimplex ſit, ut ad beatitudinē cōſequendā
aſpirans, quibus uitæ meritis illā adipiſci poſſit, ignoret.
Et nemo uſq; adeo prudēs ſit, ut carnalia tantū curet, & ſpi- Lucæ.6.
ritalia omittat, ne prudentiores appareāt filij huius ſeculi
in generatione ſua filijs lucis. i. infideles fidelibus, dū illi
diligentius cautiuſq; humana exequntur negotia q̄ hi di-
uina. Hæc de prudentia & ſimplicitate, nunc de ſapientia,
quæ & has & reliquas omnes amplexa eſt uirtutes, ali-
quid eſt dicendum.

¶ Quid ſit ſapientia, et ubi quærenda. Ca. III.

Sapientia eſt (ut Stoicis placet) diuinarū humanarūq;
rerū ſcientia & cognitio: atq; inter ſapientiā & pru-
dentiā hoc differri, q̄ prudentia tantū circa hūana ſit.
Hæc igit̄ quæ proprie ſapiētia dicit̄: late ſe effundit, utrāq;
ſciētiā cōtinet; neq; ſcire tantū cōtenta eſt, niſi etiā ſecūdū

scientiæ suæ præcepta mores uitamq; composuerit. Nam siquis philosophiam omnem didicerit, & non perinde ac illa præcipit, uiuat: doctum equidem confitebor, sapientem negabo. Non cadit uitium in sapiente, cuius propria est uirtus. In hoc fere omnes conueniunt, ut dici sapiens non debeat, nisi qui cunctis precellat animi bonis, & tam

Philosophi scientia sit instructus q̃ probitate. Summum itaq; bonum expetentibus, quod semper inquirendo philosophi inueni re nunq̃ potuerunt, opus erit eam discere doctrinam, quæ a deo nobis non ab hominibus tradita sit, cum sola uerissi mum ad beatitudinem monstret iter, & eandem certissime polliceatur atq; conferat. Neq; tamen qui medioctri sci entia præditi sunt, a spe beatitudinis excluduntur. Si uis, in quit, ad uitam ingredi, serua mandata. Diuinæ igitur legis tantum quæ ad bene beateq; uiuendum pertinent instiuti ones nosse, & eas opere persequi, satis pei fecta est hominis sapientia. Quanquam illius perfectior, qui insuper di largitis rebus modico contentus Christum sequitur, & cor poris quoq; puritatem seruat repudiatis connubijs, ut casto domino propius accedat meritis castitatis, & centesimum fructum capiat, trigesimo sexagesimoq; relicto. Sed licet perfectioris uitæ altior sit beatitudinis gradus, una ta mẽ est beatorum ecclesia, unum corpus. Quo fit ut ab ista sapientia, qua saluamur, ne coniugati quidem exclaudantur, si modo quæ iussa sunt, peregerint. Illos autem sapien tiores esse dicimus, quos uirtutibus nouimus præstare, & non scientia solum uel eruditione. Scientia em̃ si uirtutibus careat, inflat, multumq; doctus & parum sapiens nimium sibi arrogat, interdum etiam ueritati refragari audet, ut se aliquid præ cæteris argutius atq; subtilius inuenisse probet. Quamobrem concludendum est, ut longe sit me lius pauca scire cum uirtute, q̃ absq; uirtute multa. Cæterũ scientia ipsa atq; eruditio, si bene utaris, plurimum iuuat: si male, perniciosa est, semperq; præferenda scientiæ pecca trici rusticitas sancta. Iunge autem scientiæ uirtutem, & iam plenior consummatiorq; tibi dabit sapiẽtia, mysteria scripturarũ intelliges, latentes sub literæ uelamine sensus

tibi aperientur, & cubiculum sponsi ingressus pulchritudi ne eius capieris, amore exardesces: quantoq; illi propius accesseris passibus pij affectus fidelisq; consyderationis, tanto magis ipso intelligentiæ lumine illustraberis, ita ut alios quoq; docere ualeas, & errantes ad recti uiam reuocare, & contradicentes refellere, & ecclesiam dei edificare ex quo grande tibi meritum gloriamq; comparabis, iuxta illud: Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iustitiã erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. Quid est aũt scientia, nisi perfecta ueri falsiq; dinoscendi ratio? quæ cum propria dei sit, illa quæ ab hominibus est, nisi cum diuina conueniat, opinio magis dici debet q̃ scientia. Falli, decipi, errare, hoīs est. In deo ista nõ cadunt. Facessant igitur a nobis fallacio sæ strophaꝝ argutiæ enthimemataq; dialecticoꝝ: non terrenam scientiã sequimur, sed cœlestem. Nihil uerius, nihil certius esse asserimus, q̃ quod illa continet. Lignũ uitæ est ijs qui apprehenderint eam, & qui tenuerit eam beatus. Per hanc em̃ ad summũ bonũ peruenitur, quod supra cœlum esse ignorauerunt illi, qui sapientẽ sola uirtute contentum, ideoq; beatum dixerunt. Vbi em̃ præmia ueræ uirtutis essent nesciebant, per totam noctẽ humanæ scientiæ laborantes, & nihil capientes. Sapientiores igitur fuere illis piscatores nostri, quoꝝ disciplinã, quam a Christo didicerant, & philosophi ariopagum relinquentes sunt secuti, & ipsi Romani principes contempta idoloꝝ cultura probauere. Totis em̃ imperij uiribus falsorum deoꝝ religionem defenderant, uicti aũt non armis, sed eorum qui cædebantur patientia Christũ susceperunt, qui ab ipsis prædicatus fuerat. Atq; hæc fuit uictoria quæ uicit mundũ fides nostra. Pugnantes non repugnãtibus cessere, inermibus armati, & quod mirabilius est, interemptis interemptores. Ab alteris in medium prolata Christi religio permansit, ab alteris tutata idolatria defecit. Et quisnã dicere audet, professionis Christianæ scientiam non esse ueram, cui tam potentes inimici, non iam inuiti sed uolẽtes colla submisere?

Daniel. 11.

¶ De sciẽtia diuinitus tradita & sapiẽtis officio. Ca. IIII.

Oseæ.6 HAEC est scientia, quam a nobis exigit dñs, dicens: Misericordiam uolui & non sacrificiũ, & scienti-
Ioan.7 am dei plusq̃ holocaustum. Hanc ipsam aũt dei
Ioan.10 scientiam a se peti iubet, cum ait: *Si quis sitit, ueniat ad me & bibat.* Et ego sum ostiũ, inquit, per me siquis introierit saluabitur. Non est itaq; aditus ad beatitudinem, nisi per scientiã diuinitus nobis traditã. Cæteræ om̃es scientiæ uanæ sunt: nemo em̃ per illas efficitur beatus, quicq; ipsis nititur, hoĩm opinionibus pendet, & certã uitæ uiam prorsus ignorat. Quis em̃ nouit filium nisi pater, uel patrẽ nisi fili-
Matth.16 us, & cui uoluerit filius reuelare? Vnde & Petro Christum confitenti idem respondit: Beatus es Simon bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Decuit aũt, ut qui homini quẽ formauit, beatitudinẽ dare decreuerat, doctrinæ quoq; esset autor, per quã
philosophi beatitudo ipsa acquiri posset. In cassum igitur laborarunt om̃es philosophorũ scholæ, om̃es mundi sapientes, ut ueram de deo scientiam per se ipsi inuenirent, si non alius q̃ deus debuit illam homini monstrare, sicut & fecit. Sed nõ est satis eam didicisse, nisi quæ præcipiuntur fecerimus, beati esse nõ possumus. Neq; em̃ uiam qua ad cœlũ itur, nosse: sed cum noueris, per eam ingredi sapiẽtis est. Quinimmo tanto nequius peccat, quanto quis inter bonũ malumq; discernere plenius didicit. Sit igitur in te sanctarũ scientia scripturarũ, sed ita ut nõ desint, quas illa commẽdat uirtutes, & absint uitia quæ detestatur. Hoc si præstiteris, uere te sapientẽ esse scias, ac beatũ fore cũ hinc decesseris, credas, atq; tunc demũ & sciẽtia & sapiẽtia & bonis om̃ibus multo uberius q̃ in hac uita fieri possit, complendũ. Etem̃ neq; scientiã perfectã habere possumus, q̃diu mortalitatis onere præmimur, neq; sapientiã, dicente aplõ: Ex
1.Co.13 parte cognoscimus, & ex parte prophetamus: cum aũt uenerit quod perfectũ est, euacuabitur quod ex parte est. Cor
Sapien.1 pus quippe (ut quidã sapiens ait) aggrauat animã, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantẽ. Sit ergo satis ea discere atq; nosse, quæ ad dei, scripturarũq; eius intelligentiã nobis concessam pertinent, ut cum ita queadmo

dum prçceptū est uixerimus, illo ubi perfecta sunt oīa conscendamus. Optimū itaq; iudicemus, nō plus sapere quā oportet sapere, sed sapere ad sobrietatē: hoc est q̄tū humanæ naturæ permittit, tantū & indagare discēdo, & conari operando. Atq; hoc erit, seipsum nosse, nihil supra uires tētare, neq; quod capere non possumus, frustra sequi uelle, sed suis finibus contentari & ea quæ uerbis explicare nequimus, fide tenere, diuino credētes testimonio. Porro sapiētiæ definitionē, quā sup̄ retulimus, diuinarū uidelicet atq; hūanarū rerū sciam esse, nō plene factā arbitror. Quę nā erit sapientia, ut iam dixi, scire tantū & non facere, quę facienda didiceris, neq; cauere, quæ cauenda noueris? Mansuetudinē, liberalitatē, clementiā, castitatem, constantiā, cæterasq; uirtutes, non nosse solum, uerum & exercere, earumq; officio uti sapientia est: nihil agere quod actum nolis, nihil omittere quod omissum negligentiæ possit ascribi: in omnibus sibiipsi constare, nec leuem esse, sed grauem atq; in ijs quę recta & honesta sunt, firmum stabilemq; permanere: non ira, non cupiditatibus, non turpi lasciuia moueri, sed affectus ratione moderari, & animi motibus præesse ut dn̄m, non subesse ut seruum. Vis ista in summā redigi? audi prophetā dicentē: Quiescite agere peruerse: disci Esa.1
te benefacere. Rationale animal est hō, si naturā suam nō peruertererit, sapientiā exquiret. Ingenita est eīm ei ratio, qua & bonū expetat, & a malo declinet. Dabit itaq; operam, ut disciplinis instruat, quæ naturā suā perficiant, ne ignarus rerū erret, nec pro bono accipiat malū, & bonum pro malo: ac dū sapienter se facere putat, insipiētię arguat. Nā licet affectionē boni habeamus a natura, nō tn̄ & sciētiam quę efficit sapientē. Inter doctū aūt & indoctū multa distātia existat necesse est, q̄ta utiq; inter scire & nescire. Quorū alterū Salomon luci, alterū tenebris comparat dicēs Vidi quia tm̄ pręcederet sapientia stultitiā, q̄tum differt Eccl.2
lux a tenebris: & sapiētis, inquit, oculi in capite eius stultus in tenebris ambulat. Illius oculi in capite sunt, q altioris sapiētiæ circūspectu regit uitā, mores cōponit, & q sit cuiusq; rei exitus diligēter perpendit; q̄ sua intersunt nouit

& illa tractat, illa meditatur: quæ uero a se aliena iudicat, ab ijs abstinet: naturã hominis finemq; consyderat, seq; ad immortalitatẽ natum intelligit, & caduca bona contẽnit, dum æterna obtinere festinat. Itaq; cœlo æquatur, & terra superior est animus sapientis, in contemplatione diuinorũ assiduus, humanaq; trascendens: nihil aliud illi curæ est, nisi ut deo placeat: quicquid agit, ad hunc unum finem dirigit, ut deo frui possit.

Quod sapientia donum dei sit, et vera sapiẽtia Christum imitari.

Porro talia scire atq; ita sese gerere, ne quis industriæ suæ arroget, sed donũ dei esse agnoscat, scriptum est:
Prouer.2 Dominus dat sapientiam, & ex ore eius prudẽtia &
Eccle.1 scientia. Et iterum: Omnis sapientia a dño deo est, & cum illo fuit semper, & est ante æuum. Ipse oĩm conditor deus, cum hoĩem in lucem produxisset, sapientiæ capacem fecit præ cæteris animãtibus, ut autorem suum intelligeret, intelligendo amaret, amando possideret, possidendo perpetuo beatus esset. Quam quidẽ sapientiam ut concipere & tenere possimus, non solum discendi studio incumbere, sed etiam uotis precationibusq; poscere debemus: cum Ia
Iaco.1 cobus apostolus dicat: Si quis uestrum indiget sapientia, postulet a deo, qui dat oĩbus affluenter, & non impropé
Iob.32 rat, & dabitur ei. In Iob quoq; legimus: Inspiratio oĩpotentis dat intelligentiam. Cæterũ uas mundũ sit oportet, in quo diuinæ sapientiæ thesaurus recondi debet: unde dici-
Eccle.1 tur: fili concupiscens sapientiã conserua iustitiam, & deus
Eccle.43 præbebit illam tibi. Item: Omnia, inquit, dñs fecit, & pie agentibus dedit sapientiã. Quõ enim illic potest infundi cœleste donum, unde eiecti prius & exterminati non fuerint terreni affectus? Duo contraria simul manere nequeunt: quæ eñ societas luci cum tenebris? Christo cum Beli-
Sapien.1 al? Ideo est scriptum: In maliuolam aĩam non intrabit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Cur eñ principium sapientiæ timor dñi dicitur, nisi quia is qui deum timet, se a delictis continet, & innocenter uiuere studet, ne creatorẽ suum offendat? Ab hoc principio proficere

incipimus,& addito discendi labore sapientiam in mysterio absconditam,& credulis tantum humilibusque reuelatam ex diuinis uoluminibus haurimus. Hanc si alibi quæsieris,nusquam inuenies. Latuit philosophos, ignota fuit omnibus gentilium sapientibus,tradita aũt prophetis,Christique discipulis. Vnde ait: Vobis datum est nosse mysterium regni dei,illis aũt incredulis,uidelicet & humana tantũ scientia nitentibus, non est datum. In sanctis ergo scripturis duntaxat quære tibi dei sapientiã,& uerbi dei scientiã,& quære mente pura, cordeque fideli, atque ardenti discendi desyderio: ut quod cupieris,assequi merearis. Dei autẽ sapientia & dei uirtus,Christus est. Hunc scrutare in ueteribus cælatum scripturis,in nouis manifestum,in utrisque admirabilem atque adorandum,summi boni doctorẽ ac largitorem: boni inquã,quod tota gẽtilitatis achademia semper perquisiuit,& nunquam potuit inuenire. Neque enim fas erat,ut tantæ rei, qua nihil homini maius potest contingere,alius esset cognoscendæ monstrator, quam qui esset fruendæ donator atque autor. Minus dignitatis habitura erat nostra religio,si alio quam deo institutore præceptoreque gauderet. Ipse debuit perfectæ beatitudinis iter ostendere, qui ipse esset perfectissimus oĩm felicissimusque, ut soli gratiæ agantur habeanturque tam pro doctrina adipiscendæ salutis,quam pro adeptæ beneficio. Hanc aũt probatissimæ saluberrimæque disciplinæ sapientiam, cum deus in mysterio uelatam daret,per seruos exhibuit: sed cum reuelatã tribueret,per filium uulgauit: tunc in nubis aut ignis figura apparens deus cum hoĩbus est locutus, postea uero deus homo factus cum hominibus conuersari,& præsens ipse cũ ijsdem colloqui uoluit,ut legis & euangelij distantiam cognosceremus. In illa futuri signa sunt, in hoc eorum euentus: in illa umbræ,in hoc ueritas: in illa seruitus,in hoc libertas: in illa promissio,in hoc promissionis impletio atque gratia: in utroque aũt bene beateque uiuendi præcepta: plenius tamẽ exactiusque in euangelio quam in lege: quia legis mediator Moyses,euangelij Christus,per quem redempti ac saluati sumus. Hunc si sequi uolumus,& sanctissimis eius

Matth. 13

inſtitutionibus inhærere, uere ſapientes uereq; beati erimus: & iam non terreni, ſed cœleſtes. Audiamus quid ſuper hac re apoſtolus dicat: Iudæi, inquit, ſigna petunt, &
1.Co.1 Græci ſapientiam quærunt: nos autem prædicamus Chriſtum crucifixum, Iudæis quidem ſcandalum, gentibus autem ſtultitiam: ipſis autem uocatis Iudęis atq; Grecis Chriſtum dei uirtutem & dei ſapientiam: quia quod ſtultum eſt dei, ſapiẽtius ẽ hominibus. In his ergo ſcripturis, quas gentilitas deridet & hæreticorum prauitas impugnat, diſcenda ſapientia eſt. Quia quod hi infirmum arguunt, fortius eſt omni humana uirtute: & quod illi ſtultum exiſtimant, ſapientius eſt omni mundanæ philoſophiæ traditio
Ibidẽ ne. Stulta, inquit, mundi elegit deus, ut confundat ſapientes: & infirma mundi elegit deus, ut confundat fortia. Per piſcatorum quippe & uulgarium hoĩm prædicationẽ ſuperauit philoſophos: & per inermes martyres, regum imperatorumq; potentiam. Quid ni, ſi idem ipſi qui perſequebantur Chriſtianos facti ſunt Chriſtiani, & eccleſię propugnatores, qui eccleſiæ hoſtes erant? Seruire cœperũt Chriſto, qui imperabant mundo. Chriſtus igitur (ut apl's ait) factus eſt nobis ſapientia & iuſtitia & ſanctificatio & redemptio: ut quemadmodũ ſcriptũ eſt: Qui gloriat̃, in dño glorietur. Quis enim hoĩm comparandæ ueræ beatitudinis rationem potuit per ſe cognoſcere, ſi hoc ſolius dei erat docere, cuius ſolius fuit ipã beatitudinem tribuere. Quę
1.Co.2 dei ſunt, inquit, nemo cognouit, niſi ſpiritus dei: nos autẽ non ſpiritũ huius mundi accepimus, ſed ſpiritũ qui ex deo eſt, ut ſcimus quæ a deo donata ſunt nobis: quæ & loquimur, nõ in doctis humanæ ſapientiæ uerbis, ſed in doctrina ſpũs ſpiritalibus ſpiritalia comparantes. Deniq; poſt
1.Co.3 multa de deo ſalutaris ſapiẽtiæ autore dicta ait: Si quis uidetur inter uos ſapiens eſſe in hoc ſeculo, ſtultus fiat, ut ſit ſapiens. Sapientia eñ huius mundi ſtultitia eſt apud deũ. Scriptũ eſt eñ: Comprehendã ſapientes in aſtutia eoꝝ. Et iterũ: Dominus nouit cogitationes ſapientũ, quoniã uanæ ſunt. Vani quippe ſunt, qui ſanctæ trinitatis myſteriũ nõ admittunt, qui ueræ beatitudinis bonum non percipiunt;

quia sibi magis q̃ deo credunt. Quamobrem nobis non humana, sed diuina doctrina institutis cum saluatore nostro dei filio deo gratiæ agendæ sunt, sic dicente: Confiteor tibi pater domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis: ita pater, quoniam sic fuit placitum ante te. Mat. 11

¶ Quod sola sapientia dei efficit beatos. Ca. VI.

ET quoniã sola dei sapientia, nõ uana, sed uera est, p quã solam patet aditus ad beatitudinẽ. Sapientia, inquit Iacobus apostolus, quæ de sursum est, primum quidem pudica est, deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consulens, plena misericordia & fructibus bonis, iudicans sine simulatione. Omnes itaq; uirtutes ista sapiencia nobis diuinitus ostensa in se continet, & credentibus atq; uolentibus eas impartit: in quibus qui se digne exercuerint, illos ut a dño remunerentur, de terreno habitaculo ad cœleste regnum feliciter transmittit. Sapiẽtis erit igitur, omni loco, omĩ tempore, omĩbus in rebus diligenter dispicere quid uelit dñs, & secundum eius uoluntatẽ, quæ iussa sunt facere, quę uetita declinare. Qui sic egerit, & mãdatis dei satisfaciet, & ipse suæ consulet saluti. Quicquid eĩ deo obedimus, quicquid obsequimur, quicquid seruimus, totum in nostram uertitur utilitatẽ: nihil ex hoc ei accedit, qui solus nulla re indiget. Recte ergo Salomon in prouerbĳs ait: Si sapiens fueris, tibimetipsi eris. Nam illud quoq; quod alios docueris, quod ad uirtutẽ hortatus fueris quod uerbo, quod re atq; opere iuueris, tibi cedet ad gloriamq;, tibi magis q̃ ulli alĳ proderit ad adipiscendam ueram felicitatem quã affectas. Ac ueluti illi qui terram purgant, stercorant, arant, occant, obfringunt, modis omĩbus excolunt, sementemq; faciunt: postea uero metunt & fructum colligunt, ita hic noster sapiens alĳs benefaciendo, sibimetipsi sapiet, cum pro benefactis a dño recipere cœperit mercedẽ. Hic idem in omĩbus prouidum ac prudentã se præstabit: nihil eum imparatũ offendet: omnibus quę accidere possunt præsidio opportuno munitus occurret. In aduersis explicabit patientiam, in prosperis humilitatem, Iaco. 3 Prouer. 9

Eccle.10 utriſq; conſtantiã. Apparebitq; in illo quod Salomon ait: Melior eſt ſapientia q̃ arma bellica. Fortior eſt eñ,cuius animum non frangunt aduerſa,neq; turbant iniuriæ, q̃ q
Sapien.5 armis hoſtem ſuperat. Alibi etiam dicitur: Melior eſt ſapientia q̃ uires,& uir prudens q̃ fortis. Nam ſapientia & prudentia bona animi ſunt: fortem aũt & robuſtum eſſe, bonum corporis eſt: & illa quidẽ hoĩs propria, hoc autem cum beſtijs commune. Sapiens tranquille degit,quia perturbationibus temperat: ſenſuum affectiones ratione frenat,& ſaniori conſilio parere compellit. Sapiens linguam quoq; continet,uerboſitatem fugit, ne in multiloquio peccet. Pauca loquitur,ſed conſyderate, nihil leue ab ipſo prolatum auditur,ſed ſerium ſemper & graue põderiſq; multi, Neq; eñ prius uerbum emittit,q̃ quo caſurum ſit cogitet. Sapiens ut ſemper ſapiens ſit,ſtudet, utq; cum Salomo
Eccle.2 ne dicere poſſit: Sapientia quoq; perſeuerauit mecũ. Quęris quo pacto ſemper ſapiens eſſe queat,cum nemo ſit qui non peccet,cũ ſepties in die cadat iuſtus? Sed quẽadmodũ iuſtus cum ceciderit,cito ſurgendo iuſti nomẽ non amittit: ita ſapiens dicendus eſt ſemper ſapiens,qui quoties aliquid ſtulte peccat,ſapienter quod peccatũ eſt protinus emẽdat,& præteriti errati notam inſequentis uirtutis laude cõpenſat. Sapientem ſemper beatum eſſe philoſophi contendunt,eo q̃ ſola uirtute contentus ſit: uirtutẽ aũt ſibi ipſam ſufficere. Patet,quia nihil extra uirtutem, in quo beatitudo eſſe potuiſſet,nouerant. Ignorabãt igitur bonũ illud q̃tum aut quale eſſet,quod debetur uirtuti,quodq; noſtri ſapientes uitæ innocenter laudabiliterq; actæ meritis confidant ſe conſecuturos,& tunc demũ beatos fore, cum illud adepti fuerint. Sed q̃diu in expectatione eius ſunt,nondũ eſſe beatos conſtat,q̃uis ob quandã ſpei certitudinẽ nunc quoq; beati dicantur. Sapiens inquiunt,& in tormẽtis beatus eſt. Recte id quidem ſi de noſtris diceretur,& non de illis qui a uera religione alieni erant. Noſtri eñ uere beati, quos nulla compellere tormenta potuerunt ut Chriſtũ negarent. Porro hi non ſola uirtute contenti erant,quæ prope uana eſſet,ſi nihil eam poſt mortẽ ſequeretur, ſed per ipſa

uirtutis opera deo iungi cupiebãt: quod quia præcipue martyrij patientia præstare poterat, cædi occidiq; gaudebant. Illi autẽ quibus æterna hominis beatitudo ignota erat, nõ quomodo oportuit, sed quomodo poterãt, beatã uitã diffinierunt, atq; ipsam, quoniã longius protẽdere nescirẽt, uirtute quæ in præsenti est terminarunt. Sed quæ nam quæso esset ista beatitudo, quæ simul cũ corpore pecudum more erat finienda? Præterea si sola uirtus beata uita esset, sexcẽties in uita beati essemus, & sexcentiens infelices: quando quidem nemo tam firme stabilitæq; uirtutis est, ut nõ quotidie fere aliquid desipiat, oscitet, deliret, hallucinetur: tot autẽ uicibus nũc accedẽs nũc recedẽns beatitudo nõne uertibilior haberetur rota figulari, & alterno dierũ noctiũq; recursu mutabilior? Non est ergo uirtus uita beata sed illa cœlestis æternaq; felicitas, quæ debetur uirtuti, si uirtus ipsa cum uera religione iuncta fuerit. Beata quippe uita est, quæ nunq; subducitur, nunq; deficit, bonis omĩbus affluit semper, malis uacat, desideriũ implet; deniq; ad summũ bonorũ peruentũ est, cum ad illã peruenitur. Huc accedit q; Christianorum sapientia non ita rigide neq; inhumane circũscripta sit, sicut fuit illa stoicæ sectæ philosophorum, qui docebant sapientem animi passionibus prorsus carere oportere ut beatus sit. Nos enim econtrario definimus. nõ posse sapientem fieri beatum, qui adhuc in corpore uiuẽs futuræ beatitudinis desyderio non ducitur, q pro eo quod aliquando peccauit, dolendo non satisfacit, qui cum benefecerit non gaudet & deo gratias agit, cuius ope in benefaciendo est usus, qui eidem peccare non metuit, cui soli semper plurimũ placere studet, qui deniq; & pauperis et malo aliquo affecti hominis non miseretur. Ea saneuera est sapientia & seruorũ dei propria, cuius hæ sunt passiones. Illa autem Stoicorum prorsus uana, & non hominis sed lapidis potius, nihil sperare, nihil metuere, nihil gaudere, nihil dolere. Si istud sapientia uel uita beata esset, quid in terris lapide & sensu carentibus rebus esse sapientius uel beatius existimari potuisset? Lapidea est igitur illorum & sapientia & beatitudo, non humana. Cum enim ueræ beatitudis

ignari essent, beatitatem ipsam appetitionum quietudinē esse putauerunt, & hanc ad sapientem pertinere uolebāt. At nos uerae quoq; aeternaeq; beatitudini gaudium attribuimus & in deo laetitiam perpetuamq; iucunditatem, amorem etiam & mutuam inter beatos charitatem atq; perfectam. Repudiata itaque gentilium fatuitate, sapientiam quam non homo sed deus docuit sequamur: hanc diuitijs,
Prouer.3 hanc rebus omnibus anteponamus. Melior est acquisitio eius (ut recte Salomon ait) negotiatione auri & argenti primi & purissimi, fructus eius pretiosior est cunctis opibus, & omnia quae desyderantur, huic non ualent comparari. Sola enim diuinae doctrinae sapientia efficit beatos.

Quae sapientia est uitanda Ca. VII.

HAnc aūt uerissimam sapientiam, quam deo tradēte accepimus, quo attentius accuratiusq; amplectamur, quaerendum restat q̄nam sit illa, quā cauere debemus, indigna qdē hoc nomine, cū uerius stultitia sit dicenda q̄ sapientia. Est igiť quaedam sapiētia, quae mundana siue secularis diciť, de qua apl's: Sapientia inquit hu-
1.Cor.3 ius mundi, stultitia est apud deum. Et iterum: Stultam fecit deus sapiētiam huius seculi. Hic sane fuit antiquoꝝ deos colentium error, qui olim uidebatur esse sapientia: sed postq̄ euangelij ueritas etiam ab ijs qui eam persequebāť, recepta est, apparuit colendoꝝ deorum ritum non sapientiam fuisse, sed stultitiam. Tunc Pharaonis sapientium uirgae a uirga Moysi deuoratę sunt, & omne diaboli cōmentum uirtute crucis Christi superatū: tunc mulier sanguine fluens, quā medici secularis disciplinae curare nequerant, tacta Christi fimbria recepit sanitatē: quia gentilitas desijt uictimarum cruorem daemonibus fundere, ubi in Christo deum cognouit, quē in spiritu coepit adorare. Adhuc tamē ista infidelitatis sapiētia in illis perseuerat, qui somnia sortesq; obseruāt, & naturas hominū ex stellarum influxibus pendere iudicāt, & incantationibus diaboli magis q̄ pijs ecclesiae p̄cibus delectantur. In his omnibus stultus fit oportet, q apud deū sapiens esse desyderat, Fuit & alia inter

gentiles sapientia, ueri quidē inquirendi supra q̄ dici q̄at studiosa, sed plane inanis cassiq; laboris, cū inuestigare illud nequaq̄ potuerit, quod nisi deo monstrāte scire nemo poterat. Ista aūt erat philosophorum professio circa ipsam hoīs beatitudinē uarie sentientiū (ut diximus) atq; delirantiū: cū non in coelo sed in terra illā cōstituerēt, q̄rētes ubi nō erat, & ubi esset nesciētes. De his psalmista ait: Defecerūt scrutantes scrutinio. His nonnulli quoq; ex nostris mihi similes uidenť, qbus non est satis nosse quō uerā perfectāq; beatitudinē assequi possint, sed altiora se indagare conanť & ea quidem quæ nisi fides teneat, ratio non explicat, curiosius perscrutari solent. Vnde fit, ut plærumq; ab eo etiā quod recte didicerant, aberrent: & dum Christum se tenere putant, de manibus elapsum non animaduertant. Plena periculi est talis sapientia, ideoq; uitanda: cum scriptū sit: Scrutator maiestatis opprimetur a gloria. Et iterū: Nō plus sapias q̄ necesse est, ne obstupescas. Caue igiť nimis altū sapere, ne forte uel cum hæreticis uetus instrumentū damnes, uel cum iudæis nouum, & cum utrisq; ipse damneris Eccl. 7
dicente dn̄o: Nunquid non in die illa perdam sapientes de Idumæa, & prudētiam de monte Esau? Peribunt utiq; hæretici & dei iudicio condemnabunť, qui terrena sapiebāt. Hoc eīm idumæa interpretatur, & iudęi q cum Esau aduersabantur fratri eius Iacob. i. cū synagoga ecclesiæ Christi, ad quam credentem, primogenita credere nolētium benedictionesq; transierūt. Illud quoq; ad hæreticorum infidelitatem spectare arbitror quod Salomon ait: Ciuitates mu Abdiæ. 1
nitas occupabit sapiens, & destruet munitionē in qua con Prouer. 21
fidebant impij. Omnia quippe impietatis dogmata, quæ illi syllogismis captiosisq; dialecticæ conclusiunculis munimentis insuperabilia esse putabāt, dei sapientia Christus sua uirtute superauit, et euertit, Arrij, Sabellij, Euticetis, Manichæi, reliquorumq; omninm prauitas defecit, sola machumetana extat, ne ipsa quidem diu permansura dicente dn̄o: Omnis plantatio, quā non plātauit pater meus coelestis, eradicabiť. Sed sunt & in ecclesia fortasse nō pauci, q Math. 15
sibi sapientes uidenť, ita ut interdū contradicere audeant

catholicæ ueritati, apud ignaros admirationẽ sui facturi, quasi qui acutius aliquid sagatiusq; explorarint, ꝙ illi qui iampridẽ probati recepti, celebresq; habẽtur. In istos reclamat Esaias, dicẽs: Væ qui sapientes estis in oculis uestris, & corã uobis metipsis prudẽtes, Apud deũ eñ & insipientes & imprudẽtes sunt, qui temeraria præsumptione abducti ad ostentationẽ ingenij magis ꝙ ad ueritatis confirmationẽ loquũtur. Porro omnis disciplina quæ cũ euangelio nõ cõuenit, inutilis est, sapientẽ facere nõ potest, ideo ꝙ nec beatũ. Poesis fabellarũ fictionibus exuberat: Oratoria ad gratiã loquendi artem præfert, Astronomia cœli syderumq; motibus & exinde futurorũ diuinationibus scatet, philosophia sapientiæ studio gloriatur, cum causas rerum naturasq; conquisierit. Sed cũ nulla doctrinarũ istarũ qui hominis finis sit recte uereq; indicare uideatur, nemini discendas dicerem, nisi aliqua in parte diuinæ quoq; sapientiæ scientiã adiuuarẽt. Operæpreciũ erit igitur de his tantũ capere quantũ fideli institutioni conuenire cõstabit, cętera ne noceant respuere: aut enim superflua sunt, aut fini nostro aduersantia: quod autẽ superfluũ est, contemni debet: quod aduersariũ, repelli. De his enim psalmista ait: Nouit dñs cogitationes sapientiũ, quoniã uanæ sunt. Et apo-
Psal. 93 stolus: Nolite inquit, iugũ ducere cũ infidelibus. Quæ eñ
2. Cor. 6 participatio iustitiæ cũ iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autẽ conuentio Christi cum Belial? aut quæ pars fideli cũ infideli? qui autẽ cõsensus tẽplo dei cũ idolis Tantũ abest igitur ut sapiens sit, qui ethnicorũ sapientes præter modũ emulatur ut etiã iniquus & infidelis esse possit cõuinci. Et qm̃ sola dei sapiẽtia, q̃ in sacris literis cõtinetur, uera est sapiẽtia, ideo ipse dñs ꝑ prophetã exclamat, di
Hier. 9 cẽs: Nõ glorietur sapiẽs in sapiẽtia sua, & nõ glorietur fortis in fortitudine sua, & nõ glorietur diues in diuitijs suis: sed in hoc glorietur qui gloriatur, scire & nosse me. Quia ego sum dñs, qui facio misericordiã & iudicium & iustitiã in terra: misericordiã utiq; erga sapientes in bono iudiciũ & iustitiã aduersus sapientes in malo. De quibus Hieremias ait: Sapientes sunt ut faciant mala, bñ aũt facere nesciuerũt. Sa-

pientia iſta doli, calliditatis, uerſutiæ, fraudū eſt plena: iſta deniq; nō hoīs, ſed diaboli ſapientia eſt. Hac armatus erat ſerpens, q decepit Euam: hanc ſequunt̄ illi, de qbus in euā gelio dicitur: Prudētiores ſunt filij ſeculi filijs lucis in gene ratiōe ſua. Ab hac certe uir iuſtus abhorrebit, ut potius ſe cundum deum q̄ ſecundū ſeculum ſapiens ſit: ac nequādo & ipſe ſeculi ſapientium capiatur ſicophantijs, deū cū pro pheta orabit. Ab homine iniquo & doloſo erue me. Luc. 16 Pſal. 42

¶ Quod ſapiens docere alios debet. Ca. VIII

Docuimus & quæ ſequenda ſapientia & quæ fugi enda ſit: reliquum eſt ut eos, qui uera. i. diuina ſapi entia præditi ſunt hortemur, ne creditum ſibi ſalu taris eruditionis talentum in terra defodiant, ſed illic diſpē ſent, unde cum uſuris exigi poſſit, & dn̄o cui negociantur, plurimū lucri accedat. Laxent igitur retia ſua in capturam: alios doceant quod ipſi didicerunt, & non ſibi ſolum, ſed alijs etiam prodeſſe ſtudeant, tantoq; accepto beneficio ſe dignos præſtent. Vt quid enim bonum ſapientiæ tu qui dei benignitate ſapientiam adeptus es, cum proximis nō communicas: ſi nihil inde tibi deperit, ſi communicatum etiam augetur & excreſcit? Quis eſt enim qui docet, & do cendo non aliquid diſcat, & quod didicit non confirmet, cum de memoria facile labi ſoleat & exciderit, quicquid relinquitur irrepetitū? Ita fit, ut ipſe quoq; dediſcas, niſi do queris. Doce igitur ut doctior ſis, aut ſaltem ne obliuioni tradas quod didiciſti. Immo quæ potiſſima alios docendi cauſa eſſe debet, docent beatior ſis: quādoquidem qui eru diunt multos ad ſapientiā, fulgebunt (ſicut ſcriptū eſt) tanq̄ ſtellæ in ppetuas æternitates. Caſſus pene labor eſt, multa didiciſſe: & poſtq̄ didiceris, obmuteſcere. Nunquid non ſapientia clamitat, inquit Salomon, & prudentia dat uo cem ſuam in ſummis excelſiſq; uerticibus ſuper uiam in medijs ſemitis, ſtans iuxta portas ciuitatis, in ipſis foribus loquitur, dicens: Viri ad uos clamito, & uox mea ad filios dominum. Cum ergo docendi officio fungi debeat uir di uina ſapientia eruditus, nonne ſal fatuum erit ſi tacuerit? nonne uerum eſt quod dicitur: Sapientia abſconſa & the- Dan̄. 12 Prouer. 8 Eccle. 20

saurus inuisus, quæ utilitas in utrisq;? Quid iuuat lucernã accendere, & eam ponere sub modio? Profecto si sapiens fueris, non sub modio illam pones, sed sup candelabrum, & alioꝝ tenebras tuæ sciẽtiæ luce depelles. Aut eñ linguã exercebis in prædicando, aut in scribendo manum: ut etiã de te dici possit: Os suum aperuit sapientiæ, & lex clementiæ in lingua eius. Plurimum quidem tibi apud deum meritorum accedet, quoties uel scripseris, uel dixeris aliquid, uel proprio ostenderis exemplo, unde alij meliores effici queant. Qui eñ fecerit & docuerit sic, hic magnus uocabitur in regno cœloꝝ. Ipse dominus noster Christus docuit, nec apostolos suos passus est desidia otioq; torpere, sed spiritu sancto repletos per diuersas orbis partes dimisit, ut errantes docendo in uiam ueritatis reuocarent: atq; illos qdẽ non itineris labor, non persecutionis immanitas ab officio deterruit, & te pigebit illorum saltem, a quibus nihil mali metuis, tuæ sapientiæ medicamenta conferendo, saluti consulere, & multorum animas dño tuo lucrari? Satis hæc de sapientia, nunc simplicioribus detegamus inimici dolos carnisq; pugnas, ne ab ijs incauti imprudentesq; superentur.

Prouer. 31

¶De dæmonum natura Ca. IX.

SEd enim quo facilius callidissimi hostis machinamẽta deuitemus, operæpretium erit, prius naturam eius moresq; cognoscere. Dæmones igitur spiritus sunt, nocendi cupidi, iusti expertes, fastu elati, astu callidi, inter cœlum terramq; habitantes, donec postremo ad inferna detrudantur: ut tanto eant inferius, quãto altius efferre sese conati sunt. Qui ut ei cuius iudicio ad hęc ima deiecti sunt aduersentur, homini inuident, atq; illos maxime infestant quibus beatitudinem, quã ipsi amiserunt, promissam cognoscunt. Gentilitas dæmones alios bonos, alios malos esse dixit: nos uero sub hoc noĩe malos tm̃ intelligimus. Illos eñ spiritus q boni sunt, dei angelos atq; ministros nũcupamus. Neq; certe conuenit eos, quorum diuersa est uoluntas, eodem nomine confundere. Dæmones ergo nequitiæ pleni spiritus inuidiæ acti stimulis hominem semper

ad uitia prouocant, ne ad cœleste regnum, unde ipsi deturbati sunt, transferri mereantur. Idcirco clamat apostolus, dicens: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus, aduersus potestates, aduersus rectores, tenebrarum harum, aduersus spiritalia nequitiæ in cœlestibus: non ꝙ in cœlo sint dæmones, sed in aere, qui quidem his plenus esse creditur. In cœlestibus autem dixit, iuxta consuetudinem diuinæ scripturæ, quæ uolucres quoq; cœli appellat, quas per aera uolitantes cernimus. Magnarum autem uirium esse illos ostendit, principatum & potestatem & regimen eis attribuens: non hoc tamen in omnes homines, sed in illos duntaxat, qui tenebræ sunt. In illos uero qui lux sunt, ius nullum habent, nisi tentandi incitandiq; ad peccandum: ut & ipsi relicto bñ agendi lumine malignæ actionis tenebras diligere incipiant: & cum id fecerint, tunc etiam ipsis dominent̃ ac pręsint. Aequum est em̃ ut qui ab innocentia recedendo sub potestate dei esse noluerit, diaboli subdatur potestati. Potestas autem illius tanta est, quantam deus permiserit, qui eorum opa utitur tam in prauos puniẽdos, ꝙ in bonos probandos, ut hi cũ aduersarij tentamenta uicerint, plus præmij mereant̃, & illi uicti si ad pœnitudinẽ non redierint, tanto iustius cruciẽt̃, quanto diutius expectati sunt ut redirent. Præterea si dæmonis potentiã ex testimonio scripturarum pensare uolumus, profecto homini intolerandam insuperabilẽq; esse inueniemus. Hunc Beemoth & Leuiatan Iob.40
dici legimus: quorum alterum Elephantum, Cethum alterum interpretantur: quæ duo animaliũ genera cũ omnium quę in mari terraq; habentur, maxima sint, maximã dæmonis uim significare uidẽtur: & Elephas qdẽ dæmones aerios designat, Cethus aqueos: nam in utroq; elemento habitare feruntur. Nemo itaq; mortalium tantæ uirtutis est, tantæq; constantiæ, qui eorum uiribus ualeret resistere, nisi ut ualeamus deus præstaret, coercens illorum robur, & nostram simul adiuuans imbecillitatem. Stultus est igitur, qui non totam resistendi spem atque uincendi in deo posuerit. Sit illę licet Abrahã, uel Moyses, uel Dauid, uel Ioannes baptl

ſta,uel aliquis apoſtolorum,ſi propria uirtute,& non ope diuina niteretur, ſtatim ſuccumberet: in deo autem ſperãs uictoria potiretur.Beemoth, inquit, quaſi bos fœnum comedet:hoc eſt,paleas igni comburendas:fortitudo eius in lumbis eius,& uirtus eius in umbilico uentris eius,Illecebris enim ueneręæ uoluptatis, quæ circa lumbos & umbilicum præcipue ſentitur, frequenter impugnat. Oſſa eius uelut fiſtulæ æris,cartilago eius quaſi laminæ ferri.ad duritiam diaboli iſta referuntur: quoniam a malitia quam ſemel amplexus eſt nequit remoueri, & ære & ferro magis obduratus. Sub umbra dormit in ſecreto calami:hoc illud

Pſal.9 eſt q̃d in pſalmo dicit:Sedet in inſidijs in occultis,ut interficiat pauperem dum attrahit eum. De Leuiatam idem fere alijs uerbis p̃dicatur, & uis naturæ dæmoniacæ exprimit, ſupra modũ potẽs atq; uerſuta:q̃ utiq; cuncta hũana ſub-

Iob.41 uerteret,niſi freno arbitrij diuini cõpeſceret.Per gyrũ,inq̃t, dẽtiũ eius formido,corpus eius quaſi ſcuta fuſilia,cõpactũ ſquamis ſe pręmẽtibus:deniq; flãmas fumũq; de illo procedere ait:Ignita enim ſunt iacula diaboli, q̃bus illi q̃ uulnerantur,uel obſcenæ libidinis ardore incaleſcũt,uel fumo inanis gloriæ laborant. De eius etiam in malo pertinacia dicitur:Cor eius indurabitur tãq̃ lapis,& ſtringetur quaſi malleatoris incus.De trãſlatione etiã eius a ſtatu ſuæ ſublimitatis dictum eſt: Cum ſublatus fuerit,timebunt angeli & territi purgabuntur. Iuſti enim deum timent, cum etiã aduerſus angelicam naturam ſeuerum fuiſſe recordant: & territi ſtudent, ſi quid deliquerint, pœnitentia expiare. Quod autem arrogantibus dominetur, & ſuperbos iugo premat mortiferæ ſeruitutis, ex eo patet quod conſequenter dicitur:Non eſt ſuper terram poteſtas quæ comparetur ei: qui factus eſt ut nullum timeret, omne ſublime uidet, ipſe eſt rex ſuper uniuerſas filios ſuperbiæ. Neq; rex ſolum

Iohan.8 ſed etiam pater talium nuncupatur:dicente domino: Vos ex patre diabolo eſtis,& deſyderia patris ueſtri uultis facere.Sicut enim qui opera Abrahæ faciunt,filij Abrahæ ſunt, itaq; qui diabolum imitantur,filij eius dicendi ſunt:non natiuitate, ſed uoluntatis corruptæ ſimilitudine, Ille neq̃,

homicida erat ab initio, & in ueritate non stetit, quia non est ueritas in eo: cum loquitur mendacia, ex proprijs loquitur, quia mendax est & pater eius. Mendacio quippe & fraude primos hoies deduxit in interitum. In ueritate autem non permansit, quia a deo qui ueritas est, per elationem mentis recessit. Timendus est ergo ut homicida, cauendus ut mendax. Nam etiam si quando uera loquitur, mendax proposito est, quoniã ne uerum quidẽ ueri dicendi studio exprimit, sed cura fallendi, ut postq̃ per nonnulla uere prædicata syncereq; monstrata fidem uerbis adeptus fuerit, credulos tandem in foueam præcipitet erroris. Idem q̃uis intimas hoim cogitationes ignoret, eas tamẽ per exteriores motus atq; gestus iudicat & dẽprehendit: tum quocunq; aliquẽ magis inclinari uidet, eo accommodatis tentationibus trahere nititur, suggerens quicquid illum magis appetere conijcit. Tu uero si uis istud uitare periculũ, etiam cum mali aliquid cogitaueris (impossibile ẽ enĩ ne quando mens ad illicita non recurrat) caue ne ad gestum cogitationis indicem prorumpas & enitere ut citius desinat cogitatio intus in anima, q̃ per sensus effusa se foris ostendat. Quod si illa patuerit, acrius impugnaberis ut cogitata opere perficias, & fortasse crebriori certamine labefactus tandem succumbes.

¶ Quare creatus diabolus. Ca. X

QVare inquiet aliquis creatus est dæmon, si tam malus erat futurus, atq; homini ad similitudinẽ dei facto tam inimicus ac tam infestus? Factus fuit quidem angelus dei, ut cum reliquis beatis eiusdẽ generis in cœlo spiritibus beatitudine frueretur æterna. Et licet futuri præscius deus nosset illũ per arrogantiæ uitium a statu suæ conditionis repellendũ, sciebat tamẽ iustis expedire ut crearetur: ne uidelicet deesset illis aduersarius, cuius molestia ad prælium exerceantur, & tandẽ uictoria potiti gloriosius coronẽtur. Hac de causa profecto etiam malos hoies in mundo nasci ac uiuere credimus, non ad suam ipsoꝶ qui damnandi sunt, sed ad illoꝶ qui saluandi utilitatẽ: ut cum nullo maloꝶ odio, nulla persecutione, nullis iniurijs, a iu-

stitię pietatisq; proposito repelli potuerint, multo plus gratiæ sibi apud deū compararent, q̃ comparassent, si nihil in uita aduersi paterētur. Ad hæc ipsa summi rerum opificis prouidentia cum bona multa condidisset, etiam mala quędam his contraria fieri iussit, ut bona maloꝝ comparatione optabiliora redderet. Paradisum itaq; magis desyderamus, quia scimus & infernū esse: uitam propter metū mortis plus diligimus. Lucem iucundiorē nobis facit molestia tenebraꝝ: sanitatē anxietas ægrotationis præstat gratiorē, & ut ad uirtutis culmē studiosius niteremur proposita peccatoribus supplicia compulere. Ergo & diabolus ideo creatus, ut eius fœditate offensi magis affectaremus inferi cō
Coloss. 2 sortio angeloꝝ. At etiā quæri potest, quomodo diabolus adhuc pugnat, cum Paulus dicat, q̃ Christus dominus exuerit principatus & potestates triumphās eas in ligno crucis? Potestas quidē diaboli per crucem Christi ita facta & triumphata est, ut eos ille dimittere liberos fuerit coactus, quos ei primorum parentū crimine corrupta origo subdiderat: quosq; idem idoloꝝ cultura subuersos iugo perniciosæ seruitutis oppresserat. Cessauit itaq; mundus dęmones pro dijs habere post euangelij uulgationē: cessauit & infernus fidelium animaꝝ esse receptaculum, cum Christus in cruce se confitentibus promittere cœpit paradisum. Coluber tamē tortuosus hac tanta potestate exutus, aliud fallaciaꝝ genus commētus est: disseminare hæreses cœpit, & ad uitia concitare. Atq; hoc illi permissum (sicut diximus) ut sanctoꝝ robur atq; constantia innotescat, & scelesti tūc saltem, cum damnati fuerint, intelligant, q̃ immundo spiritui obsecuti sint, q̃ bono dn̄o derelicto. In istos igitur &
Esa. 55 pro iustis in Esaia exclamat deus, & ait: Ecce ego creaui fabrum, sufflantē in igne prunas, & proferentē uas ī opus suum, & ego creaui interfectorē ad disperdendū om̄e uas, quod fictum est contra te, & oēm linguam resistentē tibi iudicio iudicabis. Diaboli itaq; uasa sunt, qui erroribus catholicam fidem impugnant, atq; ab ijs qui pro ueritate resistunt damnandi, ut & uicti pœnas, & uictores gloriam sortiantur: Sequitur em̄: Hæc hæreditas seruorum domini,

& iustitia eorum apud me dicit dominus.

¶De nominibus demonum proprijs. Ca. XI.

AD hæc ut plenius dæmonum deprauata natura nobis nota sit, scrutemur in scripturis, quæ uarie aliquãdo appellati fuerint, & ipsa nominũ diuersitas diuersa illorum uitia monstrabit; atque ut a proprijs peculiaribusque incipiamus. Dæmones uocantur, non quia dæmões id est, scientes sint, sed dimenim (ut Eusebius inquit) hoc est, terrere consueuerunt: terrori enim sunt nobis, cum uisibiles apparent. Diabolus appellatur, quia peccatorum accusator est: quem enĩ græci diabolum, eum nos criminatorem dicimus. Sathanas & Zabulon hæbraicum est: hic fluxus noctis interpretatur, ille aduersarius: quoniam in tenebris dæmonũ sunt opera, & perpetuo odio persequuntur sanctitatem. Hi etiam spiritus nuncupantur, sed non sine additamento malitiæ uel nequitiæ. Spiritus eñ sunt, omni prorsus prauitate pleni, omni immunditia referti. Belial interpretatur absque iugo uel absque dño. Nam superbia elatus dixit: Ponam sedem meam in aquilone, & ero similis altissimo. Excusso igitur obedientiæ iugo dominum pati noluit, ideo ad ima deiectus adhuc non cessat superbire, & homines conculcare uelle. Asmodeum in Tobia legimus, Interpretatur autem facturæ iudicium uel plasmatio iudicantis. Quia factus est ad malorum uindictam, probationem uero bonorum. Beelzebub muscarum deum sonat. Nam cum omnibus retia intendat, muscas tantum, id est, infirmos capit, fortioribus non præualet. Mammona syrum hæbreo mixtum uocabulum est, & diuitias uel cupiditates designat. His ille imprudentium mentes implicat, ne deo seruire queant cum mammone cœperint famulari.

Dæmones | Diabolus. | Sathanas | Zabulon | Belial. | Spiritus nequam. | Asmodeus | Beelzebuh | Mãmona.

¶De nominibus demonum brutalibus. Ca. XII.

DEmonibus præterea, quoniam ex angelica in brutalem quodammodo conuersi sunt naturã, bestiarum noĩa tribuit scriptura. Vnde & Dauid orat dominum, dicens: Ne tradas bestijs animas confitentes tibi. Et idem alibi: Increpa, inquit, bestias calami. Fragilis est eñ ut calamus, qui se ab his uinci patitur & non potius

Bestiæ. | Psal. 72

Ezech. 34 ad auxilium dei recurrit ut uincat. In Ezechiele quoq; pro mittit dñs factur̃ se, ut cessent bestiæ pessimæ de terra: qđ partim in primo Christi aduentu impletum, partim in secundo implendũ credimus, cum oẽs bestiæ istæ in baratrũ

Leones. inferni detrudentur, Hi & leones & dracones dicuntur, q̃a

Dracones. nunc aperte nos inuadunt ut leo, nunc occulte nobis insidi

Aspis. antur ut dracones. Aspis quoq; diabolus est & Basyliscus,

Basyliscus. illis duntaxat quos primo congressu superat. Aspis quippe morsu, Basyliscus aspectu statim perimit: uiro aũt iusto dicitur: Super aspidem & basyliscum ambulabis, & concul

Beemoth cabis leonem & dracoñ. Beemoth & Leuiatan in histo-

Leuiatan ria Iob legitur, quos Elephantũ & Cetum uocari diximus alter tamẽ proprie bestialis interpretatur, alter persequens eos; quasi eñ ferocissima bestia nunq̃ ab hoĩm persecutio

Vulpis. ne conquiescit. Vulpis præterea quia fraudulentus est appellatur, ut in psalmo, Partes uulpium erunt: & qui uersutiam eius imitatur, uulpis est, ut in euangelio de Herode:

Sãguisuga Ite dicite uulpi illi. Sanguisugam Salomon uocat in Prouerbijs; Sanguisugæ, inquit, duæ sunt filiæ, dicentes affer affer. Quæ sunt istæ filiæ, quæ q̃tumuis afferas non satiantur, nisi libido & auaritia? quibus qui illaqueatus fuerit, ei diabolus erit uere sanguisuga, exhauriens eius sanguinem per concupiscentiã, & spiritum per concupiscentiæ adim-

Serpens. pletionem, ut corpori simul animæq; noceat. Idem serpẽs

Scorpio. dicitur & scorpio. Mera eñ uenena sunt, quicquid ille sua det. Huius tamẽ periculi metu seruos suos liberat saluator, dicens; Ecce dedi uobis potestatẽ calcandi super serpentes

Esa. 14 & scorpiones. In Esaia est scriptum: Implebuntur domus eius draconibus, habitabunt ibi strutiones, & pilosi saltabunt ibi, respondebunt ululæ & syrenæ in delubris uoluptatis. Dæmonũ hæc noĩa sunt, Domus eorum es, si perdite uiuis; draco tibi est diabolus, si uirosos eius afflla-

Strutio. tus non deuitas; strutio tibi est, si terrenar̃ rerũ curis impli caris Licet eñ pennas habeat strutio, nunq̃ tamẽ a terra

Pilosus. subleuatur. Pilosus tibi est, si in uitijs consenescis; pilosa

Vlula. nanq; est senectus. Vlula tibi est, si in tenebris uitam agis & ab eo auerteris qui ait: Ego sum lux mundi. Vlula eñ

nocturna est auis. Denique Syrena tibi est in delubris uoluptatis: si cantibus amatorijs delectaris, cytharæque sono ad lasciuiam carnis concitante. Aiunt enim Syrenas olim in siculo littore uiros prænauigantes cantu demulcere & cõsopitos laniare solitas: facile ab his capietur, qui obturatis uelut Vlizes auribus non pertransierit. Dæmones præterea uolucres cœli appellantur, quia semen uerbi dei, quod in duro solo & nullo compunctionis uomere proscisso cecidit, rapiunt protinus & absumunt. Sic aũt indurato hoĩ diuina in Ezechiele iustitia minaciter intonat & ait: Bestijs terræ & uolatilibus cœli dedi te ad deuorandum. Hi sunt locustæ illę in Apocalypsi, equis similes bellatoribus: quia feroces, & super capita eorum coronæ similes auro: quia superbi, facies hoĩm & capilli mulierũ, quia utrique sexui insidiantur: dentes leonũ, quia quos uicerint, perimũt: loricas ferreas habent, quia in malicia obduruerunt: alis perstrepunt, quia uelociter oĩa permeant: caudas scorpionũ aculentas gerunt, quia unus eorum finis est nocendi hominibus. Et habent, inquit, supra se angelũ abyssi cui nomen hebraicæ Abadon: quod est exterminans. Extorres enim à cœlesti patria facit, qui suæ consentiunt tentationi. Quis unquam tam terribilium bestiarũ, tam malignorũ spirituum, uel sæuitias uel dolos posset euadere, nisi periclitãtibus dominus opem afferret, nisi furorem eorum uis diuina cohiberet astumque reprimeret?

Syrena

Volucres.

Ezech. 29

Abadon.

De nominibus demonum publice dignitatis. Caput. XIII.

ET hęc quidem a brutis animalibus mutuata noĩa: illa ab hominibus, q̃ partim publicæ dignitatis sunt, partim conditionis priuatæ. Nam & rex dicitur, ut in Prouerbijs: Vę tibi terra, cuius rex est puer. Diabolus puer est, quia non senescit, nec ætatis damna sentit. Væ autẽ & terreno homini, qui immundi spũs imperio paret. Idẽ Pharao est rex ægypti, rex tenebrarũ: id enim interpretatur ægyptus. Pharao ergo est, qui populo dei est molestus, nolens eum dimittere, ut sacrificium offerat deo, sed ut sibi seruiat, ad terrena & lutea opera compellens. Est & Seon

Rex, Puer

Seon,

rex Amorreorum. Seon arbor infructuosa interpretatur et procera, utrunque dæmoni conuenit, qui nullũ ex se boni fructum gignit, & supra modum effertur superbia. Amorræi amaritudinem adducentes uel loquentes dicuntur. Quid autem amarius hæretica prauitate? Hæreticorũ igitur Seon iste rex est, ut cum illo simul pereant, si ab eo ad Christum qui ueritas est, non conuertentur. Hic est ille Seon superbus qui fideles Israelitas nõ sinit in pace transire p fines regni sui, obstatque armatus inito tñ prælio succumbit. Tentare em̃ dæmon sctõs potest, uincere non potest, deo cui seruiunt protegẽte. Hic idem est Balach rex moabitarũ, qui Balaam diuinũ compellebat, ut fideli populo malediceret: cui aũt deus benedixerat, ei Balaam maledicere nequit. Balach exclusio interpretat̃ & deuoratio. Ideo ergo Balach est diabolus, quia seruos dei ab hæreditate cœlestium bonorũ excludere molitur. & in illos infideliũ excitat odia persecutionibus cupiẽs auertere a fide, atque auersos deuorare. Idem est rex Gai. Gai prgruptũ dicit̃ siue uorago, quæ est infernus dæmonũ domiciliũ. Hunc regem Gai Iesus in bello uictũ cœpisse memorat̃, crucique affixisse, exercitum eius fudisse, urbẽ uero igni succendisse. Ducẽ ergo Iesum sequamur, atque aduersus regẽ Gai bellãdo præualebimus, & si nos uexillũ ferre crucis uiderit, in qua Iesus noster semet crucifigendo illũ crucifixit, metu perculsus concidet, uel in fugã conuertet̃. De quo per Esaiam fuit prædictũ: A facie dñi pauebit Assur uirga: hoc est, cruce dñi percussus. Vrbs aũt eius cui dominabat̃, gentiles erant: quę tunc quidem concremata est igni, cum gentiles ad Christũ cõuersi. Ignẽ inquit, ueni mittere in terrã, & quid uolo nisi ut ardeat? Hic idem diabolus Nabuchodonosor est rex Babylõis. Nabuchodonosor, sedẽs in angustia agnita exponit̃. Diabolus em̃ creatori suo rebellis, quãuis agnoscat errorem suũ: qua tamẽ superbia est, nunq̃ adduci potest, ut ipm peccati pœniteat. Rex aũt est Babylonis, in illos exercens imperiũ qui errore aliquo confusi sunt: nam Babylon cõfusio dicit̃. Hic obsedisse hierusalẽ describitur, hoc est hoi fideli tetendisse insidias, proprijs tamẽ uiribus ciuitatẽ capere nequi

Amorræus

Deut. 2.

Balach.

Rex Gai.

Iosue. 8

Esa. 3.

Nabuchodonosor.

uit,donec rex Ioachin.i. rationalis animæ pars ultro se illi tradidit. Captus igitur Ioachin iste,qui capi uoluit,de Hierusalē transfertur in Babylonē,de uirtutibus ad uitia. Itaq; nisi nostra sponte manū dederimus diabolo,& eius malignæ suggestioni cōsenserimus:oppugnare quidē arcē animæ nostræ poterit,expugnare nō poterit: & hæc sane sunt publicæ potestatis magis insignia noīa quibus illū dignū nō sua merita,sed hoīm pctā fecerūt,ueniamus ad priuata

De nominibus dæmonum priuatæ conditionis. Caput. XIIII.

PRimogenita Aegypti sunt dæmones inter oēs nequitia primi,dicente dño: Meum est oēe primogenitum, ex quo percussi primogenitos in terra Aegypti: sanctificaui mihi quicquid primum nascitur in Israel. Certe nisi dñs noster Iesus Christus primogenitos Aegypti percussisset,principatus(ut apostolus ait)& potestates aduersas traducens & triumphans in cruce, sanctificatio eius,qui est primogenitus oīs creaturæ, ad nos peruenire minime potuisset. Qui ergo non uult cum primogenitis Aegypti percuti,permaneat in benedictione primogeniti Christi,ut saluus sit. Hi etiam Sydonij nominanī.i.uenatores. Qui autem homines erunt & non bestiæ, Sydonioꝝ istorum uenatione capi non poterunt. Ad bestiarum eñ, non ad hominum capturam pertinet uenatio. Ille tamē ex homine in pecudem uertitur,qui peccat:dicente propheta Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus,& similis factus est illis. Hi etiam Chaldæi nuncupantur, quos in Abacuc propheta se suscitaturū minatur dñs aduersus iustoꝝ contemptores. Ecce,inquit,ego suscitabo Chaldæos,gentem amaram & uelocē, ambulantē super latitudinē terræ,ut Possideat tabernacula non sua. Chaldæi quasi dæmones, uel quasi feroces interpretantur,& quoniā per latitudinē ambulāt quæ ducit ad Perditionē,tu tibi econtrario uiam arctam elige quæ ducit ad salutē,& Chaldæi isti non ingredientur tabernaculū in quo habitare uiderint Christum,sed tabernaculū uirtutibus uacuū & uitijs patens;hoc est, praui hominis animā,

Primogenita ægypti. Sydonij Psal. 48 Chaldæi Abacuc.1

quæ ante peccatum dei erat, post peccatũ uero data est sathanæ in possessionẽ, ut sua sit per reatum, quæ sua non est per naturam. In eodem propheta malignos spũs etiam Aethiopum uocabulo significatos constat. Pro iniquitate, inquit, uidi tentoria Aethiopiæ. Tentoria Aethiopiæ sunt omes iniqui, increduli, impudici, auari. In his eñ habitãt horum carnibus uescuntur. De eiusmodi hoie in psalmo ẽ dictum: Dedisti eum escam Populis Aethiopũ. De iusto autem & fideli dicitur: Coram illo procident Aethiopes: horum interpretatio tenebrarũ & caliginis est. Quam ergo miserum est, quod omi calamitate infelicius, seruire tenebris, & a deo qui lux est recedere? Dæmones præterea sunt gygantes, quos in Esaia aduersus Babylonẽ, id est animã in peccatis confusam a dño suscitandos legimus. Sunt etiã calumniatores, ut in psalmo: Humiliabit calumniatorem. Vir etiã iniquus, & homo inimicus est dæmon: ut in psalmo: A uiro iniquo eripies me. Et in euangelio: Inimicus homo in medio tritici superseminauit zizania. Idem est Barrabas, qui adhuc inter Iudæos homicidia peragit incredulitatis. Et ne ignoremus angelũ aliquãdo dei fuisse, post reatum etiam angelus noiatus est: nõ tamẽ bonus, sed malus: non dei, sed diaboli. Vt est illud in psalmo: Immissiones per angelos malos. & illud in euangelio: Ite maledicti in ignem æternũ, qui paratus est diabolo & angelis eius. Qui quoniã transfigurat se aliquando (ut apostolus ait) in angelum lucis, prudentia opus est ad ignoscendos spiritus Ex fructibus eorum cognoscetis eos. Quoties mali aliquid uel a fide alienũ suggerere cœperint: certũ erit, sub illa luce dæmonis tenebras latere, & simplicibus laqueum intendi.

Abac. 3 — Aethiopiæ — Psal. 71 — Gystantes. — Calumniatores. — Vir iiquus — Homo inimicus. — Barrabas. — Angelus malus.

¶ De denominatione demonum a rebus inanimatis. Caput. XV.

POstremo ut apertior eius nequitia sit, nonnulla nomina etiam a rebus inanimatis sortitus est. Nam & gladium & clypeũ appellatum in sacris literis apparet. In Ezechiele: Gladius exacutus & limatus ut cedat uictimas. Et paulo post: Veniat, inquit, gladius regis Babylonis, Hoc gladio impios concidendos minatur dñs, nisi cor-

Gladius. — Ezechi. 21

riganť. In Naum propheta dicit: Clypeus fortiū eius ignis. Iste ignitus clypeus homines urget in libidinem, ut p stupra adulteriaq; traductos mactet gladius exacutus. Turpis em̄ uoluptatis finis est interitus: breuissimum est quidem quod delectat: quod aūt torquet & excruciat, æternū est. Rursum in Ezechiele mons Seir nuncupať: Hæc dicit dn̄s deus: Ecce ego ad te mons Seir, et extendā manū meā sup te, & dabo te desolatum atq; desertum. Seir interpretať hispidus, & pilosus. Diabolus quippe Esau pilosi ptes secutus aduersus populum Iudæ. i. confessionis, illos uidelicet qui Christum confitebantur, sese erexerat: & montis instar superbia elatus regnabat inter fideles. His aūt ad Christum conuersis, ille desolatus est & desertus: quod futurū de eodem monte Zacharias quoq; uidit cum diceret: Quid tu mons magne? coram Zorobabel in planum. De Zorobabel enim natus est Christus, cuius uirtute concidit regnum diaboli. Hic ille mons est, de quo etiam in euangelio dicitur: Si habueritis fidē ut granū synapis, dicetis mōti huic transi hinc, & transibit. Non itaq; montes p fidem transferendos dixit dn̄s: quid em̄ id iuuaret? sed diabolum repellendum. Reor hunc ipsum ab apostolo profundū dici ubi ad Ephesios scribens ait: Vt possitis cōprehendere quæ sit latitudo & longitudo & profundum & altitudo: hoc est, ut queant intelligere & ista media quæ in latum longūq; tenduntur, & quæ in imum potestates inferas. & quæ in sublime, angelicas uirtutes: ut uidelicet presentia bn̄ dispõnāt ratiõe futurorū: in quibus necesse est, aut supplicia pati, aut beatitudine perfrui. Ad hæc pluuiam illam & flumina & uētos in euangelio, quorū impulsu domus male fundata euertit dæmones esse intelligimus: qui neminem quidem supplantāt facilius, q̄ eos qui in se, cū solubilis arena sint, confidunt: & Christo qui petra ueritatis est, non innituntur. Diabolus p̄terea uia pctõrū dicitur, dicente psalmista: Viā pctõrū dispdet. Et alibi: Via impiorū peribit. Si diabolum seq desieris, & Christo cœpis adhærere, uia pctõris peribit & anima pœnitētis erit salua. Idē hūani gn̄is ppetuus hostis etiā olla ardens dicitur, dicēte Hieremia: Ollā succensam

ego uideo. In ea excoquendi sunt habitatores terræ, & nõ peregrini neq; aduenæ, quorũ conuersatio in coelis est. Idẽ
Deut. 30 postremo mors appellatus est, dicẽte domino: Ecce posui
Mors. ante oculos tuos uitam & mortem, hoc est, me uitam, & diabolum mortẽ. Si ergo Christum tibi elegeris, uiues: si diabolũ, morieris. de quo apl's etiã dixit: Nouissimus inimicus destruetur mors. Illis duntaxat destruetur, qui a dextris iudicis consistere iussi erunt. Aduersum sanctos enim nullum ius ultra diabolo erit, ne tentandi quidem. Quoniam hi cum Christo ibunt in uitam æternam, diabolus aũt & angeli eius & omnes impij in ignem æternum. Ac ne plura id genus perquirere otiosum sit, hic ille est, cui nomina mille, mille nocendi artes. Cuius uiribus quis resistet, cuius insidias quis euitabit, nisi qui fidei speiq; & reliquarum uirtutum armis munitus fuerit: & cum aduersario cõgressurus uincendi fiduciam non in se, sed in deo habuerit? Hæc de nominibus, nunc reliqua distinctius dispositiusq; consyderanda sunt

¶ Quod tentationes pati necesse sit, maxime circa principia conuersionis. Ca. XVI.

QVamdiu in corpore uiuimus, aut a diabolo, aut a sensuum nostrorũ concupiscentia molestias pati ne-
Ecci. 2 cesse est. Propterea quidẽ in ecclesiastico est scriptum: Fili accedens ad seruitutem dei, sta in iustitia & timore, & præpara animam tuam ad tẽtationem. Et in Iob
Iob. 7 Tentatio est uita hominis super terram. Ille uero qui uitã magis religiose ducere decernit, maiorem sustinet dæmonum inuidiam. Nam cum ipsi a deo recesserint, ei maxiẽ irascuntur, quem deo proxime accedere animaduertunt.
2. Timo. 3 Vnde apostolus: Omẽs, inqt, q uolũt pie uiuere in Christo Iesu, psecutionẽ patiunt. Eos etẽ nequissimi spũs uel per insomnia illudere contẽdunt, uel p horrẽdas apparitiones terrere, uel per blandimenta turpis uoluptatis irretire: & quamuis uicti semper discesserint, semper rursum ad pugnam armantur, semperq; occasionem nocendi quærentes nusquã absunt, repulsi astant, fugati redeunt; dicta factaq; nostra, gestus insuper ac motus speculantur quæ si

ad malum inclinari uiderint, lætantur, & modis omnibus ad perpetrandum ſcelus urgent: in ſumma facere quippiam nequimus, quin illi omni loco, omĩ tempore circa nos ſint, nobiſcum commorentur. Sic filij Iuda ſuperare quidem Lebuſæum potuerunt, delere non potuerũt, unde cũ eis etiam habitaſſe dicitur. Sic filij Ephraim & Manaſſe Ioſue.15
ſubieciſſe certe ſibi Chananęum feruntur, non tamen eum Ioſue.16
interfeciſſe. Tentationes igitur uincere poſſumus, ne autem Ioſue.17
tentemur efficere non poſſumus. Quod ſi dominum ſerpens tortuoſus & in omne nefas confidentiſſimus, tentare auſus eſt, quanto magis domini ſeruos? Nunquid nõ in euãgelio legimus, ꝙ ipſos etiam dñi apoſtolos inuaſit quandoqȝ tentatio, nec inuaſit ſolum, uerum etiam ſuperauit? Iudam uicit auaritia, Petrum timor, filios Zebedæi honoris appetito, quoſdam quis ex ipſis maior eſſet contentio, quoſdam dominicæ reſurrectionis in credendo ambiguitas. Ex omnibus tamen unus Iudas perijt, quia ueniam deſperauit. Cæteris uero benignitas domini ſubuenit, ueniamqȝ indulſit: quia & ambitionem conuerterunt in humilitatem, & contentionem in concordiam, & dubitationem in fidei firmitatem, & metum in audaciam, etiam inter ſæuientes tyrannos Chriſtum confitendo. Datus erat et Paulo angelus ſathanæ, qui eum colaphizet: unde exclamans ait: Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem Ephe.6
& ſanguinem, ſed aduerſus principarus, aduerſus poteſtates, aduerſus rectores tenebrarum harum, aduerſus ſpiritalia nequitiæ in cœleſtibus. Quomodo enim fortiſſimi athletæ uirtus probaretur, niſi ipſe contra fortiſſimos dimicaret? Nobis uero ut minus perfectis ex diuina diſpenſatione minor incumbit lucta. Adhuc enim & aduerſus carnem pugnamus, & dæmonum inferiorum inſidias patimur, quoniam nondum tãtum uirium cõcepimus, ut cũ principibus & poteſtatibus manũ cõferere ualeamus. Pro ceꝝ eccleſiæ iſtud certamen eſt, ut cum potẽtibus pugnando plus gloriæ referãt ex uictoria. At uero poſtq̃ carniſ deſyderia pietatis ac iuſtitiæ ſtudio mortificauerimus, tũc et ipſi poterimus dicere: Nõ ẽ nobis colluctatio aduerſus car

nē & sanguinem. Interim si in hac leuiore ac proletaria pugna nō uicerimus, quō in magis graui bello principū atq; rectorꝝ uincemus? Porro si strenui militis operam in turba præstiterimus, iā certe altius promoueri merebimur, ut uidelicet inter decuriones, uel centuriones, uel tribunos etiā ac duces censeamur. Quod si peruenire cupimus, ipsa militiæ nostræ rudimēta atq; principia fortiter cōstanterq; nobis exequenda sunt, nec committendū, ut a lixis & calonibus uincamur, qui principes quoq; eorum optamus Christo adiuuante subiugare, ut quo difficilior fuerit uictoria, eo maius quoq; speremus præmium.

¶ De duobus tentationum generibus. XVII

TEntationum aūt duo sunt genera. Aut ēm a deo tentamur ut probemur aut a carne & diabolo, ut peccemus. Tentauit deus Abraham ut obedientissimū sibi esse ostenderet. Tentauit filios Israel, quemadmodum in Deuteronomio legitur, quadraginta annos per desertū deducendo: ut notū foret, quantæ cōstantiæ sint in illis obseruandis, quæ sibi mandata præceptaq; erant. Vnde in
Psal.65 psalmo dicitur: Probasti nos deus: igne nos examinasti, sicut examinatur argentum. Igitur tentatio domini, tentatio probationis est, nō malitiæ neq; præcipitationis. Qua
Iaco.1 propter Iacobus apostolus ait: Nemo cum tentatur dicat, quoniam a deo tentatur & ne ambiguum relinqueretur, de qua tentatione hoc diceret, subiunxit: Deus enim intentator malorum est, ipse aūt neminem tentat ad malum: unusquisq; uero tentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus: deinde concupiscentia cū conceperit, parit peccatum: peccatum uero cum cōsummatū fuerit, generat mortem. Tentatio ergo carnis & diaboli semper prouocat ad peccandum. Quare de istorꝝ tentationibus nobis assidue aduersantibus nunc est tractandū: & prius quidem de ipsa diaboli tentatione, q carni simul insidiatur & spiritui. Aperiamus igr̄ dolos eius tendiculasq; & laqueos, ut deprehensis inimici fallacijs facilius euitetur mortis periculum, &
Diabolus certius uitę ęternę bonū speret. Hic est ille deterrimus Pharao, q nos uetat exire de ægypto, seculiq; uanitatibus renū

ciare, & Moysen sequi in desertum, ac tandem Iesu duce promissionis terram intrare. Hic est leo rugiens, qui circuit quærens quem deuoret. Hic est fur & latro, qui non uenit nisi ut furetur & mactet: hic est deniq; lupus rapax, dominico ouili semp insidiãs, rapiẽs et dispergens, & nullo unq̃ sanguinis haustu satiatus: nũc promissis allicit, nunc terret minis, nunc assentatione blanditur, nunc etiam uerberibus compellit. Promissis quidem primos nostros parẽtes prostrauit. Eritis, inquit, sicut dij, scientes bonum & malũ, & nequaq̃ moriemini. Minis aũt grassatus est in martyres pariter & uerberibus, cum idolatras ut in eos desæuirent concitasset. Primi nobis documẽto sunt, ut neq; blandimentis neq; pollicitationibus eius ullam adhibeamus fidem. Secundi ut omnia prius extrema pati parati simus, q̃ deo peccare. Nec bellum igitur minanti pareas, nec pacem offerenti credas. Pax eius pax Ismahelis est qui Godoliam amice inuitatũ nihilq; mali suspicantem inter epulas interemit. Bello autem neminem superat, nisi qui inductionibus eius assentit: deniq; quicquid agit, quicquid molitur, eo tendere noueris ut fallat, cunq; deceperit, ut interimat, & quidem morte illa quæ semper cruciat, & mori cupientes, mori nunq̃ sinit. Idem signis etiam præstigijsq; mentem hominis nititur obstupefacere, trãsmutatq; se in angelum lucis, ut cum dei angelum uel sanctorum aliquẽ esse credideris, facere non dubites quod imperauerit. Apparet aliquando sub specie comptæ formosæq; mulieris, ut ad libidinem incendat: aliquando monstrosum & horribilem se ostendit, ut exterreat. Tu ergo tantæ malignitatis atq; fraudis non ignarus diligenter animũ aduerte, atq; tecum tacitus examina, quo tẽdant eius uerba, quid gestus exigant, quo alienæ imaginis figmenta prouocent & caue nequid cõmittas, aut a fide alienũ, aut ab honestata diuersum, aut uoto castitatis contrarium, neq; ut susceptũ pro amore dei uitæ profectioris propositũ uanis inimici terroribus agitatus derelinquas. Nihil tibi diabolus nocere poterit, q̃diu tu cum deo tuo constanter ambulaueris, dicẽs: Dñs mihi adiutor & ego despiciã inimicos meos. Fortior

Hiere. 14

Iosue.5 cunctis dæmonibus est, q innocẽtiam seruat & in deo cõfidit. Quod si etiam uerus tibi de cœlo angelus uel sanctus aliquis apparuerit, nihil offendes inquirendo, an uere is sit qui uidetur. Iesu Nauæ uir multæ pietatis atq; fidei, cũ uisibili specie angelus ei occurisset, nõ dubitauit interrogare illũ, dicens: Noster es an aduersarioꝝ? nec ante iussis eius
Iudicũ.6 obediuit, q̃ꝫ q angelus dei esset, cõpertũ habuit. Gedeon quoq; ad liberandũ ab hostili uastatiõe populum electus angelum uidit, loquentemq; audiuit, & tñ da mihi signũ, inquit, q tu sis q loqueris ad me: accepto aũt signo credidit: uterq; tibi exemplo sit, ne uisis eiusmodi nimis cito fidẽ adhibeas, donec argumento aliquo tibi ueritas constet. Tum si qua adhuc residua erit suspitio, illi qui ætate & sapientia p̄stant, erũt consulẽdi, ex eoꝝ sentẽtia iudiciũ faciendũ. Arrogantis est dubijs in rebus proprio sensu niti, & alioꝝ nolle audire cõsilia: facileq; erroribus patet, qui suæ semꝑ plus tribuit, q̃ꝫ prudentiæ alienæ. Vbi aũt non auri neq; argenti, sed quod his p̄ciosius est, animæ periculum imminet, etiam tuta metuere sapientis est.

Quod diabolo imminutæ sint vires. Ca. XVIII.

Verũtamen si qua solito grauior ingruerit tentatio, non cadamus animis, imminutæ sunt diabolo uires in saluatoris nostri aduentu, ipso dicẽte: Nũc iu-
Iohan.6 diciũ est mundi, nũc princeps huius mundi eijcietur foras: Eiectus est em̃ de cordibus multoꝝ qui idola colebant: desijt ille nequam ita late regnare ut solebat, nec iam tantũ in se confidentię alit, licet arrogãtissimus sit, & audito tantum Christi nomine contremiscit. Postremo ita ille diuinæ erga nos miserationis constringit̃ freno, ut nocere nisi per-
Math.8 missus nequeat. Nam si expulsus ab hoĩe intrandi in porcos non habuit potestatem, donec concessit ipse cuius iussu pellebatur, quanto minus offendere poterit hominẽ nisi deus uoluerit. Bono igitur animo simus & certissima uincendi spe ad pugnam accigamur. Dñs noster nõ sinet nos tẽtari supra id quod ferre possumus, sed faciet (ut apls ait) cũ tentatione prouentum, ut possimus resistere. Permisit sane etiã patiẽtissimũ uiꝝ Iob tẽtari & calamitatibus affici

non ut diabolo faueret sed ut hominis uirtutem manifestam faceret. Nō potuit inimicus neq; opum rapina, neq; filiorum orbitatē, neq; corporis in tabē cōuersi morbo, illius uincere cōstantiam, & quem deijcere sperabat, ei maioris gloriæ adipiscendæ præbuit occasionē: ut inter erumnas beatior fieret, q̄ cum prosperitatibus abundaret. Quis enī ante hac patientiam eius laudauit, quam postea omēs admirati sunt? Hæc, est igitur causa quare nobis dn̄s dederit aduersarium, quare ab eo nos tentari uoluerit, ut uidelicet cum uicerimus, milites suos impator benignissimus tanto magis remuneret, quanto magis prompte ac strenue certauerimus. Ad pugnam quippe non ad quietem in hoc terræ theatro missi sumus, ut neq; fortes nisi p̄cedētibus meritis mercedē accipiant, neq; ignaui mulctam, nisi cū ab hoste uicti apparuerint. Non est otiosa dei militia: placuit ei fideles suos laboribus, fatigatiōibus, erumnis, persecutionibus, malorum odijs iniurijsq; expiri. Vnde angelus ad Tobiam: Quia acceptus eras deo, inquit, necesse fuit, ut tētatio probaret te. Idcirco nec in oratione dn̄ica petimus ne tentemur, sed ne inducamur in tētationem, & seducti uiā salutis relinquamus. Quam rem petendo aperte ostendimus, nos quidem ad repugnandum impares esse, nisi ipse adiuuet, qui solus pōt omīa. Qui etiā infirmitatē nostrā miseratus contra angeli mali uim atq; uersutias unicuiq; nostrum angelum bonum dedit, qui regat, qui custodiat qui a neqtia auocet, & occultis consciētię stimulis ad uirtutes capessendas impellat. Et si tanta est deo cura salutis nostrę, ut suos angelos pedagogos nostros esse uoluerit, haud multū timēdus est mortis machinator diabolus qa semp uicemus si angeli de cœlo nobis missi monitis inspiratiōibusq; parebimus, & a dn̄i nr̄i mādatis nūq̄ discedemus. Omnem igit̄ uincēdi spem in deo collocēmus: & quoties uincimus, ei soli uictori gloriā dedicemus, ei gratias agamus, dicamusq; cum psalmista: Tu humiliasti sicut uulneratum superbum, in brachio uirtutis tuæ dispersisti inimicos tuos.

Tobiæ. 12. Psal. 88

Quomodo vincitur tentatio. Ca. XIX.

INuidia diaboli mors introierat in orbē terrarū, sed hac morte per Christū liberati sumus, & ad uitā, quā propter preuaricationē primorū parentū amiseramus reuocati. Gaudebat inuidus ille sanctissimos etiam uiros in infernum descendere, & quasi uictor, quia primos uicerat, de omībus triūphare. Sed gaudium istud uersum est ei in luctum. Ligauit fortem fortior dn̄s, & domū eius intrauit & uasa eius diripuit, suo aduentu absoluens illos q in carcere uincti tenebant de tenebris transferens in lucē. Quin etiam uulgata euangelij ueritate regnum mundi eripuit diabolo, quo magis ille doleret, ne in gētibus qdem ius esse sibi relictū, omībus iam a falsa ad uerā religionē cōuersis. Hac ergo potestate atq; hoc regno priuatus, qd ageret, quo se uerteret, nesciebat. Rursum tamen nouo fraudū genere usus, in illorū qui conuersi erant cordibus (ut supra est dictū) inserere hæreses cœpit: ut in qbus idolatria iam defecerat, non deesset mendax de uera religione sententia: atq; ita non paucos, quibus in credēdo mens leuior erat, subuertit. Quos aūt firmos ac stabiles in fide uidit, eos perniciosæ uoluptatis illecebris ad peccādum prouocare cœpit: ut quos fidei defendit synceritas, mandatorum saltem transgressio condemnet. Nos ergo qui in Christum credimus, qui dei filiū confitemur, tantæ in nos inimici inuidiæ nō ignari, quoties delinquendi concupiscentia mentē sollicitare cœperit, meminerimus dolos esse carnificis nostri, nihilq; agamus, in quo deum offendi nouimus, & ob quod si egerimus, de altitudine paradisi quā speramus, in abyssum inferni quam timemus, deturbandos nos esse certum sit. Cum itaq; molestior difficiliorq; sese ingesserit tētatio, & cordis intima lacessere cœperit, tunc ieiunium nobis pro scuto sit, pro gladio oratio: dicente dn̄o: Hoc dæmoniū non ejcitur nisi in ieiunio & oratione. Nam & ipse dn̄s tunc ieiunabat, cum tentatorem uicit. Et idem: Vigilate, inquit, & orate, ne intretis in tentationē. Apostoli quoq; cum naufragium timerent, dormientē illum clamoribus excitant. Adiuua nos, inquiūt, domine, perimus: tunc ipo uentis fluctibusq; imperāte facta est trāquillitas. Nulla est

Igitur tam grandis tentatio q̃ deum deprecando non uinces:& rursum nulla tam parua,a qua non superaberis proprijs uiribus confidendo.Quare in deo sperans ora,& dic: Velociter exaudi me dñe, defecit spũs meus. Eripe me de inimicis meis,ad te confugi, doce me facere uoluntatem tuam,quia deus meus es tu. Quod si sanctus propheta sic orabat,quõ peccator poterit resistere, nisi & ipse instanter orauerit. Igitur quanto uiolentiorem motũ intra te senseris,tanto ardentius auxiliũ inuoca. Iosaphat ab inimicis circundatus clamauit ad dñm,& illis protinus auersis periculo liberatus est.Ita & tu,si toto cordis affectu precatus fueris,inimici aduersum te machinamenta statim dissoluentur,teq; omĩ molestia liberum ac pristinæ quieti restitutum continuo cognosces.Cunq; hoc tibi contigerit, deo gratias age,qui tam cito sathanam pedibus tuis subiecit. Nisi em̃ ille opem tibi laboranti miseratus attulisset,nunq̃ uicisses.Tanta est autem dñi nostri erga nos benignitas,ut etiam pro eo quod ipso adiuuante uincimus, remuneret uictores,& suum beneficium in nostrum transire patitur meritũ:modo post uictoriam ne insolescamus, sed humiles ac submissi de om̃ibus ei laudem demus. Ita em̃ etiam pro his quæ domino tribuerimus,ipsi præmium merebimur atq; mercedem.

Psal. 14

2. Paral. 1[8]

De tentationibus carnis. Ca. XX.

NVnc quoniã paris periculi est,a proprijs cupiditatibus per carnis blandimenta superari, qualiter cũ his quoq; nobis decertãdũ sit uideamus. Caro em̃ concupiscit aduersus spiritũ,spiritus aũt aduersus carnem: hæc sibi inuicem aduersantur:ut quæcũq; uultis,illa faciatis. Hæc apostolus.Deinde quis utriusq; finis sit ostendens ait: Manifesta sunt opera carnis,quę sunt fornicatio,immũditia,luxuria,idolorũ seruitus,ueneficia,immicitiæ,contẽtiones,æmulationes,iræ,rixæ,dissensiones,sectæ,inuidiæ homicidia,ebrietates,comesationes,& his similia,q̃ prædico uobis sicut prædixi:quoniã qui talia agũt, regnũ dei non consequentur.Expositis aũt quæ carnis sunt, continẽter enumerat quę ad spiritũ referuntur.Fructus,inquit,spi

Galath. 5

ritus est,charitas,gaudiũ,pax,patientia,benignitas, man suetudo,fides,modestia,continentia,castitas. Ex his perspicuum est,q̃ta sit diuersitas inter carnẽ & spiritũ,cũ alteri uitia,alteri tribuantur uirtutes.In medio istorꝫ anima libertate sui arbitrij utens in quam partẽ uoluerit,potest conuerti.Sed si carni consenserit,regnũ dei non possidebit:sin uero spiritũ suũ,id est,innatũ sibi rationis lumẽ secuta carnis appetitionibus repugnauerit,uicto aduersario mercedem capiet æternę beatitatis.Quãobrẽ spiritu, inquit,ambulate,& desyderia carnis nõ perficietis:hoc est, bonũ qđ ratio suadet,mali cupiditas ne destruat.Qui em̃ sunt Christi,carnẽ suam crucifixerunt cum uitijs & concupiscentijs Quos ergo concupiscentiæ superãt,& quibus caro dñatur hi nõ sunt Christi.Neqꝫ em̃ fieri potest,ut aliquis & seruus Christi sit,& uitiorꝫ mancipiũ.Si spiritu,inquit,uiuimus, spiritu & ambulemus. Qui sit aũt iste spiritus,quo uiuimus, declarat saluator in euangelio, dicens: Verba quæ ego locutus sum uobis,spũs & uita sunt:caro non prodest quicq̃. Domini igitur nostri præcepta spũs & uita sunt: ea obseruando uiuemus:carni aũt quæ non prodest, consentiendo mori necesse est.Caro enim absqꝫ spũ uiuere nõ potest. Tunc autem absqꝫ spiritu est,cum a mandatis diuinis se auertens propriam sequitur uoluntatem, & pecudũ more præsentia appetit,futura non consyderat:uisibilium amore capitur,inuisibilia contemnit: neqꝫ quod ratio discernit,sed quod appetitio suggerit sequitur. De qua carnis uiolentia conquæritur Dauid,& ait: Miser factus sum & curuatus sum usqꝫ in finẽ:tota die contristatus ingrediebar:quoniã lumbi mei impleti sunt illusionibus, & non est sanitas in carne mea. Et apostolus:Condelector, inquit legi dei secundũ interiorem hoĩem:uideo autem aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ & captiuantem me in lege peccati, quæ est in membris meis.Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius?gratia dei per Iesum Christum dñm nostrum: igitur egoipse mente seruio lege dei, carne autem lege peccati.Quæris quare contrariæ inter se uoluntatis sint spũs &

[margin: Ioan.6; Psal.37; Roma.7; Quæritur]

caro? quia caro ex Adam qui peccauit propagata est: animam uero & spiritũ non ab Adam, sed a deo accipimus. Idcirco spiritus expetit ea quæ deo placent: caro aũt magis illa concupiscit, quæ ipsam delectant: & ad peccandũ est prona, quia traducitur de peccato: tantaq; eius uis est aduersus spiritũ, ut luctanti repugnare spiritus ipse p se nõ sufficeret, nisi uirtus diuina quæ illum creat, & creando infundit, & infusum conseruat, etiam periclitantem adiuuaret. Quis me liberabit, inquit apostolus, de corpore mortis huius? hoc est, de corpore in quo primi parentes nostri cum nõ obedissent deo, mortui sunt: respondet & ait: Gratia dei per Iesum Christum. Nos igitur in Christum credẽtes, a carnis uiolentia non nostræ uires, sed diuina liberat gratia. Quamuis autem ab Adæ maledictione tunc absoluimur, cum in Christo per baptismum regeneramur: manet tamẽ in nobis fomes peccati, ut hi qui Christi sunt, in certamine suæ carnis probentur: & qui uicerint, eo ascẽdant, ubi æternæ pacis ineffabili bono perfruantur. Hac tanta ergo proposita mercede constanter pugnemus, & omnes perniciosæ cupidinis ictus perseueranti conseruandæ innocentiæ studio irritemus. Quod si & a bestijs & ab hominibus, & ab omni prorsus periculo nos defendimus ac tuemur, ne uitam istam breuissimam ac miseriarũ plenam amittamus, quanto acrius improbis præsentium uoluptatum appetitionibus renitendũ est, pro uita illa felicissima & immortali, quam talium appetitionum uictoribus in mercedem tribui certissimum est.

caro aduersatur spi[ritui]

De remedijs contra carnis tentamenta. Caput. XXI.

ET quoniã malũ illud quod caro suggerit, cogitatio concipit, cogitatio ipsa q̃primum cohibenda est, ne pariat quod conceperit. Vipereum intra te fœtũ ne sinas crescere. Solet adultus uenena effundere, & animã hominis enecare Protinus abige pestiferam cogitationẽ dum paruula est. Dum parum uirium habet, non difficulter opprimitur, sponso in canticis dicente: Capite nobis uulpes pusillas, exterminantes uineas, & uineæ Canti. 2

nostræ florebunt. Cum enim uitiosa extinguitur cogitatio, animus ad prosequendũ uirtutum propositũ uegetatur, et saluberrimis uitæ fructibus exuberat. Cæterũ si malarũ cogitationum insultus nõ ita crebros, neq; ita uehemẽtes pati desyderas, claude fenestras sensuũ tuorũ, per quas mors ad animã ingredi consueuit. Auerte oculos ne uideant uanitatem. Sepi aures tuas spinis, & linguã nequam noli audire. Pone ori tuo frenos, ne in uerbo labaris, neq; gulę aliquid ultra necessitatẽ indulgeas. Naribus odoramenta luxuriæ subtrahe. Manus contine, ne quẽ iniuste offendas, neue quid impudice tangas: deniq; modis omnibus obserua & caue, ne extranei portas Hierusalem ingrediantur .i. animæ tuæ domiciliũ. Et si ingressi fuerint, cura ut expellãtur: neq; malignos cogitatus ibi remorari sinas, ubi cum inualuerint, perniciem generant. Veruntamen sæpe fit, ut ipsi cogitatus etiam inuitis nobis ingerant sese, & suapte ui ab ijs quæ iusta atq; honesta sunt, auertere animum no
Mar. 2 strum tentent: ac quemadmodũ paralyticus ille in euangelio, qui portabatur, non poterat præ turba offerri saluatori ut curatur: ita nobis cogitationũ q̃nq; officere solet cõgeries: ut nõ quod uolumus, sed q̃d uolumus aĩo uoluamus: tũc inter orandũ quid lingua loquat̃, mens non attendit: et cum corpore in ecclesia simus, animo foris per diuersa uagamur. Huic ingruenti turbæ totis uiribus reniti decet, & non cedere, neq; si mali quicq̃ suaserint consentire. Quod ut succedat, eorum industriam, qui paralyticũ gerebant, imitari oportet. Illi tecto domus in qua Christus erat, patefacto, ægrotũ coram Iesu submiserunt, & morbo recepe runt liberatum. Nos quoq; abiecta terrenarũ rerum cura culmen cœlestis contemplationis inscendamus, & per ea quæ creata sunt, mente ingressi inueniemus creatorẽ: & cũ inuenerimus, ei nos reuerenter submittamus: ut quod altitudo meditandi contulerit, humilitas deijciendi sese conferuet: & mens iam sanata gaudeat se iam obstantis turbæ impedimẽta non sentire. Quanto minus mortalia curabimus, tanto etiam minus cogitationũ secularium stimulis inquietabimur. Quisquis aũt ab his crebro ac frequenter

ſollicitatur, reor ꝙ nondũ ut debet, ſeculo renunciarit, ſed aratrum tenens adhuc poſt tergum reſpiciat: ſi non reſpiceret, non iam preterita neq; præſentia, ſed futura cogitaret. Abſcidamus igitur & proijciamus procul a nobis mẽbra ſcandalizantia, nulliuſq; rei afficiamur ſtudio, quæ propoſitum uitæ ſanctioris turbet, & charitatis ardorẽ, quẽ deo debemus reſtringuat. Si oculus dexter ſcandalizet te, erue eum, ſi manus dextera, abſcinde illam. Membra iſta carnales affectiones ſunt, quibus quidẽ ſi dextræ fuerint, non illicite utimur, ueruntamẽ ſi a ſpiritali contemplatione uel actione auocent atq; interpellent, repelli debent. Quę em̃ propter ſe licita ſunt, ſi una cum illis meliora periclitantur, illicita erunt. Quod ſi ea etiam quæ dextra ſunt, quoties impediunt, abſcindi iubeantur, q̃to magis illa quæ ſiniſtra ſunt .id eſt. quæ mala ſunt, declinare ac fugere debemus, & eiſdem neq; oculũ intendere, neq; manũ porrigere, ut neq; cogitemus aliquid prauũ ac deteſtabile, neq; faciamus. Reſtat igitur ut & malis præferantur bona, & bonis meliora, ſi ad ſummũ bonum uolumus peruenire. Cũ præterea continentiã ſp oppugnet laſciuia, & liberalitatem auaritia, & humilitatẽ ambitio, & breuiter probitatem nequitia, aſſiduum nobis cum uitijs bellum eſt. Nunquam igitur quieſcamus, ſemper repugnemus: q̃ diu repugnamus, uincimus: quoties autem quieſcimus, non quieſcente aduerſario ſuperamur: irruentibus malis diſſipantur bona, nihilq; homini illi relinquitur, qui carnis cupiditatibus ultro ſe ſubijcit: euenitq; ei quod dictum eſt per prophetam: Reſiduũ erucæ comedit locuſta, Iohel. 1
reſiduũ locuſtæ comedit brucus, reſiduum bruci comedit rubigo: aut quid boni in illo remanere poterit, cui uitia dominantur? Strenuis aũt & accinctis, aſſidueq; contra improbæ uoluptatis illecebras luctantibus tuta ſunt omnia. Neq; em̃ ſuperſeminatur zizania in medio tritici, niſi cũ otio dediti dormimus, & a cuſtodia bonę frugis ceſſamus Atq; ideo ſane uigilare & orare nos iubet dñs, ne tentationibus ſuccumbamus: hoc eſt, diligentes eſſe & intentos, & ſollicitos, ne per deſidiã ſpũs, caro, q̃ ancilla eſſe debet,

Matth. 5

dn̄ari incipiat, & præualere permittatur Madian aduersus Israel: is uidelicet qui se cultui dedicauit diuino, subuerti si natur a nequitia. ¶ De reparatione lapsi. Ca. XXII

CAeterum si quando uicti superatiq; fuerimus, ad pœnitentię remedia conuertamur: nec desperemus aduersus uictores uictoriā, si ab ijs quibus manū dedimus, deficere uoluerimus, atq; ad illa transfugere, quę insipienter dereliquimus. Tunc em̄ speciosa deserti quæ peccatorꝶ ignis absumpserat, rursum germinare & bonorum operū fructu abundare cernemus. Ciuitas a rege magno obsessa (ut Ecclesiastes ait) a paupere uiro, sed sapien-
Eccle. 9 te liberatur. Quis aūt pauperior illo qui uitijs seruit? quis sapientior q̄ qui ab ijs dum licet fugit, & ad studiū se confert uirtutū? Sed ne rursum in eodem luto more porcorꝶ relabamur, non otiose neq; segniter est agendū. Nam sicut per negligentiam uicti fuimus, ita per sedulitatem curamq; certandi uincemus. Cuius rei nequaq; ignarus apostolus admonet & ait: State succincti lumbos in ueritate, &
Ephe. 6 induite loricam iustitiæ & calciati pedes in præparationē euangelij pacis, in omnibus sumentes scutū fidei, in quo possitis omnia tela maligni ignea extinguere, & galeam salutis assumite, & gladiū spūs, quod est uerbum dei per omnem orationem & obsecrationem, orantes omni tempore in spiritu, & in ipso uigilantes in omni instantia. Profecto qui armis istis contra carnis infestationes dęmonūq; dolos munitus fuerit, sicut mons sion non mouebit in æternum. Erit ueluti turris fortitudinis a facie inimici, & tanq; nauis ualidis compacta trabibus: pertransiens mare illud magnū & spaciosum, nec fluctibus fracta, nec procellarum turbine subuersa. Si quando tamen ingrauescere carnis pugna, spiritūq; uehemētius lacessere cœperit, caro ipsa tenuanda erit ieiunio, fatiganda laboribus, domanda uigilijs, oratio nunq; pernoctationibus quasi uinculis cō stringenda. Durū erit illi cōtra huiuscemodi stimulos calcitrare. Lasciuienti iumēto adde onus, & quietius incedet: subtrahe aduersario uires, & desinet esse molestus. Semꝑ aūt obstandū est principijs. Inueterata em̄ difficilius corri

gunrur, nouella euellunt facilius, euulsaq; arescunt. Præterea & locũ illũ & hoiem q̃tum potes declina, in quo uel delinquendi periculũ, uel exercendæ uirtutis impedimentum times. O o o fugite, inquit dñs, de terra aquilonis, de terra utiq; in qua charitas friget & abundat malitia: de terra in qua nihil agitur, nihil dicit, nisi quod ad corporis pertinet uoluptatẽ, & præsentis luxuriæ irritamentũ, & multorum scelerũ incentiuũ. Raro tibi cũ seculi amatoribus miscendus est sermo, Quia colloquia mala corrũpunt bonos mores: rarius cũ fœminis. Primã fœminã decepit diabolus, illa uirum. Diaboli ergo laqueus est fœmina. Quẽ diabolus per se nõ potest capere, per illam capit: fugiendo melius uitabis hoc periculum, q̃ resistendo. Zacha. 2

¶ Oratio contra tentationem carnis, et post victoriam actio gratiarum. Caput. XXIII.

SEd quoniã quocunq; fugerimus, carnis nostræ lucta carere nequimus, in omni carnaliũ tentationũ discrimine, ad orationũ subsidia confugere tutissimũ erit. Ad dñm igitur supplices confugiamus, quia dñs fortitudo plebis suæ, & protector saluationũ Christi sui est. Vim patiens loquatur spũs & dicat: Eripe me de inimicis meis domine, ad te confugi: doce me facere uoluntatẽ tuam, quia deus meus es tu. Ab homine iniquo & doloso erue me, ab hoie isto exteriori, qui interiorem hoiem ad similitudinẽ tuam factũ, inique & fraudulenter quærit subuertere, per uoluptatis illecebras, per concupiscẽtiæ blandimẽta trahere me nititur, ut peccẽ tibi & pereã. Ab his ergo mei tuiq; aduersarij insidijs libera me. Esto mihi in deũ protectorẽ & in locum munitum, ut saluũ me facias. Ventũ domine ualidũ, quo in diuersum impellor metuo, & iam inter frementes undas mergi incipiens ad te clamo. Tu igit miseratus dexterã tuã extende, & sicut Petrum, cum fluctibus operiretur saluasti, ita me de pernicie carnalis suggestiõis ereptum tibi restitue: ut tuã potius uoluntatẽ q̃ meã faciã. Nostra eñi uoluntas perdit nos, tua uero saluat semp: fiat uoluntas tua sicut in cœlo inter sanctos, ita & inter nos in terra; ut tuis parendo mandatis ad te in cœlum ascendere. Psal. 142

& non eis contraria operando in profundū demergi metamur. Si sic oraueris, non frigide, sed ardenter, non proterue, sed humiliter, tentationū constrictus angustijs, exaudiet te dñs, & non dabit in commotionē pedem tuū, neq dormitabit, qui custodit te. Petite, inquit, & accipietis. Quid tu poscere pigritabis, cum idem dñs & rogari uelit & quod pie rogatur, prompte se daturū promittat? Si sicut
Psal. 90 decet supplicaueris, circundabit te scuto ueritas eius, nō timebis a timore nocturno, a sagitta uolante in die, a negotio perambulante in tenebris, ab incursu & dæmonio meridiano. Ipse enim dñs de illo qui fideliter orat, & constan
Ibidem ter sperat, respondens ait: Quoniā in me sperauit, liberabo eum: protegam eum, quoniā cognouit nomē meum: clamauit ad me, & ego exaudiā eum, in tribulatione eripiam eum, & glorificabo eum. Exauditus aūt non solum carnis concupiscētias auertes atq fugabis, uerumetiā uirtutibus magis proficies. Testatur hoc propheta ad deū, dicens: In quacunq die inuocauero te, exaudi me, multiplicabis in
Psal. 137 anima mea uirtutē. Omnemq difficultatē ab eo adiutus
Psal. 18 ipse idem superaturū se affirmat, cum ait: A te eripiar a ten tatione, & in deo meo transgrediar murū. Ille ergo postulationibus tuis annuens dicet. Et stabit spūs procellæ, ipse imperabit uentis, & mari, & obedient ei, & turbulentos motus conuertet in tranquillitatē. Ille precantibus & periculum formidantibus continuo aderit, dicens. Ego sum nolite timere. Tunc tu naufragio imminenti liberatus, gratias age liberatori, cuius opera factus es teipso fortior atq aduersus lasciuiētes malarū cupidinū titilationes inuictus. Ad ipsum igitur mente conuersus dicas: Benedictus dominus deus, qui nō dedit nos in captionē dentibus eorū, hoc est, in prædam uoluptatū illecebris delinimētisq uitiorū: quibus tu impugnabare, ut dño tuo peccares, & cœli terræq conditoris maiestatē offenderes. Ad hæc quoniā diuinis quoq disciplinis instructus uincere didicisti, ne ingratitudinis arguaris, illud quandoq tecum repetas: Benedi-
Psal. 143 ctus dñs deus meus, qui docet manus meas ad prælīū, & digitos meos ad bellū; misericordia mea & refugiū meū,

susceptor meus & liberator meus, in ipso speraui, qui subdit populum meum sub me. i. qui carnem meam meo seruire spiritui compellit. Nisi enim ipse certare doceret, ipse protegeret, ipse liberaret, ipse aduersarios nostros nobis subijceret, fragilitas nostra neque carnis passionibus praeualere, neque daemonum laqueos euadere unquam potuisset. Ingratus est igitur tentationum uictor, qui deo acceptum nõ refert quod uicerit: & si laudem uictoriae sibi arrogare non dubitet, uictus est temeraria inanis gloriae cupiditate, dumque se non lapsum fuisse gloriatur, labitur & delinquit. Unde abhorrens ab ista iactatione sanctus propheta Dauid clamat: Non nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Si uicisti, humilitatem conserua, & ad dei tui misericordiam refer, quod non succubueris. Quale autem uictoriae huius meritum sit audi. Saluator noster tentatus uicit, discessit ab eo diabolus, accesserunt angeli & ministrabãt ei. Quod praecessit in capite, cur non speremus euenturum in membris? quandoquidem quaecunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta esse memorantur. Tentationum igitur uictorem daemones timebũt, angeli comitabuntur & custodient. Ueruntamen non semel aut pluries uicisse proderit: usque in finem uitae producẽda uictoria est, ut tandem a domino mereamur audire: Uos estis qui permansistis mecũ in tentationibus meis, & ego dispono uobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum ut edatis & bibatis super mẽsam meã in regno meo. Non est aũt esca neque potus regnũ dei: edemus ergo & bibemus non corporalia sed spiritalia alimenta, diuini conspectus perenẽ, & nunquam defuturam dulcedinẽ, ineffabilisque claritatis gloriã: & haec quidem erit militiae nostrae merces, si modo uictores & nõ uicti de isto certaminis campo, in quo nunc positi sumus, decesserimus:

psal. 115

Luc. 22

Quod oportet nos confirmari Christo.
Ca. XXIIII.

Atque is demũ & uitia calcabit, & uirtute proficiet, qui quotidie Christi dñi gesta consyderabit, & per eius uestigia ingrediẽs ipsi quam proxime accedere cõtẽ

det. Exemplum, inquit, dedi uobis: ut quẽadmodum ego feci, ita & uos faciatis. Primum igitur in omnibus humili tatem seruemus. Hic enim qui dei filius erat, dignatus est
Humilitas. fieri hominis filius, qui deus erat factus est homo. In Bethleem exiguo oppidulo nasci uoluit: & quidẽ non in hoĩm habitaculo, sed in pecudum stabulo: non in cunis colore di uerso picturatis auroq; linitis, sed in præsepio ad præbenda iumentis pabula lentis uiminibus contexto. Cũq; esset dñs omnium a seruo uoluit baptizari, ac de seipso dixit: Filius hominis uenit, nõ ut ministraret ei, sed ut ministraret. Apostolos non de stirpe nobilium, sed de piscatorũ genere sibi adsciuit, & eisdem pedes lauit. Hierosolymã intraturus ueterinũ animal asinam ascendit, et cũ pro salute mundi mori uellet, despicatissimũ mortis genus elegit crucem. Talia ergo nobiscũ sæpenumero reuoluentes, nec de stirpis claritate gloriemur, nec uulgaribus coæquari erubescamus: cum omnium unus creator sit, atq; unus pater deus, omnium una generis conditio, una humanitatis natura, una regenerationis gratia: cum deniq; nullum sit hominũ apud deum discrimen, præterq̃ uitæ ac morũ. Quanto autem se quisq; magis humiliauerit, tanto magis merebitur exaltari. Ab eodem obedientiæ quoq; petamus exempla.
Obediẽtia A parentibus quæsitus rñdet: Quid est quod me quærebatis? nesciebatis quia in his quæ patris mei sunt, oportet me
Luc. 2 esse? hoc ideo, ut prius obedientiam præstemus deo, secundo aũt loco parentibus obtemperemus: quibus & ipse se submiserat, teste euangelista, qui subiungens ait: Et descendit cum eis, & uenit Nazareth, & erat subditus illis. Verũtamen si quid iusserint parentes, quod legem offendit diuinam, deo potius pareas q̃ illis: uel si non officit legi, & tamen tibi ad obsequendum deo impedimento est, dimitte parentum imperium, & ad seruitium deo præstandum conuertere. Non est, inquit, me dignus, qui patrem aut matrẽ plus q̃ me diligit. Ad obediẽdum deo inuitat, cum ait:
Iohan. 4 Meus cibus est ut faciam uoluntatem eius qui misit me, ut perficiam opus eius. Et iterũ: Non quæro uoluntatẽ meam sed uolũtatem eius q̃ misit me patris. Et ad patrẽ; Nõ mea

uoluntas, inquit, sed tua fiat. Hinc discat monachus, se non esse suæ uoluntatis, sed eorum qui præsunt monasterio: ut nō quod ipse delibetat faciat, sed quod illi concesserint. A dño discamus & patientiam. Odia Iudæorum æquo animo tulit quos uno uerbo omẽs pdere poterat: ab his probra, maledicta uincula, flagella, uerbera, contumelias, alapas, atq; sputa sustinuit. Ab his coronari spinis, clauis in cruce configi, felle & aceto potari, lancea cōfodi et occidi passus est. Quin etiam ijsdem qui sibi talia tam immaniter inferebāt ut ignosceret, patrem orauit. Si ipse iustus ab iniustis tanto ludibrio habitus, tam impie dilaceratus, uindictam nō appetijt, sed dimitti eis postulauit: cur tu peccator iimicis tuis irasceris, & ad ulciscendā iniuriā exardescis, cui nulla iniuste queat irrogari, cū q̃tidie dño tuo pecces: nec tm̃ offensæ passus es, quantum delicta tua atq; peccata merebant? Quoties ergo mali aliq̃d patimur, protinus ad conscientiā scelerum nostrorum recurrramus: & cum non immerito id nobis accidere cognouerimus, patiēter toleremus, & dñi nostri exēplo pro inimicis etiā nostris oremus: pro malo reddentes bonum, pro iniuria beneficium. Sic nostra nobis remittentur peccata, & patientiæ uirtus præmio maiore cōpensabitur: & mala quæ passi sumus, in nostrum cōmodū conuertentur. Sed eorum quoq; quæ benefacimus, iactantiā uitare a domino discamus. De monte descendens mundato leproso iniunxit, ne cui diceret. Cæcis etiam sanatis: uidete, inquit, ne quis sciat. Et cum plurimos uario morborum genere laborantes curasset, ne ipsum manifestum facerent præcepit. Cūq; puellam mortuam ad uitam reuocasset, taceri iussit. Nonnulli ex discipulis adhuc terrena sapientes manifesta te inquiunt mundo. Ille aũt ostendens q̃ non quæreret mundi gloriam, sed mundi salutem, dixit: Ego gloriā meā nō q̃ro, est q q̃rat & iudicet. Hic gloriā suā nō q̃siuit, q se ultro ignominiæ ab impijs pferēdæ exposuit. Ille tñ gloriā eius q̃siuit, q cū illo erat. Glorificauit em̃ deus hoiem quē assumpsit, a morte suscitādo, icœlū trāsferēdo, q̃d semꝰ assumpsit nūq̃ dimittēdo, adorādū et angelis, et hoibus proponendo. Iudicauit aũt iudicio dānationis Iu-

Iactantia uitanda.

Luc. 8

Iohan. 8

dæos incredulos, & gentiles in errore obstinatos, & fideles fidē opere destruentes. Quod ergo non quæsierit gloriā suam, ad humanitatem pertinet: quod aūt quęsierit & iudicarit, ad diuinitatem refertur. Quamuis ēm humanitas & diuinitas una pſona Christi sit, sæpe tamen & dicere aliqd & facere illi placuit, quod non erat utriq; naturæ commune: ut per ea quæ hominis sunt, hominem agnosceremus: & quæ dei, deum. Nam in Christo uel hoiem sine deo, uel deum sine homine cōfiteri, hæreticorum impietas est. Cū igitur dixit se gloriam suam non quærere, nobis insinuauit, ne hoīm plausus laudationesq; uenemur, sed in omnibus ut deus laudetur curemus. Qui ēm ab hominibus gloriā quærunt, gloriam ueram ac stabilē, quæ a deo est accipere non merentur. Ad hæc obseruādæ paupertatis domini exēpla nobis abunde suggerunt. De uirgine paupercula nasciturus, non habuit locum in diuersorio: edit in stabulo, reclinat in pręsepio. Iam in ætate adulta, nihil se habere con-
Matt. 8 fitet & ait: Vulpes foueas habent. & uolucres cœli nidos, filius aūt hominis non habet ubi caput reclinet. Et cū portorium exigeretur, non fuit soluendo, donec piscis captus
Mat. 17 in ore didrachmam attulit, qua ipse satisfecit. Bestijs imperabat, & inter pauperes censeri uolebat. Per domos alienas discurrens hospitabatur, quia suam non habuit: mulierum comitantiū eleemosynis alebatur: in cruce nudus pependit: mortuus etiam aliena inuolutus est syndone, alie-
Luc. 6 no conditus sepulchro. Beatos uocat pauperes: & apostolis ne quid ferrēt in uia præcipit, non uirgam, non peram, nō
Matt. 6 panem. Prohibuit eis calciamenta, prohibuit duas tunicas: & Nolite, inquit, solliciti esse quid māducetis, aut qd bibatis, aut quid induamini: quærite primum regnum dei & hæc omnia apponentur uobis. Qui ergo propter Christum in terra pauper est, cū Christo diues erit in cœlo. Gloria ēm & diuitiæ in domo eius. Victu quoq; modico ac
Matt. 4 tenui, & qui corpus tantum sustentet contentus erit, qui Christum imitabitur. Per dies quadraginta ille neq; comedit, neq; bibit, postea (ut euangelista ait) esurijt: & tūc gdē diaboli maligna tentamenta uicisse describitur, ut nosca-

mus ieiunio & esuritione opus esse, si carnis illecebras dæmonumq; captiones cupimus supare. Ante mensam gratias agit, post mensam hymnũ dicit: ut semp deum laudemus, cuius donum est, & cibus quo uescimur, & uita qua uiuimus. Panes hordeaceos habebat cũ pauit turbã, aquã ad bibendũ a Samaritana muliere petijt, ne rudes fastidiamus cibos, neq; uina delicatiora exquiramus. Carnem nisi in paschate non comedit, minutis pisciculis usus est. Erubescant qui paupertatem professi diuitum dapibus delectant. Ne aũt uilia contemnamus alimenta, fel & acetum in cruce positus gustauit: deniq; beatos dicit esse esurientes qm̃ saturabuntur, & econtrario. Væ uobis, inquit, qui saturati estis, quia esurietis. Nunc tandem ad charitatis cõuertamur documenta. Pro hominum salute de cœlo in terram descendit, deus homo factus est. Labores, uigilias, supplicia pro nobis tolerauit, pro nobis mortuus est, pro nobis ad inferos descendit, pro nobis resurrexit, pro nobis in cœlum ascendit. Postremo nihil uel dixit uel fecit, quod non eo spectaret, ut ęterna nobis donaretur beatitudo. Matthæum de publicano apostolum, Petrum de negatore cœlestis regni clauicularium, Paulum de persecutore fidei fecit propugnatorem. Mulieri peccatrici peccata dimisit: & non ueni, inquit, uocare iustos, sed peccatores ad pœnitẽtiam. Deniq; pastor bonus animã suam posuit pro ouibus suis: & quos dilexit, usq; in finem dilexit eos. Quia nihil prodest diu diligere, nisi semper diligas. Et sicut, inquit, dilexit me pater, ita dilexi uos. Et qui diligit me, diligetẽ a patre meo. Tunc aũt & Christũ diligimus, & a deo patre diligimur, cum ipsum quem peccando offendimus, pœnitendo placamus. Porro cum etiam inimicis nos benefacere beneq; optare iuberet, hoc prior ipse prętitit, illis a qbus conuitia uincula, flagella, colaphos, uerbera, spinas, clauos, fel, atq; acetum inique passus fuerat, ignosci postulans, & sæuitiã illorum sui ignoratione excusans, ut postea cognita ueritate locũ haberent pœnitentiæ, & non perirent. Nõ est itaq; Christi discipulus, qui bonum pro malo nescit reddere, & pro inimicis q̃q; suis deũ depcari. Eiusdẽ dñi exẽplo disca

Matt. 26
Ioan. 6
Ioan. 4
Charitas
Ioan. 10
Ioan. 15

mus,non nostræ tm̃ saluti, sed etiam alioꝝ prospicere,uitę disciplinis eos imbuendo, & exhortationibus pijs, ut ad uirtutis uiam dirigant sollicitando, Circuibat ille totam Iudæam,totam Galilęam,per castella & uicos,docens ignaros,ut corpore simul& animo saluos redderet. Præcepta dedit discipulis in monte,in planitie plæbi,ut discas altiores mysterioꝝ sensus illis qui magis capacis ingenij sunt prædicare: simplices uero simplicibus uitæ præceptis instruere. Ac ne forte precij alicuius gratia id agas, sed affectu salutis eorum quos doces: gratis accepistis, inquit,gratis date. Accipere tamen ab offerentibus q̃ntum uictui necessario satis sit, si indigueris,ne nefas putares ait: Dignus est operarius mercede sua. Mercede uidelicet q̃ inopiæ suc currat,non quæ luxuriam paret. Porro sicut ipse docuerat, ita discipulis suis prædicationis officium imposuit,dicẽs: Euntes docete omnes gentes, seruã re omnia quęcunq; mãdaui uobis. Optimi itaq; Christi imitatores illi sunt,qui faciendis ad populum bene beateq; uiuẽdi sermonibus operam impendunt & quod alios docent, ipsi prę stant,ne bonum quod uerbo ædificant, moꝝ dissimilitudine destruant. Cælebs præterea & castus sit oportet, Christi discipulus Virgo est,& de uirgine genitus, & a uirgine baptizatus,quem seq̃ris: utq; quanti sit apud ipsum uirginitas,de Ioanne apostolo quia uirgo erat,in euangelio dicitur: Discipulus ille quem diligebat Iesus. Nam licet Iesus etiã reliquos om̃es diligeret,de nullo tñ sic est expressum, sicut de isto,quẽ mẽtis corpisq; puritas cõmendabat. Hic solus in sinu Christi cũctis ad mẽsam sedẽtibus recubuit,q̃a solus fortasse intemeratæ uirginitatis laude illi proximior erat. Præcellit aũt uirginitas uiduitati, & uiduitas matrimonio. Q̃nq̃dẽ euãgelici seminis cẽtesimus fructus ascribit uirginitati,sexagesimus uiduitati,tricesimus matrimonio In Apocalypsi etiã illi q̃ sequunt agnũ quocũq; ierit, & cãticum nulli alij cãtabile concinunt,uirgines esse memorãt. Porro ipse saluator,ut mõstraret,præcipue castis deberi regnũ dei. Sunt eunuchi,inq̃t, q̃ se castrauerũt propter regnũ cœloꝝ: hoc est, q̃ nubendi libertatẽ in propositũ uerterunt

Margin notes: Prædicatio; Matt. 10; Ibidem.; Mat. 28; Castitas; Matt. 13; Apoca. 24; Matt 19.

castitatis, quo purius expeditiusq; deo seruirent, & cũ angelis in cælo socij essent, q angelicam uitam in terra uixissent: de quibus est dictum: Neq; nubẽt neq; nubentur, sed erunt sicut angeli dei in cœlis. In eo quoq; dñs continẽtiã seruis suis uidetur imperasse, quod apostolis præcepit, ut lumbos præcinctos haberent. In lumbis quippe generandi semina sunt: qui aũt in carne seminat, de carne & metet corruptionem: sed qui seminat in spiritu, de spiritu & metet benedictionem. Preces etiam qualiter deo sint offerendæ nobis documento est dominus noster. Orandi eĩn rationem, quam uerbis mõstrauit, opere perfecit. Orare iubet in abscondito, & ab illis quę impedire possent separato loco ut mens tunc magis inienta esset cœlestium contemplationi, cum ipsum cœli terræq; regem lingua serui alloqueretur. Ideo saluator quoq; noster dimissa turba montẽ ascendens solus orauit: q; iterum: Sedete hic, inquit, donec uadam illuc & orem. In monte autem orauit, ut orando postulemus non terrena quæ in imo sunt, sed quæ in alto cælestia. Quod uero etiam in uilla Gethsemani orasse dicitur, docemur inter orandum seruandam esse humilitatem: atq; ideo & positis genibus orasse, & ad orandum in faciẽ procubuisse. Quod præterea patrem precatus ait: Non sicut ego uolo fiat, sed sicut tu: significauit ut in omni postulatione nostræ uoluntati præferamus dei uoluntatem. Tertio autem eundem sermonẽ orauit, ne tibi cessandum putes, si tam propere q̃ uelles non fueris exauditus. Ad hæc in Marco scriptum est, q; ualde diluculo surgẽs abijt in desertum locum, & ibi orabat: & in Luca, q; noctibus exiẽs in monte oliueti morabatur, q; q; pernoctabat in oratiõe. In quo quidem & tempora et loca orationi magis accommoda nobis requirenda esse innuit: ut aũt perseuerantius oremus, factus in agonia prolixius orauit. Sublatis quoq; in cœlum oculis orasse traditur, ut & tu dum oras, mentis oculos ad deum cui supplicas intendas, & non alio uerba, alio cogitationes ire sinas. Parum efficax est lubricæ uagęq; mentis oratio, & non illuc intentæ ubi uult exaudiri. Ac ne singula pergrere nimis prolixum sit, omniũ uirtutũ,

Matt.22 Luc.12 Oratio Matt.15 Matt.14 Matt.26 Ibidem Marc.14 Marc.1 Luc.6 Luc.22 Ioan.11

omnisque sanctitatis cum præceptum, tum exemplum, a saluatore nostro ac domino, & tutius petit, & iucundius considerattur. Christus enim quia ueritas est non errat, quia bonitas est non fallit, quia sapientia est nouit omnia, quia uirtus dei est potest omnia, quia denique saluatio populi sui est, quicquid egit, quicquid dixit, ad omnium spectat salutem. Seruiamus igitur illi in sanctitate & iustitia omnibus diebus nostris, memores beneficiorum suorum, atque assidue nobiscum recolentes ea quæ non solum uerbis docuit, sed etiam re atque opere probauit: ut his instructi eidem, quantum fieri potest, similes effici curemus, & cuius uirtutes imitati fuerimus, eius beatitatis atque gloriæ participes esse mereamur.

De consortio fugiendo. Ca. XXV.

Conferet plurimum ad uitæ sanctioris cultum, nosse quorum consuetudine uti debeas, quorum non debeas: cum quibus conuiuere, colloqui, conuersari, quos declinare ac fugere oportet. Relinquendi sunt, quorum tibi nota fuerit peruersæ mentis pertinacia, id est qui uel errorem suum depositiuri non uidentur, uel a scelere in quo perseuerant recessuri. Nocuit Israhelitico populo habitasse cum ægyptijs. Inde enim Moyse duce egressi ritu eorum uiuere uolebant, crapulari, ludere, dijs gentilium sacrificare: atque hæc causa fuit, ut posteri quoque eorum toties inimicis subiecti seruirent. Recte itaque dicitur: Filij abominationum sunt filij peccatorum, & qui conuersantur secus domos impiorum. Contagione quippe trahitur uitium si conuerseris cum uitioso: ac ueluti pestilentiæ morbus afflatu tactuque egrotantis inficere solet sanos, ita infidelium familiaritas plærunque fideli uiro perniciem parit. Idcirco per os Hieremiæ clamat nobis dominus. Fugite de medio Babylonis, ut saluet unusquisque animam suam: & per os Oseæ: Nolite ingredi in galgala, & non ascenderitis in Bethauem, loca uidelicet prophana idolorumque polluta culturis atque immunda. Saluator etiam noster & dominus: In uiam gentium, inquit ne abieritis, & cauete a fermento pharisæorum. Hoc idem

Eccle:41 · Hiere.51 · Osee4 · Mat.10.16

admonet & hortatur Paulus apoſtolus, dicens: Nolite iugum ducere cum infidelibus: quæ em̄ participatio iuſtitiæ cum iniquitate? aut quæ ſocietas luci ad tenebras? quæ aūt conuentio Chriſti ad Belial? aut quæ pars fideli cum infideli? quis aūt conuentus templo dei cum idolis? Vos enim eſtis templū dei uiui. Et ad Titum ſcribens ait: Hæreticū hoīem poſt unam & ſecundā correptionē deuita, ſciens qa ſubuerſus eſt qui eiuſmodi eſt, & delinquit, cum ſit proprio iudicio condemnatus. Eiuſdem ſententiæ eſt, quia & eiuſdem ſpūs Ioannes apoſtolus cum dicat: Si quis uenit ad uos, & hanc doctrinā non affert, nolite recipere eum in domū, nec aue ei dixeritis: qui em̄ dicit illi aue, cōmunicat operibus eius malignis. Quod ſi ſalutare quoq; illos quibus nulla debetur ſalus, nefariā ſit, quanto magis in cōſortium recipere? Cauenda eſt igitur infideliū hoīm conuerſatio, maxime eorū qui ita auerſi ſunt, ut nulla ſuperſit ſpes futuræ illoꝝ conuerſionis: & hoc apoſtoloꝝ ipſorum exēplo, qui cum uidiſſent incredulos iudæos Chriſtū nolle recipere, ab eis diſcedentes alijs euangelizare dei uerbū cœpere. Itaq; ne perfectis quidē conuenit ad obſtinatos acceſſio, cum ne in docendo operam perdant, tum ne molliter blandeq; alloquendo fauere illoꝝ errori uideantur. Nō minus declinandi ſunt, qui in flagitijs obduruerunt. Peccantem, inquit dn̄s, corripe inter te & ipſum: ſi te non audierit adhibe aliū: ſi neq; illum audierit, dic eccleſiæ: ſi neq; eccleſiam audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Pro infideli ergo habeatur, quē peccaſſe omnino non pœnitet, quiq; nulla correptione ad emendandū flectitur. Qđ ſi cum tali conuerſari te delectauerit, mores quoq; diligere incipias neceſſe eſt. Alioquin ipſa uitæ diuerſitas cito ueſtram dirimet ſocietatem, & ubi diſſimilis interceſſerit uoluntas, conuictus concors eſſe non poterit. In prouerbijs dicitur: Noli eſſe amicus homini iracundo, neq; ambules cum uiro furioſo, ne forte diſcas ſemitas eius, et ſumas ſcādalum animæ tuæ. Non hoc præcipit, ne bene illi optes, & ſi poteris, facias, ſed ne illo familiariter utaris. Iracūdus em̄ is eſt, qui facile ac leuiſſima de cauſa iraſcitur. Eſt autē

2.Co.6
Titū.3
2.Ioan.1
Matth.18
Prouer.22

difficile ſemper iraſcenti atq; inſultanti non aliquando iraſci, & contra furentem non indignari, & ex indignatione non peccare. Ita ſuperbo etiam ſi comes fueris, errogās elatuſq; euades, teſtatur hoc Eccleſiaſticus, dicens: Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, & qui cōmunicauerit ſuperbo induet ſuperbiam. Cum eñ hominis ingeniũ ad uitia magis q̃ ad uirtutes procliue ſit, magis uerendũ eſt, ne uir bonus malo adhærens corrumpatur, q̃ ſperandum ut malus emulatione boni mores emendet. Quamobrē apoſtolus

Eccle. 13

1. Co. 6 diuerſis uitijs inquinatos in unum colligens ait: Si is qui frater nominatur inter uos, eſt fornicator, aut auarus, aut idolis ſeruiens, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax cum huiuſmodi ne cibum quidē ſumite. Sciebat enim quia iuxta fornicationem pericliteturcaſtitas, iuxta auarum liberalitas, iuxta idolatram religio, iuxta maledicum patientientia, iuxta ebrioſum temperantia, iuxta rapacem alieni abſtinentia, & non eſſe tutum probo uiro cum iniquis cōmorari. Ingemiſcit Eſaias & angitur animo uehementer, q; habitaret in medio populi labia polluta habentis, ſeq; ex eo labia ſua polluiſſe confitetur atq; fœdaſſe. Et ſi ſanctus propheta uiuendo inter iniquos detrimentum ſentit, quis eſt tantæ conſtantiæ, ut cum flagitioſis conuerſando lapſum non timeat? Vis noſſe quia ſceleſtis & prophanis

Eſa. 6

2. Para. 20 hominibus iungi diſpliceat ipſi deo. Ioſaphat regis Iudæ naues tempeſtate confractæ ſunt, deo indignante, q; in ſortem earum admiſiſſet Ochoziam, impijſſimũ Samariæ re-

3. Reg. ul. gem. Id quidem hac ipſa de cauſa Eliezer filius Dodau de Mareſſa prædixerat futurũ. Iterum requiſitus Ioſaphat noluit iungi illi, ſatis damno ſuo edoctus uiride lignũ arido applicatum ſimul comburi ſolere, & temerarium eſſe rurſum cōmittere, quod iam aperte intellexerat deo non place-

Matth. 2 re. Magi Chriſtum natũ pie quærentes cum forte ad Herodem diuertiſſent, ſyderei luminis ducatũ amiſerunt, & tenebras patiuntur q̃diu cum illo teterrimæ mentis homine manent. Faceſſat igitur peſſimus quiſq; a cōſortio tuo ne cum illo manendo inquineris, ne illum fruſtra docēdo operam perdas, ne illi adhærendo deũ offendas. Mulierũ

etiã conuersatio castitatem professis ẽ uitanda, dicente in Prouerbijs Salomone: Longe fac ab ea uiam tuam, & ne appropinques foribus domus eius. Quod si multi aspectu illius, multi colloquio semel inito, multi ipsa uisæ formæ cogitatione irretiti sunt, nonne maius periculũ imminet, ubi propius assidet, frequẽtius uerba miscent, ubi ridẽti arridetur, ubi crebra congressio mutuæ quoq; tactionis fecit licentiam? de hoc plenius suo loco differemus, restat uidendum cum ab his discesserim is, ad quos accedere, cum quibus nos frequentes esse nobis proderit. Prouer. 5

De consortio habendo. Ca. XXVI.

SI forte ille, quo diu familiariter usus es, a uia uirtutis declinauit, retrorsum abijt, & sæpe admonitus redire noluerit, dimitte eum, & membrum quod te scandalizat, abscide atq; a te proijce. Melius eñ tibi est sine illo ingredi regnum dei, ꝙ cum illo mitti in gehennam. Dimitte igitur mortuos sepelire mortuos suos, tu Christũ qui uita est, sequere, ut uiuas & æternæ mortis expers efficiare. Quod si adhuc illi se ultro ingerunt tibi, tu auersus cum psalmista exclama; Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem, declinate a me maligni, & scrutabor mandata dei mei. Nisi enim a turba hominum semoti fuerimus, libere deum contemplari nequimus: quanto magis impedimento erunt iniqui, si ab ijs non fugerimus. Quorum consuetudini idem propheta se penitus renunciasse gloriatur, cum ait: Non sedi cum concilio uanitatis, & cum iniqua gerentibus non introibo; odiui ecclesiam malignantium, & cum impijs non sedebo. Ita ergo hominibus utendum est, ut pomis, donec recentia & integra permanent, grata sunt, & gustui seruantur, cum autem corrupta & marcida fuerint, proijciuntur: quia neq; gustum delectare queunt, neq; odoratum. Propheta igitur malorum consortio refutato, quos aditurus, cum quibus consessurus sit, continuo declarat, dicens: Lauabo inter innocẽtes manus meas, & circundabo altare tuum dñe. Quid est illud? nisi quod idem præcipit & ait: Cum sancto sanctus eris, & cũ innocente innocens eris: & cũ electo electus eris, & cum

Psal. 6
Psal. 118
Psal. 25
Psal. 17

peruerso peruerteris. Inter innocentes aūt manus lauare, est eos imitando iustitiæ operationibus exerceri. Altare autem dñi circundat, qui sacramenta eius alta mente contemplatur, & cœlestiū meditationū fruitur iucunditate. Sed nisi cum magis discedere curaueris ab Herode, & illos comitari, illis adhærere studueris, quorꝫ uitæ splendor & sanctimoniæ claritudo tibi dux esse poterit usqꝫ ad Christū, neqꝫ manus digne lauare, neqꝫ altare domini commode po-
Matth.10 teris amplecti. Audi ipm ad discipulos dicentem: In quācunqꝫ ciuitatem aut castellum intraueritis, interrogate qs in ea dignus sit, & ibi manete donec exeatis. Denigratur enim boni uiri fama hospitio infami: honesto aūt & pudico commendabilis redditur: & quali quisqꝫ consortio gaudet, talis esse & ipse iudicaī. Optimorꝫ similitudo morum Ionatan iunxerat Dauidi, Helisæum Heliæ, Paulū Petro, reliquos etiam apostolos innocentia inter se animiqꝫ simplicitas copulauerat. Solus cum illis nequiuit permanere sacrilegus Iudas, qui eum quem illi amabant, ipse uendidit: & hic quidem de grege dñi egressus faucibus incidit lupi ac perijt. Ipsos uero concors inter se erga dñm affe-
Matth.18 ctus saluauit. Quibus ille in euangelio ait: Si duo ex uobis consenserint super terram, de omni re quācunqꝫ petierint, fiet illis a patre meo, qui in cœlis est. Vbi aūt sunt duo uel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Porro illi in nomine Christi congregati sunt, qui pari mente atqꝫ animo Christo seruiunt, & pijs orationū actionūqꝫ obsequijs deo famulanī. Optimi cuiusqꝫ lateri crebro adhęrens, nunqꝫ non addisces aliquid, uel dictū sapienter, uel factū prudenter, uel obseruatū sancte. Adde ꝙ neqꝫ præcepta, neqꝫ exempla, quæ literis mandata legimus, ita mouent, ut sanctorꝫ hominū uiua uox, & præsens oris aspectus, & uitæ totius tenor oculis expositus ac manifestus. Miranda siquidem plurimorꝫ gesta audimus, nonnulla tamen quia difficilia factu arduaqꝫ uidentur, suspenso animo accipimus, uix fidem adhibentes relationi alienæ: de his autem quæ oculis intuemur, quæ pręsentes inspicimus dubitare non est, neqꝫ ambigere; aut cuius testimonio cre-

demus, si nostro contenti non fuerimus? Cũ igitur nihil certius esse possit, q̃ quod ipi coram audiuimus, coramq; spectauimus: nihil etiam magis ad capessendas uirtutes nobis proderit, q̃ semper si fieri potest, cũ sanctissimis uiris & colloqui & conuersari. In illis enim cernendo non dissimilia ijs quæ de alijs legimus, cũ firmius quæ a scriptoribus tradita sunt credemus, tum ardentius quæ a nobis uisa cognitaq; fuere, imitabimur: considerantes q̃ munificus, q̃ benignus dñs noster sit, qui mira quæq; operandi confert gratiam credentibus in se ac sperantibus. Nisi eñ illa bona cuncta suppeditaret, ad tantam sanctitatis perfectionem hominis imbecillitas nunq̃ peruenisset.

¶De paupertate colenda. Ca. XXVII.

SEd gratiam istam accipere non merentur mundi diuitiarũq; amatores. Vt igitur & sanctorũ uirorũ corsortio digni simus, & ipsos imitandi donetur nobis facultas, uictu tantũ necessario contenti Christo seruiamus. Magni animi est caduca contemnere, & ea quæ stabilia æternaq; sunt sectari. Si Christi discipuli fieri cupimus, meminerimus quod non de diuitũ turba sibi discipulos elegit dñs, sed de pauperũ grege & egenorũ. Petrus, Andreas Ioannes, Iacobus, piscatione uictũ sibi quęrebant, relictis retibus & naui secuti sunt Christũ. Ex his postea Petrus cũ Ioanne cuidam claudo eleemosynam petenti respondit: Aurũ & argentũ non est mihi: quod autẽ habeo, hoc tibi do: In nomine Iesu Christi surge & ambula. Quis diuitũ talem eleemosynam dare unq̃ potuit, qualem tunc hi pauperculi dedere, ut claudus qui baiulabatur, statim ambularet? Deniq; de ipsa apostolorũ inopia, quod euangelia testantur, olim in prophetis fuit prędictũ; ut illud plurimi faciendũ scias, de quo neq; noui scriptores, neq; ueteres tacuerunt. In Esaia legitur: Pauperes homines in sancto Israel exultabunt: sanctificabunt sanctũ Iacob, & deũ Israel prędicabunt. In Sophonia ad Hierusalem loquit̃ dñs: Derelinquam in medio tui populũ pauperem & egenũ, & sperabunt in nomine domini: Indecens eñ ac ualde incongruũ foret, ut diuitias possideret̃ serui, & dominus ediuerso pau

Actuũ. 3
Esa. 29
Sopho. 3

pertatis angustijs gauderet. Qui propterea quidem in terra paupertatem coluit, ut suo exemplo doceret, terrena cōtemnenda esse, & cœlestium tantummodo curam habendam, nec fragilibus delectari oportere, sed æternis. Nihil enim in terra habere uoluit saluator noster, quod ipse fatetur dicens: Non habet filius hominis ubi caput suum reclinet: non habuit unde unius stateris tributum pro se & Petro solueret: & ut penuriam istam non necessitatis esse, sed uoluntatis agnosceres, in ore piscis primum capti quærere staterem iussit, & inuentum exactoribus dari. Maluit pecuniam qua satisfaceret mirabiliter comparare, q̄ apud se repertam offerri. Poterat lapides in gemnas, in aurum ligna conuertere, qui de ore piscis fecit staterem repente adesse: & tamen semper alieno usus est hospitio, semper oblata ab alijs stipe sustentatus est: nudus iacuit in præsepio, nudus pependit in cruce, atq; is qui cœli terræq; erat dominus, nec syndonem suam habuit, qua uelaretur mortuus, nec suum quo conderetur sepulchrum. Quòd si omnium dominus in tanta rerum egestate in hoc seculo uiuere uoluit, pudeant sacerdotes, erubescant episcopi, amplas sibi ędes construere, cumulandis pecunijs operam impendere, uestibus pręciosis renitere, omnibus deniq; mundi delitijs diffluere, et se Christi seruos profiteri. Non tales elegit Christus, non talia præcepit, nec talem semetipsum exhibuit.

Matth. 8

Matth. 17

¶ De diuitiarum confidentia.

Caput. XXVIII.

Ecclesiæ cura nobis commissa est inquiunt: ut ergo ipsa ecclesia ab aduersariorum iniuria tuta sit, necessarium est nos opibus uiribusq; pollere. Quasi uero infirmata sit dextera excelsi, & eam ecclesiam, quam labore pauperum fundauit & auxit, præsidio pauperum tueri nequeat, seruare non possit? Dicant igitur, cum populus Christianus multo grauiores persecutiones pateretur, q̄ modo patit, quis tunc antistitū eius diues erat? quis arma tractabat? quis uim uiribus repellebat? Cædebantur quidē Christiani, sed Christi religio perire non poterat. Quinimmo quanto magis infideles tyranni sæuiebant, tanto mi-

rabilius credentium numerus augebatur. Creuit ergo Christi ecclesia, non diuitijs, non potentia hominum defensa, sed sola ui diuina protecta: & nunc seruari non poterit, nisi opulenti fuerint, nisi locupletes atque potentes extiterint, qui ei præsunt? Quid est autem quod propheta clamat: Omnia ossa mea dicent, domine quis similis tibi? eripiẽs inopem de manu fortiorum, egenum & pauperem a diripientibus eum. Igitur non in pecunia, non in uiribus potẽtiæ humanæ, sed in domino confidite. Quod si ei seruiendo perituras opes, ut debetis, contempseritis, omnibus inimicis uestris fortiores eritis, illo qui omnia potest, protegente ac tuente. Si uobis curæ erit, continentius uiuere, mãdata dei perficere, ecclesiæ opes non in uestrum usum conuertere, sed indigentibus distribuere, aut defendet uos dominus ab infidelium uiolentia, aut non defendet: si defendet, tuti eritis: si non defendet, per patientiam martyrij a dño coronabimini: & ecclesia dei gloriosius ædificabitur in cœlo, quàm permanet in terris. Neque enim lapidei parietes isti, uel prædia, uel urbes, uel prouinciæ, uel regna, ecclesia dei sunt, sed ipsa Christum credentium atque confitentium congregatio: quæ cum de terra tollitur, in cœlum trãsfertur: ut quæ inter mundi turbines fideliter militauit, iam supra mundum secura triumphet, & omni terrena potestate sublimior dicat: Super inimicos meos despexit oculus meus. Sacerdotis arma, sanctæ orationes sunt. Vos itaque cum Moyse & Aarone orate in monte, & uictu necessario contenti, cætera cedite inopi, uiduæ, pupillo, miserorum sepulturæ, captiuorum redemptioni, oppressorum tutelæ, pietatis operibus, propugnatoribus quoque ac ducibus militiæ christianæ, ut comparatis plurium uiribus hostili impietati fortius resistant: & illi quidẽ nõ in se, sed in deo confidendo, uestrisque precibus adiuti uincent. Quãdiu his contraria agitis, ecclesiam quoque pati contraria necesse est Quæ quoniã uobis cõmendata est, sanguis eius de manibus uestris requireẽ: quia nõ quomodo Christus, neque quõ apostoli pro illa statis, sed qualiter uestra uobis psuadet libido; non ut oportet uiuendo, sed potius ut delectat. Latos

Psal. 34

Psal. 53

agros, regias domos, tyriantinas uestes, auream argenteamq; suppellectilem, phaleratos equos, uenaticos canes, nobiles seruos uultis possidere, nō ut Christi discipulos decet, sed terræ dños, & ea rerū copia, quæ nec ueteri, nec no-
Nume. 18 ua lege conceditur uobis, abundare. Nam cū populus Israel ad terram promissionis translatus esset per singulas tribus diuidendā, sacerdotali tribui esta dño dictū: In terra eorum nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos: ego pars & hæreditas uestra in medio filiorū Israel. Possessionem itaq; non sunt sortiti sacerdotes, & tantū decimas ac primitias quibus sustentarent, & loca in quibus habitarent, habebant. Nobis uero, id est Christi discipulis dicit:
Matth. 10 Nolite possidere aurum, neq; argentū, neq; pecuniā in zo
Lu. 14 nis uestris: & qui non renunciauerit omībus quæ habet,
Matth. 16 non potest esse meus discipulus. Et qui uult uenire post me
Matth. 19 abneget semetipsum & sequatur me. Et si uis perfectus esse, uende omīa quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurū in cœlo, & ueni sequere me. Nihil terrenū promittitur sacerdotibus, ut cœlestia tantū affectēt, de cœlestibus prędicēt, & portionē in cœlo cōsequanť, qui in terra diuitias habere noluerūt. Quare ergo ecclesię, agri, uillæ, uici, urbes donata sunt, & sacerdotibus episcopisq; distributa? Certe nō ut in his ipsi luxrienť, sed egenos pascant: non ut sibi nummos inde congregent, sed ut inopū turbæ dispensent, ut miserorū necessitati succurrant, & stipendia quoq; militibus ministrent, qui pro religione, pro fide, pro iustitia contra infideles decertant. Ecclesiæ igiť bona pauperū sunt, quorū sacerdos non possessor, præter uitæ necessaria, sed dispensator est. Qui aūt dispensat, fideliter dispenset et
1. Timo. 6 audiat apostolū dicentē: Habentes alimēta & quibus tegimur, his contenti simus: nam qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationē & in laqueū diaboli & desyderia multa inutilia & nociua, quæ mergūt hoīes in interitū & in perditionē. Radix eñi omniū malorū est cupiditas: quam quidā appetentes errauerūt a fide & inseruerunt se doloribus multis. Tu aūt o homo dei, hæc fuge, ad Timotheum scribebat. Qui ergo talia non fugiunt, sed augendi peculij

S

cupidine ducuntur, non homines dei sunt, sed mammonæ serui. Homo dei ē q cū Christo paup̄ ē, ut in Chro diues sit.

¶ De diuitiarum malo & paupertatis bono.
Ca. XXIX.

Vidit & Salomon quantum periculi in diuitijs esset & præcatus est deū, dicens: Mendicitatē & diuitias ne dederis mihi, tribue tm̄ uictui meo necessaria, ne forte satiatus illiciar ad negādum et dicā, qs est dñs? aut egestate compulsus furer & periurem nomen domini mei. Sed quoniam supra modum locupletatus fuit, in id quod timebat, incidit. Diuitiarꝫ copia delinitus uoluptatibus seruiuit: mulierum quas adamauerat, dijs templa posuit. Et si uir alioquin sapientissimus sic insaniuit, quis confidit continentem se fore, si diuitijs affluere sibi contigerit? Diuitiæ luxuriam pariunt, luxuria turpis libidinis est mater, turpem autem libidinem dementia comitatur. Diues præterea ad inferendam iniuriam prōptus est, ad tollerandam impatiens, inanis gloriæ cupidus, æqualibus inuidens, humiles despiciens, ac proinde aliorum famæ non facile parcens, opulentiæ ostentator, paupertatis irrisor, ad uitia audax, ad bonum animi tardus. Diuiti quoqꝫ multi inuident, plurimi insidiantur, & spolijs eius ditari cupiunt. Sed q̄uis nemo insidietur, ille tamen metuit domi fures, foris latrones, & cibus illi pariter suspectus est & somnus: nec minus interdū animi sollicitudinibus q̄ fortunis abūdat. Pauper uero ubiqꝫ tutus est, ubiqꝫ securus. Capta hierosolyma Nabuchodonosor Chaldæorꝫ rex omnia trāstulisse Babylonem dicitur, solos pauperes reliquisse: ne ignores paupertatem etiam inter hostes quandoqꝫ manere illęsam, nec frustra esse dictum: Pauperes fiducialiter requiescent. Idem submissius supplicant & efficatius exaudiuntur: iuxta illud: Deprecatio pauperis usqꝫ ad aures perueniet. & illud in psalmo: Exaudiuit pauperes dominus, & uinctos suos non despexit. Quorum autem exauditur oratio, ijs pro breui inopia, æterna tribuitur beatitudo, dicente dño: Beati pauperes spiritu, q̄m ipsorꝫ est regnū cœlorꝫ: & beati q nūc esuritis, quoniā saturabimini: de diuitibus

Prouer. 30 · 4. Reg. 24 · Hier. 39 · Esa. 14 · Eccl. 35 · Psal. 68

uero econtrario est dictum, q facilius transibit Camelus per foramen acus, q̃ diues ascendet ad regnum cœlorum. Cui sententiæ & illud euangelicum congruit: Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Quid enim illo homine magis uanum, qui diuitijs, quas mox uita decedens relinquere cogitur, diu se fruiturum sperauit? aut quid felicius illo, cui pro terrenorum cõtemptu bona compensantur cœlestia? Ideo pijssimus Tobias filium consolabatur, dicens:

Tobiæ. 4 Noli timere fili mi, pauperem quidẽ uitam gerimus, sed multa bona habebimus, si timuerimus deũ, & recesserimus

Psa. 36 ab oĩ pctõ bñ fecerimus. Melius ẽ igit(ut psalmista ait) modicũ iusto sup diuitias pctõrum multas. Et Salomõ in prouer

Prouer. 15 bijs: Melius est parum cum timore domini, q̃ thesauri magni & insatiabiles. Nam qui in humilitate sanctam colit

Psal. 112 paupertatem, postea in paradisum translatus exaltatur in gloria. Quoniam deus suscitat a terra inopem, & de stercore erigit pauperem, ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui: hoc propheta in psalmo ait, quod

Psal. 71 in alio affirmat, dicens: Iudicabit dominus pauperes po-

Psal. 73 populi, & saluos faciet filios pauperum. Parcet, inquit, pauperi et inopi, & animas pauperum saluas faciet. Et iterum alio loco: Pauper & inops laudabunt nomẽ tuum. Ne cui tamen fraudi sit, de paupere humili, iusto deumq; timente ac spontaneo ista prædicantur, non de illo qui inuitus indiget, & indignatur, & intemperanter concupiscit, & ne inopia quidem oppressus humiliatur. Nec de illo q paup sub humilitatis pallio hypocrisim nutrit, ut quasi sanctus laudetur ab hominibus. Hic enim quanto pluris uulgi opinione æstimabitur, tanto uilior coram deo contẽptibiliorq; apparebit. Simulata sanctitas aurum adulterinum est, exterius quidem preciosum apparens, intus uilissimum existens, cum frangitur tunc manifestum fit quale fuerit, & inter rudia æramenta despectum abijcitur. Qui uero nihil dolose, nihil ficte agunt, sed libenti animo sua omnia relinquunt, ut pauperes pauperem sequantur Christum: hi apostolicæ beatitudinis atq; dignitatis cõsortes efficiuntur, & ab ipso

Mat. 19 domino simul audiunt; Amen dico uobis q uos, qui secu

ti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis uos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus israel: & omnis qui reliquerit domum uel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & uitam ęternam possidebit. O omnibus diuitijs præferenda paupertas, omni auro, omnibus gemmis preciosior, cui tanta ac talia promittuntur.

Ne quis timeat necessaria sibi defutura. Ca. XXX.

VErumtamen nequis Ananiæ & Saphyræ uano abductus timore ne sibi necessaria desint, si relictis omnibus Christum sequi uoluerit, partemq; reseruare in animo habuerit, audiat ipsum dicentem: Nolite soliciti esse dicentes: quid manducabimus aut quid bibemus, aut q̃ operiemur? hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater uester, quia his omnibus indigetis: q̃rite ergo primũ regnũ dei, & iustitiã eius, & hæc om̃ia adijcientur uobis. Hoc ueterum nouorumq; nobis euenta confirmant. Israheliticus populus cum esuriret, manna de coelo nutritus est: cum sitiret, aquam de petra repente manantem bibit. Agar cum puero eiecta in solitudine angeli indicio ne siti periret, aquam inuenit. Sansoni sitienti de maxillę asininę molari aqua effluxit. Helias cum hominũ subsidia non haberet, a coruis pascitur: & uiduæ quæ se filiosq; suos defraudãs panem prophetæ porrexerat, hydria farinæ non defecit nec lecythus olei fuit imminutus. Idem propheta, qui fuit Helias thesbites, cum Iezabelem fugeret, & fame sitiq; fatigatus mori optaret, somno experrectus reperit ad caput cinericium panem & uas aquæ, & refocillatus est. Idem uiginti panibus hordeaceis centum uiros deo præstante satiauit, ita ut etiam superesset. Daniel morti addictus, & in lacu leonum conclusus allato mirabiliter prandio reficit, & inter ferocissimas bestias manet securus. Dñs nr̃ Iesus Chũs, sine q̃ factũ est nihil, quinq; panibus & duob9 pisciculis i deserto quiq; milia uirorũ exce

Act. 5 · Agar · Sanson · Helias · Vidua · Helias · Daniel · Mat. 14

ptis mulieribus ac paruulis reddidit saturata, & reliquiæ collectæ duodecim cophinos impleuerunt. Iterum pari miraculo quatuor milia hoim pter paruulos & mulieres panibus tm septē memorat satiasse, fecisseq; ut satiatis septē fragmentoꝝ sportę superessent. Discipulos ergo inter nauigandū anxios q panes ferre secum obliti essent, iusta cor-
Math. 16 reptione incessuit, dicens. Quid cogitatis inter uos modicæ fidei, qa panes non habetis? nōdum intelligitis neq; recordamini quinq; panum & quinq; miliū hoim, & quot cophinos sumpsistis? neq; septē panū & quatuor milium hominum & quot sportas sumpsistis? Vtq; nobis constaret, nihil omnino quod necessarium sit, seruis Christi defu-
Luc. 22 turū, alias ab eodē interrogati illi, cū ad prædicādum missi essent sine sacculo, sine pera, sine calciamētis, an aliqd ipsis defuerit? rñderunt, defuisse sibi nihil. Proinde experimēto iam edocti, nec sitim, nec famem, nec nuditatē timebant, quia nihil habētes, quasi omnia possidebant dum nullius rei egerent, & modico contenti essent, ut magna mererentur. Quod aūt sequitur. Sed nunc qui habet sacculū, tollat similiter & peram: & qui non habet, uendat tunicam suā & emat gladium: non reor esse simpliciter præceptum, sed imminentis persecutionis causa denunciatū: per sacculum quippe ac peram, famis & sitis futuræ malum innui, per gladium patientiā martyrij designari mihi uidet: sacculus eñ & pera uictui seruit, gladio aūt fidei ab impietate psequentium defendimur. Porro per ea q̄ superius dicta sunt, rerum quærendarum solicitudo tollitur, non otium imperatur. Quęrite, inquit, primum regnum dei. Sed q regnum dei quærit, nō solum cœlestium cōtemplationi, aut impartiendæ alijs doctrinæ uacat, sed etiam manibus operatur, partim ut alimenta sibi paret, partim ne desidiæ se dedat,
Act. 18 & quiescente corpore, feruor quoq; animi erga diuina succensi tepescat. Sic fecit Paulus, tantummodo sabbatis cum Iudęis disputans, cæteris diebus arte scœnofactoria se exercens. Quod si ad uictum labor nō suffecerit, aliunde id quo indiges tibi adijcietur. Licet eñ & ab ijs accipere quos doces: qa dignus est oparius cibo suo, & qui altari seruit, fas

est ei uiuere de altari .i. de his quæ templo offerunt. Omis
em rerum utendarum oblatio, pauperum census est: nõ eorum qbus
sua satis sunt. Cum aũt omnia defuerint, tunc demũ manũ
suam porriget deus, & qui mundo quoque seruientes alit,
sibi seruientibus deesse non poterit. Ideo respicite, inquit, Matt.6
uolatilia cœli, quæ non serunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater uester cœlestis pascit illa, nõne uos
pluris estis illis? Deinde cõsyderare nos iubet lilia agri quo
modo crescant, quali colore tegantur: & si, inquit, fœnum
agri, quod hodie est, et cras in clibanum mittit, deus sic ue
stit, quanto magis uos modicæ fidei? Vnde ipse deus, ueluti non habens quorum iustius curam gerat, quàm eorum qui sibi
in paupertate famulant: in Esaia ait: Ad quem respiciam Esa.69
nisi ad pauperculũ & contritũ spiritu, & trementem sermones meos? Hinc illa psalmistæ adhortatio est: Timete Psal.38
dñm omnes sancti eius, quoniam nihil deest timentibus eum:
diuites eguerũt & esurierunt, ingrentes aũt dñm non minuent omni bono. Quæris quõ diuites eguerunt? Ille q pur
pura induebat, q laute opipareque cœnitabat, in inferno sepultus gutta una aquæ indiguit. Rursum quæris quo pacto
pauperculi deo seruientes bonorum compotes fiant. Lazarus mendicus erat, ulcerosus esuriensque micas illas quæ de diuitis mensa cadebant: trãslatus aũt in sinum Abrahæ in lo
cum beatorum omni bono cœpit abundare. Quis utriusque fi
ne perspecto non dixerit, & illius infelicissimas diuitias,
& huius felicissimam mendicitatem? Breuis est præsentis
paupertatis toleratio, futuræ uero remunerationis ubertas
perpetua est et perennis: quod testat Iacobus apostolus, dicens: Nonne deus elegit pauperes in hoc mũdo, diuites in
fide, & hæredes regni? Ne quẽ igit dum domino seruit,
paupertatis grauent angustiæ: cogitet quàm grande beneficiũ
sit, ab ipso eligi, fide ditari, et cœlestis regni fieri heredem.

Libri tertij finis.

EVANGELISTARII MARCI MARVLI LIBER

Quartus, de Charitate & iis quæ charitatem cõsequuntur uel euacuant.

De charitate erga deum. Capitulum I.

VAE ad fidei speíq; uirtutẽ magis pertinere arbitror, hactenus dicta sunt. Restat ut charitatis quoq; officia deo adiuuãte exponamus, easq; simul partes tractemus, q̃ illi cõgruere uidebunt, bonis mala more nostro cõferendo: ut legentes, & qd sequendum sit, & quid uitandũ, discãt. Diliges

Math. 22 inqt saluator, dñm deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mẽte tua, hoc est maximũ & primũ mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis uniuersa lex pendet & prophetæ. Maxima igitur charitas est, quam deo debemus: huic propinqua, qua homines prosequendi sunt. Deum ex toto corde tunc diligimus, cum nihil eius dilectioni æquamus: sed quæcunq; nobis chara sunt, secundo loco habemus, quod nisi præstabimus, deo

Matt. 10 frui non poterimus. Ait enim: Qui amat patrem aut matrem plus q̃ me, non est me dignus: et qui amat filium aut filiam plus q̃ me, non est me dignus. Ex tota autem anima deum diligimus, cum ne uitæ quidem nostræ parcimus, dum ei obsequimur nihil timẽdo eos, qui corpus occidunt: sed illum potius, qui & corpus & animam potest mittere in gehennam: cum ipse dicat: Qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam. Hoc quidem sancti præstiterunt martyres, qui temporalem uitam pro Christo offerentes, accipere meruerunt æternam. Ex tota uero men

te deum diligimus, quādo fide certissima, quicqd de deo sctā sentit ecclesia cōplectimur: & cuncta q̄ uel animo uoluimus, uel ope implemus, ad ipsius cultū atq; honorē dirigimus: nec qcq̄ omittimus, quātū in nobis est, q̄d ad eius dilectionem referri possit. Diligamus ergo dn̄m deū nostrum ex toto corde, ne quid illo charius habeamus: tota anima, ne pro illius nomine corporis tormenta mortemq; ipsam, si casus inciderit, aut quicquam formidemus: tota mente, ut omnis nostra cogitatio omnisq; actio ad unum finem tendat, placendi uidelicet deo, eiusq; conspectu ppetuo perenniterq; fruendi. Super hoc triplici proposito fundata charitas non inepte fortasse sub illo contineri uidetur fermento: quod acceptum mulier, id est anima deo dedita, abscondit in farinæ satis tribus: hoc est, in corde, in anima in mente: donec fermentetur totum, donec ipsa tota in charitatem conuersa: & quod fide tenebat, & quod spe prætolabatur, hoc in deo, quem super omnia dilexit atq; coluit, iam possideat: & bono incommutabili quod possederit, feliciter perfruatur. Isto charitatis genere dilexit Christum suum Petrus, quando concupiuit cum illo habitare in monte, quando uiso Iesu super aquas ambulante de naui desiliēs ad illum ire contendit solus reliquis in naui residentibus, admirantibusq; hominis audaciam nihil metuentis, nisi cum mergi cœpisset, quando etiam ei de sua cruce prædicenti respondit: Et si me oportuerit mori tecū, non te negabo. Tam & si præstare nequiuerit quod promiserat, promisit tn̄ tāq̄ præstaturus: & certe p̄stasset si nō suę imbecillitati, sed dei uirtuti cōfidēs promisisset. Qn̄ p̄terea Chr̄o dn̄o seruis suis pedes lauāti, indignū ratus ut dei filius ad tantā descenderet humilitatē, r̄ndit: Non lauabis mihi pedes in æternum. Postq̄ tn̄ audiuit, se non habiturę partem cum illo, nisi ab eodē se lauari pmitteret, continuo mutata sententia: dn̄e, inqt, nō tm̄ pedes, sed & manus et caput: usq; adeo expauit, ne ab eo separaretur, quē totis animi affectibus diligebat. Quando etiā stans pro dn̄o solus aduersus armatā cohortē strinxit gladiū, pcussitq; pricipis seruū, plures forsitan pcussurus donec inter multorū arma et

Luc. 13

Petrus

ipse concederet, nisi furentis animū eiusdē dn̄i iussa repres sissent. Post resurrectionē quoq; eius gloriosam, cū de naui illum in littore stantē agnouisset, nō expectauit donec remigando ad terrā perueniret, sed omnis moræ impatiens misit se in mare, uadoq; pcurrens primus oīm illi se cōiunxit. Cæteri eīm post eum nauigio applicuisse dicunt. Et qm̄ semp præcipui erga dn̄m suum amoris ardore flagrauit, dignus iudicatus est, cui cura dominici gregis committeretur. Atq; ut charitatis merito id sibi tribui intelligeret, inter rogatur a dn̄o an ipsum amaret, & affirmanti statim dicit; ut eius quem se amare confessus est, oues custodiret, ecclesiasticiq; pastoris officio fungeretur. Ter rogatus, ter se eū quem negauerat, diligere respondit: & trina charitatis cōfessio trinæ negationis crimen deleuit, atq; ipsum confitentem, ut cæteris præesset dignum reddidit. Sunt & alia in euangelio amoris eius argumenta, quæ consulto prætereo, ne prolixior sim. Illud tm̄ commemorabimus, quod ei cum alijs fuit commune. Omnes quippe apostoli omnibus quæ habebant relictis secuti sunt dominū, magis eligentes in paupertate cum Christo uiuere, q̄ in diuitijs cum hoc mūdo: & persecutiones & uerbera & necem cum illo sustinere, q̄ cū terrę regibus honorari: cū semel gustassent, q̄ suauis, q̄ dulcis est dominus animæ quęrenti eum. Sed nec mulierum illarum modica charitas fuit, quæ cum animo tum corpore eum secutæ de proprijs facultatibus (ut euangelista ait) ministrabant ei: & sicut egentem sua ope sustentabant, ita in patibulo pendenti lachrymas lamentaq; obtulerint, sepultum quoq; cum aromatibus quæsierunt, nihil omittentes quod singularis erga amatum dilectio uidebatur exigere. Nec solum officiosas, uerum etiam audaces amor fecerat. Profectæ enim ut corpus ungerent in sepultura, neq; noctis tenebras, neq; sepulchri custodes timuerunt. Quod si hæ ut in sepulchro tunc iacentem honorarent, omne contempserunt periculū, quantum culpandi sunt illi, q dum aliquid tale metuūt, iam in cœlo regnantem offendere non formidant? Eandem animi magnitudinē pro eius amore præstitit Ioseph, qui de sepeliēdo cor-

Johan. 21 — Sanctæ mulieres. — Matt. 15 — Matt. 28

Pore anxius, non est ueritus illud a Pilato poscere, & concessum tollere, & syndone inuolutũ in nouo condere monumento. Hunc in amore audacia, Nicodemũ commẽdat liberalitas. Mixturã ad corpus unguendũ myrrhæ & aloes attulisse fertur, quasi libras centũ. Non pepercit impensæ, dum suo erga dominũ satisfacere nititur affectui. Hi ergo cum in finem usq; Christũ suũ dilexissent, ostenderũt perseuerantia opus esse in amando. Perseuerauit Maria ad monumentũ plorans, & prima resurgentis domini gloriam uidere meruit, et quia proposuerat, nisi inuento dilecti corpore inde non recedere, digna fuit cum reuiuiscente priusq̃ cæteri colloqui, & tam admirandæ eius resurrectionis nuntia fieri. Hanc charitatis continuationem ipse etiã dñs præcipit discipulis, dicens: Manete in dilectione mea. Et qua ratione in illa permanere queant, docet subiungens: Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectiõe mea. Quisquis ergo se dei sui amatorem profitetur, & mandatis eius non obtemperat, mendax est: cũ libera mandatorum obedientia ueri in deũ amoris indiciũ sit. Quanto autem usui nobis existat illa charitas, testis ẽ peccatrix illa, de qua dictũ est: Remittunt ei peccata multa, quia dilexit multũ: testes sunt discipuli, quibus dñs dixit: Ipse pater amat uos quia uos me amastis. Amando igitur & a peccatis absoluimur, & deo chari efficimur: non ea charitate qua etiam improbos diligere dicitur ut creator, sed qua electos duntaxat amplectitur ut saluator. Hæc de charitate, quam deo debemus, dicta sint satis: si quicq̃ de illa satis dici queat, sine qua nihil est salutare, nihil sanctum, nunc in proximo amoris officia pensemus.

Matth. 27 Nicodemus. Ioan. 20 Ioan. 15 Luc. 7 Ioan. 16

¶De charitate erga proximum. Ca. II.

SEcundũ charitatis mandatũ superiori simile esse, dixit dñs: Dilige proximũ tuum sicut teipsum. Homo ad imaginem & similitudinem dei factus est, nõ ad æqualitatem. Ideo simili charitate & nõ pari est prosequẽdus. Fieri enim non potest, ut creatori æquipararetur creatura, & finitũ idem sit cum infinito. Deum ergo dilige plus q̃ te ipsum: hominem sicut teipsum. Tunc aũt teipsum di

Matth. 22

ligis, cum illa agis, quæ tibi ratio suggerit, non quæ uoluptas blanditur: hoc est, cum uiam illam arctam quæ ducit ad salutem ingrederis: non illam latam, quæ ad præcipitium tendit perditionis. Quod si sic alijs quoque agere, sicque incedere optas, & quantum in te est compellis, ueræ dilectionis præceptum obseruasti, æque ac teipsum proximos tuos amando. Qui uero luxuriæ deditus, perniciosas mortiferasque sequitur uoluptates, atque ad eas usurpandas cæteros hortatur, certū est ab illo neque se quidē ipsum diligi, neque proximū suū. Hic nempe seipsum nō modo nō diligit, sed etiā odit maxime, cū nemo ei capitalior hostis sit, quam ipse sibi, quamdiu uitijs malisque animi libidini seruit. Quid enim magis noxium esse potest homini quam peccatū? per quod & bonū summum amittitur, & ad summum malū peruenitur. Vera est igitur illa charitas, qua tum nosipsos, tū proximos nostros ita amamus, ut & peccata caueantur & colatur uirtus, ac simul iuuetur proximus, & honoretur deus. Oportet itaque finem esse bonū, quo dirigatur charitas: qui si malus fuerit, quicquid uel sibi uel amico blanditus egeris, non charitas est, sed sub charitatis persona latens exitiale odium. A quo quidē discipulos suos cauere uolens dn̄s

Ioan. 13 ait: Mandatū nouum do uobis, ut diligatis inuicem, sicut dilexi uos. Igitur sicut Christus dominus nos diligit, ita et nos diligamus nosipsos proximosque nostros, non ad pompam, non ad honores, non ad delitias, neque ad opes cumulandas, sed ad earum rerum exercitationē atque cultum, quibus æternum cœlesteque bonū comparatur. In hoc, inquit, cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionē habueritis ad inuicem. Non ergo loqui linguis neque prophetare, neque nosse mysteria, neque habere fidem, neque bona pauperibus erogare, neque postremo corpus tradere ut ardeat, discipulū Christi probant, sed sola ista talis, qualem debere esse diximus, dilectio. Quam ut auidius capiamus iterum idem dn̄s superiorem sententiam repetit, dicens:

Ioan. 15 Hoc est præceptū meum, ut diligatis inuicem sicut dilexi uos. & sequitur: Maiorem hac dilectionē nemo habet, quam ut animā suā quis ponat pro amicis suis: deinde paulopost

Hæc mãdo, inquit, uobis, ut diligatis inuicẽ: per hoc quod præcipiendo replicat sæpius de dilectione, maiore studio & diligentiore cura sequendã esse demonstrat. Quicquid eñ magis persuadere cupimus, hoc crebrius auditorũ auribus inculcamus. Maximã aũt charitatẽ illam esse dixit, q̃ ne uitæ quidẽ nostræ parcere nos hortat̃, dũ consultũ uolumus proximorũ saluti. Et certe præferendũ est cuiusq; hoĩs animę perenne bonũ caduco ac transitorio uitæ nostræ bono: exempli gratia, sæuiente in christianos persecutiõe aliquis tormẽtorũ necisq; metu uidet̃ Christũ negaturus, tũc tu debes animũ eius in spem uitæ melioris erigere, nec pati, ut te tacente & mortis uitante periculũ ille separetur a Christo, iungaturq; diabolo, & in æternũ pereat. Mori tibi multo magis expedit, ne frater tuus in tartarũ corruat, q̃ uiuere, & ei in tanto animæ periculo fluctuanti nõ succurrisse. Quod nisi ita affectus erga proximũ tuũ fueris, præceptum (ut ego reor) nõ implesti charitatis. Quõ eñ alterũ diligis sicut teipm̃, si tibi parcis, et illũ perire pmittis? cum præsertim patiẽdo pro dño & te et illũ saluare possis, et una cũ illo ad martyrij coronã puenire? Dñs pro seruis passus est, & tu pro fratre tuo pati recusas? Apostolicę sentẽtię resistis dicẽtis: Christus pro nobis passus est, nobis relinquens exemplũ, ut sequamur uestigia eius. Sed memẽto q̃a sicut dictũ est, nullã esse maiorẽ charitatẽ erga proximũ, q̃ pro illo aiam. i. uitam istã ponere ita maioris charitatis maius esse meritũ, & apud dilectiõis remuneratorẽ deũ excellẽtius præmiũ. Vnde saluator noster notum esse uolẽs, quare mulieri peccatrici multa dimisisset pc̃tã, causam intulit & ait, quia dilexit multũ, simulq; subiunxit: Cui aũt minus dimittit̃, minus diligit. Cæterũ in om̃i uitæ necessitate ordo tenendus est indigẽtibus subueniẽdi. In rerum pari inopia, propinquioribus prius opem feras, q̃ minus propinquis, & domesticis q̃ extraneis, & fidelibus q̃ infidelibus, & bonis deniq; q̃ malis. Iesus eñ dñs noster ante se a pastoribus qui in Iudæa erant, q̃ ab alienigenis adorari uoluit: & ante in Nazareth ubi nutritus & educatus fuerat, Esaiæ prophetiã recitando se manifestum fecit q̃ hieroso-

1. Petri. 2

Eleemosynæ distribuendæ ratio.

lymis,& ante Iudæos ea quæ fidei sunt,docere studuit,quam
Actu. 13 alienigenas nationes. Quam quidem rem postea apostoli
quoque ipsi confessi sunt,ad illos dicentes: Vobis oportuit
primũ prædicari regnũ dei, sed quia indignos eo uos feci
stis,ecce conuertimur ad gentes. Itaque in distribuendis ex
charitate rebus,in eos qui pariter indigent,ratio aliqua du
cenda erit cognationis, conditionis,religionis, ac bonita-
tis:& hoc quoties opus erit uel docere ignaros,uel corripe
re delinquentes,uel exhortari pigros,uel cõsolari afflictos,
uel tolerare iniuriosos,uel etiam pro persecutoribus orare.
Item cum oportebit pascere esurientes, potare sitientes,in
uisere infirmos, suscipere peregrinos, tegere nudos, redi-
mere captiuos,& funerare defunctos. Atque hæc fere sunt
charitatis pietatisque officia lucis æternæ mercede compes-
sanda,nisi forte aliquo inanis iactantiæ fumo infecta fue
rint atque obscurata:de quibus singulis erit suo loco disserẽ
dum. Interim aũt etiã inimicos amare a dño discamus.

¶ De charitate erga inimicos. Ca. III.

Matth. 5 Diligite,inquit,inimicos uestros, benefacite ĳs qui
oderunt uos,& orate pro persequentibus & calũ-
niãtibus uos. Quoniam tribus quidem modis ab
aduersarĳs nostris offendimur,his ĳsdem ut illis propitie-
mus,iubemur;hoc est corde,opere & ore. Illi in corde odi
um seruant,tu retine dilectionem. Illi opere lædunt,tu be-
neficĳs contende. Illi ore detrahunt,conuitiant, maledicũt
tu pro eis ut sese corrigant,& correcti saluentur, deprecare
Sequitur enim,ut sitis filĳ patris uestri,qui in cœlis est,qui
solem suũ oriri facit super bonos & malos, & pluit super
iustos & iniustos. Vide quanta est huiusce dilectiõis mer
ces: bonũ pro malo reddendo filĳ dei efficimur, deoque si-
miles reddimur. Ille solis pluuiæque beneficiũ, hoc est tem-
poraliũ bonorum usum, tam malis quam bonis cõmunem esse
uoluit, ut & tu charitatem tuam sicut cum amicis, ita &
cum inimicis cõmunices, omnibus prodesse, nulli nocere
cupiens. Quid aũt inter amicorum inimicorumque dilectio-
nem intersit,declarat dicens: Si enim diligitis eos qui uos
diligunt,quã mercedẽ habebitis? nonne & publicani hoc

faciunt? & si salutaueritis fratres uestros tantū, quid amplius facitis? nonne & ethnici hoc faciunt? Amare quippe amantem, naturæ lex est: amare uero inimicū, filiorū dei propriū est & sectatorū Christi. Quamobrē concludēs ait: Estote ergo uos perfecti, sicut & pater uester cœlestis perfectus est. Sicut ille perfectus est secundū immensitatē diuinæ naturæ, ita & uos estote perfecti iuxta mensurā atq; paruitatē naturæ uestræ humanæ. Sed nemo in se confidat unusquisq; imbecillitatis suæ memor ad illū qui solus potest om̄ia confugiat, & ab ipso gratiam postulet, sine qua perfecti esse non possumus. Porro quēadmodū superius diximus, proximū esse diligendū, eodem fine & inimicus erit diligendus. Id em̄ ei potissime optandū censeo, id præstandū, ex quo ab iniuria cessando melior fore speraī, & correctis tandē moribus creditur salutem consecuturus. Cæterū si illum qui tibi infensus est, tam peruersi inhumaniq; ingenij esse non ignoras, ut cum ei benefeceris, magis aduersum te insolescat, cum submisse comiterq; respōderis, magis irritetur, huic tali præstabis beneficiū, si a beneficijs cessaueris, si a mitibus responsis destiteris, si tacueris, si deniq; furentē tacitus prætererieris atq; recesseris, ea duntaxat de causa, ut ille minus culpabilis sit, cum seuierit minus. Quod si forte ideo inflatur superbia, quia diuitijs abundat, quia uiribus præstat, quia rerum prosperitatibus fruitur, ac propterea melioribus inuidet, multos contemnit, nec paucos afficit iniuria, haud equidē illicitum reor, optare ei aliquam opum iacturam, corporis debilitatē, fortunæ minus ex sententia fluentis iniuriam, ut elati animi uulnus, quod lenibus medicamētis suppuratur, asperioribus curetur. Videndū tamen nedum talia imprecaris illi, a quo mali aliquid sustines, odiū uel inuidia te moueat, sed sola prouocet charitas, qua inimicū tuum meliorem effici cupias, non misericordē, & emendatū, non afflictum, neq; hoc propter te, ne ille tibi noceat: sed propter deum, ne deus offendatur: & propter proximum, ne dn̄o suo peccādo pereat. Dicet aliquis arduum nimis & difficile esse in eos beniuolentiam seruare, a quibus grauiter offensus fue

Dauid. eris. Difficile quidem esse fatemur, impossibile negamus. Hoc fecit Dauid erga Saulem regem, & Absolonem filiũ: utriusq; necem fleuit, cum uterq; uitæ eius fuisset insidiatus, & alter eidem gloriã militarem inuideret, alter regnũ. Stephanus Stephanus quoq; protomartyr pro illis a quibus lapidabatur orauit. Paulus & Paulus de ijs qui ipsi infesti erant, Cupio, inquit, anathema fieri a dño pro fratribus meis. Ante istos Iesus. dñs noster Iesus Christus eis a quibus ut interimeretur cõprehensus fuerat, usq; adeo beneficũ se præstitit, ut uni eorum abscissam auriculam statim restituerit, sanãq; reddiderit, & discipulum suũ qui eam absciderat, increparit: deniq; pro illis a quibus uincula, colaphos, flagella, uulnera, fel atq; acetũ passus fuerat, in cruce pendens ignosci petijt & errorem excusauit: Pater, inquit, ignosce eis, quia nesciunt quid faciũt. Talem itaq; se inimicis suis exhibuit charitatis magister, quales nos, si perfecti fieri uolumus, esse debere præcepit. Non meretur dici eius discipulus, quisq; aliter aduersus inimicũ suum animatus fuerit. Ac nequid excuses, nequid causeris, nõ iuberis in hoĩe amare odij crimen, sed dei opus, hoĩem ipsum. Quomodo aũt deum diligis, si opus eius perire concupiscis? q̃ ergo graue peccatum sit hoĩem odisse, hinc iam speculari incipiamus, ut cum cognouerimus, q̃tum hoc cauendum sit, magis ad quenq; amandum animo alliciamur.

De malo odij. Caput. IIII.

Opus dei odit, qui hoĩem odit: quõ aũt potest deum diligere, qui id quod ab illo factum est ualde bonũ non diligit? Porro deum nolle diligere, qui prior dilexit nos, quid est aliud, nisi reprobos imitari spũs, & ab eo a quo conditus es, desciscere atq; alienari? Cum ergo is qui homini male optat, conditori eius aduersetur & diabolum sequatur, restat ut cuius mores sequitur, cum eodẽ supplicia in inferno patiatur. Fallunt illi qui odiũ suum excusant dicentes, malos hoĩes deo quoq; inuisos esse, iuxta illud: Odiui ecclesiam malignantiũ, & cum impijs nõ sedebo. & illud: Ite maledicti in ignem æternũ: & quos deus Psal. 25 odit, inquiunt, cur eosdẽ & nobis odisse nõ licet? Non oĩa

ſeruo conueniunt, quæ conueniunt domino. Domini intereſt imperare, ſerui obedire: ad dominum pertinet pro ſcelere punire, ad ſeruum pati uerbera non inferre. Odiui eccleſiam malignantium, inquit dominus. Malignitatem hominũ odio ſe habere his uerbis teſtatur, nõ hoies ipſos. Iniquos quoq; æterno igni deputandos ait, ut illi pro reatu puniantur, non ut ipſe opus ſuum damnet, quaſi pœniteat eum feciſſe quod fecerit. Odio ergo habet deus hominis peccatum, non naturam. Ita & tu in uno homine habes alterum quod odiſſe debeas, alterum quod diligere. Plectere autem delinquentes præpoſiti officium eſt. Inter æquales alteri in alterum nullum ius eſt, niſi commiſerendi, ſi deliquerit, commonendi ne delinquat, optandi atque orandi, ut poſt delictum pœnitentiam agat, & ueniam conſequatur: & ſperandæ ſalutis gratiam, quam peccando amiſerat, emendando recuperet. Cæterum qui odit hominem, tam inique de illo deliberat: ut etiam illud quod recte probeq; agentem uiderit, obloquendo infamet: iniuriæ patientem timidum uocat, eccleſiæ limen terentem hypocritam appellat, ſubditos corripientem iracundum eſſe criminatur: & quod uirtuti aſcribere deberet, hoc ad proxima ei uitia trahere nititur. Tales erant illi qui de Ioanne neque edente, necq; bibente, dæmonium ei ineſſe dixerunt & de domino edente cum aliis ac bibente. Ecce uorator et potator uini & publicanorum amicus. Qui ergo ſic odit proximum ſuum, non chriſtianus fidelis, ſed infidelis phariſæus eſt. Ipſi quippe phariſæi cum uidiſſent Chriſtum ægrotos in die ſabbati curantem, non eſt, inquiunt, hic homo a deo, qui ſabbatum non cuſtodit. Cum a dæmonio uexatos eius ope liberari conſpexiſſent, dixerunt: In Beelzebub principe dæmoniorum, eiicit dæmonia: noluerunt dicere, in uirtute dei, ne quis illum ex hoc, deo charum acceptumq; eſſe exiſtimaret, ſed reprobum potius & impium ut qui non dei auxilium imploret, ſed prophanis dæmonum inuocationibus utatur. Quid multa? Sicut inimicus fueris, torquebit te inuidia, quoties alios aliter de illo ſentire cognoueris; & non mendacio, non probro, Matth. 11

non maledicto abstinebis,atque unum odiũ in plurima te præcipitabit uitia,dum moriũ tuorũ iacturam nihilipẽdis uitæ cupiens obesse alienæ. Et cum tam immoderate ferri cœperis,ad iurgia usque contumeliasque peruenies, post rixas ne manibus quidẽ temperabis.. In nullo prorsus pharisæis cedens,qui tentarunt prius illum quem oderant,capere in sermone,ut captum accusarent: & eadem malitia os eorum qui ipsum in Hierusalem euntem laudibus prosequebantur obstruere uolebant,iubentes ut tacerent. Deinde etiam edicto statuerant,ut si quis eum confiteretũ Christum,extra synagogam fieret. Postremo cum nullum finẽ inueniret inuidia,quãdiu uiueret ille cui inuidebatur, falsis testimonijs circunuentũ accusant,& totis animis ad necẽ innocentis maliuoli homines concitantur. Neque ideo te excusatum putes,quia pharisæi iustum persecuti sint, tu peccatorem. Neminẽ sic odisse debes,ut nocere uelis. Proinde æquales patientur feras, in minores ita animaduertas, ut crimẽ detestari,illos aũt diligere uideare. Ob hoc scelestus plectitur ab illo qui præsit,ut a scelere desistat, & alij pœna eius territi tale aliquid committere uereantur. Quod si dñs seruum etiam puniendo diligere debet, quomodo tibi fas erit in conseruum tuum dehacchari uel sæuire uelle? Quem certe nisi corde odisse desinis, quãuis re atque opere non offenderis,tanti criminis reus comprobaberis,quãtum mali ei optabis. Cuicunque eñi ex odio perniciem concupieris,eius interemptor es,dicente Ioanne apostolo: Omnis

1.Ioan.3 qui odit fratrem suum,homicida est. Nemo itaque odio erit habendus,qui ad imaginem & similitudinem dei creatus est,qui Christi sanguine redẽptus est. Si malus,improbus, scelestus fuerit,cura si potes: si non potes,opta: & deũ pro illo deprecare,ut dimissa nequitia,abiectisque uitijs ad uirtutis uiam conuertatur,& uiuat.

De pace publica et priuata. Ca. V.

PORRO ipsius charitatis uinculum pax est. Concorditer uiuant oportet,qui diu inter se amare cupiunt: non incongrue igitur de pace colenda nunc differendum occurrit. Pax quædam publica est,quædam priuata. Publicã

pacem dicimus, cum ab armis fœdere intercedente quies est, & nec offensam metuit ciuitas, nec offendere exteros parat, sed multa status sui tranquillitate gaudet, ac rebus quas possidet fruitur perq; iucunde. Cæterum huic tantæ ciuium quieti subrepere otium solet atq; ignauia. Exinde luxuriæ uitia scaturiunt, quibus corrupti multorum animi, dum externam pacem fouent, domesticam perturbant, & inter se diffidere incipiunt, postq̃ foris hostem diu non senserunt. Quod ne tibi contingat, summopere erit prouidendum, id est, pax quæ prodesse debet ne tibi noceat. Cum ergo & prædiorum tuorum prouentus nullo diripiente integer intactusque seruabitur, & ex commercio liberæ negociationis plurimum lucri accedet, deo gratias age, & ea quæ benigne suppeditantur, non ad luxum tibi dari existima, sed ad exercendæ uirtutis occasionem. Quantum personæ ac dignitati conuenit rebus tuis utere: quicquid autem superfluere uideris, totum ad munificentiam liberalitatẽq; conuerte: & hoc quod luxuria exigit, quod ambitio exposcit, quod turpis consumere appetit uoluptas, incipe pauperibus dilargiri: pereginos hospitio suscipe, esurientem pasce, nudum operi, ære alieno oppressos redime subsidia ægrotantibus mitte, mortuis iusta exolue. Ita tibi pax ista publica bene ac prospere succedet, dum copiam præstat inopiæ subueniendi alienæ, deumq; demerendi.

Pax priuata.

Pax autem priuata illa dicitur, quæ singulis iungit singulos, redditq; concordes: ueluti fuit Dauid & Ionathas, Helias & Helisæus, Paulus & Barnabas. Hac tu iucunde frui poteris, si omnibus facilem mitemq; te præstabis, si neminem lædes: & omnibus quantum in te est, prodesse studebis: si iniuriam magis pati q̃ inferre disces, ut dicere possis: Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus: si deniq; tecum ipsemet pacem habebis, etiam cum aliis habere poteris. Qui enim secum ipse discordat, quomodo cum aliis firmam concordiam tenebit? Tecum autem pacem habebis, cum repugnantem carnem spiritus imperio subdideris, & concupiscentiæ motũ compuleris obedire rationi. Quod cũ feceris, tũc demũ & intra te animi tranquillita-

eris, & exterius nemo tibi erit molestus: quia tu nemini eris iratus ad lædendum aut mali aliquid optandũ. Charitas tñ aliquando postulat ut irascamur, & irascẽdo pacẽ illi quæramus, q peccãdo offendit. Siqdem irasci delinquẽtibus ut corrigant, nihil est aliud, nisi eos reuocare uelle, ut & deo cui peccauerunt reconsilientur, & bonis omnibus morum synceritate concordent. Tunc aut pace cum alijs composita recte utimur, cum eius finis potissimus est, ut deo placeamus. Nam pax quæ deo displicet non pax dicẽda est, sed malorum conspiratio: & odium potius erit eligendum, q̃ ad malũ consensus. Qm̃ & saluator noster cũ
Matt. 10 idola uana colentium concordiã discindere pararet: nõ ueni inquit, pacẽ mittere in terram, sed gladium: ueni em̃ separare hominẽ aduersus patrem suum, & filiũ aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam, & inimici hoĩs domestici eius. Itaq; multo magis proderit gladius, q putrida mẽbra a sano corpore separet, q̃ pax quæ morbidas partes fouens totum corpus corrumpi patiatur. Deniq; bonũ est bellũ illud quo dirimitur mala pax. Bonum est, inquam cũ uno oculo intrare in regnũ cœlorum q̃ duos oculos habentẽ mitti in gehennã. Oculus q scãdalizat, quẽ proijci & abijcere iuberis, est amicus uel consanguineus, q tibi blãdit, ut sibi in uota rei iniq assensum p̃beas, opẽue p̃stes. Expedit aũt eiusmodi hoĩs inuidiã potius pati iniusta non concedẽdo, q̃ concedẽdo beniuolentiã amplecti. Omnium quippe hominum paci solius dei pax semp est p̃ferẽda, & pro hac una omnium inimicitiæ subeundæ.

De pace seruorum dei. Ca. VI.

PAx illa dei est, quæ bonorum animos mutuo amore deuincit, quæ Christo seruiẽtes unũ corpus efficit. Et hi qdẽ idẽ uolũt, idẽ nolũt: qa om̃es pariter ad unũ finẽ deo placendi tẽdunt. Nõ est inter illos est & non, sed iuxta domini p̃ceptũ, est est, non non. Concordi mente & corpe deo seruiunt, & ad omne opus bonum unanimes concurrunt. Quid hac pace dulcius? quid utilius? quid laudabilius
Psal. 132 dici queat? Hãc admirans psalmista exclamat: Ecce q̃ bonum & q̃ iucundum, habitare fratres in unum. Talis pax

atq; cōsensio uel in cœnobio, uel in solitudine procul a tur bis cōmorantium si fuerit, gaudeant: quia & preces eorꝫ exaudiunt, & contubernalē suū habent Christū, ipso dicente: *Si duo ex uobis consenserint super terram, de omni re quācunq; petierint, fiet illis a patre meo. Vbi enī sunt duo uel tres cōgregati in nomine meo, ibi sum in medio eorꝫ.* Mat. 18
Quod astruit apostolus ad Corinthios, dicens: Pacem habete & deus pacis & dilectionis erit uobiscum. Consensus in eandem fidem, in eundem inuicem diligendi, inuicem iuuandi affectum, facit pacem istam. De hac dicebat saluator: Pacem relinquo uobis, pacem meam do uobis: non quomodo mūdus dat, ego do uobis. Mundana enim pax non de deo idem sentire, nec ijsdem moribus uiuere, sed tm̄ ab iniuria offensisq; iubet inter se abstinere. Christi uero pax in qbus fuerit, concordes reddet in fide, conformes in proposito, similes in dilectione, compares in humilitate. Quod breuiter explicat propheta, cum ad dn̄m conuersus ait: Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Et alius propheta: Si in uia dei ambulasses, inquit, habitasses utiq; in pace super terram. Vera igit̃ certaq; & stabilis pax est, in dei seruitio adunatorꝫ, diuinaq; sequentium præcepta legemq; colentium. Eorum rete plenum magnis piscibus, id est, eorum concordia uirtutibus perfectionis referta non scinditur: eorum pacis tunica inconsutilis, quam a Christo acceperunt, non diuiditur, neq; scissuras patitur rixarum, nec tineas inuidię sustinet: sed domini præsidio munita, inuiolata illæsaque perdurat: tunc felicius & sine fine duratura, cum de terris transferetur in cœlū: ut qui pacifici fuerant, filij dei fiant & uocentur. Ad pacem istam capessendam Corinthios hortatur apostolus, dicens: Obsecro uos fratres per nomen domini nostri Iesu Christi, ut id ipsum dicatis omēs & non sint in uobis schismata. Sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadē scientia. Plurimi sane hoc faciendum esse ostendit, dum cum tanta exigit obsecratione: & dum adiurat per nomen, q̄d est super omne nomen, testat̃ fidelibus maxime necessariā esse pacē atq; concordiā. Quod aperte declarat, ubi ad He-

2. Cor. 13 · Ioan. 14 · Psal. 118 · Baruch. 3 · 1. Corin. 1

bræos scribens ait: Pacem sequimini cum oĩbus & sancti
moniam, sine qua nemo uidebit deum. Ne quis præterea
generis conditione alteri se præferens dissidium concitet.
In uno spiritu omnes nos, inquit, in unum corpus baptiza
1.Cor.12 ti sumus, siue Iudæi, siue gentiles, siue serui, siue liberi, &
omnes in uno spiritu potati sumus. Intãtum aũt dominus
fidelium suorum pace delectaẽ, ut in salutationibus quoq;
pacem offerri iubeat, dicens: Intrantes domum salutate eã
Matt.10 dicentes: Pax huic domui. Et ipsemet post resurrectionem
Iohan.14 suam apparens discipulis: Pax uobis, inquit, Et in cœlum
ascẽsurus: Pacem relinquo uobis, pacem meam do uobis.
Quin etiam tunc in carne nasci uoluit, cum terrarum orbis
cessantibus bellis pacem agitaret, quando gladij iuxta Esa
Esa.2 iæ uaticinium mutati sunt in uomeres, & lanceę in falces,
Luc.12 quando angelorum uox audita est de cœlo canẽtium: Glo-
ria in altissimis deo, & in terra pax hominibus bonę uolun
tatis. Ob hoc equidem reor ipsum Christum ab apostolo
significatum, cum in fine epistolæ ad Rom̃. dixit: Deus
autem pacis sit cum omnibus uobis: amẽ: Deus enim pa-
cis est, qui inter deum & hominem pacem ponere uenit,
qui iudæos & gentiles inter se dissidentes in una fide co-
pulauit, qui noua ueteribus coniunxit & utraq; fecit unũ.
Christus itaq; & deus pacis, & dei pax, & pax nostra est.
Ex quo satis constat, illos ab eo esse alienatos, ut non gra-
tiæ sed iræ filij sint, qui odio habent pacem, & fraternæ di
scordiæ sunt autores. Ipsum autem salutandi morem a do-
mino traditum apostolos postea usurpasse, scripta eorum
testantur. Siquidem epistolæ Pauli fere omnes sic incipere
& sic desinere manifestum est. In principijs em̃ habẽt: Gra
tia uobis & pax a deo patre & a dño nostro Iesu Christo:
& similiter in fine. A pace ergo exordia sumebãt, pace po
strema concludebant. Nec aliter Ioannes Apocalypsim or
ditur, nec Petrus epistolas: usq; adeo iam trita ac puulga-
ta erat inter Christi discipulos pacis offerendæ salutatio.
Quod nostris quoq; tẽporibus obseruari cernimus, ab ijs
qui Christum apostolosque eius imitantur. Præterea in le-
ge ueteri nomen pacis celeberrimum fuisse apparet, & res

ipsa ante omnia optabilis ac iucunda. Fuit olim hostia q̃ dicebatur pacificorꝝ. Fuit Gedeonis altare uocatum dñi pax. Legimus & Salomonem in diebus pacis imperasse, & ipsum pacificum appellatum, atq; ideo electum q deo templum poneret, & in hoc opus Dauidi patri prælatum non quia melior, sed quia pacis fuit obseruator. Ezechias qm̃ iactabũdus gazam omnem legatis Babyloniorꝝ ostẽtando peccauerat, per prophetam audiuit, illam eidem gẽti prædam futuram: & humiliatus. Bonus, inqt, sermo dñi sit tantũ pax & ueritas in diebus meis. Cũ itaq; non tam pro thesauro q̃ pro pace esset sollicitus, calamitas dilata fuit ad posteros, ipse in pace quam diuitijs prætulerat, qeuit. Iudas quoq; Machabæus dux bello strenuus, illis quos uicerat pacem petentibus non negauit, quare uidetur nihil aliud armis quęsisse q̃ pacẽ. Iustaq; esse bella illa quæ bonæ pacis fine geruntur: sicut iniusta & iniqua quæ aliena occupandi cupidine denunciari atq; inferri solẽt. Cum igit̃ tanti habenda sit pax, non immerito ut eam acquiramus possideamusq; precibus a domino sollicitandum esse admonemur. dicitur enim: Rogate quæ ad pacem sunt hierusalẽ. Fiat pax in uirtute tua, et abundantia in turribus tuis. In pace quippe affluere solet rerum copia, quam bello sequiente minui ac deficere necesse est. Quamobrem ad populum quoq; de hierusalem in Chaldęam translatum ait dñs: Quærite pacem ciuitati ad quam transmigrare uos feci, et orate pro ea, quia in pace illius erit pax uobis. Alibi etiam est dictum: Orate pro uita Nabuchodonosor regis Babylonis, & pro uita Balthasar filij eius: ut uidelicet diu uiuãt illi, sub qbus & ipsi quiete se uicturos ac secure sperabãt. Hoc idem apostolus præcipit, dicens: Obsecro primũ oĩm fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarũactiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus q in sublimitate constituti sunt ut quietam & tranquillã uitam agamus in omni pietate & castitate. Amplexanda est igitur pax cum adsit, præcationibus quærenda cum desit, & pro illis orandum sub quorum imperio atq; tutela uitę tranquillitate frui contingit: ut sopito bellorum tumultu,

Leuit. 7
Iudic. 6
3. Reg. 7
2. Reg. 7
4. Reg. 22
Esa. 39
Psal. 121
Hiere. 29
Baruch. 1
1. Timo. 2

nullaq; interpellante molestia, animus noster ad deum cõtemplandum expeditior atq; liberior assurgat.

¶De pace animæ & corporis. Ca. VII.

NIsi em̃ ideo pacem amplectendam duxerimns, ut uirtutibus, ob quas deo chariores sumus, nemine impediẽte liberius incumbamus, bono pacis abutimur: & quod prodesse debuerat, nocet. Alienis a uirtute tunc plane latior peccandi campus panditur, cum illi aduersariorum non carpuntur molestijs: cum uidelicet non metuunt, ne segetem iam maturam hostis incendat, aut frugiferas deuastet arbores, aut pecudũ greges in prædam abducat, aut obsessos intra mœnia fame sitiq; perire cogat aut captos bonisq; exutos uel ferro interficiat, uel in perpetuam redigat seruitutem. Fit autem sæpe dum talia formidantur, ut luxuriæ libidiniq; locus pene nullus sit. Et quoniam ab his continere se summæ laudis est, haud dubium, quin uoluptuarijs hominibus plus mali pax afferre soleat q̃ bellum: quia incontinentiores reddit, & in omne uitium oblata securitate proniores. His ergo bellum potius optetur, ut male uiuendi licentia coerceat̃ solicitudine periculorum. Modestis uero & temperantibus uiris, ut animo excolendo officiosius operam impendant, belli impedimenta submoueri desyderemus. Ita enim exteriore aduersario pacato ac cessante, facilior cum isto quem assidue intra nos patimur, erit pugna. Quem certe nisi domuerimus nisi animi in quo ratio est, ditioni subiecerimus, nihil proderit ab illis inimicis q foris sunt, donata pax, dum ab hoc q intus est inquietamur. Inimicus aũt domesticus noster atq; intestinus ipsa carnis concupiscentia est. Pacem agimus q̃diu illi non cæditur, q̃diu repugnat̃: neq; quod caro affectauerit, hoc fieri spũs permittit. Caro post uoluptates abire nititur, & in uitia semper est prona. Spũs uero q est ratio ipsa ab his abhorret ne deo peccet, consyderans q̃ sit grande scelus prauæ cupidini morem gerere, qua deus offendit̃, & a continentiæ uirtute recedere qua placat̃.

Psa. 33 Ob hoc qdem exclamat propheta & ait: Diuerte a malo & fac bonum, inquire pacẽ & sequere eam. Diuertimus a

malo,cũ carnalibus blanditijs nõ acqeſcimus: facimus bo nũ,cũ iuſſis pceptiſq; paremus diuinis. Pacẽ inquirimus, cũ carnis petulãtiã ieiunijs,uigilijs,laboribus domãdo cõpeſcimus. Et quoties in hac contẽtiõe obnixe ac pſeueranter ſtamus,pacẽ illam q̃ cum deo eſt ſeqmur,et eam quę cũ concupiſcẽtijs eſt refutamus. Pellanť igiť ab animo uitia, ut locus uirtutibus detur: dominetur ſpũs,'ut ſpiritui ſubiecta obediat caro,ut pacẽ quæ omnẽ ſenſum ſupat,q̃ omnibus pferẽda eſt diuitijs,aſſequi mereamur. Pacẽ q̃ nos deo cõciliat,angelis ęquat, ſanctis copulat,& poſt uictoriã in cœlo coronat. Victoria eñ opus eſt non cõpoſitione,ut pacẽ cum corporis quoq; ſenſibus animus habeat. Qui qdẽ ſenſus non niſi ſupati,quieſcunt: certare aũt nolenti dominanť. Repugnandum eſt igiť illis,& ſi fluxa fragiliaq; propoſuerint,ad ea quæ æterna ſunt dirigantur. Si uiſus prouocat ut comptam uideas mulierẽ, & in choreis laſciuiẽtes cernas iuuenes,auerte oculos tuos,ne quod diutius conſyderauerint,facilius concupiſcãt. Tuas etiam aures ſepi ſpinis,et linguam nequam noli audire: neq; amatorijs obſcœniſq; cantibus uel impudicis poetaꝝ lectionibus eas accõmodes,ne forte turpe aliquid ab ijs receptũ ad cor penetret & per blanditias infuſum animam feriat. Odoramenta quoq; muliebrem mollitiẽ præ ſe ferentia fuge, quos ea delectant illis ipſa ſordet uirtus: effœminatiq; & enerues duriora pœnitẽtiæ officia ſubire nequeunt. Gulæ etiam impera, & ſi cibos ganeatos uinaq; pcioſa tibi concupiſcenda propoſuerit,tu illi ecõtrario recole, Ioannis locuſtas & mel ſylueſtre & ſyceræ uiniq; abſtinẽtiam, & panes hordeaceos apoſtoloꝝ,quibus dominus turbam ſatiauit in deſerto. Obijce & multoꝝ q in ſolitudine Chriſto ſeruierũt, crudas herbas atq; radices,uel ſylueſtriũ arboꝝ fructus & frigidæ aquæ pocula. Si demũ ad turpẽ tactũ libidinoſa cogitatio te ſollicitat,cõprime manum,auerte te ab aſpectu fœminæ,refer ab ea pedem, tolle te de medio,uim ingere cupidini: & q bonũ ſit mulierem non tangere,nõ mihi, ſed apoſtolo crede. Poſtremo ſingula quæq; uitia oppoſitę uirtutis rememoratiõe exclude,& in carnis rebellantis pericu

Viſus. Auditus Odoratus Guſtus Tactus 1.Cor.7

lo ad illas cogitationes quæ ſpiritus ſunt confuge. Quoties te inanis gloriæ laceſſierit appetitio, reſponde illi: Dominus reſiſtit ſuperbis, humilibus autem dat gratiam. Quoties cor iracundia incaleſcere cœperit dic ei: Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio: & ira uiri iuſtitiam dei non operatur. Quoties diuitiarum cupido animum titilauerit, oppone illi paupertatem Chriſti apoſtolorumq; inopiam: memorare diuitis parpurati in inferno miſerias, Lazariq; mendici in Abrahæ ſinu beatitudinē. Atq; ita carni imperando & nunq̄ cedendo uincere aſſueſces: & ut ſemp uincas, ſemper time ne uincaris: utq; ſemper tutus ſis, nunquam eſto ſecurus. Nam in carnis certamine cum ſæpe ſuperior euaſeris, niſi quotidie uictam uinculis conſtringas, rumpet pacem, non ſtabit conuentis, & cum frenum momorderit, trahet te quo uolet, ueluti ſeſſorem effrenis et indomitus equus. Tamdiu igitur pacem cum illa habere poteris, donec uinctam compeditamq; tenebis, ac tanquam fugitiuum ſeruum: nunc uerberibus, nunc laboribus premes, nunc tenuabis inedia atq; uigilijs. Deſinit calcitrare iumentum papulo ſubducto, in ſaturitate laſciuit. Ex his quæ diximus ſatis conſtat, animæ atq; corporis pacem laborioſam admodum eſſe & inquietam, & ſollicitā, & q̄ fatigationibus non ſolum comparetur, ſed etiam retineatur. Is tamen eius fructus eſt, q; poſſeſſorem ſuum ad æternæ pacis bonum feliciter tranſmittat, ſi ipſe uſq; in finem ita ut dictum eſt egerit. Quo cum peruentum fuerit, tunc
Eſai. 32 demū (ut ī Eſaia legimus) erit opus iuſtitiæ pax, & cultus iuſtitię ſilentiū & ſecuritas uſq; in ſempiternū, & ſedebit ppl's meus in pulchritudīe pacis, & ī tabernaculis fiducię, & in requie opulenta, inquit dominus. Per q̄tidiana igit̄ certamina, & ipſam certaminum uictoriam, qua malarum cupidinum uires conterimus, ad ſempiternū tandem quietis triumphum peruenitur. Reſtat nunc, ut etiam pacis malignam ſimulationem omnibus fugiendam conſyderemus.

¶De pace ſimulata. Ca. VIII.

MVltiplex animus & fraudulenta simulatione imbutus pacem præ se ferre uidetur, & ex insidijs in cautos aggredi parat. Blando uultu delinificisq; uerbis beniuolentiā ostendit, & in corde meditat̄ carnificinā. Talis pax Saulis fuit erga Dauidem: cui se pacatum Saul. ideo respondebat, ut occasionē nancisceret̄ ipsum perimēdi: quod certe perfecisset, nisi lanceæ ictus ab eo qui petebatur fuisset euitatus. Talis pax & Ioab in Amasam col- Ioab. legam suū fuit: erant eñ ambo Dauidici exercitus duces, amice ac familiariter ipsum alloquendo pugione transfixit Talis pax & Ismahelis extitit, qui amicissimū se osten- Ismahel. dens ad Godoliam cum decem uirorꝫ comitatu uenit, & Hiere.41 cum ijsdem conuiuio gratanter fuit exceptus, nulla tamen benignitate amici motus est ne pficeret, quod animo uersabat, inter epulas ipsum primo Godoliam, deinde illos q in præsidio erant concidit, oppidūq; occupauit. Eo loci postea .lxxx. uiros Hierosolymā ad sacrificandū pergētes, ut ad se in Masphat diuerterent rogauit, ueluti pro magno habiturus, si tales hospites habere sibi contigisset: cum autem uenissent, rebus uitaq; simul spoliauit: præter decem, quibus non pietate, sed auaritia ductus pepercit: ꝙ thesaurum in agro defossum se illi indicaturos dixerant. Talis pacis non pauca exempla in annalibus quoq; habent̄ Macha 1.Macha 6 bæorꝫ. Nam & Antiochus Eupater cū pacem iurasset pre Antiochus sidio Sion, intra arcem receptus, uiolauit iuramenti fidem & muros quos obsidione capere non poterat, fraude inter 1 Macha 7 cepit, dirruiq; iussit. Sic & Alchimas pacem Assidæis iure Alchimas. iurando firmatam cū dedisset, sexaginta ex eis die uno Triphon. interimi fecit. Et Triphon Antiochi regis adolescentis exercitus præfectus, primo Ionathan regis amicū simulatæ beniuolentiæ blanditijs illectū interfecit: deinde regē ipm atq; hac tanta usus perfidia Asiæ regnū possedit. Et Ptolo 1 Mach. 12 mæus Abibi filius Simonē liberosq; eius Mathathiam et ptolomęus Iudam ad Hiericuntem in arce Doech inuitatos, & iā uino epulisq; graues inuadens repenti cæde sustulit. Andrō- Andronicus quoq; Antiochi regis præfectus Oniam sacerdotem cus. cum iurasset nihil se ei nociturꝫ, de asylo euocatū trucida-

uit: nec tamen impune huic fuit. Ipsum enim rex capite plecti iussit, comperto quod ab Oniæ emulis pecunia corruptus id egisset. Nonne pax istorum omni fuit detestabilior bello? omni aperta simulate deterior? Superata est tamen (ut ad nostra ueniamus) Iudæ Scharioti scelere. Dominum suum qui est omniũ dominus, omnium credentium redemptor, omnium saluator: a quo in apostolatũ ascitus fuerat, quem sibi pedes lauisse sciebat, cum quo pascha comederat, cuius corpori & sanguini communicauerat, quem tot miracula fecisse iam uiderat, quem iustum, quem pium, quem semper innocentem & in omnes beneficum nouerat: eum (proh nefas) ad necem prodidit, & in manibus quærentiũ sanguinẽ eius dedit: triginta non amplius argẽteorum pretio allectus, quos a Iudæis accepit. Non fuit ergo ueritus tam prophano animo, tam mente impia ad talem dñm accedere, & ei osculũ pacis offerre, quẽ tam paruo iam uendiderat. Sed uide huiusce nefandi flagitij terribilem exitũ: conscientia pulsatus ueniam desperauit: quã certe si petisset, impetrasset: & qui pro suis crucifixoribus orauit, proditori quoque pepercisset. Ille tamẽ dolore superatus ipse sibi mortẽ consciuit, laqueo se suspendẽs, & infelicem animã æternæ mortis tenebris tradens. Ne igitur uel Iudæ uel alijs infidis et execratis, quorum modo fecimus mentionẽ, similis habearis, maxime in pace concilianda, conseruandaque cauendũ tibi erit, ne quid simules uel dissimules, et erga eũ cui blandiris, aliam faciẽ oris, aliam cordis prestes. Alioquin dicetur tibi, quod in Ecclesiastico est scriptũ: Væ duplici corde & labijs scelestis, et manibus malefacientibus & peccatori terrã ingredienti duabus uijs: uel illud Abacuc prophetæ: Væ qui potũ dat amico suo, mittẽs fel suũ & inebrians, ut aspiciat nuditatẽ eius. Si te ista parum terrent, ut paulo perplexius dicta, audi etiam illud in Hieremia scriptũ, quo nihil planius apertiusque dici queat: Sagitta uulnerãs lingua eorũ dolũ locuta est, in ore suo pacem cũ amico suo loquit, & occulte ponit ei insidias: nunquid sup his nõ uisitabo dicit dñs? aut in gente huiuscemodi nõ ulciscetur aĩa mea. Sunt pręterea qui amice admodũ

Iudas. Eccle. 2 Abacuc. 2 Hiere. 9

ac beniuole loquunt cũ altero, & statim eidẽ absenti detrahunt. Vbi audit, cõmendãt & extollunt, ubi aũt nõ audit, carpunt ac sugillant; & quẽ modo laudauerant, rursum dictis petulantibus incessere nõ uerent. Istos quoqꝫ dei sapientia reprobat in prouerbijs, dicens: Arrogantiã & superbiam & uiam prauã & os bilingue detestor. Displicet igitur illi, cui nullũ placere potest malũ, simulata pax, nõ solũ illorꝫ qui factis offendũt, sed etiã istorꝫ qui de absente uerbis obloquunt: de quibus in Iob scriptũ est: Simulatores & callidi prouocãt iram dei. Ne ergo in iram istã, qua nihil est horribilius, incidere tibi cõtingat: noli fratri tuo intendere dolos, noli uerbis lenibus eũ palpare, ut nihil me tuentem uel facilius euertas, uel securius infames. Quod si tibi tuæ fraudes, ut ex diuinę scripturæ sententijs didicisti, magis nocebũt, q̃ ulli alij, quę dementia est, simulata pace alios lædere uelle, & teipm̃ in æternũ damnare? alios leuiter ferire, & teipm̃ lœtali plaga afficere? alijs fortunas, uitam, famã auferre, & tuam propriã animã, quæ his omnibus longe est pretiosior, igni extinguibili sine fine cruciandam tradere? Quicquid dolose maligneqꝫ agis, latere potest hoĩes, deũ nihil latet, cogitatiões tuas inspicit, cor tuũ intuetur. Quod si forte a pace, quã proximo tuo debes, alienatum uiderit: ipse suam pacem, quæ oẽm sensum exuperat, iratus tibi denegabit. Non est pax impijs, ait dominus si non est, haud dubium quin neqꝫ erit. Ideo enim non est, quia neqꝫ dum cogitant malum, neqꝫ dum operantur cõquiescunt, & post commissum ipso conscientiæ morsu torquentur. Ideo autem non erit, quia uita quoqꝫ defuncti i eo descendunt, ubi nulla est quies, nullum otium, sed assiduus labor, sempiternus horror, supplicia nunq̃ finienda. Talia quippe manent simulatores ipsos pacis, & sub amicitiæ persona latentes insidiatores. Non enim deo obediunt, sed prauæ mentis libidinem secuti: quod ipse prohibet hoc agunt. Dei omnipotentis lex est: Non mentiemini, nec decipiet unusquisqꝫ proximum suum. Non facies calumniã ꝑximo tuo, neqꝫ ui opprimes eũ. Non oderis fratrẽ tuũ in corde tuo, sed publice argue eũ, ne habeas sup illo peccatũ

Prouer.8

Iob.36

Esa.48

Leui.19

Hi uero contra uetita ire audent, mentiendo, decipiẽdo, calumniando, opprimendo, odiendo, et odium sub pacis nomine tegendo ac dissimulando, uestemq; malignæ duplicitatis induendo: cum lex & hoc prohibeat, dicens: Vestẽ quæ ex duobus texta est non indueris. Quanto aũt magis deo inobedientes fuisse conuincentur, tanto acerbiora inferni supplicia subire cogent. Hi sunt eñ quibus propheta in psalmo per spiritũ sanctũ stimulatus imprecat, dicens:
Psal. 11 Labia dolosa in corde, & corde locuti sunt: disperdat dñs
Psal. 27 uniuersa labia dolosa. Et iterũ in alio psalmo: Qui loquũtur pacem cũ proximo suo, mala aũt in cordibus eorũ: da illis secundũ opera eorũ, & secundũ nequitiam adinuentionum ipsorũ. Et paulopost infert: Destrue illos, & nõ ędificabis eos. Quod si destruendi, & non ædificandi sunt, quis illis spei locus erit relictus, tormenta illa que in inferno sunt euadendi? Sed fortasse cum processerint doli. cum malum quod cogitauerant peregerint, se quieturos confi-
1. Tessa. 5 dunt? Audiant ergo apostolũ dicentem: Cũ dixerint pax et securitas, tunc repentinus eius superueniet interitus, sicut dolor in utero habentis, & non effugient. Quod si quicq; cõsummato scelere lętari contigerit, momẽtanea profecto ac breuissima est cuiusq; flagitij delectatio: sed nisi poenitudo intercesserit, dolor subsequet perennis, & nullo prorsus fine claudenda poenarũ inquietudo. Quoniã pro pctõ quo deus infinitus offenditur, infinita debet esse punitio. Ista nobiscũ euoluentes demus operam, ne quid maligna mente fingamus coram alijs, ne quid simulemus, quod uel illis uel nobis noxiũ fore nouimus aut iniquũ, aut turpe et inhonestũ. Simpliciter sine fraude, sine inductiõe, sine malitia, sine fuco omnes diligamus, tam uerbo q̃ opere: ut pacem synceram, puram ac ueram & cum alijs & nobiscũ habeamus, ipsiq; deo pacis placere possimus, qui de coelo ueniens, pacem attulit terræ, pacem ijs qui longe, & pacẽ ijs qui prope: neminem credentẽ respuens, omnes aũt ad pacem inuitans mutuæ, inter nos dilectionis: ut huius pacis merito, quæ in præsenti est, illam perpetuam atq; perennem, quæ est in futuro, consequamur. Si eñ in simplici

tate fraternæ pacis ambulabimus, si passiones nobiscũ pugnantes rationi subiugando domabimus, in Christo requiescemus, in Christo exultabimus. Ipse est pax nostra. Ipse posuit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiat te. Ipse diligentibus pacem propitiabitur ac fauebit: & eosdem cũ ad iudicandũ uenerit, in suũ suscipiet consortiũ cũ charitate perpetua atq; perfecta: ut impleatur quod dictũ est: Misericordia & ueritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt. Psal. 84

De bonitate. Caput. IX.

ET quoniam ex his quæ diximus colligit, pacẽ prodesse omnino non posse, nisi bonis, nisi honestis, nisi iustis & uirtuti sanctitatiq; deditis, opportunũ uidetur de bonitate ipsa nunc disserere. Bonũ igitur id esse dicimus, quod iustũ ac honestũ censetur, quodq; ut fiat lege diuina iussum est: sic econtrario, id esse malũ quod turpe, quod iniustũ, & a ratione alienũ, quodq; fieri cœlesti interdicto prohibitũ apparet. Cætera uera quæ neq; uetita neq; consulta esse constat, in medio posita sunt, & nec bona nec mala iudicant: sed si bene utaris, bona erunt: si male, mala: ut diuitiæ & dignitates, & huiusmodi cætera. Si ad multorũ utilitatem te conuerteris, proderũt: sin aũt luxuriæ te libidiniq; tradideris, nocebunt: atq; his contraria paupertas iuuabit, si patienter feres, et contemptis opibus nihil amplius, q̃ quod sustentandæ uitæ satis est appetes, ut Christo seruias. Offendet aũt si per impatientiam deum probro aliquo lacessieris, uel ad furtũ rapinamq; auaras porrexeris manus. Cuncta id igitur genus bona erunt, si admixta illis uirtus fuerit, mala uero si adhæserit nequitia. Ad bona aũt malaq; dijudicanda sapientiũ acquiescendũ esse consilio ratio admonet. Sed sapientia in quam nullus cadere potest error, deus est. Diuinis ergo præceptis institutisq; niti, & eorũ autoritate de omnibus decernere tutissimum erit. Indicabo tibi o homo, inquit Micheas propheta, quid sit bonũ, & quid dñs requirat a te: utiq; facere iudiciũ & diligere misericordiam, & sollicitũ ambulare cũ deo tuo. Bonam esse ait iustitiam, bonam misericordiã

sed bonorum oīm quæ agimus, finem in deo constituendū esse docet. Nam cum omē bonū expetibile sit, & quo melius, eo magis expetendū: nihil aūt deo esse potest melius, qui solus cuiusq; boni fons & origo est: nihil ergo desyderari, nihil concupisci supra deum debet. Ille itaq; naturę rationiq; repugnat, & diuinæ refragatur uoluntati, qui ea q̄ bene agit, alio q̄ in deū dirigit. Quod si omne datū optimum & omne donū perfectū, desursum est descendens a
Iaco.1 patre luminū, ut Iacobus apostolus ait, in quē iustius decētiusq; omēs bonæ animi atq; corporis actiones referri poterunt, q̄ in eum a quo sunt? & pro quibus ipse se tibi do-
Gene.1 nat, dicens: Ego sum merces tua magna nimis .i. summa & ultra quā nihil habetur expetendū: q̄q; adepta beati sumus, & propter quā solam, studio incumbit uirtutū, uitiaq; uitantur. Falluntur igitur illi, qui in uirtute hominis beatitudinem collocant, cum beatitudo præmiū sit uirtutis, nō uirtus, & qui bona corporis uel fortunæ ei adiungunt, cū omnia caduca fragiliaq; sint, nec per se bona esse queant. Stabile aūt bonū beatitudo est, & perenne, & perpetuum: cuius adipiscendi gratia etiam aduersa pati bonū esse dicimus, & prosperis insolescere malū. Contra uitia pugnare bonū, illis uero subijci malū. Virtutū aūt armis opus est ut uincamus, & cum his nos munierimus, omnis uincendi
Ioan.15 spes in deo collocanda erit. Sine me, inquit, nihil potestis
1.Cor.4 facere. Ipse quoq; uirtutes donū dei sunt, dicente apostolo Quid habes quod non accepisti? Si non accepisti, ora ut accipias, Petenti datur, pulsanti aperietur. Incipe uelle, et mereberis accipere. Si acceperis, constanter retine, fideliter operare, ut bono summo, quod in ijs quæ præcepta sunt perseuerantibus datur, dignus inueniaris. Firmus esto in fide, longanimis in spe, ardens in charitate. Sume scutū fidei, in quo possis omīa tela nequissimi ignea extinguere. Sine fide placere deo impossibile est. Fides aūt sine operibus mortua est. Vtrunq; seruemus, ut uitæ æternæ spem
1.Ioan.3 habere possimus. Quoniā ut Ioannes ait: Si cor nostrū nō reprehenderit nos, fiduciā habemus ad deū. Vt aūt cuncta pie recteq; facta atq; cogitata prosint, charitate fundata

ſint: ea abſente nulla prodeſſe poterit uirtus, nulla iuuare operatio,& beneficia, quæ proximis pſtamus, ab illa quã deo debemus dilectione proficiſci debẽt. Iſta quidẽ uirũ bonũ efficiunt, quẽ eundẽ propter futuræ beatitudinis expectationẽ non incertam beatũ appellamus, & hoc edocti a dño qui ait: Beati pauperes ſpũ, qm̃ ipſorꝝ eſt regnũ coelorꝝ, beati mites, qm̃ ipſi poſſidebunt terrã, beati qui lugent, quoniã ipſi conſolabuntur, beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniã ipſi ſaturabuntur, beati miſericordes, quoniã ipſi miſericordiã conſequentur, beati mundo corde, quoniã ipſi deũ uidebunt, beati pacifici, quoniã filij dei uocabuntur, beati qui perſecutionẽ patiuntur propter iuſtitiam, quoniam ipſorum eſt regnum coelorꝝ, beati eſtis cum maledixerint uobis homines, & perſecuti uos fuerint, & dixerint om̃e malũ aduerſum uos, mentientes propter me, gaudete & exultate, qm̃ merces ueſtra copioſa ẽ in coelis. Sint ergo in te iſtæ uirtutes in terra, ut & nunc ſpe beatus ſis, & poſtea beatior mercede in coelo. Audi præterea & apoſtolũ præcipientem: Spiritu ambulate & deſyderia carnis nõ pficietis. Manifeſta ſunt inquit, opera carnis, quæ ſunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſeruitus, ueneficia, inimicitiæ, cõtentiones, emulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ, inuidiæ, homicidia ebrietates, comeſationes, & his ſimilia, quæ prædico uobis ſicut prædixi, quoniã qui talia agunt, regnũ dei nõ cõſequentur. Iſta deteſtare, & his quæ ſequunt, nauiter te accinge. Fructus aũt ſpiritus ait, eſt charitas, gaudiũ, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas. Habes hic quidẽ, & quæ tibi uitanda ſunt, ne malus ac miſer ſis, & quæ expetenda, ut bonus beatuſqꝫ euadas. Vt autem uirtutibus affluas, bene agendi cupiditas efficiat amorqꝫ uirtutũ. Illas amplecti nihil te impediat, illas deſerere nihil te cogat. Mortẽ minatur tyrannus, ſed uirtus pollicetur immortalitatem, opes hoſtis diripit, ſed uirtus theſaurũ ſuũ habet in coelo, quẽ neqꝫ fur ſurripere, nec tinea põt corrũpere. Quid quæreris de amiſſione fluxę atqꝫ fragilis rei, & de æterni

Matth.5

Gala.5

boni poſſeſſione mox capienda non lætaris? Ad illam diu optatam beatitudinē hinc decedens peruenies, tantum ut uirtutes tibi ſint comites cura, quibus hæc promiſſa ē mer
Pſal.118 ces. Beatus es ſi cū propheta dicere poteris domino: in uia teſtimoniorū tuorū delectatus ſum, ſicut in omnibus diuitijs. Non te pigeat diuinas legere ſcripturas, audire, diſcere & cū didiceris, alios docere: & quod doces, ipſe facere. qui enim docuerit & fecerit ſic, magnus uocabit̄ in regno cœlorū. Diuinorū ſcientia oīm quidem ſcientiarū præſtantiſſima eſt: percepiſſe tamen illam nihil proderit, niſi etiā ſecundū illam uiuat̄. Sapientiſſimi Salomonis ſententia
Eccle.3 eſt: Nihil eſſe melius q̄ lætari in opere ſuo, & hæc eſt, inquit, pars hominis. Eſt enim ſcriptū: Opera illorū ſequunt̄ illos. & in euangelio non otioſis, ſed operarijs datur dena
Gala.6 rius. Vnde apoſtolus: Dum tempus habemus operemur bonū ad omnes, maxime aūt ad domeſticos fidei. Nō ergo qui ſcit, ſed qui facit bonū, beatus eſt. Porro cū benefeceris, deo gratias age. Ipſius donū eſt quicquid boni agimus. Bonam uero actionem, bonorū contemplatio parere ſolet. Maximi ad uirtutem ſtimuli ſunt, quanti ea facienda ſint cogitare, per quæ ad ſummū bonorū peruenitur. Quod nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis deſcendit. Et cum tam immenſa, tamq; inæſtimabilis merces iuſtis ac uirtute præditis uiris propoſita ſit, plurimi ſemper haberi debet uirtus. Beatus eſt igitur uir (ſicut
Eccle.14 ſcriptū eſt) qui in ſapientia morabit̄, & in iuſtitia meditabitur, & in ſenſu cogitabit circunſpectionem dei. Ad hāc conſyderationem & apoſtolus nos uocat, dicens: Quæcun
Philip.4 q; ſunt uera, quęcunq; iuſta, quęcūq; ſancta, quęcūq; amabilia, quæcūq; bonæ famę, ſiqua uirtus, ſiqua laus diſciplinæ, hæc cogitate. Talia enim cogitando proficimus, et im
Pſal.83 pletur in nobis quod in pſalmo dicit̄: Ibunt de uirtute in uirtutem, & uidebit̄ deus deorū in Sion. Hæ ſunt eñ manſiones populi dei, per quas ad terram promiſſionis itur, et gradus per quos pſallendo dei templū ingredimur, & ſcala Iacob, per quam de terra ſublati aſcendimus in cœlum, ut iam manifeſto inuiſibilis dei fruamur conſpectu, & ple

ne uereq; beati simus. Ideo & apostolus quæ retro sunt obliuiscens, ad ea uero quæ sunt priora extendẽs seipsum ad destinatum persequit brauium supernæ uocationis dei in Christo Iesu. Talis est om̃is iustus: de quo psalmista ait: Iustus ut palma florebit, sicut cedrus lybani multiplicabitur, quod & Salomon testatur, dicens: Radix iustorum proficiet. Philip.3 Psal.91 Prouer.12

¶ Quod bonitas & perfectio donum dei sit. Ca. X.

ETenim proficiendo ad bonitatis iustitiæq; culmen peruenient iusti, ut de mundo exeuntes Christum sequantur, & pfectionis iter ingredi incipiant. Si uis, inquit, esse perfectus, uende om̃ia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me. Perfectionis est igitur contẽptis diuitijs Christi imitari paupertatem, spretaq; inanis gloriæ ambitione humilitate se deijcere: quia & ipse cum eum regem uellent facere recusauit, dicẽs: Non est regnũ meũ de hoc mundo: & non ueni, inquit, ministrari, sed ministrare: & cum dominus esset seruum se fecit. Præterea semetipsum abnegare, & alioꝝ subdi imperio, cõsummatæ uirtutis est: quia & ipse obediens fuit patri usq; ad mortem crucis: Ad hæc non solum amicos, sed etiã inimicos diligere, qa & ipse pro illis, a quibus tormenta patiebat̃ orauit. Repudiatis etiã nuptiaꝝ copulatiõibus ppetuã seruare castitatem, quoniam & ipse castus fuit, de casta matre genitus, de casto seruo baptizatus. Postremo pro amore dei nullũ laborem recusare, nulla refugere pericula, nullo supplicij necisq; genere terreri, om̃ia prius aduersa ppeti malle q̃ dei mandatũ præuaricari: hoc erit calicem bibere pro Christo, quem prior pro nobis bibit Christus. Qui tñ hoc fecerit, nequaq̃ in eo quod pro Christo sustinet, se gratiam retulisse putet, sed beneficij plus accepisse. Idem enim ille qui pro nobis pati uoluit, ut nos pro sui nois gloria sustinere possimus præstat. Facimus qdem cũ obedimus: nulla tñ apud illum imperandi est causa, nisi ut remuneret obedientes. nq; em̃ nostro obsequio indiget deus, sed nos ipsius indigemus iussione; ut cum hoc quod missum est im- Matt.19 Iohan.6 Marc.10

pleuerimus, accipere illud quod promiſſum eſt mereamur tam & ſi hoc quoq; ut iuſſa pficere ualeamus, eius muneris ſit, cuius benignitatis eſt pficiētibus promiſſa tribuere. Quicquid igitur à nobis exigit dominus, nihil ex eo ipſi accedit cum præſtatur, ſed nobis duntaxat prodeſt, q pro modico bono quod pręſtamus, bonum illud quod oēm ſuperat taxationem, ab ipſo recipimus. Quanto igitur benignior atq; indulgentior dñs, tanto nos ei promptius pfectiusq; ſeruiamus. Quanq; penitus pfecti eſſe non poſſumus, donec corporis huius onere premimur. Vnde dictū
Sap. 9 eſt: Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem. Et caro pugnat aduerſus ſpm̄, & ſpiritus aduerſus carnē: hæc ſibi inuicē aduerſant̄, ut nō ea quę uolumus faciamus. Itaq; in hac uita ſicut proficere, ita & deficere cōtingit: & quēadmodum peccatores p pœnitētiam ſanctificant̄, ita ſancti p fragilitatē peccant atq; delinquunt. Sanctoꝝ tñ ſiuē iuſtoꝝ nomen non amittunt illi, q dum ſe peccaſſe dolēt, cito corriguntur. Peccauit Moyſes, peccauit Aaron, peccauit Dauid, peccauit Petrus, peccauerunt omnes reliq diſcipuli, cum tpe dñicæ mortis a fide defeciſſent. Solus tamē
Iudas de ſanctoꝝ numero excidit infelix Iudas: qa licet de ſcelere doleret, de uenia tamen deſperauit. Cum igit̄ nemo tam pfectus ſit, quē non aliquādo labi cotingat, nemo in pſenti poteſt eſſe perfectus, niſi pro conditione fragilitatis hu-
Matt. 5 manę, ſcd̄m quam dictum eſt: Eſtote pfecti ſicut & pater ueſter cœleſtis pfectus eſt: nō dixit, quantū ille pfectus eſt, quod impoſſibibile quidem erat, ſed ſicut ille, ut pro uiribus enitamur ei ſimiles eſſe in omni bonitate & iuſtitia & uirtute, qui ad ſimilitudinem & imaginē ſuam nos creauit. Tunc aūt plene perfecti et cōſumati erimus, cum ablata omni immortalitatis moleſtia in ipſo uiuere incipiemus. Nunc enim uidemus in enygmate p ſpeculū, tunc aūt facie ad faciē, & ſicuti eſt eum uidebimus: quæ ſola uiſio efficit nos beatos, atq; omi uirtute repletos, & iā neq; culpæ neq; tentationi obnoxios: quibus miſerijs interim carere omnino non poſſumus. Danda tamen eſt opa, im-

mo omni labore conandum, ne quando in illa peccata q̃ ad mortem ducunt incidamus. Quod si etiã minima quęq́(quãtum in nobis est) uitare studuerimus, uel nullus uel rarus admodũ ad grauia et q̃ ad mortẽ afferãt, lapsus nobis eueniet.

¶ De moderatione virtutum. Ca. XI.

Porro in exercendis colẽdisq́ uirtutibus ita nos gerere oportet, ut neq́ ad dextram neq́ ad sinistram declinemus: quoniam extrema uitiosa sunt, in medio aũt est uirtus. Ponam, inquit, dominus, in pondere iudicium, & iustitiam in mensura. Esai. 28 Tu qui te ita institutum cõpositumq́ senseris, caue ne qua inanis gloriæ appetitio animum tuum attollat: & quod humilitate congestum est, arrogãtia dissipet. Ad exẽplum aliorum uirtus tua sit exposita semper, non ad iactantiam neq́ ostentationem: ut tua iustitia (sicut præcipit dominus) in occulto sit conscientiæ tuæ, & tamen ad laudem largitori uirtutum deo præstandam, qui te uiderint concitentur. Prouidemus eñ bona (ut apostolus ait) non solum coram deo, sed etiam corã omnibus hominibus: Rom. 12 ut uidelicet ex conuersatione nostra deum laudent, se corrigant, & una nobiscum saluẽtur. Caue etiã ne quando inuideas melioribus: qui eñ bonis inuidet, diuinæ benignitati columniam facit, cum omnis hominum bonitas ex deo sit. Gaudeamus igitur bono alieno æquæ ac nostro: & in aliis, sicut etiam in nobis dei beneficia laudemus. Illum uero qui uirtutibus nos antecellit, & diligamus corde, & opere imitemur: neq́ in quo ipse profecit, sed in quo nos defecimus, doleamus. Si autem contigerit, nosipsos ab aliis pati inuidiam, huiusce rei causam discussa animi nostri consciẽtia, inquiramus: & si hoc nostra culpa fieri cognouerimus, emendemus: sin aliena, equo animo feramus. Vsu enim uenire solet, ut malis odio boni sint, arrogantibus mites, casti incontinentibus, impiis religiosi. Veruntamen si deo placuerimus, nihil nobis nocere poterũt hoĩm iniustæ ꝑsecutiões. Quinimmo beati sunt q ꝑsecutiões tolerãt propt iustitiã. Abel a frẽ ob iuidiã Abel occiditur: & idem liuor in Iosephum innocentem fratres Ioseph compulit sæuire. Armauit & Saulem inuidia aduersus

Dauid Dauidem: Reges iniquos aduersus dei seruos prophetas,
Prophetæ & communem humani generis inimicum aduersus Iob
Iob iustissimum incitauit. Horum autem si finem consyderes
fatearis necesse est, non ipsis nocuisse mala quæ passi sunt
Apostoli sed profuisse. Ideo quippe & apostoli gaudebant in contu
Martyres meliis pro nomine Iesu susceptis. Gaudebant & sancti
martyres pro ueritate suppliciis affecti, quoniam per ea de
um se magis demereri sciebāt. Intrepidi igitur iugula pse-
cutoribus ferienda porrexerunt, ut fidem domino integre
seruatam sanguis effusus testaretur, & uirtus nullo supera
ta tormento præmia caperet felicitatis æternæ. Nihil igitur
nocere potest uiro iusto, nec miser est, quem iam beatifica
uit spes gloriæ cœlestis merito uirtutum. Memento præ-
terea ut in omnibus prudentiam obserues: præterita recor-
dare, præsentia dispone, futura cogita. Tunc enim quos
in aliquo crimine lapsos fuisse recoles, eorū casus te in uia
uitæ cautiorem reddet. Quos autem recte incedere conspi
cies, eorum consyderatio magis te ad amplectendam ac-
cendet uirtutem. Futurorum uero memoria & terrebit te-
minis mortis æternæ ne pecces & hortabitur uitæ peren-
nis pollicitationibus, ut in bonis actibus perseueres: nullo
labore defatigatus, nullo impeditus præsentium incommo
dorum periculo: omnia dura atque aspera uincens animi
promptitudine, dum ad summum bonorum peruenire cō
tendis. Et hoc quidem erit, non modo prudenter uiuere,
uerum etiam iuste atque constanter. Quoniam iustitiæ par-
tes sunt, inhonesta respuere, recta diligere, de omnibus di
iudicare, unicuique rei congrua distribuere. Constantiæ autē
ab officio nō discedere, nec aduersis deiici, nec prosperis ef
ferri, in omni rerum euentu æquabilem se præstare, pro re
ligionis asserione impiorum potentiam nihil uereri, & a
uita priusquam a fide recedere. In omni aūt cœlenda conser-
uandaque uirtute, non philosophorum opinionibus niti de
bes, sed sanctarum autoritati inhærere scripturarum. Qua
confirmatus intelliges contra Stoicorum sententiā, posse aliū
alia uirtute magis excellere: neque necesse esse, ut qui unam
Abel habuerit, eum habere omnes. In Abel ante omnia quæ in

illo erant laudatæ simplicitas, in Enoch munditia, in Noe lõganimitas, in Abraham obedientia, in Isaac pudicitia, in Iacob laboris toleratio, in Iosph pro iniuria bñficij repensio. In Moyse mansuetudo, in Iosue de dei promissione fiducia, in Iob inuicta calamitatum patiẽtia, in Dauide uindictæ abstinentia. in Salomone sapientia, in prophetis ad arguẽdos reges animi magnitudo. Inter apostolos quoqȝ eminuit, in Petro erga dominum pietas, in Ioãne puritas, in Paulo charitas, in omnibus ueritatis prędicandæ studiũ patientiaqȝ psecutionum. Et cum ita sit, tollitur omnino illa necessitas omnium pariter habitarum uirtutum una habita, parilitasqȝ cunctarum. Quæ si esset nemo magis ista q̃ illa uirtute præstare potuisset: neqȝ prorsus omes nihil prodesse sine charitate Paulus diceret, si nulla earũ carere charitate potuisset; & si pares essent, quomodo staret illud, q̃d idem ait: Fides, spes, charitas, tria hæc: maior autem horũ est charitas. In eadem quoqȝ uirtute alium magis, alium minus proficere nouimus: alium alio meliorem, sanctiorem, iustiorem, perfectioremqȝ esse. & stellam a stella differre in claritate, atqȝ inter beatos etiam diuersitatem esse meritorũ. Gradus igitur pfectionis sunt, ut qui ĩ infimo uersantur, non desperent de medio: & q medium attingunt, nõ diffidant de summo: quem si apprehendere nequiuerint, locum tamen suum non deserant, & eo innocentiæ statu quem acceperunt contenti deo gratias agant, multumqȝ se profecisse arbitrentur, si retrorsum nõ cesserint. Quãdiu erũt arbor bona, bonos faciẽt fructus: iustitiã cõseruabunt, deũ & proximos diligẽt: nemini nocebũt, prodesse omibus cupient, unaquaqȝ uirtute proficere studebunt. Præclare nobiscum actum erit, si talia pręstabimus. Verũtamen si cuncta quæ memorata sunt, deo donante præstauerimus, omnesqȝ bonitatis ac sanctimonię numeros impleuerimus fragilitatis hũanæ memores semp simus dicẽte aplo: Qui stat uideat ne cadat. Non eñ proprijs uiribus cõfidendum sed omis bene agendi beneqȝ perseuerandi fiducia in deo sita sit: sine quo ne cogitare quidem quod bonum est, nostra ualet imbecillitas. Animũ aũt ita ut exposuimus insti-

institutum atq; compositum quę cōmoda sequantur quis æstimet? non est tamen silentio prætermittendum, quod scriptura docente didicimus.

¶De fructibus bonitatis Ca XII.

PRimum quidem iustoꝝ pces exaudiri, & eoꝝ meri to in impios quoq; uindictā differri sacræ historiæ
Gñ.18 ueritas fidē facit. Oranti Abrahæ ne peat iustus cū im pio in euersiōe futura Sodomoꝝ: rñdit dñs, parsuꝝ se urbi, si in ea decē tantūmodo iusti fuissent inuenti. Bñ itaq; cū illa ciuitate agitur: in qua sanctoꝝ cōuētus aliqs habeť. Qñqdē ita illis fauet deus, ut in ipsoꝝ gratiam pcōribus quoq; & iniustis ignoscat. Ne aūt iustus cū scelestis uno ra
Geñ.19 piať interitu, Loth solus multæ in deū pietatis uir ab ange lo monitus inde egrediť, & Sodoma Gomorraq; igne de cœlo pluente deleň. Segoro oppidulo, q̄d ille ingressus est ut ibi se cum suis saluaret pepcit deus: in hoc quoq; oñdēs quāti sit apud se uel unius iusti meritū atq; gratia. Quę res etiā in Noe cum uxore & liberis nuribusque seruato clare
Geñ.20 apparuit. Iusti quippe in arca saluati sunt, iniusti omēs di-
Exo.27. luuio pierunt. Præter hæc Abrahamo orante steriles fœmi
Num.14. næ pepererunt. Moyse orante plagæ Aegypti cessabant,
16. & 21 inimici uicti sunt, diuina in plebem ira placata est. Illo iu-
bente orauit Aaron, & incendium quo populus inuolue-
3.Reg. 17 bať, cessauit. Eiusdem Moysi preces ijs q serpentū ictibus
disperibant, remedio fuere. Helia deprecante ne plueret, suspēsus fuit cœli humor p annos tres cum dimidio. Quo
Iacob.5 rursum ut plueret orāte, cœlum dedit pluuiam & terra fru
3.Reg. 17 ctum. Idē in Sarepta uiduæ pauperculæ nihil habenti, fari næ oleiq; copiam non largitione, sed oratione contulit, fi-
4.Reg.2 liumq; eius mortuum ad uitam reuocauit. Quid adhuc?
4.Reg.4 Fluminis cursum stare fecit, donec diuisis aquis ad ulterio
Ibidem. rem ripam per siccum transiret. Helisęi oratione aqua potu
Ibidem noxia salubritatem recepit, terra sterilis fœcunditatem, ui-
dua Samaritana cum inopia laboraret, oleo abundauit. In Suna ciuitate mulier apud quam ille hospitabať, diu steri-
lis filium suscepit: & cum deinde hunc ipsum filium mor te sibi sublatū fleret, mox ab eo uitæ restitutū uidit. Itē H

lisæus cum orasset, pulmentum amarū in dulcorem cōuertit. Cētum hominum turbam, uiginti panibus satiauit. Leprosum Naaman sanum fecit. Ferream securim in fluuiū delapsam enatare in ligni modum compulit. Ab inimicorum obsidione non uirium, sed precum uirtute se expediuit: ac ne in morte quidem miraculis caruit: mortuus mortuum hominem tactu solo suscitauit: & qui iam in corpore non uiuebat, alterū uiuificare meruit. Quid multa? Diuini homines adhuc in terra degentes cœlo imperant. Sol & luna ad orationem Iosue ducis cursum suum frenare coacti sunt, donec ille hostem persecutus ulcisceretur. Et si cœlestia sanctis tuis domine seruiunt, quanto magis terrena? Non immerito igitur tibi seruiendo regnant, tibi famulando dominantur. Apostoli tui domine desperatas hominum ægritudines curauerunt, mortuis uitam reddiderunt, dæmonia de obsessis corporibus eiecerunt. Ac ne solis illis hoc datum crederemus, eadem post illos miracula per sanctos tuos factitata uere fideliterq; referuntur. Ex quo satis patet, quantum diligentes te diligas, cum per eos tuam potentiam, tuamq; bonitatē mundo manifestes. Petrus Dorcam, Ioannes Drusianam, Matthæus Egippi regis filium, Paulus Euticum a morte ad uitam suscitarūt. Quæ terrena potestas, quæ naturæ uis efficere hoc potuisset, quod electi tui domine te præstante potuerunt? Per te igitur & regibus terræ & populorum dominis plus possunt. Ipsi itaq; & reges sunt, & plusq; reges, dij uidelicet, quorum deorum tu deus es. De his quippe apostolus ait: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta. Vere enim rex est, qui imperat passiōibus: & uere deus est, per quem summus deus ea quæ supra naturam sunt operatur. Vnde ad Moysen dixit dominus: Ecce constitui te deum Pharaonis: utpote superatuum magos Pharaonis prodigiorū opatione, & fideles de seruitutis iugo liberaturū in manu forti & robusta, de ægyptoq; eductuṝ. Et quoniam in ijsdē elucet gloria tua, quam & moribus ostēdunt, & sermonibus declarant, mō cœli, modo nubes, mō stellæ in scripturis nominantur. De illis nāq; dictum intel

4.Reg.6
Ibidem
4.Reg.13
Iosue.10
Apostoli
1.Pet.2
Exod.7

Psal.21 gimus: Annunciauerunt cœli iustitiam eius, populo q̃ na-
scetur, quē fecit dominus. Ad illos pertinere sentimus quod
Psal.35 legitur: Veritas tua usq; ad nubes. Illis conuenire non am
1.Cor.15 bigimus, quod ap̄ls ait: Stella a stella differt in claritate. Ii-
dē etiā arborū florūq; nomina sortiti sunt, montium q̃q; et
lapidum & liquentium aquarū. Arbor bona est, q̃ cū psal
Psal.51 mista dicere pōt: Ego aūt sicut oliua fructifera i domo dei
Osee.14 Flos est cui conuenit quod in Oseæ propheta est dictum:
Israel germinabit quasi lilium. Mons est qui iustitiæ me-
ritis erigitur ac sublimatur, ut sustentaculum ecclesiæ esse
uideri possit, de qua dictum est: Fundamenta eius in mon
Psal.86 tibus sanctis. Qui eñ confidit in dño sicut mons sion, nō
Psal.124 mouebitur in æternum: montes in circuitu eius, & dñs in
circuitu populi sui. Lapides etiam sunt quibus dei ciuitas
1.Pet.2 construitur, dicente apostolo Petro: Si gustastis quoniam
dulcis est dominus, ad quem accedētes lapide uiuū, ab ho
minibus q̃dem reprobatum, a deo aūt electum & hono-
rificatum: & ipsi tanq̃ lapides uiui superædificamini do-
mos spiritales in sacerdotium sanctum, offerentes spirita-
Ephe.2 les hostias acceptabiles deo per Iesum Christū. Hos & apo
stolus Paulus dicit sup̄ædificatos supra fundamentū apo-
stolorū & prophetarū, ipso angulari lapide Christo Iesu do
mino nostro: in quo omnis ædificatio constructa crescit in
templum sanctum dei. De quo sane templo psalmista ad
Psal.101 dñm ait: Tu exurgēs misereberis sion, quia tēpus miserē-
di eius, q̃a uenit tp̄s: q̃m placuerūt seruis tuis lapides eius.
Placent dei famulis isti ecclesiæ lapides, cum uitam ipsorū
imitando ad eorū perfectionem nituntur peruenire. Iidem
sicuti montes per uirtutum altitudinē nuncupantur, ita &
flumina propter doctrinæ inundationem copiamq; afflu
entem, Plenissime eñ uiam ueritatis docent: quam uiam
ipsi terendo iudicis aduentum prestolantur securi. Vnde
Psal.97 dicit: Flumina plaudēt manu, simul montes exultabūt in
cōspectu dñi, quoniā uenit iudicare terram. Neq; de insen
sibilibus intelligi potest manuum plausus aut lætitiæ exul
Ioan.7 tatio. Qui autem euangelio credit, ei promittit, q̃ de uen-
tre eius flumina fluēt aquę uiuæ. Et in diuersis diuersę efful

gent uirtutes ut decentius cultiusq; ecclesiam Christi sponsam exornent: cui quidem ipse sponsus per Ezechielē uestiui te, inquit, discoloribus: & de qua ad sponsum psalmista ait: Astitit regina a dextris tuis, in uestitu deaurato circundata uarietate: Alij quippe datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, alij fides, alij gratia sanitatū, alij operatio uirtutū, alij prophetia, alij discretio spirituū, alij gratia linguarū, alij interpretatio sermonū: hæc aūt omnia operatur unus atq; idem spūs, diuidens singulis prout uult. Ex his aūt efficitur corpus Christi: hic nempe manus, ille pes, alius oculus, alius aliud membrū, corpus uero unū quibus dicitur: Vos estis corpus Christi & membra de membro. Atq; membra ista nota quidem deo sunt, quia fortia & robusta, quia sapientia, quia plurimi æstimanda. Ea ipse cognoscere se dicit, quæ sua natione digna sunt, quæq; in suo manent corpore: ea uero ignorare, quæ extra ecclesiā sunt, & per peccatū ab ipsa sese alienarūt. Hoc Amos propheta testat, cum ait: Audite uerbū quod locutus est dñs sup uos filij Israel, & super omnem cognationē, quā eduxit de terra ægypti, dicens: Tantūmodo uos cognoui ex omnibus cognationibus, terræ. Notus ēm deus tantū in Iudęa erat, cætera impietas nequitiaq; possederat: his in euāgelio ait Recedite a me operarij iniquitatis, nescio uos: de iustis autem in psalmo est dictū: Nouit dñs uias immaculatorū: et hæreditas eorū in æternū erit. Porro immaculati sunt q cupiditatibus repugnant, ne domino peccent: de quibus in Delbore cantico dicit: Iusti confortati sunt in israel, ut uidelicet superent aduersarias potestates, uictoriaq; potiant Iidem dona quoq; sapientiæ & scientiæ accipere merent: Ecclesiaste dicente: Homini bono in conspectu suo dedit deus sapientiam & scientiam & lætitiam: quæ nequaq̄ cōsequi potuissent, nisi a domino diligerent, & apud eum in pretio forent. Vnde dictū est: Pretiosa in conspectu domini mors sanctorū eius: nō esset eorū mors pretiosa, nisi prę cessisset uita sancta. Ob quam quidem etiam filij dei effici merent & domus in qua habitet deus. Quod filij dei fiāt, Ioannes in epistola testatur, dicens: Si scitis quoniā iustus

Ezech.16
Psal.44
1.Cor.12
Amos.3
Psal.36
Iudi.5
Ecele.2
Psal.115
1.Ioan.2

est deus, scitote quoniã & omis qui facit iustitiã ex ipo na
Ioan. 1 tus est. Idem in euangelio: Quotquot aũt receperunt eum
dedit eis potestatem filios dei fieri, qui nõ ex sanguinibus
neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, sed ex deo
nati sunt. Quod præterea domus dei sint, apl's Paulus Co-
1. Cor. 3 rinthios instruens declarat, cũ ait: Nescitis quia templũ dei
1. Cor. 6 estis, & spũs dei habitat in uobis. Et iterum: An nescitis
quoniã membra uestra templũ sunt spũs sancti, qui in uo
bis est. Et cum nõ modo intra se deum habitantẽ habeant
uerumetiã ipsi in deo habitent, hoc est in templo non ma-
nufacto neq; huius creationis. Inter uasa quoq; templi cõ
2. Timo. 2 putantur: ex his Paulus uas electionis appellatus est, por-
tans nomen domini in gentibus, & ipse in domino per-
manens. Cæteri etiam apostoli apostoliciq; uiri uasa ele-
cta fuere, uasa magnæ domus, alij quidẽ aurea, alij uero ar
Esa. 52 gentea. Ad quos propheta: Mundamini, inquit, qui fertis
uasa dñi. Neq; poterit esse uas domini, qui ab omibus ne-
quitiæ sordibus non fuerit emundatus. Etem peccator
quoq; uas est, sed in contumeliã factum non in honorem
uas impurũ, uas non dei, sed diaboli. Quisquis igitur &
spũsancti habitaculũ, & uas dei sanctificatũ atq; utile es
se desyderas, uiam derelinque uitiorum, ac per uirtutũ semi
tam gressus tuos dirige, ab otio atq; uoluptatibus discede
& ad cœlum ascendendi labori ac sollicitudini te q̃primũ
accinge, ut pro iustitiæ fideiq; operibus mercedem capere
mereare sempiternam, & tandem in illo pro cuius amore
te exercueris, feliciter conquiescas.

¶ De præmio iustorum. Caput. XIII.

ETenim si iustitia pietateq; prediti hoĩes ab omnipo
tenti deo, tot tantisq; bonis afficiantur in terra, q̃to
magis in cœlo, ubi æternũ eis ipse constituit habita
culum, ubi sedem perfectæ consummatæq; beatitudinis
Prouer. 3 esse uoluit. De qua in prouerbijs dicitur: Habitacula iusto
Psal. 45 rum benedicẽtur. Et in psalmo: Sanctificauit tabernaculũ
suum altissimus. Cum itaq; sit, illi proculdubio qui illuc
transferẽtur, perpetuo benedicti ac beati erunt, gaudentes
in conspectu dei semper, iam salutẽ consecuti nulli prorsus

iniuriæ obnoxiam, nullius sollicitudinis participẽ, bonorum
oĩm plenam atq; confertam. Idcirco Psalmista ait: Vox ex Psal. 117
ultationis & salutis in tabernaculis iustorum. Idem alibi: Psal. 95
Gaudebunt campi & oĩa quæ in eis sunt. Tunc exulta-
bunt oĩa ligna syluarum a facie domini, quoniã uenit iu-
dicare terram. Tunc eñ iusti rapientur ab angelis obuiam
Christo, & ad partẽ dextram collocati cum ipso ad cœleste
regnũ transmigrabunt, ipso Christo dño dicente: Venite Matth. 25
benedicti patris mei percipite regnũ a constitutione mun
di uobis paratũ, qui & in peregrinos hospitales, & in ege
nos liberales, & in afflictos fuistis misericordes, accipite
tandem pro modicis magna, pro terrenis cœlestia, pro bre
uibus sempiterna. Hæc igitur erit bñdictio illa, de qua Sa-
lomon ait: Benedictio dñi super caput iusti. Quã rem lati- Prouer. 10
us quidẽ explicat Psalmista, dicens: Quis ascendet in mõ- Psal. 23
tem dñi? aut quis stabit in loco sancto eius? Et respondet:
Innocens manibus et mundo corde, hoc est qui nec actio
nis improbæ, nec cogitationis malignæ uitio fuerit pollu-
tus. Deinde sequitur: Qui non accepit in uano animã suã,
nec iurauit in dolo proximo suo, hoc est, qui post uanita-
tes & insanias huius mũdi nõ abijt, nec quemq; uerbis ad
fraudem compositis decipere est conatus. Hic inquit, acci-
piet benedictionem a domino, & misericordiã a deo salu
tari suo. Non eñ ex operibus iustitiæ quę fecimus nos (ait
apostolus) sed secundũ suã misericordiã saluos nos fecit. Titum. 3
Iustitia quidẽ idoneos reddit ad promerendã gratiam, sed
profecto nisi Christi domini merita accessissent, beatitudi
nis donum accipere, nemo dignus esset. Vnde & in psal-
mo est dictum: Salus iustorum a domino. Nemo igitur suis
meritis arroget, quod diuinæ est liberalitatis, ne elatione Psal. 36
amittat, quod in humilitate sperauit. Iustus quia in omni-
bus se submittit, a domino sublimatur, iuxta illud Ecclesi
astici: Qui operatur iustitiã, ipse exaltabitur. Non solum Eccle. 20
añt se submittit qui iustus est, sed etiã oĩ proficit probita
te uitiaq; deuitat. Sic eñ in Esaia legitur: Qui ambulat in
iustitijs & loquitur ueritatem, qui proijcit auaritiã ex calũ Esa. 23
nia, & excutit manus suas ab omni munere, qui obturat

aures suas ne audiat sanguinem,& claudit oculos suos ne uideat malū,iste in excelsis habitabit. Igitur qui in his nō ambulat, non est iustus: & qui non est iustus, habitare in excelsis non poterit. Iustum aūt per eundem prophetam

Esa.3 consolatꝰ dñs,& promissis remunerationis allicit, dicens: Dicite iusto quoniam bene,quoniam fructū adinuentionum suaꝝ comedet. Porro iustoꝝ remuneratio quid est

Psal.105 aliud,nisi æterna beatitudo? Beati,inquit propheta, q custodiunt

Psal.118 iudiciū,& faciunt iustitiam in omi tempore. Et alibi: Beati immaculati in uia qui ambulant in lege domini. Et in euangelio: Beati qui esuriunt & sitiūt iustitiam, quoniam ipsi saturabunꝰ. Hi enim pro operibus iustitiæ replebunꝰ bonis felicitatis æternæ,& ipsa uirtutū esuries ac sitis refici merebiꝰ dapibus glorię cœlestis,dicente prophe

Psal.67 ta: Iusti epulenꝰ & exultent in conspectu dei,& delectenꝰ in lætitia. Illustrabunꝰ insuper ex diuina uisione,& animę beatificatæ decor redūdabit in corpore immortali atq; in

Matth.13 corruptibili,dicente saluatore: Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorū. Cæteꝝ ne pluribus immoremur in singulis,nemo est qui uel fando explicare, uel cogitando queat comprehendere,quanta siue qualis iustoꝝ in cœlesti regno sit merces; hoc ubi testatur apostolus,dicēs: Nec

1.Co.2 oculus uidit,nec auris audiuit,nec in cor hominis ascēdit, q̄ grande bonū sit,quod deus ipse suis dilectoribus possidendū fruendumq; pparauit. Audiamus igitur(si tale bo-

1.Pe.1 num consequi cupimus)Petrū apostolū exhortantem: Succincti,inquit,lumbos mentis uestræ,sobrij ac perfecti spe rate in eam,quæ offerꝰ uobis gratiam, in reuelatione Iesu Christi, quasi filij obedientiæ: non configurati prioribus ignorantiæ uestræ desyderijs, sed secundū eum qui uocauit uos sanctū,ut & ipsi in omni conuersatione sancti sitis. Tanti est ergo facienda pie sancteq; uiuendi uirtus, quanti ipsa uirtutis merces, quæ est summū hominis bonum,ad quod per hanc quidem uirtutem peruenitꝰ. Tales igitur simus,qualibus ista quę dicta sunt,cōferri credimus

¶ De peccatis principalibus per septem lepræ genera significatis. Caput. XIIII

PORro bonitatem ipſam magis ac magis expetemus, cum peccati quoq; mala conſyderauerimus. Quicquid legi diuinæ aduerſatur, quicquid uirtutibus cõtrarium eſt, rationiq; repugnans, peccatũ eſt. Inter peccatum & delictũ quidam diſcernunt, delictumq; leuius eſſe aiunt. Id em̃ delictũ dici, cum nõ facimus quod debemus peccatũ uero, cum committimus quod non debemus: in illo boni omiſſionem eſſe, in hoc perpetrationem mali. Vtroq; tamen uocabulo ſcriptura pluribus in locis indifferenter indiſtincteq; utitur. Cæterũ non parua inter ſe peccatorum diſcrimina ſunt, cum aliud alio longe grauius ſit deteſtabileq; magis, uel diuerſi generis atq; conditiõis. Peccatum in lege ueteri per lepram ſignificari nouimus: & ſicut uariæ ibi lepraꝝ ſpecies notantur, ita uaria eſſe peccata manifeſtũ eſt. Colore habituq; dijudicant lepræ, ſic peccata ſpecie atq; pondere. Non incongrue igitur ipſa ſeptẽ capitalia uitia, ſeptem generibus lepræ nunc comparare conabimur. Prima quidem lepra deſcribitur coloris albi in cute carnis uiuæ cum capilloꝝ aſpectu mutato. Albedo iſta pallor inuidiæ eſt. Inuidus de alieno bono dolens liuidam præfert faciem: dumq; male affecti animi ſtimulis agitur & inquietatur, in carne uiua uitium eſſe dicit. Tũc autem & capillus mutatur, cum relicto rationis conſilio, cuius in capite ſedes eſt, prauæ cupidinis affectum ſequimur. Nihil aũt nequius, q̃ quos imitari debemus, eis inuidere uelle. Alterũ lepræ genus florere dicitur, ac totum quidem corpus a capite uſq; ad pedes occupare, quæ tamen munda eſſe putatur, niſi caro uiua apparuerit. Hanc equidem mentis torporem eſſe reor, & ad ea perſoluenda quæ tenemur otioſitatem atq; ex tedio neglectũ, quod uitium acediam appellant. Ea ſane totũ hominem poſſidet, dum mollem penitus & effœminatũ reddit. Munda aũt eſt, niſi caro uiua apparuerit: quia uitium iſtud nec ſtultis, in quibus ratio mortua eſt, imputatur: nec mala ualetudine affectis, quoꝝ bona uoluntas morbo impedita eſt corporis. Tertia lepræ ſpecies, ulcus eſt in carne natum & ſanatum, & in loco ulceris cicatrix alba ſiue ſubruſa, & carne reli-

Leui. 13

Inuidia

Acedia

Auaritia.

qua humilior pressiorq́, pili etiam in candorē uersi. Vlcus in carne auaritiam esse existimo, cuius uulnus tunc obductum uidetur, cum auarus adeptus est quod concupierat. Cæterū quia nec adepto satiatur, nondū sanatū uulnus cicatrix inæqualis ac discolor ostendit. Et quoniā ille nulla copia contentus in superfluis parandis cumulandisq́ laborat semper, pilos habere dicitur qui sunt superflua corporis cicatrix autem alba delectationē in acquirendo indicat, ru
Fornicatio fa ardorem in concupiscendo. Quartū lepræ genus dicit. Caro & cutis igne adusta & sanata, sed & ipsa cicatricem habens albam siue rufam reliqua cute humiliorē, pilorū colore mutato atq́ in cicatricis cute lepra excrescēte. Quid est lepra ista, nisi libidinis igne succensa appetitio? quę tūc quidem sanatur, quando uel explet legitimo matrimonio auiditatē, uel coercet excolendæ castitatis gratia. Sed si pristinæ uoluptatis recordatio labefacere ac mutare cœperit propositū, nec iam meretricari erubuerimus, cicatrix suscepit inæqualitatē cutis, & coloris pilorumq́ mutationem. Conuersa est enī in candorem, carnalis delectationis, & in rubedinē inflammatæ auiditatis, & in lepram excrescentē eo q́ frequentī usu non satiatur turpis libido, sed magis ac
Gula. cenditur. Quintum genus lepra capitis est & barbæ in uiro uel muliere, cum locus humilior fuerit reliqua carne, & capillus flauus solitoq́ subtilior, lepra īquit capitis & barbæ est. Caput & barba gulæ contigua sunt, non inepte igitur lepram hanc ad crapulæ uitium referemus. Quoties p ingluuiem impotes rationis facti fuerimus, & iam nec lingua suum implere officium ualuerit, capitis ac barbę lepra erit. Non capitis & barbæ Aaron, in quibus est benedictionis diuinæ unguentum, sed capitis & barbæ corū quibus manna fastidio est, & Aegyptiæ carnes uoluptati. Capillus autem flauus, qui meretricibus conuenit, gulosorum impudentiam designat, quorum temeritati nihil obstat, quin semper obscœnum ac turpe aliquid aut dicant aut faciant. Tunc uero extenuatur capillus, cum bona animi per luxuriam consumuntur. Locus autem lepræ ubiq́ humilior prædicatur, quia in ea parte uirtus animæ depri-

minitur, in qua peccatur, non in qua non peccatur: potest em̃ fieri, ut aliquis partim uirtutibus præstet, partim alicui uitio deditus sit. Sexta lepra caluitij est. Si in caluitio, inquit, uel recaluatione albus uel rufus color fuerit exortus, et hoc sacerdos uiderit, condemnabit eum haud dubie lepræ, quę orta est in caluitio. Quoniam caluitium summa capitis occupat, per hoc superbiæ elationem signari reor. Semper se supra se erigit superbus, inani tumet gloria, pares contemnit. Cum de animi bonis inaniter sese iactat, albus color est in uertice: cum de bonis corporeis atq; fortunæ gloriatur, rubedo quæ corporeis conuenit, sedet in capite. Et q̃a caput caluitio deforme fit, utpote capillorum ornamento uacuum: innuit nobis, nihil esse honesto uiro indecentius, q̃ inanis ac superba sui met iactatio. Septima uero ac suprema istarum, quæ in Leuitico simul tractantur lepra, nō hominis esse dicitur, sed uestimenti. Vestis linea, inquit, siue lanea, quæ lepram habuerit in stamine atq; subtegmine, aut certe pellis uel quicquid ex pelle confectū est: si alba uel rufa macula fuerit, infecta lepra reputabitur. Demus hanc (si libet) quod reliquum est, iracundiæ uitio. Cū enim nulla animi passio ita hominem infatuat atq; dementat ut iracundia, merito lepra ista non hōis est, sed uestis: hoc est eius, qui nihil in se hōis habet præter figuram: quiq; uestimentum hōis dici potius debet q̃ homo. Qui cito irascitur, leuis est ut linum, qui cito placatur, mollis ut lana: qui immaniter furit, uestis ex pelle ferina est. Homo em̃ cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumētis insipientibus, & similis factus est illis. Lepra hæc in stamine est & subtegmine: quia iracundus & intus furore æstuat, & foris petulanti ore rixatur. Quoniā aūt ubiq; color albus ac rufus lepræ tribuit, quęri potest, quō albedo pc̃tō cōueniat, cum præsertim ecclesia in Canticis nigrā se prius fuisse fateat, cum erraret: deīn formosam, cū credens Christo sponso iuncta esset: qua ratione igitur lepra candida est uel rufa? Sed quia uel tegimus peccata uel ostentamus, ideo arbitror lepram candidam hypocritarum esse sepulchris similium dealbatis. Rufam uero lepram illos ha-

Superbia.

Ira.

color albus

color rufus

bere, qui manifesto & sub multorum conspectu erubescenda committere non uerenť. Denique saluatori qui peccata nostra tulit dicitur: Quare rubrum est indumentū tuum? Præterea fit plerunque ut cū in peccato deprehendimur, ora inficiat rubor, dum accusari magis quam peccare pudet. Quare etiam locus lepræ humilior est quam cætera quæ sana sunt? quia peccatū ad terram animam premit, humique allidit: unde & labi atque cadere dicitur qui peccat: stare uero & rectus esse qui non peccat. Humilem itaque lepræ locum grauitas peccati facit atque pondus: de quo Dauid lamentabať dicens: Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meū, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Non est huius loci de hostijs quoque & expiationibus lepræ disserere, satis sit generatim ista breuiterque perstrinxisse. Nec tamen omittemus illud quoque lepræ genus obiter attingere, quod post aliqua seorsum describitur, ut magis aliquid innuat, quam quod cum illis quæ simul enumerata sunt, commune sit. Lepra hæc domus est habentis in parietibus ualliculas, pallore siue rubore deformes humilioresque superficie reliqua. Domus ista ecclesia Christi est. hæc maculas patitur, dū hæreticorum fallacibus argumentis impugnatur: pallor & rubor in maculis est: quia hi quidem fidelibus inuidendo liuēt, atque irascendo inflammanť, sed ueritate uicti eisdem tandem cedunt: atque ita reliquis orthodoxis inferiores inueniuntur. Recte itaque sacerdos lapides in quibus orta est lepra, erui atque proijci iubet, & parietes radi, ut omni prorsus ablata errorum spurcitia nec maculā habeat Christi sponsa nec rugam. Non ante pullulare cœperunt hæreses, quam disseminatū est euangeliū, nec ante lepra hæc iussa est obseruari caueri que, quam filij Israel terram ingressi fuerūt promissionis. Porro sicui nostra lepraum expositio duriuscula fortasse uidebiť & extorta, sequatur alios, qui in ipsis enodandis magis sibi placuerint, dummodo sciat omnes in hoc conuenire, ut lepram peccatū esse asserant. Ergo huiusce morbi ui fœditateque perspecta, cogitet, quanta peccati, quod ei comparať, deformitas, qualis pernicies sit. Sicut enim lepra totius corporis pulchritudinem demolitur, ita omnem

Quare locus lepræ humilior.

Psal. 37

Hæretici.

Leui. 14

animæ decorem corrumpit pctm̄: atq; hoc solum malum est, quo illa lædi perireq; possit. Nunc tandē unde digressi sumus, eo reuertamur: ut aliam quoq; peccatorū differentiam explicemus: ac postremo, quæ ex illis incōmoda nobis oriantur inquiramus.

¶ De peccatorum differentia. Ca. XV.

QVædam pctā ita leuia sunt ac minuta, ut his carere omnino non possimus: & quia ueniam facile impetrent, a nonnullis uenialia nuncupantur. Hæc quidem a regno dei non excludunt, aditum tamē ad illud nobis tamdiu impediunt, donec expietur. Nihil enim inquinatum illuc intrabit. Sed nunc de illis duntaxat nobis erit sermo, quę mortifera sunt, quæq; uitari & debent quidem & possunt: aut si commissa fuerint, pœnitentiæ doloribus extenuari purgariq;: alioquin ad æternum interitum compellent non pœnitentem, tanto acrius puniendum, quanto delinquendo ab æquitate recessit longius. Etenim ex his quoq; quæ pernitiosa sunt, aliud alio execrabilius iudicatur, ac proinde maiore dignum supplitio pœna acerbiore mulctandum. Quodcunq; autem pctm̄ leuiorum modum excesserit, mortiferum erit: ideo in scripturis dicitur peccatum ad mortem: non ad mortem hanc omnibus communem, sed ad illam quæ propria damnatorum est: quæ utiq; illos quos inuadit, non perimit, sed quo nihil est tetrius, nunq̄ morituros æternis cruciatibus torquet, doloreq; afficit omni morte magis expauescendo. Porro ex hac delictorum specie illud maximum esse creditur q̄d blasphemia in spiritum sanctum in euangelio nominatur. Huius criminis a domino saluatore coarguti sunt iudæi, cū dixissent, eum in Belzebub non in dei uirtute eijcere dæmonia. Patet ergo pctm̄ in spiritumsanctum tunc perpetrari, cum quis dei opera alijs tribuit non errore deceptus, sed inuidiæ stimulis actus, ut dei laudē sua procacitate obscuret. Quicunq;, inquit, dixerit uerbum contra filiū hois remittetur ei. q autem dixerit contra spiritumsanctū, nō remittet̄ ei neq; in hoc seculo neq; i futuro. In filiū hois peccat q opiniōe falsus Christum purū hoīem putat: q̄ qdē cul Matt. 12 Pctm̄ in spm̄sctm̄

pa, quia ex ignoratione est profecta, ad credulitatem conuerso atq; correcto protinus condonatur. Si quis uero aperte opera dei intelligens uirtutem calumniatur, dum religioni nostræ inuidet, & quæ per spiritũ sanctum facta sunt, impie ad diaboli potestatem refert huius culpa irremissibilis esse decernitur. Non quia pœnitentibus aliquid non remittatur, sed quod sic peccanti ad pœnitentiam conuertendi se, facultas denegatur, ueluti indigno dei gratia, qui sciens ac prudens deo ausus sit aduersari, & iam cognitam sibi ueritatem linguæ petulantia polluere, tantoq; se sacrilegio sponte astringi. Illos quoq; in inferno magis plectendos credimus, q credētes, euangelicisq; instructi doctrinis delinquũt, q̃ ꝗmādatoꝝ dei ignari peccāt: q̃d testat̃ saluator, dicens: Seruus qui scit uoluntatem domini, & non fecit, uapulabit multis: qui autem ignorauit & non fecit, uapulabit paucis. Quis præterea negauerit maius esse peccatum eorum qui sub euangelio sunt, q̃ qui olim sub lege erant? Quis enim nescit eum magis teneri, qui iam accepit beneficium, q̃ qui promissum adhuc expectat? Illud autem quod ab Israhelitis multo tempore fuit speratum, nobis in aduentu Christi est persolutum. Tanto igitur plus ingratitudinis committimus mandatis domini non obtemperando, quanto plus accepimus gratiæ. Ex his quę dicta sunt liquido apparet, inter peccata, quæ ad mortem cõmitti dicuntur, aliud alio maius esse, plusq; pœne mereri, & sicut genere ita et grauitate differre. Quinetiam in eodē genere pc̄ti esse quasdam accessiones, quæ pc̄m̄ grauent si contigerint, eleuent si non contigerint. Non est huius loci de ijs referre: nimis enim prolixæ tractationis erunt, si referantur, & pc̄torum distantiam ostendisse sat est: nequis forte cum Stoicis delyret, & paria esse putans, non magis timeat interimere hominem q̃ lædere. Nosse insup debemus, ut supra est dictum, siue leue, siue graue pc̄m̄ fuerit, si minutoꝝ mēsuram prætererit, pœnæ ignis æterni esse obnoxium, & inferni supplitia grauitate distare nō tempore: quoniam exilij eorum omnium q illuc religant̃, finis est nullus. Restat nunc ut de mortifero crimine in cō-

muni loquendo, quæ peccantem incommoda sequantur sp̃crutemur: ut magis pateat, eiusmodi pctm̃ q̃ fugiẽdũ atq; uitãdũ sit, cũ pspexerim9, q̃t illud q̃liaq; mala sequãt

Quæ mala peccato accedant. Ca. XVI.

Bonus deus bonorum autor non malorum est. Cum ergo ille q cuncta fecit ualde bona, hoĩem q̃q; bonũ fecerit, quis eum ex bono malum reddidit, nisi uoluntas mala de libero procedens arbitrio? Itaq; idem ipse, qui ex deo bonus erat, ex se factus est malus. Integrum illi fuit, naturam bonam, sicut a deo acceperat, ita & conseruare, sed noluit, neq; curauit. Voluntate igitur non natura mali efficimur, cum peccamus. Et quia peccãdo naturam ipsam lædimus, naturæ quoq; conditorem deum simul offendimus. Ideoq; peccantibus mala omnia non immerito accidere confitemur: quemadmodum econtrario iustis & innocentibus, & non suam sed dei sequentibus uoluntatem bona omnia euenire. Cur autem iustis quandoq; male, & iniustis bene? Hoc certe minime uidebitur mirum, si re℞ exitũ, qualis utro℞q; futurus sit spectabimus. Iustis quippe uiris aduersa quæ contingunt, summæ pennisq; felicitatis meritũ p patiẽtiam cõparant. Malo℞ uero prosperitas nequioris luxuriæ illis materia est, intemperantiæq; dissolutioris. Tanto itaq; maius merebũtur supplitium, quãto in præsentibus uiuẽdo delitijs uidẽtur sibi esse feliciores. Male quidem Lazaro pauperi erat, bene diuiti epuloni, sed cito & malum illius in bonum commutatũ fuit æternum, & huius bonum in æternum malum. Debemus ergo etiam malum hoc quod bonis in uita accidere solet, nõ malum sed bonum iudicare: & bonũ illud q̃d malis blandĩt, nõ bonũ sed malũ potius arbitrari. Quã uere recteq; ista dicãt, satis pspicue diuersus eo℞ finis probat. Soluta tandẽ quæstiõe, quæ quidem seipsam aperit nõ tpalia consyderantibus, sed æterna: consequens est, ut pctm̃ ipsum eo magis uitãdũ sit, q̃ illa etiã q̃ bona uidẽt, in summã cõuertat pniciẽ, ultimũq; malo℞. Et si hoc de rebus q̃ uulgo bonæ putãt cõtingat, q̃d de ijs q̃s malas esse iudicãt dicemus, cũ p̃mere cœperint uitæ deprauatæ uirũ, nisi fu-

turæ damnationis illas initium esse, si modo is a pctis in tpe non resipiscat, flagitijsq; finē statuendo rursum uirtuti exercendę pro uiribus incumbat. Cæterų plurima qdem ante damnationem peccatum consequi solent mala, quæ nunc operepreciũ erit referre, quo demum cõstet, præsentis quoq; mali uitandi causa non esse peccandum. Quę dicam, nolo ut mihi credantur, nisi singula sanctarum autoritate scripturarum firmata erunt. Peccati igitur ea prima malignitas est, inutilem facere hominē, & neq; sibi neq; alijs recte consulentem. Dicitur enim in Ecclesiastico: Qui
Eccle.14 sibi nequam est, cui alij bonus erit? Peccator plærunq; instabilis est: nunc hoc nũc illud aggredit: quod placebat, displicet: quod displicebat, placet: nihil in illo põt esse firmitatis, qm non supra petram ædificat, sed super arenam, &
Psal.11 arundo est ueto agitata. Hoc psalmistę crede dicenti: In circuitu impij ambulant. Neq; eñ recte possunt ambulare, q cum deo non ambulant. Peccatũ ueri intelligendi acumen hebetat. Ambulabunt, inqt, ut cæci, qa dño peccauerunt.
Soph.1 Et in euangelio de pctoribus est dictum: Cæci sunt & du-
Luc.6 ces cæcorum. Cæcus cæcum ducit, & ambo in foueam cadunt. Pctm̃ pdit hũanæ cõditiõis dignitatē, hoiemq; brutis reddit cõparãdũ. De q psalmistæ uerba tibi fidē faciunt, dicētis: Homo cũ in honore esset, non intellexit, cõparatus
Psal.48 ē iumētis insipiētibus et similis factus est illis. Cuius igno
Psa.32 miniæ idē uolēs nos expertes esse, hortat & ait: Nolite fieri sicut equus & mulus, in qbus non est intellectus. Quid eñ despicabilius, qd fœdius, q̃ ex hoie pecudē effici, et eo q proprius hũanæ atq; angelicæ mẽtis est, intellectu carere? Pctm̃ uitæ spacia minuere dicit. Sic eñ de Her Iudæ fi
Geñ.38 lio in Genesi legimus: Fuit Her primogenitus Iudæ filius.
Psal.54 nequā in conspectu dñi, & ideo ab eo occisus est. Sanctus q̃q; in psalmis spũs loqtur: Viri sanguinũ & dolosi nõ di
Prouer.10 midiabunt dies suos. Et in prouerbijs ait Salomõ: Timor dñi apponet dies, & anni impiorų breuiabunt. Sed licet aliqs malus diu uiuat, q̃diu in pctõ est, in morte est: testatur hoc Paulus apl's, dicēs: Vidua quæ in delitijs est, uiua mortua est. Et in Apocalypsi angelo. i. p̃sidi ecclesiæ Sardis di

citur: Nomen habes quod uiuas & mortuus es. Et dñs in euang, Sinite mortuos, inquit, sepelire mortuos suos. Ad hæc ne principes qdem sperent, diu posse regno suo frui, si ipsum regẽ regum & dñm dminantium offendere non uerẽtur: testis est bis euersa Hierusalem, primo a Chaldæis propheta dicente: Propter peccata quæ peccauistis, abducemini in Babyloniã captiui a Nabuchodonosor rege Babyloniorum: deinde a Romanis: quod futurum illis prædixit Christus dominus, quem ob inuidiam persecuti sunt. Baruch.6

Hoc autem peccatis exigentibus euenire etiam in Ecclesiastico discimus, ubi dicitur: Regnum a gẽte in gentẽ transfertur, propter iniustitias & iniurias & contumelias & diuersos dolos: Ipse quoq; Nabuchodonosor rex cum esset omnium potentissimus, deoq; se æquaret, regno exturbatus uixit cum bestijs: donec ad mentem rediens efferre se desijt, seq; hoiem agnouit, & confiteri cœpit, q̃ solus deus mundi sit dñs, ius habens in regna hominũ, & cuicũq; uoluerit illa distribuens. Quinetiam imperio præstare, diuitijs opibusq; pollere qd iuuat, si quicunq; mortaliũ peccat, miser esse probať? Maiore eñ sui parte: hoc est animo miser est: tam & si uulgi opinione, q nihil nisi corporis fortunæq; bona mirari didicit, felicissimus ferať. In Apocalypsi angelus. i. antistes Laoditię ecclesię gloriatur, q̃ sit diues & locupletatus & nullius egens, & tamen diciť ei: Nescis quia tu es miser & miserabilis & pauper & cæcus, & nudus. Nõ est eñ felicitas diuitijs abundare, sed uirtutibus neq; infelicitas inopia grauari, sed flagitijs. Famem quoq; & mortes delinquentibus minatur dominus, dicẽs: Terra cum peccauerit mihi, ut præuaricetur p̃uaricans, extendã manum meam sup eam & conterã uirgam panis eius, & immittam in eam famẽ, & interficiam de ea hoiem, & iumẽtũ. Quod si multiplicenť scelera, grauabiť uindicta. Sæpe aũt contingit ut unum pc̃m plurium causa sit. Dauid adulterium cũ Bethsabe cõmissum cęlatum uolens Vriam uirum eius obtulit hostibus interimendũ. Herodes Ioannẽ a quo illiciti cõnubij arguebať, in carcerẽ misit, & capite cædi iussit. Nonne illa euã quæ filiæ suggessit ut hoc pe-

Eccl.10 · Dañ.4 · Apoca.3 · Ezech.14

teret, coniugij fefellerat fidē, & matrimonio ptulerat cōcu binatū? utq; illo liberius uteret, iustitiæ cultorē, cui talia di
Apo.ult. splicebāt, necandū curauit. Nō ab re igit scriptura ait: Qui nocet, noceat adhuc, & q̄ sordibus est sordescat adhuc. Bo narū quoq; actionum meritum amittit propter pc̄tm̄, hoc
Eccl.9 Salomon testat, dicens: Qui in uno peccauerit, multa bona perdet. Diuina & in Ezechiele uox est: Iustitia iusti nō
Ezech.33 liberabit eum, in quacunq; die peccauerit. Etiam si dixero iusto, inquit, quia uita uiuet, & confisus in iustitia sua fece rit iniquitatem, omnes iustitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate sua quam operatus est, in ipsa morieт. Nec præterita igit nec præsentia benefacta proderunt ei, q uel semel aliqd morte dignum cōmiserit. Quid ad hæc? pc̄tm̄ sapiētiæ donū corrumpit: & eum q ante sapiens erat desi-
Hier.6 sipere compellit. Tales erant de quibus in Hieremia conquæritur dominus & ait: Stultus populus meus me nō cognouit: filij insipiētes sunt & uecordes. Sapiētes sunt ut faciant mala: bene autem facere nescierunt. Versuti quippe et callidi homines, cum aliqd dolose fecerint, sapere sibi ui dent: sed mundi huius sapientia, stultitia est apud deum. Vere autem sapiens est, qui innocentiam seruat, ut ei placeat, a quo ut saperet, accepit. Ex omnibus tamen malis q̄ in se habet pc̄tm̄ hoc teterrimum est, q nos a deo separet: & qui per gratiam adoptionis filij dei sumus, per pc̄tm̄ ef ficimur serui diaboli. Quod a deo separetur q peccat, audi
1.Ioan.1 Ioaunem apostolum dicētem: Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt ullæ: si dixerimus q societatem habemus habemus cū eo, & in tenebris ambulamus, mētimur, & ueri tatem non facimus. Idem innuunt prophetæ uerba in psal
Psal.5 mo ad deum dicentis: Tu es deus non uolens iniquitatem neq; habitabit iuxta te malignus, neq; permanebunt iniu sti ante oculos tuos: odisti omnes qui operantur iniqtatem
Esai.59 Esaias etiam exprobrāt his & ait: Iniquitates uestræ diuiserunt inter uos & deum uestrum: & pc̄tā uestra abscon derunt faciem eius a uobis ne exaudiret. Quæ enim communicatio lucis ad tenebras (ut apostolus inquit) quę socie tas Christi cum Belial? Cum aūt a deo qs recedit, continuo

sit diaboli seruus. Nam si omnis (ut saluator ait) qui facit pctm̃, seruus est pctĩ: nõne etiam diabolo seruit, q eum ut peccet stimulat? Iudæi uitijs dediti cum se iactarent, deum habere patrem audiunt. Vos ex patre diabolo estis, & desyderia patris uestri uultis facere. Quam sententiam secutus Ioannes apostolus ait: Qui facit pctm̃, ex diabolo est: quoniam ab initio diabolus peccat. Quanta ingitur infelicitas est, ut homo a deo factus, ad imaginem dei creatus, eiq; in filium adoptatus nequissimi dæmonis mancipet seruituti, ipsumq; habeat patrẽ, tãta cura diligẽtiaq; adhiberi debet, ut crimen quod huiusce mali causa existit, caueatur ac uitet. Illis enim q hoc contempserint, & post pctm̃ ad pœnitẽtiæ remedia non recurrerint, nihil reliquum erit nisi ut ad supplicia nunq̃ finienda damnẽtur, audiantq; omnium terribiliũ maxime expauescendam iudicis uocẽ dicentis: Ite maledicti in ignem æternum, qui Paratus est diabolo & angelis eius. Hæc ergo ultima pctĩ pernicies est, q hominem ab hæreditate cœlestium bonorũ exclusum ad ima pœnarum loca æterno relegat exilio. Denique pctõres mori dicuntur morte æterna, sicut econtrario iusti uiuere uita æterna. Scriptum est enim: Homo per maliciã occidit animam suam: & anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Et in Euangelio pctõribus dicitur: In pctõ uestro moriemini. non morte quæ corpus dissoluit, sed quæ animã sublata om̃i qescẽdi spe terribiliter torquet & cruciat.

Ioan. 8
Ibidem
3. Iohan. 3
Sap. 16
Ezech. 18

¶ Quæ peccata sunt præcipue damnabilia. Ca. XVII.

QVæ sunt autem uel qualia crimina, quibus grauati homines In profundum inferni demergantur, psalmista explicat ad deum dicẽs: Maledicti qui declinant a mandatis tuis. Et dominus in euangelio eos asserit extremæ damnationis reos fore, qui erga pauperes & egenos & afflictos claudunt uiscera pietatis. Ac præter hos illi qui non spiritui, sed carni seruiunt, dicente apostolo: Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, idolorum seruitus, ueneficia, inimicitiæ, cõtentiones, emulatiões, iræ, rixæ, dissen

Psal. 118.
Gal. 5

ſiones, hæreſes, inuidiæ, ebrietates, comeſatiões, & his ſimilia, quæ pdico uobis ſicut pdixi: qm qui hæc agunt, re-
1.Cor.6 gnū dei non poſſidebunt. Idē alibi repetēs ait: An neſcitis q iniqui regnū dei nō poſſidebunt? nolite errare, neq; fornicarij, neq; idolis ſeruiētes, neq; adulteri, neq; molles, neq; maſculorū cōcubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neq; maledici, neq; rapaces, regnum dei poſſidebūt. Hinc ſane in Apocalypſi, talibus flagitijs pollutos angelus
Apoc.22 domini a ſancta ciuitate propellēdo clamat: Foris canes et uenefici, & impudici & homicidæ & idolis ſeruientes, et omnis qui amat & facit mendacium. Hi & conſciētiæ ſtimulis inceſſanter agitabunt, & pœnis exterius illatis affli-
Esa. 66 gentur, dicēte dño: Eorum qui præuaricati ſunt in me, uermis non morietur, & ignis non extinguetur. Atq; ita dānatorum propter peccatum tormento nullo unq̄ fine concludētur. Nam ſicut in cœleſti regno beatorū gloriæ finis aliquando futurus nō timetur, ita in inferno pœnarum terminus nullus unq̄ ſperabitur. Cum ergo iuxta ea quæ modo dicta ſunt, peccati tāta malignitas exiſtat: ut hominem inutilem, inſtabilem, intellectu hebetem, cōditione uilem & abiectum reddat: uitam minuat, regna auferat, diuitias faciat miſerias, aduerſitatibus ſubdat, aliorum inſup delictorū cauſa ſit, uirtutū merita tabeſcere cogat, ſapientes infatuet, a deo ſeparet, diabolo copulet, bono ſummo priuet & pœnis afficiat æternis: qd unq̄ tam caueri debet q̄ peccatum? cum nihil oīno tam nobis eſſe queat noxiū, nihil ita erumnoſum. Si te tyrānus torqueat ut pecces, oīa tormēta pferre ſatius eſt q̄ peccare: ſi necē minet, mori innocentē præſtat, q̄ nocentē uiuere. Scias tamē nefarium eſſe mortem ſibimetipſi aliquē inferre, ut imminens peccādi piculum diuitet, niſi deus iuſſerit: ſicuti qbuſdam uirginibus iuſſiſſe creditur, quæ ſibi mortem conſciuere, ne ab hoſtibus ſtuprarentur. Quarū quidem memoriam nequaquā celebraret eccleſia, niſi miraculo reuelatū fuiſſet, illas non tā proficere ſibi ſe perimēdo, q̄ dño obedire uoluiſſe. Alioqn nulli licere credimus, qcqd futurū timet, ſibimetipſi uitā eripere, ne illud oſtendat, cuius lex eſt nō occides.

Proteruus est seruus, qui domino depositum reddit, antequam poscatur.

¶ Unde tanta peccantium multitudo. Ca. XVIII.

PORro cum tot taliaq; sint, quæ nos ne peccemus deterrent, quid causæ est, q peccantiū multo maior numerus q̄ non peccantiū existat, multoq; copiosior turba sit, mundo seruientiū, q̄ mundi domino, & cœli terræq; conditori? ita ut cum propheta cogamur exclamare: Non est qui faciat bonū, non est usq; ad unum. Iam eñ quod futurū dominus prædixerat: abundauit iniquitas, & refrixit charitas, ut propinquum testetur ultimi iudicij diem. Multa quippe cernimus, plurima audimus: a quibus abhorret animus, & ne illa sentire posset, sæpe nobis optauit cum cæcos oculos, tum aures surdas. Talia uero mirantibus nobis, causamq; inquirentibus respondet Ecclesiastes dicens: Quia non profertur cito contra malos sententia, absq; timore ullo filij hoim perpetrant mala. Dilatio igitur pœnæ, peccandi præstat licentiam. Sed si cogitarēt peccatores tanto acriorem fore uindictam, quanto magis uenire cunctatur, peccandi libidinem coercerent, & nequitiæ finem citius imponerent. Delictorū eñ ultor deus non semper statim punit: peccantis aūt pœnitentiam ideo diu expectat, ut si aberit correctio, minus excusabilis fiat pertinacia. Cæterū dum cœlestis arbiter a flagello quiescit, nō remittit iram, sed colligit: ut totam uno impetu effundat, & plectendi tarditatem grauitate compenset. Interim ad peccandū alios corporis prouocat uoluptas, alios honorū stimulat ambitio, alios multa habendi auiditas urget. Ab his tribus tantū fontibus cuncta quæ sub cœlo fiunt crimina oriri quidem reor. Etenī uoluptatis germina sunt, otiū, uentris ingluuies, iocandi incontinentia, scortandi inexplebilis cupido, stupri, adulterij, aliæq; libidinis, quæ ne dici quidem honeste potest, perpetratio: & illa quæ libidinē incitent, obscœni cantus, molles musicorū soni, uirorū cū mulierculis lasciuientia tripudia, aliaq; huiusmodi plura. Ipsa deinde dignitatū honorumq; appetitio genetrix est inuidiæ, nutrix superbiæ, amatrix inanis gloriæ. Is enim

Psal. 52

Eccle. 8

qui uideri publico aliquo officio dignus concupiscit, aliis detrahit, ut se efferat aliorũ facta deprimit ut sua extollat, adulatoribus fauet, & uix ullo uitio abstinet : dum in his etiam quæ perperam agit, se laudari cognoscit. Postremo cumulandarũ opum auiditas quot scateat sceleribus quis enumeret? Inde sunt inter fratres odia, inter amicos dissentiones, iurgia, lites, contentiones, aleæ lusus, periuria, fraudes, furta, rapinæ, contumeliæ, iniuriæ, uulnera, cædes, & citius adeundæ hæreditatis gratia concupitæ ante diem parentum mortes. Quid multa? nullũ prorsus flagitiũ, in quo aliquid speratur lucri, deuitat auaritia, dicente apostolo:
1. Timo. 6 Radix oim malorũ est cupiditas. Omnibus aũt malis istis carebit, qui tribus illis, a quibus cuncta gigni credimus, cauerere studuerit. Obstrusis quippe fontibus riuos deficere ac siccari necesse ẽ. Desinẽt fluere uitia, cum unde fluãt nõ habuerint. Recide truncum, & rami morienť. A uoluptate ambitione, auaritia procul esto, et nullam causam habebis inique aliquid improbeq; patrandi. Vt uoluptates fugias, memor esto sapientissimi Salomonis sententiæ dicentis:
Eccle. 11 Si annis multis uixerit homo, & in his omibus lætus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis & dierũ multorũ qui cum uenerint, uanitatis arguunť præterita. Breuis nam q; momentaneaq; uoluptas facile contemnetur, si æterna cogitabimus. Vt aũt & terrenarum dignitatũ ambitio in te non habeat locum, recordare q; ob hoc ipsum pharisæos damnauerit dominus noster, dicens: Væ uobis pharisæi
Luc. 11 qui diligitis primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro. Recordare præterea q̃ graui onere premunť, q in dignitate constituti sunt: primo q; multo magis illis imputať peccatũ q̃ cæteris: deinde q; nõ pro se modo, uerũ etiam pro omibus quibus præsunt, teneñť reddere rationẽ Et si per eorũ negligentiam plebs deliquerit, tam alienę q̃ suæ culpæ rei erunt. Vt postremo diuitias nõ concupiscas,
1. Timo. 6 apostoli præceptũ ad mentem reuoca. Nihil, inquit, intulimus in hunc mundũ, haud dubiũ, quia nec auferre quid possumus: habentes aũt alimenta & quibus tegimur, his
Matth. 6 contenti simus. Nam qui uolunt diuites fieri, incidunt in tẽtationẽ & laqueũ diaboli, & desyderia multa inutilia

nociua, q̃ mergũt hoĩes ĩ interitũ & pditionẽ. Nec dicto-
rũ Christi dñi obliuiscaris. Nolite, inqt, thesaurizare ĩ terra Matth. 16
sed ĩ cœlo. Nõ potestis deo seruire & mãmonę. Quid pro- Luc. 6
dest hoĩ si uniuersum mũdũ lucret, aĩę uero suę detrimentũ Luc. 12
patiat? Et facilius Camelus trãsibit p foramẽ acus, q̃ diues
ascẽdere ualebit ad regnũ cœloꝝ. Et uæ uobis diuitibus, q Luc. 16
habetis cõsolationẽ urãm. Illius etiã diuitis memẽto qui
ubertate frugũ lętatus, p annos multos his fi uiturũ se puta
uit, & nocte insequẽti uita decessit, q̃d cõgregauerat alijs
reliquit, ipse sua spe frustratus ẽ. Ille q̃q; diues menti tuę suc
currat, quẽ uestiebat purpura, quẽ q̃tidie delicata sagina-
bãt cõuiuia, nudus in inferno sepelit, & in igne ardẽs gut-
ta aquę indiget, qua linguã refrigeret. Si talis est præsentiũ
diuitiaꝝ fructus, nõne stultissimus ẽ, q eas cõcupiscit, et nõ
potius ad diuitias nũq̃ perituras aspirat? Beati ẽm paupe
res spiritu, q̃m ipsoꝝ est regnũ cœloꝝ. Qui ergo tria hæc q̃
ꝓposuimus curauerit, ille arbor bona bonos germinãs fru
ctus erit, mala aũt malos proferẽs fructus eẽ desinet. Si ẽm
in radice uitium nõ fuerit, nec in fructibus erit. Nõ de prĩ- Matth. 7
bus & filijs (ut quidã putauerũt) ista ĩ euãgelio dicunť, sed Luc. 6
de operibus ex intentiõe animi profectis. Alioqn falsa eẽt
arboris parabola, si hoc significaret, q pr̃ bonus bonos gi
gnat filios, et malus malos Achab ẽm regũ Israel pessimus
optimi filij ac pijssimi Iorami pr̃ fuit, & e cõtrario Ezechi
as rex Iuda iustus ac sanctus Manassen genuit iniquũ atq;
scelestũ. Nemo itaq; suũ pctm̃ prĩs prauitate excuset. Pr̃ nõ
portabit inigtatẽ filij nec filius nequitiã prĩs: aĩa q̃ peccaue
rit ipa puniet. Qualis cuiusq; ĩ aĩa affectus fuerit, talia ędet
et opa. Intimo prius cordis morbo medicina ẽ adhibẽda,
ut ĩ cute iñ nascẽtia ulcera curenť. Interiora si sana fuerit, ea
q̃ foris sũt pulchre ac probe se habebũt. ¶ De quĩq; sensib. Ca. 19

ET q̃m sensus nr̃i uię sunt, p quas illa, q̃ aĩę bõ
nũ corrũpũt, itus penetrare solẽt, quali custodia mu
niẽdi sint, ne id patianť, nũc docere conabor. Sensuũ
nroꝝ impar nũerus ẽ. Impar aũt nũerus in scripturis diui-
nis mũdus habeť, par uero immũdoꝝ dicit. Animalia q̃ bĩ
na in arcã Noæ ingrediunť, ex immũdis sunt, ex mũdis q̃
septena. Numeri ergo ratio nos instruit, ne qua culpa sen-

sus nostros pollui sinamus: quos impar supputatio puros esse debere ostendit. Quinario numero ideo censentur, ut per legis præcepta eos dirigas: quinq; eẽ uolumina sunt mosaicæ disciplinæ diuinitus descriptæ. Et quia quinarius etiam quaternariũ continet, per quem euangelia significãt, quicquid legi deest, de euangelio adimpletur: ut sensus nõ solum bonos habeamus, uerumetiã perfectos. Quod si domino donante adepti fuerimus, tunc sequetur, quod ipse
Leui.26 pollicitus est, dicens: Persequimini inimicos uestros, & corruent coram uobis: persequentur quinq; de uestris centum alienos, & centum de uobis decem milia. Si eẽ sensus nostri præceptis diuinis muniti fuerint, uitiorũ multitudo aduersum illos præualere non poterit. Cadẽt a latere eorum mille & decem milia, ad eos aũt non appropinquabunt. Non oculorũ mundiciem inquinabit uisa mulier, nõ aures demulcebit amatorius cantus, non naribus blandietur ad mollitiem animi compositũ unguentũ, nec gustus integritatem luxuriosi corrumpent sapores, neq; tactũ subuertere iniustæ actionis cupiditas ualebit. Ab omi malarũ passionũ iniuria tuti erimus, si quoties oppugnamur, ad arma institutionis diuinæ sanctorumq; exemplorũ protinus recurremus. Tunc nempe Iesu duce, quinq; illi reges .i. quinq; corporis sensus, qui nobis imperando regnabãt, ad speluncam conscientiæ nostræ compulsos mori sibi cogemus, ut iam uiuere deo discant obedireq; spiritui, serui eius facti, cuius antea dñi fuerant. Tunc in euangelio quinq; talenta nobis a deo credita, alia quinq; superlucrabunt, duplicato quæstu spiritualiũ negociatione actionũ. Tunc quinque uirgines non iam fatuæ, sed prudentes comparato misericordiæ oleo, accensisq; lampadibus charitatis, occurrentes cœlesti sponso intrabunt cum eo ad nupti-
..t.19 as æternæ celebritatis. Tunc deniq; dicetur nobis: Beati oculi qui uident quæ uos uidetis; multi prophetæ & reges uoluerunt uidere quæ uos uidetis, & non uiderunt, & audire quæ auditis & non audierunt. Relinquamus igitur cum uitijs terrenas uanitates, & nõ lacte sicut paruuli, sed sicut perfecti solido cibo utamur; exercitatos (ut apostolus

ait)sensus habentes ad discretionē boni ac mali. Hoc est Hebre.5
in bonis operibus quotidie se exercendo, mala aūt fugiendo, eorumq; cupidini semper nobis aduersanti repugnando. Siquidem sensus nostri (ut diximus) semitæ sunt, a sede animi per corporis foramina patentes: per has hostes intrare desyderant, ut uirtutū ciuitatem expugnent, & his expulsis ipsi sibi dominent. Oculos quęcunq; uisu pulchra Visus.
iucundaq; sunt, infestant: quæ si concupiscere cœperit animus, per ianuam oculoꝝ irrumpit: siue ueneteæ uoluptatis turpis appetitio, siue pompæ luxuriæq; sectandæ cura, corporisq; ornandi stulta sedulitas. Auribus insidiantur la Auditus.
sciuientiū poetaꝝ carmina, impudici cantus, tibicinū cytharedorumq; soni: quibus delectatus animus & in mollitiem resolutus iam inimicis prodere ciuitatē meditatur, et illos admittere per portam male custoditi auditus. Olfa- Odoratus.
ctum debellare properant unguenta: q; si odore per nares penetrante intus latens animus captus fuerit, om̄ibus muliebribus delitijs ad se aditum aperiet, neq; eum odoramētis ad luxuriam uti pudebit. Cum gustu certabunt esculen- Gustus.
torum poculentorumq; exquisiti sapores: quoꝝ auiditate superatus animus per lubricum gulæ callem, crapulā illabi permittet: uentriq; fauere incipiens, temperantiæ renunciabit. Omnibus aūt aduersarijs istis eorumq; similibus Tactus.
uiam tactus patefaciens, quicquid per alios sensus affectauit, id per se tandem opere complere maturabit: & tūc demum animus ipse perditæ uitæ conscientia pulsatus cum Hieremia quęri poterit, flensq; ac lugens exclamare: Mors Hiere.9
ascendit per fenestras nostras, ingressa est domos nostras, disperdere paruulos de foris, iuuenes de plateis. Vitijs em̄ dominantibus bona animi concidere ac perire necesse est. Porro ut bona uigeant, & mala repellant, singulis remedijs singuli roborandi atq; tuendi sensus erunt.

¶De Visu. Caput. XX.

VT aūt ergo mundos habeas oculos mundi pulchritudinem immensitatemq; intuere, & eius opificē ac gubernatorem deū intellige, mirabiliumq; operum lauda magis mirandū autorem. Si uenustæ mulieris

forma occurrerit tibi, tunc cum propheta deũ deprecare: Auerte oculos meos, ne uideant uanitatẽ: ꝙ si illa suũ in te
Eccle. 27 figat obtutũ, tu retrahe tuũ, & memento esse scriptũ: An-
Ezech. 20. nuens oculos fabricat iniqua: proptereaq́ʒ præcipi in E-
Eccle. 2 zechiele: Vnusquisq́ʒ oculorũ suorũ offensiones abijciat. Audi confitentẽ Salomonẽ: Omnia, inquit, quæ desyderauerunt oculi mei, nõ negaui eis: & cum nihil omnino in hac uita permansurũ animaduerteret exclamauit: Vanitas
Matth. 6 uanitatũ & omia uanitas. Audi & saluatoris in euangelio dictum: Lucerna corporis tui est oculus tuus: si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus lucidũ erit: si aũt oculus tuus fuerit nequam, totũ corpus tuum tenebrosum erit. Siquidem oculi uagi & immodesti reliquorũ quoq́ʒ sensuũ parere solent incontinentiã, & nec audire nec odorari nec gustare nec tractare pigebit aliquid, quod uoluptati erit cõspicere. Sicut aũt simplex aspectus formã decoremq́ʒ oim quæ uidet, ad conditoris laudẽ refert, ita reliqui sensus eũ imitati nihil prorsus admittunt, quod deo minus gratũ fore arbitrantur: atq́ʒ ita puri oculi totũ corpus lucidum reddunt. Repulsis eñ uitiorũ tenebris adamata uirtus spiritũ
Matth. 6 simul et carnẽ suo irradiat fulgore. Si te, inqt, scandalizat oculus tuus, erue eum & proijce abs te, melius est tibi cũ uno oculo ingredi in uitam æternã, ꝙ̃ duos oculos habentem mitti in gehennam. Non corporis oculus eruendus ẽ, sed mentis. Nam clausis quoq́ʒ oculis peccant cæci. Compesce igitur animi motũ ad illicita lacessentẽ, & melius tibi erit, absq́ʒ præsentiũ uoluptatũ usu ad æternas transire delitias, ꝙ̃ tota uita per oẽs uoluptatũ illecebras deducta supplitijs mancipari sempiternis. Vt ergo regni potius hæres ꝙ̃ pœnæ reus inueniaris, imitare sanctissimi Iobi con-
Esa 33. tinentiam, qui ait: Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem quidẽ de uirgine. Conuenerat quippe cũ oculis, ne aspicerent, secũ ne cogitaret. Spectaculis quoq́ʒ illis adesse caue, in quibus lasciua inhonestaq́ʒ aguntur: libidinis eñ incitamenta sunt, & in quibus cæde humana grassãt, ne sæuitiæ impietatiq́ʒ assuescas, cum proximi tui cruore ocu-
Ioan. 31 los satiaueris. Ab his auersus prophetã audi dicentẽ: Qui

obturat aures suas, ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne uideat malũ, iste in excelsis habitabit.

De Auditu Caput. XXI.

Aurium aũt cõseruare integritatem ita oportet. Caue ne quid obscœnũ, nequid iniquũ, nequid ab humanitate alienũ libenti animo ausculteS, dicente scriptura: Sepi aures tuas spinis, & linquã nequã noli audire. Eccle.28
Delatoribus, detractoribus, impudicis, inaniter inconditeq; garrientibus, impie de religione sentientibus nõ accommodes auditũ, nisi contradicendi, redarguẽdi, refellẽdiq; causa. Fabulas amatorias, quæ ad turpem libidinem prouocant, audire noli. Tendiculas diaboli illa esse crede, quibus nos irretitos morti tradere molit̃ mergereq; ĩ profundum. Ab adulantiũ quoq; & ad gratiam loquẽtiũ uerbis aures auerte, ne falsis laudatiõibus elatus maius aliqd esse te reputes q̃ quod es, & tibi tribuas, quod deo erit tribuendũ, merearisq; ab aplõ corripi dicente: Quid habes 1.Cor.4
quod nõ accepisti? & si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Nihil deniq; audire te delectet, quod corpus tãtum uoluptate afficiat, aĩæ aũt saluti nihil cõferat. Perniciosa em̃ res est, aures cantu dulci suauibusq; sonis delinire, & animæ pati detrimẽta, cum potius animæ salus per corporis labores castigationesq; cõquirenda sit, per ieiunia, per uigilias, p scribendi, legendi, orãdi, aliosq; adhortandi fatigatiões. Operarijs quippe impigris ac sollicitis opus est patrisfamilias in uinea sua excolẽda, nõ otiosis & oscitãtibus, & qui fructũ capere negligunt, dũ florũ foliorũq; luxuria delectent̃. Quæ ergo spũi cõducunt, illa audias, quę aũt carni blandiunt̃, ueluti mortifera nõ admittas. Porro ut ex deo te esse testeris, uerba dei audi. Illis q hoc contemnunt dicit̃: Propterea uos nõ auditis quia ex deo non estis. Ioan.8
Aperi aures sapientiæ, & scientiæ salutari, & in ea delectare, ut proficias magis. Intersse prædicationibus ac sacris ecclesiæ lectionibus stude: nec solum auscultes quæ dicuntur, sed etiam memoriter teneas. Non absq; mysterio est dictum; Audi cœlum, auribus percipe terra. Terra es, si au Esa.1
tetenus diuina auscultes; cœlũ es, si audis. Audit autem qui

sermonibus sacris catholicaeq; doctrinae cum auditionem tum obedientiam praestat. Vnde audire interdū pro parere iussaq; perficere usurpatur. Ad hanc audiendi perfectionem Iacobus apostolus nos hortatur, dicens: Estote facto

Iacob. 1 res uerbi & non auditores tm̄ fallentes uosmetipsos. Quia si quis auditor est uerbi & non factor, hic comparabitur uiro consyderanti uultū natiuitatis suae in speculo. Consyderauit em̄ se & abijt, & statim oblitus est qualis fuerit: qui aūt prospexerit in lege perfectae libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. Bonū ergo auditorem, non audiēdi attentio, sed agendi probat sollicitudo, postq̄ quae agenda sibi sint ut deo placeat, didicerit. Huic em̄ dicere licebit

Esa. 50 Dominus mihi aperuit aurem, ego aūt non contradico, retrorsum non abij. Interioris hois ista auris est, quam dn̄s aperit: ut uerba uitae in cor eius infundat, quē diligit. Sunt tamen nonnulli usq;adeo peruersi, ut ne exteriorem quidē corporis aurem praeceptis diuinis praebere uolunt: sed seculi uanitatibus dediti, & temporalibus immersi negotijs, ita uiuunt, quasi qui post praesentē uitam nihil futurū expectent. Hi si qua tandem saeuientis fortunae molestia cōpulsi deo supplicant non exaudiunt. Neq; em̄ liberari de pec-

Prouer. 19 cato, sed de calamitate desyderant. Ait ergo scriptura: Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio eius erit execrabilis: ut uidelicet non modo non impetret quod petit, uerūetiam ipse execretur ut infidelis: & nouissima eius prio-

Hiere. 6 ribus peiora fiant. Aduersum tales uociferatur Hieremias & ait: Ecce incircumcisae aures eorū, & audire nō possunt ecce uerbū domini factū est eis in opprobriū, & non suscipient illud. Sed cum ob hoc eos Chaldaeorū ditioni subdendos denunciet, innuit nobis, contemnentē scripturę sanctę praecepta daemonibus esse subijciendū: ut qui salutaria audire noluit, perditionis aeternae afficiatur supplicijs.

De Odoratu Caput. XXII.

Cauendū post haec ne per nariū foramina illapsus odor sua suauitate animū uirilem effoeminet: & homo unguentis delibutus contemnatur, qui autoritate

præstare debet. Odores quippe ipsos, quemadmodum & cantus oris & neruorum tibiarumq; sonos, ad sacrorũ cultum datos esse meminerimus: deoq; laudes celebrandas, non ad corporis humanæ uoluptatem. Odoribus tamen morbos quosdam curari, quosdam ne ueniant prohiberi constat, & cytharæ sono Saulem regem conualuisse legimus. Rosis itaq; & Croco & floribus & Nardo & Balsamo & omnibus aromatum generibus, iuxta medicorum placita uti licet, curationis gratia, non uoluptatis. Eum uero qui sanus est, & in quo non est ægrotationis ulla suspitio, unguentis deliniri, flosculos naribus admouere, in cubiculo ex aromaticis suffimentis fragrante desidere, impupicitiæ argumenta sunt, & eneruatæ emollitæq; uitæ certissima indicia. Talium nanq; usu lenones, meretriculæ, hominesq; ad luxuriam se natos credentes delectantur: nõ illi qui uirtutem præferunt uoluptati, neq; qui spiritui q̃ carni studere malunt: neq; qui soli deo placere desyderãt, & Christo domino dicere possunt: In odorem unguentorum tuorum curremus: atq; iidem confiteri audent: Christi bonus odor sumus. Verissima autem Christi unguenta sunt, fides, spes, charitas, castitas, pudicitia, mansuetudo, liberalitas, pax, patientia, modestia, constantia, cæteræq; uirtutes, quarum suauitatem quisquis conceperit, aliarum rerum omnium fragrantiam facile contemnet: immo nefas putabit, opobalsamum uel myrrham uel stacten uel cassiam uel nardum: uel queuis alia odoramenta olere: cũ magis eum, qui cœlo dignus esse cupit, spernere terrena, & uirtutum ac sanctimoniæ odore fragrare oporteat. Quem si assecutus fuerit, quicquid naribus gratissimum suauissimumq; esse creditur, præ illo nauseam putabit. In cœlo enim quo ille properat, non est Engadi uicus balsami ferax, non Sabea regio thuris abundans: non pretiosorum unguentorum mater Arabia, sed quod his longe redolentius ac suauius habetur, diuinæ præsentiæ indicibile odoramentum, & cunctis animę sensibus nunquam defutura dulcedo, apostolo dicente: Nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec cor hominis excogitauit, quanta præparauit deus 1. Cor. 2.

dilectoribus contemptoribusq; uoluptatis. Percurre specu
latione mentis sctorum uitam: & si inueneris, quod per mul
tas tribulatiões oportuit illos intrare in regnũ dei: impossi
bile esse crede, ut uoluptarij ac delicati, nisi pœnitẽtiã agãt
& mores mutẽt, & laboribus magis quam otio luxuriaq; de-
lectent, eo possint conscẽdere, & de temporalibus delitijs
repente ad æternas transire.

De gustu. Ca. XXIII.

GVstus quoq; continendus est, ne crapulæ appeten-
tia polluatur animus. Gulæ quippe ista uoluptas cũ
dominari cœperit, ad quæq; turpia & inhonesta
hominem impellit, multisq; afficit incommodis. Gula
Noe. Noe pudenda detexit. Gula Loth stupratorem filiarum fe-
Loth. cit. Gula Esau primogenituræ ius abstulit. Gula populum
Esau. Israel magna ex parte repentina nece mulctauit. Gula fi-
lios Heli sacerdotis perdidit. Gula Helam regem Israel ser-
ui sui gladio interimendum obiecit. Gula Holophernem
Assyriorum ducem unius mulierculæ manu perire fecit.
Gula Sodomitas & Gomorrheos prius in nefandos egit
concubitus: deinde igne & sulphure de cœlo pluente extin
xit: gulæ uitio id illis accidisse dominus testatur in Ezechi
Ezech. 21 ele, dicens: Hæc fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas
panis, & abundantia, & otium ipsius & filiarum eius.
Eodem sensu in Hieremia idem ait: Saturaui eos, & mœ-
Hiere. 5 chati sunt, & in domo meretricis luxuriabantur. Ex quo
satis constat, de uentris ingluuie gigni libidinis intempe-
riem. Cum igitur tot mala ex incontinentia gulæ deriuen-
tur, multo tamen erumnosiora his deinde sequũtur. Quid
enim miserius quam æternæ beatitudinis expertem fieri, &
1. Cor. 6 nunquam finiendis affligi supplitijs? Ebriosi, inquit aposto-
lus, regnum dei non possidebunt. Et in euangelio seruus
contumax atq; temulẽtus diuidi iubetur, hoc est a sanctis
separari, & illic hypocritarum partem occupare, ubi est fle-
tus, & ex dolore irrequietus dentiũ stridor. Qua in re quoniam
tantum est periculi, ut amplius esse nequeat salutis nostræ
Math. 24 sollicitus dominus de euangelio clamat: Attendite uobis
Luc. 21 ne grauent corda uestra in crapula & ebrietate & curis hu

sus uitæ, & supueniat in uos repẽtine dies illa. Sed de gulæ uitio alibi plenius locuti sumus, nũc summã perstrinxisse satis sit. Vitio aũt isto carebimus, si eos imitari uoluerimus, qui deo placuerunt. Pensemus illorum abstinentiam illorum quotidiana ieiunia. Multi carnem, multi uinum gustare noluerunt, dũ in cœlesti regno diuinæ uisionis dulcedine saturari cupiunt. Quosdam pane etiã abstinuisse legimus: & maceratis aqua leguminibus uitam sustentasse nihil coctum comedisse. Alios herbis crudis radicibusq; contentos fuisse. Alios uero p biduum, p triduum, p dies plures nihil de gustasse. Nõ hoc dico ut cibis ac potu a deo creatis, uti nefas putem, sed ut eos q carnibus etiã uinoq; uictitant, ab ingluuie mortifera cõpescam. Vescere igitur alimẽtis ab ecclesia non interdictis, uinũq; dilutum bibe: non tamen ad uoluptatẽ, sed ad corporis necessariam sustentationem. Vtere inquã uictu, quo isti q tecum in monasterio sunt utunt: cum abstinent, abstine: cũ ieiunant, ieiuna, & semp ad memoriam reuoca. Ideo te monachalẽ uitam elegisse, ut deo famuleris, non ut uentri seruias.

De tactu. Ca. XXIIII.

TActus postremo nostri synceritatem seruare poterimus, si ab ijs quæ rerum prohibitarum cupiditatẽ prouocare consueuerunt, manus continebimus. Bonum est homini (ut ait Paulus apostolus) mulierem non tangere. Nam si uenusta forma mulierem intuendo periclitatur pudicitia, & si magis adhuc cum ea colloquendo, quanto plus periculi imminere credis, si post hæc neq; a tactu ipso temperas? Profecto nihil aliud restat nisi ut uterq; inter uos excitatæ consentiat cupidini, & par amborum uoluntas ad perpetrandum illicitæ coniunctionis crimen feratur. Quod si manum cohibueris, ne tangas, tantum tibi conferet ista continentia, ut per oculos conceptum, per affatum auctum obscœnæ cupiditatis ardorem languescere paulatim & extingui, labefactamq; animi uirtutem in integrum restitui necesse erit. Sin uero ipsum tangendi sensum nõ refrenaueris, igni in penetralibus cordis iam suscitato ligna addes, & incendium flammæ ualidioris, 1.Cor.7

q̃d te ad interitũ usq; exurat concitabis. Hoc aũt exitiũ ne tibi contingat, audi sapientissimi Salomonis p̃ceptũ & q̃d docet experto crede: malum eñ in q̃ ipse incidit alios caue-
Prouer.5 re iubet, ac de muliere loquens: Longe, inquit, Fac ab ea uiam tuam, & ne appropinques foribus domus eius. Cur ita, nisi te tangẽdi detur facultas si propius accesseris? quãto magis proximas, tanto maius inis periculum, ne tangẽdo corruas. Minus tibi noxium ignem fore crede, si manũ prunis ardentibus indideris, aut ferrum candens tenueris, q̃ si lasciuientem adolescentulam digito contingas. Prunæ quippe offendent corpus, puellæ uero tactus animam perimet. Pecuniæ quoq; crebra contrectatio animum ad auaritiam stimulat. Quamcunq; enim rem tangere delectat, eius largius copiosiusq; potiundę auiditas crescit. Pru-
Constitutio sc̃ti frãcisci densitaq; constitutio seraphici Francisci fuit, qua cauetur, ne monachi paupertatem professi nummos contingant, sed illam eleemosynam quæ pecunia constat, secularium ministrorum manibus colligant: æra igitur quæ necessitas emendicare compellit, periculum tangere uetat: per alios recipiũt p alios pro ipsorũ uictu expẽdũt: usq; adeo stipẽ p se sumere timẽt, quã pro se poscere non uerẽtur: ne forte cõtrectatione illius deliniti aliquid ultra necessitatem concu-
Esa.33 piscant. Nam illum etiam in excelsis cum sanctis habitaturum prædicat Esaias, qui proijcit auaritiam ex calumnia & excutit manus suas ab omni munere. Quanta autem mala pariat auaritia postea suo loco dicemus. Porro illos maxime mundas manus habere decet, quibus a propheta præceptum est dicente: Mundamini qui fertis uasa domini. Nihil igitur immundum tangant manus illæ, quibus concessum est, ut purissimum Christi corpus in sacramento palpent, & hostiam uiuam offerant deo. Eas manus ne qũa peccati contaminet spurcities, meminisse debemus, ob hoc nobis a deo datas, ut ipsi pręcipuæ qui dedit, seruiant, ipsi laborent in operibus iustis actionibusq; probatis. Tu ergo manus tuas ad euoluendos cœlestis disciplinę libellos porrige, & in ijs quæ deo placent conscribendis

exerce, ad pingenda quoque fingendaue appone simulacra illa, quæ uel spectatores ad sanctimoniæ cultum accendant, uel tuam ipsius mentem, ne per inania diuagetur, honesto labore occupent. Denique modis omnibus contende, ut easdem manus tuas cum præcibus puras ad cœlum tollas. Ita enim facilius quod postulaueris, impetrabis. Et quoniam hic de quo loquimur tangendi sensus non solum ad manus pertinet, sed etiam ad reliquum hominis corpus: cuncta corporis tui membra deo autori seu seruiant, deo in omnibus obsequantur, nihil agant in quo ille offenditur, nihil committant in quo proximi scandalizantur. In omni prorsus contactu, immo in omni omnium sensuum officio atque operatione danda est opera, ut & uitetur peccatum, cuius præmium est perennis apud inferos cruciatus, & colatur uirtus, cui promissa est merces æternæ in cœlo felicitatis.

De remedio contra sensuum voluptatem. Ca. XXV.

CAeterum super omnia ad reprimendam sensuum uoluptatem remedia, iuuabit animo recolere quicquid saluatorem nostrum sponte in hac uita passum nouimus. Igitur si te uana spectandi uoluptas prouocauerit, qualem ille uoluptatem capiebat cogita, cum Iudæorum cerneret perfidiam, & ob id flere compelleretur, cumque eosdem contra se insurgere uideret, quos ipse saluare uenerat. Visus.

Si tibi aurium delectatio blandiri cœperit, attende quod nam illi delectamentum erat, quotidie ab impijs conuitia audire, seque probris maledictisque inimicorum incessanter pertundi. Auditus

Si naribus infusa odorandi suauitas tibi insidiabitur. Odoratus

Si gustandi luxuriosa dulcedo sui desyderium fecerit, memento illum in utraque manu pro rosis clauos ferreos pertulisse: in ore autem pro dapibus fel, pro uino acetum sumpsisse. Gustus

Si te denique communis toti corpori tactus ad uoluptatem sollicitauerit, quem ille toto corpore dolorem excepit mente reuolue. Cerne coronatum spinis caput, manus pedesque clauis cruci confixos, latus lancea uulneratum, cuncta denique flagellis contusa membra. Ac ne iam Tactus

grandioris ætatis eam arctam uiam ingressum dicas, audi ipsum in psalmo confitentem: Pauper sum ego & in la
Psal. 87 boribus a iuuentute mea. Ad hæc seruorum eius, id est, omnium sanctorum totam uitam, qua cœlum meruerunt percurre, & siquid in eo molle, siquid uoluptuosum, siqd corpori iucundum delectabileq́ʒ inueneris, audacter imitare. Sin uero econtrario cuncta dura, aspera, inquieta, tristia & acerba fuisse non ignoras, cur tu ad hauriendas conuerteris uoluptates, sicut domino tuo, ita & seruis eius dissimilis, tibiq́ʒ metipsi perniciosus? Quomodo enim eo quo illi conscenderunt ascendes, si longe aliter atq́ʒ illi uixerunt uiuas? Et cum diuersa prorsus agas, quomodo nõ etiam diuersa sortieris? Nam si illi per terrenas tribulationes cœleste regnum possederunt, tu proculdubio post breues terrenæ luxuriæ delitias pœnam luiturus es æternam, nisi pœnitentiam egeris. Mitte igitur istas, quæ te nunc oblectant uanitates, renuncia uoluptatibus, cuncta corporis blandimenta, ueluti pestem quandam animæ fuge, & illa potius quæ laboriosa sunt amplectere, difficilibus assuesce, in omnibus morum synceritatem serua, innocentiam custodi, affectibusq́ʒ moderare. Moderandorum autem quæ ratio sit, quia locus hic exigere uidetur dicere nunc aggrediar, ope fretus diuina, non meis uiribus quæ nullæ sunt, confisus.

Libri quarti finis.

EVANGELISTARII MARCI MARVLI LIBER

Quintus, sub titulo charitatis, materiam de libidinis cohibitione, matrimonij integritate, eleemosynarum largitione, beneficiorum collatione & acceptione, & uitijs his uirtutibus contrarijs, complectens.

De temperantia Caput I.

Psa igiť passionū, q̄ a sensibus oriunť, moderatio, tēperātia diciť. Ea uirtus usq̧ adeo reliq̄s oībus necessaria ē, ut nisi illis comitē se pstiterit, continuo ad uitia dilabenť, & uirtutis nomē naturā q̧ amittēt. Iustitiaq̧ ipsa si tēperātiæ freno nō regereť aut in negligētiā, aut in sæuitiā desineret. Tēperantia mediocritatē seruat, appetitiōes domat, ignauiam expellit, dicta facta cogitataq̧ ratiōis finibus cōcludit. Nihil turpe fieri patiť, uoluptatibus imperat ne modū excedāt, dolori succūbere uetat, in oībus recti honestiq̧ rōnē cōstare iubet, nō sinit extolli prosperis neq̧ deijci aduersis, sed in utraq̧ fortuna costantē animū esse iubet. Ne itaq̧ sensuū tuoꝝ perturbationibus cædas tēperantia efficiet, & ad illa q̄ memorauimus, cōparāda remedia te diriget: q̄bus tu usus abiges abs te otiū & desidiā, & cupiditatē, & turpes amores, et oēm luxuriā, ut amplecti q̄as laborē, sollicitudinē, largitatē, pudicitiā, frugalitatē. Et cū uitia q̄ circa uirtutē in medio constitutā sunt caueris, illa quoq̧ q̄ ultra habenť uitabis: ne uidelicet labor uertať in lassitudinē, sollicitudo in curiositatē, largitas in prodigalitatē, pudicitia in agendoꝝ dicēdoꝝq̧ inutilē uerecūdiam, frugalitas in stultū ab oībus abstinēdi rigorē. Cūcta ergo æquis tēperātiæ mēsuris iustisq̧ proportionibus circūscribes: ut nec modicitate delinquas, nec nimietate excedas. Optimūq̧ tibi uidebiť solertiam seq̄ nautaꝝ q̄ inonerādo nauigio tale tēperamentū seruant, ut neq̧ nimio pondere pssum obruať fluctibus, neq̧ nimia leuitate suspēsum lateribus uacillet, & flantiū uētoꝝ ipetū ferre nequeat. In oi q̄ppe uitę tenore, rōnabilis mēsurę modus utilissimus est. Intēperātia uero oīm prorsus nēqtiaꝝ & parens & nutrix ē. Quibus illa dñať, de sctōꝝ cōsortio exierūt, cū iustis nō scribēť. Ab ipo em dño, q̄a sanctiōib9 eius nō pa

non

Ezech.44 parent,reprobati abdicatiq; sunt. Omnis alienigena,inqt, incircuncisus corde, & incircuncisus carne non introibit in sanctuarium meum. Aliud prǫterea incircuncisorꝝ genus est,quos Hieremias notat dicens: Ecce populus hic in- Hiere.6 circuncisus auribus & nolunt audire. Aliud etiam de quo Exo.4 Moyses esse se fatebatur,cum se indignum officio sibi delato existimaret,& ut in Hebrǫo habetur,diceret: Incircuncisus labijs ego sum. Huiuscemodi aūt circunsiōes: hoc est cordis,aurium & labiorꝝ,qa non corpis,sed spūs sunt,faciunt ut ipsam quoq; carnis circuncisionē intelligētiæ demus spiritali. Qui ergo tēperans fuerit,primo cor suum circuncidet ne cogitet malum,ne prauæ appetitiōi assensum pbeat,q em assenserit,& ad pficiendum scelus qđ cogitauit animum inclinauerit,hic incircuncisus corde erit. Deinde q tēperās fuerit,suas aures circūdere curabit: subtrahendo auditū delatorꝝ susurris, adulatorꝝ blanditijs, turpibus scortatorum canticis,impudentiæq; scurrarꝝ. Qui uero aliquem ex his libēter audierit,incircūcisus auribus erit. Postremo q tēperās fuerit,labia sua circūcidere studebit, linguā cohibēdo, ne de aliq̄ infamādi causa obloquaṫ,necui maledicat,ne litiget,ne rixeṫ,ne opprobret,ne mentiatur, nequid deniq; iniqum,fœdum,inhonestū proferat. Qui aūt loquēda tacēdaq; obseruare neglexerit,& sine delectu qcqd i buccā uenit,effutierit,hic incircūcisus labijs iudicabitur. Carnis uero circuncisionem ad reliqua interioris hominis membra pertinere reor. Itaq; qui temperans fuerit, minime negliget & manus circuncidere suas, ne malum operentur pedes ne illo ubi peccandi periculum imminet, currant: oculos ne quid, quod nefas, est concupiscere spectent, palatum ne ebrietati ganeæq; seruiat, olfactum ne unguentorum odore delectetur, sed uirtutum. Qui se ita ut dicimus circunciderit,circuncisione (sicut Paulus ait) non manufacta, & in om̄ibus spiritui magis q̄ carni obedierit,huic perfectæ temperantiæ inesse uirtutem quis negabit?quis non dignum arbitrabitur,ut tandem in sanctuariū dei ingrediaṫ,præmiaq; capiat supnæ hæreditatis,factus dei filius, qa noluit turpium uoluptatum seruus.

Incircuncisus corde

Incircuncisus auribus

Incircuncisus labijs.

Circuncisus carne.

De virginitate. Caput. II.

CAeterum cum in oīm malarū cupidinū incitamento temperantiæ freno opus sit, tum maxime in coitus appetiti stimulo inhibendo. Nullus uiolentior in animantibus affectus, nullus insuperabilior. Assidue cum illo pugnandū est: & si sæpius uiceris, periculū est ne postremo uincaris. Quanto aūt difficilior uictoria, tanto & uictoriæ remuneratio maior ac præstantior. Nunc ergo non incongrue referenda incidunt, primo castitatis pudicitiæq; bona, deinde contrariæ libidinis mala, ut his deterriti, illis allecti pertinacius in proposito persistamus uirtutis. Castitatis quidē principatum tenet illibata uirginitas. Nam uirginem esse supra usum naturæ est, & angelicum magis q̄ humanū. Ideoq; & in lege honorata est uirginitas & in euangelio, sed in euangelio magis. Prohibet lex, ut sacerdos uiduam uel repudiatā ducat uxorem, sed uirginem tantū. Et cum Moyses Madianitas delere mandaret, uirginibus parci iussit. Iesus Naue, quia Christi dñi figurā ferebat, neq; uxorem habuisse memorat, neq; liberos: & illo duce populus Israel terram ingressus est promissionis. Helias & Helisæus nusquā inisse matrimonia legunt, & soli inter ueteres a morte quosdam ad uitam reuocarunt. Hieremias quoq;, quia in utero matris dicitur fuisse sanctificatus, uirgo permansit, ne donū amitteret adultus, q̄d acceperat conceptus. Ad nostra ueniamus. Ipse dei filius Christus uirginem matrem sibi elegit, uirgo ipse permansit, uirginū sponsus dici uoluit: sed neq; baptizari nisi a uirgine sibi placuit, neq; matrem cum ab ea decederet nisi discipulo uirgini commendare. Hæc aūt omia, ut q̄ deo grata esset uirginitas doceret: cuius conseruandæ matrem fœminis, se masculis in exemplū dedit. Exinde uterq; sexus profiteri cœpit uirginitatem, & ineundi coniugij prolisq; suscipiendæ uoluptate contempta, ad monasteria cōfugere, seq; soli deo dedicare: ut dum neq; nubunt, neque nubunt, angelis cœlestibus pares forent, & humanā conditionem egressi peculiare priuilegiū acquirerent: cantica quæ nemo alius cantare potest, coram deo personandi,

Leui. 21
Nume. 31
Iesus
Helias.
Helisæus
Hieremia
Iesus Christus.

agnūq; sequendi quocunq; se ille uertisset: ut sicut Christo matriq; eius Mariæ, ita & ipsis nullū in æternis mansioni bus habitaculū clausum esset. Quid em̄ non illis patere cre diderimus in patria sursum, qui dum hic peregrinarentur, nulli obscœnæ cupidini patuerunt, & in carne præter car- nem uiuere perseuerarunt, ut magis deo placerent? Fidelis simorum em̄ seruorum est, semper id maxime conari, quod do mino suo maxime gratū fore animaduertunt. Itaq; nō so lum attendunt quid ipse imperet, sed etiam præter imperi um quid ipsum delectet. Quam ob rem plurimi sanctorum uirginitatē inuiolatam conseruarunt, ut qua se in primis deo placere posse nō ignorabant. Virgines fuere, Ioannes baptista, quo inter natos mulierum nō erat maior, Ioannes apostolus quē singulariter Iesus dilexisse dicitur, Iacobus, qui frater dn̄i nuncupatus est, Paulus uas electionis, aliiq; multi ex discipulis. Inter fœminas aūt Martha, Petronilla, Tecla, Agatha, Lucia, Catherina, Cecilia, Barbara, Agnes, aliæq; multæ, quæ tormenta perpeti atq; occidi maluerūt, q̄ uirginitatē nuptiis commutare. Quidam martyrum cum meretricibus a tyranno additis oppugnarenť, proprias lin guas dentibus discidisse constat, ut uoluptatis motū sen- sus excluderet doloris. Ipsi itaq; qui in confessione fidei ali orum sæuitiā nō timebant, in castitatis periculo in se sæui erunt: non leuius flagitiū fore rati si libidini consensissent, q̄ si Christū abnegassent. Tunc aūt in culmine uirtutū tua erit uirginitas, cum etiam illa quæ imperantur perfeceris. Quæ em̄ uel qualis est serui erga dn̄m obseruantia, magna in re præstare obsequiū, & in parua negligere mandatum Nonne fatuitatis arguunť in euangelio uirgines, quæ de so la uirginitate sibi plaudentes, oleum quo totius uitæ lam- pas illuminatur, oleum uidelicet man datorum dei nō com- parauerant? Nonne etiam ille ab om̄ibus irrideret, qui co ronam auream capite præferret, & uilibus attritisq; indu mentis tegeretur? Virginitas ergo nisi imperata dn̄i perfe cerit, tantū abest ut cæteris fidelibus altius ascendat, ut eti am cū ipis qui in imo cruciant, computāda sit. Hoc uerū

Matth. 25 esse ipsa decē uirginū parabola tibi ostendit: fatuæ namq;

prudentibus ianuã beatitudinis ingressis foris remanserũt quia nihil aliud muneris habebant, quod sponso offerrent præter nudam uirginitatem adminiculisq; necessarijs carentem. Castitatis quidẽ professio inter perfectionis opera merito censetur: sed sicut poma anteq; maturescant, decidunt, & folia ramiq; siccantur: cum trunco, cui tota arbor innititur, deesse cœperit humor: ita quęuis perfectio (si modo perfectio dici debeat, ubi multa deficiunt) suo fraudabitur fructu, nisi mandatorũ obseruatione foueat. Si uis ad uitam ingredi, serua mãdata, inquit dñs. Nisi ergo illa seruaueris, licet castus, licet integer sis, & mente atq; corpore impollutus, uitam habere nõ poteris. Castitatẽ uouisti, diuitias contempsisti, cætera religionis uota suscepisti: hæc per se quidẽ uitam beatã nõ merenẽ: si tamen uirtutibus mandatorũ dei coniuncta fuerint, ad multo altiorem beatitudinis gradum te prouehent, q̃ si absq; his mandata tm̃ obseruasses. Felix igitur illa uirginitas, illa castitas, illa paupertas, illa senioribus exhibita obedientia: quæ cum earũ uirtutum comitatu quæ iussæ sunt, cœlesti spõso poterit occurrere. Felix inquam illa uirgo quæ non sola pudicitię laude contenta, sed etiam omnibus necessarijs monilibus ornata, sponsi sui præstolabitur aduentum. Matth. 19.

De castitate uiduali. Caput. III.

Virginali munditiæ proxime accedit castitas uiduitatis, continentiaq; eorũ: qui q̃uis uirgines non sint, fine tamẽ carnali copulæ statuerunt, suscepto religionis uoto: ut expeditius deo seruire, cœlestiumq; contemplationi uacare queant. Horum propositum longe melius esse quam coniugatorum utriusque scripturæ testimonijs probatur. In Leuitico filia sacerdotis uidua ad patrem reuersa uescitur de sanctificatis, quæ certe attingere, gustareque nequibat, dum marito seruiret. In Exodo Moyses per triduum ab uxorio opere abstinere eos iussit, qui ad montem accessuri deumq; loquentẽ audituri erant. Sed neq; Dauidi uel cæteris qui cum illo erant, cum esurirent, licuit panes accipere sanctificatos, nisi cum se mundos a mulieribus ab heri & nudiustertius esse confessi

Leui. 22.
Exod. 19.
1 Reg. 21.

1. Cor. 7 sunt. In nouo aũt instrumento Paulus apostolus coniugati atq; soluti distantiam docere uolens. Qui sine uxore est, inquit, sollicitus est quæ domini sunt, quomodo placeat deo qui aũt cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & diuisus est. Et mulier innupta, inquit, ac uirgo, cogitat quæ domini sunt, ut sit sancta corpore & spũ: quæ aũt nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quo modo placeat uiro. Quantũ igitur præferenda sit uiduitas matrimonio, continentia nuptijs, ipsa studiorũ atq; operũ diuersitas inditio est. Quis em̃ fideliũ negare audet, longe melius esse, illa quæ dei sunt cogitare, q̃ illa quæ mundi: & quomodo deo placeas quærere, q̃ quomodo placeas uxori? Nemo tamen credat damnari matrimonia, dũ his meliora proponunt. Non em̃ peccant qui legittime cõiunguntur; sed tamen illi qui ideo coniungi nolunt, ut liberius atq; syncerius deo seruiant, beati esse dicunt. Mulier, inqt, alligata est legi quanto tempore uir eius uiuit: q si dormierit uir eius, liberata est a lege: cui uult nubat, tantũ in domino. Beatior aũt erit, si sic permanserit secundũ meum consilium. Ac ne consulentem contemneres, continuo subiunxit: Puto aũt q & ego spiritũ dei habeam. Idem apostolus Tito discipulo præcipit, dicens: Viduas honora, quę uere uiduæ sunt. Has etiam qualiter se gerere debeant instruens ait: Quæ aũt uere uidua est & desolata, speret in deũ, & instet obsecrationibus & orationibus nocte ac die. Nã quæ in delitijs est, uiuens mortua est. Illas ergo quæ delitias mundi, ut Christum lucrifacerent, spreuerunt, & reuereri: & si indiguerint, ecclesiæ alimentis mandat sustentari. Honor em̃ in scripturis non solũ reuerentiam, sed etiam liberalitatẽ eleemosynamq; designat, ut in prouerbijs: Honora dominũ de tua substantia, & de primitijs oĩm frugũ tuarũ da pauperibus. Cum aũt apostolus uere uiduas in ecclesia reuerenter suscipiendas alendasq; præcepisset, si modo unde alantur de suo non habuerint: prospicere etiam uolens ne qua de his senistri rumoris oboriatur suspitio, ne quis infirmis peccandi locus detur. Vidua, inquit, eligat non minus sexaginta annorũ, quæ fuerit unius uiri uxor,

(Margin notes: "1. Timo. 5" beside "xit: Puto aũt…"; "Prouerb. 3" beside "nora dominũ…")

in operibus bonis testimoniū habens, si filios educauit, si hospitio recepit, si sanctorꝝ pedes lauit, si tribulationē patientibus subministrauit, si omne opus bonū subsecuta est. Adolescentiores aūt uiduas deuita. Cum em̄ luxuriatę fuerint, in Christo nubere uolunt, habentes damnationē: quia primam fidem irritam fecerunt. Non ergo ob hoc solū uitandæ sunt, quia earum consortiū castitati periculū sit, uerumetiam quia ipsæ iniuria ecclesiam afficere soleant, repetendo connubio, cum professæ fuerint castitatem, & quod deo uouerant non exoluendo. Cumq; ita sit: Volo, inquit, iuniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse, nullam occasionē dare aduersario maledicti gratia. Iam em̄ quædam conuersæ sunt post Sathanam. Quare illas nubere uult aperte declarat, ne uidelicet castitatem uouendo irritū faciant promissum, ne post Sathanam abeant, & ad illicitos amplexus conuersæ diabolo nubant. Tolle incontinentiam istam, & non dicet: Volo iuniores nubere, sed quemadmodū superius dixit, beatiores erunt: si sic permanserint secundū consiliū meum: hoc est, si in proposito perdurarint castitatis, & ueræ uiduitatis officijs functæ fuerint. Quod ibi etiam & quidem manifestius asseuerat, ubi ait: Dico aūt non nuptis & uiduis, bonū est illis, si sic permanserint sicut & ego, q; si non se continent, nubant. Melius ē enim nubere q̄ uri. i. licitas inire nuptias, q̄ illicitis ardere amplexibus. Patet ergo apostoli esse sententiam: Illis uiduis quæ se cōtinere nequeunt, magis expedire ut nubant, q̄ ut per incontinentiam pereant. Illis uero quæ deo magis q̄ hominibus placere cupiunt, optimū esse non nubere, sed in castitate perseuerare. Porro quod hic fœminis præcipitur, uiros quoq; respicit, qui castitatem præferunt matrimonio, sexagesimū fructū tricesimo, & domini cultū uxoriæ seruituti: quibus a saluatore dicitur: Sint lumbi uestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus uestris. Et ab apostolo: State accincti lumbos uestros in ueritate. Lumbi ad generandi rationē pertinent, quos præcingere, quid aliud nisi castitati studere est? Hoc quidem præcipuis, hoc electis dei Christiq; discipulis iniungitur, non uulgaribus, nō

1. Cor. 7
Lu. 12.
Ephe. 6

terrena temporaliaq; appetentibus, sed ad cœlestem gloriam aspirantibus & æternā. Vnde Heliam prophetā & Ioannem baptistā zona cinxerat pellicea, quę significabat in carne mortificatos, nulliq; obscœnę cupidini subiectos: q̄ aūt magni spūs hi ambo fuerint, nemo fidelis ignorat. Ille etiam uir sanctus ista continentiæ uirtute proficere opta-
Psal.37 bat, qui ingemiscens ait: Quoniā lumbi mei impleti sunt illusionibus: & se superari sentiens auxiliū implorauit: Intende, inquit, in adiutoriū meum dñe deus salutis meæ. Illam uero mulierē, ut optauerat ita profecisse credimus, de
Prouer.31. qua est scriptū: Accinxit fortitudine lumbos suos, & roborauit brachiū suum. In brachio, iustitię opera intelligimus quæ tunc sane robur & firmitatē sui concipiunt, cum lumbis zona castitatis constrictis cōtemnimus illecebras carnis, & coniugij iugo expediti in illorꝫ concedimus libertatem eunuchorū, qui se propter cœleste regnū castrauerunt Quæ profecto uirtus, quoniā uulgari uita eminentior est
Matth.19 non imperatur, sed suadetur, dicente dño: Qui potest capere capiat. Vt aūt ad capiendū quod proposuit enitamur, p̄
Esa.56 miorum magnitudine nos prouocat p Esaiam, dicēs: Ne dicat eunuchus, quoniā sum lignum aridum: hæc em̄ dicit dñs eunuchis: Qui custodierint sabbata mea, & elegerint quæ uolui, & tenuerint fœdus meum, dabo eis in domo mea & in muro meo locum nominatū: & nomē melius filijs & filiabus, nomē sempiternum dabo eis, quod non deficiet. Laudent matrimonia coniugati & prolis fœcunditate glorientur: dum tamen eunuchi nostri filijs & filiabus nomen a domino sibi uendicent, patribusq; & matribus apud oīm patrem pluris habeantur. Restat ut doceamus quibus armis uirtus castitatis ne offendat, tuenda sit.

¶ De consortio diuersi sexus uitando.

Caput. IIII.

CAstitatis professoribus nō sui sexus hoīm consortia sunt fugienda. Quāuis fuerint sancti uir & fœmina nequaq̄ tm̄ sibi cōfidant, in ætate præsertim adhuc uegeta & robusta, ut sine arbitris inter se colloquanẗ, ut soli simul sedeant, aut conuersis alter in alterꝫ oculis in-

uicem se spectent, ne forte cogitare cogan̄t, quod intercedente uerecundia confiteri non audent. Potest quidē fieri ut amborum uultus, gestus, sermo, pudicitiam seruet: difficillimū tamē immo impossibile est, nequādo uel utriusque uel alterius eorū mens impuris æstuet desyderijs, uel momento aliquo tēporis concupiscat, quod cōmittere uereretur. Audi Salomonē dicentē: Fauus distillans labia meretricis, Pro.5 & nitidius oleo guttur eius: nouissima aūt illius amara quasi absinthiū, & acuta quasi gladius biceps, pedes eius descendunt in mortē, & ad inferos gressus eius penetrant, per semitam uitæ nō ambulāt, uagi sunt gressus eius & inuestigabiles. Nunc ergo fili audi me, et ne recedas a uerbis oris mei: longe fac ab ea uiam tuā, & ne appropinques foribus domus eius, ne des alienis honorē tuū & annos tuos crudeli. Præsentem uoluptatē cum futura pœna compara, & probabis consiliū hoc quod offertur. Cito transit quod delectat, nullo fine concludit quod cruciat. Sed fortasse cauillaberis & dices, nō tibi accessum interdici aliarum præter quam meretricū. At in ijs quoque quę pudicitiā modestatemque præ se ferunt, blanda uox, mollis gestus, benignus aspectus, uenusta forma, & totius corporis tegumentorum non inelegans cultus, nōne impudicitiæ incitamēta sunt? Ipsa quidē mulier casta & continens est, sed si multa quæ in illa conspicis, ad turpes cogitatus prouocant: quō tutū te putabis, si ei adhæseris? Ne quis tamē malignæ excusationi detur locus, disce nō minus fugiendas esse pudicas quam impudicas, illo saltem exemplo, quo Dauid secundū cor dei 2.Reg.11 electus & pudica satis iudicata Betsabe Vriæ uxor conciderunt. Nulla hæc notabatur infamia, ille morū sanctitate non minus quam regno nobilis erat, Hanc se lauantē tm̄ uidit & captus est, exarsit in concupiscentiā, opereque impleuit quod cōcupierat. Nunquid tu illo sanctior, ut tales fœminas nō solū intueri, sed etiā cum ijsdē colloqui, cū ijsdē considere & cōmorari, & fortasse ridentibus arridere nō times? Ad hæc memēto quod idem periculū ueriti plerique fideles & paternā domū ne inter mulieres uersentur, derelinquūt, & urbibus excedunt, & sola atque hominum cultu deserta

loca penetrant, ibi domino seruientes, quo ne nomen quidem fœminæ possit accedere. Si qua eos aliquando uisæ mulieris cogitatio molestat, noctes uigiles ducunt, orationibus instant, ieiunia frequentant, pectus pugno uerberāt donec domino miserante pristina menti reddatū quies, & aduersario in fugam conuerso uictoriæ succedat solatium. Nihil isti circa se conspiciūt nisi rupas & syluas, nihil audiunt nisi rugitū ferarꝝ & auium cantū & sibila serpentū: tu te aūt periculo liberum fore arbitraris quotidie inter fœminas conuersando, illas intuendo, de illis fabulas audiendo, teq; ultro illarꝝ aspectibus offerendo, neq; consortia uitando, sed nunc uocatus, nunc inuocatus domos cubiculaq; illarꝝ adeundo? Non est istud crede mihi seruare castitatem, sed prostituere: non spiritui seruire, sed carni: cum scriptum sit: In medio mulierꝝ noli commorari: de uestimento enim procedit tinea, & a muliere iniquitas uiri. Sicut ergo uestimentis ac panno nihil est magis inimicū q̄ tinea ita nihil magis periculosum castis mentibus q̄ diuersi sexus coniuncta conuersatio. Bonū est mulierem nō uidere, quia qui uiderit & concupierit, iam mœchatus est eam in corde suo. Bonū est mulierem non tangere: quia qui tangit picem, inquinabitur ab ea. Quod si in solitudine degentium mentes fœdis cogitationibus interdū sollicitent, quomodo ibi castitas esse poterit secura, ubi uir & mulier uel eodem usi fuerint contubernio, uel si locis disseparantur, congressibus non abstineant? Si quando tamē necesse erit conuenire, & utriq; usq; præsentiam res exegerit, tales testes arbitriq; adhibeantur, quibus coram pudor erit uel loqui quod turpe sit, uel quod non liceat facere. Secreta enim colloquia tam & si crimine caruerint, criminis tamē suspitione non carebunt. Debemus aūt prouidere bona non solum coram deo, sed etiam, ut ap̄s ait, coram hominibus: Cuius munda est conscientia non præbeat alteri infamandi occasionem, ne in fratrem peccet.

Eccle. 42 (margin)

¶ De remedijs aduersus tentamenta libidinis. Caput. V

PORro cum fœminarum frequentiã cõspectũq; fugeris, teipsum fugere nõ potes. Quocũq; locorum perrexeris cũ tua tibi carne pugnandũ est. Caro semp ad uoluptates prona, compellit hominẽ id cogitare, a q̃ mens deo dedita abhorret & declinat: ne forte dũ carnali suggestiõi assentit, dño suo delinquat. Luctã istã uincere nõ poteris, nisi armis opportunis atq; congruis fueris usus. Arma igit̃ qbus tibi carnis tuę domanda petulãtia est, ieiunia sunt solito crebriora, frequẽtiores p̃ces, magis intẽta diuinorum tractatuum lectio, & circa faciẽda opa corpis fatigatio diligẽtior. Cum hoc telorum gñe q in prælium processerit, eius castitatis arcẽ, neq; carnis fœda titilatio, neq; diaboli calli da machinamẽta poterũt euertere. Primo igit̃ da operã, ut ieiunãdo de cibis potius q̃ de lasciuia cogites, & uenarum calorẽ tẽperes uẽtris uacuitate. Luxuriant eñ corpis uenæ pabuli repletione succẽsæ, & ebullire in libidinẽ affectãt. Equos quoq; ferocire cogit obesitas, macilẽti desinunt calcitrare. Quodsi Sodomitas & Gomorrheos (ut scriptũ est) saturitas panis & otiũ in abominãdos p̃cipitauit coitus, & si hac ipsa de causa eiusdẽ criminis Iudæi arguunt̃, dicẽte dño: Saturaui eos & mœchati sunt, & in domo meretricis luxuribant̃: nõne p ieiuniũ euitata saturitate, scelus q̃d ab ea proficisci credimus simul uitabit̃? Cæterum cum turpis libido dęmoniũ illud sit, q̃d non ejicit̃ (ut saluator ait) nisi in ieiunio & oratione, orandũ quoq; erit, ut ipse in nobis castitatis uirtutem protegat q dedit. Iungant̃ igit̃ ieiunio p̃ces, & q̃d ipsi p nos pręstare nõ possumus a dño postulemus ut possimus. Iudith q̃ Holophernẽ Assyriorum ducẽ sua occidit manu, ieiunando simul & orando uiduitatẽ seruauit, & inter inimicos tuta immo etiã inimicorum uictrix fuit. Anna in euangelio Phanuelis filia, & ipsa amisso uiro p̃petuam uouerat castitatem. Qualiter aũt eam cõseruarit, euangelista declarat, dicẽs: Non discedebat de tẽplo ieiunijs & obsecratiõibus seruiẽs die ac nocte. Et qm̃ casta p manfit, Christũ natũ uidere meruit, & in paruulo intelligere mundi saluatorẽ. Facessat desidia, omnis abeat torpor, nõ est otiosorum ista uirtus: multa uigilia, assiduo labore

Hiere. 5

Iudit.

Anna

Luc. 2

tuendus est thesaurus, quē suppilare cupit caro, demoliri conaī diabolus, & dissipare nitiī mūdus. Ieiunio ergo & oratiōi succedat lectio, q̄ te uel in alioꝝ lapsu cautiorē effi ciat, uel in alioꝝ fortitudine continētiorē. Reintegraī animi uigor ad uirtutum pſeuerantiā, pleniorq; infundiī grā quoties pie sanćteq; uiuēdi præcepta releguntī. Ibi iustoꝝ præmia maloꝝq; poenæ etiā segnes excitant ad colēdam animi sanćtitatē negtiamq; fugiēdā. Legēdo itaq; sacras literas, qbus talia continētur, in proposito bonaꝝ aćtionū solidamur, nō legēdo reddimur ibecilliores. apl's ait: Quęcunq; scripta sunt, ad nostrā doćtrinā scripta sunt. Frustra
Rom. 15
aūt scripta essent, nisi etiā legēda oīnibus proponerētī. Nolite, inqt, inebriari uino, in quo est luxuria, sed impleminī
Ephe. 5
spiritusanćto, loquētes uobis metipsis in psalmis, hymnis & canticis spiritalibus, cantantes & psallētes in cordibus uestris domino. Qui ergo talia legere uel audire neglexerit, spiritusanćto impleri non poterit. Et quomodo castitatem seruare ualebit, si spiritussanćti auxilio fuerit destitutus? Porro quid iucundius, aut quid optabilius, q̄ dei sapientiam in scripturis audire loquētem, & illius doćtrinæ inhærere: qui solus nec falli possit, nec uelit fallere? Huius potissime lećtionibus delećtetur, quisquis optimis uerissimisq; uitæ institutis cupit proficere. Si tamen adhuc alia lex in membris tuis repugnauerit legi mentis tuæ, aliis insuper fatigationibus frangenda tibi erit proteruitas carnis: aut humum rastro fodias, aut olera in horto sitiētia irriges, aut plantaria facias, aut canistra lētis texas uiminibus aut aptam igni materiam cædas, & sarcinas humero impositas baiules, & domum translatas usui reserues. Deniq; semꝑ facias aliquid operis, ut cum apostolo dicere queas:
1. Cor. 9 Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo. ne forte cū aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Profećto nulla ei dominabitur uoluptas, qui sic sibi meipsi imperare didicerit. Sic autem faciendo, siue centesimum cum uirginibus, siue sexagesimum cum uiduis frućtum colliget, atq; angelis qui in cœlo sunt, par similisq; erit.

¶ De matrimonio. Ca. VI.

NVnc locus postulat, ut de matrimonio aliquid in mediũ proferamus, neq; culpã putet uxorẽ ducere cum etiam coniugatorum uirtus sit, pudicitiam colere, liberos bonis artibus instruere: non uoluptatis gratia, sed generandi affectu copulari: nihil dicere aut facere, q̃d ex ipsis natos non deceat imitari. Quandoquidem paruulorum simplicitas nullius operis est magis emula, q̃ quod a parentibus uiderit factitari. Discant igitur coniugati qd ipsis apostolica pręcipiat disciplina. Nam sicut misericors deus uult omes hoies ad salutẽ peruenire, ita apostoli Christi cuiq; hoĩm conditioni monstrare conati sunt quõ saluarẽtur. Quorum Paulus diuina spiritaliq; sciẽtia imprimis præditus ait: Si acceperis uxorẽ non peccasti, & si nupserit uirgo non peccauit. Quinimmo ut ostendat etiam in coniugio esse aliqd boni. Qui matrimonio, ingt, iungit uirginẽ suam, bñfacit. Nihil ẽm ab ipo rerũ autore deo cõstitutũ est, quod non bonũ sit licet aliud alio melius atq; pfectius. Tũc aũt primũ nuptiæ ab eo constitutæ sunt, cũ masculũ creasset & fœminã, bñdicensq; ipsis dixisset. Crescite & multiplicamini & replete terrã. Qua qdẽ in re hoc quoq; obseruandum, q non ad uoluptatẽ uocati sint, sed ad liberorũ procreationẽ, ut crescãt uidelicet & multiplicẽt. Tã & si fieri non potest, ne qua intercedat uoluptas: non tamẽ in ea nuptiarũ finis esse debet, sed in fœtu multiplicando, quemadmodum bñdictio præscripsit diuina. Et cum ita sit audeo dicere: Scortator non maritus est, quẽ magis coire q̃ generare delectat: & mulier ipsa scortum non uxor, quæ libidine magis gaudet q̃ fœtu. Porro fœdera matrimonij perpetua esse oportet. Quos enim deus cõiunxit, homo non separet. Erunt, inquit, duo in carne una. Itaq; præuaricatur uir quoties aliam appetit, & mulier quoties aliũ suspirat. Caro enim quæ una esse debet, in duas distrahitur cũ pellex aut mœchus adamatur. Sit igitur honorabile cõnubium (ut apostolus ingt) & thorus immaculatus: utq; contaminari illicito amore timeas addit. Fornicatores enim & adulteros iudicabit deus. Viros quoq; præesse uxoribus debere testatur alibi, dicens: Mulieres ui-

1.Cor.7

Hebræ.13

Ephe.5 ris suis subditæ sint sicut domino. Quoniam uir caput est mulieris, sicut Christus caput ecclesiæ. In Genesi quoque pri
Gen.3 mæ mulieri dictum legimus a domino: Sub uiri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Cæterum sicut Christi & ecclesię sancta est coniunctio, ita uiri & uxoris impolluta sit copula, oportet ut nec ipse aliam sponsam, nec ipsa alium desyderet sponsum: & suspitionem etiam caueant minus fidi inter se amoris pactique uiolati: Neque enim coram Hymeneo uel Thalassio inter se pepigere ut uana solebat gentilitas: sed ut decet fideles, deo uero inuocato Christoque teste & ecclesia. Nihil magis ratum esse debet, quam quod his accitis ac præsentibus pie iusteque fuerit promissum. Deinde idem apostolus paucis uerbis multa complexus: Vxori inquit, uir debitum reddat: similiter autem & uxor uiro. Debet quippe alter alteri fidem, debet charitatem, debet honorem, pudorem, pacem, atque concordiam. Talia si intercesserint, exolui ab his quod debetur manifestum est. Oportet autem in eo quidem reddi debitum, ne alteri generationis operam exigenti alter deneget: sequitur enim:
1.Cor.7 Mulier sui corpis potestatē nō habet, sed uir similiter aūt et uir sui copris potestatē nō habet, sed mulier. Hinc ait: Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus ut uacetis orationi. Quare hoc, nisi ne forte illius qui consentire noluerit, concupiscentia pericletur, & dum licito coitu nequit uti, ad illicita desyderia declinet? Quam ob rem post continentiæ quoque consensum hortatur, ut iterum in idipsum reuertantur, atque addit: Ne tentet uos sathanas propter incōtinentiam uestram. Sed quod suadet metuens, ne uolens iubere uideatur ait: Hoc autem dico secundum indulgētiam non secundum imperium: uolo autem uos omnes homines esse sicut meipsum .i. cælebes, continentes, castos & a seruitute coniugalis necessitatis prorsus alienos. Atque ita aliud est quod indulget propter incontinētiam: aliud quod uult propter uitæ perfectionem. Vt ergo fornicationem fugias, utere coniuge: sed si ambo ducemini studio præstantioris uirtutis, utere castitate. Alterum enim carni seruire est, alterum spiritui; & qui in carne seminat, de carne & me-

tet corruptionem: qui uero seminat in spiritu, de spiritu metet benedictionem.

¶ De viri vxorisq; officio. Ca. VII.

Meminerint præterea uxores reuereri maritos, priorem honoris locum eis cedere, eorundemq; subdi imperio. Id qdem exigit & autoritas diuina (ut dictum est) & apostolicum præceptum, & lex ipsa naturæ: cum etiam inter gentiles & a religione nostra alienos constet, uiros q̃ fœminas honorabiliores esse atq; liberiores. Ne quis tamen uxore sic contempte utatur ut serua, Petri apostoli mandatum est, quo monet ipsis etiam impartiri oportere honorem tanq̃ cohæredibus gratiæ uitæ. Et in Malachia est scriptum: Vxorem adolescentiæ tuæ noli despicere. Socia thori tibi est, & domesticę gubernationis curæ consors, & cõmunium liberorum parens: non de capite educta, ne imperet: nec de calcaneo, ne contemnatur, sed de costa formata: ut inter utrũq; media habeatur, & secundo loco post patremfamilias in domo honoretur. Illa obtemperet uiro, ei aũt reliqua familia subiecta sit. Illa sicut Sara Abraham ita uirum uocet dominum: eam uero reliq dominam appellent, & ueluti dominæ pareant atq; obsequantur. Porro ut tali honore dignam se non tam autoritate q̃ moribus ostendat, sit fidelis ut Michol, quæ ne patri quidem, & eidem regi obsecuta est ut uirum proderet. Nã sicut de uiro dicitur: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem & adhærebit uxori suæ: ita & mulier debet adhærere uiro, ut nec amore parentum, nec timore regum fidem deserat: Sit prudens ut Abigail, quæ iratum uiro suo Dauidẽ animi sagacitate placauit, ita ut postea marito uiduatam ipse Dauid sibi elegerit uxorem, sola fœminæ solertia delectatus. Quæ talis fuerit, etiam uiri partes agat in domo, si ille minus integræ mentis erit, reuerentiam tamẽ exhibeat ut maiori: & sic omnia faciat, quasi ille imperarit. Sit pudica ut Susanna, quæ coniugij fide seruata malebat mori, q̃ amissa uiuere: sed tam sanctum fœminæ propositũ, cũ nosset dñs, & ab accusatorum infamia purgatã, & a mortis periculo liberã reddidit. Sit patiens & humilis ut

[Margin: 1. Pet. 3 — Malach. 2 — 1. Reg. 19 Michol. — 1 Reg. 25 Abigail. — Susanna]

Anna Anna Helcanæ coniunx: quæ cum sterilitatis exprobationem æquanimo tulisset, mater esse meruit Samuelis, qui & iudex populi extitit & propheta. In hac itaque unica prole multo felicior fuit, quam illa in multis cuius procacitate incessebatur. Sit in omnibus quæ honeste fieri possunt, obediēs

Vasthi regina uiro, uitetque Vasthi reginæ insolentiam, quæ cum Assueri Persarum regis mariti sui imperium contempsisset, diuortio mulctata desijt esse quod erat, & de fastigio publicæ dignitatis in ordinem corruit priuatarum. Deponit enim deus superbos de sede, & exaltat humiles. Licet aūt nunc non sit locus repudij, turpissimum tamen est, repudio dignam uideri. Sit præterea diuinæ rei studiosa & ad preces

Sara deo offerendas prompta: ut Tobiæ coniunx Sara, quæ antequam coniugalem operam iniret, triduum cum illo in oratione perseuerasse traditur: & ambo quidem fęlicem connubij euentum habuerunt, eo quod initia illius domino consecrassent. Sit postremo in incessu modesta, grauis in aspectu, in sermone uerecunda, simplex in ornatu, & in his rebus quæ foris uidentur ostendat, qualem intus qui non uidet animum gerat. Impleat etiā quod apostolus Philemo

Philemo ni discipulo ut adulescētulas doceret, scribit: Vt uidelicet uiros suos amēt, filios diligant: sint prudētes, castæ, sobriæ, domus curam habētes, benignæ, subditæ uiris suis. Exequatur & quę princeps apostolorum Petrus partim prohibeat,

1.Pet.3 partim impet, dicens: Quarum sit non intrinsecus capillatura aut circūdatio auri, aut indumēti uestimētorum cultus: sed qui abscōditus est homo incorruptibilitate quieti & modesti spūs, qui est ī cōspectu dei locuplex: Ne quis tū sordes & illuuiē cōuenire uxoribus honestis credat: rursus Paulū

1.Timo.2 audiat Timotheo dicentē: Mulieres orare iube in habitu ornato cū uerecundia & sobrietate, ornantes se non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis uel ueste pretiosa, sed quod decet mulieres promittētes pietatē per opera bona. Exclamarem in nostrarum comendi componēdique se luxuriam fœminarum, & ī ipsarum īmodicos ornatus īueherer (sunt enim qui totū cēsum insuūt in uestibus, inserūt in monilibus, gestāt in digitis, & ut carnē suā deuitent, maritos egere cogunt)

sed si domini apostolica pceptaq̃, quę sepe in ecclesijs prædicari audiunt, non obseruant, & me q̃dem clamantem irridebunt. Satius est igitur attoniti oris silentio intemperantiam earum incusare, q̃ uerborum increpatiōe frustra uelle corrigere. His aūt quas interior magis q̃ exterior cultus iuuat, satis erit: nō me, sed quorum dicta in medium proposui, audire.

¶ De coniuge diligenda temporeq̃ continendi. Ca. VIII.

QVod autem uiros respicit, uidelicet non oportere contemni uxores, dictum est supra, sed ut euidentius ea res cōstet dicemus nūc qualiter ipsa uxor diligenda sit, deinde etiam continēdi tēpora indicabimus Paulus apostolus: Viri, inquit, diligite uxores uestras, sicut Ephe. 5 & Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret: & paulo post: Ita uiri debent diligere Colos. 3 uxores suas, ut corpora sua: qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. Et alibi idē ait: Viri diligite uxores uestras, & nolite amari esse ad illas. Diligere quidē iubemur & proximos sicut nosipsos. Qui tamen proximum diligit, alterū diligit: qui uero uxorem diligit, seipsum diligit, cum uir et uxor una caro sint. Tanto igitur intentius diligatur uxor, quanto magis proxima est. Quid autem proximius, q̃ duo in carne una? Dilectionis præterea ordo exigit, ut primo loco nobis ipsis optemus bona, secundo proximis. Primo igitur loco etiam uxor amanda erit, aut si quis inter primum & secundum esse potest medius. Ambo autem gignendæ prolis causa inter se coeant, non explendæ libidinis affectu. Alterum legitime coniugatorum officium est, alterum turpiter lasciuientium immunditia. Ambo etiam obseruent continendi tempora, dicente Salone: Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus. Eccle. 3 Tunc igitur a coniugij opere uenereæq̃ uoluptatis usu continere sese debent coniugati, cum ciuitas opprimitur calamitate, ne communi malo alijs tristantibus ipsi gaudere uideantur. Sic enim in Iohele propheta imminēte captiuitate ad Iudæos dicitur: Egredi

Leui. 15. 18 atur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Ad menstruatã quoq; uxorẽ accedere lex uetat, ne concepti foe tus uitiũ corrupti sanguinis trahant, & morbosi liberi in sa nieq; confecti nascant. Videant igit uir & mulier ne coitus desyderio uicti, menstruorum tẽpore congrediant, ne plus molestiæ accipiant ex natorum fœditate, q̃ ex concu bitu uoluptatis. Sed neq; illo die coeant, quo rem diuinam facturi sunt: tunc enim facilius quod poposcerint impetra bunt, cum casti puriq; ad supplicandum deo processerint.

1. Corin. 7 Hoc sane præcipit apostolus, dicens: Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut uacetis orationi. Tunc etiam magis accingant lumbos suos zona castitatis cum sacro sancto corpori & sanguini domini erunt communicaturi: ut quod in typo agni paschalis præcipitur, in uero agno qui abstulit peccata mundi impleatur. Plæbi uo cem domini die perendino audituræ per Moysen iniungi

1. Reg. 21 tur, ne appropinquent uxoribus suis: & Dauidi atq; ijs qui cum illo erant, panes propositionis ne esurientibus quidem dati fuere, nisi cum se mundos a mulieribus ab heri & nu diustertius cõfessi sunt. Quid autem sanctius illo pane qui de cœlo descendit? Quod ergo præcessit in figura, obserue tur in ueritate, & hoc qdem ex consensu: ut enim se conti neant coniugati, non alterius arbitrij est, sed amboꝝ.

¶De coniuge eligenda. Ca. IX.

VT autem concorditer ac sine quærela procedant nu ptiæ, par conditio quærenda erit in coniuge generis atq; fortunæ. Iurgiorum causa esse consueuit di sparilitas. Idcirco uir nobiliorem se aut opulentiorem non ducat, ne pro uxore patiatur dominam. Mulier quoq; plebeia & uulgaris parumq; dotata non nubat præstantiori, ne forte non uxoris loco habeatur, sed ancillæ. Quod si etiam inter æquales, frequenter incidunt contentiones & lites & diffidia & simulates, quanto magis hoc timen dum est, ubi alter maiorum suorum iactet titulos, ostentet stemmata, opibus glorietur, & multo fastu inflatus arrogãter incedit: alter uero nihil hoꝝ habeat q̃ se illi exequa re possit, aut iniuriã obiectæ uilitatis propulsare? Caueant

igitur tam uiri, quàm fœminæ matrimonio copulandi, ne forte dum coniugij iugũ se subire credunt, iugũ subeant serui tutis: & si bene recteq; sibi consultũ uolunt, audiant uersiculum illum a pueris in schola, in foro, in omibus compitis uentilatũ: Si uoles apte nubere, nube pari. Sed neq; nimis formosam ducendã esse aiunt, nec nimis deformẽ, ne uel hanc habeas despectam, uel illam suspectã. Ea ergo placeat, cuius media inter istas erit species: ut nec multos alliceret, nec tibi non grata esse possit, ac proinde utriusq; uestrum & pudicitia tutior maneat, & animus omni sublata suspitione tranquillior, & ad mutuã propensior charitatem. Neq; eñ illi concorditer queunt pacificeq; uiuere, q inter se de connubij fide dubitant, & zelotipiæ uitio uel maritus mœchũ, uel uxor pellicem imaginat ac timet.

De filiorum educatione familiaque regenda. Caput. X.

Post hæc optimos habere liberos gloria est parentum Patris igitur matrisq; erit officiũ, ex se genitos nõ ad luxum, sed ad modestiã educare: nõ blanditijs emollire, sed castigationibus cohibere, pie religioseq; instituere: plectere si deliquerint: laudare si bene obtemperãterq; se gesserint. Increpationibus, minis, uerberibus a uitio deterrere. exhortationibus ad uirturẽ promissisq; accendere: exempla uitæ alienæ, alia quæ fugiant, alia quæ imitentur proponere: magis de moribus ipsorũ, quàm de sospitate sollicitari. Reliquã quoq; familiã ita gubernare, ut eorum qui domi sunt, sobrietas, parsimonia, frugalitas, testimoniũ sit integritatis industriæq; dominorũ. Super omia aũt omes domestici, siue liberi sint, siue serui, doceant deum timere, proximos diligere, neminẽ odisse, nulli nocere, bene omibus optare: & cui possunt, benefacere, iniuriæ non meminisse, sed pro malo bonũ reddere. Magni profecto meriti apud deum erit, talem se in educandis liberis regendaq; familia exhibuisse, sicut econtrario præcipuæ indignationis atq; odij neglexisse, & patris uel matrisfamilias personã gerendo suum nõ obiuisse officiũ. Ait eñ beatus apls: Si- 1. Timo. 5 quis suorũ maxime domesticorũ curam non habet, fidem

negauit,& ē infideli deterior. Quod si par crimē ē, fidē negare,& eorū q̄bus praees paruipēdere salutē, nōne par erit & criminis uindicta poenaq; cōmissi? Quisquis igit̄ alios regēdi officiū suscepisti, caue maxime ne otio atq; ignauię deditus illud fastidias, neue gregē cuius es pastor, lupis laniandū dimittas,& pditę ouis sanguis de manu tua requiratur. Corripe delinquētes, instrue ignaros, ptege infirmos, liberare contēde periclitātes indigētibus uictui necessaria cōpara: deniq; si pmio nō duceris, poenā time, q̄ illis debetur, q fidē negarūt. ¶De fornicatiōe uitāda Ca. XI.

ET qm̄ mr̄imonio ptulimus uiduitatē, uiduitati uirginitatē, nihilq; horū malū eē diximus, cōtraria q̄q; in mediū producēda sunt: ut uitij foeditate offensi, cupidius uirtutibus incūbamus. Virginitatem amittere, qd est aliud nisi ab ipa āgelicę cōditiōis celsitudine ad nr̄ę mortalitatis hūilitatē descēdere,& cū spū coeperis carni finiri? Similis angelis eras uirgo dū nescires corruptionē, iuncta es uiro honestis nuptijs, fateor non peccasti: facta es tñ de spiritali carnalis, de coelesti terrena, de auro purissimo aes uilissimū. Iā nō potes ueniēti Christo spōso cū lāpade accēsa occurrere, nec inter sponsas eius censeri: uirginū ille spōsus est, non corruptarū amator. Et licet nō repellat coniugatos coniugij iura seruantes: primo tamē loco habet uirgines (ut dictū est) secundo uiduas, ultimo maritatas. Quod de altero sexu dicimus, de utroq; sentimus. Prior est apud deum qui foeminā nescit, deinde qui post cognitā castitatis uotum suscipit, postremo ille qui gignendae prolis gratia matrimonio seruit & pudicitiā atq; charitatē genitali thoro debitam colit. Haec sunt tria illa hoīm genera, de quibus in euangelio dicitur: Tunc duo erunt in agro, unus assumetur,& unus relinquetur: duae molentes in mola una assumetur & una relinquetur. Virginū primus ordo mihi uidetur. Virginitas in agro moratur puritatis inter nitētia intacto cādore lilia,& Christū dn̄m inuocat, dicēs: Veniat dilectus meus in hortū suū, ut comedat fructū pomorū suorū. Cōtinētiū secūdū eē cēseo, q carnē suā terunt mola ieiunij, uigiliarū, pcū, honestiq; laboris, subdentes eā spūi ut panes mūdi efficiant̄ deo offerendi. Sed ut noscamus q̄tū

Margin notes: Virginitas (beside "pidius uirtutibus incūbamus"); Matth. 24 (beside "sumetur,& unus relinquetur")

a uirginitatis gradu distet, sub sexu minus nobili proferũt dũ dicit duo molẽtes, nec tñ, ideo cõiugatis inferiores, q̃uis nõ duę sed duo de illis dictũ sit. Quia uirginũ qdẽ et cõtinẽtiũ inter se habilis cõgruaq; cõparatio ẽ. Cõiugati autẽ nõ his cõferunt, sed incõtinẽtibus potius, iuxta apostolicũ illud: Melius ẽ nubere q̃ uri. Nubere itaq; bonũ ẽ, qa uri et ad illicitos ardere amplexus malũ ẽ. Duo igit in lecto uno sunt, q mrimonio copulant, ut sint duo in carne una, et lectulũ nõ diuidãt prauo desyderio amoris alieni. Cæterũ qa nec uirginibus castitas, nec uiduis cõtinẽtia, neq; cõiugatis proderit pudicitia, si mandata dei pficere neglexerint, ideo dicit: unus assumet & unus relinquet. Quilibet em ordo i duo erit diuisus, alios habebit q saluabũt, alios q peribũt: saluãdi obuiã Christo assument in aera, dãnãdi aũt relinqnt in igne cũ diabolo cõmissa luituri. Qd si ne uirgines qdẽ, q̃ fatuę erãt, intrare btitudinis ianuã potuerũt, quõ intrabũt scortatores, adulteri, libidinibus die noctuq; seruientes? Si inquã neq; cõtinẽtibus, neq; mrimonij fidẽ seruãtibus parcit, cũ illa q̃ iussa sunt, cõtẽpserint, q̃to acrius torqbunt q cõtinẽtiã q̃q; stupris polluerũt, uel q cõiugij sctitatem adulterij neqtia prophanarũt? Christus in Apocalypsi iratus clamat. Foris canes & uenefici & impudici, & tu te ab eo suscipiẽdũ speras, q post continẽtię uotũ ad libidinis pristinę sordes reuerteris, ut ad uomitũ canis, & insipientes mulierculas blãditijs donisq; illicitis, quasi incãtationibus ueneficus, & in oẽm impudentiam pceps fereris, ut obscœnę appetitiõi morẽ geras? An ideo fortasse negligentior es, qa q̃s foras exigi audis, solo btitudis fructu cariturос putas. At hic idẽ, cuius iudicia firma rataq; habẽt, alibi ait: Fornicatorũ partẽ cũ ueneficis idolatrisq; futurã, i stagno ardẽti igne & sulphure, qd ẽ mors secũda. Nõ solũ igitur btitudinis possessiõe priuabunt, uerũetiã supplitijs nũq̃ finiẽdis tradent. Hoc q̃ uerũ sit manifesta multorũ exẽpla docẽt. In qbus Sodomã & Gomorrhã libidinibus ardentẽ ardẽtior de cœlo pluẽs flamma cõsumpsit. Zãbri Israelitæ cedes & Madianitidis meretricis, cui ille se coniunxerat, deo populo iratum placauit. Lex quoq; adulterij conuictos lapidibus obrui iubebat. Et licet postea clementissi-

Apoca. 22.

Apoca. 21

Sodoma

Zambri

Adulteri.

mus dñs legis rigorem euangelij gratia temperarit, indem natam dimittendo adulterã, ne pœnitentibus adimere spẽ uideretur salutis. Vade tamẽ, inquit, et noli amplius peccare, nequid grauius tibi contingat. Grauius est enĩ in abyssum inferni detrudi, q̃ lapidũ ictibus interimi, & animæ q̃ corporis pati mortem. Resipiscite igitur impudici, redite ad cor fornicatores, exurgite de stercore meretrices, dũ licet, dum pœnitentiæ superest tempus, ne post hæc tristius uobis acerbiusq; contingat, q̃ Sodomitis, q̃ Gomorrheis q̃ Zambri & Madianitidi scorto, q̃ deniq; est illud quod in puniendo adulterio lex decernit. Nihil enĩ terribilius dici aut excogitari potest, igni inextinguibili, tenebris exterioribus, uerme immortali, perenni fletu, nunq̃ quieturo dentiũ stridore, pœnisq; illis, quarũ grauitas neq; intermittenda, neq; eleuanda, neq; seculis ullis unq̃ speratur finienda. Quorsum igitur illa mortiferæ cupidinis fomenta amatorias missitare tabellas, delinificis blandiri uerbis, nutu nictu sibillis allicere, comere caput, uestimenta componere, fores obsidere aliorũ, ludis interesse, choreis, cantibus, sonis, iocis diem consumere, modis om̃ibus effœminari ac mollescere? Quorsum etiam tot ornandi corporis instrumenta, speculũ, pecten, uolsellæ, calamistrũ, discemicula, bullæ, crepitula, segmenta, inaures, monilia, armillæ, annuli, reticulæ, uittæ, margaritæ, lapilli, quæ enumerare nedũ æstimare difficile est? Quorsum postremo ad fucandã faciem purpurissum & cerusa? ad erugandã atq; emaculandam alia quædã smegmata mangonũq; linitiones? Quid hoc est, nisi propriam pudicitiã prostituere, & uim inferre alienæ, & nullũ omnino obscœnitatibus modũ imponere? Mittite ista quæso, qui tam insipienter excidistis, & ad mentem reuersi tandem aliquãdo cogitate, an tanti sit breuis ac mom̃etanea corporis uoluptas, ut propter illam uel bonum infinitũ castitati propositũ contemni debeat, uel infinitũ malum impudicitiæ paratũ nõ timeri? Cogitate inquam quæ secutura sunt, ut his quæ instat libentius abstineatis. Haud facile præsentibus delinit, qui quotidie pensitat futura.

Ioan. 8

¶ De triplici eleemosinarũ genere. Ca. xij

SAtis ista de castitate ac pudicitia, nunc magis proximam charitati uirtutē explicabimus, erga egenos liberalitatem. Domini nostri, cuius oīa sunt, praeceptum est: Qui petit a te, da ei, & uolenti mutuari abs te ne auertaris. Matth.5 Aliorꝶ inopiæ tua succurrat opulentia, ut obedias deo. Et licet iuxta aliū euangelistā dictum sit: Omni petenti te tribue: nō iuberis tribuere oīa, sed oībus. Luc.6 Rem male petenti, da consiliū ne petat: iuste petenti pauperi, da qđ petit, si potes: si id non potes, da excusationē: & uerbis consolare miserꝶ, si nequeas auxilio. Atqꝫ ita oī petenti da aliquid, cum dederis, quod & te dare deceat, & illum accipere. Eadem ratio erit mutui præstandi. Neqꝫ ēm mutuandus est gladius irato, neqꝫ clauis furi, neqꝫ equus latrōni, neqꝫ nauis pyratæ, neqꝫ pecunia aleatori, neqꝫ musicū instrumentū impudico amatori. Mutuū ergo da nō ei, qui animo male aliquid agendi poscit, sed qui petit, quod & sibi prosit, & nemini noceat. Quod si nec a male postulantibus auerti uolueris, admone ut a malis resipiscant, & ad bonū conuertant: & hoc quidē magnū mutuum erit, si te hortante corrigent. Mutuū, inquit, date nihil inde sperātes Ibidem & erit merces uestra multa, & eritis filij altissimi: quia ipse benignus est super ingratos & malos. Estote ergo misericordes, sicut & pater uester misericors est. Mutuū istud eleemosyna est, quæ nō ab eo restituitur qui accipit, sed qui præcepit: qui dat pro modicis magna, pro temporalibus sempiterna, & eos regni cœlestis facit hæredes, qui sui terreni patrimonij partē impendunt pauperibus. Qui ēm miseretur pauperis, fœnerat deo. Prouer.19. Sed etiam qui miserēdo mutuum dat, nec aliquid præterqꝫ quod mutuatū est exigit, miserationis quidē suæ capiet mercedē: maiorem tamē ille, qui nihil ab hoīe repetit, ut a deo recipiat, quod ab ipso promissum esse nō ignorat. Sed anteqꝫ eleemosynarꝫ rationem atqꝫ meritū demonstremus, docebimus, eleemosynā aliam fructuosam esse, aliam inutilem, aliam uero reprobam & execrandā. Fructuosa est de qua loquimur, quāqꝫ tractare instituimus: quæ uere eleemosyna dicitur, amisetando trahens uocabulū; ut uere, nō simulate miserantiū Eleemosyna bona

sit,nec uertentiũ in uitiũ uirtutẽ:ueluti ex his quę dicentur
Eleemosyna inutilis facile patebit. Illa aũt inutilis est eleemosyna,qua non dei
sed hoim gloria quęrit: q̃ scilicet nõ in occulto cõscientiæ
fit,ut ei placeat q uidet in occulto:sed in publicũ profert,
ut uulgi potius captet plausum,ac fauorẽ sibi conciliet spe
Matth.6 ctatorũ. Ait aũt dñs: Attẽdite ne iustitiã urãm faciatis corã
hoibus,ut uideamini ab eis·aliogn mercedẽ nõ habebitis
apud patrẽ uestrũ,q in cœlis est. Pulchre additũ est,ut uide
amini ab eis. Quo docemur, nõ hoim conspectũ fugiẽdũ
esse,sed laudis humanę appetitũ. Quẽ qui sequit, cũ mul-
ta donauerit,quid aliud pro rebus dilargitis recipiet, nisi
uanę cõmendatiõis uerba,quibus aures demulceat,et aĩo
nihil cõferat cõmodi? Quinimmo illi etiã q laudãt,si cau-
sam largitatis nossent,uituperarẽt:ut inanis glorię auidũ,
Matth.6 & nõ ut pietatis in egenos cultorẽ. Cũ ergo facis eleemosy
nã,noli,inquit,tuba canere añ te:sicut hypocritę faciũt in
synagogis & uicis,ut honorificent ab hoĩbus: amen dico
uobis,receperũt mercedẽ suã:te aũt faciente eleemosynã,
nesciat sinistra tua qd faciat dextera tua, ut sit eleemosyna
tua in abscõdito:& p̃r tuus q uidet in abscõdito,reddet ti-
bi. Dextera ad uirtutẽ refert,ad uitiũ sinistra. Non ergo se
misceat uitiosa laudis appetitio rectę syncereq́; eleemosy
narũ operationi. Quod cũ caueris,uideãt in te hoĩes,unde
deũ laudẽt,unde uirtutis exercendę exemplũ trahãt: aut si
illi non uiderint,satis tibi sit: eleemosynã tuã neq; angelos
latuisse q tibi cõgratulabunt,neq; deũ q relaturus est p̃mi
um. Sed neq; illorũ utilis aut accepta erit apud deũ eleemo
syna,q cũ p̃ctã nõ deserãt,ea redẽptũ iri se existimãt: qua
si uero porrecta stipe corrũpi possit deus,ut scelera nõ puni
at. Quãobrẽ aũt alia imperaret, si ad salutẽ sola eleemosy-
Danie.4 na sufficeret? P̃ctã tua eleemosynis redime, et iniqtates tu
as miseratiõibus pauperũ: hoc pœnitentiã agere uolẽti di
citur,nõ in flagitijs obdurato. Sicut aqua extinguit ignem
ita eleemosyna extinguit p̃ctm̃. Sed ut aqua extiguat ignẽ
nõ addas ligna,nõ suffles prunas oportet: aliogn crescẽte
incẽdio cõsumabit humor uictus maioris flãmę calore. Ita
nisi peccare cessaueris,eleemosynis redimi nõ poteris. Ele

emosyna benignitatis est uirtus: uirtutis aũt noĩe indigna esset, si uitijs faueret, si licentiã peccãdi p̃staret. Porro quia uirtus est, nõ delinquẽtes adiuuat, sed pœnitẽtes emũdat. In Ecclesiastico ẽ scriptũ: Dona iniquoꝝ nõ probat altissimus. Ipse etiã dñs in Amos propheta obstinatis & in crimine p̃seuerãtibus ait: Holocaustomata & mũera ura nõ suscipiã, & uota pinguiũ urorũ nõ respiciã. Nemo igitur impune se peccare existimet, qa multa largit̃ pauperi. Primũ esse debet, deũ nõ offendere: secundũ, hois inopię subuenire. Quod si etiã istud ut obediamus deo, facimus, cur in cęteris parere recusamus, in uno fideles, in alijs infidi? Ille in euãgelio clamat: Pœnitẽtiã agite, & appropinquabit regnũ cœloꝝ: & tu tibi appropinq̃tuꝝ speras, nõ agẽdo pœnitẽtiã, sed porrigẽdo eleemosynã? Dimitte iã tandem errorẽ istũ, ne tibi magis q̃ alijs credẽs pereas. et Iacobi apli sentẽtię adherere incipe dicẽtis: Religio munda & immaculata apud deũ & p̃rem hęc ẽ: uisitare pupillos & uiduas ĩ tribulatiõibus eoꝝ. Ac ne mutila esset et imp̃fecta definitio, adiũxit, & immaculatũ se custodire ab hoc seculo. Sit igit̃ liberalitati iũcta iustitia ut religio munda apud deũ & immaculata sit. Reproba uero & execrabilis ẽ eleemosyna, q̃ ideo fit, ut uel aliqd callide extorqueas: uel aliquẽ seducas, & quasi piscator hamũ sub esca latentẽ porrigas. Auaritię ista liberalitas ẽ & fraudis, nõ miseratiõis et beneficẽtię. Hac Simõ magus sp̃ũsancti donũ emere uoluit, & nõ quã petebat g̃ram, sed quã nolebat maledictionẽ recepit. Talẽ eleemosynã captator senibus iamiã morituris impartit, dũ hæres subscribi affectat. Talem corruptor simplici mulierculę largit̃ ut ip̃am suę libidini cõsentire cõpellat. Quicquid autẽ mali finẽ habet, malũ sit necesse est. Nũc ad id qd̃ proposuimus, nr̃a redeat oratio, ut de uera eleemosynę ratiõe atq; fructu disseramus.

Eccle. 37

Amos 5

Iaco. 1

Eleemosyna mala

Simõ magus

¶ Quibus danda est eleemosyna. Ca. XIII

Omne beneficiũ quod necessitatẽ patienti misericorditer impẽditur, eleemosyna est. Paupertate grauatos cibo, potu, tegumẽtis, tecto iuua, his em̃ præcipue indiget paupertas. In Deuteronomio scripum est. Nõ obdurabis cor tuum, nec contrahes manum, sed aperies

Deute. 15

Esa.58 eam pauperi. Et in Esaia: Frange esurienti panẽ tuũ, & egenos uagosq; induc in domũ tuam: cum uideris nudũ, ope
Matth.19. ri eum, et carnẽ tuam ne despexeris. Et in euangelio: Si uis esse perfectus, uendo om̃ia quæ habes, & da pauperibus,
Luc.14 & sequere me. Et qui habet duas tunicas, det alteram non habenti. Illosq; ad cœnam dñs præcipit inuitandos, qbus deest referendæ gratiæ copia: ut nõ ab ijs remunerationẽ, sed a deo expectes. Parum uel nihil facit lucri qui tribuit diuiti: & licet multo plura receperit q̃ dederit: nihil tamẽ ad
Luc.19 illud, quod a dño tribuendũ speratur. Ideo & Zachæus di
Roma 15 midiũ bonorũ suorũ pauperibus obtulit, non diuitibus: et salus domui suæ facta est, Christo hospitiũ eius ingresso. In eos tñ qui relictis contemptisq; om̃ibus Christũ sequũtur, magis beneficos nos esse oportet: ut cum dei seruis nos cõmodauerimus, melius de deo mereamur: exemplo apostoli, qui ait: Nunc proficiscar in Hierusalem ministrare san
Gala.6 ctis. Idcirco alibi hortatur, dicens: Dum tempus habemus
Matth.25 operemur bonũ ad omnes: maxime aũt ad domesticos fidei. De quibus ipse dñs ait: Quod uni ex his minimis, qui in me credunt fecistis, mihi fecistis: His æra conferri siue
2.Cor.16 res quibus indigent iubet apostolus, ita ad Corinthios scribens: De collectis aũt quæ fiunt in sanctos, sicut ordinaui in ecclesijs Gallatiæ, ita & uos facite per unam sabbati. Hos aũt non solum rebus iuuandos esse, uerumetiam ho-
1. Timo.5 nore prosequendos docet, cum ait. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in uerbo & doctrina: dicit enim scriptura: Non alligabis os boui trituranti: & dignus est operarius mercede sua
1.Cor.9 Propterea rursum ipsis Corinthijs confidenter loquitur: Si nos uobis spiritalia seminauimus, magnũ est si carnalia uestra metamus? Et ad discipulos a saluatore dicitur: Qui uos recipit, me recipit: quod non modo de religione quam prædicauerunt intelligendũ reor, uerum etiã de uitæ sustẽtamentis, quibus indigebant. De his igitur præcipua cura tibi sit: ut cum erga uitæ præceptorẽ liberalis munificusq; fueris, multorũ saluti consulas, qui eius doctrina & institu
3.Reg.18. tis erudiuntur ac proficiunt. An Abdiæ Achabi regis dispẽ

fatori etiã cũ capitis sui piculo nõ fuit graue, cẽtum ex prophetis, quos Iezabel impijssima psequebaẽ, neci subtrahere, in speluncis abscondere: cũq; fames esset, suis impensis pascere: & tibi molestũ erit, si uni scõ aut alteri necessaria obtuleris: q̃ non illis oblata, sed sibi computat ipse q facit sanctos, & pro eleemosynis tam modicis æterna se repensurũ bona pollicetũ: Cæterũ etiã ecclesijs conferenda bñficia sunt: ut q altari seruiunt, his utanẽ. Si qd supfuerit, alijs dispensent, aut in ædificijs deo dicandis impẽdant: sic fecit Dauid, sic Salomon, sic Esdras sacerdos. Præterea quoties ciuitas annonæ charitate laborat, aliaue rerũ molestia affligiẽ, plæbi succurrendnm esse a potentioribus docent. Ioseph Aegyptijs distribuẽs frumẽta, Ezechias & Iosias offerentes pro regno, pro sanctuario, pro Iuda tauros, arietes, oues, hircos, ut eis qbus præerant miserando, ipsi a suo prę side deo misericordiam consequerẽtur. Docuit hoc & saluator noster, hominum multitudinem pascens in deserto nolens dimittere ieiunos, ne deficiant in uia. Et certe non humanus, sed ferinus est: qui multos perire patitur, cum multos potest sua ope liberare. In peregrinos etiam seruanda est humanitas: cum eñ mortalium una origo sit, unus autor et dñs omnium: nemo nobis extraneus habeatur, nemo alienus. In suscipiendis ergo peregrinis imitemur patris Abrahæ atq; Loth liberalitatẽ, q sedentes in foribus ciuitatis, aduenas ut ad se diuerterent, rogabant: & qui tam benigne homines acceptauerant, digni fuere hospites fieri angelorũ imitemur. Iob, q calamitatẽ suã hospitalitatis anteactæ recordatione consolabatur, dicens: Foris non mansit peregrinus, ostium meum uiatori patuit. Imitemur Sunamitem illam magnam, quæ cœnaculum fecerat, ut quoties Helisæus propheta Sunam transiret, inuitatus in eo susciperetur. Ob hoc cum uirum senem haberet, & ipsa esset sterilis: orante Helisæo, meruit esse masculæ prolis mater: & cũ defunctum filiũ lugeret uitę restitutũ recipere atq; consolari. Imitemur Marthæ sollicitudinẽ, quæ digna fuit hospitio suscipe Christũ. Imitemur postremo duos illos de euãgelio, q Christum sub peregini specie latentẽ, pertran-

Abraham

Iob. 31

Sunamitis

Martha

Discipuli

Luc. 24

sireque uolentem ad suum diuertere hospitium coegerunt. Longe quidem illis dissimiles, qui ita submisse lenteque inuitant, ut appareat, optare se ne ueniant quos inuitarint: uelleque uideri, sed nō etiā esse hospitales. Hi uero q peregrinū ut apud ipsos maneret, coegisse dicunt, cognoscere meruerunt Iesum, & caligine oculorum ac mētis detersa resurrectione eius laeti uidere, quē lugebant crucifixum. Ad haec in
Exo.22 Exodo est praeceptū: Aduenam non contristabis, neque affliges eum. Et in Leuitico: Si habitauerit, inquit, aduena i terra uestra, & moratus fuerit inter uos, non exprobretis ei, sed sit inter uos quasi indigena, & diligetis eum quasi uos
Leui.19
Deu.14 metipsos. Et in Deuteronomio: Peregrino qui intra portas tuas est, da ut comedat, aut uende ei. Vende si illi supest pecunia, si deest da. Grandis inhumanitas est, uitae necessaria quaerenti nolle saltem uendere. Cauenda uehementer cordis ista duritia est, ne nobis obijci possit, quod praeter alia Hierosolymae mox ui hostili euertēdę per prophetam Eze
Ezech.22 chielem exprobratur: Aduenam calumniati sunt in medio tui, pupillum & uiduam contristauerunt apud te. Quod scelus profecto nisi maximum foret, inter causas tanti excidij non poneretur. Praeterea morbo aliquo affectis opitulari, & aegrotantibus assidere, eleemosynę genus est, de quo
Leuit.25 in Leuitico dicitur: Si attenuatus fuerit frater tuus & infirmus manu, & susceperis eum quasi aduenam & peregrinum, & uixerit tecum, ne accipias usuras ab eo, nec amplius quam dedisti. Et in Ecclesiastico: Non te pigeat uisitare infirmum. Non piguit illam quae mundi dominum erat paritura, montana ascēdere, cognatā adire, aegrotanti assidere, quae grauida Ioanne bapt. tedia iā uicini partus patiebatur. Quod si dei mater hominis matri infirmae ministrauit, nec te pudeat inferiores tua non solū ope, sed etiā praesentia consolari. Captiuos quoque & in uinculis coniectos redimere, debitoribus aes alienum condonare, iniuste oppressos tueri ac defendere pij atque liberalis hoīs officiū est.
Esai.58
Esa.19 Hoc per Esaiam praecipit dn̄s, cū ait: Subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite uiduā. Et alibi p eundē prophetā: Dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos depri

mentes, dimitte eos q confracti sunt liberos, & om̃e onus disrumpe. In Ezechiele etiã iustus appellatur, qui pignus debitori reddiderit, & pauperculum non contristauerit. Vt autem eorum qui carceri mancipati sunt, angustiam miserearis, apostolus hortatur, dicens: Mementote uinctorum tanq̃ simul uincti, & laborãtium tanq̃ & ipsi in corpore morantes. Nam si omnes in Christo unum corpus sumus, debemus male affectis condolere, ut membris corporis nostri, & saluti eorũ consulere non minus accurate q̃ nostræ consultum uellemus, si idem mali pati contigisset. Tunc enim siqua calamitate ipse oppressus fueris, siqua uiolentia uexatus, non te pudebit opem implorare, quam alijs præstitisti. Da modo operam, ut cum beato Iob dicere possis: Oculus fui cæco, & pes claudo, pater eram pauperum, & causam quam nesciebam, diligentissime inuestigabam, conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam. Postremo aliorum tristitiam consolatione reuelare, mortuos qui non habent unde funerẽtur, tua impensa efferre ac sepelire, ad eandem pertinet uirtutem. Qua præditus Tobias, cum in Assyria captiuus teneretur, in eos qui secum capti erant, benignitatem exercuit, uerbis consolando, rebus iuuando, & eos qui diem suum obijssent, mandando sepulturæ. Dumq̃ aliorum angustias miseratur, suas non sentiebat. Hæc de illis quibus adesse debemus opera atq̃ pecunia, nunc quantum erit largiendum inopi, & pro quibus eleemosynæ faciendæ breuiter expediemus.

Hebræ. 13

Iob. 29

Tobias

Quantum pauperi largiendum. Ca. XIIII.

TAntum tribuendum, quantum pauperis indigentia postulat. Tantum uestium da ne algeat, ne nudus. Tantum cibi ac potus imparti, ne fame sitiq̃ laboret. Non beneficium est plura donare, sed nequitię irritamentum. Vestis delicatior excitat arrogantiam. Victus abundantior nutrit luxuriam. Prospiciẽdum erit igitur ne copiosius tribuas, q̃ ad parsimoniam accipientis crediderís esse satis: ne forte dum iuuare cupis, noceas. Medicorum industriam imitare. Non porrigunt ęgroto quantum

ipse expetit, sed quantum saluti eius recuperādæ confert, ꝗdq; profuturū censent impēdunt, non q̄d noxiū æger poposcerit. Ita & tu quantū hoīs egestas reqrit, & quod honeste sustētationi sufficit, uel non petēti præbe. Quicqd ultra necessitatē est, quicqd obesse poterit ne præbeas etiā si flagitarit. Quod si tibi grandis rerum suppetit copia da multa sed multis. Nam si uni dederis, licet ille acceptis nō male utatur, tu tamen unum diligere uideberis, alios odisse. Christus aūt non pro uno mortuus est, sed pro omnibus. Eius munificētiæ eris emulator, cū plurimis benefeceris. Late patens uirtus est charitas, non est contēta unius angustijs in quē beneficia conferat: sed erga omnes effundi gestit, cum omnes æquæ diligat. Quamq̄ illos magis respicit quos magis miserabiles inopiososq; uidet. Verūtamē si tibi quoq; nō ita ampla est res familiaris, tantū indigentibus eroga quantū uictui tuo supesse poterit, ne et ipē egere incipias. Ita em̄ apl's Corinthijs consulens ait: *Si uolun-*
2. Corin. 8 tas prompta est secuudū id quod habet accepta ē, nō scdm id quod non habet. Non em̄ ut alijs sit remissio, uobis aūt tribulatio, sed ex æqualitate in p̄senti tpe ueſtra abūdantia illoꝶ inopiā suppleat, ut & illoꝶ abundātia uestræ inopię sit supplemētum. Quæ nā est ista pauperis abundantia, nisi quā pro beneficijs inopi collatis retribuit Christus, dicēs:
Matt. 25 Venite benedicti patris mei, possidete regnū uobis a constitutione mundi paratum: Esuriui enim & dedistis mihi manducare: sitiui & dedistis mihi potum, & alia q̄ sequūt
Luc. 16 Vnde idē alibi ait: Facite uobis amicos de iniquo māmona, qui recipiant uos in æterna tabernacula. Nisi ergo dederis, talia non recipies. *Si de tuis diuitijs non feceris tibi amicos*, quis erit qui te de terra tollere, & in cœlesti collocare dignabit domo: Ab oībus destitutus gutta aq̄ īdigere incipies, cū diuite purpurato, qui micas panis Lazaro mēdicanti dare noluit. Lazari inopiam non est miseratus in sua copia diues, nec Lazarus iam in sinu Abrahæ beatus & felix diuitis in igne ardentis miseriæ permissus est subuenire. Atq; ita auari diuitię in æternam uertuntur inopiā: diuitiæ uero pauperibus Christi dilargitæ perennibus re-

gni cœlestis bonis compensant. Quod si opulentior es quam necesse sit, & luxuriæ deditus cuncta in tuos usus consumis, iniquus dispensator es. Pauperum est enim non tuum, quicquid modeste frugaliterque uiuenti supesse potuit. Alienam usurpas, quoties tibi plusquam oportet indulges. Non es dominus omnium quæ habes, quicquid supra necessitatem possides, eius tibi dispensatio credita est non abusus. Si bene dispensaueris audies a domino: Quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui. Sin uero talentum tibi ad negociandum traditum in terra defoderis, nihil alijs impartiens, sed totum tibi uendicans, nihil te lucri fecisse argueris: atque ideo pro ignauiæ crimine, pro interioribus tenebris, quibus obnubilatus animus futura non prospexit, tenebras patieris exteriores ibi erit pro lætitia fletus, pro crapula & ingluuie dentium stridor: nunquam inde exies de diuitijs istis exiturus citiusquam putas. Quod si periturus conferre semper duratura soleres, melius tecum actum duceres carere opibus, & esuriendo panem ostiatim quærere, quam illis affluere in immensum, illis tota ætate iucunde perfrui, & in pauperum usus quantum debes non contulisse. Iudicium enim illi sine misericordia fiet, qui non fecerit misericordiam. Superest ut uideamus, pro quibus facienda erit eleemosyna, ut postea paulo plenius quam dictum est, eleemosynarum quæstum commodaque consyderemus. Matt. 25

¶ Pro quibus facienda est eleemosyna. Ca. XV

PRo filijs offerebat holocausta. Iob dicens: ne forte peccauerint in cordibus suis. Exemplo nobis est, ut pro ijs qui grauiter lapsi sunt, non solum precemur, sed etiam eleemosynas offeramus. Offerenda erit eleemosyna & pro illis, qui in aliquo uitæ discrimine constituti erunt ut liberentur: & postquam liberati fuerint, ut pro beneficio a domino collato gratia referatur: qui illud quod pauperi impenditur, fatetur impensum sibi. Samuele sacerdote holocausta offerente Israhelitæ parua manu ingentes Palestinorum copias fuderunt. Territi enim hostes tonitru & fragore de cœlo misso terga uerterunt. Non est autem acceptior dño Iob. 1 1. Reg. 7

holocausti oblatio quam eleemosynarum pia largitio, ipso dicente: Misericordiam uolo & non sacrificium: alias uero idem Hebræi cum duce Phinee superassent Madianitas, domino per Moysen iubente, prædæ totius quinquagesimam soluerũt sacerdoti ac leuitis: & quia nemo ex his desideratus fuit illo prælio, aurum domino consecrarunt, cuius benignitate & a periculo seruati fuerãt & uictoria donati. Qui ergo in proximos misericordes extiterint, in hostem uictores erunt, & deo protegente terræ marisque discrimina tuti pertransibunt. Pro ægrotantium quoque sanitate, ac pro delictis mortuorum eleemosynarum liberalitas
Act.9 utilis habetur. Quod si Tabitam Petrus & Drusianam Ioannes de morte ad uitam reuocarunt, pauperum precibus premoti, quorum inopiam illæ sua ope sustentauerant quãto facilius creditu est, eos de ægritudine ad sanitatem esse reuocandos si eis expedierit, qui eadem beneficẽtia in egenos usi fuerint? Aut si non sanabuntur, meliorem mercedẽ relaturos a domino quam ipsam corporum sanitatem. Porro pro defunctis eleemosynas facere, ex consuetudine religionis Christianæ est. In ueteri aũt instrumento hoc ipsum
2.Mach.12 astruit ex autoritate Iudæ Machabæi principis ac uiri multa in deum pietate insignis. Ille enim collatione facta duodecim milia drachmarum argẽti misisse Hierosolymam dicit pro delictis eorum qui in prælio ceciderant offerẽda. Et sancta, inquit, ac salubris est cogitatio, pro defunctis orare ut a peccatis soluant. Nunc quãta uis atque potestas eleemosynæ sit memoremus, non nostra præsumptione usi, sed autoritate instructi diuina: ne quis aliter sentiẽtium cauillationi locus sit. Quis enim fidelium tam temerarius est, ut scripturarum sentẽtiam audeat impugnare.

De eleemosynæ vtilitate. Ca. XVI.

Prouer.21 Legimus in prouerbijs diuina humanaque sapientia insigniti Salomonis: Munus absconditũ extinguet iras, & donum in sinu indignationẽ maximã. Reprimitur igitur dei uindicta in peccatores, quoties misericordia exercetur in pauperes. In libris itidem diuinis au-
Tobiæ.12 dimus Raphaelẽ angelũ Tobiæ dicẽtẽ: Bona est oratio cũ

ieiunio & eleemosyna, magis quam thesauros auri recondere quoniam eleemosyna a morte liberat, & ipsa est quæ purgat peccata, & facit inuenire uitam æternam. Times ne si dederis, ipse egeas, Sed dare eleemosynam magis prodest quam thesauros recondere. Times mori? sed eleemosina a morte liberat Times damnari? sed eleemosyna peccata purgat & uitam lucratur æternam. Tot terribilium rerum metu hominem eximit eleemosyna, & ad summam prouehit beatitudinem, tu tamen auarus cumulandis non distribuendis opibus inhias, ueluti de promisso dubius, de pollicitatione incertus: cum multis alijs in locis ueritatis ipse sermo eadem asseueret & astruat. Iam primum hominis in egenos benefici rem non minui, sed augeri Salomon testatur in prouerbijs, dicens: Fœnerat domino qui miseretur pauperis. Fœnus est autem pecuniæ commodatæ fœtus, quod & Græci a pariendo uocant. Igitur sicut Danistæ supra sortem usuras exigunt, ita eleemosynarum largitor: multo plus relaturus est a domino, quam quod ipse pauperibus erogat. Idem Salomon alibi ait: Alij diuidunt propria & ditiores fiunt. Ditior factus est Iob post erumnam: duplicia recepit omnium, quæ inuitus amiserat, quia partem eorum uolens distribuerat egenis. Vidua sareptana non partem, sed totum quod habuit olei atque farinæ protulit in medium, ut prophetam pasceret: ipsa cum unico filio famæ peritura, si eleemosyna non plus meteret quam seminaret. Porro tantum hac liberalitate, profecit, ut non deficeret ei oleum in lecytho, nec in hydria farina, donec pluuiam dominus daret super terram. Fiduciam habuit in domino & spe sua non est frustrata. Parum dedit, & recepit multum: & cum etiam diuites penuriam paterentur, torrentibus ipsis ob pluuiæ defectum siccatis, illa pauper dei beneficio uictu necessario abundauit. Hoc quoque pollicetur Salomon in prouerbijs, dicens: Honora dominum de tua substantia & de primitijs omnium frugum tuarum da pauperibus: et implebuntur horrea tua saturitate, & uino torcularia redundabunt. Tale aliquid & in euangelio inuenies. Quid enim nisi multiplicato rediturum in sinum porrigentes eleemosy-

[Margin notes: Prouer. 19 — Prouer. 11 — Iob — Sareptana — Prouer. 3 — Math. 14]

nā innuunt, quinq; panes illi, & duo pisciculi multitudini esurientium appositi, & post hæc duodecim cophini colle-
Matt. 15 cti reliquiarum? Et iterum septem sportæ plenæ asportatæ pro septem panibus & paucis pisciculis. Quis ergo tam ti-
midus est, ut his exemplis non excitetur ad liberalitatem, nec iam metuat ob hoc rei familiari detrimentum fore,
Luc. 6 si eleemosynas dederit? Cum præsertim ueritas dicat: Date & dabitur uobis: mensuram bonam & confertam & coagitatam & superfluētem dabūt in sinum uestrum. Nemo tamen hac sancta largitate utatur spe pecuniæ augendæ. Auari hoc foret, & terrena non cœlestia concupiscētis: quæ non modo non concupiscere, uerum etiam propter Christum debemus contemnere: ut illas acquiramus diuitias, quas nec tinea corrumpere, nec fur possit auferre. Pro quibus adipiscendis plærīq; certe spōtaneam subeunt paupertatem: ut ostendant, nolle se omnino possidere opes perituras; sed illas quæ perire nequeunt, in thesauris recondi tas æternitatis. His autem fruituros pauperum sustentatores nemo negare poterit, nisi qui scripturarum repugnare uoluerit ueritati, malens damnari cum infidelibus, q̃ cum fidelibus saluari. Vt igitur cœlestes æternasq; opes capiamus, primo ueritatis cognitione opus est, uerīq; confessione: deinde ut delicta nostra expiētur, & qui prius pctīs grauabamur, bonis actionibus proficiamus. Hæc autem
Cornelius. omnia præstare poterit fidelis ac syncerae mentis eleemo-
syna. Cornelio Cēturioni ab angelo de cœlo in terras lapso
Act. 10 est dictum: Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderūt in memoriam in conspectu dei. Itaq; cum gentilis esset, eleemosynis meruit a Petro apostolo discere Christum, & fidei baptismo purificari: ut in Christo renatus, cum Chri-
Nabucho storesurgeret in gloria. Nabuchodonosor quoq; rex genti-
donosor lis erat, quando deo se uoluit æquare fragilitatis humanæ oblitus. Cumq; ob hoc prædiceret, q̄ regno eiectus cum bestijs esset uicturus, eleemosynis tamen mutari posse dei iudicium intellexit, Daniele dicente: Peccata tua eleemosynis redime, & ingtates tuas misericordijs pauperum for

ſan ignoſcet tibi deus. Quod ſi etiam gentiliũ in pauperes pietatem deus reſpicit, q̃to magis credentiũ atq; fideliũ? Audi ſcripturã dicentem. Conclude eleemoſynã in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab om̃i malo. Vnde & in pſalmo dicitur: Beatus qui intelligit ſuper egenũ & pauperem, in die malo liberabit eum dñs. Quando uidelicet dicturus eſt: Eſuriui & dediſtis mihi manducare. Audi & aliam ſcripturę ſententiam: Ignem ardentẽ extinguit aqua & eleemoſyna reſiſtit peccatis. Et in euangelio: Date eleemoſynam, & ecce om̃ia mũda ſunt uobis. Iuxta ſuperiorẽ ſententiam, eleemoſyna reſiſtit peccatis, ne illa committamus: iuxta ſequentẽ, ab ijs quæ iam commiſimus, facit ut emundemur. Reliquũ eſt ut a præteritis expiatos, & a ſecuturis cuſtoditos deo nos offerat pro innocentia ſuſcipiẽdos, pro iuſtitia præmiandos. Hoc ita futurũ pſalmiſta teſtatur, dum de beato uiro ait: Diſperſit dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculũ ſeculi, cor eius exaltabitur in gloria: ut intelligamus per charitatis beneficentiæq; opera ad æternã beatitudinẽ peruenire: & illos qui in his uerſati fuerint, a Chriſto audituros: Venite benedicti patris mei, pcipite regnũ a cõſtitutiõe mũdi uobis paratũ. Regni itaq; cœleſtis hęredes erũt, qui rerũ ſuarum terrenarũ ipſos pauperes fecerint participes. Ab hac ſane pietatis uirtute nec ipſi pauperes excuſantur. Non habes quã alteri porrigas ſtipem, da ſi habes aquæ frigidæ poculũ, & nõ perdes mercedẽ tuam. Duo minuta æra inopis uiduæ in gazophilacio oblata, diuitũ præferunt donarijs. Non penſat dominus q̃tum das, ſed de quanto & q̃ libenter. Ille plus offert cui minus quod offerat reſtat. Illius magis accepta ſunt dona, a quo magis prompto exhibent animo. Hinc eſt præceptum illud Salomonis: Ne dicas amico tuo, uade & reuertere, & cras dabo tibi, cum ſtatim poſſis dare. Ac ne id tanq̃ inuitus facias, admonet apl's, non triſtem, ſed hilarẽ datorem a dño diligi. Qui em̃ libenter dat, diligit: ideo & ipſe diligitur. Quod ſi nihil penitus habes quod inopi largiaris, ita miſeriæ eius condoleſcas ut daturus eſſes ſi haberes; & pro beneficio computabit pietas miſerantis, mul-

Eccle. 29 · Pſal. 40 · Eccle. 3 · Luc. 11 · Pſal. 111 · Prouer. 3 · 2. Cor. 9

umqꝫ proderit offerre uoluntate, quicquid nō poteris ope re. Consumata uero ac perfecta eleemosyna est, ut cuncta simul distribuant, nec semper in erogando occupetur animus, potiusqꝫ attendat ut illum imitetur, qui cū diues eēt, factus est pauper, ut nos diuites faceret in regno suo coelesti, cū terrena cōtempserimus. Ipse in euangelio ait: Si uis perfectus esse, uade & uende oīa quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurū in cœlo, & ueni sequere me. Eis etiam qui ita secuti sunt ipsum, respondit: Omnis qui reliquerit domum uel fratres, uel sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorē, aut filios, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet, & uitam æternam possidebit. Ita qꝫ magis grata est deo seruorum suorum uoluntaria paupertas, q̄ꝫ diuitum seculi quotidiana munera.

Math. 19

De vitio auaritiæ. Caput. XVII

SEd quid de illorꝫ cupiditate dicemus, qui cumulandis opibus nunqꝫ satiantur, atqꝫ intantū tenaces sunt ut nihil pauperi porrigant, & quibus magis curæ est, pecuniam quæ sibi superat nulli usui recondere, q̄ꝫ egestati impartire alienæ? Quā male cum illis agitur, nosse operæpretium erit, ne quis opulentiæ eorum inuidendo, mores imitari decernat, perdatqꝫ dei gratiam, cum diuitias acquisierit. Non est enim amator dei, quem non miseret pauperis, dicente Ioanne apostolo: Qui habuerit substantiam huius mundi, & uiderit fratrem suum necesse habere, & clauserit uiscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo? Inter scelera quibus Sodoma interijt, obijcitur, qꝫ manum egeno & pauperi non porrigebant. Frustra itaqꝫ illi misericordiam a deo sperāt, qui misericordiam proximis non exhibent. Nec in aduersis eorum exauditur deprecatio, qui miserorꝫ precibus non mouentur. Ait em̄ scriptura: Qui obturat aures suas ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Minus est tamen sua non tribuere, aliena quoqꝫ iniuste rapere cogit auaritia, & ne a pauperum quidem fortunis impias continere manus, nullo satiabilis congestu, nulla copia contenta, immo eo cupidior, quo plura rapuerit. Vnde de illis quibus ea dominat

1. Ioan. 3

Ezech. 16

Prouer. 21

est dictum: Rapiunt non sua, & semper in egestate sunt, Prouer. 11.
Semper quippe restat, quod sibi uendicare affectent. Eius cemodi iniustitiam damnat dñs in Esaia, dicens. Væ qui Esa. 33
prædaris, nonne & ipse prædaberis? & qui spernis, nonne & ipse sperneris? cum consumaueris deprædationē deprędaberis, cum fatigatus desieris contemnere, contemneris.
Ad eos maxime ista spectat comminatio, qui in potestati Potestas.
bus uersantur, & pastoris adepti officiū gregē sibi commissum detondere non cessant. Si iumentum stercus fecerit, si extra ædis loturam quis effuderit, si cum altero parū quid altercatus fuerit, mulctatur pecunia, quasi qui maiestatem leserit: deniq; mille causæ habentur despoliandi in opem, nulla miserendi. Et miramur si illorū qui sic agunt, non miseretur deus: si liberis orbantur, si ab inimicis infestantur, si & ipsi a potentioribus despoliantur: quasi uero iustus dñs iustitiæ suæ oblitus tam iniquas exactiones im pune abire passurus sit, & non pro merito uindicaturus?
Nunquid uanū est quod Salomon præcipit, dicens: Nō fa Prouer. 22
cias uiolentiam pauperi, neq; conteras egenū in porta, q̄a dñs iudicabit causam eius. Sed enī tam fatua est cupiditas ut ne flagellata quidem resipiscat. Aduersitatibus interdū affliguntur auari, & tamen mala quæ sustinent, non suo uitio imputant, sed fortunæ. Itaq; rerum amissione non emēdantur, sed magis ad prædandum rapiendumq; accensi re parare amissa festinant, donec ipsi uitam amittant, & ad inferos detrusi crimen suum tandem agnoscant. Si quis tamen aures audiendi habet, audiat, & timere discat cum audierit illud quod in Malachia est scriptum: Et acce Malach. 3
dam ad uos in iudicio, & ero testis uelox maleficis & adulteris & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarij, & humiliant uiduas & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me dicit dominus exercituum.
Audiat & illud quod in Amos propheta legitur: Pro eo Amos. 5
q̄ diripiebatis pauperem, & prædam electam tollebatis ab eo, domos quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis, uineas plantabitis amantissimas, & non bibetis uinum earum, quia cognoui scelera uestra, & for-

tia peccata ueſtra. Igitur uel illa uobis o diuites quę inique
comparaſtis eripientur, uel uos illis, & ſpes omnis malæ
Iudex partæ rei in contrariũ uertetur. Intolerabilior tamẽ erit pœ
na inferni, q̃ uitæ præſentis calamitas. Cæterũ neq; illorũ
inulta erit auaritia, qui dicundi iuris fungentes officio, pe
cunia donis ue corrupti iniuſte iudicant, & quæſtũ magis
q̃ æquitatem diligunt, eiuſq; cauſam potiorẽ habent qui
Eſa5. plus dederit. His per prophetã dicitur: Væ qui iuſtificatis
Iob.15 impium pro muneribus, & iuſtitiam iuſti aufertis ab eo.
Et in Iob eſt ſcriptũ: Ignis deuorabit tabernacula eorum,
qui munera libenter accipiunt. Illi quidem libenter mune
ra accipiunt, quos cupiditas illicit, nõ quos neceſſitas con
Ioſeph ſtringit. Neq; enĩ peccauit Ioſeph a Pharaone accipiẽs do-
Daniel na, neq; Daniel a rege Babylonis. Vtrunq; diuina proui-
dentia contigit, ut populus Iſrael prius in ægyptũ confugi
ens principem ſuæ gentis haberet a quo aleretur. Deinde
in Chaldæa captiuus, a quo protegeretur. Ideo iſti nec ho-
norem nec dona recuſarunt, ut ſuis in neceſſitate ſuccurre-
rent, nõ ut ſibi opes aceruarent. Beatus eſt aũt qui præce-
Leui.19 ptum dñi obſeruat dicentis. Non conſyderes perſonã pau
peris, nec honores uultum potentis, iuſte iudica proximo
Iaco.2 tuo. Iniuſtus iudex eſt iuxta Iacobi apoſtoli ſententiã, qui
plus honoris defert diuiti ſuperbo, q̃ pio pauperi & humi
li. Captator eſt profecto nõ amicus, qui tantum diuitibus
blandiť ac laudat ut ſtipem eliciat, honorat ut lucretur. Cui
aũt uerum diuitijs potius eſt, nõ dona ſequitur, ſed iuſti-
tiam. Quam quoniã opibus præfert, ipſe a dño honorabi
Eſa.33 tur, dicente propheta: Qui excutit manus ſuas ab omi mu
nere, iſte in excelſis habitabit. Munerũ ergo auidus & a re
Presbyter. cto auerſus nõ in excelſis, ſed in ima habitabit inferni. Hęc
ſors etiam illorum erit, qui ſe dei ſeruitio ideo dedicant, ut
Ioan.6 mammonæ, non ut deo ſeruiant. Quibus ipſe in euange-
lio reſpondens ait: Quęritis me non quia uidiſtis ſigna, ſed
quia manducaſtis de panibus & ſaturati eſtis. Ab his enĩ
epiſcopatus quæritur, ut nummis arca impleatur, nõ ut bo
num opus exerceatur: ut uenter epulis repletus luxuriet, nõ
ut Chriſtus in paupere paſcatur; ut mens inanis gloriæ uẽ

to inflata superbiar nõ ut humilitate deiecta deo placeat. De istis prophetare iussus Ezechiel ait: Væ pastoribus isra el,qui pascebant semetipsos: nõne greges a pastoribus pa scuntur? Lac comedebatis & lanis operiebamini,& quod crassum erat occidebatis,gregem aũt meum nõ pascebatis. Et quia magis pecuniæ q̃ animarũ lucro inhiant, qđ in firmum,inquit,fuit no consolidastis, & quod ægrotũ nõ sanastis,quod confractũ non alligastis, & quod abiectũ non reduxistis,& qnod perierat non quæsistis. Taliũ aua ritiam & per os Malachiæ prophetæ arguit,dicens: Quis est in uobis qni claudat ostia & incendat altare meũ gratu ito? non est mihi uoluntas in uobis dicit dñs exercituum, & munus nõ suscipiam de manu uestra. Licet aũt in euan gelio dicat: Dignus est operarius mercede sua, necessaria permitit, non superflua imperat. Si superfluis abundas dispensatio tibi credita est,ut alioꝝ inopiam iuues,nõ abu sus concessus ut uoluptatibus perfruaris. Alienũ est,quic quid supra necessitatẽ est: de quo in euangelio dicitur: Si in alieno fideles non fuistis, quod uestrum est, quis dabit uobis? Tibi o sacerdos promissum est regnũ cœloꝝ,si mo do tibi credita recte dispensaueris: sin uero quod professus es,implere neglexeris,nec tibi quod a dño promissum erat dabitur, & dum temporalia bona sectaris, amittes æterna. Domũ enim orationis fecisti domũ negotiationis uendendo columbas,hoc est spũssancti dona in quæstum conuertendo,cum Christus clamitet,dicens: Gratis accepi stis, gratis date. An ad apostolũ confugies dicentẽ: Qui altario seruit,de altario uiuere debet? sed de altario uiuere tibi permittitur,non luxuriari,cum idem dicat: Habentes uictum & uestitũ,his contenti simus. At tu cũ multa possideas,plura concupiscis: nec tam tibi de salute plæbis cura est,q̃ de exigendis pensionibus,de decimis oblationibusq; colligendis: pro his in ecclesia declamas, pro his exe crationũ elogia ualuis ecclesiæ affigis,ad cætera mutus,et illis simillimus quibus dicitur: Væ uobis scribæ & pharisæi,qui decimatis mentã & anetum et cyminũ,& reliqui stis quæ grauiora sunt legis: iudiciũ & misericordiam &

Ezech. 34
Malahi c.6
Luc.16
Sacerdos
1.Cor.9
1.Timo.6.
Matth.23.

Episcopi fidem, hæc oportuit facere, & illa non omittere. Scriba es igitur & pharisæus, cum exigis pecuniam & non præstas doctrinã, cum de quæstu tuo cogitas, & eorum saluti qui tibi commissi sunt non consulis. Excolas culicem, quæ leuissima sunt curæ habens, & deglutis camelũ, in uentrem negligentiæ demergens ea quæ maximi momenti esse deberent. Mercenarius non pastor es. Vides lupũ uenientem & fugis Perit ille adulterio, ille usuris, alius furto, alius odio, alius alio flagitio, & in tanto animarũ periculo taces obmutescis, hiscere non audes, & illos duntaxat perituros prędicas, qui decimas nõ soluerint qui debitas ecclesię tuę pensiones in tempore nõ attulerint, & eidem legata interuerterint: perinde ac si nõ sit aliud Peccati genus quod perdat hoies, q̃ istud in quo opulentia tua patitur detrimentũ Cum tamẽ ijs qui egestate premunt, non solũ quod debẽt, remitti debeat, sed etiã de rebus quas affatim collegisti, quantum opus est impendi. Detestabilis & illorũ cupiditas, qui

Hypocritę simulata sanctitate decipiunt, & uel pro ædificando sacello, uel pro peregrinationis uoto perficiẽdo, uel pro aliquo alio pietatis opere exequendo, æra efflagitant, quasi non furti uel rapinæ sit genus, mendacio aliquid elicere, & in alium, q̃ in quem datum est usum conuertere. Hi tanto grauius puniendi erunt, quanto fallacius egerint, dicente dño

Mar. 12 Qui deuorat domos uiduarũ sub obtentu prolixæ orationis, hi accipient prolixius iudiciũ. Execranda & negociatorum auaritia, qui nec fœnore abstinent, nec merces adulterare timent: pondere quoq; & mensuris fallunt, alia statera uendentes, alia ementes: neq; eos pœnitet aut pudet dolo ac fraudibus niti ut lucrentur. Aduersus istos iratus do

Negociator.

Micheæ. 6 minus per Micheam prophetã uociferatur & ait: Adhuc ignis in domo impij, thesauri iniquitatis, & mensura minor iræ plena: nunquid iustificabo stateram impiam & sacelli pondera dolosa? Deniq; minatur facturũ se, ut congregatæ tanto flagitio opes fiant hostibus in prædam, & ipsi opum dñi in captiuitatem. Horum etiam in Amos pro

Amos, 8 pheta dolos ac malignitatẽ detegit, dicens. Audite hoc qui conteritis pauperẽ, & deficere facitis egenos terræ dicẽtes:

quando transibit messis, et uenundabimus merces, & sab batum, & aperiemus frumentũ, ut minuamus mensurã, & augeamus siclum & supponamus stateras dolosas, ut possideamus in argento egenos, & pauperes pro calciamẽtis, & quisquilias frumenti uendamus. Ac ne frustra talia obiecisse uideatur, iurat ꝙ lugebunt, & dolore supplicij persoluent, quod cum delectatione lucri perpetrarunt.

¶De vana diuitum spe. Ca. XVIII

NEmo igitur diu se fruiturꝝ male partis rebus confidat, sed quo plura inique congerit, eo miserabiliorem finem expectet. Timeat pœnam Gezi, timeat exitum Iudæ, alter mendacio munus extorsit, & reuersus est leprosus: alter iustum uendidit pro argento, & laqueo uitam finiuit. Ille quoq; quem purpura tegebat: quem quotidia saginabant conuiuia, in inferno sepultus, in flammis ardens totus, frustra guttam aquæ petijt qua linguam tantum refrigeraret. Diues ille alter, qui frugum ubertate lætatus dilatare cogitabat horrea, & in annos multos opulenter uiuere, statim audiuit, Stulte hac nocte animam tuam repetent a te: quæ autem parasti, cuius erunt? Sic est, inquit qui sibi thesaurizat, & non est in deum diues. De isto in psalmis dicitur: Videbunt iusti & timebunt, & super eũ ridebunt, & dicent. Ecce hõ qui non posuit deum adiutorem suũ, sed sperauit in multitudine diuitiaꝝ suarũ, & preualuit in uanitate sua. Ideo apostolus ad Timotheum: Diuitibus, inquit, huius seculi præcipe, nõ sublime sapere, neq; sperare in incerto diuitiaꝝ, sed in deo uiuo, qui præstat nobis omĩa abundæ ad fruendũ bene agere, diuites fieri, in bonis operibus facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonũ in futurum. Qui uult ergo in deum diues esse, non sibi thesaurizet, sed inopiæ alioꝝ. In deum diues est, qui charitates operibus abundat, non qui rebus opulentus incedit. Esurientes & sitientes iustitiam, dominus implet bonis, diuites autem auaros dimittit inanes. Quid prosunt auaro diuitiæ, si custos illaꝝ ẽ nõ dñs? Quid deniq; prosunt diuitiæ stulto, cum sapientiam emere nõ possit? Multæ opes nunq; aut raro admodũ que

Gezi Iudas. Luc. 12 Psal. 51 1. Timo. 6 Prouer. 17

unt cuiq nisi scelere constare. Nam qui iuste acquirit et moderate expendit, nec diues erit nec pauper. Qui aũt ingentes quæstus faciunt, supraq; modũ locupletantur, & iniq & auari sint necesse est. Quod si tam multa ab aliquo alio sibi relicta possident, hæredes iniqui sunt: & si his male utuntur, ipsi etiam mali sunt. Ex quo colligitur, multũ diuitem, bonũ esse non posse. Quæ igitur amentia est, illa concupiscere, quæ non nisi cum uirtutũ detrimento queãt

Prouer. 15. acquiri? Melius est parum cum timore dñi, q̃ thesauri magni & insatiabiles. Hæc quidẽ sententia sapientissimi Salomonis est: cuius & illa ad deum supplicatio: Nec diuitias, nec paupertates dederis mihi, sed tantũ uictui meo tribue necessaria.

Prouer. 30.

Rex. Quod aũt reges oĩm semper opulentissimi sunt, hoc ideo fit, quia regum opes nõ tam suæ q̃ populi sunt. Eorum quippe impensis plæbes tute degunt, ab hostium iniuria proteguntur, in rerum uitæ necessariarũ copia conseruantur. Quemadmodũ aũt communi utilitati exposita esse debet principis opulentia, ita & priuatorũ diuitiæ adiumento sint egestati alienæ. Alioquin & ipsi diuites egebunt ac miseri erunt. Quid eñ illo miserius, qui inops uirtutis est? qui cum diues sit, meritis caret liberalitatis, quæ beatos efficiunt, & auaritiæ uel luxuriæ grauatur uitijs, quę mergunt in profundũ. Talium infelicitatem do

Luc. 6 lenter ingemiscit in euangelio dñs, dicens: Væ uobis diuites, qui habetis consolationẽ uestram. Consolãtur enim, quoties quæstum faciunt, uel cum quæsitis ad uoluptatem

Iaco. 5 abutunt. Hos etiã Iacobus apostolus lugubri uoce aggreditur, & ait: Agite nunc diuites, plorate ululantes in miserijs uestris, quæ aduenient uobis: diuitiæ uestrę putrefactæ sunt, & uestimenta uestra a tineis comesta sunt: aurũ & argentũ uestrum eruginauit, & erugo eorũ in testimoniũ uobis erit, & manducabit carnes uestras sicut ignis. Thesaurizastis uobis iram in nouissimis diebus: ecce merces operariorũ, qui messuerunt regiones uestras, quæ fraudata est uobis: clamat, & clamor eorũ in aures dñi sabaoth introiuit. Epulati estis super terrã, & in luxurijs enutristis corda uestra: in die occisionis adduxistis & occidistis iustum

& non restitit uobis. Talia cōsyderans uas electionis Paulus: Radix, inquit, omnium malorum est cupiditas. Addamus his & alia, si forte diuinæ sapiētiæ ueritate sæpius pulsati resipiscant. In psalmo dicitur: Diuites eguerunt & esurierunt: inquirētes aūt dominum, non minuētur omni bono. Psal.33 In Ecclesiaste Salomon ait: Auarus non impletur pecunia: et qui amat diuitias, fructum nō capiet ex eis. Ecc.5 Leuius ac tolerabilius esset, fructum non capere, nisi sequeretur supplicium: dicente Ezechiele propheta: Argentum eorū & aurum eorum non ualebit liberare eos in die furoris domini. Ezech.7 In Apocalypsi angelo Laoditiæ ecclesiæ dicitur: Dicis, diues sum & locupletatus, & nullius egeo, & nescis: quia tu es miser & miserabilis, & pauper & cæcus & nudus. Apoc.3 Quis enim finis luxuriæ diuitum, nisi quem eodem libro scriptū legimus? Quantum glorificauit se & in delitijs fuit, tantū date illi tormētum & luctū. Apoc.18 Quanto melius cum isto actū fuisset, nescisse diuitias, inopē mēdicūq; uixisse, & in miserijs potius q̄ in delitijs duxisse ætatem: sed quo diutius in delitijs impune uixit, eo infelicius cecidit. Beatū se putabat, q̄ sibi prospere succederēt omnia, ideoq; licentius peccabat: ideo tenuit eum superbia, opertus est iniquitate & impietate sua: prodijt quasi ex adipe iniqtas eius, transiuit in affectum cordis sui, nunc in tormētis positus audit: Memento quia recepisti bona in uita tua: pauperes aūt quorum non es miseratus, patiebantur mala: tu nunc cruciaris, illi consolantur. Auaritia Cumq; hoc ita sit, eo tamē processit ista auri sacra fames: ut quæ natura saluti hominis consulens terra occultauerat, ea fossionibus in profundum actis eruere cœperunt: montes cuniculis subruuntur & homo cœlum suspicere genitus, ultro se in ima telluris immergit: nec supra se pendētem metuit molem, nec post se relictum solem quicquā æstimat: per menses plurimos perpetuam noctem sustinet, ut argentum aurumq; in suā ipse pernitiem proferat: si modo quod multis contigit, nō ante fuerit oppressus ruina, seq; repente cum opibus quas collegerat sepeliat. Frumenta, uinum, oleum, linum, lanā, cæteraq; uitæ nostræ necessaria in aperta nobis fruenda

tulerat deus, cætera tanq̃ nocitura latere uolebat. Ideo aũt & ista creauit: ut sicut eorum qui oblatis contenti sunt nota est modestia, ita illorum qui etiam occultata scrutantur, manifesta esset cupiditas: & qui ex parte sui sunt, etiam a nobis dinoscerentur.

Quod auaritia multorum causa sit malorum.

Ca. XIX.

Quam autem multorum malorum causa sit immodica cupiditas quis explicet? hinc hominẽ aduersus hominem ire conpulit, hinc insidiæ, hinc latrocinia, hinc bella mutuæq; cædes, dum nostro non contenti aliena concupiscimus: hinc inter coniunctissimos lites, inter amicissimos dissidia, & citius adeundæ hæreditatis gra-

Laban. tia ipsorum parentum desyderatæ mortes. Laban Iacob

Gen, 31 nepotem suum osculatus hospitio susceperat, generum suum fecerat, & ille iam bis septem annos ei seruierat. Fatebatur Laban q͂ propter ipsum a domino sibi auctæ opes fuissent. At uero postq̃ uidit re pecuaria in primis ditatũ, inuidere ei cœpit quem tantopere dilexerat, & discedentẽ persecutus est, manum innocenti iniecisset, amicitiæ propinquitatis officiorumque oblitus, nisi sumno deterritus

propositũ inhibuisset. Amorẽ ergo quem paupertas conci-

3. Reg. 15 liauerat, opulentia distraxit. Tabremon quoq; Syriæ rex (ut in libro regum legitur) ex amico inimicus factus Base

2. Para. 21 Israhelitarum regi ab Asa rege Iudæ pecunia corruptus. Ioram uero ne fratribus quidem pepercit, ut eorum bona usurparet, uita ipsos priuauit. Iudas etiam (ut ueteribus noua copulemus) a domino ascitus apostolus, miracula operandi facultate ab eodẽ donatus, sacræ communionis particeps factus, osculo exceptus: quia tamen pecuniæ auidus fuerat, triginta argenteis illum uendidit, a quo iam tot beneficia acceperat. Neminem itaq; uere diligũt hi, quibus

Hiere. 41 habẽdi cupido dominatur. Si qua enim lucri spes accesserit continuo grassantur in eos, quos uidebantur diligere. Nã

Godolias & Godolias Ismahelem domi suæ ut amicum excepit conuiuio, & eundẽ inter epulas iugulauit, nec hospitalẽ mensam amici cruore fœdare timuit, q̃ aliena occupare cõcupi-

uit. Proferam adhuc magis cruentũ exẽplum, sed minus ra tionis cõpotis uulgi. Tito Hierosolymã obsidẽte, plurimi ex Iudæis fame cõpulsi ad Romanos transfugiebant (ut Iosephus autor est) pcrebuit fama transfugas aurꝫ haustũ uẽtre gestare cũ a suis ne qd efferrent excuterẽtur: ob hoc a militibus Romanis clam excepti laniatiq; exenterabãtur, quærebatq; aurꝫ intra cęsorꝫ uiscera, nec fortasse inueniebatur: hac tamen de causa ad duo milia hominum una nocte perisse constat: plures perissent, nisi re comperta cæsar scelus edicto cõpescuisset. Quid hac atrocius immanitate, incertas opes certa ultro se dedentiũ cæde q̃rere Plebis tamẽ mercede militantis ista auaritia, illa uero regum. Hircanus enim prius, deinde Herodes Iudææ reges aperuisse ferunt sepulchrum Dauidis regis, thesaurum cum illo conditum rati. Scilicet non satis erat humanæ cupiditati prædam capere ex uiuis, uel ex interẽptis spolia, latẽtia quoq; in monumẽtis cadauera excutere cœpit. Sed & hoc quidem minus mirum quando iam nec aris nec templis deo dicatis parcitur. Nostra ætate contigit Christianorum ecclesias a Christianis prophanari, aurum argentumq; deo consecratum per uim auferri, perinde ac si aduersus deum, & non tantum aduersus homines bellum gereretur: quasi uero nõ idẽ Christus sit illorꝫ q oppugnantur & eorꝫ q oppugnãt, cũ utriq; eius q unus est noĩe cęnseant. Sed profecto nulla ibi religionis ratio ducit, ubi auari animi nihil nisi quod rapiant attẽdunt. Quamuis aũt multa deprædẽtur, multa parent, multa undiq; congerant, nunquam tamen satiantur, semper restat quod aceruo addi cupiunt. Nec minus huic uitio obnoxij sunt, qui liberis nepotibusq; abundat, q̃ qui soli sunt. Qualem Ecclesiastes admirat, dicẽs: Vnus est & secundum non habet, non filium, non fratrẽ, & tñ laborare non cessat: nec satiantur oculi eius diuitijs, nec cogitat dicens cui laboro, & fraudo animã meã bonis? Sed q eiusmodi sunt, ijs p Esaiam minatur dñs & ait: Væ q coniungitis domum ad domũ, et agrũ agro copulatis usq; ad extremum loci, nunquid habitabitis soli uos in medio terræ? Quid enim nisi solus habitare uelle uidet in terra, q so

Hircanus Herodes

Eccle. 4

Esai. 5

lus cũcta possidere cõcupiscit? Hic sane hydropici est mor
bus: q eo plus sitit, quo plus biberit. Sed si accesserit ad Ie-
Iosue.7 sum, curabit, sin contempserit, peribit. Achan quia de ana-
Iudic.8 themate tulerat pallium argẽtiq; aliquid & auri, dei iussu
3. Reg. 12 lapidat. Principes Sochot q Gedeoni panẽ negauerant, sup
2. Reg. 22 spinas & tribulos conterunt. Aduran dum tributa exigit,
2. Mach. 3 lapidibus obruitur. Achabi regis, q uineam Naboth ipo
interfecto possederat, sagitta interempti sanguinem, iuxta
Heli ꝧuaticinium, linxerunt canes. Heliodorum qui a Seleu
co missus templi thesaurum auferre moliebatur, equites di
uinitus apparentes flagellis ceciderunt. Ipse Seleucus dum
pecunias ab Inobsuestenis (ut Iosephus tradit) cupide exi
geret, cum regia cunctis omnibus qui in ea conuenerant,
simul concrematur. Cessauit in illo ardere auaritia maiore
ignis ardore extincta. Hæc in lege. Illa in euangelio. Iudã
cupiditas ad laqueum usq; perduxit. Ananiam & Saphirã
morte perdidit repentina, Simonem magum prius male-
dicto, deinde nece affecit. Porro tam perniciosus est mor-
bus iste, ut non modo corpora spiritu priuet, uerum etiã
spiritum ipsum morti obijciat æternæ: dicente Salomone:
Prouer. 1 Semitæ omnis auari animas possidentium rapiunt. Quod
si camelus facilius transibit per foramen acus, q̃ diues in
regnum cœlorum, nullus amanti diuitias sperandæ salutis
Luc. 14 relinquitur locus. Vbi est thesaurus eius, ibi & cor eius
Inuitatur quidem ad cœleste conuiuium: sed quia toto ani
mo terrenis rebus inhæret, respondet inuitanti. Villã emi,
boues paraui, uxorem duxi, non possum uenire, habe me
excusatum. Itaq; indignum se præstat perrenni bono ad
quod uocatur, dum pluris æstimat fragilia & caduca, quæ
illum de præsentibus delitijs ad futura transferent suppli-
cia: unde iã neq; diuitijs redimi poterit, nec potentia uiriũ
Esa. 57 suarum liberari. Ideo illi per prophetã dicit: Cum clamaue
ris liberent te congregati tui, hoc est nummi, quos tã an-
xie parasti: omnes eos, inquit, auferet uẽtus, tollet aura: et
ne pœnæ causa lateat, iudicis uox audietur dicẽtis: Propter
iniquitatem auaritiæ eius iratus sum, & pcussi eum. Nec
immerito bonoꝝ largitor deus auaritia nostra irritat, quan

quidem uitij huius hoc præcipuum malũ habet, ꝙ a diuinorum cultu nos auertet, & cœlestium bonoꝝ meminisse non ꝑmittat. Hoc testant̃ domini uerba per Esaiam dicẽtis Esai. 8
Verbum dñi proiecerunt, & sapientia nulla est in eis: propterea dabo mulieres eorum exteris, agros eoꝝ hæredibus: atq; unde impietas contemptusq; eorum oriatur ostẽdens adiecit: Quia a minimo usq; ad maximum omnes auaritiam sequuntur. Per Oseæ quoq; prophetam talibus Oseæ. 13
minat̃, dicens: Iuxta pascua sua adimpleti sunt, & saturati sunt, & eleuauerunt cor suum, & obliti sunt mei, & ego ero eis quasi leena. Semen quippe uerbi dei in spinis cadit & suffocatur, cum diuitum auribus exceptum, curis huius seculi mentem occupantibus nequit fructum facere. Tunc eñ (ut Ecclesiastes ait) pecuniæ obediunt omnia, actio, oratio, cogitatio, & omnes reliqui sensus ad quæstum intenti, uitæ sanctioris disciplinam non admittunt: quibus dicitur: Non potestis deo seruire & mammonæ. Qui ergo cumulandis opibus incumbit, dei cultum deserat necesse est. Eccl. 10 Luc. 16
Quod siquando opum studiosi ad ecclesiam conueniant, corpe in tẽplo sunt, animo in foro uersantur, totus de mercemonijs sermo est: & dum recitantur dei ueba, illi de nundinis inter se colloquuntur, digni domino flagello eijcientis eos ac dicentis: Domus mea domus orationis est, uos autem fecistis illam speluncam latronum. Hi sunt filij Ephrem, non deum uerum, sed uitulos aureos adorantes, cũ aurum argẽtumq; pro dijs habeant, & de illis quoq; dici queat, quod in Oseæ propheta est scriptum: Auꝝ suum & argentum suum fecerunt sibi idola, ut interirent. Vnde etiã Paulus auaritiam simulachroꝝ seruitutem appellat. Si eñ illorum qui gulæ indulgent (iuxta eundem apostolum) deus uenter est, cur non pecuniam eorum deum esse dixerimus, qbus nihil charius est pecunia? Nam siquãdo aliqs fidelis disciplinæ præceptor in illicitos contractus, in usuras, in immodicam lucrandi cupiditatem inuectus fuerit indignantur, reclamant, in furorem uertuntur, non minus q̃ artifices illi Ephesioꝝ, cum Pauli ꝑdicationibus idola destrui uidissent, quæ ipsi conficiendo lucrabant̃. Dolebãt 3 Reg. 12 Oseæ. 8 Col. 3

Act.9 em nō reliogionis uanæ dispēdium, sed artis suæ detrimē
Diuitū ui tum. Diuitū præterea uitiū est, alijs inuidere, inani gloria
tium duci, pro bñficio gratiā non referre, mendacijs niti, mortis
recordatione contremiscere, nec tamē ideo fieri meliores.
Inuident ditioribus, immo & æqualibus: utq; alios opulentia superēt, fœnore ac rapinis rem quærere fas putant.
His psalmista imprecat, dicēs; Præcipita dñe & diuide linguas eorū, qm̄ uidi iniqtatem & contra dictionē in ciuitate die ac nocte, & non defecit de plateis eius usura & dolus.
Psa.54 Præcipitari eos in infernum petit, nō uoto odij, sed pscientia futuri. Tunc em̄ & linguæ eorū in diuersum diuidentur cum præter spem opes illas, in qbus confidebant, repēte derelinquere cogētur. Iidē gloriæ auidi sardonicatas manus & sericas uestes uulgo ostentant, ut honorentur qbus illa Magonis Vergiliani uerba cōueniunt. Est domus ampla iacent penitus defossa talēta Cælati argēti, sunt auri pōdera facti infectiq; mihi. Qua iactantiæ uanitate cū Eze-
Ezechias chias quoq;, qui iustus erat, peccauerit: quomodo poterūt iniqui ea carere, q certe magis opibus q̄ uirtute clari esse cupiunt? Sed quantum uolunt glorientur, cum interierint, non sument omnia, neq; descendet cum eis gloria eorum nudos & fortunæ & animi bonis gehenna excipiet, tanto miseriores futuros, quanto sibi uidentur feliciores. Recte
Hiere.9 itaq; admonētur a domino per Hieremiam dicente. Non glorietur sapiens in sapientia, & non glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur diues in diuitijs suis, sed in hoc glorietur qui gloriatur, scire & nosse me, quia ego sum dñs, q facio misericordiam & iudiciū & iustitiā in terra.
Ingrati Ingratos etiam facit habēdi auiditas: nō attēdunt quantū acceperūt sed quantum ipsi appetierint: & qm̄ nullum beneficium æquare potest auari hominis cupiditatem, im-
Nabal memores bñficiorum fiunt. Nabal diues pecudum & agri
1.Reg.25 parum quid petēti Dauidi nihil dedit, oblitus q̄ ille paulo ante & gregem eius & pastores ab aliorum iniuria defendisset. Non ppendebat Nabal quid de se meritus esset Dauid dum nequid de opulētia sua minuatur timet. Ideoq; illos qui a Dauide missi fuerāt, non solum uacuos rebus di

misit, sed etiam cum probro repulit. Ac fere tales diuites sunt, si quid offers, libenter accipiunt, si quid repetis indignantur. De his in Ecclesiastico dicitur: Donec accipiant, osculantur manus dantis, & in promissionibus humiliāt uocem suam, sed in tempore redditionis loquentur uerba tedij & murmurationum. Ad hæc nihil illis fallacius est: qui enim diuitias amat nec periurare timet, nec alios fraude circunuenire dubitat, nec eum omnino aperte mentiri pudet, si quid ex eo se facturum lucri credit: neq; quisq; est qui in leuissimis etiam rebus tam facile iurat q̃ diues auarus: tunc autem maxime, cum e re sua fore sperat, si uerbis fecerit fidem. Nullum postremo timidius est animal ad expectationem mortis. Putat se statim decessurum, si febriculæ igne correptus incaluerit. Ad medicos curritur, nisi & hoc auaritia uetuerit. Ille interim pauidus ingemiscit, luget, anxiatur, & tristius sibi uidetur a diuitijs q̃ a corpore discedere. Inde scriptum est: O mors q̃ amara est memoria tua homini pacem habenti in substantijs suis. Torquetur cogitans cui illas relinquat, quis illis post se fruetur, quas ipse tanto labore quæsiuit tanta sollicitudine auxit, tanta parsimonia ne minuerentur sustentauit. Tum si forte in mentem uenerint usuræ, fraudes, rapinæ, quibus in acquirendo usus est, magis nequitiæ suæ conscientia cruciabitur, de salute desperans, seq; iusto dei iudicio mox damnandum uidens. Turbabūtur em̄ (ut psalmista ait) a facie eius patres orphanorum & iudices uiduarum.i. qui miserorum tutelam suscipientes bona eorum per dolum usurpāt. Turbant̄ q̄a se reos esse non ignorant una cū illis q in inferno sunt computandos. Quod si in lege Amonites & Moabites ab ecclesia dñi repelluntur, quia noluerunt succurrere Israehelitis cum pane & aqua, quanto magis isti, qui etiā aliena iniuste possident, hæreditate regni cœlestis indigni erunt? Tot auaritiæ mala consyderans apl's dixit: Qui uolunt diuites fieri, incidunt in tentationes & laqueum diaboli, & desyderia multa & nociua, q̃ mergūt hoīes in interitū & pditionē: radix em̄ oīm malorum est cupiditas. Quā qdā appetētes errauerūt a fide, & inseruerūt se doloribus multis.

Eccli.41 | Psal.67 | Deu.23 | 1. Timo.6

Ad diuites exhortatio. Ca. XX.

RESpicite igit̃ ac perpēdite diuitiarum mala diuites, & iam non ad luxuriam his utemini, sed ad liberalitatem. Si diuitiæ affluant nolite cor apponere, si desunt nolite concupiscere. Quæ nam stultitia id est appetere, quod neq; seruos repudeat, neq; reges satiat, et tot malorum quot diximus, immo plurium q̃ diximus causa sit? Aut si nihil ex opulentia mali metuitis, hoc saltem negare non potestis, q̃ omnis terrena possessio fluxa, atq; fragilis sit, semperq; citius de manibus elabitur, q̃ retinenda speratur. Cuius rei Salomon non ignarus, cum immẽsas opes & cuiusq; generis uoluptates sibi comparasset, exclama-
Eccl.1 uit: Vanitas uanitatum & omnia uanitas: detestatusq; est industriam suam in acquirẽdo, incertus de hærede, & certus nihil diu permansurum sub sole. Audite ergo dñm sa-
Matt.6 luti uestræ consulentẽ. Nolite, inqt, thesaurizare uobis thesauros in terra ubi erugo & tinea demolit̃, et ubi fures effodiunt & furãtur: thesaurizate aũt uobis thesauros in coelo, ubi nec erugo, nec tinea demolitur & ubi fures non effo-
Apostoli diunt nec furant̃. Ipsis quos in suũ elegit consortium p̧cepit, ne auꝝ uel argẽtum possiderẽt, nec pecuniam in zonis nec perã in uia, nec duas tunicas, neq; calciamẽta, neq; uirgam. Et quisnã opes opibus cumulando ei se placituꝝ cõfidit? Si seruus Christi es, cur ille paup & tu diues es? Si discipuloꝝ eius locum tenes, cur illoꝝ paupertatem non imitaris? Quid tibi prodest si uniuersum mundum lucreris, & aniæ qua nihil pretiosius est detrimẽtũ patiaris? Igit̃ dilatgitis tãdẽ istis caducis labilibusq; rebus ad ęterna & nũq;
Psal.118 desitura bona mentẽ erige, & cũ Dauide deũ dep̃care: Inclina cor meũ in testimonia tua, & nõ in auaritiã. Atq; ita dñi suffragãte gr̃a uinces improbas habẽdi appetiões, p̃cepti q; implebis in euãgelio dictis: Videte & cauete ab oĩ auaritia, q̃a nõ in abundatia, cuiusq; uita eius ex his quæ
Luc.12 possidet. Vt uidelicet aliquis ob hoc q̃a diues est aut diutius uiuat in terra, aut felicius in coelo. Vitæ enim æternæ p̧mia nõ opulẽtiæ dant̃, sed uirtuti. Dissolue colligatiões impietatis, solue fasciculos deprimentes, ut pondere aua-

ritiæ liberatus, leuis & alacer expansis obseruatæ in paupe res benignitatis pennis tollaris in cœlũ, & ab illis in super na tabernacula recipiaris, quibus hic benefeceris. Et tandem ad dñm conuersus dicas: Quæ est expectatio mea, nonne dñs? & substantia mea apud te est. Psal. 38

De beneficijs conferendis ut deo similes simus. Caput. XXI.

POst eleemosynarũ dissertationẽ de alijs etiam beneficijs restat quærendũ, tam in dando q̃ in accipiendo gratiisq; referenda. Dare beneficia deũ imitari est, cũ dei natura maxime benefica atq; benigna sit. Iam primũ ut in psalmis dicitur, fecit cœlos in intellectu, firmauit terram super aquas, fecit solem, lunam, stellas, ignem, aera, uentos, diem, noctem, uer, æstatem, autumnũ, hiemẽ: fœcundauit humũ fructibus, herbis, arboribus, distinxit fluminibus, ligauit montibus, ditauit metallis, ornauit gemmis, repleuit bestijs. Omĩs gñis animãtia constituit: alia q̃ aera peruolarent, aliæ quæ per terram reperent, alia quæ in aquis natarent. Cuncta denicq; quæ uidemus, & quæ non uidemus ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Cui aũt ista seruirẽt, quicq; istis præesset atq; dñaretur hoĩem ipsum formauit. Cuius dignitatẽ & excellentiã propheta contemplatus, & ad autorẽ suũ cõuersus in uocem prorupit, dicens: Quid est hõ, q̃ memor es eius, aut filius hoĩs, q̃m uisitas eum? minuisti eum paulominus ab angelis, gloria & honore coronasti eum, & cõstituisti eũ super opera manuũ tuarũ. Oĩa subiecisti sub pedibus eius oues & boues uniuersas, insup & pecora campi, uolucres cœli & pisces maris, qui pambulãt semitas maris. Vt autẽ oĩa subiecta essent hoĩ intelligẽtia, ratiõe, sapiẽtia, & cogitationũ interprete lingua eũ insigniuit, ac sibi in parte similem reddidit. Eidem leges præceptaq; dedit, per quæ uitã æternamq; beatitudinẽ cõsequi posset, de terra translatus in cœlũ, de corruptiõe ad incorruptionẽ, de mortalitate ad immortalitatẽ. Atq; etiã ut post præuaricationẽ, per quã a tanto exciderat bono, pristinę gratię statũ eidem repararet, filiũ suũ unigenitũ misit, qui humanę mortalitatis car-

Dei beneficia

Psal. 135

Psal. 8

ne assumpta pro homine se deo patri in sacrificium obtulit, omnesq; per primorum parentum culpam sub maledicto uenundatos suo ipse sanguine redemit, etiam in ingratos beneficus, & in delinquentes pius. Primus in se credẽtibus regnum cœleste promittere cœpit. Primus pœnitentibus paradisi ianuam aperuit, quo primus deuicta morte cum corpore ascendit, ut sequentibus pararet locum, & post se per sua incedẽtes uestigia clementer susciperet, præmiumq; bonorum quæ homini tribui decens fuit, faceret cõsortes. Tot tantisq; beneficijs dignam referre gratiam non est opis humanæ: quibus etiam propheta se imparem cõ-
Psal. 115 fitetur, dicens: Quid retribuam domino pro omnibus quę tribuit mihi? Sed quoniam ipsi melius q; nobis nota est inopia nostra, nihil aliud exigit, nisi ut in eum credamus, ei seruiamus, eius mandatis legibusq; pareamus. Hoc si præstabimus, neq; bene fecisse nobis illum pœnitebit, neque ea quæ pollicitus est pigebit exhibere: ac tanto quidem libentius hoc faciet, quanto nos magis in impartienda proximis nostris humanitate exerceri uiderit. Is enim proxime ad similitudinem eius accedit, cui potissima cura est operum charitatis. Hunc igitur sequamur, hunc ipsum q; possumus diligentissime imitemur, beneficia tribuendo, sicut ipsum & fecisse & facere nouimus, tam petentibus q; non petentibus, tam inimicis q; amicis, tam ingratis q; gratis. Ille Paulum non supplicantem, immo repugnantẽ & inuitum ad se conuertit, & de persecutore apostolũ suum fecit. Alijs uero supplicantibus & sanitates restituit, & peccata donauit. Idem amicis bona largitur æterna: pro inimicis, a quibus crucifigebatur, orauit. Et Iudæ non ingrato solum, sed etiam malum pro beneficio reddenti, sui corporis mysteria obtulit, pedes lauit, osculum non negauit, nulla deniq; beniuolentiæ signa subtraxit. Si ergo similes Christo effici cupimus, ut debemus, õmibus si fieri potest benefaciamus, lædamus neminem.

De beneficijs dispensandis.
Caput. XXII

PEtentem obligant beneficia, non petentem prouo-

cant: amicos conseruant, inimicos reconciliant: gratos delectãt, ingratos assiduitate emẽdãt. Non sunt tñ oĩa danda siue illa petantur, siue nõ petant: sicut etiam de eleemosynis est dictum: beneficiumq; erit nolle dare, quod nociturum esse noueris: licet roget ille, licet instet, licet indignet, tu pernega. Illud autem da, quod non solum accipere eum delectat, sed etiam accepisse. Si eñ quod male cessurum est dederis, gratias tibi aget donec iudicio officit affectus: cum autem damnum sentire cœperit, execrabitur, & amici gladio se perire clamitabit. Sin uero non dederis, q̃ primum durum te & inexorabilem amicis conquæretur: deinde cum ad se rediens causam negationis iustam fuisse cognouerit, uere se abs te amari fatebitur, & tibi debebit, q postulata non concedendo eum periculo eripueris, in quod uelut effrenis equus impetu ferebatur. Atque hanc quidem ob rem ipse bonorum omnium distributor deus non omnia orantibus præstat, alius poscit diuitias, alius prosperam corporis ualetudinem, alius magistratum: & ipse qui nouit quem finem singula habitura sint, respondet: nescitis quid petatis. Fit enim sæpe numero ut talia adepti animæ suæ detrimentum patiantur. Quod ergo fortasse concederet iratus, denegat propitius, & nescimus. At uero si in eum qui nihil petit ultro beneficium contuleris, plus tibi gratiæ habebitur, q̃ si roganti non negasses. Bis esse gratum aiunt, quod opus est, si ultro offeras. Eum præterea qui iusta petit, & re ipsa quam petit satis indigere uidetur, promissis ne in longum trahas, cum protinus possis tribuere: dilatum beneficium minuit gratiam, cito datum auget. Hinc est præceptum illud Salomonis: Ne dicas amico tuo, uade & reuertere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare. Minus offendes petita, q̃ primum denegando, q̃ postquam promiseris de die in diem producendo. Dum enim quod poscenti pollicitus es, præstare remoraris, ille interim ab aliquo alio fortasse recepisset, sed tibi credens tentare aliorum beniuolentiã superuacaneũ sibi iudicauit: q si nihil tunc demũ cũ datũ oportuit dederis; nõ solũ quod ipe spopõdisti ei dene Prouer. 3

gas, sed etiã quod alius facile tribuisset aufers. Dũ eñ ille expectat, dum sperat, dũ iam dubitat, atq; de promissoris fide ambigit, & petendę aliunde rei tempus amisit, & oc casionẽ fruendæ: deniq; quicquid ex eo sibi incõmodi ac-cessit, tua causa passus est. Aut ergo statim da quod petitur, aut statim nega: aut si tam cito dare nequiueris, diem cer tum constitue quo daturus es, & ipm ne prætereas: ut ille sciat, an e re sua erit, tantisper expectare. Suspensum aũt te nere expectantẽ, & cras atq; aliud cras absq; promissi sa-tisfactione elabi sinere, nõ beneficiũ est, sed iniuria: & bre uiter simulator est, non amicus, qui promittit quod nõ est facturus. Beneficiũ merentibus dare, accipere est. Nemo eñ non magis illius iudiciũ q̃ beneficiũ laudat, qui di-gno dedit: atq; in hoc maxime deũ imitatur, cũ deus ipse in optimũ quẽq; maxime beneficus sit, nec nisi bene de se merentes ad beatitudinis gloriã faciat ascendere. Ideo in Ecclesiastico est scriptũ. Benefac iusto, & inuenies retribu-tionẽm magnã: & si non ab ipso, certe a dño. Eligas igi-tur oportet, cui præcipue benefacias, ut beneficijs bene re ćteq; collocatis, & amicos tibi cõpares, & deũ magis de-merearis. Vt aũt quisq; maxime indiget, ita & maxime erit adiuuandus. Qui uero ditiorũ delectũ facit, quibus be neficia impendat, non amicus est, sed fœnerator. Vsuram eñ cum sorte simul exigere uidetur, qui locupletioribus do nat: dignus decipi, qm̃ de recipiendo cogitauit cum daret Cæterũ inimicis quoq; benefacere iubemur, dicente dño:
Matth. 5 Benefacite ĳs qui oderunt uos. Et apostolus. Si esurierit, in
Roma. 12. quit, inimicus tuus, da ei cibum: si sitierit, da ei potũ: hoc faciens congeres carbones super caput eius: ut uidelicet qui odĳ duritia concretus est, postq̃ tuo beneficio fuerit supe ratus, liquescat ardore charitatis, & simultatẽ in beniuolẽ tiam conuertat. Ne ingratis quidẽ subtrahenda sunt benefi cia: q̃uis eñ illi non referant gratiã quã debent, referet ille qui nullum bonũ sua fraudat mercede: qui solem suũ ori-ri facit sup bonos & malos, & pluit sup iustos et iniustos

¶ Qualiter nos gerere debemus in dãdis beneficijs. Ca. XXIII

IN omes itaq; bñficia conferenda sunt, sed tamẽ ut quo cuiq; opus fuerit, quodq; cuiq; conuenerit detur, & merita singulorũ spectanda erunt & necessitates & ingenia. Dignis non solũ uitæ subsidia, sed etiam honores atq; officia deferantur. Inopes cibo, potu, tegumẽto tecto iuuẽtur. Amici & parentur bñficio & foueantur. Inimici ita palpandi demulcendiq; sunt, ut ad placabilitatẽ inclinent. Cum ingratis quoq; sic agendũ, ut in ijs ueteris beneficentiæ obliuionẽ, nouæ discutiat refricatio. Nam ueluti arua minus fœcunda, si sæpius simũ irrigationẽq; receperint, frugifera efficientur: ita ĩgratus recentibus admonitus beneficijs, præterita quoq; atq; obliterata ad memoriã reuocabit, & uerecundia cõpulsus de reddenda gratia intentius meditabitur. Quædam aũt beneficia palam, quædã occulte tribuenda sunt. Quæ uirtuti debentur, palam dari cõuenit, ut & honorandus appareat qui accipit, & alij eius exemplo ad actiones honore dignas excitentur. Is uero occulte erit adiuuandus, quẽ inopiæ suæ pudet: cui si quid in aperto obtuleris, magis proditũ se dolebit, q̃ lætabitur adiutum. Beneficij obliuisci debet qui dedit, semper aũt memoriter tenere qui accepit. Ideo saluator noster cum surdũ & mutum curasset, eis a quibus oblatus fuerat, ne cui dicerent præcepit, sed illi tanto magis prædicabant. Hinc igitur discas, & uitare iactantiã si beneficium dederis, & ingrati silentiũ si acceperis. Illud quod tua causa præstas, nõ est beneficium, sed seipsum amantis consilium. Nõ enim præstares, nisi tibi profuturũ sperasses. Quod aũt & tua & mea causa mihi donaueris, iniustus forem, nisi pro eo me tibi debere faterer: immo eo iucundius esse debet donum quod commodo atq; usui est, & tibi dare & mihi accipere. Inuidi est ẽm suam tantum utilitatem spectare, & cum acceperis, quod alijs quoq; profuturũ sit, nolle beneficij loco ducere. Recte autem non esse bñficium contenderim, alteri aliquid eripere, ut alteri dones. Nam cum beneficiũ dare liberalitatis uirtus sit, & aliena rapere auaritiæ uitiũ quomodo potest dici uirtus, quæ uitio constat? Quis neget dare eleemosynam pietatis esse munus? & tamẽ offer

Mar. 7

re in templum non licet, quod partū est inique. Sic ēm in
Esa. 61 Esaia legimus: Ego dñs diligens iudiciū, & odio habens rapinā in holocaustū. Ergo inquies, si beneficiū non est quod accepi, nihil debeo illi a quo accepi? Nihil plane ei a quo accepisti, sed cui ablatū est ut acciperes. Huic redde suum, & ei nihil debebis, qui largitus est alienū. Ne concupiscere quidē iniuste rem proximi tui iuberis, nedū possidere. Porro nullū maius beneficiū hoī ab hoīe præstari potest, q̃ si quis pro aliorꝝ salute suam uitā periculis obiecerit, cū inter pręsentia bona nihil uita charius habeat. Maio
Ioan. 15 rem, inquit dñs, charitatē nemo habet, q̃ ut aīam suam ponat quis pro amicis suis. Hanc profecto charitatē ipse nobis primus exhibuit, qui nobis sua morte aditū uitæ æternæ referauit. Hunc imitati sanctissimi martyres, contra principū interdicta uiam adipiscendæ salutis alios palam docebāt, semet certæ morti & quidē per tormēta sustinēdę audacter exponētes. Proximi ergo aīæ periculū (si possumus) pręsentis uitę nostrę impendio propulsare debemus.
Ionas. Et si Ionas propheta tempestatē in mari passus mergi uoluit ne alij mergerent, q̃to magis præferenda est cuiusq̃ hoīs aīæ salus corporis nostri saluti? Oīe tamē beneficiū nō tam res ipsa magnū facit, q̃ uoluntas. Magnū est, cū libenter, cum cito offertur, cū toto animi affectu impendit: displicet si cunctanter, si triste, si superbe, si serius q̃ oporteat præstatur, si deniq̃ pene a nolente & inuito extorquet. Quemadmodū igitur rem multi pretij uilitat frigida uolūtas tribuentis, ita exiguum etiam beneficiū gratū efficit in conferendo animi promptitudo atq̃ facilitas. Illi quoq̃ plus debeo, qui parui modiciq̃ sui peculij participē me fecit, q̃ qui diues multū donauit. Plus ēm largitus est, cui minus quo ipse fruatur restat. Hanc uerissimā sententiā do
Matth. 12 mini confirmat autoritas. Cum ēm quidam diuites in templo grandem offerrent pecuniam, plus oblatum dixit a uidua paupercula, quæ duo tantum minuta æra obtulerat. Satis hæc de tribuendis beneficijs, nunc de accipiendis reddendisq̃ exponamus.

¶ De beneficijs accipiendis. Ca. XXIIII.

AB illo accipere beneficia oportebit, cui nos debere delectat. Molesta res est, his quibus nolis esse deuinctum. E contrario aũt iucundissimũ est, ei quẽ nullo etiam intercente beneficio diligeres, accepto obligari, & causam referendæ gratiæ habere. Ab optimo quoque beneficium accipere tam gratum est q̃ testimonium habere ipsorum erga nos amoris. Læto uultu gratoq; animo sicuti dandum ita & accipiendum erit beneficiũ: qui contemptim acceperit, iam ingratus est, si sibi beniuole præstitum est. Ille uero qui hilare accipit & libenter, iam persoluit maximam beneficij partem, quæ in animo est. Redit enim pro beniuolentia beniuolentiam, licet nondum munus pro munere retulerit. Deest interdũ referendi copia interdũ occasio: & q̃ diu ista desunt, qui accepit beneficium tanq̃ relaturus, iam retulisse uidet: quia satis est uoluisse, quoties posse non occurrat. Ab illo qui infamia notatus est, & turpiter uiuit, non accipias beneficiũ, ne perditis moribus eius fauere uidearis: nisi forte eo accepto, & inita cum hoĩe familiaritate spes fuerit, tuis admonitionibus eum reuocandi, sibiq; restituendi, ne in nequitia obduratus pereat. Cunq; etiã malis benefaciendũ sit, non est prætermittenda benefaciendi occasio, si tunc se offerat, cũ ille qui corrigi debet, munus aliquod porrigit. Tunc etiã a malo accipiendũ erit, cũ ille deterior futurus timetur, nisi acceperimus. Tyranno eñ aut improbo aliquo domino munus ultro porrigente, si non acceperis, contemni se putabit, & qui prodesse uolebat, mutato animo offendet. Ab hoc genus hominibus non est liberum nolle accipere. Nec tamen illi quicq̃ pro eo debeo, quod inuitus accipio: reddam si repetet: non ut benefactori, sed tanq̃ creditori. Et si reddidero, gaudebo me ab illius beniuolentia esse solutum, qui dignus est odio. Alia quoq; causa est accipiendi beneficij etiam ab impijs, cum uidelicet eo accepto datĩ facultas benefaciendi bonis ac iustis. Sic Ioseph accepit a Pharaone, sic Daniel a Nabuchodonosoro: non hoc quidẽ ut ipsis gratiam deberent, sed ut suis prodessent.

De beneficijs reddendis Ca. XXV

POrro in referenda gratia tales nos præstemus, quales esse decuit in beneficio accipiendo. Cui refertur, sentiat quàm libenter quàm iucunde sibi referatur, ut lætus sit: se quoque prudenter egisse, quòd in hoïe tam grato suum colloca rit beneficiũ. Nihilominus soluta etiam gratia, nos ei debere fateamur, quia dignos nos suo beneficio iudicauit, quia prior ad amicitiam uenit, ut merito redametur, qui cœperit amare. Interim si grati esse uolumus, nunquam patiamur excidi memoriã collatorum in nos beneficiorum. Ingratus est qui non reddit: audeo dicere non minus ingratus ẽ qui non meminit: quoniam ne tunc quidẽ gratus fuit, cũ acciperet. Quod enim libenti animo accipimus, id nõ facile obliuiscimur. Illa uero facillime obliterari solent, quæ minimi æstimãtur. Qui ergo oblitus est, is profecto testatur, se pro uili habuisse quicquid accepit. Referrem, inquis, si accepti memor fuissem: immo memor accepti fuisses, si referri gratiam cogitasses. Ipsa obliuio te ingratitudinis accusat, qua te defendere ab ingratitudine conaris. Quæ autẽ res est quæ præcipue faciat ingratos? alios certe superbia, alios auaritia. Illi dignos se beneficio existimãt, & dedisse putant cum acceperint: hi uero accepisse se dissimulant, ne reddant: & quanto cupidius acceperunt, tanto in reddẽdo lentiores existunt, nihilque se fecisse lucri arbitrantur si paria reddiderint: quasi uero gratũ esse non uirtus sit, sed uitium. Quod enim turpe est id utile putant: & quod honestum est, hoc sibi incommodo esse existimant. Ideoque alterum respuunt, alterum affectant, & ingratitudine pro quæstu utuntur. Duo aũt ista, arrogãtia uidelicet & cupiditas, cum omnibus uitanda sint, tum ijs maxime qui uel benefici, uel grati esse cupiunt. Non referre gratiã cum possis, turpissimum est: cum nõ possis uelle tñ retulisse est. Cæterum illi qui non reddere lucrari esse existimãt, multũ quidẽ falluntur. Quis enim in eum iterum beneficus erit, cuius ingratitudinem semel fuerit expertus? Itaque rarius accipiet, qui in reddendo negligentẽ se præstabit. Illi uero qui capessendis uirtutibus operam impendunt, non rerũ emolumenta sequuntur, sed morũ. Eis incumbunt officijs, eorum cura stu-

dioqꝫ distinguuntur, in quibus uersantes, non diuitijs, quæ improbis etiam communes sunt, sed quod quod longe be atius est, uitæ sanctimonia proficiunt: Quinimmo contemptus calcatisqꝫ opibus ad solam uirtutem confugiunt, necꝫ hanc se consequi posse sciunt, nisi alias abiecerint. Et cum nihil pretiosius uirtute sit, quis negauerit eos multũ lucrifacere qui in dando reddendoqꝫ beneficio & liberales imprimis & grati esse studente? Hæc enim ea res est, quę amicos comparat, quæ inimicos placat, quæ deum propitiat, quæ immortalitatẽ mortalibus donat, & de terra sublatos cœlo inserit sedibusque sanctorum: ut semper beati sint, qui ut charitatem seruarent, semper munifici liberalesqꝫ fuerunt. Is autem qui in beneficijs compensandis dati acceptiqꝫ rationes dispungit, nec liberalis profecto, nec gratus est, sed cupiditati seruiens negociator, & terrenis tantum ac perituris inhians bonis, non ad cœlestia animum intendens & æterna. Virtute autem contentus esse debet, & non suum sed alienum respicere commodum, tam ille qui confert beneficium, q̃ꝫ qui gratiam refert, atqꝫ uterqꝫ ita se gerere, ut deo magis placeat q̃ꝫ hominibus. Quos hominibus placere magis delectat, ab hominibus captant gloriam, & a deo non accipiunt mercedem: debitaqꝫ uirtutis pręmia amittunt, dum quicquid recte laudabiliterqꝫ egerint, uanitati tradũt, & non in eum finem, in quem dedent, dirigunt.

Utrum debemus pro beneficio cui successit iniuria. Ca. XXVI.

QVid inquiet aliquis, si post bñficium acceptum affectus sim iniuria, debeo ne aliquid pro bñficio? Non uidetur mereri gratiæ relationem qui bñficium suum consequenti corrupit offensa. Itaqꝫ non eris ingratus, si ei bñficium non reddideris: qui quantũ intulerat boni tantum postea mali irrogauit. Intuendum igitur minor ne an maior sit iniuria q̃ꝫ bñficium. Minoris enim iniuriæ obliuisci debes, & memor esse bñficij. Cum uero maior uel par fuerit offensa, obligatione bñficij absolutus est necꝫ gratiam debes illi, qui gratiæ meritum lædendo ami

sit. Iniuriam tamen omnem, quantacunque fuerit, remittere debemus, nec uindictam appetere, propter eum qui ait: Dimittite & dimittetur uobis. Sed si condonata est iniuria inquies, cur non manet beneficium? Iniuriam remitte ne deum offendas: beneficium reddere supersede, si ita tibi expedire uidebitur, ne homini qui non meretur gratiam referas. Alioquin qui sine causa ingrati sunt, quamuis nulla lege puniantur, deum tamen habent ultorem.

Agar Gen̄. 16

Agar ancilla beneficij immemor quod acceperat, dominam suam probro affecit: ob hoc eiecta cum puero quem genuerat, famemque sitim pertulit pro culpa.

Absolon 2. Reg. 18

Absolon patrem, cui charissimus erat, a quo fraternæ cædis ueniam acceperat, regno pellere moliebatur: sed tantæ ingratitudinis scelus merita nece persoluit, telis confossus inimicorum.

Nabal 1. Reg. 25

Nabalis in Dauidem ingratitudo de summis diuitijs ad summam ipsum redegisset paupertatem, nisi uxor eius Abigail multis oblatis muneribus pro illo satisfecisset. Scias igitur deo atque hominibus pariter inuisum eum qui ingratus est tantoque magis si pro bono malum reddit. Tunc enim non solum ingratus est, sed etiam iniurius.

Libri Quinti finis.

EVANGELISTARII MARCI MARVLI LIBER

Sextus, sub charitatis titulo, q grati sint in deum uel ingrati, quo pacto prædicatorem docere conueniat quomodo labori manuum ut otium euitetur insistendū sit: in quo denique uera & falsa consistat humilitas, diserte edocens.

Utrum deo reddi possit beneficium. Ca. I

ON possumus(q̄dā aiunt) deo dare bñficiū, cū eius oīa sint: sic nec q̄ grām referre, cū nullius rei idigeat, bonorūq; oīm plenissimus existat. Quid ergo sæpe in scripturis de ingratitudine nr̄a q̄rentē audimus. Ingratitudinis aūt non iure argueret qui gratus esse nequiuisset. Quę igit̄ illa res est, quę nos erga deum aut ingratos red dat, aut gratos faciat? Cuncta nãq; dei sunt: quicquid dare uoluero, de suo dem necesse est: quicquid reddere conabor, ipse dedit quod reddo. Quid habes, inquit apostolus, quod non accepisti? Sed a quo omnia quæ habemus accepimus: ei proculdubio nec dare nec reddere quicq; possumus, nisi quod ipse largitus est. Si tamen esse aliquid bene ficij, quod seruus domino suo tribuere possit inuenerimus quamuis omnia quæ seruus possidet, domini sunt, inueniemus & quod homines offerre queant deo, & illi oblatum beneficij loco habeat, offerre uero nolentem ingrati tudinis damnet. Quæro igitur si seruus fideliter seruit, si domini iussa nauiter exequitur, si rem gratam domino facturus non dubitat subire capitis periculum, si nec uiuere cum illo, nec mori pro illo, si casus inciderit, recusat, pręstat ne dño bñficium an non? Si negaueris, respondebo tibi, sine causa ergo benignius q̄ reliqui eiusdem conditionis a dño accipitur, sine causa manumittitur, & iam non ut seruus aut libertus sed ut filius diligitur. Immerito certe ista in seruum conferunt̄, si nullum dño bñficium pręstitit. Sed qui talia a dño meruit accipere, negari nō potest: quin pręstiterit aliquid, ob quod talia accipere uisus est dignus. Rursum si erro fugitiuusq; fuerit, si imperium dñi contēpserit, si furto non abstinuerit, si petulans, si mendax, si ebriosus, si rixosus, si deniq; nequam fuerit, nonne uinculis cōstringetur, stigmate notabitur, furcam ferre cogetur,

flagris uerberibusq; cædetur, & uel uenundabitur uel perimetur? Inique talia passum diceremus malum seruum nisi offendisset: sicut bonum non iure remuneratum, nisi aliquid præstitisset. Cum igitur omnium hominum unus dominus deus sit: & omnia quæ possidemus, ab ipso accepe rimus, beneficium tamen ei præstamus, uel uerius reddimus, quoties mandatis eius paremus, quoties consulta suscidimus, monita implemus, & in omnibus ipsi soli obsequi nitimur. Offendimus autem si his contraria agimus. Ideoq; ab illo, & iusti premium referunt, & pœnam iniq non q deo ex benefactis hominũ aliquid accedat, aut decedat ex malefactis, cui neq; addi quicq; neq; adimi potest: sed quia idem tum iustissimus, tum optimus sit, non potest non odisse malos, neq; bonos non diligere: & hoc quidem pro beneficio sibi dato æstimat, si quod præcipit facimus, pro offensa si non facimus: atq; ideo alios gratos uocat, alios ingratos: hos punit, illos efficit beatos. De
Mat. 25 ingratis dicturus est, si euangelio credimus: Quodcunq; uni ex minimis meis non fecistis, nec mihi fecistis ecõtrario autem gratos, illud beneficium sibi præstitisse fatebitur, quod indigentibus præstiterunt. Ingratos damnabit, dicens: Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Gratos uero ad se uocabit & dicet Venite bñdicti patris mei, possidete regnum uobis paratum a constitutione mundi, ab initio æternitatis. Vide igitur qua ratione & demus deo bñficia & accepimus præmia: & quomodo si non dederimus, mulctandi simus. Atq; ut apertius hoc quod astruimus intelligas, qui in deũ credit, qui deo obtemperat, qui deum diligit, honorat, colit, ueneratur, gratus est. Incredulus, expes, impius, deum hominesq; contemnens, ingratus est. Nullum postremo peccatum quod legi aduersatur diuinæ, ingratitudinis uitio uacat. Illum enim offendimus, quoties peccamus: a quo cuncta bona, quæ homini dari queunt accepimus: accepturi adhuc meliora, si non ingrati decesserimus. Operæpretium erit huiusce rei proponere aliquot exempla: & primo eorum quos dominus gratiam sibi referentes am-

plexatus est: deinde illorum quibus pro ingratitudine intulit mala: ut cum præsentia consyderauerimus, de futuris non ambigamus, beatos uidelicet, & in cœlo fore, qui sic a domino diliguntur in terra: econtrario autem in inferno quoq; cruciandos esse, si non se correxerint; qui anteq̃ eo descendant, pro scelere puniuntur.

De gratis erga deum in testamento veteri. Ca. II.

IGitur ut ab ijs qui ante diluuium fuere initium capiamus, gratus erga deum fuit Abel, qui primogenita & pinguiora quæq; gregis sui offerebat domino: q aũt propterea a dño dilectus fuerit, scriptura testat, ait em: Respexit deus ad sacrificia Abel, ad Cain aũt sacrificia non respexit. Maledixit quoq; Caino dñs: quia ille ob hoc ipsum fratri inuidens, q sibi præferretur, ad se euocatum interfecerat. Gratus fuit Enos: primus quippe cantica quædam hymnosq; composuit, quibus nomen domini inuocaret: pro quo dedit ei dominus, ut filios gigneret, & nongentos quinq; uitæ annos absq; offensa impleret. Gratus fuit Enoch: neq; enim diceretur ambulasse cum deo, nisi ei semper obsequentissimus fuisset. Morum itaq; sanctimonia meruit, ut uiuens ad beatiora q̃ est mortalium habitatio loca trãsportaretur. Gratus fuit Noe, nam & ipse cum deo ambulasse dicit, & pfectus iustusq; fuisse. Proinde dignus fuit, qui mundo p diluuium pereũte solus cum filijs ac nuribus fieret superstes, & omnium quæ aquis deleta fuere, reparator existeret. Post diluuium uero gratus fuit Abrahã. Posuit em altaria dño, uictimas obtulit, decimus psoluit, deo credidit, & reputatũ est ei ad iustitiam: deniq; ut dño obediret, filio nõ pepercit: Ob hoc quidẽ cum deo colloqt, pater multarum gentium constituit, in semine eius quod est Christus benedicendæ omnes nationes deo promittente nascitur. Gratus fuit Loth: ut enim deo placeret, domi peregrinos acceptauit, quare meruit fieri hospes angelorũ, & superesse Sodomitis, iter quos habitabat, igne et sulphure de cœlo pluente ob scelera consumptis. Gratus fuit Isaac

[margin: Abel Gen. 4 — Enos Gen. 5 — Enoch Gñ. 5 — Noe. Gen. 6 — Abraham Gen. 11 — Loth. Gen. 19]

qui cum centum octuaginta uixisset annos, in his omnibus domino suo non peccauit. Per quod digne autem deo gratia refertur, cum innocētia per omne uitæ curriculū inoffensa seruatur. Hic igitur bene de deo meritus cum sementem fecisset, centuplum collegit, geminos genuit, in quibus bñdicendis errare non est permissus, non enim cui uoluit, sed cui debuit benedixit, ut Abraæ patris genus in Christum dirigeretur. Gratus fuit Iacob: in nullo illum scriptura accusat, & deo charissimum fuisse beneficia testantur. Ad eum primogenita fratris Esau, trāsferuntur, dicēte domino: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Cum obdormisset, scalam uidit a terra ad cœlum extentam, & in ea angelos ascendentes & descendētes ac dñm cacumini innixum: qui terram in qua quiescebat ei promisit, regnumque eius longe lateque diffundendum prædixit. Inde ille parens efficitur duodecim liberorum, qui duodecim tribubus nomen dederunt, cœptusque est uocari Israel: hoc est deum uidens, & uidi, inquit, dominum facie ad faciem. In Aegyptum transmigrans multiplicatur. Liberis quæ euentura erant moriens prophetauit. Gratus fuit Ioseph. In Aegypto dum seruus esset & iuuenis impudenter se ingerentis dominæ libidini non consensit, maluitque uitam suam periclitari, quam castitatē pollui, cum ab illa irata tentati adulterij insimularetur. Magnam deinde fratrum in se iniuriā cum ulcisci posset, magnis rependit beneficijs eos quippe a quibus in seruitutem uenundatus fuerat, in Aegyptum urgente fame profectos benigne suscepit largiterque aluit. Erat enim secundus a rege, cuius uisa obscuritatibus inuoluta spiritui sancto reuelante plana fecerat. Gratus fuit Moyses: filias Raguelis sacerdotis uirgines a pastorū uiolentia tutatus est. Hinc a dño dux electus, Pharonem prodigijs terruit, populum Israel eduxit de Aegypto, quando mare se aperiēs aridum transeuntibus præbuit iter, & eorum persecutores oppressit aquis. Idem deinde in monte leges quas ad populum ferret, a domino accepit: nemo tam familiariter cum deo colloquebatur, nemo tam ardenter ab eo ad idola descisentes puniuit. Ipso saxum percutiente, fluxerunt aquæ:

Iacob
Gen. 28

Ioseph.
Gen. 39

Moyses
Exod. 2

Exo. 31

ipso orante, Amalech superatus est. Gratus fuit Iosue, diui nis enim credens promissionibus populũ reges terræ quã ingressurus erat metuentem, spe uictoriæ animauit. Proin de dignus fuit, qui in demortui Moysi locum sufficeretur, & uictis hostibus regionem a domino promissam obtine ret, eãq; per tribus diuideret. Ad hanc transeunti Iordanis refrenato aquarum cursu in sicco alueo uiam cessit. Hierecuntem obsidente muri corruerunt. Inimicos persequente sol & luna steterunt, ne noctis inteructu qui fugiebant ela berentur. Tot igitur miraculis testatum est, quantum ei do minus faueret: quia erga se in omnibus gratum fidumq; sciebat. Sed ne cathalogum sanctorũ texere uidear, grati erga deum fuere omnes illi patriarchæ, illi duces, illi sacerdotes, illi iudices, illi reges, illi prophetæ, qui in mandatis dei, in lege, in omnibus cerimonijs constanter pieq; permansere. Tales aũt eligere solitus est dominus, p quos populum erudiret, a seruitute liberaret, a piculis erueret, uictoria donaret, & de illis q̃ futura erant admoneret. Quod si benignissimus dominus fideliter sibi seruiẽtes, bñficiorumq; suorũ nõ oblitos, ita ut dictum est fouet, ita amplexat in terris adhuc uiuẽtes, quanto magis ad cœlestis beatitudinis domicilia mansionesq; angelorũ translatos? Hæc de ueteris historiæ fontibus hausta iam exigere uidẽr, ut a nouæ salubri is fluẽtibus aquis aliqua deriuemus, ad eandẽ gratitudinis uirtutem accommodata. Patriarchæ

De gratis erga deum in testamento nouo.

Ca. III.

IEsus Christus dei filius, humani gñis redemptor ac saluator, patribus promissus, nobis exhibitus & datus: non præsentia bona hominibus polliceri cœpit, sed futura: nec terrenum largiri regnum, sed cœleste. Pœnitẽtiã agite, inquit, & appropinquabit regnum cœlorũ. Et ad latronẽ: Hodie mecũ eris in paradiso. Quod si tandem, non ut oli ad iferos aiæ iustorũ descẽdãt, sed i sublime angelorũ sedib9 iferãt, iucũdissimo dñi sui cõspectu sp fruiturę, nõne multo nos causatı9 q̃ prisci illi, de qb9 paulo añ ẽ dictũ deo seruire debemus, et soli nauare operã, cõtẽptisq; omni Matth. 4

bus ipſum unum, abſq; quo nihil eſt beatum tota mente concupiſcere? Merito igitur ſequens credentium ætas ad omnia dura atq; aſpera perferenda cœpit accingi, mollia uero reſpuere & delicata: atq; in his præcipue gratiam referre ſaluatori, per quæ maximum omnium beneficium ſe accepiſſe meminit. Quid enim maius aut optabilius eſſe potuit, quàm paradiſum per tot ſecula primi hominis culpa clauſum, per ea demum quæ Chriſtus paſſus eſt, nobis fuiſſe reſeratum? Oportuit enim pati Chriſtum, & ſic intrare in gloriam ſuam. Oportet igitur pati & nos, ac per ueſtigia eius incedere, ſi illo quo ipſe præceſſit, uolumus peruenire. Hæc eſt ergo noſtrorum erga deum maxima gratitudo, pro amore illius, qui prior dilexit nos, uoluptates, opes otia contemnere, continentiam ſeruare, modico contentos eſſe, religioſæ uitæ laboribus nunquam defatigari. Talem quippe pro beneficijs gratiam primo deo retulere apoſtoli, deinde martyres cæteriq; Chriſti ſerui, uirgines quoq; & uiduæ, omneſq; illi qui eccleſiæ autoritate in ſanctorum collegio numerantur. Pro Chriſti nomine non dubitauit Petrus crucifigi, Paulus capite truncari, Ioannes in feruentis olei dolium nudus demergi, Bartholomæus uiuus excoriari, Thomas lanceis perfodi, Iacobus maior decollari, minor fuſto fullonis interimi, Stephanus lapidibus obrui, Laurentius igne cremari, omnes deniq; per tormenta conſumi. Hoc idem propoſitum fuit reliquorum ſanctorum omnium necem uidelicet a perſecutoribus inferendam ſubire potius, quàm a Chriſti fide deficere. Illos quibus hoc contigit, apoſtolus ad Hebæos ſcribens pulchre percenſet, cum ait. Alij uero ludibria & uerbera experti, inſuper & uincula & carceres: lapidati ſunt, ſecti ſunt, tentati ſunt, in occiſione gladij mortui ſunt. Noli expectare ut audias, quid hi proſperitatis in uita perceperint, qui ad quæq; laborioſa ſuſtinenda magno animo ſe armauerant. Si tamen noſſe deſyderas, nihil illis proſperius contingere potuit, quam per aduerſitatum patientiam oſtendere, quali conſtantia, quantaq; fide Chriſtum diligerent. Adde quòd in illos quoq; a quibus necem ſuppliciaq; paſſi ſunt, ui

Luc. 24

Apoſtoli

Martyres

Hebræ. 11

ctores fuerint. Præualuit em̄ patientiū fides impietate per
secutorꝝ, & contempto inaniū deorꝝ cultu, ab omibus ad- Fidei ui-
orari cœptus est Christus. Nequaꝗ̄ sancti martyris corona ctoria.
ti triumpharent in cœlo, nisi in terra uicissent. Vera fideliū
uictoria est, neqꝫ deijci aduersis, neqꝫ secundis efferri, deo
magis ꝗ̄ hominibus obedire, & carnē spūi repugnantem
in seruitutē redigere. Quæ quidē & illi sancti, quos perse-
cutionis non attigit gladius diligenter obseruarunt. Dum
em̄ uiuerent, non cessabant Christo seruiendo uitæ institu
ta uel ipsi discere, uel alios docere, uigilijs, precationibus,
ieiunijs, lectionibusqꝫ uacare, diuitias indigentibus distri
buere & paupertate gaudere, uirginitatē uiduitatemqꝫ nu
ptijs præferre. Sic egerunt inter summos pontifices, Sylue- Pontifices
ster, Gregorius, Leo, & Cælestinus. Inter episcopos, Marti Episcopi
nus, Nicolaus, Ambrosius & Augustinus. Inter abbates Abbates
Antonius, Hilarion, Hieronymus & Benedictus. Inter mo Monachi
nachos, Dominicus, Vincentius, Franciscus & Bernardi-
nus. Inter eremitas, Paulus, Thebæus, Honophrius, Arseni Eremitæ
us, Archebius & Theonas. Inter uirgines, Maria uirgo si- Virgines
mul & mr̄, ip̄m em̄ genuit saluatorē, quē sicut de spūsctō
concepit, ita sine uirginitatis damno peperit. Hanc secutæ
sunt Tecla, Agatha, Agnes, Lucia, Catherina, Cecilia, Mar
garita, Barbara, aliæqꝫ permultæ, quas ad coniugiū nulla
blandientiū promissa, nullæ furentiū minæ, nulla sæuien-
tium tormenta inclinare potuerunt. Oīa extrema perpe-
ti malebant, ꝗ̄ dn̄o semel promissam amittere uirginita-
tem. Inter uiduas uero perpetuā continentiam custodiētes
fuerunt, Anna, Paula, Galla, Melania, Monicha, & aliꝫ plu Viduæ
rimæ. Talium uitam moresqꝫ sequatur oportet, qui cumu
latissimā deo gratiā cupit referre, ac post relatam ab ipso
suscipi & immortalitatis gloria in cœlestibus uestiri. Pro-
ponamus nunc ingratorꝝ exempla: ut quos præmia ad uir
tutem parum excitant, saltem pœna a uitijs auocet.

¶ De ingratis ante diluuium. Ca. IIII.

PRimi parentes nostri donec beneficiorꝝ memores Adam
iussioni diuinæ obtemperarunt, paradisi in quo posi- & Eua.
ti erant, bonis fruebantur. Postꝗ̄ uero per ingratitu-

dinē a mandato recessere ligni uetiti fructū gustando, eie
cti de paradiso, laboribus, erumnis, morti subiacuerunt.
Etem peccauerant (licet postea pœnitentiā egisse credant)
a quo corpus, a quo spiritū, sensum, intellectū, dei similitu
dinē acceperant: a quo, præesse bestijs terræ, & uolucribus
cœli, & piscibus maris iussi erant: ut his q̃ terra proferret
uescerent: & simul ligna, lapides, metalla, ignē quoq; &
aquam, tellurem & aera in usum uitæ necessariū haberēt.
Merito igitur malis mancipati sunt, cum talem ac tantum
Genesis. 3 benefactorē offendissent. Mulier quia prior peccauerat, ui
ri subditur imperio, & pariēdi cruciatibus mulctat: ut uo
luptatē quā cœpit, fructū interdictū manducando, filios
generando dolore compenset. Merito etiā Adæ est dictū:
Maledicta terra in opere tuo. In laboribus comedes ex ea
cunctis diebus uitæ tuæ: spinas & tribulos germinabit ti
bi, & comedes herbas terræ: in sudore uultus tui uesceris
pane tuo, donec reuertaris in terram de qua sumptus es:
quia puluis es, & in puluerē reuerteris. Tot igitur mala
passi sunt per reatū, quod anteq̃ peccassent, bonis fruebā-
tur. Non esset magnū eorum crimen nisi & magna essent
illius beneficia, in quem commissum est. Non tam enim
ex se, & ex meritis eius qui offensus est, ingratitudinis cul
pa pensari debet. Itaq; q̃ grauiter peccauerint, pœna indi-
cat, quæ quidem ad posteros omnes fuit propagata, pro-
pter corruptam radicem, de qua generantur. Et quoniam
nihil ab homine nequiter agitur, quod ingratitudini in de
Cain. um non sit ascribendum, ingratus fuit etiam Cain Adæ fi-
Genesis. 4 lius, qui inuidiæ furore percitus interemit fratrem suum
Abel. Ob hoc illum dominus execratus est, dicens: Male-
dictus eris super terram, quę aperuit os suum, & suscepit
sanguinē fratris tui de manu tua: cum operatus fueris eam
non dabit tibi fructus suos: uagus & profugus eris super
terram omnibus diebus uitæ tuæ. Postremo & ipse interfe-
ctus esse creditur in septima generatione, ut prius annos
multos aduersa sustineret maledictionis. deinde quod fra-
tri intulerat, ipse ab alijs ferret. Neq; illa quidem parua fu-
it ingratitudo, illa malitia, quæ deum ad pœnitentiam

compulit, ꝙ hominē fecisset. Nemo qui ei non peccauerat inuentus est. Omnes caro, inquit, corruperat uiam suam, Genesis. praeter illas octo animas quae in arca seruatae sunt, ne cum caeteris diluuio perirent. Porro si quaeris quanta tunc fuerit culpa ingratorꝫ, multae bestiae cathaclismo superfuerunt illorum nemo. Post diluuium ingratissimos omniū semꝑ fuisse Iudaeos comperio: illos excipimus: quorum superius facta est mentio. Etenim cum ab ipso mundi domino multo plura ꝙ̄ reliquae nationes beneficia accepissent, magis etiam constanter illum colere debuerunt.

¶De bñficijs Iudęis collatis post diluuiū. Caput. V.

Videamus igitur primo, quae nam illis ab indulgentissimo rerum largitore deo praestita fuerint bona: deindeq̄ ingrate ipsi ex aduerso se gessere, & simul quae postea passi sunt mala. Solis unius dei ueritas fuit reuelata, solis leges de coelo datae, monstratus cerimoniarꝫ ritus, oracula futurorꝫ indulta, dei uoces palam locutae, ingētium miraculorꝫ operatio concessa: deo fauente timuit eos aegyptus, & cum dimittere nollet, flagella sustinuit: mare se aperiens siccū euntibus prębuit iter, & aquae quae illis hincinde pro muro erāt, aegyptios cū armis hostiliter insequētes operuere. In solitudine māna coelestis cibus pabulum illis prębuit, & de saxo uirga percusso scaturiens amnis potū. Iordanis ad fontē suū reuersus ꝑstitit donec trāsirēt: terrā deniqꝫ promissiōis lacte et melle manātē, ꝑdomitis eius īcolis possederūt. Quis deniqꝫ explicet tot de hoste uictorias, tot a seruitute liberatiōes, ul' q̄ties a ꝑiculis erut a cladibus protecti moyse orāte (ut añ diximus) uictus est Amalech: buccinis clangētibus Iericuntis moenia corruerunt. Iosue inimicos ꝑseq̄ēte lapidibus pluit de coelo suꝑ fugientiū ceruices, ac ne noctis interuentu elaberent, sol et luna motū suū continuerūt. Nulla unqꝫ fuit lōgior dies, ꝙ̄ ista in qua quinqꝫ regū Chananaeorꝫ prostratus est exercitus. Balaā ꝑterea prophetes asinę loquētis uoce prohibitus est eis maledicere, & pro maledicto induxit suꝑ illos bñdictionē: bñdictos a deo eē nō dubitās, pro q̄bus mutū aīal uocē protulerit hūanā. Victi sunt deinde Palęstini tonitru

& fragore de cœlo territi. Holophernes Chaldæorum dux, cũ urbes aliorum prouinciasq; expugnasset, in Iudæa unius fœminę manu uictus occubuit. Regnante Hierosolymis Asa innumerabiles Aethiopũ copias ad internitionẽ conciderunt. Regnante Iosaphato cum ingentẽ Amonitarum Idumæorumq; exercitũ formidarent, inimicos inter se digladiantes conspexerunt, mutuoq; cæsorum tulerunt spolia tam securi, q̃ paulo ante pauefacti. Regnante Ezechia cum ab Assyrijs duce Senacheribo obsiderentur, angeli manu una nocte centũ octuoginta quinq; milibus hostiũ cæsis, obsidione soluti sunt. Omitto nunc Machabæos, Iudã, Simonem, Ionathan: qui dei sui noĩe inuocato parua manu ingentes hostiũ copias plures fudere. Magna quidẽ et immensa beneficia hæc, maiora tamẽ accepturi erant, si istorum quæ acceperant largitorẽ non deseruissent. Nunc ergo quod superest breuiter expediemus, qua ingratitudine usi sint, quantaq; deo ulciscente pati meruere.

¶ De ingratitudine Iudæorum in deum, et quæ pro idolatria passi sint. Ca. VI.

LOngũ admodũ foret memorare scelera singulorum, q inter Iudęos impij infidiq; fuere. Omniũ ergo simul in deũ suum infidelitas detegatur, pœnaq; infidelitatis: ut cum hæc nota fuerint, simul constet & ingratitudinis magnitudo, & iusti domini in ingratos præsens uindicta: quã siquis euitauerit, nec futuræ quidem, quæ omniũ
Exod. 32 acerbissima est, obnoxius erit, Dum Moyses in monte immoratur, donec tabulas digito dei conscriptas acciperet, illi ad idolatriam conuersi uitulũ æneum adorauerunt: et hi sunt, inquiunt, dij tui Israel, qui te eduxerunt de terra ægypti. Ob hoc iratus dñs delere eos uoluit, sed Moysi pro ipsis instanter supplicanti gratiã fecit. Moyses tamen indignos tabularum beneficio testatus, de monte descendens ipsas cõfregit, uitulumq; contriuit: deinde deo iubente leuitę sumptis armis die illo uigintitria milia fere ex ijs qui uitulum adorauerant, occiderunt: ut eum morte dignũ esse noueris qui in deum ingratus est. Post hæc contempto cœlesti cibo cum ægyptias dapes concupissent, aduersus deum &

Moysen musitantes, prouocatus in iram dñs multa coturnicum ui castra operuit, ut cupidini eorum satisfaceret. Cæterum dum adhuc carnes dentibus manderent, animas efflabant, plurimiq; desyderati sunt: locus in huiusce uluõis memoriã, sepulchra concupiscentiæ appellatus. Rursum tamen pollicitationi diuinæ non adhibentes fidem, de obtinenda promissionis regione desperarunt. Ideoq; illam ingredi potius indigni, anteq̃ fines eius attigissent, in deserto mortui sunt, præter Iesum & Caleb & paruulos populi, qui non peccauerant. Quadraginta annos per solitudinem anteq̃ terram incolendã adissent, errauerunt. Choræ quoq; Datani & Abironis castra una cum ipsis terrę hiatu absorpta sunt: atq; inde subitus ignis exhalans ducentos & quinquaginta uiros, qui incensum offerebant, absumpsit: & hoc quidem quia legi diuinæ aduersantes usurpare sibi sacerdotiũ nitebantur. Vide tamẽ inconsultã uulgi audaciam: nihil his quæ acciderant territi Moysen & Aaronem nimis procaciter incessebant, perinde ac si ipsi eos qui perierant interfecissent. Mox igitur ambobus his ad tabernaculũ confugientibus incendiũ repente illatũ uastare cœpit proteruos. Quatuordecim milia ex eis et septingentos concremauit. Omes tunc tunc perissent, ni Aaron iussu Moysi stans inter mortuos & uiuentes deum orasset ad eius preces cessauit ignis. Deus eñ iniuriam illam illatam sibi deputat, quæ seruis suis indigne infertur. Quando quidẽ sic ultus est eos, qui Moysen & Aaronem minaciter impetere ausi fuerant. Post hæc profecti de monte Hor per uiam quæ ducit ad mare rubrum pertesi itineris laborem rursum reclamabant: sed neq; hoc fuit illis impune. Ignitorum serpentũ ictibus percussi moriebanť. Hinc tandem humiliatis ac ueniam poscentibus, Moyses dño iubente serpentẽ ex ære formatũ suspendit in ligno, quẽ uulnerati aspiciendo conualescebant. Id aũt portendebat, ꝙ olim in Christum dñm crucifixũ credentes a diaboli morsibus liberandi essent. Ignitus eñ serpẽs diabolus est, Christus eneus, nihil in se ueneni habens, & ueneno peccati infectos clementer sanans. Porro ut quod proposuimus prosequa-

Choræ & Datan.

mur, iidem Israelitæ cũ appulissent ad Sethim, capti sunt amoribus Moabitidarũ, ita ut deos quoq; illarũ adorarent sed dignas quidẽ scelere isto pœnas dedere. Leuitę quippe iussu dñi uigintiquatuor milia de illis interimunt: tunc demũ deo placato a cædibus cessatũ est, cũ Zambrin uirum & Zochim scortũ, dum simul coissent, Phinees Eleazari sacerdotis filius, pugione in genitalibus confodit. Vt praeterea pateret, nõ minori animaduersione dignos esse criminis impulsores q̃ autores, Madianitas quoq; percuti iussit dñs, qui eos callide per mulierũ blandimẽta traxerãt ad cultũ idoli sui Belphegor. Multo tamẽ grauius deliquerũt, qui ad deos alienos conuersi fuerant deo suo derelicto, nec mirabiliũ eius memores, nec erga beneficia grati. Transeamus ad tempora iudicum. Iosue defuncto degenerauit populus. Colere cœpere Baal & Astarot, non numina, sed monstra. Ob hoc passi sunt direptiones rerumq; detrimenta, nec omnino pares esse poterant uiribus aduersariorum. Deinde quoniam Palæstinis & Chananæis aliisq; idolatris cultu & connubiis iungere se ausi fuerant, deo pœnam huiusce flagitii exigente annos octo seruierunt Cusanrasathaim Mesopotamie regi. Cum aũt illos præuaricationis pœnituisset, liberati sunt. Sub liberatoribus quidẽ satis probe se habebant, illis uero uita defunctis ueluti laxato freno quocunq; rationis expers appetitio uocasset, eo ferebanť. Itaq; sub Othoniele etiam fidem deo seruarunt: eo autem mortuo statim ad idola desciuere. Quamobrẽ tunc quoq; seruire cumpulsi sunt Eglon Moabitarũ regi annos octodecim. Deinde post obitum Aioth ducis cum iterũ idola colere cœpissent, oppressi sunt seruitute a Iabin Chananæorum rege per annos uiginti. Post Delboram quoq; uxorẽ Lapidoth (& ipsa enim præfuit populo) peccauerunt, atq; septem annis a Madianitis uexati sunt, sata frugesq; eorũ uastantibus. Item post Gedeonẽ, & erga familiam eius, a quo de inimicis liberati fuerant, ingrati extitere, & erga deum impii: ideoq; per idem tempus externorũ bello uarie inquietati sunt. Post Abimelech, Tholam & Iair præsides itidem peccauerunt, & a Palæstinis mala passi sunt an

Tempore iudicum.

nis octodecim. Post Iepte, & Abessan & Ahilon & Abdō rursum peccauerunt, & denuo a Palæstinis oppressi sunt seruitutis iugo per annos quadraginta. Post Sansonē uero inter se dissidere cœperunt quādo tribus Beniamin obstupratam cuiusdam leuitæ coniugē & per uim in una nocte multorum coitu lassatam atque extinctā pene interijt, dum a reliquis tribubus indigne id ferentibus impugnatur. Primo tamen de his qui illos oppugnatū uenerant cecidere uigintiduomilia: iterum altero congressu octodecim milia: & ipsi enim offenderant suis uiribus magis quam dei auxilio freti: sed tertio tandē certamine de Beniamin perire uigintiquinque milia: oppidum eorum Gabaa incensum, in quo obsessi erant: idemque factum reliquis urbibus ac uicis tribus huius. Ista de Iudicum libro summatim perstringēdo protulimus: quæ sequuntur, regum continet historia.

¶ Mala decem tribuum. Caput. VII

Ob idolatriā, quæ maxima in deū ingratitudo est, diuisum fuit Iudææ regnū: decē tribus in Samariam secessere sub rege Hieroboam, duæ reliquæ sub Roboam Hierosolymis manserunt. In Samaria quidē perseuerauit impietatis crimen, Hierosolymitæ magis fideles inuenti sunt. Vitulos æneos adorabant Samaritæ, quos pro dijs colendos posuerat Hieroboam primus ex Iudæis Samariæ rex. Eam ob rem Abiæ Hierosolymarum regi in prælio succubuerunt: die uno quinquaginta milia eorum desyderata sunt. Ciuitates tres amissæ, Bethel, Hiesana & Ephron. Deinde regnum de familia Hieroboami ad alios translatum. Postea regnante Achab aduersum Syros profecti, ob hanc ipsam idolatriæ culpam superantur. Achab quoque sagittæ ictu interficitur. Regnante Ioachan seruierunt Azabelo regi Syriæ. Regnante Phacee, Theglatphalasar Assyriorum rex Samariā inuadens magnam quidē populi partem captiuam secum duxit Niniuen. Regnante Osee, una cū rege omes translati sunt in Assyriā, per Salmanasar Assyriæ regem. Cum enim prophanos gentium ritus imitarentur, & prophetarum arguerentur sermonibus, ad deum Israel reuerti nolebant, colētes Baal, filios filiasque idolis Tempore regum.

initiantes, inseruientes etiam diuinatiōibus atq; augurijs.

Mala duarum tribuum Ca. VIII.

NUnc ad Hierosolymitanorum immūditias gradus faciendus restat. Sub Roboam rege legem dñi reliquerant, cum Sesac rex Aegypti ciuitates eorum munitissimas debellauit: dixitq; eis per prophetā dñs: Vos reliquistis me, & ego reliqui uos in manu Sesac. Hic captā hierosolymā subdidit seruituti. Templi thesauros regiamq; gazam oēm sustulit & asportauit. Sub Ioram rege, qa gentilium ritus secuti fuerant, Palæstinorum atq; Arabum magna in parte præda facti sunt. Tunc ēm & regis domus direpta, & eius uxores liberiq; capti. Ipse aūt Ioram, quia ab impietate nō recesserat, alui profluuio consumptus est Ob idem crimen Ioa regnante ingentes militū copias parua Syrorum manu prostratas amisere: ipse Ioas a seruis domi fuit interemptus. Rursum sub Amasia rege deos alienos adorabant, cum a Ioa Samaritanorum rege superati sunt: pars hierosolymitani muri diruta, thesauri ablati, ipse Amasias captus, nobilium liberi pro obsidibus abducti. Tunc etiam regnante Achaz colebant Baal cum & a rege Syriæ spoliati sunt, & a rege Samariæ Phacee ingenti bello uicti. Ea ēm pugna centum uiginti milia uirorum cæsa fuisse dicunt, ducenta milia in captiuitatē abducta, cum prę da omis generis prope inæstimabili: q̄uis Phacee ab angelo coargutus restituerit captiuos, quia tamē ab impietate non recedebant, Idumæi illorum fines depopulati sunt, urbes aliquot expugnarunt Palæstini, agrum uastauerūt Assyrij: neq; tamē tot cladibus affecti ad dñm redire uoluerunt, donec in regno successit Ezechias Achazi filius per omnia patri dissimilis. Pie enim ac sancte uixit: & ut intelligas principū mores ciuibus documento esse solere, semper quidē Iudæi sub religiosis regibus religiosi fuere, sub

Mnasses. impijs impij. Post Ezechiam regnat Manasses eius filius, magis impietate q̄ regno nobilis. Captus a Chaldæis addicitē seruituti: ab aduersis pulsatus agnouit errorē, pœnitētiam egit, & dño miserante restitutus est regno. Quod si Manassæ pœnitentiam suscepit deus, quis tam impius est,

ut ueniã desperet, si ad illum a quo alienatus est recurrerit? Ioachazo quoq; impio sup impios regnante Nechao rex Aegypti eosdẽ tributa sibi pendere compulit: ea erant, centum argenti talẽta in singulos annos, unum auri. Tunc Ioachazo sublato Eliachimũ eius fratrẽ præfecit regno. Sed cum neq; isto ad regni gubernacula sedente populus ab erroribus resipuisset, Nabuchodonosoro Babyloniorum regi seruierunt, atq; etiam latronũ infestationes passi sunt: et ne tunc qdem ab idolatriæ cultura desistẽtes Ioachino Ioachimi filio regnante obsessi a Chaldæis una cum rege potestati illorũ sese dedidere. Tunc omnes fere in Chaldæã traducti sunt, præter paupes uulgi agricolationi relictos. Hinc Mathatias urbi pene desertæ iussus est præsidere. Cũq; ipsi etiam qui tunc residui erant, nullo dei flagello ab inueterato iam errore reuocari potuissent, totam in illos indignationẽ effudit deus, eosq; grauius q̃ unq̃ antea afflixit. Cũ enim Mathatias iste q & Sedechias est dictu, Chaldæis defecisset, obsedit eos. Nabuchodonosor Chaldæorũ rex, ut be potitus est, Sedechiam cum liberis fugientem comprehendit, liberos illo spectante trucidari iussit: ei uero neqd deinde iucundi uideret, oculos eruit, & uinctũ secum Babylonem abduxit. Post hæc Nabuzardam ducem cum ualida militum manu misit, qui mœnia urbis demolitus solo æquauit, domos templumq; incendit: ciues in seruitutẽ ad Chaldæam transtulit, & cum illis uasa templi aurea, argentea: ænea, æneasq; columnas templi: primarios urbis ciues deiq; sacerdotes interfecit: & impletũ est q̃d in psalmo prædictum fuerat: Tradidit in captiuitatem uirtutem eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici, & cõclusit in gladio populum, & hæreditatẽ suam spreuit. Deniq; facta est, quam prophetæ prædixerant, transmigratio Iudææ in Chaldæam, ac tanta prophanæ gentis ingratiudo tales quidem pœnas dedit: quæ si solæ proponerentur, & nulla futura esset in inferno, quis adeo temerarius est, ut audeat esse in deum ingratus.

Ioachaz

Eliachim

Ioachim

Mathatias

Psal. 77

¶ Mala Iudæorum post Christi passionem propter incredulitatem. Ca. IX

POstea uero per Cyrum manumissi, postliminioq; reuersi sub Esdra sacerdote instaurarunt urbē & tēplū, dño fauēte, postq̃ eos delicti pœnituisset. Fuisse deinceps legis diuinæ satis quidem studiosos, improbos tñ, sempcq; uirtuti alienæ inuidos atq; infensos. Christum dei filium, quem lex & prophetæ prædicauerant uenturum saluatorem non receperunt, q̃uis uidissent miracula facientem, & a plæbe laudibus honoreq; affectum: docenti ueritatem, non crediderunt, innocentem falsis criminationibus circunuenerunt, iustum condemnarunt, ludibrio habuerunt, & spinis coronatum, flagellisq; cæsum cruci confixerunt: tantumq; inualuit semel insitum insidis mentibus odium, ut ne tunc quidem ad pœnitentiam tanti sacrilegij mollescere quiuerint, cum illo in cruce pendente, sol obscuraretur, terra tremeret, sepulchra aperirētur, templi parietes dissilirent, saxa frangerētur. Nam depositum quoq; ac sepultum costodiri iusserunt: cumq; ipsi custodes peren die reuersi eum a mortuis resurrexisse testarentur, pecuniā data redemerunt mendacium, ut rursum hi falso assererēt, se uidelicet nocte præterita dormientibus clam uenisse discipulos, corpusq; ideo furto sustulisse, ut qui sepultus fuerat ad uitam credatur reuersus. Quid autem infelix Iudæa alios cælare iuuat, cuius ipsa conscia es, ueritatem? si non surrexit, cur pecuniam porrigis? si surrexit, cur saluatorem tuum non agnoscis? aut si nihil custodibus donaueris, nihilq; illi prius testati fuerint, q̃ quod postremo dixerunt, nonne sic interrogatos oportuit. Vidistis ne accessisse ad sepulchrum discipulos, an non? si non uidistis multo sopore fortasse oppressi, quō scire potestis, sin uidistis cur nō comprehendistis inermes armati, paucos multi, onere sublati corporis grauatos expediti? Videtis o Iudæi custodiæ uestræ manifestum mendacium, at tamen quæ uestra pertinacia est, uultis potius mendacio credere & perire, q̃ seq ueritatem & saluari? Quid est aūt q̧ Christum negando multo maiorem experti estis dei iram, diuturnioremq; passi calamitatem, q̃ cum uitulum adorastis, q̃ cum Baal, Astaroh, Acharor, Belphegor, Belzebub, aliorumq; dæmo-

In Chrstū impij

Inuidia in Christum resurgentē

num simulachris sacrificastis? Nam licet antea quoq; cædes, incendia, rapinas, captiuitates, seruitutem, exilia, patrijq; soli miserabilem desolationem pertulistis, quoties tamē uos deum uestrum offendisse pœnituit, toties de malis omnibus liberati fuistis. Longissima illa apud Babylonē seruitus (ut scriptores uestri testantur) septuagesimum annum non excessit: rursum natali solo restituti, rursum in omnibus reparati instauratiq; regnastis: Quænam quæso causa est, q post Christum a uobis condemnatum, semel a Romanis uicti euersi, dispersi, nullam unq; pristini status faciem, nullam amissæ dignitatis umbram recepistis? Iam mille quadringenti & octuaginta anni sunt, ex quo incerta sede uagi per omnes orbis partes errastis, sine lege, sine sacrificio, sine duce, sine rege, sine propheta dicite si potestis quo crimine, qua culpa id patimini? non idola (ut olim sepe contigit) colitis, non execrandos gentilium ritus exercetis: unum deum, unum cœli terræq; dominum adoratis, & tamē nullus est miseriæ uestræ finis. Cur ita? profecto cū alia causa omnino nulla q̄at afferri, restat ut ea sola sit q̄a saluatorē uobis, īmo oībus missū nō recipitis Messiā quē uestræ uobis indicant scripturæ non admittitis. Videte ingratitudinē uestrā in deum uestrū. Ille uobis quē promiserat uitæ doctorē misit, uos ipsum occidistis. Ille dedit redēptorē, q pro culpa primorū parētum uestrorū satisfaceret, & uos ei non creditis, uos eum repudiatis. Quādiu igitur obstinatis mētibus fouetis errorē, negando eum, p quē solum data est mortalibus ad deum accessio? fieri omnino nō pōt, ut ullā sperādę salutis gratiā consequamini. Credite credite, & salui eritis. Hic est em̄ cui dixit propheta: Excita potētiam tuam & ueni, ut saluos facias nos. Conuertimini igitur ad eum, q missus est uobis, & ille q misit, miserebitur uestri. Hic em̄ q missus est, dei uerbū est, dei sapiētia est, dei uirtus est: negat talia esse ī deo q Christū negat. Carnē animāq; hoīs assumpsit, ut pro hoībus pati ac mori posset. Itaq; non inuitus, sed uolēs crucē sustinuit, ut suo sanguine a peccatis credētes lauaret morteq; redimeret. Agnoscite bn̄ficium, & cōfitemini Christum. Venit enim uos, Psa. 79

non de manu regis Babylonis, sed de potestate diaboli liberare: non ad Hierosolymam reducere, nec regno restituere terreno, sed quod longe felicius est, ad paradisum transferre, in supernis cœli sedibus collocare, & sempiternæ suæ gloriæ participes facere. Quod si aduersus tantam dei uestri nostriq; benignitatem, Christum suum non recipiendo ingrati esse pergetis, de temporalibus miserijs istis ad æternas descēdatis necesse est. Nnlla enim maior in deum patrem ingratitudo fieri potest, q̃ in filium ei coæqualem & coæternum & consubstantialem nolle credere. Felices illi qui olim ne ingrati essent, ipsum uobis gentibusq; prædicare non timuerunt: qui ut numen eius denegarent, nec minis, nec tormentis, nec cædibus compelli potuerunt. Veræ quippe beatitudinis in Christo spe firmari tyrannis fortiores erant: occidi poterant, cogi ne Christum confiterētur non poterant. Felices nunc hi, qui ut qualem possunt pro beneficijs deo gratiam referant, Christo seruiunt, Christum adorant, de Christo die ac nocte cogitant, Christi præcepta totis uiribus exequi contendunt, & contemptis terrenæ luxurie delitijs post eum currere nunq̃ desistunt. Sed ne solos Iudæos accusasse uideamur, nostrorum quoq; in Christum infidelitas (ut alia delicta prætermittantur) in medium ueniat, non tam quæ modo sit, q̃ quæ olim fuerit, & ueri assertione uicta desierit.

De ingratitudine hæreticorum & Iudæ proditoris. Ca. X.

CVm enim nullum mēdacium diu stare possit, quia nihil solidi habet in quo innitatur, omnis falsa religio paulatim euanescat necesse est. Itaq; iampridē defecit ille diaboli fraude inductus deorum cultus. Vnus autem deus etiam ab illlis inuocatur qui Christum ignorant. Defecerunt & hæreses, licet falsa ueris mixta in se haberent, nihilominus quæ uera erant, manēt: quæ falsa, una
Arrius cum suis autoribus interierunt. Arrius ab euangelio alienatus, impieq; de trinitate sentiens uentris profluuio extin-
Olimpus ctus est Olympus Arrianus dum blasphemias in sanctam trinitatem ore sacrilego proferret, fulmine ictus conflagra

uit. Anastasius Augustus Euticetis erroribus implicatus, uerbum dei in carnem mutatum, & in Christo incarnato unam tantum esse naturam asserebat: cumq; ab hac impieta te ne Hormisdæ quidem summi pontificis admonitione sollicitatus recederet, ipse etiā fulmine afflatus perijt. Non ne hi omnes tam infelici fine consumpti testantur, nemini tutum esse euangelici ueritati ulla in parte derogare, & ab ecclesia Christi quicq; uel minimum dissentire uelle? Sola quidem adhuc Machumetana hæresis extat, & uiribus au cta, sæuit in Christianos, ut qui Christi sunt, calamitatum patientia probentur, donec & illa sua corruat impietate ac dissoluatur. Quemadmodum autem Iudæorum olim fuit in deum ingratitudo ad idola conuerti, ita nūc nostrorum par flagitium erit, de Christo parum pie sentire. Quod si tam ingrati sint, qui solo errore delinquunt, quid de te dicā perfide Iudas, quibus uerbis tuam accusem ingratitudinē, quæ maior est q̄ ut fando exprimi queat? Non solum quæ uera rectaq; erant, quę salutaria, quæ sancta, quæ perfecta a magistro ac domino tuo didiceras, uerūetiam in consor- tium ascitus fueras apostolorum, & tanq; cæteris fidelior apostolicæ familiæ œconomus factus & loculos habens, ut q̄ oībus offerebanť, solus dispensares: at tu (proh nefas) tantorū beneficiorum prorsus immemor, & pecunię cupi ditate superatus, ut triginta argēteos acciperes, dominum in mortem tradidisti. Vicisti tuo parricidio Iudæorum in- gratitudinem: bonum quod acceperant illi, cōmune cum alijs erat, tu speciali priuilegio dotatus, tu in ordinē præci- puorum Christi comitum uocatus, tu singulari quodam honore præditus, in tantam excidisti dementiam, ut eius proditor fieres, cuius fueras discipulus: ut eum crucifigen- dum inimicis offerres, cuius eras natura famulus, benefi- cio socius, dilectione frater, promissione cohæres, non ter reni patrimonij, sed cœlestis. Nunquid tecū cœnaret, a mē sa te depulit, cum sacramentum corporis & sanguinis sui discumbentibus porrigeret, præterijt? cum ijsdem pedes la uaret, nunquid non se ad tuos inclinauit? nunquid cum amplecti eū uelles, restitit? cū osculū offerres, faciē auertit?

Machumetus

Iudas

Omnia qdē ille tanq̃ sibi chariſſimo indulſit, ſed tu omnium oblitus: tanq̃ hoſti inſidiabaris, tanq̃ ſeruū uēdebas, tanq̃ parricidam in manus pdere uolētium dabas. Porro tam cruēti facinoris, poſtq̃ ille crucifixus eſt, iā & ipſe cōſcius, peccaſſe te fatebaris: argēteos quos acceperas, proijciebas. Pœnitebat te quidem commiſſi ſacrilegij, ſed ueniæ ſpe deſtitutus, dolorecp ſuperatus, laqueo collum tuū confregiſti, & pēdens diruptis uiſceribus, effluētibuſq; inteſtinis infelicē animā emiſiſti. O dirum & crudele mortis genus, nequitiæ tn̄ tuæ conueniēs, tuaq; impietate dignū, non magis qa iuſtum uēdideris, q̃ q̈ de miſericordis miſericordia deſperaueris. Vtrunq; ſane inter crimina grauiſſimū, ac neſcio quod maius, niſi q̈ alterꝫ remitti poterat ſi alterꝫ remiſſionis impetrandæ aditū non præcluſiſſet. Eo igit̄ tua te pduxit in dominum ingratitudo, ut pro grauiſſimis criminibus grauiſſimas quoq; pœnas dare credaris in inferno, quo corruiſti. Nūc tu his quidē ſupplicijs terres nos, ne quid ſiniſtrum de ſaluatore noſtro ſentiēdo ingrati ſimus, & tuis flagitijs oſtendis contrarias illis actiones ad gratitudinē ptinere. Gratus itaq; erga dn̄m ac redēptorē ſuum erit, q non pecuniam ipſo, ſed ipſum pecunia chariorē habuerit, nihil cū ipſo ſimulauerit, nihil in ipſum impie neq; cogitauerit, neq; fecerit: & nunq̃ de clemētia dei diffiſus, omnē ſalutis ſuæ ſpem in ipſo ſitam fixamq; ſemper eſſe curauerit, & tandem mori potius q̃ deo peccare optauerit. Atq; hæc hactenus: nūc aūt ad reliquas charitatis partes deſcendere ſtatuens, arbitror non minimam ſed præcipuam potius eſſe, cum bn̄ uiuēdi p̄cepta didiceris operam dare ut alios doceas. Igitur prius de illius q docere uult officio diſſeremus: deinde uidebimus, quantum iuuat, ſi adſit qui doceat, & quantum nocet, ſi abſit.

De officio catholici prædicatoris. Ca. XI

2. Para. 17 Docere in eccleſia epiſcopi officium eſt, & illorum ſacerdotum, qui p̄ſidis autoritate probati ſunt. Ioſaphat Hieroſolimarum rex leuitas miſiſſe dicitur & ſacerdotes ut peragrando urbes Iudææ inſtruerēt populū præceptis legis. Chriſtus ut gētibus euangeliū p̄dicarēt;

apostolos,quos ipse instituerat,destinauit. Euntes,inquit, in mundum uniuersum prædicate euangelium omni crea turæ. Veruntamen qui apostolico isto fungi uoluerit mune re,eruditione ac uirtutibus præstare debet. Alioquin si indoctus fuerit facile in errorem labetur,& quorum conscientiam curare uolet,magis consautiabit. Discat igitur prius,& postea doceat,& quod uerbis docuerit operibus cõ probet. Sic egisse dicitur Esdras sacerdos,cum ad reparandam Hierosolymam ab Artaxerse dimissus redisset. Ita eñ scriptum de illo legimus: Esdras aũt parauit cor suum, ut inuestigaret legẽ domini,& faceret,& doceret. Et apo stoli ante spiritusancto replẽtur, deinde p̃dicatiõis officio fungi iussi sunt. Porro quod alijs præcipiendo ædificabãt, ne aliter agendo destruerent,id etiam ipsi præstare studuerunt,non minus exemplo docentes q̃ sermone Nam im pudẽs admodum præsumptio est,hoc alios monere,quod ipse non facias, imponere alijs onera grauia, quibus ipse dorsum non supposueris. Aut quõ potest aliqs alios repre hendere his de rebus,quas facere se non ignorat? Turpissimum est profecto,cum in corripientem culpa retorquetur cum quis in quo alterum accusat, seipsum damnat. Sic igi tur uiue, ut præcipis, & ad uerba mores confer, & sanus curationem ægris adhibe, ne cum rubore audias, Medice cura teipsum. Vobis qui in ecclesia dei ad populum declamatis, per Esaiam est dictum. Exaltate uocem,leuate ma num,ut uidelicet uoci manus consonet,& pręceptis respõ deant opa. Quia qui fecerit & docuerit sic,hic magnus uo cabit̃ in regno cœlorum. Is demum aliorum delicta efficaciter arguit, in quo nõ inuenit̃,quod alij redarguant. Sit ergo mitis atq; submissus, qui humilitatem docet, Recedat ab iracundia, qui patiẽtiam suadet. Castitatẽ illæsam seruet,qui stupra adulteriaq; detestat̃. Nihil improbe agat, qui docet iustitiam & inuehit̃ in uitia. Deniq; cum Samaritana relinquat hydriam mundanæ uanitatis q. i paratus est populo euangelizare Iesum. Caueat quoq; ne lucri gra tia prædicet, siue gloriæ ab hominibus captandæ. Non terrenũ lucrũ spiritalibus quærẽdum est disciplinis,sed cœ

Matth. 16

1. Esdræ. 7

Esai. 13

Matt. 10 leste. Gratis accepistis, inqt dñs, gratis date. Eos aũt q in tẽ
plo uẽdunt columbas, hoc est, dona spiritussancti, eijcit fla
Ioan. 2 gello, ut fidelium consortio indignos. Et nõ est domus dei,
inqt, domus negotiatiõis, sed orationis. Quid ergo? nihil
Mat. 10 ne accipe oportet? immo oportet, sed quantum necessitas
postulauerit: dignus est, inqt, operarius cibo suo, Et in le-
Deut. 25 ge dicitur: Non alligabis os boui trituranti: ut uidelicet &
ipse de tritura sua pascatur & uiuat, seq; sustentet. Ne quid
autem ultra q̃ quod satis est quæras, ipse doctorum eccle-
1. Timo. 6 siæ princeps Paulus ait. Habentes alimenta & quibus tegi
mur, his contenti simus. Vitanda est etiam humanæ lau-
dis captatio: ne pro labore doctrinæ laudem quæ a deo est
amittamus. Ad hæc ne illi quidem recte, q ecclesiastici do
ctoris officium professi, dimisso euangelio quæstionibus
nihil ad rem pertinẽtibus occupari solent: qui sillogismos
enthymemataq; proponẽdo philosophãtur, uel poetarum
figmẽta decantant, uel explicandis gentilium histori͡js im
morantur, uel de cœlestium motu syderumq; naturis di-
sputant, non quærentes quod saluti conferat animarum,
sed quod auditorum aures demulceat atq; delectet: hi cer-
Matt. 23 te a dño audiẽt: Omnia opera sua faciant, ut uideantur ab
hominibus. Plausum enim uulgi quęruut, & docti dici q̃
sancti malunt: nec uident q̃ callidis diaboli suggestioni-
bus supra pinnaculum templi statuuntur: ut quo altius ascẽ
derint, grauius elidantur cum ceciderint. Quid tu ingeniũ
iactas, aut rerum multarum cognitionem ostẽtas: qui nõ
ex his quidẽ, sed ex operibus iudicaris? Magis deo placet
sancti rusticitas, q̃ peccatoris hominum ore laudata scien
tia. Non ergo attendat doctor, quid auditores delectet au-
dire, sed quid se deceat loqui, nec se putet in theatro esse: ut
cum fabulam peregerit, astãtium plausu excipiatur, sed in
ecclesia dei: ut postq̃ pi͡js ad monitionibus eos qui libẽter
audiunt iuuerit, a dño capiet mercedẽ gloriæ sempiternæ.
Matt. 4 Impigrum quoq; ac sollicitum esse decet salutiferæ institu
tionis doctorem. Circuibat Iesus (ut euangelistæ tradunt)
totam Galilæam docens in synagogis eorum & prædi-
Luc. 15 cans euangelium regni. Et alibi dicitur: Erat quotidie do-

cens in templo. Intuere præterea indefessam apostoli eius in prædicando curam. Scribens ad Romanos affirmat, quod ab Hierosolymis per circuitum usque ad Illyricum omnia repleuerit prædicationibus euangelij Christi: & neque persecutionibus deterretur, nec uinctus desistit, in euangelio se laborare dicens usque ad uincula. Vide etiam quam anxie opus hoc Timotheo discipulo iniungat, cum ait: Prędica uerbum, insta oportune importune, argue, obsecra, increpa, in omni patientia & doctrina: ut uidelicet impleat, quod in Esaia de apostolis & ecclesiæ doctoribus prædictum fuerat: Super muros tuos Hierusalem constitui custodes, tota die & tota nocte perpetuo non tacebunt. Sed etiam ipsi prophetæ fuit olim a domino iussum dicente: Clama, ne cesses, quasi tuba exalta uocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum. Tanto enim diligentius instandum est doctrinæ salutari, quanto peccantibus maius imminet periculum salutis. Nec semel aut iterum admonendi tibi erunt, sed toties, donec cum psalmista dicere possis: Laboraui clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ. Magno autem animo uerbum domini prædicandum est, neque sub præsentiam potentiorum subticeri debet ueritas, dum uitia reprehenduntur. Gloriatur Dauid coram domino, dicens: Loquebar de testimonijs tuis in conspectu regum, & non confundebar. Et in Esaia euangelico doctori præcipitur: Super montem excelsum ascende tu, qui euangelizas sion, noli timere. Ionas propheta prædicare iussus, dum homines timet, deo nolebat obedire, & cum naui fugeret, orta tempestate in mari præcipitatur, atque a pisce uiuus deglutitur. Satius illi tunc fuerat incidere in manus hominum, quam non obedisse deo uiuenti. Hieremias uero ipsius domini uerbis animatur ad prædicandum dicentis: Tu ergo accinge lumbos tuos, & surge & loquere ad eos omnia quæ ego præcipio tibi, ne timeas a facie eorum: nec enim timere te faciam uultum eorum. Non timuit Ioannes arguere Herodem regem, ut ostenderet non esse timendos qui occidunt corpus: sed unum illum, qui corpus & animam simul potest mittere in gehennam. Apostoli ac martyres domini, ne Christum prædicarent, nec minis principum deterreri, nec tormentis inhiberi potuerunt. Qui enim confidit in

Roma. 15
2. Tim. 4
Esa. 62
Esa. 58
Psal. 68
Psal. 118
Esa. 40
Ionas. 2
Hiere. 1
Ioannes baptista.
Matth. 14

domino, sicut mon Sion non commouebit in æternū. Paulus cum esset Corinthi, per uisionem nocturnam audiuit
Actu. 18 Christum sibi dicentē: Noli timere, sed loquere, & ne taceas: propter quod & ego sum tecum, & nemo apponet tibi, ut noceat te. Protegit igitur uerbi sui prædicatores deus, donec docendi munus impleant: & cum impleuerint, occidi permittit, ut coronet.

Quid potissime prædicandum sit. Ca. XII.

PRædicandū aūt est euangeliū, danda pie uiuendi præcepta, disserendū de beatorū gloria, quatinus fieri potest, pœnaq; damnatorū, ut peccatores ad pœnitentiā excitentur, iusti ad perseuerantiā. Ad apostolos ait salua-
Mar. 16 tor: Prædicate euangeliū omī creaturæ. Et de ipsomet in
Luc. 8. Luca legimus, q̄ iter faciebat per ciuitates & castella, prædicans et euāgelizans regnū dei. Hoc idē regnū discipulos
Luc. 10 iussit nūciare, cū ait: Dicite illis q̄a appropinquabit in uos regnū dei. Idē in plurimis quidē euāgelij locis & tenebras cōmemorat & gehennā & tormentorū locū, & uermem immortalē & ignē æternū. Pœnitentiā etiam p̄dicauit, di-
Matth. 4 cens: Agite pœnitentiā & appropinquabit regnū cœlorū.
Mar. 6 De discipulis quoq; dicit: Exeuntes p̄dicabant ut pœnitētiam agerent. Ad eos aūt qui nō indigent pœnitentia est di-
Matth. 10 ctum: Qui p̄seuerauerit usq; in finē, hic saluus erit. Præuaricator nō prædicator est, qui ab his discedens aliqua superflua et nihil profutura docet, multa se nosse ostentās. Quid aūt prodest multa scire, & deum nescire? Doctor gentium Paulus, missum se dixit euangelizare nō in sapientia uerbi
1. Cor. 2 ut non euacuetur crux Christi. Non iudicaui, inquit, me scire aliquid inter uos, nisi Iesum Christū, & hunc crucifixū. Vtq; doceret aliā eē sapiētiā carnis, aliā sp̄us, ait: Sapiētiā aūt loquimur inter perfectos, sapientiā uero nō huius seculi, neq; principū huius seculi, quæ destruunt: sed loquimur dei sapientiam in mysterio, quę abscondita est. Idcirco sane & Timotheo discipulo ad prædicandū destinato: For-
1. Timo. 1 mam habe, inquit, sanorum uerborum, quæ a me audisti,
Titum. 3 in fide & dilectione, in Christo Iesu. Et ad Titū: Tu aūt lo

quere, q̃ decent sanã doctrinã. Non em̃ sana, sed languens & infirma est doctrina, quæ pie sancteq; uiuendi studio nihil omnino confert. Mortifera uero & detestabilis, quæ peruertere nititur ueritatem humanæ philosophiæ argutijs Audi præterea quid tibi sapientiæ antistes Salamon præcipiat, dicens: Erue eos, qui ducuntur ad mortem: & qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses. Prouer. 2. Obseruare quoq; debet uitæ spiritalis institutor & doctor, qui de thesauro cordis sui profert noua & uetera: ut quicquid ex libris diuinis recitauerit, nõ secundũ literam occidentẽ illud interpretetur, sed secundum spiritum uiuificantem. Sciat aperire sensus uerborum ambage uelatos, & in medium proferre & ad auditorũ emolumẽta conuertere: ut sunt uisa dictaq; prophetarum, & cerimoniarum ritus ac sacrificiorum: quæ si spiritaliter & per tropologiam non intelligantur, similia delyramentis anilibus erunt. Ideo autem in Leuitico animalia quæ ruminant & ungulam diuidunt, munda sunt: quia utiq; is ruminare uidetur, qui ĩ lege domini meditatur die ac nocte: & tunc ungulam diuidit, cum mysticum sensum a literali intelligentia separat. Leui. 11 Horum igitur scientiam ille qui populum docet, habeat: ut mundum cibum esurientibus offerre queat, & mentes ad audiendum intentas alere uerbo salutis. Cæterum meminerit eos lacte alendos esse, id est moralibus duntaxat præceptis instruẽdos, qui proficere incipiunt: solidum autem cibum perfectorum esse & ad altiora nitentium: his mysteriorum ardua explananda erunt, ut ad concupiscenda cœlestia magis inardescant, dum diuini eloquij arcana miranẽ. Sic dominus noster montem ascendens docuit discipulos, tanq̃ Matth. 5 sublimioris disciplinę iam capaces. Descendisse aũt de mõte dicitur, quãdo cum turba fuit loquendũ. Matth. 8 Hoc illud est qđ in psalmo legimus: Ascendunt montes & descendunt campi in locum quem fundasti eis. Montes erant, quibus dictum est: Vobis datum est nosse mysterium regni dei. Campi uero descendentes, ad quos dixit apostolus: Facti estis quibus lacte opus est, non solido cibo. Sicut igitur cuiq; cõuenerit, ita doceatur, ut omnes salui fiant. Semper tamen

cauendũ eſt,ne rudis interpres declamet in eccleſia. Malę
ẽm exponẽs dicta ſcripturarꝝ,periculũ eſt,ne & ipe in er-
rorẽ incidat,& alios inducat:q̃ ſi(ut dicit)cęcus cęco dux
Galath.1 fuerit,ambo in foueã cadẽt.Hoc aplus Galathis,quos ipe
docuerat,metuẽs ait: Licet nos aut angelus de cœlo euãge
lizet uobis,præterq̃ quod euãgelizauimus uobis,anathe-
ma ſit.Indocto itaq; ſilere multo ſatius eſt,& ſua ſimplici
tate contentũ eſſe,q̃ docti officiũ uſurpare, & docere uelle
quod nõ didicit,aut loqui quod neſcit,cũ periculo ſuę alio
rumq; ſalutis. Plærиq; tamẽ poſtq̃ eorũ qui cõmendantur
ſermones lectitãdo edidicerint,confidẽter prædicãt. Tole
randos puto,dũmodo aliquid ultra nõ præſumãt. Sed ue-
rendũ eſt,ne poſt hæc auditorꝝ palpatione deliniti, ſe eſſe
magiſtros arbitrent,cum nõ fuerint diſcipuli,& aliqd uel
addant arrogãter,uel mutẽt incõſulte,uel ſubtrahãt licenter
Multi me laudãt,inquiet aliquis.Noli multitudini credere
certius paucorꝝ iudiciũ eſt,qui in ſe habẽt,quod in alio lau
dant.Illud nẽpe pictoris optimũ eſt opus, quod pictores
cõmendãt,nõ quod uarijs fucatũ coloribus coriarij mirant
Tunc ergo uulgi de tua eruditione opinionibus fidẽ adhi.
be,cum idem ſenſerint & periti.

¶Qui prætermittendi,et qui docendi,et qualiter co
ripiendi. Caput. XIII.

Ab illis uero quorꝝ nulla ſperat correctio,qui cũ Pha
raone obduruerũt, auertẽda uerbi diuini pdicatio
Actu.13 eſt.Apoſtoli Iudæorꝝ obſtinatiõe offenſi dixerũt:
Vobis oportebat primũ loqui uerbũ dei, ſed qm̃ repellitis
illud,& indignos uos iudicatis æternæ uitæ,ecce cõuerti-
mur ad gẽtes:ſic ẽm uobis pręcepit dñs.Ac ne aliter illum
pręcepiſſe credas q̃ egiſſe,nullũ omnino Pilato dedit reſpõ
ſum,cũ ab eo quid eſſet ueritas interrogaret:quia ueritatis
inimicus,de ueritate ſermonẽ audire indignus erat. Ideo
Actu.16 Paulus et Barnabas(ut in actis aplorꝝ legit) prohibiti ſunt
a ſpũſancto loqui uerbũ in Aſia. Nõ ſunt igitur mittendæ
euãgelij margaritæ ante porcos,ne conculcẽt eas pedibus.
Prouerb.9 Iniuriã ſibijpſi facit,inquit Salomõ,qui erudit deriſorẽ,&
Prouer.23 qui impiũ arguit,ſibi maculã genera t. Et iterũ ait:In aur

bus insipientiũ ne loquaris, quia despicient doctrinã eloquij tui. Et fortasse non leuiter peccat, qui diuina mysteria tibi loquitur, ubi non est auditus, dicente propheta: In cor de meo abscondi eloquia tua, ut non peccẽ tibi. Illos uero qui libenter audiunt, & uitæ præceptis erudiri affectant, nolle docere cum didiceris impiũ est. Cur talentũ tibi a domino ad negociandũ creditũ, abscondis in terra serue nequam? cur otio deditus nihil facis lucri, quam rationẽ red das, cum ad illũ uacuus redieris? Pastorẽ te dñs gregi suo præfecit, uides lupũ uenientẽ & fugis, uides diaboli fraudibus ac dolo corda multorũ subuerti, & negligis, ciuium tuorũ suffodi spiritales domos intueris, & taces, canis mutus non ualens, immo nolens latrare. Speculatorẽ dedi te domui Israel, inquit dñs, audiens ergo ex ore meo sermonem annunciabis eis ex me. Si me dicente ad impiũ: Impie morte morieris, non fueris locutus, ut se custodiat impius a uia sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinẽ autẽ eius de manu tua requirã. Abs te ergo requiretur perditæ ouis ratio, & negligis? Plębs tibi cõmissa famem non panis sed audiendi uerbũ dei patitur, & tu supprimis uitæ pabulũ? nec attendis quod scriptũ est: Qui absconderit frumẽta, maledicetur in populis: benedictio aũt super caput uendẽtium? Dolet Esaias ꝙ regem impiũ Oziam non corripuerit: Et uæ mihi, inquit, quia tacui. Apl̃s quoq; Væ mihi est, si non euangelizauero. At tu otiosus oscitas, & nec maledictione territus, nec benedictione illectus ad docendum inclinaris. Expergiscere tandẽ, aperi os tuũ populo, lucrare dño, docendo, increpando, exhortando. Hoc fecit Christus, hoc apostoli, hoc officiũ episcopi est, quem te esse profiteris. Tibi dictum puta, quod per Esaiam dicitur: Quasi tuba exalta uocẽ tuam, & annũcia populo meo scelera eorum: uel quod ad Ezechielẽ: Notas fac Hierusalẽ abominationes suas. Duriores acerbius tibi increpãdi sunt iam ad pœnitudinẽ inclinati, mollius. Coirthios interrogat aplš: Quid uultis, inquit, in uirga ueniã ad uos, an in charitate & spiritu msuetudinis? Ita aũt moderãda correptio est, ut & mordeat peccatorem, & spe ueniæ consoletur, ne

Psal. 118 | Ezech. 33 | Prouer. 11 | Esa. 6 | 1. Cor. 9 | Esa. 58 | Ezech. 16 | 1. Cor. 4

ille abundantiori tristitia absorbeatur. Fragilitatis tuæ me mor, aliorum infirmitatibus medere, & ad mentem reuo

Gala. 1 ca præceptum apostoli dicentis: Si præoccupatus fuerit ho mo in aliquo delicto, uos qui spiritales estis, instruite huiusmodi in spiritu mansuetudinis, consyderans teipsum, ne & tu tenteris. Hoc est quod optat sibi psalmista, dicens

Psal. 140 Corripiet me iustus in misericordia, et increpabit me. Optimum in præside temperamentum est, miseratio cum iustitia. Miseratio enim sine iustitia, peccandi præstat audaciã. Iustitia sine miseratione, instar crudelitatis est: altera alterius ope indiget, ut correptio ipsa & corripientem commendet, & emendet peccantem.

¶ Ut prædicator ab adulatione procul sit, et prædicandi tempora obseruet. Ca. XIIII.

A B assentatione aũt procul abesse peccatorũ castigatorem necet: ut nihil ad gratiã audientiũ dicat, sed ad profectum: optimiq; medici more utatur, adhibens uulneribus curationẽ, nan quæ delectet male affectũ

Exod. 34 sed quæ sanet. Vetat lex hœdũ coquere in lacte matris suę hoc est, peccatorem blanditijs fouere. Non debes quærere tu qui prædicatoris officio fungeris, ut hominibus placeas

Gala. 1 sed ut hoĩes ad deũ dirigas. Audi ap̃m dicentẽ: Si hoĩbus placerem Christi seruus nõ essem. In eo placeas hoĩbus, in quo places deo. Alioquin nõ dei, sed hoĩm eris seruus. Multo melius est ueris offendere, q̃ placere adulando: & malum incusare ut corrigat̃, q̃ dissimulare ut inualescat. Tempus etiã prædicationi congruũ quæratur: non semper se-

Luc. 12 culi hoĩbus prædicationes uacat audire. Oportet igitur ut fidelis seruus & prudens, quẽ constituit dñs super familiã suam, det illi in tẽpore tritici mensurã. Vbi obseruandũ ẽ, q̃ non solum tẽpore apto opus sit, ut data prosint, sed etiã mensura, ut neq; plus neq; minus dicat̃, q̃ necesse fuerit. Accõmodatissima aũt huic negotio tẽpora erunt, ieiuniorum dies, qui ante festũ dñicæ natiuitatis, dominicæq; resurrectionis solẽnes habent̃. Tunc tempus acceptabile, tunc dies salutis, tunc messis tempora sunt, in quibus plus

Prouer. 10 frugis colligi solet. Et qui congregat in messe (ut in Prouer

bijs dicitur) filius sapiens est. Siquando alias contigerit: ut uel ad supplicandū uel ad pœnitendū plæbem exhortari opus erit, uel ad sedandas ciuiū inter se seditiones odiaq; tollenda, tunc quoq; prædicationibus erit insistendū, ut in radice reprimat malū ne pullulet, & in morte multorū fru ticetur.

De prædicantium meritis. Ca. XV.

QVisquis in his quæ dicta sunt, diuinæ laudis grā salutisq; proximorū sese pro uiribus exercuerit, multa quidē in terra, sed plurima in cœlo beneficia consequet. Spūsancto illuminabit, scientię capiet incremētum, uim in suadēdo dissuadendoq; acquiret. Siquidē ipse unus in trinitate deus, hoc uisibiliter apparere fecit in apostolis, quod postea in eorū successores operaturus erat inuisibiliter. Visæ sunt supra illos, qui ad euangelizandū mittendi erant, igneæ linguæ, & ipsi repletæ spūsancto cœperunt loqui (ut Lucas inquit) uarijs linguis, prout spūsctūs dabat eloqui illis. Actu. 2 Tu quoq; o sacerdos, qui & ante ut disceres quę dei sunt, oēm curā operāq; adhibuisti, & postea ut doceres, syncero corde feruentiq; in deū ac proximos charitate pulpitū inscendisti, si sapienter, si egregie, si efficaciter uerba feceris, nihil tibi arroges, nihil tuo uel ingenio uel studio plaudas: totū hoc spūsancti gratia est, totū donum dei est. Nō uos estis, inquit, qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Mahtt. 10. Hoc si habes, iam certissima futuræ beatitudinis spe oppignoratus es, iam beatus dici meruisti: iuxta illud psalmistæ: Beatus homo quem tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum. Psal. 93 Sic se eruditū confitebat Paulus, licet multa a Gamaliele didicisset, cum diceret: An experimentū eius queritis q in me loquit Christus? 2. Cor. 13 Excusabat immaturā ætatē Hieremias ad populū loqui iussus, imparemq; se huic rei asseuerabat quādo tetigit os eius dn̄s dicens: Ecce ego dedi uerba mea in ore tuo, ecce ego constitui te hodie super gentes & super regna ut euellas & destruas & disperdas & dissipes, et ædifices & plantes. Hiere. 1 Tu quoq; si tuis sermonibus auelli uideris uitia, & uirtutes plantari in cordibus eorum quos doces, cōtactum a spūsancto os tuum esse scias, & de labijs

tuis nō tua, sed dei uerba processisse. Deus est qui aperuit os mutorꝝ, & linguas infantiū fecit disertas: deus est cuius uox in uirtute & in magnificentia, superborꝝ cedros confringens & humilibus præstans gratiā. Vox ista euangelicæ prædicationis est, arrogantes destituit, & in deo tm̄ cōfidentibus se cōmodat: ita ut interdū qui minus eruditus est, plus efficaciæ in dicendo habeat, magisq; satisfaciat
Psal. 67 prudenti auditori. Sic em̄ per prophetam dicitur: Dn̄s dabit uerbū euangelizantibus uirtute multa. Igitur quemadmodū uirtus ista (ut in euangelio est dictū) de saluatore nostro exibat, & ægros per tactū uestimentorꝝ eius curabat, ita peccator fidelis ac sancti doctoris uoce in intima cordis contactus ad pœnitentiā operaq; uirtutis conuertet, & animæ suæ languorē conualuisse sentiet, occulta spūssancti medicatione. Prædicator quippe medicus animarꝝ est. & cum in hoīe nihil pretiosius habeat anima ipsa, præstantissimū diuinæ liberalitatis donū est, animæ languoribus succurrere scire, & uineæ manu dei consitæ operariū esse, atq; in multā messem mitti a dn̄o messis, ut frugē colligas in horreis cœlestibus reponendā. Magnificū est mensæ diuinæ esse conuiuā, sed magnificētius ab ipso mensæ domino dignū iudicari, ut sis conuiuarꝝ inuitator & ad sponsi nuptias conuocator multorꝝ atq; collector. Cui hoc fuerit concessum, dici de illo poterit quod de Ioanne bap. fuit dictum: Et tu puer propheta altissimi uocaberis, præibis em̄
Luc. 1 ante faciem dn̄i parare uias eius, ad dandā scientiā salutis plebi eius, in remissionē peccatorꝝ eorū. Propheta em̄ altissimi, sacrarꝝ interpres scripturarꝝ est: qui tunc quidē ad cor audientium parat uiam dn̄o, cum illi uerbis eius edocti, a peccatis per pœnitentiā purgant, & uirtuti studere incipiunt. Eidem conuenient laudes illæ, quæ apl'is a dn̄o datæ
Math. 5 sunt dicente: Vos estis sal terræ. Vere em̄ sal terræ est, cuius præceptis humana mens conditur, ne corrumpat contagine uitiorꝝ & contabescat. Vos estis lux mundi. Lux mundi est, cuius uerbis & exēplo fugant tenebræ ignorātiæ alienæ. Ciuitas est etiā prædicator supra montē posita, omniū obiecta oculis, ut oēs ad illam concurrāt, uel discendo quæ

dicuntur,uel ea quæ ab eo qui docet fiunt imitanda. Idem lucerna est super candelabrum,non aliter q̃ ciuitas supra monte. Lucet enim omnibus qui in domo sunt,& fideles animas doctrinæ suæ fulgore illustrat,uel qualiter illustrari debeant,mor sanctitate demõstrat. Gaudete igitur om̃es euangelicæ disciplinæ doctores:de uobis ista memorant, non de philosophis,nõ de oratoribus,non de poetis. Nulla in illis ueræ lucis lux fuit,qui Christum ignorarunt. Vobis data est potestas, quam illi non habuerunt: curandi infirmos,eijciendi dæmonia,mortuos suscitandi. Infirmos em̃ curatis, quoties eos qui errant, in uiam ueritatis dirigitis: dæmonia expellitis,cum eos qui per peccatum diaboli domicilium erant,ad pœnitẽtiam uestris exhortationibus cõuersos Christo restituitis: mortuos ad uitam reuocatis, cũ de scelerum sepulchro iam fetentes, diuinæ misericordiæ magnitudinem proponẽdo,ad ueniæ spem erigitis, & ut in deo uiuere incipiant autores estis. At uero illi scientiæ gentilis professores,quomodo infirmos curarent,cum ipsi infirmi essent,diuersa inter se sentientes? quomodo dæmones eijcerent,ipsi dæmonum cultores,quos pro dijs habuerunt? Quomodo mortuos reuiuiscere facerent,cum Christum,q uita est,nescierint? Nonne uos illis doctiores estis, quos non homo,sed deus erudiuit,quos dei filius,q summa ueritas est instruxit? De ur̃o certe,nõ de illor doctrina est dictum: Aurum & multitudo gemmar & uas pretiosum labia scientię. Nihil enim ea scientia charius,nihil pulchrius,quæ de ore fidelis doctoris emissa uiam ad immortalitatem mortalibus ostendit, & quorum operum passibus ad beatitudinem peruenitur,uerissime docet. Vos ergo uenter estis, de quo flumina fluunt aquæ uiuæ. Vos thesaurus de quo proferuntur noua & uetera. Vos aurum quo templum ueri Salomonis linitur. Vos templum dei uiui,q in uobis manens emittit eloquium suum terræ, & per os uestrũ uelociter currit sermo eius. De hoc sermone est scriptũ: Fauus mellis uerba cõposita,dulcedo aĩ, sanitas ossiũ Omnis quippe sermo celestis,animæ fideli & iucũdus est & gratus: quandoqdem & electat multũ,& uirtutum stu

Prouer. 20

Prouer. 16

dio plurimũ confert. Quoties aũt altiora repetitis, & mentis indagine illa quę in mysterio condita sunt, elicitis & in lucem profertis: uobis conuenit quod in prouerbijs dicit: Aqua profunda uerba ex ore uiri, & torrẽs inundans fons
Prouer. 18 scientiæ. Quoties uero audacter & intrepide in uitia inuehimini, columnæ estis firmæ fulcientes ueritatẽ. Ob hoc Pau
Gal. 2 lus apostolus Petrum, Iacobũ & Ioannẽ uocauit colũnas, quarum stabilimẽtum a domino est, q in psalmo de eccle-
Psal. 74 sia loquẽs ait: Ego confirmaui columnas eius. Ad hęc etiã montes estis, quos nulla uẽtorum uis concutit, nullus procellarum turbo commouet: de qbus in psalmo dicit: Mon
Psal. 124 tes in circuitu eius: hoc est, ecclesiæ: & dominus in circuitu populi sui. Quid ultra dicã? Vos plenæ illæ nubes estis de
Eccl. 11 qbus Ecclesiastes ait: Si repletæ fuerint nubes, imbrẽ sup terrã effundẽt. Sapiẽtia eñ repleti diuina, non cessatis pcepti spluere doctrinarũ. Vos estis cœlum late resonans tonitru fidelium eloquiorũ: de quo in psalmo prædictum fuit.
Psal. 17 Intonuit de cœlo dñs. Et in alio psalmo: Annunciabũt cœ
Psal. 21 li iustitiã eius. Et rursum in alio: Cœli enarrant gloriã dei.
Psal. 18 Vos deniq; non solum montes uel nubes uel cœli, sed q omniũ nobilissima creatura est, angeli dei estis, nõ naturę cõmertio sed officij dignitate. Nuncius dei angelus est, nũcij dei sancti pdicatores sunt. Vnde sicut de Ioanne bapti-
Malach. 3 sta Malachia dixit deus: Ecce ego mitto angelũ meũ, q p
Apoc. 2 parabit uiã ante faciẽ meã: ita & uobis dicit: Parate uiam dño. In Apocalypsi etiam ecclesiarũ pręfecti quos nos episcopos dicimus, angeli appellantur. Ille aũt uerius angelus est, qui sua doctrina ædificat ecclesiam, q; qui ecclesiæ tantum præses est, & docendi laborem otio supatus fugit. Plaudant igitur sibi, qui aurum argẽtumq; lucrantur, qui magnum pecuniarum quæstum faciunt, qui urbes expugnant, & regna sua subdũt imperio. Vos animas domino lucramini, quibus nihil est pciosius, nihil in natura humana excellentius: uos ergo melius, qui muros Hierusalem ædificatis, qui ad cœlestem patriam exules reuocatis, ut cũ illis, immo & super illos regnetis. Vos enim constituet dominus sup familiã suam, & super omnia bona sua; tunc

perpetui reges æternique domini eritis omnium illorum, quos uestris prædicationibus uestraq; doctrina conuersos de terra ad cœlum transmigrare cõtigerit. Et tunc demum Christus uester rex regum & dominus dominantium erit, cum uos alijs præesse iusserit, tribunos uel chiliarchas animarũ, quas ei lucrati estis, constituens.

De prædicantium beatitudine. Ca. XVI

SVm ite igitur calciamenta in pedibus ad præparationem euangelij, ut cum cœlestia prædicaueris, terrena non contingatis: & de uobis dici queat: Quam pulchri pedes annunciantium & prædicantium pacẽ, & annunciãtium bonum. Excitet uos dei amor, proximorũ charitas, promissaq; uobis beatitudinis merces. Qui eñ fecerit & docuerit sic, magnus uocabitur in regno cœlorum. Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in uitam æternam. Et qui talẽtis dñi totidẽ alia lucratus fuerat, dixit dñs: Euge serue bone & fidelis, qa sup pauca fuisti fidelis, sup multa te cõstituã intra in gaudiũ dñi tui. Talẽta q̃ ad negociandũ danẽ, sciẽtia spiritalis est: talẽta uero q̃ superlucranẽ, opa sunt, tum nostra secundũ sciẽtiæ donũ facta, tũ eorũ quos docẽdo & exhortando ut eadem facerent alleximus. In Esaia etiam beatos uocat dñs doctrinæ sanctæ dispẽsatores. Beati, inqt, qui seminatis super oẽs aquas, immittẽtes pedẽ bouis & asini: hoc est Iudæi & gẽtilis: quod qdem ad euangelij tẽpora ptinet. Ante hac eñ lex uetabat arare in boue & asino simul: dñs quoq; apostolis pceperat. In uiam gẽtium ne abieritis. Nunc aũt seminatẽ sup oẽs aquas & pes bouis & asini simul ĩmittiẽ postq̃ ipe dñs asinã solui iussit, & asino insidẽs ingressus est ciuitatẽ: mãdauitq; euangeliũ omnibus ubiq; gẽtibus pdicari. Beati igiẽ erunt, q uerbi dei semẽ, ubicũq; fructus aliqs sperañ, studuerint seminare. Qui eñ conuerterit peccatorẽ (ut Iacobus apostolus ait) saluabit animam eius a morte, & operit multitudinem peccatorum. Quanti autem meriti sit, peccatorem ad pœnitentiam inducere, & a uitio ad uirtutem reuocare, ostendit dominus ad

Esa.52 Ioan.4 Matt.25 Esa.32 Deu.22 Iacob.5

Hier. 16 Hieremiam dicens: Si conuerteris, conuertam te, & ante faciē meam stabis. Quæ sane beatitudo par uideī euangelicæ felicitati, qui & stare dicuntur in conspectu dei patris, et faciē eius ꝑpetuo cernere. Atq; hęc sunt bona illa ineffabilia, quæ scientia & probitate præditis debenī præceptoribus, dicēte Salomone: Eruditus in uerbo reperiet bona.
Prouer. 6
Dan. 12 Dicēte etiam angelo ad Danielē: Qui docti fuerint fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiā erudiūt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. In quo uideē maioris præstātiæ fore illorum beatitudinem ꝙ alioꝝ sanctorum: quandoquidem ijs rebus comparantur, quæ inter ista nostro aspectui patentia omnium pulcherrima apparent, & terram omnem suo illustrāt lumine. Ad hæc si eos in terra præ cæteris reuereri iubemur, quomodo non etiā in cœlo altiorem honoris gradum adipiscentur? Ait enim
1. Timo. 5 apostolus: Qui bene præsunt præsbyteri, duplici honore digni habeantur: maxime qui laborant in uerbo & doctrina.

Quantum prodest habere prædicatorem. Capitulum XVII.

Satis multa de officio apostolici prædicatoris hactenus dicta sunt, restat nunc uidēdum, quantum populo prosit habere sanctum atq; eruditum pie iusteq; uiuendi præceptorem, & econtrario quantum noceat si desu
4. Reg. 12 erit. Præsente illo erigimur, stamus, proficimus: absente il
Ioas lo labi atq; cadere solemus. Ioas rex Iuda donec Ioiadæ sacerdotis cōsuetudine cōsilijsq; usus est, pie probeq; uixit: illo morte sublato ad uitia declinauit. Cæteros reges omēs, q fidei moꝝq; sanctitate probanī, educatos institutosq; uel a sacerdotibus uel a prophetis fuisse cōstat. Samuel docuit Dauidem, Nathan Salomonem, Micheas Iosaphatum, O-
1. Esdrę. 10 see Ioathanum, Esaias Ezechiam, Hieremias Iosiam, Esdras populum, ita ut illo monente repudiarint uxores, filiosq; abdicarint, quia contra dei legem alienigenas acceperant, prolemque cum his multam susceperant. Difficile fuit uxores dimittere, difficilius ex se genitos a se separare, utrunq; tamen factum sacerdotis adhortationibus histo-

ria sacra testatur. Tantum ergo prodest idoneum habere doctorem, qui uitia increpet & ad uirtutem accendat: ut ipso audito etiam ea quæ incorrigibilia uidentur, corrigantur & quæ uix sperari queunt, eueniant. In prouerbijs a Salomone est dictum: Legatus fidelis, sanitas. Et iterum: Vena uitæ os iusti. Dauid quoq; in psalmis: Docebo, inquit, iniquos uias tuas, & impij ad te conuertentur. Ille sanitas est, quo docente a peccatorum morbo grex infirmus conualescit. Ille uena uitę est, per quem qui in peccato mortui erant, ad uirtutem capessendam uiuificantur. Tunc autem impius ad deū conuertitur, cum sermonibus prædicatoris instructus relicto errore ad uiam sese confert ueritatis. Quid uerbis opus est? experimenta docent, q̄ sit expediēs prædicationes audire. Sæpe uidimus his auditis, Iudæos baptismum poscere Christi, seculares uiros ac mulieres religionis uota suscipere: & quæ perfectionis sunt, libera uoce profiteri. Prædicationes igitur audiendo, homines ex malis boni euadūt, ex bonis meliores, ex melioribus perfecti & ex perfectis beati. Atq; ita demum de terra transferuntur ad cœlum, ut fiant de mortalibus immortales, de terrenis cœlestis: & si fas est dicere, de hominibus dij. Quod si magni emolumenti res est patriam obsidione hostili liberari, inimicorum exercitus profligari, regni fines longe lateq; diffundi, & auctis tandem uiribus ad bellorum tumultu quiescere, tranquilliq; ac peccati flatus optata felicitate frui: nonne utilius est, ut animæ uitiorum oppressæ iugo, in libertatem uendicētur: ut diaboli potestas uirtutum profectu cōteratur, ut caro seruiat spiritui, & homo ipse nō alijs, sed quod multo gloriosius est, sibiipsi imperet, sibiq; dominetur? Si em̄ nihil prodest homini mundum uniuersum lucrari, & animæ suæ pati detrimentum, consequens est, ut animæ profectus pluris sit, q̄ urbes debellare, q̄ terrarum orbem sibi subdere, & omnibus quæ ubiq; sunt nationibus pręesse atq; dominari. Adde q; multi reges ac principes, qui ab hominibus honorant̄, deo exosi sint: quicūq; autem probe sancteq; uixerit, siue liber, siue seruus, nō potest ei non esse gratissimus q̄dē atq; charissimus. Quid au

Prouer. 13
Psal. 50

tem iuuat, regnis præsidere, & ab ipso rege regum reprobari? Regnum tibi si hostis non abstulerit, certe auferet mors, quæ semper propinquior est quam creditur. Cœlestis uero beatitudinis præmium, perpetuum est & perenne. Nullius minas metuet, qui illud consecutus fuerit, nullos casus formidabit, semperque felix ac beatus erit, quem semel dominus in suum receperit regnum. Et si ad tantum ac tale bonum per sanctorum doctrinam peruenitur, nulli dubium est, quin super omnia conducibile sit, sanctas in ecclesia auscultare prædicationes, & earum institutionibus in uiam dirigi uirtutum. Audisti quantum expedit habere uitæ institutorem, audi e diuerso, quanti detrimenti sit eo carere,

¶ Quantum nocet prædicatorem nō habere. Ca. XVIII.

MAlarum uoluptatum illecebris deliniti hoīes, in omne nefas licēter irruent, si nemo sit, qui improbe luxuriantes eloquij uiribus coerceat atque moderetur, & futurorum expectatiōe a præsentium cura auertat: ut uel pœnarum metu, uel spe præmiorum a uitijs ad uirtutem transferantur. Hoc Salomon in prouerbijs testať,
Prouer. 29 dicēs: Cum propheta defecerit, dissipabitur populus: dissipabitur utique populus, non corporum motu, sed quod deterius est, inconstantia morum, carni magis quam spiritui seruiendo. Neque enim fieri potest, ut sit ibi uirtuti locus, ubi
Prouer. 14 non est qui doceat uirtutem. Hinc idem ait: Vbi non sunt boues, præsepe uacuum est: ubi autem plurimæ segetes, ibi manifesta fortitudo bouis. Nam quemadmodum de labore boum paleis ac fœno impletur præsepe, ita per studiū prædicationis auditorum corda imbuuntur præceptis iustitiæ exēplisque uirtutum, & fructum faciunt operando quod didicerunt: atque tunc bouis triturantis, cuius os uinciri lex prohibet, fortitudo apparet, cum in plębe ubi lolium & steriles auenæ erant, bonarum actionū seges exurgit. Porro ubi non sunt boues isti, ibi præsepe non solum uacuum est, sed etiam immundum: tunc enim luxuriæ frena laxantur, gulæ uentrique indulgetur: tunc impudicitia amittit uerecundiā,

iniustitia metū, auaritia modestiā: tūc odia cōcipiunt, iræ exardescunt, rixæ sequiunt, & quolibet flagitij genere libere peccat, cum non adest qui peccantes uerbo correptionis castiget, & sermonibus doctrinæ salutaris incitet ad probitatem. Fit autem plærunq; ut plæbs aliqua propter scelerum magnitudinem cordis duritiam indigna sit, cui deus mittat sui uerbi doctorem. Vnde per Amos prophetā ait: Mittam famem in terra, non famem panis, neq; sitim aquæ, sed audiendi uerbum domini. Itaq; uerēdum est, si in ciuitate suis tēporibus non affuerit euangelicæ disciplinæ p̄dicator, ne ad extremum usq; scelerum peruētum sit. Quod cum acciderit, nihil reliquum est, nisi ut funditus euertatur gens illa & pereat, quæ ab eo, cuius nutu cuncta sustentantur, derelicta erit. Sunt p̄terea qui discere, q̄dem uellent, sed non est qui doceat: esuriunt & sitiunt iustitiam, & non inueniūt, a quo præceptis iustitiæ saturenē. Hos deplorat Hieremias & ait: Adhæsit lingua lactantis ad palatum eius in siti. Paruuli petierunt panē, & nō erat qui frangeret eis, Hi certe miseratione digni, q dum bonis exaturari cupiūt, malis quō sciūt, abstinent. Neque aūt scrupulū patianē erroris orādū est, ut mittat dn̄s oparios in messem suā. Quicquid interim patiunē, pastoꝝ culpa fit, q præsunt ecclesijs & dum seipsos pascunt, gregis esuriētis periculum negligunt. Quod si eoꝝ incuria ouis aliqua perierit, sanguinis eius rei erunt. Dn̄s Iesus redēptor noster aluit turbam in deserto, ne deficiant in uia: ut ostēderet, eos in uia uitæ deficere, qui non habēt ducē, a quo perduci possunt ad uitam Nulla aūt maior homini contingere potest p̄nicies, q̄ a recti honestiq; tramite deuiare. Tam ergo malum est carere uiuæ uocis hortatoribus ad coercenda uitia uirtutesq; capescēdas, q̄ bonum eos habere. Quare uos omnes qui in deserto seculi huius uitam agitis, & terrenaꝝ rerum sollicitudinibus occupamini, quærite pium quęrite sanctum opportunis tēporibus uobis monitorem, quo declamante et modestius discatis uiuere, & meliora possitis sperare. Vos quoq; qui dono dei spiritalis doctrinæ sciētiam estis consecuti, incūbite operi officioq; p̄dicandi ac docēdi. Cogita

Amos

Treñ. 4

te quanti apud deum meriti sit, catholicis fidelibusq; pce
ptis erudire indoctos, & uel unū uel alterū Christo lucrari.
Quantæ etiā dilectionis argumētū, omnes docere, ut oēs
uobiscum simul saluētur. Non sit uobis graue, urbes, uicos
regionesq; pcurrere, & illos imitari: de qbus scriptū est:
Psal. 18 In omnē terram exiuit sonus eorū, & in fines orbis terræ
uerba eorū. Qui non modo illos q tunc erant, docuerunt,
uerūetiā posteros oēs q sunt, quiq; deinde erunt, ad quoscunq;
scripta illorū puenerint. Ac nequid ex his quæ in terta
siūt sctōrū labore doctorū maius esse credatis, hoc labore
fundata est Christi eccl'ia, hoc ædificata, hoc pmanet &
aduersum hæreses inuicta, & aduersum uitia immobilis.
Nisi enim scripsissent illi, qbus datum fuit nosse misteriū
regni dei, qs nunc quæ uera sunt disceret? quis doceret? A
prophetis, ab apostolis, a reliquis eccl'iæ sanctæ magistris
didicimus, quæ nunc docemus. Ipsorū profecto q discipulus
non fuerit nō poterit esse utilis præceptor aliorum.

De corporis mannumq; labore. Ca. XIX

QVoniam uero prædicādi ac docendi exercitatio ad
eruditos tantum pertinet, simplicibus & indoctis
eam dabimus exercitationem, quæ corporis manuumq; labore constat. Iuuat em̄ post soluta pcationum sacrificia
operis aliquid facere, ut habeat mens & cogitatio
in quo se occupet, & minus libera sit facultas euagandi p
illas rerum temperalium uanitates, quæ uel inuitis nobis
obrepe interdum et obuersari animo solēt. Honestus quiq;
labor monacho conuenit, aut legere, aut scribere quæ sctā
sunt: pingere etiam uel fingere sctōrū imagines, quarū contēplatione
accendatur ad uirtutē. Item in horto plantas ponere,
sarculo inutiles herbas excerpe, humum ligone uersare,
riuulis irrigare, & siquid aliud res exegerit, olitoris opa
Eccle. 7 pficere. Præceptum est em̄: Non oderis laboriosa opa, &
agricolationē creatā ab altissimo. Præterea fiscellas lētis uiminibus
texere, ligna dolare, onera ferre, & qcqd dei seruo
nō illicitū factu credit pagere: neq; cōmittere, ut inertia uictus
gescat, & q̄ pdicatiōi aut lectiōi supsunt tpa otio sibi
pdat. Ista aūt o monache, q̄ tibi facieda iniūgimus, ne q̄si

uilia & abiecta contemnas: illi qui talia factitarunt, a domino sublimati sunt. Piscabatur Petrus cum alijs etiā post acceptū apostolatū. Paulus funiculos intorquebat, ne quē sui uictus impensa grauaret: nunc a regibus terræ uenerantur. In humili igitur opere exerceri ne asperneris, qui cum Christo cupis in cœlestibus regnare. Non te pudeat pauimenta monasterij ut munda sint uerrere, uasa mappasq; lauare, coquinā facere, esculenta poculentaq; alijs ministrare. Non puduit oīm dn̄m seruis suis pedes abluere, tergereq; ablutos. Qui talia detrectat, scias illum nondū ad humilitatis uirtutē peruenisse. Seruilia igitur opera fac, ut humilieris: laboriosa, ut carnis petulantiā domes: uenalia, ut uictum pares: religiosa quæ pingendo uel fingendo fiunt, ut quod professus es constantius exequaris. Etenī sanctorum simulachra siue picta, siue ficta si iugiter spectetur, stimuli sunt desidiæ fugiendæ laborisq; subeundi: dum ad mentē nobis reuocant, quibus artibus ipsi sancti ęternam beatitudinē consecuti sint. Hanc certe adepti sunt, Antonius qui sportulas de palmarū folijs texuit, Hilariō qui ligna concidit, Seraphion qui cum suis discipulis messis tempore operam locabat, ut inde haberet quod ipsorū uictui annuo sufficeret, Archebius qui suis manibus cellas construebat quas alijs donaret, Pacomius cui cum suis monachis propositū fuit manuū labore uictum quærere, Dorotheus qui diuenditis quas texuerat sportulis, pretiū quod uictui superesset, pauperibus erogabat. Nō prauis cupiditatibus resistere, non ad perfectionē uitæ peruenire potuissent, si succisiua tempora otio contriuissent. Labore quippe corporis uegetatur intellectus, uoluptatū appetitio coercetur, superbia frangitur, uirtus retinetur, & quicquid per otiū corruptum fuerit, per laborē instauratur. Deniq; operum orationūq; uicissitudine diaboli tentamenta superantur & in proposito uitæ sanctioris in finē usq; perseueratur. Si paupertatē professus es, magis liber eris cum manuū labore uictum quæsieris, q̄ cum eleemosynā acceperis. Laboramus, inquit Paulus, manibus nostris. Et si manibus laborabat is, cui ut Christum prædicaret iniunctū fuerat, quāto

[Margin: Petrus. Paulus. | Antonius | Hilarius | Serapion | Archebius | Pacomius | Dorotheus | Labor corporis | 1. Cor. 4]

magis ei labor hic necessarius est, qui neminẽ docet, cui post dictas deo laudes otiandũ est, nisi se alicui corporis
2.Thessa.3 labori accingat. Ad Thessalonicẽses ille scribens, fatet ope ra manuũ fecisse se, neq̃ grauaret subsidia uitæ poscẽdo pro ministerio uerbi, q̃uis id liceret, uolens potius dare se
Ibidem. in exemplũ operandi uictus grã, q̃ poscendi. Et siquis nõ uult operari, inquit, nec manducet. Cumq; esset Ephesi (ut
Actu.20 Lucas refert) ad maiores natu locutus est: Argentũ & aurum aut uestẽ nullius cõcupiui sicut ipsi scitis: qm̃ ad ea q̃ opus erant mihi, & his qui mecũ sunt ministrauerũt manus istæ. Hunc ergo qui inter apostolos plus om̃ibus operæ impendit in p̃dicando & scribendo: si sequi in istis nõ potes, imitare saltẽ in manuũ exercitio ac labore. Sic enim & necessitatibus uitæ tuæ consules, & simul uanis cogitationibus facile dabis repulsam, paratiorq; ac promptior ad soluenda precũ uota redderis. Nam quẽadmodũ uarius cibus appetentiã edendi prouocat, & cœna placet in q̃ apponunt aliæ dapes diuersæq; ab illis, quæ in prandio fuerunt, ita & orationẽ gratiorẽ faciet magisq; delectabilem
Luc.12 alterius operis uicissitudo. Quod aũt ait dñs: Nolite solliciti esse animæ uestræ quid manducetis, neq; corpori uestro quid induamini: sollicitudinẽ metuendi ne uitę necessaria desint, tollit: non laborẽ adimit, ut simul quod in te est facias, & oĩm in deo spem habeas firmã atq; stabilem. Otiosi aũt uana est spes. Terra ipsa non reddet fruges, nisi araueris, sementemq; feceris. Primo homini dictũ est: In sudore uultus tui uesceris pane tuo: & tu panem parare tibi posse putas nihil agendo, uel cupidines malas uincere & sensibus imperare? Crede mihi non otium hæc omnia superat, sed labor improbus (ut poeta inquit) & duris urgens in rebus egestas. Monachum itaq; & pauperẽ & laboriosum esse oportet: pauperem, ut in deo diues sit: laboriosum, ut facilius perueniat ad quietem. Vnde dono dei sapientissi-
Prouerb.6 mus Salomon mittit te ad formicam, ut eius exemplo tibi aliquid pares, quo postea es usurus: hoc est uel uictum, ne esurias, uel in operando occupationem, ne carnis diaboliq; oppugnationibus per inertiam succumbas. Ingentem

(ut quidam ait) formicæ farris aceruum. Cum populant hyemis memores, tectoq; reponunt, It nigrum campis agmen, prædamq; per herbam Conuectant calle angusto, pars grãdia trudunt Obnixæ frumẽta humeris: pars agmina cogunt Castigantq; moras, opere omnis semita feruet. Tu ergo istas imitatus futurorum memor, præsentia bene dispone, & callem angustum ingredere, qui ducit ad uitã, non latum qui ducit ad perditionem: suppone humeros labori, ut aliorum quoq; desidiam somniculosam tuo excites exemplo. Nullam interim lassitudinem timeas: laborãtem adiuuabit dominus, & adiuuando consolabitur. Laborabant contra uentum remigando apostoli, quãdo saluatore in nauiculam ascendente cessauit turba & fluctus quieuere. Vocat quoq; eos dominus qui laborant, dicens: Venite ad me omẽs qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Hanc tu refectionem intra te senties, quoties quicquid agis, ad eũ finẽ direxeris, ut purius dño tuo seruias. Omne quodcunq; facitis, inquit apostolus, in uerbo aut in opere, omnia in nomine dñi nostri Iesu Christi facite, gratias agentes deo patri per ipsum. Facere opus & gratias agere simul iuberis, ut & manum cum Martha ministerio occupatam habeas, & mentẽ cum Maria diuini cõtemplationi intentam. Operari præterea manibus debes, non modo ut necessaria compares, uel mali tentamenta uincas: uerum etiam ut habere possis quod alijs impartias dicente aplo: Qui furabatur, iam non furetur: magis autẽ laborat manibus suis quod bonum est, ut habeat communicare ei qui indiget. Hoc idẽ suo te exẽplo hortat̃ mulier illa fortis, de qua scriptũ est: Quæsiuit lanã & linũ, & operata est consilio manuũ suarũ. deinde sequit̃. Manũ suã aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperẽ. Grãdis profecto charitas, non tam pro suaq; pro aliorum inopia laborare, & operi propterea libentius incumbere, ut colas pietatem. In fine dicit̃: Date ei de fructu manuũ suarũ, & laudent eam in portis opera eius. Ex quo discimus, q; charitatẽ sectantis labor, bonis tandẽ compenset̃ sempiternis. Verũtamẽ nequis imprudẽter supponat dorsum suũ oneri

Matth. 8

Matt. 11

Colos. 3

Ephe. 5

Prouer. 31

quod ferre non satis præualet, pensandæ uires sunt, moderateq; agendũ. Nemo iumentũ suum plus iusto onerat, & si illud uiderit sub fasce gemere, ac titubanti uestigio male incedere, demit aliquid, ut pondus eleuet, & ad mensurã oneratũ ire dimittit. Haud aliter tibi de iumento corporis tui faciendũ erit, alioquin iumẽtis quibusdam minus sapere uideberis. Camelus eñ neq; ultra solitũ procedit spatium, nec plus instituto onere recipit. Quod si maius ferente fuerit onus, necesse est ut opprimat. Inconsulta effluunt moderata aũt durant. Neq; eñ qui tulerit laborem, sed qui pertulerit, æternæ quietis beatitudinẽ consequetur.

¶ De otio inutili et infructuoso. Ca. XX.

VT aũt & corporalis & spiritalis operis laborẽ cupidius ardentiusq; subeamus, inertis otij uitium q̃ de-
Prouer. 12 testabile sit considyeremus. Arguitur stultitię qui la-
Prouer. 18 borem deuitat, dicẽte Salomone: Qui sectatur otium, stul-
Prouer. 19 tissimus est. Idem pusilli animi esse dicitur: Pigrum, inquit
Prouer. 10 deijcit timor. Somno etiam magis q̃ uigiliæ deditus est.
Prouer. 20 Pigredo, inquit, immittit saporẽ. Idem tam uirtutis q̃ rerum egens erit. Dicitur enim: Egestatẽ operata est manus remissa, Et iterum: Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æstate, & non dabitur illi. Otiosus ergo et stultus est, & meticulosus, & somnolentus, & animi fortunæ q; bonorũ egens atq; inopiosus. Nihil tamẽ in se peius ha-
Eccle, 33 bet otium, q̃ q; pateat concupiscentijs. Vnde dicitur: In desyderijs est om̃is otiosus. Et rursum: Multam malitiam docuit otiositas. Cum aũt otiosus malitiam didicerit, flagitijsq; sese onerauerit, iacet in illis, & torpore uictus uix unquã de resurgendo cogitat. Nam si quando ad se rediens culpam agnoscat, impossibile sibi uidetur, ut ab ea desistat
Tren, 3 Et interdũ ipse de sua pigritudine conqueritur, intra se cũ propheta dicens: Circumædificauit aduersum me, ut non egrediar, aggrauauit compedẽ meũ. Sed cum liberum sit non peccare, nihil prodest difficultatẽ a peccato cessandi prætendere. Et quoniã animæ otio marcescentis ista imbe-
Tren, 1 cillitas est, non naturæ. Viderunt eam hostes (ut in Hieremia est scriptũ) & deriserunt sabbata eius; hoc est, infructu

osam quietem eius dæmones intuentes lætati sunt: eo ꝙ illam ignauiter torpescentẽ ad quæcꝫ turpia facile se pertra cturos, quasi piscem hamo sperarent, donec ad interitum usꝫ deducerent. In hunc em̃ interitũ corruit & Sodoma, de qua dicitur: Hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, su perbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius. Quod si nõ abundas, sed inopia premeris, & tamẽ otio in dulges, non es a periculo perditionis liber, quandoquidẽ nõ solum abundantia & saturitas euerterit Sodomam, sed etiam otium: immo tanto nequius otiatur pauper ꝙ̃ diues quanto minus habet causam otiandi. Diues nempe cum otiosus fuerit, uoluptatibus luxuriæcꝫ operam dabit. Pauperi aũt necesse erit, furto ac rapinis quærere unde uiuat, et in alios grassari, ne ipse fame pereat. Longe itacꝫ periculosior est otiositas egentis ꝙ̃ abundantis. Quid præterea dicam? Frustra illi natura manus dedit, qui nihil agendo cõ terit ætatem: ꝙ si necessariæ forent ad applicanda tantummodo ori alimenta, etiam pecudibus datæ fuissent. Operari manibus hoīs propriũ est. Qui ergo manus suas ad aliquid honesti faciendũ non extendit, pecudi certe similior est ꝙ̃ homini, aut etiam pecude deterior. Mutum em̃ animal in multos usus utile est, homo uero otiosus nulli prodest, sibi aũt etiam nocet plurimũ: ut ex his quæ dicta sunt satis constat. Idcirco sane et ab hoībus male audit, & a deo reprobatur. Alij eum statuam lapideam appellant, alij inertem asellum, alij fatuam anũ aut nihili hoīem: atcꝫ hunc in modũ petulantibus cauillantiũ uocibus taxatur, illuditur, lacessitur, probro contemptuicꝫ habetur. Leuius tamen hoc ei ab hominibus ferendũ esset, nisi etiam ab illo qui supra hoīes est damnaret. Lex uetat eunuchum intrare in ecclesiam dñi. Quisnam iste eunuchus est, nisi otiosus, de ꝗ nulla proles oritur uirtutũ? Non potest eunuchus generare necꝫ languori ac socordiæ deditus aliquid boni facere. Re pellitur itacꝫ ab ecclesia, ut cœtu fideliũ indignus. Non est em̃ de illo eunuchoꝵ genere, qui se castrauerunt propter re gnum cœloꝵ. Valde quippe diuersum est, castitatem deo uouere, & sterilitatẽ boni operis torpescere: quod nõ deo,

Ezech. 16

Deut. 23

Matth.25 sed diabolo seruire est. Hic est ille qui talentū ad negotian dum acceptū abscondit in terra: & cum nullū quæstū fece rit, eijci iubetur in tenebras exteriores, quarū horrorē fletus auget & dentiū stridor. Hic est, quem neq; frigidum neq; calidum, sed tepidū tantū Apocalypsis appellat. Cui uideli
Apoca.3 cet satis uidetur, si peccata cauerit, q̄uis boni nihil operet. Sed dum in isto tepiditatis proposito insipienter perseuerat, nauseam facit dño dicenti: Incipiam te euomere de ore meo. Præcepit enim dñs non solum discedere a malo, sed etiam facere bonum. Quod si bonum non feceris, licet a malis abstineas, non es executus quod iuberis. Nolle autē obedire deo, malum est: tempus etiam ad bene agendum datum sine fructu elabi sinere, malum est. Non potest igitur fieri ut otiosus mali omnino expers sit, cum etiā ipsum otium malum sit. Merito itaq; & ab ecclesia propellitur, & ab ore dñi ueluti mucidus panis expuitur, atq; ad tenebras relegatur, ut semper patiatur malū, qui nunq̄ facere
Matth.3 uoluit bonum. Omnis enim arbor quæ non facit fructum
Mar.11 bonū, excidetur & in ignem mittetur. Ficus etiam habēs
Luc.13 folia, sed non & fructum a dño, maledicitur & arescit. Illam quoq; ficum dominus uineæ succidi iubebat, ne terram occuparet, in qua iam per triennium fructum non uiderat: sed ad preces cultoris uineæ uolentis arborem ipam circumfodere stercoraq; apponere, quarto etiam anno expectauit, ut fructum faciat. Expectat utiq; clemētissimus dominus ab otioso boni operis fructum in pueritia, expectat in iuuentute, expectat in ætate uirili, deniq; ecclesiæ præpositi alicuius uerbis exoratus expectat usq; in senectam: ut ille tandem eiusdem præpositi uel increpatione impulsus, uel præceptis eruditus, ab ignauia mollitieq; animi ad studiū honesti laboris excitetur et exurgat. Quod si ne tunc quidem desidiam infructuosam reliquerit, quid aliud restat, nisi ut demittatur damnationis iustę securi succidendus? Ne igitur tibi placeas otiose, q̄ nihil boni agēs adhuc non plecteris, dilatio pœnæ est istud, non uitij impunitas. Quanto diutius otiatus fueris, si te saltem in fine
Psal.136 non correxeris, tanto acrius punieris. In salicibus infructu

ofis, in medio Babylonis, quæ est mentis in delitijs perditæ confusio, suspendisti organa sensuum tuorum, turpi uoluptati deditus, & ad flagitia indies magis declinans. Quousque abutere patientia dñi emendationẽ tuam expectantis? Non uides, non animũ aduertis, quàm cito transeant dies & labantur anni, quàm unaquæque hora non ita uitæ longioris ut præsentis mortis certa sit? Nullus est enim temporis punctus, quo non arctantur uitæ nostræ spatia, & quo mors nobis nõ propior sit. Quid ergo moraris? quid procrastinas? Rumpe tandem somnolentiã istam & expergiscere, ac tã supinæ oscitationis tarditatem recte factorum solli. itudine discutere festina, antequam rationẽ uillicationis tuæ reddere cogaris. Vel si usque adeo totus obstupuisti, ut uirtutis operibus te parem fore diffidas, uoto saltem aut lingua pete languori remedium, aridamque ostentans manũ ad dominũ suppliciter accede: & ipse postquàm te pigritiæ tuæ pœnitere conspexerit, dicet tibi: Surge in medium, extẽde manum tuam. Tunc tu ope adiutus diuina, protinus exurges qui hactenus iacueras, & in medium stabis in quo locus uirtutis est. Nam extrema uitiosa sunt, dexteramque diu cõtractam extendere incipies, ut opereris bonum. Atque itaque qui tua culpa inutilis otij languorem patiebare, diuinę gratiæ curatione saluus euades. Luc. 6

¶ De humilitatis uirtute. Caput. XXI.

PОrro quoniam ad acquirendã diuinę benignitatis gratiam opus est humilitatis uirtute, tempestiuũ uidetur, ut nunc de ipsa dissseramus. Dñs enim qui in altis habitat (ut in psalmo dicitur) humilia respicit in cœlo & in terra. Superbis resistit, humilibus autem dat gratiã. Et in alio psalmo: Excelsus, inquit dñs, humilia respicit, alta autẽ a longe cognoscit. Longe est enim ab eo qui inflatur, qui fastũ fouet, seque super alios erigit: & quanto magis insolescit, tanto longius a deo recedit, ad quem nõ est nobis accessus nisi per humilitatẽ, iuxta illud: Suscipiẽs mãsuetos dñs, humilians autem peccatores usque ad terrã. Quod & Salomõ ĩ prouerbijs cõfirmat, dicẽs: Ipse deludet illusores, & mãsuetis dabit gratiã. & Esaias propheta; Deus, inquit, in sancto

Psal. 112
Psal. 137
Psal. 46
Prouerb. 3
Esa. 57

non sum dignus ut intres sub tectū meū: & eadē hora qua
sic humiliatus est, quod petierat, impetrauit. Neq; em̄ fru Eccle.35
stra scriptum est: Oratio humiliantis se, nubes penetrabit.
Chananæa mulier iā repulsam passa, iā in canū cōparatiōe
contēpta, qa ab humilitate non recessit, meruit tandē exau
diri. Filius prodigus cōsumpto patrimonio ad patrē cū hu Matt.15
militate reuersus inuenit ueniā. Peccaui, inqt, i cœlo & co Luc.15
ram te, iam non sum dignus uocari filius tuus: atq; ita hu-
miliatus amplexum meruit patris, osculū, indumēta, an-
nulum, cōuiuium. Quod ergo luxuria exhauserat, humili- Luc.18
tas reparauit. Publicanus pectus pcutit, consciusq; delicto
rum oculos in cœlum non audet attollere, & iustior redit
pharisæo, q ieiunabat, q decimas soluebat, qui bona mul
ta faciebat. Illius em̄ peccata deleuit humilitas, huius meri
ta corrupit mētis elatio. Non sum sicut cæteri hoīes, inqt,
& qui se cæteris præferre non dubitauit, publicano etiam
postponendus iudicatur.

De exaltatione humilium in lege. Ca. XXII

NOn solum aūt quæ poposcerint humiles cōsequun Gn̄.18
tur, sed etiam mirabilium operum gratia donanť,
& post hæc præmia beatitudinis æternæ cumula-
tius capiunt. Abraam puluerem & cinerem se esse dixit lo Abraam
quens cū deo: benediciturq; ei, & semini eius. Iacob sub-
mittit se fratri Esau, atq; illum dominum suum uocat, per Geñ.32
nuncios ab eo captat beneuolentiam, mittit munera, ut le-
niat iratum: & post hæc gloriatur, dicens: Vidi dominum Iacob
facie ad faciem, & salua facta est anima mea: & tamē ad-
huc submissius agit. Obuiam em̄ factus fratri, septies pro Geñ.33
nus in terram adorat, donec proxime accederet. Atq; hac
tanta subiectiōe ab indignato fratre extorsit pietatē: ita ut
ille quem pdere decreuerat, in eius collum ruēs ipsum am-
plexareť oscularetur q; dulcius q̄ dici queat, & fraterna te-
neritudine superatus fleret. Vnde rursum benedictionem Exod.3
accipit a domino, & indiť ei nomen Israel, id est, uir uidēs
deum. Deū ergo uidere mereť, qui se propter deum homi
nibus humiliat atq; submittit. Loquēte dn̄o de rubo corru
it Moyses in faciē, & cū mittereť ad Pharaonē, educēdiq; Moyses

de ægypto populi dux constitueretur, indignum se fatebať eo munere, atq; id inire recusabat: pro illis etiam a quibus passus fuerat iniuriam, suppliciter deum deprecatus est Quas ob res meruit fieri populi Israelitici liberator de ęgyptiaca seruitute, legisq; diuinæ lator, & multorꝫ mirabiliū
Num.11 autor, atq; alijs præferri dei iudicio dicentis: Siquis fuerit inter uos propheta domini in uisione apparebo ei, uel per somnium loquar ad illum. At non talis seruus meus Moyses, qui in omni domo mea fidelissimus est. Ore eñ ad os loquar ei, palam & non per enygmata & figuras deum uiEccli.45 det. Hinc est illud in ecclesiastico scriptū: Dilectus deo & hoibus Moyses. Et post pauca: In fide, inqt, & lenitate ip-
Dauid sius sanctū fecit illū, & elegit eum ex omni carne. Dauid quoq; mansuetus & mitis uel si mauis dicere humilis, psecutionē Saulus odiumq; capitale maluit uitare fugiēdo q̃ uindicando: cū illū semel atq; iterꝫ occidere potuisset, noluit. Ab inimicis profligatū & interemptū fleuit. Ideoq; dignus iudicatus est, q ei succederet in regno. Absalonis etiā filij necē lachrymis & lametationibus prosecutus est, in eo bello interempti, quo ille nitebať patri regnum eripere. Qua quidem pietate Dauid, uel patientia, uel humilitate, quodcunq; horꝫ dixeris, recte dictum erit: promeruit ad decrepitam usq; ætatem regnare, inimicorꝫ uictor, & ipse inuictus, omniumq; regū Iudeæ deo charissimus. Vnde futuræ beatitudinis spe plenus: Placebo, inquit, do-
Psal.114 mino in regione uiuorꝫ. Credidi propter q̃d locutus sum,
Psal.115 ego autem humiliatus sum nimis. Quanto maiora sperat, tanto magis humiliatur. Non enim euehit mortales ad cœ-
Iob. lum superbia, sed humilitas. Iob patientissimus cum fortunæ simul & corporis bona amisisset, ad extremā redactus miseriam, humilitatis uirtutem non amisit. Folium se q̃d uento rapitur & stipulam siccam uocat, dum dominum alloquiť, & tot tantisq; calamitatibus affectus nihil stultū locutus est. Post hæc sibi restitutus duplicia recepisse diciť, ut quantum se humiliauerat, tantum exaltatum, uel duplo magis intelligas. Duos quinquagenarios ab Ochozia regē missos, ut Heliam prophetam comprehenderent, ignis

de cœlo lapsus absumpsit: tertium humilitas reddidit tutum. Flexis coram Helia genibus ueniam precatus uitę periculum euasit. Superbi ergo prouocant iram dei, humiles autem prouocatam placant. Amos pastor quia mitis mansuetiq́ ingenij fuerat, spiru sancto repletus, prædixit Samariç mala futura, & prophetis meruit annumerari. At etiam prophetali dignitate præditus non insolescit, sed magis humiliat. Nō sum propheta, inqt, nec prophetæ filius, sed armentarius uellicans sycomoros, & dominus misit me prophetare ad Israel. Dum exaggerat domini beneficium, suę conditionis confitetur obscuritatem, de armētario factus propheta: si dissimulasset, & ingratus quidem haberetur, & humilis parum. Quid multa? sic habe, neminem in uirtutibus profecisse, neminem sanctum uel deo charum fuisse, cui defuit uirtus humilitatis. Fundamentum custosq́ uirtutum, & de terra ad cœlum ascendendi uia est humilitas. Per hanc omēs prorsus ingressi sunt, q nunc in supnis sedibus habitant, facti domestici dei ciuesq́ sanctoꝝ. 4. Reg. 1 Amos Amos. 7

De exaltatione humilium in euangelio. Capitulum XXIII.

NE tamen nouoꝝ exempla omnino pterijsse uidear Ioannis baptistæ Petriq́ & Pauli apostoloꝝ humilitatem in medium proponā: de his em̄ dissertius expressum in scripturis comperio. Ioannes interrogatus quis esset, negauit se esse Christum, malēs ueritate submitti, q̄ efferri mendacio, & neq́ Heliā atq́ prophetā se esse asseruit dum humiliatur: proinde Christi testimonio extollitur q uidelicet in spiritu Heliæ uenisset, q plusquā propheta esset, q deniq́ inter natos mulierum nemo illo maior surrexisset. Ille tamen modis omnibus deijcere se et humiliare non destitit, cum de Christo diceret: Ipse est qui post me uenit, qui ante me factus est, cuius ego non sum dignus, ut soluā corrigiam calciamēti. Petrus piscator erat & in Christū credens indignum se eius cōsortio iudicauit: Exi a me, inquit, dn̄e: quia ego homo pctōr sum. Ob hoc ad apostolatū uocari meruit, ut q retibus pisces capiebat, Iohan. bap. Ioan. 1 Petrus Luc. 5

Iohan.13 prædicatione ueritatis hoīes caperet. Solus nō sinebat sibi a dn̄o lauari pedes, postq̄ aūt se cū illo partē non habiturū nisi lauaret intellexit: nō solum, inqt, pedes, sed & manus & caput: prima uox humilitatis fuit, secunda charitatis. A
Mat.16 quo nolebat lauari, ab eo separari ptimuit. Porro qm̄ et hu
Paulus miliabat plurimum, & uehemētius q̄ cæteri diligebat, dedit ei dominus claues regni, & principem constituit apostolorum. Paulus de uase iræ uas factus est electionis, quantum antea furore aduersus Christum intumuerat, tantum
1.Cor.15 deinde propter Christum humilitate se deiecit. Ego, inqt, sum minimus apostolorum, qui non sum dignus uocari apostolus, quoniā psecutus sum ecclesiam dei: gratia aūt dei sum id quod sum, & gratia eius in me uacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laboraui. Ac ne laboris lau
Ephe.3 dem sibi tribuere uideretur subdit: Non ego autem, sed gra
Act.14 tia dei mecum. Alibi etiam omnium infimum se fatetur, dicens: Mihi enim omnium sanctorum minimo data est gratia hæc, in gētibus euāgelizare inuestigabiles diuitias Christi. Dum Lystris cum Barnaba prædicationis officio fungerēt, dij crediti, diuinū sibi exhiberi honorē usq̄adeo respuerunt, ut scissis uestibus mortales se esse clamarēt, & ob hoc qdē missos, ut falsorū deorū cultoribus ueri dei notitiā insinuēt, salutiq̄ eorū qui credituri sunt consulant. Et hi sane de qbus locuti sumus, cæteriq̄ eiusdē ordinis hoīes, si nosse uis, ad quantam gloriam in cœlo exaltati sint: considera qualem dum in terra uiuerēt, gratiā acceperint. Cæcos illuminare, leprosos mundare, mortuos uiuificare nulla possunt medicamenta, isti potuerunt. Si magna gratia hæc, haud dubium, quin etiam magna quæ gratiam secuta est merces fuerit. Quanto igitur humiliores deo seruiendo erimus, tanto gloriam celsiorem consequemur. Cæterū cum multos hoc loco breuitatis causa præterierim, quorū exemplis uti magnifice poteram, Mariam tamen dei matrem, eiusq̄ filium saluatorem nostrum silentio prætermittere nullo modo possum. Hæc fabro desponsata fuerat, in turba pauperum incognita latebat: intantum autem humilitate placuit, ut a deo electa sit, quæ dei filium generaret

Vnde ipsa gloriatur dicens: Magnificat anima mea dominum: & exultauit spiritus meus in deo salutari meo: quia respexit humilitatem ancillę suę, ecce enim ex hoc beatam me dicēt omnes generationes: quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen eius. Quid enim maius uirgini conferri potuit, q̃ ut creatorem suum pariat, q̃ ut domini sui mater sit: & hoc quidem non uiolata uirginitate, sed sanctificata: ut purius niteat in fœcunda, q̃ nitebat in sterili. Luc.1

De humilitate Christi. Ca. XXIIII.

DEi uero filius factus est hominis filius. Verbum caro factum est, et habitauit in nobis. Quid deinde? & uidimus, inquit, gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a patre, plenum gratiæ & ueritatis. Qui eius gloriæ consors esse desyderas, eius humilitatis prius te sociū ac participem exhibeas oportet. Non est discipulus supra magistrum, neq; seruus domino suo maior, ut exaltari uelit sicut dominus, & humiliari nolit sicut seruus. Hunc aūt omnium autorem, omnium saluandorū doctorē ac redēptorem, Paulus Philippēsibus in exēplum proponens ait: Hoc sentite in uobis, quod & in Christo Iesu, q cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualē deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiēs: in similitudinem hoim factus, & habitu inuētus ut homo humiliauit semetipsum, factus obediens usq; ad mortem, mortem aūt crucis. Audisti humilitatem, attēde gloriam. Propter quod, inquit, & deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est sup omne nomē: ut in nomine Iesu omē genu flectat, cœlestium, terrestriū & infernorū, & omnis lingua confiteatur, quia dn̄s Iesus Christus in gloria est dei patris. Neq; humilius diuinitas inclinare se potuit, q̃ ut hominē assumeret, seq; hominū potestati submitteret, ad flagella & mortē per ludibria sustinendam: neq; sublimius attolli quit humanitas, q̃ ut diuinitati unita, unus Christus & deus esset & homo, sedēs ad dexteram patris, a spiritibus angelicis omniumq; sanctorum cœtu uenerandus mortuos & uiuos iudicaturus in eadē humanitate, in qua

Iesus Chr[istus] Iohān.1 Phil.2 Phil.2

i oibus patiētes i oib9 mites et mā∫ueti: nulli malū pro ma lo reddētes, paruo contēti, in laboribus a∫∫idui, ∫eruire ma gis q̃ præe∫∫e cupientes: nunq̃ captemus hoīm gloriam, ∫ed ∫emp dei laudem, & proximoꝝ profectum. Parati ∫imus omnia ∫upplicia, om̄e mortis genus perpeti prius q̃ deo peccare. Per hanc humilitatē aditū nobis parabimus in cœlum, & gaudijs perfrui merebimur ∫empiternis, participes facti gloriæ domini no∫tri, cuius humilitatem in terra fuerimus imitati,

¶ De humilitate vitio∫a. Ca. XXV.

SCiendum tamen, e∫∫e alias qua∫dam humilitates, ex qbus aliæ qdem nihil ad hanc pertinent, de qua locuti ∫umus: alię uero ip∫am reddunt uitio∫am. Quid em̄ ad uirtutē illa humilitas, qua ob∫curo loco natos de∫ignamus humiles appellando demi∫∫i generis in plæbe uulgaria uiros, uel illa quam etiam rebus inanimatis in∫en∫ibilibu∫q; damus? nam et locum humilem dicimus, q pre∫∫ior iacet inter eminentes atq; demi∫∫ior, & humilem arborē, quæ non multū ab humo erecta ∫it. Sunt & alia duo humilitatis genera in ∫cripturis ob∫eruata: alterꝝ cum quis alioꝝ iniqtate opprimitur affligiturq;, iuxta illud: Populum tuū domine humiliauerunt, & hæreditatē tuam uexauerūt: alterꝝ cū quis ob ∫uā culpā pœnis aut calamitate aliqua grauat̄, ∫ecūdū illud: Propter iniu∫titias em̄ ∫uas humiliati ∫unt. Vtrūq; hoc in inuitū fit atq; nolentē, uirtutis aūt humilitas uoluntaria e∫t: proinde etiā illā quæ uitij e∫t uolūtariā e∫∫e cō∫tat. Illa itaq; nō uirtutis, ∫ed neqtię malignitati∫q; erit humilitas, cū quis ea de cau∫a præ ∫e feret humilitatē, ∫iue ut inter ∫anctos ponendus uideatur, ∫iue ut facilius eleemo∫ynā eliciat & lucret̄. Tales erant, quos in euangelio taxauit dn̄s dicens: Væ uobis ∫cribæ & phari∫æi hypocritæ, q mundatis q̃d foris e∫t calicis & parap∫idis, intus aūt pleni e∫tis rapina & immunditia. Exterius qppe cilitio ∫e tegūt, nudis pedibus ambulāt, horridi, inculti, ∫qualētes, illuuio∫i inter loquēdū ∫u∫pirāt, ingemi∫cūt, fatēt̄ ∫e e∫∫e pc̄tōres, crebro ad orādū procūbūt, ∫ed intus ul'ianis gl'ię cupidie flagrāt, uel q̃rēdę pecuniæ cura ∫ollicitāt̄, ∫epulchris dealbatis

Psal. 93 (beside "iniqtate opprimitur…")
Psal. 106 (beside "uat̄, ∫ecūdū illud…")
Matt. 23 (beside "uit dn̄s dicens…")

similes: foris qdem mūdi puriq;, sed intus pleni sordibus atq; spurcitia. Perniciosa est ergo humilitas, fingere quod non es, & esse qd non debes. Nam licet callida simulatiōe falli possint homines, deus tamē nunq; fallit: omnia nuda & apta sunt oculis eius, ipse cordis & renū scrutator, unicuiq; reddet iuxta opa eius, quæ tunc qdem iudicāda exponentur, cum nihil erit occultū q̄d non sciat, neq; abscon ditū quod nō reueleť. Quid ergo proderit, humilē, sanctū, mansuetum ab hoībus fuisse iudicatum, cū etiam hoībus manifestū erit, qualis reuera fueris? Neq; eīn ex p̄teritis aliorum rumoribus, sed ex consciētia tua præsenti iudicaberis. Cęterū uerę quoq; ac sanctę humilitatis ualde studiosis cauendū erit, ne forte humilitatem putent eos qbus propositi sunt, non corripere si deliquerint, non castigare si p̄seuerarint: negligētia est istud non humilitas, & charitatis quā proximo debes obliuio. Debes enim curare, ut eos q tibi commissi sunt efficias meliores, docēdo, sollicitando, increpando, puniendo: quod si per ignauiā teneritudinēue, animi omiseris, non mitis, neq; mansuetus, neq; humilis, sed econtrario inhumanus & a charitate alienus fuisse argueris, creditiq; tibi gregis non pastor, sed desertor. Quæris

Matt. 20 fortasse cur ergo p̄cipiat dn̄s: Qui maior ē uestrū, fiat sicut minor: & q præcessor est, sicut ministrator? Non hoc dicit ut peccantes non arguas, quos & ipse flagello de tēplo expulit, sed ut in laboribus opereq; seruili cum ipsis qbus p̄ſides communices, & in spiritalibus negocijs grauiora onera tuis q̄ aliorū humeris imponas, necessitatibusq; domesticorū tuorum pro uiribus prospicias, & tanq; filijs ministres, indulgentissimiq; patris fungaris officio, nihil prætermittendo quod uel ad humilitatem ptinere uidebiť, uel ad charitatē. Definiamus igitur uitiosam fore humilitatē quæ charitati alijsq; uirtutibus non fuerit copulata. Nam neq; libidinosis proderit hūilitas, neq; gulæ uētriq; seruiētibus, neq; alij alicui flagitio subnixis. Prima humilitas

Humilitatis ordo esse debet deo obedire, deinde præpositorum iussa exequi, postremo facilem se oīnibus pręstare, neminē offendere, & pati potius iniuriā q̄ inferre: nihil terrenū appętere,

sed cœlestium desyderio semper inhærere. Quicunq; ita se humiliauerit, exaltabitur, & una cum illis quos in exemplum proposuimus, gaudebit in æternū gloriosus. In psalmo enim dicitur: Iuxta est dominus his qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabit. Et in euangelio: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Et in alio psalmo: Mansueti hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Possidebunt ergo humiles terrā, non hanc erumnarū & inquietudinis plenam, sed illam in qua iugis tranquillitas & pax est perennis, quæ etiam terra uiuentium dicitur, iuxta illud: Credo uidere bona domini in terra uiuentium. Humiliemur igitur (ut Petrus apostolus præcipit) sub potenti manu dei, ut nos exaltet in tempore uisitationis. Nihil est uera humilitate præstantius, nihil trāquillius, & a perturbationibus animi magis remotū. Humilitas patiens est, benigna est, nec contempta irascitur, nec laudata se extollit, nec aduersis concutitur, nec prosperis delinitur, in utraq; fortuna æquabilis perseuerat. Vulgi quidem opinione despicitur, sed sapientissimi cuiusq; iudicio commendatur, summiq; dei benignitate ad cœleste regnum sustollitur & coronatur. Expediens nunc uidetur, ut de contrario humilitati uitio, superbia differamus. Nā uirtutem ardentius amplectemur, cum nequitię turpitudinem magis plene cognouerimus. Libri Sexti finis.

Psal. 33
Matth. 5
Psal. 36
Psal. 26
1. Pe. 5

EVANGELISTARII MARCI MARVLI LIBER

Septimus, sub Charitatis titulo, de uitio Superbiæ, de uirtutibus obedientiæ ac patientiæ, earumq; oppositis uitijs. Item de uitio iræ ac linguæ, edisserens.

De superbiæ uitio. Caput. I.

Eccle. 10

Vare scriptum est, Initium omis peccati est superbia, nisi quia oĩe peccatũ, a uolũtate diuina nostræ uolũtatis auersio est: ut faciat seruus quod uetat dñs, uel facere nolit quod ille iussit. Hoc autem propriũ superbor℞ esse negari nõ potest. Quamuis igitur uariç sint peccati species, una tamẽ oĩm mr̃ est superbia: ita ut cũ ipsis peccatis quç genuit, simul uiuat, simul moriat̃. Nemo quippe desinit esse superbus, nisi cũ desierit esse peccator. Peccata tamẽ quç plus in se superbiæ haberit, hæc sunt: Sui confidentia, inanis gloriç appetitio, alior℞ contemptus, de se iactatio ostentatioq́; neminẽ pati sibi superiorẽ, & ne æqualibus quidẽ facilem se præstare. Præterea gestus habitusq́ corporis immodestus, proterua atq́ aspera uerbor℞ prolatio, temerariaq́ confidentia actionũ, erecta ceruix, contumax aspectus, lentus tardusq́ incessus, & uecordiã potius q̃ grauitatẽ præ se ferens uultus. Verũtamẽ quo magis arroganter coram hoĩbus sese cõposuerint superbi, eo minoris existimatiõis apud deũ erunt, dicente Esaia propheta: Dixit dñs deus, pro eo ꝙ eleuatæ sunt filiæ sion, & ambulauerũt extento collo, & nutibus oculor℞ ibant, & plaudebant & ambulabant, & pedibus suis cõposito gradu incedebant, decaluabit dñs uertices filiar℞ sion, & dñs crinem earũ nudabit, & pro ornatu erit ignominia. Nihil em̃ secum feret superbus, cum hinc decesserit, omni pompa rũ suar℞ ornatu fastuq́ decaluabitur nudus ad inferos descendet, inglorius, contẽptibilis, despectus: tanto alijs magis infimus, quanto sibi uidebatur sublimior. Hoc etiam per Sophoniã minatur dñs, dicens: Visitabo omnem qui arrogãter ingreditur super limen: hoc est, siue priuatas ædes siue dei templũ cum superbia ingredientẽ uisitabo iusta ul tione atq́ uindicta. Sunt em̃ quibus non est satis in foro,

Esa. 3

Soph. 1

in campis, in hoim frequentia supinos elatosq; incedere, sed etiã domũ dñi ingressi cum maxime se submittere deberent ante altare cœlestis regis, eundẽ uultũ seruant, eandem supcilij elationẽ, quasi iam ei æquales, cuius nõ multo post iudiciũ uelint nolint subituri sunt: & tunc demũ fiet, quod ad deũ psalmista ait: Oculos superborũ humiliabis. Nihil eñ oculi iam ad inferos damnatorũ quod eos delectet uidere poterunt, sed cuncta tristia & acerba miseri illi & cernere & pati cõpellenẽ: quiq; se olim supra homines esse arbitrabanẽ, sub immundorũ spirituũ potestate erunt. Quod quidẽ metuẽs Iesus Sirachi filius orabat, dicens: Dñe pater & deus uitæ meæ extollentiã oculorũ meorum ne dederis mihi: hoc est, ne permittas, ut me superet superbia, & me aliquid esse credã, supra id quod sum. Psal. 17 Eccle. 23

¶ Quanta mala pariat superbia Ca. II.

SCriptũ est prçterea: Vbi fuerit superbia, ibi erit & cõtumelia. Necesse est igiẽ ut elati superbia toruoq; aspectu hoies, prorumpant in contumeliã & probra & cõuitium. Sicut eñ nubilosa ac tristis cœli facies raro cum silentio soluitur, ciet tonitrua, cogit micare fulgura, fulmina cum fragore decidere, terramq; imbribus repente inundare: ita uentosæ superbiæ tumor, nisi ratione coerceaẽ, irarũ austros proflabit, & obuium quęq; maledictis, petulanter lacesset. Vnde alibi dicitur: Inter superbos semper sunt iurgia. Intantum quidem superbi iurgijs assuescunt, ut ipsa iurgia superbiam appellet psalmista, dicens: Os eorum locutum est superbiam. Superbi erant Iudæi, ideo neq; contra deum murmurare timuerunt, nec Moysi & Aaroni cõtumaciter insultare. Roboamum Salomonis filium ad cõtumeliæ uerba regalis impulit dignitas, & populo poscenti aliquod pensionum leuamen, addã respondit super iugum uestrum: pater meus cæcidit uos flagellis, ego cædã scorpionibus. Tantum hac animi elatione profecit, ut duodecim tribuum rex, mox duarum tantummodo fieret, reliquis ab eo secedentibus. Nemo enim superbo domino libenter seruit Nemo etiam impune aduersus deum superbit. Etenim Senacherib rex Assyriorum captis aliquot Prouer. 11. Prouer. 13. Psal. 16 Roboam 3. Reg. 12 Senacherib

Iudææ oppidis Hierosolymã obsidione premere cœpit, blasphemias in deũ Israel dixit, seq; dijs potentiorẽ asseruit. Ex quo hierosolymarum rex Ezechias perterritus, deposita regali purpura saccũ induit, & supplex dñm orauit. Præ

4. Reg. 19. ualuerunt preces humiliantis se aduersus furorẽ impotentiamq; superbi. Angelus dñi maiore parte Assyrij exercitus prostrata, regẽ cum reliquis Niniuen redire coegit Quo ille perueniens filiorum suorum manu interemptus occubuit. Hinc plane satis patet, q̃ fragiles, q̃ nullæ sint humanæ uires si cum deo contẽderint. Ad hæc superbus post iurgia illos cum quibus iurgatus est, re atq; opere lædere affectat, ut uim roburq; suũ ostentet, seq; ex illis esse probet, de qbus

Amos. 2 Amos propheta ait: Conterunt super puluerẽ terræ capita

Sedechias pauperum, & uiam humiliũ declinant. Sedechias quoq; fili

3. Reg. 22. us Chanaã uolens uideri propheta, cũ prospera regi Samariæ Achabo prædixisset, Micheæ contraria, quę & euenerũt prophetanti colaphũ infregit, dicens: Me ne ergo dimisit spũs dñi, & locutus est tibi? Vir arrogans igitur & inani gloria tumens, dum persuadere nititur se esse quod nõ est, siquis contradixerit, impatiens iræ, ne manibus quidem tẽperat, nihilq; pẽsi habet meliores se atq; honorabiliores

Ioab. afficere iniuria. Ioab Dauitici exercitus ductor, nõ potuit

2. Reg. 20 pati præfecturæ honorẽ laudemq; militiæ cũ alijs partiri, & Amasam collegã suũ amice alloquẽs incautũ interemit Nullo itaq; scelere abstinet superbia, nec rapinis, nec cædibus parcit, dum supra omes eminere atq; excellere appetit

Abacuc. 2 Aduersus hanc per os Abacuc prophetæ spũssanctus clamat: Væ qui congregat auaritiam malã domui suæ, ut sit in excelso nidus eius. Ad superbię aũt uitium alios uirium confidentia stimulat, alios rerum prosperitas hortatur, alijs audaciam longus peccandi usus præstat, qui retuso iam cõscientiæ aculeo delictorum assiduitate, neq; hoim pudore ne

Abd. 1 q; ullo dei metu cohibentur. In Abdia propheta Idumæã increpat dñs & ait: Valde superbia cordis tui extulit te habitantem in scissuris petræ, exaltantẽ solium tuũ, qui dicis in corde tuo: quis detrahet me in terrã? Et qm̃ supra q̃ decuit efferebatur Idumæus, consequenter dicitur ei: Si exaltatus

ueris ut aquila, & si inter sydera posueris nidum tuũ, inde te detraham dicit dñs Vt qui se oĩm fortissimũ credidit omniũ imbecillimus euadat:& de illo quoq; dicatur: Arcus fortium superatus est,& infirmi accincti sunt robore. 1. Reg. 2

Quod autem & superbi humilientur,& humiles exaltentur. Benedab quoq; Syriç rex nobis exemplo est: qui Samariam cum innumera militum multitudine inuadẽs glo- Benedab
riabatur q̃ puluis Samariæ non sufficeret pusillis populi, qui ipsum secutus fuerat. Deo autem arrogantiam eius ul ciscente, egressus rex Achab tantum cum septem milibus uirorum,& ducentis trigintaduobus fudit fugauitq; eũ, qui iam in manibus uictoriam se gerere credebat. In sequẽti anno Israelitarum parua manus centum milia Syrorum 3. Reg. 20
in prælio conciderunt, reliquos fuga elapsos in oppido Aphec murus ruina oppressit. Benedab captus, qui sibi insuperabilis uidebatur, pro uita supplicauit. Niniuen etiam Niniue
Assyriorũ Metropolim, cui dñs pœnitenti & humiliatæ pepercerat: postremo tamẽ insolenter elatam repenti ruina concidere permisit. Ideo illi per Sophoniã superbiæ crimẽ obijcitur dicentẽ: Hæc est ciuitas gloriosa, habitans in confidentia, quæ dicebat in corde suo: ego sum, & extra me nõ est alia amplius; quõ facta est in desertũ, cubile bestiçe omnis qui transit per eam, sibilabit & mouebit manum: quasi dolens eam quæ fuerat iam non esse. sicut & psalmista ait: Vidi impium superexaltatum ut cedros lybani, trãsiui & ecce non erat. Psal. 36

¶ In illos qui sanctitatis ostentatione alios carpũt. Caput. III.

SVnt qui de morũ sanctitate sibi plaudẽtes aliorũ uitã carpunt, ut illis quos improbant, meliores uideantur Talibus in Esaia minatur dñs, dicẽs: Qui dicunt recede a me, non appropinques mihi, quia immundus es, isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die, ecce scriptũ est coram me. Qui se igitur q̃uis bonus suo ore extollit, dei damnabitur iudicio, saluatore in euangelio dicẽte Vos estis qui iustificastis uos, coram hominibus, deus autem nouit corda uestra; quia quod hoibus altum est, abo- Esa. 65 Luc. 16

minatio ẽ apud deũ. Huiusce rei nobis pharisęi q̃q; propo
Luc. 18 nitur exemplũ, q templũ ingressus dũ se iustificat, & pub-
licanũ iuxta orantẽ accusat, publicano ipso nequior de tem
plo exijt. Modicũ itaq; arrogãtiæ fermentũ, totã corrũpit
massam uirtutũ: & siquid boni supædificaṫ, corruit. Quid
Prouer. 15. est em̃ quod Salomõ in prouerbijs ait: Domos supboꝝ de-
molit̃ dñs: nisi q̃a supbi licet ope interdũ nõ peccent, animo
Ibidem tñ delinquũt, donũ dei nõ dei laudi sed suæ tribuẽdo? Vn-
de idẽ: Abominatio est dñi, inqt, oĩs arrogãs: etiã si manus
Psal. 118 ad manũ fuerit, nõ erit innocẽs. Et ĩ psalmo ẽ scriptũ: Sup-
bi inique agebãt usq;q̃q;. Ceteꝝ impossibile est, ne q̃n etiã
actiõe delinquãt q p arrogantiã in se cõfidũt. Sibi q̃ppe de
relicti, absq; grã diuinę fulcimẽto stare nullo mõ poterũt.
Semp aũt prius est, ut ĩ corde superbiat pctõr q̃ in ope: &
Prouer. 16 hãc reor Salomõis esse sententiã, dicẽtis: Cõtritionẽ p̃cedit
supbia, & an̄ ruinã exaltaṫ spũs. Quod si iã affectiõe mali
interius cecidit, nisi repente culpã agnoscat & doleat, quõ
nõ etiã exterius iniqua opatiõe labeṫ? quõ dũ multos pro
bitatis laude anteire se existimat, nõ de alijs oblo quet̃, nõ
alioꝝ uitã carpet, & insectatiõe lacesset? Quãobrẽ iterum
Prouer. 17 Salomõ ait: Expedit magis ursæ occurrere raptis foetibus,
q̃ fatuo confidẽti sibi in iustitia sua. Non em̃ fama honesti
deperit, si a fera mordearis: sed si linguæ petulantis iaculo
ictus fueris, periculũ est ne inter infames cõputeris. Et li-
cet mala ho m opinio de te innocẽte tibi nõ noceat, nocet
tñ alijs, qui te sibi similẽ rati sese corrigere negligũt, et qua
si te autore in malo pseuerant. Incipiet aũt & tibi detrimẽ
to esse, si in tua infamia contẽnes lapsum proximoꝝ. Ideo
Prouer. 22 dicitur. Qui negligit famã suã, crudelis est. Melius est bo-
1. Cor. 10 num nomẽ, q̃ diuitiæ multæ. In sua uero iustitia confidẽ-
Gala. 6 ti ab aplõ dicit̃: Qui se existimat stare, uideat ne cadat. Et
alibi: Si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se
seducit: opus aũt suũ probet unusquisq; & sic in semetipso
tantũ gloriã habebit & non in altero. Illi quippe in altero
habẽt gliam, qui malunt laudari ab hoĩbus, q̃ a deo proba
ri. His quidẽ nõ tam uirtus ipsa placet, q̃ umbra quædã si-
mulatioq; uirtutis; nõ habẽtes curæ ut boni sint, sed ut esse

uideant. Et hoc quidē in causa est, ut se aliquis arrogāter ia ctet, & alios cōtemnat, & parui reputet. Sed talē condēnat propheta dicēs. Væ q prædaris, nōne & ipse prędaberis? et q spernis, nōne & ipse sperneris? Certissimū quippe est, quod malū a iusto iudice recipiet, q malū proximo suo machinabitur. Spreuerunt Hieremiā Ioannam & q cū illo erāt, cōtemptoque eius consilio abierunt in Aegyptū: & gladius regis Babylonis, quē fugiebant, ibi concidit illos: cum in terra Iuda si prophetā audissent, a periculo tuti forent. Spernunt etiā superbi eos q in monasterijs deo seruiūt: & quod seculo renunciarint, irridēt, ipsi mox ridiculi futuri dęmonijs. Sic fatua Michol uirū suū Dauidē derisit, ante arcam dñi saltantē atque ludentē, & Ephot lineo indutū. Hoc aūt regis seruitiū quod gratū esset dño. superbæ mulieris mulcta ostēdit. Eam em̄ ob rem sterilitate damnatur, ne de illo habeat liberos quē deo deuotū despexit. Sic & impius Nicanor cum exercitu missus a Demetrio Antiochiæ rege, ascendēs mōtem Sion, ludibrio habuit sacerdotes, ipsa sibilauit sacrificia, & minatus est ferro se igni cuncta uastaturum, nisi Iudā & omes qui ipm sequebantur sibi traderent. Occurrit illi Iudas cum trium miliū manu tantum, castraque eius cōtriuit: cecidit Nicanor plurimi de suis desyderati sunt, caput & dextera superbissimi ducis ante portā hierosolymæ urbis suspensa: ut omnibus pateret, spes eorum in contrarium uerti qui diuina incessere præsumunt, psalmista dicente: Confundantur & conuertantur retrorsum omnes qui oderūt Sion: fiant sicut fœnum tectorum, quod priusquam euellatur exaruit. Ab his liberari precatur iustus, cum ait: Miserere nostri domine, miserere nostri, quia multum repleti sumus despectione: multum repleta est anima nostra, opprobrium abundantibus & despectio superbis.

Esa. 33 | Hiere. 42 | Paralip. 15 | Michol | Nicanor | 1. Mach. 7 | Psal. 128 | Psal. 122

¶ Quod superbi succumbāt passionibus, et quæ sint illa per quæ notantur superbi. Ca. IIII.

PAssionibus prꝫterea seruit superbus, immoderate gaudet, intemperanter tristatur, supra modū sperat, infra modum metuit: nihil ei temperamento constat rationis quoniam in omnibus appetitum sequitur carnis,

Psal. 17 Quamobrē in psalmo dicit: Fundamēta montiū cōmota sunt, & conturbata sunt, qm̄ iratus est eis deus. Alias mōtes intelligunt sancti propter diuinæ contemplationis altitudinē: hinc superbos accipimus propter arrogantię elatiōnē. Superbi ergo conturbant, qm̄ iratus est eis deus. Quēadmodū enim humilibus placatur, ita irascitur superbis. Quos aūt deus abnuit & auersat, fieri omnino non potest quin suæ imbecillitati relicti conturbent animis, & insipienter cōmoueant, curisq; superuacuis incessentur. Hinc est
Aman. Hester. 3 ꝙ secundus a rege Persarꝫ Asuero Aman pati non poterat ꝙ Mardochæus Iudæus non sibi assurgeret, seq; nō adoraret. Ideo furore accensus a rege apud quē plurimū poterat exegit: ut Iudæi qui in regno eius erant, internitione delerentur, & cum his ipse Mardochæus in crucē actus periret. Sed uide quomodo deus deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Rex edoctus per reginā coniugē suam Hester, ꝙ̄ bene de illo meritus fuerit Mardochæus, detectis olim insidijs coniuratorꝫ in ipsum, mutauit edictum, Iudæosq; liberæ conditionis esse iussit. Mardochæū uero post se primū fecit: Aman aūt in crucē, quam ipse Mardo
Hester. 7 chæo parauerat actus est. Atq; ita oīa superbi uota in cōtrarium uersa sunt: & pernicies quā alijs inferre cogitarat, ipsi contigit. I nunc superbe, preme alios ut te extollas, insidiare, machinas oēs intende, ut per aliorꝫ erumnas ad fastigiū alicuius dignitatis ascendas, dummodo scias iustissimū simul & potentissimū esse illum, quem offendis. Quod si præsentiū honorꝫ cupidine duceris, quis erit finis concupiscendi? regnū adeptus aliud desyderabis, terræ marisq; imperio potitus quæres si quis ultra alius lateat orbis cuius nondū dn̄s factus sis, & quo maior fueris, magis ex altari affectabis: ut de te quoq; propheta ad dn̄m conuersus conquerat & dicat: Superbia eorū qui te oderunt, ascē
Psal. 73 Nabuchodonosor. dit semper. Ascenderat & Nabuchodonosor, factus arbor fortis & procera usq; ad cœlū, & lata nimis, expandēs ramos usq; ad terminos terræ, folijs fructibusq; referta: non ꝙ esset, sed ꝙ tam magnus sibi uideretur. Et cum præ uiribus imperij sui neminē timeret, repente corruit, dicēte per

angelum suum dño ac iubẽte: Succidite arborẽ, præcidite ramos, excutite folia, dispergite fructus. Itaq; cum omniũ orientis regum potentissimus esset, ob supbiæ fastum ita deiectus est, ut ab hominum quoq; cœtu pulsus, cũ bestijs in solitudine uitã ageret. Postea uero humiliatus deo misc rante regnum recepit, pristinæq; fortunæ restitui meruit. Quãobrem in hoc uno qdẽ pspicue discimus, tum quantũ displiceat dño nostra arrogantia, tum rursum quantũ placeat humilitas: de qbus in euangelio dicit. Omnis uallis implebit, & omnis mons et collis humiliabit. Mõtes hoc loco supbi intelligunt, ut est illud in psalmo: Montes sicut cæra fluxerunt a facie dñi. Et in alio psalmo: Tange montes & fumigabunt. Superbor; quippe gloria in fumo uanitatis laborat, humiles aũt in luce resplendent ueritatis, cũ exaltantur. Superbi uolucres cœli sunt, de qbus dicit: Omia subiecisti sub pedibus eius, uolucres cœli & pisces maris ut Christi iudicio subiecti sint & hi qui mentis elatione insolescunt, & illi quorum uita inter mundanas fluctuat uanitates: & ut utrosque Christo inuisos intelligas, ipse in euangelio dixit. Vulpes foueas habẽt, & uolucres cœli nidos, filius aũt hoĩs non habet ubi caput reclinet suum. Alteri eñ terrenis negotijs dediti, auaritiæ student: alteri nihil magis curant, q̃ ut fama honoribusq; emineãt: utq; id assequant, neq; hoĩes neq; deũ offendere uerent. Destituit eñ eos ratio, ac ueluti pecora præsentia tñ aspiciunt, & futura quæ æterna sunt nõ recogitant. Quod si quid etiã bñfecerint, suæ uirtuti non diuinæ gratiæ tribuunt. Cõtra quos clamat Esaias, dicẽs: Nungd gloriabit securis contra eũ q secat in ea? aut exaltabit serra cõtra eũ a q̃ trahit, quasi diceret: Ista instrumẽta nõ uẽdicant sibi laudẽ opis, q̃ propria opificis est, & uos de bono illo, quod non tam a uobis q̃ per uos gestum est, totam gloriam uobis usurpatis? Cum omne bonum de sursum sit, & omne donum perfectũ a patre luminum descendat in hominibus: ut quod ille iubeat, ipsi possint perficere.

Dañ. 4

Luc. 3

Psal. 96

Psal. 143

Volucres

Psal. 8

Luc. 9

Esai. 10

¶ Quod alij dignitate, alij humilitate laudari appetunt, alij deo quoq; se audent comparare. Ca. V.

Mat.23 ALij sane per ambitionē magni apparere uolunt, et sicut saluator ait: Amant primos recubitus in coenis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & uocari ab hominibus rabbi. Qui ergo talia amat, peccat, non ꝙ nō liceat homini primo loco sedere, si id dignitas ipsa in qua est exigit: sed ꝙ ex eo uoluptatem capere, arrogantiæ uitium sit. Itaq; non erit nefas ei q iussus est præsidere, primā tenere cathedram: sed hoc affectare inanis gloriæ gratia, nefas erit. Quinimmo si etiam in infimo loco sedendo ab alijs commēdari concupieris, humilitatis bonū hūanæ laudis desyderio corrūpes, & de uirtute facies uitium. Et qm̄ (ut diximus) mens animusq; supborꝝ neqt quiescere, sempq; se magis ac magis erigēs eo quosdā prouexit uecordiæ, ut se deo cōparare ausi sint,
Dañ.3 deumq; contēptui habere. Nabuchodonosor rex, cuius insaniam paulo ante retulimus: hoc tñ prætermisso quod nūc dicemus, auream statuam erexerat, se in ea ueluti deū adorari iubēs. Et qm̄ se supra hominem extulit, regno deposi
Ezech.28 tus cū bestijs uixit. Ad principē Tyrii Ezechiele dicit: Hęc dicit dominus deus, eo ꝙ eleuatum est cor tuum, & dixisti deus ego sum: & in cathedra dei sedi in corde maris, cū sis hō & non deus. Hinc demū post cōmemoratas tātæ elationis causas infert, ꝙ tradendus elienigenis esset, spoli
Geñ.11 andus atq; interficiēdus. Illorꝝ quoq; supbia deo se conferentium fuit, q̄ primū ab oriente uenientes posuerant sibi sedem in terra Sanaar. Turrim em̄ ædificarunt, cuius altitudinē ad coelū usq; educere decreuerant. Tam igit stulta est supbia, ut etiam nulli mortalium possibilia præsumat. Inter ædificandum linguis confusi sunt, deinde per orbē dispersi, ita ut neq; intelligere alter alterꝝ, neq; simul consiste
1.Reg.19 re quiuerint. Senacherib Assyriorꝝ rex (ut ante est dictū) deum Israel blasphemare ausus, una nocte cæsis ab angelo exercitibus, fugere coactus ē a moenibus Hierosolymæ urbis quā obsederat: & cum Niniuen peruenisset, a filijs fuit interemptus. Balthasar Chaldæorꝝ rex, quia uasis sacris, q̄
Dañ.5 de Hierosolymis translata fuerāt, bibit in cōuiuio, & idola uana colēs laudes dixit dijs, ante manu supra parietē scribē

te territus, deinde ipsius interpretatione scripturæ, postremo nocte insequente interfectus est. Antiochus epiphanes & ipse in deũ blasphemus, iraq; tumẽs minabat urbẽ Hierosolymã supra Iudæorũ corpora diruiturũ se, & quæ habitãtium erat locus, facturũ ut sit cæsorũ sepultura mox uiscerũ dolore correptus, ac toto tabefacto corpore sero pœnitẽs, æquum esse ait, ut homo mortalis deo immortali sit subiectus: talia fatus uita decessit, de dolore traductus ad acriores gehennę dolores, inferorũq; supplicia. Documento est quod omnino nihil sit regũ terræ potestas, si cœlestis regis potẽtiæ comparet. Non ab simili fine consumptus est Herodes Agrippa. Sedens enĩ pro tribunali dñi concionaret, magno plausu exceptus dicentiũ, non humana uerba, sed diuina de ore eius fluere: non egit gratias deo, sed laudẽ illã totam sibi uẽdicauit, quod deo conferẽdus uideret: ob hoc ab angelo pcussus uermibus scaturire cœpit, ac tam infelici exitu is qui sibi felicissimus uidebatur, uitã obijt, adhuc deterius ab immortali uerme in inferno carpendus quam a quibus cõsumptus est. Caius cæsar (ut Iosephus refert) cultũ sibi tãquam deo exhiberi iussit, statuam in capitolio posuit, se Ioui parẽ dictitans, deinde in senatu interẽptus deus esse desijt, ita ut ne hominis quidem in eo facies aliqua superesset toto tandem in cineres conuerso. Talibus imprecat Ecclesiasticus dicens: Cõtere dñe caput principum & inimicorũ dicẽtiũ, non est alius præter nos. Grandis arrogantia stultaq; præsumptio, putare se singularem, & ab ijs qui prudenter iudicant, non ita magni haberi. Vnde præceptum est: Non te extollas in cogitatione animæ tuæ uelut taurus, ne forte elidatur uirtus tua per stultitiã. Et alibi: Odibilis, inquit, corã deo est & hominibus superbia. Et rursum: Quid superbis terra & cinis? Quid est enim de quo gloriari possit aliquis, nisi de sola animi uirtute? qui autem gloriatur, in domino glorietur.

Act. 12 Herodes

Eccl. 36

Eccl. 6 Ibidem Ibidem.

Quod sancti quoq; lapsi sint per superbiam. Ca. VI

NIhil aliud habemus, quod non sit cum brutis cõmune præter ipsam animi rationem atq; sapiẽtiã. Difficile est tñ nequando in ipsam labamur mẽtis

elationem, neue aliqua laudis cupiditate interdum perstringamur, quandoquidem sanctissimis quoque uiris hoc contigisse scripturarum monumenta nobis testantur. Peccaui, inquit Dauid, ualde in hoc facto, cum numerare iussisset Israelem & Iudam, censaque fuissent de Israele octingenta milia uirorum fortium de Iuda quingenta milia.

2. Reg. 23 Dauid

Cumque se peccasse feteretur subiunxit: Sed precor domine, ut transferas iniquitatem serui tui, quia stulte egi nimis. Quamuis aũt eum pœniteret, de tribus tamẽ pœnę generibus dať unius optio, hoc ẽ, uľ septẽnis famis, uľ trimestris fugæ persequentibus inimicis, uel triduanæ pestilentiæ. Qua electa septingenta milia uiroꝝ, q eius ditionis erant, morte consumpta sunt. Lugenti & in humilitate supplicãti ueniã tandem data: cessauitque internitio ac uastitas plæbis. Hinc ille gratias agens dixit: Audiuit dñs & misertus est mei, dñs factus est adiutor meus. Quoties igiť nos aliquo rerum successu quicque efferri contigerit, toties ad nos reuersi humiliemur ueniamque p̃cemur pœnitẽdo: ne forte totam iram effundat deus in obstinatos, q uindictam tẽpe rat aduersus pœnitẽtes, misereturque supplicibus & ignoscit.

Psal. 29

Peccauit & Ezechias rex alioqn erga deũ pietate notissimus, eleuatũ est cor eius, postque graui obsidione Assyrioꝝ fuit liberatus, additique sint uitæ suæ quindecim anni, dato ne id futuꝝ dubitaret signo p decẽ horaꝝ spaciũ retro ducti solis. Et tunc qdem iactabũdus regis Babylonij legatis ostẽtauit oẽm domus suę opulẽtiã: proptera p prophetã audiuit diuitias illas ad Babylonẽ transferẽdas una cũ liberis nepotibusque suis. Sed qm submisit se dño, dilata ẽ calamitas ad regni successores. Ipse uero mali huius expers decessit, non tñ absque dolore eoꝝ quæ post se nouerat esse uẽtura.

Ezechias Esai. 39

Peccauerũt & discipuli Christi, orta inter se contẽtiõe, qs eoꝝ uidereť esse maior? Sed ab ipso ueræ uirtutis p̃ceptore rep̃hensi sunt dicente, Gentiliũ non Christianoꝝ esse ambire honores, & se magnificos aparere uelle. Vos aũt nõ sic, inqť, sed q maior est in uobis, fiat sicut minor: & q p̃cessor est, sicut ministrator. Nã qs maior est, q recũbit, an q ministrat? nõne q recũbit? ego aũt i medio uestꝝ sum, si

Apostoli Luc. 22

cut qui ministrat. Is igitur qui preferri alijs concupiscit, gẽtilitatem sapit: qui uero uel indignitate positus minoribus ministrat ea quæ ad cõsequendam salutem necessaria sunt uirtutum præcepta, siue ad sustẽtationem uitæ opportuna subsidia, hic Christi discipulus est, humilitate deiectus, dignitate præstãs, non q̃rens q̃ sua sunt, sed quæ alioꝝ.

¶ De superbia diaboli, ꝛ superboꝝũ dãnatiõe. Ca. VII

Ille præterea q tumide arrogãterq; sese gerere non desierit, hic diaboli discipulus simul & seruit erit. Diabolus quippe (ut in Iob legimus) rex est sup uniuersos filios supbiæ. Quid aũt uilius, despectius, miserius, infelicius, q̃ eius esse mancipium, qui & ipse propter supbiã cœlo deturbatus lucem amisit, & in infernũ corruens tenebris & igni est addictus? Quid inquam dici aut cogitari fœdius potest, q̃ ut homo ad similitudinẽ dei factus, conditionis suæ oblitus, immundum imiteẽ spm̃, teterrimã sequaẽ beluam, immanissimoq; sese subdat serpẽti? Qui licet sæuissimus insolentissimusq; sit, a sanctis tamẽ humilibusq; dei seruis conculcandus & conterendus est in die iudicij: dicẽte Michea propheta. Calcabitis impios, cũ fuerint cinis sub planta pedum uestroꝝ in die quã ego facio dicit dñs exercituũ: ut uidelicet tanto despicabilior appareat malignus hic spiritus, quanto arrogantius contra deum creatorẽ suũ & dñm insurrexit. Dixit em̃, ut in Esaia est scriptũ: Ascendam super sydera dei, exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus aqlonis: ascendam sup altitudinẽ nubium, & ero similis altissimo. O insatiabile malũ supbia. In cœlo erat, & adhuc altius prouehi cupiebat. Nam supra illud etiam cœlũ se ascensuꝝ iactabat: de quo dicitur: Cœlum cœli dño, terrã aũt dedit filijs hoĩm, supra sydera dei, supra altitudinẽ nubiũ, hoc est supra omnes angelicas uirtutes & potestates. In monte testamenti, in lateribus aqlonis: iuxta illud quod in psalmo legimus. Mons sion latera aquilonis, ciuitas regis magni: mons sion & mons testamenti sancta ecclesia est: latera aquilonis in cœlo puriora nobis apparent: ideo sub hac metaphora signaẽ locus in cœlesti gloria cæteris purior atq; sanctior, in quo

Iob. 41 · Micheæ. 4 · Esai. 14 · Psal. 47

summæ maiestatis principale habitaculum est. Illo igitur mens elata & temeraria cogitabat ascendere. Quãobrem ne ibi qdẽ ubi erat quiuit ꝑmanere. Ad ima terræ corruit, dũ se ad fastigia usq; cœloꝝ extẽdit, diciturq; ei: Quõ cecidisti de cœlo Lucifer, q mane oriebaris? corruisti in terrã.
Luc. 10 Hoc in euangelio testat̃ dominus, dicẽs: Videbam Sathanã sicut fulgur de cœlo cadentẽ. Et Ioannes in Apocalypsi
Apoc. 9 Vidi stellã de cœlo cecidisse in terram, & data est ei clauis putei abyssi. Idem alibi: Factum est, inqt, prælĩũ magnũ
Apoc. 12 in cœlo, Michael & angeli eius præliabant̃ cum dracone, & draco pugnabat & angeli eius, & non ualuerunt, neq; locus inuentus est eoꝝ amplius in cœlo, & proiectus est draco ille magnus, serpẽs antiquus, q uocatur diabolus & sathanas, qui seducit uniuersum orbem, et proiectus est in
Iob. 4 terrã, & angeli eius cũ illo missi sunt. De qbus in Iob dicit̃ Et in angelis suis deus reperit prauitatẽ: in his uidelicet, q una cum dracone in profundum deciderunt. Itaq; etiam illi, qui eum sequuntur supbe & elate se gerẽdo, & sub potenti manu dei humiliari contẽnendo, eodem loci corruãt necesse est. Sordet em̃ uita eorum nauseãq; facit domino, qui in superbiam eriguntur. Iohele propheta teste qui ait:
Iohe. 2 Ascendet fœtor eius, & ascẽdet putredo eius, quia superbe egit. Superboꝝ igit̃ fœtor ascẽdit, quia dereliquerunt odorẽ humilitatis fragrantiamq; uirtutis, & elato incedẽtes supercilio aduersarij seqũt̃ uestigia, ut cũ eo damnẽt̃ in die
Esai. 27 illa, qñ uisitabit dñs (ut Esaias inqt) in gladio suo duro & grãdi & forti sup Leuiathan serpẽtẽ ueterẽ & sup Leuiathã serpẽtẽ tortuosũ, & occidet cœtũ q in mari est. Qui em̃ nũc uel circa aera istum nubilosum, uel circa terrã hanc mortaliũ sedẽ uersant̃, tunc omnes in baratro tartari terribili atq; horrẽdo concludentur. At tu si nolis cum his habere sortẽ, cõsortiũ quoq; fuge supboꝝ. Raꝝ est em̃ ut quis illoꝝ mo
Psal. 100 res non imitetur, quoꝝ consuetudine utitur. Unde psalmista: Superbo oculo, inquit, & insatiabili corde, cum hoc non edebam. Et scripturarum præcipuus illustrator Hieronymus noster: Nihil, inquit, a pueritia magis uitare cona-

tus sum, ꝙ tumentem animum & erectam ceruicem dei contra se odia prouocantem. Ob hoc quoq; supbos fuge, ne forte dum illis iungeris, cum ipsis simul turbine diuinæ uindictæ inuoluaris. Qui em̄ uitiosis libenter copulatur, licet moribus dissimilis sit, fauere tamen uitijs eorum uidetur: & sicut a societate malorum non abhorret, ita minime mirum erit, si pœnæ quoq; eorum particeps efficiet.

¶ De superborum pena. Ca. VIII.

QValis aūt superborum pœna futura sit, præsctia demōstrant. Nam si in uita quoq; interdum grauissime plectuntur, haud dubiū quin multo acerbiora passuri sint post mortem ī inferno, nisi decedētium comes fuerit humilitas. Id quanq; ex his quæ diximus perspicue apparet, addamus tamen & alia quædam de scripturis, ut quo plures aduersus uitium istud sententias didicerimus, in euitando efficiamur diligentiores. Per Esaiam superbis minatur dominus, dicēs: Quiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo. Et per Ezechielē: Adducam, inquit, pessimos de gētibus, & possidebunt domos eorum, & quiescere faciam supbiam potētiū & possidebunt sanctuaria eorum. Vtinam non de nobis ista exponi queant, quorum infideles Turci uicos, oppida, prouincias occuparunt, aras focosq; prophanantes, nullo die cessant in reliqua Christianorum regna debachari, captiuos abducere, pecora deprædari, uastare agros, cædibus grassari, & in nomen Christianū magis ꝙ dici queat impie furere. Hoc perpetuo flagello nostra percutitur supbia, & tamē adhuc humiliari negligimus. Infidelium arma sine intermissione sęuiunt, & sæuiendo prosperātur: quia Christiani principes inter se dissidēt, inter se digladiant, & cū iunctis uiribus cōmuni piculo simul occurrere deberēt: id agūt, ut facilius quicqd reliquū est, Christiani imperij dissipet, et in impiæ infidæq; gētis ueniat potestatē. Cæterum si quis hanc quā imminere cernimus calamitatē effugerit, & tñ scelere atq; supbia sese efferre nō desierit, neq̄q̄ illā mlto horribiliorē erūnā effugiet, quā futurā Malachias denūciat dicēs: Ecce dies ueniet succēsa quasi caminus, & erūt oēs supbi et

Esa. 13 Ezech. 7 Malac. 4

omnes facientes impietatē stipula, & inflammabit eos dies ueniens, dicit dn̄s exercituum: q̄ non relinquet eis radicē & germen, id est, ullā conuersationis pristinæ spem: dicet enim eis: Ite maledicti in ignē æternū, q paratus est diabolo & angelis eius. Vt uidelicet supbi hoīes cum ipsis supbię spiritibus crucientur simul, omni prorsus quiescēdi expectatione sublata. Plurimi tamen, & ante in hoc seculo magnis afficiuntur incommodis atq; angustijs, quo uel ipsorum superbia castigata submittat ceruices, uel aliorum territa in humilitatem conuertatur. Quē superbum tunc nō terruit Hierosolyma, uel cum olim a Chaldæis euersa est, uel cum postea a Rhomanis? de qua Esaias prophetauit, dicens: Dominus deus fortis incuruabit habitantes in excelso, ciuitatē sublimē humiliabit: humiliabit eā usq; ad terrā detrahet eam usq; ad puluerē. Postremo a Saluatore coarguta q; occideret prophetas, & ad se corripiendam missos lapidaret, audit: Ecce inimici tui circundabunt te uallo, & coangustabunt te undiq;, & ad terram prosternent te & filios qui in te sunt, & non reliquent in te lapidē sup lapidē. Quem arrogantem non pauefecit Babylon a Medis Persisq; destructa? quod qdem immanitate eius atq; supbia offensus dn̄s futurū prædixit, cū ait: Visitabo sup regē Babylonis, & super gentē illā iniqtatem eorū, & sup terram Chaldæorū, & ponā illam in solitudines sempiternas. Hāc & Esaias lugere uidet, dicens: Descende, sede in puluere filia Babylon, sede in terra, non est solium filiæ Chaldæorū. Idem alibi: Et erit Babylon, inquit, illa ciuitas gloriosa, in regnis inclyta, in supbia Chaldæorum subuersa, sicut subuertit dominus Sodomam & Gomorrham, non habitabitur usq; in finem, & non fundabitur usq; in generationes. & generationes. Chaldæorum hæc metropolis erat, inter septem mundi spectacula a scriptoribus numerata, tanta ædificiorū magnificentia, ut pene incredibilia sint, quæ de illa narrantur. Muris coctilibus cincta, Semiramis reginæ opus, cuius ambitus (ut Herodotus prodidit) sexagintaquatuor miliū passuum erat: ut Strabo, trecentorū & octuaginta stadiorū, quod pene idem est. Multo Babylone maiorē

Marginalia: Hierusalē (beside "ruit Hierosolyma"); Esa. 26 (beside "cens: Dominus deus fortis"); Lucæ. 19 (beside "lapidaret, audit"); Babylon (beside "Quem arrogantem"); Hier. 25 (beside "offensus dn̄s"); Esa. 47 (beside "regnis inclyta"); Esa. 13 (beside "uertit dominus")

fuisse Ninum aiunt, quā nos Niniuen dicimus: cuius ambitum trium dierū itinere constitisse, Ionæ prophetæ liber testatur: quam cum ille subuertendā prædixisset, Niniuitę pœnitentiæ humilitate ueniam impetrarunt: Postea uero cum ad pristinas superbiæ sordes reuerterenē, quod ante timuerant, passi sunt a Cyaraxe Medorū rege regnante hierosolymis Iosia filio regis Amon a seruis interempti. De ista Niniuæ uastatione prophetauerat Zacharias, dicens: Humiliabitur superbia Assur. Et Sophonias: Extendet dñs manū suam super aquilonē & perdet Assur, & ponet speciosam in solitudinē & in inuiū, & quasi desertū. Paulo post: Hæc est, inquit, ciuitas gloriosa, habitans in confidētia, quæ dicebat in corde suo: ego sum, & extra me non est alia amplius, quō facta est in desertū, cubile bestię? Igitur ut taceam Moabitas & Amonitas, & quosdā alios potentia atq; opibus quondā claros ob hoc ipsum superbiæ crimen pene deletos, omēs terrarū dños hortor, cum talia legerint de his, qui ipsis fortiores, opulentiores, uirorū armorūq; & rerum oīm copia maiores extitere, tam subito cecidisse ne sibi insolenter superbeq; confidant, sed summi dei scita legesq; contemnere metuant: semperq; meminerint solo illius nutu cœlum terramq; posse deficere, qui solus ut essent potuit facere. Non eos extollat successus rerum, non erigant contra inimicos uictoriæ, non inflet imperij ampliatio. Audiant psalmistam dño dicentē: Non eñ in gladio suo possederunt terrā, & brachiū eorū non saluauit eos sed dextera tua & brachiū tuum & illuminatio faciei tuę. Nunquid igitur qui dare potuit, non poterit auferre cū uoluerit? Nunquid quisq; ualebit resistere illi terribili, qui aufert spm̄ principū, terribili apud reges terræ? Erit, inquit Esaias, fortitudo uestra ut fauilla stuppæ, & opus uestrum quasi scintilla, & succendeē utrunq; simul. Potentissimus olim fuit Ozias Iudææ rex, Geth oppidū destruxit, Iamniam & Azotū ædificauit, domuit Palæstinos, Amonitas pendere uectigal coegit: erat exercitus eius duorū milium & sexcentorū principū, & sub his trecenta & septē milia uirorum bello fortiū. Cum tamē insolenter elatus, & tem-

Niniuæ
Zacha. 10
Sopho. 2
Ibidem.
Psal. 43
Psal. 75
Esa. 1
Ozias
2. Para. 26

plum ingressus adolere incensum uellet, quod officiũ sacerdotũ erat, continuo lepra perfundit, redditurq; ineptus curę & gubernaculo regni. In eius locum suffecto filio uitam morte acerbiorẽ duxit. Sic igitur oculos superborũ humiliat dñs: sic superbi ascendunt usq; ad coelos, & descẽdunt usq; ad abyssos: sic humiliat dñs peccatores usq; ad

Esa.10 terrã. Excelsi ergo statura (ut Esaias ait) succident, & subli

Esa.23 mes humiliabunt. Iterũ ait: Dñs exercituũ cogitauit hoc, ut detraheret superbia om̃is glorię, & ad ignominiã dedu

Esa.28 ceret uniuersos inclytos terrae. Et rursum: Vae, inquit, coronae superbiae, ebrĳs Ephraim & flori decedenti, glorię exultationis eius. Quid est em̃ aliud humanae potentię ostentatio, nisi florum gloria, mane florens, uesperi arescens ac defluens, & oẽm penitus amittens decorẽ. Nullũ terrae regnum perpetuũ, neq; diuitiae stabiles, neq; honor firmus. Cuncta caduca, fragilia, uaria atq; mutabilia: in quibus hominũ superbia dũ caput attollere nititur: dum se stare pu-

Hiere.13 tat, corruit: Hoc est illud Hieremiae lumbare, quo cũ se praecingere uellet, nequiuit: cõputruerat em̃ & nulli iam usui aptum erat: atq; hinc captata occasione dñs, Sic, inquit, putrescere faciã superbiã Iuda, & superbiã Hierusalẽ multã. Nemo igitur superbiat, quia om̃ipotẽs est qui aduersat superbis. Vnusquisq; humiliet, quia deus est q humilibus

Baruch.3 dat grãm, dicente Baruch propheta: Constituit deus humiliare oẽm montẽ excelsum & rupes perennes, & conualles replere in aequalitatẽ terrae: Dicente etiam deo ipso in

Ezech.17. Ezechiele propheta: Ego dñs humiliaui lignũ sublime, et exaltaui lignũ humile, & siccaui lignũ uiride, & frondere feci lignũ aridũ. Hoc idẽ alĳs uerbis expressum est in euã-

Luc.3 gelio, ubi dicitur: Om̃is mons & collis humiliabit, & oĩs uallis implebit. Et iterũ: Dispersit superbos dñs mente cordis sui, deposuit potẽtes de sede, & exaltauit humiles. Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Caeterũ ibi quoq; terribiliter minatur sup̃bis dñs, ubi ait: Et tu Ca

Matth.11 pharnaũ nũquid usq; in coelũ exaltaberis? usq; in infernũ descendes, ut uidelicet poena delicto respõdeat, & q̃to qs altius erigitur, tanto inferius labat & corruat. Hinc est ille

angeli in Apocalypsi clamor: Quantũ glorificauit se & in delitijs fuit, tantũ date illi tormentũ & luctũ. Et cũ hæc ita sint, nõne fidelissimo cuiq; ab arrogantia fastu atq; superbia maxime abhorrendũ sit, & enitendũ, ut humilitatem mãsuetudinẽ humanitatẽq; sequat? Id demũ ita seruare poterit, si in omĩbus ei qui omĩbus præsidet parebit. Quam rem ut impensius præstet, nunc de ipsa obediẽtiæ uirtute tractationem spiritu sancto fauente aggrediemur. Apoca. 18.

¶ De obedientia deo præstanda. Ca. IX

PRimum omnium deo obediendum est, deinde alijs propter deum. Nemini aũt in eo gerendus mos est, in quo offenditur deus. Omĩa extrema prius perpetienda sunt, q̃ contra dei iussa, mandata, leges aliquid agendum. Nec unq̃ dubitandum, quin illud bonũ æquum q; sit, quod iussum a deo atq; constitutum fuerit. Cuius unius sapientia nunq̃ errat, & bonitas nunq̃ a sui perfectione deflectitur. Cuicunq; igitur ita ut oportet de deo persuasum fuerit, non inquiret quare sic aut sic aliquid ille iubeat siue mandet: sed tantum quod imperatum est, id persequi atq; perficere curabit. Abraam filium immolare iussus, Abraam
non respondit q; in illo sibi promissum esset semen, q; in Gene.22
illo benedicendæ erant gentes. Credidit enim cuncta euentura quæ deus promiserat, etiam ipso mactato, in quo promissa ista implenda erant. Ideo tacitus maturabat, quod iussum fuerat perficere. Deniq; filium unigenitũ unice dilectum, ut deo obtemperaret, suis interfecisset manibus, nisi is qui iusserat, rursum inhibuisset. Sic probatus, cũ unius tantũ esset genitor, omnium in Christo credentiũ constitui meruit pater: stellas numerare iubet, in earũ cõparatione filios habiturus. Amalechitarũ regẽ Samuel prophe- Samuel.
ta in frustra discidit, cui uicto Saul rex pepcerat, maiorisq; 1.Reg.15
pietatis exemplũ præbuit Samuel, quia hoĩ non pepercit ut deo obediret: a Saule aũt tollitur regnũ, & alteri datur: quia illũ quẽ iussus erat interficere, uiuere permisit. Nõ ita q; pius, sed impius est habendus, qui dñi transgreditur legem, ut seruo indulgeat & blandiatur, magisq; hominem offendere metuit, mortalẽ, fragilem, caducũ, q̃ deũ immor

talem, æternũ, omĩpotentẽ, oĩm quæ ubiq; sunt opificem, oĩm dñm ac moderatorẽ. Quid uxore, quid liberis in uita
Esdre.10 charius? legimus tamẽ illos qui de Babylone cum Esdra sacerdote postliminio redierant, cum didicissent ex lege diuina non licere sibi alienigenis mulieribus copulari: cum illis quas duxerant, diuortiũ fecisse, ac de ipis genitos abdicasse. Vincere em̃ debet oẽm erga alios amoris affectũ sola deo parendi atq; obsequendi sedulitas. Quæ profecto si nobis contigerit, nullus hoĩm timor obstabit, nullus pudor, quin agamus, quicquid uel a dño, uel a pontifice, uel a collegij nostri præposito iniunctũ fuerit. Non timuerunt sancti prophetæ magnos reges coram arguere, neq; populo plæbiq; aduersa denunciare, cum a dño mitterent. Non
Esa.20 erubuit Esaias deposito quo indutus erat cilitio nudus per
Esaias. urbem incedere, & regũ necessitudine nobilis pudendum de semetipo detectis natibus spectaculũ publice præbere quia ille qui super omẽs est iusserat, ut per hoc Aegyptum & Aethiopiã ab Assyrijs despoliandã significaret. Magno igitur animo omnibus in rebus diuinæ obtemperandum
Apostoli. est iussioni. Cõtempserunt apostoli impiorũ contumelias,
Actuum.5 uerbera, minas oẽs: & cum compellerent ne Christũ prædicarent, respõderunt, deo magis q̃ hoĩbus obedire oportere. Et nisi dño nostro obedierimus, ne diligere quidẽ illũ
Ioan.14 conuincemur. Si diligitis me, inquit, mandata mea seruate. Et iterum: Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit me. Idem rursum ait: Qui nõ diligit, me sermones meos nõ seruat. Mentitur igitur qui se deũ diligere dicit: & quod ille imperauit, hoc exequi negligit. Quod uerbis profiteris, operibus comproba: & quod promittendo iactitas, uerum esse obediendo ostende. Ad testandã erga deum charitatẽ nihil magis necessariũ est, q̃ ipa obedientiæ uirtus; ut uidelicet facere studeamus quod ille imperat & eo quod prohibet abstineamus. Cuncta quæcunq; sunt autorẽ suum agnoscunt, & ei obtemperant. Cœlũ terra, mare, uolucres, pecora, pisces, nec animãtia tantũ, uerumetiã inanimata eandẽ naturã seruant, quæ illis ab initio est collata, & nunq; ordinẽ suũ, quẽ a conditore acceperunt trãs-

grediuntur. Vnde psalmista dñm alloquiť & ait: Fundasti terram et permanet, ordinatione tua perseuerant dies, quoniam omnia seruiunt tibi. Et in alio psalmo dicitur: Ignis, grando, nix, glacies, spũs procellarũ, quæ faciunt uerbum eius, montes & oẽs colles, ligna fructifera & oẽs cedri, bestiæ & uniuersa pecora, serpentes & uolucres pẽnatæ. Cuncta igitur quæ subsistunt, uerbũ dei faciunt, bruta utiq; ratione carentia, sensibilia atq; insensibilia: & nos quos ille intellectu donauit, ueritatis cognitione illuminauit, æternis bonis dignos reddidit, nõ faciemus? Creatori, redemptori, saluatori nostro nõ parebimus? Non ille nostra indiget obedientia, sed nos illius indigemus imperio: qui ideo imperat aliquid, ut bona conferat obedientibus. Quæ aũt his qui obediunt conferenda sunt, obedire nolentes mereri non poterunt. Qualia uero uel quanta sint obedientiũ bona, docebo: si prius quibus post deũ obediendũ sit, uiderimus. Psal. 118 Psal. 148

¶ Quorum imperio parendũ sit. Ca. X

Omnibus illis qui nobis iure præsunt, obedire nos oportet, dũmodo id iubeant, quod diuinæ nõ aduersatur iussioni, neq; eorũ qui præsidibus pręsunt imperio. Vt semper maioribus honor deferať in obediendo: dicente apostolo: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit: nõ est eñ potestas nisi a deo, quæ aũt sunt a deo, ordinata sunt: itaq; qui resistit potestati, dei ordinationi resistit: qui aũt resistunt, ipsi sibi, inquit, damnationẽ acquirunt. Quoties ergo imperatũ est, quod potestati quæ a deo est, conuenit, parere debemus ut deo. At uero cũ male, impie, iniuste aliquid iussum fuerit, malignitati eius q iussit resistendũ est, neq; quod fieri uoluit faciendũ. Talis quippe iussio nequaq̃ sequiť ordinẽ a deo datę potestatis sed eius qui abutitur potestate, prauitatẽ atq; nequitiã. Id circo idem apľs ad Titũ scribens non satis habuit dicere: Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, sed subiunxit, ad omne opus bonũ paratos esse. Cum itaq; potestas aliquid iusserit, subditi mens mature perpendat, utrum bonũ an malũ sit quod iubetur. si bonũ fuerit, pareat; si malũ, parere caueat, ne deũ offendat Roma. 13 Titum. 3

Quod si nec bonũ nec malũ uidebitur, perinde ac si bonũ esset obtẽperet. Satis est em̃ si malũ non est quod iubetur. Bonum aũt etiam si iussum nõ fuerit, agere expediens erit Bene em̃ agendo mala iubentẽ poteris cõtemnere. Vis, inquit, nõ timere potestatẽ? bene fac. Fieri quidẽ potest ut potestas male officio suo fungens aduersus innocentẽ sæuiat

Matth. 10 sed dñm audimus dicentẽ: Nolite timere eos q occidunt corpus, animã aũt nõ possunt occidere, sed eũ potius timete, qui potest corpus & animã perdere in gehennã. Quid nocuit sanctis tyrannorũ impietas deos eorũ contemnẽtibus? Quibus illi uitam hanc breuẽ & caducã abstulerunt, ijsdeus dedit stabilem & æternã. Quos illi supplicijs affecerunt, eos deus perennis gloriæ immensiq; gaudij corona insigniuit. Igitur sicut recta honestaq; iubentis præsidis imperiũ totis uiribus exequi debemus, ita iniqua turpiaq;

Ephe. 6 imperantis minas intrepide cõtemnere. Sed rursum apostoli pręceptũ est: Serui obedite dñis carnalibus cum timore & tremore & synceritate cordis uestri, sicut Christo, nõ ad oculum seruientes, quasi hoĩbus placentes, id est laudẽ, fauoremue hoĩm aucupantes, sed ut serui Christi facientes uoluntatem dei ex animo, seruiẽtes sicut dño & non hominibus. Dominis igitur fideliter ut deo seruiendũ est, promptecp; obtemperandũ, q̃diu iussa eorũ cum dei cõcordent uoluntate, nec ab æquo honestoq; uideanẽ discrepare. Et si carnalibus dominis tanta animi sollicitudine obediendum sit, q̃to magis dño spirituali, qui animarũ nostrarũ curam gerit, & illa duntaxat iubet quæ magis ad consequẽdam pertinẽt salutem? Recte itaq; hortatur nos apostolus

Hebræ. 13 & ait: Obedite præpositis uestris & subiacete eis: ipsi em̃ peruigilãt, quasi rationẽ pro animabus uestris reddituri. Pontifici maximo ante alios parendũ est, Christi em̃ uicẽ gerit in terra. Deinde ab illo ut nr̃o cõuentui præsint constitutis: om̃ibus deniq; q ex eius autoritate ius habent qđ uolũt nobis imperãdi, ut deo erit obediendũ, sẽp tamen habita superiorũ ratione, ne forte dum minoribus obedimus, eos quibus & ipsi obedire debent offendamus. Deinde parẽtibus nostris obedire nos & natura suadet, & di

uina lex iubet. Vnde apl's: Filij, inquit, obedite parentibus Ephe.
uſtris in dño, hoc e m̄ eſt iuſtū: honora p̄rem tuū & matrē
tuā, quod eſt mandatū primū in promiſſione, ut bene tibi
ſit, & longæuus ſis ſup terrā. Non utiq; ſup hanc terram, in
qua & obedientes poſſunt cito mori, & inobedientes diu
uiuere: ſed ſup illā de qua propheta dixit: Credo uidere bo Pſal. 26
na dñi in terra uiuētiū. Quod etiā filijs Ionadab a dño pro Filij Ionadab.
miſſum fuiſſe credimus. Vt em̄ p̄ceptū p̄ris pficerent, ui-
ni potu abſtinebāt, & metuerūt audire dño dicēte: Nō de Hiere. 35
ficiet uir de ſtirpe Ionadab filij Rechab ſtans in conſpectu
meo cūctis diebus. Tunc aūt conſpectū dñi merebimur,
cū totius obediētiæ nr̄æ unus finis fuerit, ut uidelicet hoībus obediēdo deo placeamus. Qui em̄ ideo alicuius iuſſis
obtēperant, ut ab eo mercedē capiant, mercenarij ſunt: et q
parēt metuēdo, nequid mali patianſ, ſerui ſunt. Is uero qui
neq; ſpe p̄mij, neq; timore ſupplicij, ſed ſolo dei amore ſe
ſubijcit ad obediendū alijs, nō mercenarius neq; ſeruus eſt
ſed potius filius p̄ri æterno perpetua charitate deuinctus.
Atq; ideo quidē uolūtarie ſeruit, ſponte obtēperat, nihil in
quo deo gratificari ſe cenſet, agit inuitus. Hic certe cū pſal
miſta ſancto cōcinere poterit: Vt faciā uoluntatē tuā deus
meus uolui. Tunc demū uera pfectaq; obediētia eſt, cum Pſal. 39
noſtra uolūtas ex dei pēdet uolūtate. Cū uidelicet quod ipſe
præcepit, facimus, nō quod caro ad malū prona ſuggerit.
De iſto obediētiæ genere eſt dictū: Melior eſt obediētia q̄ 1. Reg. 15
uictima, & auſcultare magis q̄ offerre adipem arietū. Et Eccle. 35
alibi: Sacrificiū ſalutare eſt, attendere mādatis, & diſcede
re ab om̄i iniquitate. Quoniā aūt nihil mali eſt, quod lex
diuina non prohibeat, neq; boni quod nō imperet uel præ
cipiat, omniū prorſus abſtinētia uitioꝝ, omniumq; exer-
citatio uirtutū obedientia eſt, ita ut ne fidei quidē ſacramē
ta proderunt nobis, niſi ipſam obedientiæ coluerimus uir
tutem. Vnde gentium apl's Paulus: Circunciſio, inquit, ni-
hil eſt, & præputiū nihil eſt, ſed obſeruatio mandatorum. 1. Cor. 7
Et Iacobus apoſtolus: Fides ſi non habeat opera, mortua Iacob. 2
eſt in ſemetipſa.

¶ De obedientium præmio. Ca. XI.

VIdeamus nunc quæna bona pollicetur obedienti-
bus dn̄s. Obediens inter aduersa securus est: dicen
te dei sapientia: Qui me audierit, absq; terrore qui
Prouer.1 escet, & abundantia perfruetur, maloꝝ timore sublato. In
Eccle.8 Ecclesiaste quoq; dicitur: Qui custodit præceptū, nō expe
rietur quicq̄ mali. Iustis em̄ & aduersa bene cædūt, dum
Esa.1 ea ferendo superant. Huic simile est quod in Esaia loquit
dn̄s & ait. Si me audieritis, bona terræ comedetis. At ue-
ro apl̄i & sancti martyres quos obedientes fuisse negare
non possumus, angustias, persecutiones & supplicia passi
sunt, quō ergo bona terræ comederunt, cum tribulatiōes in
uita tolerarint? Bona igitur terræ illa esse reor, quęcunq; no
bis materiā prebent exercendæ uirtutis. Multa aūt uulgo
bona putant, quæ potius mala sunt, quia peccandi occasio
nem licentiamq; suppeditant: ut sunt diuitiæ quæ luxuriā
alunt, & dignitates mundi atq; honores, quæ superbiæ fo
menta sunt. Post hæc in eodē propheta dn̄s ait ad domum
Esa.48 Iacob: Vtinā attendisses mandata mea, facta fuisset sicut
flumen pax tua, & iustitia tua sicut gurgites maris. Sed q̄
Luc.10 pax erat discipulis Christi? quibus ipse dixit: Ite, ecce ego
mitto uos uelut agnos inter lupos. Item inijciēt uobis ma
nus suas & persequent̄, tradentes in synagogas & custo-
dias, trahentes ad reges & præsides propter nomē meum.
Luc.21 Postremo ait: Eritis odio om̄ibus hominibus propter no-
men meū. Quæ est igitur pax ista? quæ obedientibus pro
mittitur, si Christi discipulis non pax sed odia hoim̄ offe-
runtur? De interiori ergo pace intelligendū est, qm̄ obediē
tes mandatis nō perturbant̄ animo, sed semper in spe futu
ri boni conquiescūt, ac tanto magis iustitiæ operibus pro
ficiunt, q̄to minus præsentibus bonis deliniunt̄. Longæ-
uitas etiam promissa est dicto audiētibus: quā quidē bea-
tioris uitæ æternitatē interpretari possumus. Nulla em̄ feli
citas est, in hac lachrymaꝝ ualle diu cōmorari. Illa ergo di
erum longitudo, quæ finē non habet, ipsis qui obediunt
3.Reg.3 proponit̄, dicente ad Salomonē dn̄o: Si ambulaueris in ui-
is meis, & custodieris præcepta mea & mandata mea, si-
cut ambulauit pater tuus, longos faciā dies tuos. Victoria

quocꝫ aduersus inimicos obedienti spondet in Leuitico, Leui.26
ubi cuncta eis ex sententia successura recensentur, qui dei
mandata obseruarint, atꝫ inter multa. Persequimini, inquit, inimicos uestros, & corruent corā uobis: eadem repetuntur in Deuteronomio. Et in Paralipomenon libro legimus: Amasiam regem Iuda cum syris congressurum centum talentis centum milia militum conduxisse: deinde ut uiri dei iussis obediret, dimisisse conductitios, & cum paruo suorum numero ingētes hostium copias fudisse, uictoriaꝗ potitum. Itaꝗ qui cum paucis uicit, uictus cum multis fuisset si non obedisset. Deꝰ quippe est (ut ibidem dicitur) & adiuuare & in fugā conuertere. Qui in psalmo ait: Si populus meus audisset me. Israel si in uijs meis ambulasset, pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem, & sup tribulātes eos misissem manū meā. Preterea in prouerbijs est dictū: Vir obediēs cōsequet̄ uictoriā. Porro præstātissima uictoria illa est, qua spiritales prosternuntur nequitiæ, caro inimica spiritui, & utriꝗ diabolus, a qbus uinci pniciosissimum qdē est. Cæterū hos etiā facile subiugabimus, si obediētiæ sanctæ armis muniti fuerimus. Discant nunc reges terræ, cui & ipsi parere debeant. Regni stabilimentū est obseruatio mandatorū dei. Sic eīm ait dn̄s ad Heroboam: Si audieris oīa q̄ pcepero tibi, & ambulaueris i uijs meis, & feceris q̄d rectū ē corā me, custodiēs mādata mea et pcepta mea, sicut fecit Dauid seruꝰ meꝰ, ero tecū et ædificabo tibi domū fidelē, quō ædificaui Dauid domū, et tradā tibi Israel. Ad Iehu q̄ꝗ regē Israel locutus ē: Quia studiose egisti quod rectū erat, & placebat in oculis meis: & omnia quæ erant in corde meo fecisti contra domum Achab, filij tui usꝗ ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel. Magis tamen necessarium est hominis regnum, nosse se ipsum regere, & animi motibus cum ratione imperare. Nec mirū ꝙ obediētiæ merito regna cō seruētur, quādoqdem nihil est, quod obediētium precibus denegetur. In psalmo legimus: Moyses & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomē eius inuocabāt dn̄m, & ipse exaudiebat eos: in columna nubis loquebat̄ ad eos. Quare aūt hæc, cōtinuo subiūxit: Custo-

Deut.7
2.Para.25
Amasias
Psal.80
Prouer.21
3.Reg.11.
4.Reg.10
Psal.98

dicebant testimonia eius, & præceptum quod dedit illis. Eadem Ioannis apostoli sententia est in epistola dicentis:
Iohan.3 Quicqd petierimus, accipiemus ab eo, qm̄ mandata eius custodimus, & ea quę sunt placita coram eo, facimus. Obedientia postremo facit, ut inter amicos & discipulos Christi censeri mereamur, postea tandem cum Christo quoq; beati futuri.
Ioan.15 Vos, inquit, amici mei estis, si feceritis quæ præcipio uobis.
Ioan.8 Alibi aūt ait: Si manseritis in sermone meo,
Matt.15 uere discipuli mei eritis. Vis audire maius his? Quicunq; fecerit uolūtatem patris mei qui in cœlis est, ipse meus frater & soror & mater est. Ad beatitudinis autem promissionem pertinet, quod in Hieremia clamans ait: Audite uo-
Iere.7 cem meam, & ero uobis deus, & uos eritis mihi populus: & ambulate in uia quam mandaui uobis, ut bene sit uobis. Hoc apertius discimus in euangelio, dicēte saluatore:
Ioan.8 Si quis sermonem meum seruauerit, mortē non uidebit in
Ioan.10 æternum. Et iteꝝ: Oues meæ, inqt, uocē meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego uitam æternam do eis, & non peribunt in ęternum, & non rapiet eas quisq; de manu mea. Cauillabitur aliquis & dicet: Deo & Christo obedictibus talia promittunt, non his qui episcopis uel sibi præfectis parent. Audiat ergo ipsum dn̄m ad
Luc.10 illos quibus ecclesiam commēdabat dicētem: Qui uos audit, me audit: & q uos spernit, me spernit: qui aūt me spernit, spernit eum qui misit me. Deo igitur patri te o monache obedisse existima, cum seniori tuo obedieris: & bonorum quæ hactenus dicta sunt, te compotem fore spera, securitatis, pacis, iustitiæ, longeuitatis, uictoriæ, regni, exauditionis, cum Christo amoris, in deo beatitudinis.

¶De inobedientiæ pena. Cap. XII

ET cum tot bona obediētium sint, haud dubium, qn totidem mala eorum, qui obedire contemnunt, habeantur. Ex his aliqua nunc breuiter perstringenda sunt, quo diligentius ad obedientiæ opus accingamur, cū cognouerimus q̄ acerbe cōtumacium atq; proteruoꝝ inobediētia plecta. De illis qui mandata dei contempserunt,
Gen.3 primi Adam & Eua de paradiso eiecti, laboribus, miserijs, morti subduntur; non solum ipsi, sed etiam om̄is coꝝ

posteritas penitus perisset, nisi pro illorum inobedientia Christi saluatoris obedientia satisfecisset. Israelitico populo exitio fugere gētes, quas dño deleri iubēte, ipsi p inobedientiā reseruarant, neq; ut iussi fuerunt interfecerant. Regnum Iudeæ a Saul ad aliam transfertur domum, quia contra mandatum dñi Agago Amalechitarum regi capto pepercit: mox enim ipso a Palestinis uicto atq; interempto Dauid dñi iussu rex creatus est. Propheta missus in Bethel ut aduersa denunciaret domui Hieroboam: & anteq; hierosolymam redisset, ne quid gustaret iussus, comedit & bibit: cūq; iter suum arripuisset, a leone oppressus in uia suffocatur, dicēte dño: Quoniā non obedisti sermoni meo, non infereris in sepulchrum patrum tuorum. Anathemate interdictum fuerat, ne quis hiericuntē solo æquatam rursum erigeret. Ahiel de Bethel quoniam id præsumpsit, una cum liberis repētina morte sublatus est. In Assyrios qui Samariæ resederāt, leonum feritas grassabatur, quia deum Israel contempserant. Idcirco in Esaia dicitur: Væ qui cōtradicit factori suo. Et in euangelio ipse factor noster ac dñs: Qui spernit me, & non recipit uerba mea, habet qui iudicet eum, hoc est condemnet: iuxta illud, linguis suis dolose agebant, iudica illos deus: & in multis aliis scripturæ locis iudicare positum est pro damnare. Sedechias etiam quē Nabuchodonosor uictis hierosolymis regē constituerat, domino non obediuit, neq; serui eius, neq; populus terræ, & a rege q̄q; defecit: ob hoc Chaldæi capta urbe, ipsoq; cū suis cōphēso & ad regē perducto, liberos eius trucidarūt, & ipsi oculos eruerunt, atq; cathenis uinctū Babylonē una cum reliquis omnibus abduxerunt: tantæ illi calamitati fuit, domini monitis non obedisse. Cæterum non minoris criminis reus est, qui non paret illis, qui a deo destinantur uel constituuntur, ut instruant nos aliquid ac doceant, siue ut præsint nobis atq; imperent. Hi sunt primo angelici de cœlo spiritus: deinde pontifices, prophetæ, principes, genitores, mariti, & omnes qui uel publico uel priuato iure præferunt atq; p̄stant. Angelis non obediuit uxor Loth, cū de Sodomis fugerēt: admonita em̄ ne post se respiceret, respexit et cōuersa ē i statuā salis, nō q; ipa sapiēs esset (sal em̄

Iudic. 2
1. Reg. 15
1. Reg. 31
3. Reg. 13
3. Reg. 16
4. Reg. 17
Esai. 45
Ioan. 12
Hier. 37
Gen. 19

picitiam designat) sed q̃ alijs ad cauendũ inobedietiæ uitiũ sapietiam ministraret, suo casu oẽs deterrendo. Pontifici aũt & principi dicto audientes non fuere illi, quos ulcisci uolẽs dñs ait. Separeť omnis multitudo a tabernaculis
Num.16 Choræ, Dathan & Abyron, qm̃ uocati a Moyse & Aaron rñderunt non uenimus: tunc illi uiui, terræ hiatu absorpti
Deut.17 sunt. In lege quoq; q uoluerit exequi sacerdotis imperiũ,
Mat.18 morte affici iubeť. Et in euangelio non acquiescẽs iussis ec
Matt.10 clesiæ pro ethnico habẽdus est & publicano. Apostolis itẽ præcipit dñs, dicens: Quicunq; non receperit uos, neq; audierit sermones uestros, exeuntes foras de domo uel ciuitate, excutite puluerẽ de pedibus uestris. Amen dico uobis, tolerabilius erit terræ Sodomorũ & Gomorrheorũ ĩ die iudicij q̃ illi ciuitati. Hi quippe q prædicationes audierunt, miracula uiderunt, religionẽ receperunt, si carni magis q̃ spiritui obsequẽtes fuerint, grauius punienť, q̃ illi qbus nõ est p̃dicatum. Prophetis etiã uľ doctoribus probatis ac sanctis, qui nos recte atq; fideliter instruunt, nolle obedire dã
3.Reg.20 nabile est. Quendã dũ iter ageret, & prophetæ iubẽti uulnus infligere recusaret, protinus leonis morsibus peẽptũ legimus: quod futurũ ipse propheta docuerat, dicẽs: Quia
2.Para.24 noluisti audire uocẽ domini, ecce recedes, & percutiet te leo. Ad Ioam regem & populũ Iuda, qa post gẽtilium ritũ conuersi fuerant, mittebat dñs prophetas, ut reuerterẽť: tm̃ aut abfuit ut obedirent, ut etiam ad se missis necẽ inferrẽt. Etẽm Zachariã Ioiadæ sacerdotis filium prophetantẽ lapidibus in atrio tẽpli obruerũt, rege ipso iubẽte. Sed nõ multo post maxima pars illorum in prælio a Syris prostrata, et
2.Para.25 rex a seruis suis domi interẽptus pœnas dedere. Amasias rex Iuda cum obediuit prophetæ, de hostibus triũphauit: cũ obedire noluit, uictus est. Deinde suorũ etiam insidijs exceptus atq; p̃emptus. Et nos profecto si nostris prophetis id est diuini uerbi præceptoribus non paruerimus, deo ulciscente perire necesse erit: & isti q nunc nostræ salutis cõ
Matth.11 sultores sunt, in die iudicij erũt accusatores. Cecinimus uobis dicent, & non saltastis, lamẽtauimus & nõ planxistis: neq; uirtutis exhortatiões admittẽdo, neq; post pct̃m pœnitẽtiã suscipiẽdo. Dñis p̃terea siue p̃fectis nõ iniqua iubentibus obtẽperare nolle p̃niciosum est. Saul regis filius

Ionatas nescius regij edicti, quo cautū erat, ne qs prius ali qd gustaret, q̄ꝫ cum inimicis confligeret, de fauo mellis ca su repto comedit: & cū ob hoc regi de euētu belli consulēti dn̄s nō daret rn̄sum, Ionathas morti addicit, sed qm̄ igno ratiōe excusabat, pplo intercedēte liberatus ē. Quod si etiā ignorāter peccāti irascit deus, quāto magis ei, q sciēs pru dēsq; delinqt, & p̄sidū suorꝫ cōtumaciter spernit impia? Spernēda tn̄ sunt, si impia fuerint, sicuti fuere Pharaonis re gis, cū obstetricibus imponeret, ut hebræarꝫ mulierꝫ mas culos fœtus inter obstetricādum p̄focarēt, qbus (ut ait scri ptura) qm̄ regi non paruerunt, bn̄fecit dn̄s. Cū eī illicita iubētur, tunc deo, non hominibus erit obediēdum. Parēti busquoq; non inhonesta imperantibus obsequm obediē tiamq; denegare, mortiferꝫ habetur: iubēte lege: Filum cō tumacem, proteruum, monita patris & matris non audiē tem, lapidibus obrui. Ad hæc si longitudo uitæ promittit reuerenti patrem ac matrē, nonne mors manet illum, qui per inobediētiam parētes offendit? Vnde Salomon in pro uerbijs ait: Qui affligit patrem & fugit matrem, ignomi niosus erit & infelix. Vxor etiam si mariti iussionibus nō indignis renuerit obtēperare, peccabit. Cui a domino est dictum: Sub uiri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Hoc Paulus ap̄ls affirmat ad Corinthios, dicēs: Omnis uiri caput Christus est: caput aūt mulieris, uir. Et ad Ephesios: Mulieres uiris suis sint sicut dn̄o. Et ad Colossenses: Mu lieres subditæ estote uiris subditę, sicut oportet in dn̄o. Idē astruit ipse apostolorꝫ princeps Petrus: Et mulieres, inqt, subditæ sint uiris suis. Certe non aliam ob causam ab Asue ro Persarum rege Vasthim repudiatam legimus, nisi quia per internuncios ab illo uocata uenire contempsit: & hoc quidē egit ille sapiētum consilium secutus: ut oēs mulieres discant deferre honorē uiris, & non minus obediētiā q̄ꝫ fi dē p̄stare. Quod si omniū de qbus locuti sumus, iussioni ac mandatis nos parere atq; obsequi diuina lex iubet: pro fecto q illis non obedierit, ne deo qdē obedisse conuincet. Et cū dictum sit: Si uis ad uitā ingredi, serua mandata: nō ne obedientiā minus seruans ingrediet ad mortē, & uitæ

[Margin notes: 1. Reg. 14 — Exo. 1 — Deu. 21 — Prouer. 1 — Gn̄. 3 — 1. Corin. 7 — Ephe. 5 — Colos. 3 — 1. Pet. 3 — Hester. 1]

expers in interitũ corruet sempiternũ? Quid ẽ em̃ q̃d psal.
Psal. 118 in feruore spũs dñm affatur & ait. Maledicti q declinãt a mandatis tuis: nisi quia a mandato declnantes cũ illis futuri sint, q̃bus dicet: Ite maledicti in ignẽ æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius? Cũq; dicat dñs: Obedientiã uolo & non sacrificium: quid quæso prodest hostias orati onesq; offerre, & ei quẽ laudas, quem deprecaris, cui supplicas, obedire nolle? Iure igit̃ ac merito seruus ille qui co-
Lucæ. 12 gnouit uoluntatẽ domini sui, & non se præparauit, & nõ fecit secundũ uoluntatẽ eius, plagis uapulabit multis: multis non ad numerũ refert, qui infinitus est in inferno, sed ad plagarum grauitatẽ, qua sola inter se differunt pœne damnatorum, ut q magis peccauit, acrius torqueat̃. Non solũ igit̃ pœnis æternis, uerũetiam amarissimis afficiẽtur & illi qui cognouerunt, & non obedierunt. Porro ut omnia mala quæ cotumacibus proposita sunt effugiamus, & simul bona consequamur sempiterna. Christus dñs ut in omnibus, ita & hac in parte nobis imitandus est. Ipse ad patrẽ:
Mat. 26 Non sicut ego uolo, inquit, sed sicut tu. Et alibi: Sicut man-
Ioan. 14 datũ dedit mihi pater, sic facio. Christus itaq; dñs noster factus est obediẽs usq; ad mortẽ, mortem aũt crucis: propter quod & deus exaltauit illum. Si ergo cum Christo exaltari cupimus in gloria, cum Christo prius prosternamur in humilitate, deo ante omnia obediẽdo, deinde hominibus illis, quorũ iussa exequentes domino seruimus. Illorũ uoluntatem nostræ uoluntati semper præferamus.

¶De patientia calumniæ. Ca. XIII

PRofecto si humiles, si obedientes fuerimus, erimus etiam in omnibus patiẽtes. Nihil erit q̃d illius turbare mentẽ poterit, qui se totum diuinæ subdiderit uoluntati. Nõ igitur incongruum erit, si nunc de patiẽtiæ uirtute uerba fecerimus. Patientia est animi quædam constãtia, quam nec iniuriæ irritare, nec incommoda queunt frãgere. Patiẽtia semper iũcta fortitudini est, ita ut mutua inter se ope cõnexæ & iniurias quidẽ submisse ferant, & aduersa alacriter tolerent. Hoc totum aũt qualecunq; sit, uni nunc concedamus patientiæ, quandoq̃dem tam hominũ iniurias, q̃ casus aduersos pati dicimur, cũ acciderint. Pri-

mũ igiť ut in oibus patiẽtiã conſeruemus, meminerimus, nullũ omnino ea in re malũ eſſe, qua nõ offendiť animus noſter. Quid eſt aũt q̃ ille offendi queat, præter pc̃tm̃? Solũ ergo pc̃tm̃ cauendũ nobis erit, quia malũ eſt. Cætera quæcunq; cõtigerint, æquo animo ferenda, quia nec bona, nec mala ſunt, ſed inter bonum malũq; media. Quibus ſi applicueris uirtutẽ, bona erunt: ſin uitium, mala quidẽ. Veluti aquæ potus cum uinũ additur, ſapit: cũ uenenũ, interimit. Ita ſane aduerſis rebus quoties animi patientiam accõmodauerimns, non ſolum nõ nocebunt, ſed etiã proderunt, ita ut materiam nobis ſuppeditent ſperandæ beatitatis. Apoſtolica quippe ſentẽtia eſt: per multas tribulatiões oportere nos introire in regnũ dei. In pſalmo quoq; patiẽtibus diciť: Surgite poſtq̃ ſederitis, q mãducatis panẽ doloris. Breue eſt quod patimur; ęternũ quod ſperamus. Ideo Eccleſiaſticus ait: Vſq; ad tẽpus ſuſtinebit patiens, & poſtea redditio iucunditatis. Et apoſtolus: Exiſtimo, inq̃t, q̃ nõ ſint cõdignæ paſſiões huius tẽporis ad futurã gloriã, q̃ reuelabitur in nobis. Quamobrẽ idẽ exclamat et ait: Quis nos ſeparabit a charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia, an fames, an nuditas, an periculum, an perſecutio, an gladius Patiẽter ille qdẽ talia pertulit pro Chriſti nomine, nunc cũ Chriſto bonis fruitur ſempiternis. Quid ergo tam graue, tã triſte atq; acerbum eſſe poteſt, quod non ſit libenter ſubeundum propoſito tanto præmio? Si perſecutione inquietaris, audi dominum dicentem: Beati q perſecutionẽ patiuntur propter iuſtitiam. Si uerbis petulantibus laceſſeris. Beati eſtis, inquit, cum maledixerint uobis homines, & perſecuti uos fuerint, & dixerint omne malum aduerſum uos mentientes propter me, gaudete & exultate, quoniam merces ueſtra copioſa eſt in cœlis. In perferendis igitur calumnijs, imitemur Moyſi manſuetudinem, pro illis a quibus procaciter iactatus fuerat, ſollitus orauit: precibuſque eius annuens dominus Mariam quæ de illo immodeſtius oblocuta fuerat, lepra exulceratam ſanitati reſtituit. Imitemur Saulis æquanimitatẽ, qui iam rex creatus cũ ab inuidis probro afficereť, diſſimulauit ſe audire, & ſtipatores ſuos qui ulciſci uolebant iniu

Act.14
Pſal.125
Eccl.1
Rom.8
Ibidem.
Matt.5
Moyſes
Num.12
1.Re.10.
Saul.
2.Reg.16

riã, prohibuit qdẽ, abſtinuitq; uindicta. Imitemur & Dauidis humilitatẽ, q Semeim non modo maledictis, uerũetiã lapidũ ictu ſe prouocantẽ lædi uetuit, atq; inoffenſum dimiſit. Cũ eñ filij Abſolonis p̃meret ſeditiõe. Forte, inqt, reſpiciet dñs afflictionẽ meam, & reddet mihi bonũ pro
Tobiæ. 3 maledictione hac. Imitemur et Sarã Raguelis filiã, q̃ qm̃ anteq̃ ducta eſſet, ſeptẽ maritos amiſerat, ab ancillis interfectrix uiroꝝ ſuoꝝ iniq; compellabat; eaꝝ tñ petulantiã tacita ſuſtinuit, tm̃ dominum precata, uti ſe iſta contumelia liberaret, exaudita octauo uiro deſponſatur, Tobiæ iuniori dominoq; fauẽte cũ illo feliciter uixit. Tu quoq; beatus eris, & preces tui ad aures domini ſabaoth peruenient,
Pſal. 37 ſi cum pſalmiſta dicere poteris: Qui inquirebant mala mihi locuti ſunt uanitates, & dolos tota die meditabant: ego aũt tanq̃ ſurdus nõ audiebã, & ſicut mutus nõ aperiẽs os ſuum, & factus ſum ſicut homo non audiẽs & non habẽs in ore ſuo redargutiones: quoniam in te domine ſperaui, tu exaudies me domine deus meus. Sic certe exaudita eſt
Matt. 15 Chananæa mulier pro filia ſupplicans, quando canibus comparata humili reſpoſonſo intimam cordis patientiam indicauit.

De patientia perſecutionis. Ca. XIIII

2. Timo. 3 PAuli apoſtoli, in quo Chriſtus loq̃batur, ſentẽtia ſt: Omnes qui pie uolunt uiuere in Chriſto Ieſu, perſecutionẽ patiẽtur. Quid de aliorum inuidia q̃rimur, ſi ea ipſa teſtis eſt noſtræ in deum pietatis ac religionis? Dñs noſter Ieſus Chriſtus malorum inuidiam paſſus eſt. Cum ab hominibus expelleret immundos ſpiritus, dixerunt: In
Matt. 12 Beelzebub eijcit dæmonia. Idẽ ſola uerbi uirtute morbos
Ioan. 9 curat, mortuos ſuſcitat, & aiunt: Non eſt hic homo a deo q ſabbatum non cuſtodit. Si ergo pro benefactis male audit iuſtus & innocẽs dominus, quare cum detractationes acci-
Iohan. 15 pit, iraſcitur peccator ſeruus? Ille apoſtolis ſuis dicebat: Si mundus uos odit, ſcitote quia me priorem uobis odio habuit: ſi de mundo fuiſſetis, mundus quod ſuum erat, diligeret: quia uero de mundo non eſtis, ſed ego elegi uos de mundo, propterea odit uos mundus. Quoties ergo patimur quæ in carne paſſus eſt dei filius, quæ paſſi ſunt electi

serui eius,ęquo anĩo toleremus. Nõ est seruus maior dño:
aut fateamur nos,q multorꝫ criminũ conscij sumus, indignos esse iniuria,& illũ dignũ q peccatũ nõ fecit:uel illos
qui spũsctõ repleti erãt, & tamẽ infestationibus impiorũ
hoim carere nõ poterant. Quod certe fateri nemo,nisi stultissimus fuerit,potest. Dñs igitur oĩm innocẽtissimus,oĩm
optimus,falsis criminatiõĩbus circũuenit & tacet,accusat
& nihil respondet, ab hoĩbus djudicat hoĩm angelorũq;
conditor atq; dñator,& sustinet. Nos uero in peccatis geniti,in uanitatibus enutriti,nos inquã oĩbus iniurijs digni,etiã ad leues offensas excãdescimus,ringimur, furore
replemur. Quod si paulo diligẽtius conscientiã nr̃am examinabimus,inueniemus,nihil mali nobis nõ iure ac merito accidere. Nam licet illũ a q̃ accepimus iniuriã nunq̃
offenderimus,offendimus tamẽ deũ in multis. Ideo quicquid etiã ab illis quos nõ lęsimus patimur: ex iusto dei iudicio prouenire sciamus,feramusq; molliter ac modeste: Micheæ.7
iuxta illud Micheæ prophetæ: Iram dñi portabo,q̃m peccaui ei,donec causam meã iudicet,& faciat iudiciũ meũ,
& educet me in lucẽ,& uidebo iustitiã eius. Iram ergo domini perq̃ humiliter toleremus,quia peccauimus: tũc aũt
ab eo speremus lucẽ,cum p peccatorꝫ pœnitentiã iratum
placauerimus. Neq; ẽm aliter egit latro in cruce, cũ fateretur iuste se pati & digna factis recipere, & conuersus ad
saluatorẽ clamaret: Memento mei dñe cum ueneris in regnũ tuũ. Ob quã tolerantiæ subiectionẽ meruit & ipse in
uitari ad lucem,dño respondẽte: Hodie mecũ eris in paradiso. Tunc oĩs pœna illa delinquentis uersa est in gloriã
pœnitẽtis,cum se pœna dignũ diceret,seq; illi cui peccauerat cõmendaret. Porro q̃n inimici inuidia uitę tuę insidiat
propone tibi illã erga Saulẽ regẽ Dauidis patientiã. Sępius Dauid
ab ipso ad necẽ petitus fugiẽdo declinabat periculũ. Bis q;dem potuit capitalẽ inimicũ sua interimere manu, sed noluit. Qua cõstantia dignissimus uisus est, q ei in regno succederet. Vnde confidẽter postea locutus est: Si reddidi retribuentibus mihi mala,decidã merito ab inimicis meis ina Psal.7
nis. Et iterũ: Cum ijs qui oderũt pacẽ,eram pacificus. Hoc Psal.119
plane patientiæ genus cõmendatũ est nobis in euangelio,

Math.5 dño dicēte: Diligite inimicos uros, benefacite ijs q oderūt
uos, & orate pro psequētibus & calūniātibus uos, ut sitis
filij pr̄is uestri, q in cœlis est. Qui ergo parū patiēs fuerit, q
odientē nō dilexerit, q deniq; pro iniuria bñficiū beniuo-
lentiāq; nō reddiderit, pr̄is cœlestis filius esse nō poterit. Il
le solē suū oriri facit sup bonos & malos, & pluit super iu
stos & iniustos, ut doceat te oēs diligere, neminē lædere,
nullā appetere uindictā cū offensus fueris, sed potius offen
sa te dignū iudicare. Hęc hūilitatis, hæc patiētiæ uirtus est.
Virtus aūt (ut aplo placet) in infirmitate pficitur. Vbi exer
ceres patiētiæ uirtutē, si nemo esset q aduersaret, qui inui-
deret, qui hostiliter infestaret? Ob hoc igitur etiā malos eē
pmittit deus, ut p eos boni exerceant, & ad pfectionē ui-
tæ perueniāt, odia ho:m nō uindicando, sed sustinendo.

De patientia ingratitudinis, percussionis, et bonorum ablationis. Caput XV.

SEd ab illis, inquies, quibus imprimis obsecutus sum,
in q̄s beneficia plurima cōtuli, patior iniuriā: & quos
mihi semp amicissimos fore sperabā, eorū odia susti
neo, magisq; me angit ipsorum ingratitudo q̄ offensa. At eti
am Christus dn̄s tuus q̄s uenerat saluare, ab ijs passus ē ne-
cem. Christi q̄q; apl̄i, quibus uiā ueritatis mōstrabāt, ut cre
dēdo btitudinē cōsequerent, ab illis ludibria, uerbera, mor
tem sustinuere. Vis tu nō amittere bonū qd̄ feceris? æquo
aīo feras et ingratos: magisq; tibi proderit patiētia tua,
q̄ nocebit illorum pfidia. Ad hæc si etiā uerberibus afficeris,
si opibus exueris, si torqueris & ad mortem posceris, talia
sancti martyres ppessi sunt, talia pro nobis dn̄s & salua-
tor noster non inuitus tolerauit. Deniq; nullus unq̄ sctorum
uindictā appetijt, sed oēs pro malo bonū reddere semp co
nati sunt. Vir dei in Bethel manū Hieroboami regis aduer
3.Reg.13 sum se indigne extentam, atq; ideo statim arefactam, fu-
sis pro illo precibus restituit sanitati. Stephanus pro illis a
Stephanus quibus lapidabatur orauit, sicut & pro suis crucifixoribus
Act.6.et 7 dominus, ne illis imputaretur ad peccatum, quod ignorā-
ter commisissent. Iubemur præterea maxillam nostram
alapa percutientibus & alteram offerre, ut semper parati si

mus pro ueritate, pro iustitia, pro nõie domini Iesu plura pati q̃ patimur. Alapa ille a seruo percussus non repercussit, sed humili responso ruborem iniecit percussori, arguens atq; conuincens q̃ percusserit innocentem. Apostolus Corinthiorum tolerantiam laudat, dicens: libenter suffertis insipientes, cum sitis ipsi sapientes. Sustinetis enim si quis uos in seruitutem redigit, si quis deuorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in faciem uos cædit: utq; illi magis in proposito confirmentur suarum passionum cathalogum contexit dicens, exercitum se fatigatumq; fuisse in laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter. A Iudæis, inquit, quinquies quadragenas una minus accepi, ter uirgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte ac die in profundo maris fui, in itineribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus, in labore & erumna, in uigilijs multis, in fame & siti, in ieiunijs multis, in frigore & nuditate. Quod si uas electionis tanta ac talia pertulerit, quid indignatur uas iræ, si quid eiusmodi sibi accidat? Quando tibi prædia & opes auferuntur, dominici præcepti recordare: Qui uult, inquit, tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium: hoc est, paratus esto plura potius perdere ad conseruandam animi patientiam, quam ad infringendam altercationibus deseuire. Eundem sensum habet quod in Luca dicitur: Qui aufert quæ tua sunt, ne repetas: ne forte repetendo & raptorẽ irrites, & tuam in domino conturbes quietem. Patientia enim pauperum (ut in psalmo habetur) non peribit in fine. Si tamen sine lite reparari res poterit, non prohiberis exigere, imo debes, nõ tam tua q̃ eius qui rapuit causa: ne uidelicet ille alienum iniuste possidendo pereat. Nam & Tobias in deum pientissimus pecuniã sub chirographo creditã a Gabelo exegit: ne q̃ opus reprehendi potest, quod Raphaele angelo adiuuãte pactum fuisse constat. Tunc igitur nõ erit rem ablatam

Iesus Christus. Luc. 23 Ioan. 18 2. Cor. 11

Paulus.

Matth. 5

Luc. 6

Psal. 9

Tobiæ. 9

repetendi locus, cũ p iram delinquẽdi imminet periculum.
Cũ hoc cõtigerit, tam lente ferendũ erit damnũ q̃ suũ intu-
4.Reg.20 lit Ezechias Hierosymarũ multę sanctitatis rex. Cũ eñ per
Esa.39 prophetã didicisset, oẽm gazã quã legatis regis Babyloni
orũ gloriabũdus ostẽtauerat, ad Babylonios q̃q; transferẽ-
dam, nõ est anĩo turbatus, nec tristitia deiectus, sed uolun
tati dñi nihil refragatus. Bonus, inquit, sermo dñi, sit tñ
pax et ueritas in diebus meis. Quid tu tandẽ quęreris opes
tibi ereptas, quas Christus dñs aplis suis interdixit? quas
plurimi ut liberius expeditiusq; deo seruirent, sponte abie
cerunt? Lætare potius oblatam tibi occasionẽ uitæ perfe-
Matth.19 ctioris ineundæ, dicente dño: Si uis perfectus esse, uende
oĩa quæ habes, & da pauperibus, & ueni sequere me.
Lætare q tibi impedimẽta sublata sint sequendi illũ, qui
sequentibus se non terrenas opes largitur, sed cœlestes: nõ
Psal.36 fragiles, sed æternas. Crede igitur prophetæ dicenti: Meli-
us est modicũ iusto super diuitias peccatorũ multas.

De patientia morbi et aduersitatum. Ca. XVI.

Si qua præterea corporis ægritudine laboras. & morbo uehemẽter afficeris, caue ne per impatientiã deũ offendas, & grauius animo ægrotare incipias q̃ corpore. Corpus hoĩs fictile uas est, corruptioni obnoxium, solutioni proximũ, morti semper opportunũ: quod etiam si nulla aduersa infestat ualitudo, senilis tamẽ ætas carpendo consumit. Thesaurus aũt in uase isto fragili animus est, quem nulla uis potest offendere præter peccatũ. Peccas autem, si morbi molestiã fers impatienter. Quæ igitur demẽtia est, cum corpus languore torquetur, committere ut etiam animus impatientiæ peste lædatur? Gratias deo age æger, gratias age sanus, & tolerantiæ merito ad æternã peruenies salutem, ubi nec morbos ultra timebis, nec mortẽ. Hæc sunt
Iob. illa duplicia, quæ accepisse Iob memoratur post humiliter toleratas erumnas. Cum eñ ditissimus inter municipes suos fortunatissimusq; esset, amisit simul facultates, iumenta seruos, liberos, oĩm in suo corpore membrorũ sanitatẽ, & tamen nihil interea stultum de ore eius prodijt: sed Si bona inquit, de manu dñi accepimus, mala quare non toleremus? dñs dedit, dñs abstulit; sicut dño placuit, ita factum

est: sit nomē dñi benedictũ. Tobias inter oēs, qui de Samaria in Assyriã translati fuerant, pietate notus, casu cæcus efficitur: sed qui melius animo q̃ oculis cernebat, non fuit ideo tardior in proposito uirtutis, sed feruẽtior. Oculis captus gratias egit deo, fideliterq; ei seruiens, ut antea fecerat, nihil commisit, quo ea calamitas ipsi grauis esse uideretur. Flesse uero & orasse fertur Ezechias, nõ tamen ob ægritudinē in qua erat, sed propter mortē quã formidabat, incertus de dei iudicio. Neq; em̄ ante dicitur contristatus q̃ audisset: Dispone domui tuæ, quia morte morieris tu, & non uiues. Præterea q̃ paruo nocumẽto sint hoi mor bus & inopia, Lazari mendici ulceribus pleni exitus probauit: exiguo temporis momẽto miser fuit, si miser dici debet qui non peccat, sed mox a corpore secedens ab angelis translatus est ad æternæ felicitatis locum, omni prorsus liber molestia, repletusq; lætitia ineffabiliũ bonoꝝ. Quicquid ergo nobis ad beatitudinē transituris non uidetur uiam impedire, tolerabile est, & iustæ querelæ causam dum uirtuti nihil officit, excludit. Ad illa ueniamus, quæ falso fortuita mala nuncupantur, cum nihil sit quod non prouidentia diuina contingat. Ea sunt terræ marisq; pericula, proscriptiones, exilia, carceres, tormẽta, cædes, incendia, cæteraq; id genus multa. Quæ ut fortiter perferantur, primo sciendũ aduersa quæq; in hac uita necessario euenire, & tam bonis q̃ malis esse cõmunia: sed iustis bona esse, iniustis uero mala: si modo castigati non se correxerint. Porro istæ aduersitatũ causæ sunt. Iustis ideo accidunt, ut per patientiæ uirtutem maiora uereant̄ præmia, ac ne forte prospero rerum successu elati labant̄. Vnde colaphizatus ē Paulus, ne magnitudine reuelationũ extolleretur: afflicti martyres, ut cumulatius remunerarentur. Iniustis autē ob hoc tristia contingunt, ut ad iustitiã reuertant̄: & si redire noluerint, iuste comdemnẽtur, æternisq; mancipent̄ suppliciis, quoꝝ duritia temporalibus contusa malis, mollescere nequiuit. Si aduersa pateris, & scripturæ diuinæ fidē præstas, negare non potes, q a dño diligaris. Ego quos amo, inquit, arguo & castigo. Testimoniũ igitur diuini erga te amoris habes, quoties aduersis concuteris, quoties

Tobiæ.2

Esa.38

Esa.38

Lazarus

Luc.16

Paulus.

Apoca.3

calamitatũ procellis iactaris. Fruantur suis delitijs luxurio si, tu uero dño tuo placere studens asperitatibus te exerce. Arcta eñ & angusta uia est quæ ducit ad salutẽ, lata atque ampla quæ mittit in perditionẽ. Hinc est ꝙ sanctissimi homines prospera mũdi contẽnentes, renunciãtesq; præsentibus bonis, tolerãt spontaneã paupertatẽ, ieiunãt, esuriũt sitiunt, algent, uigilãt, orant, peregrinant, laborant, nunq̃ conquiescunt: ut ꝑ dura atq; aspera uictis uoluptatũ illecebris, debita uirtuti pmia percipiant, & pro breui afflictione æternã capiãt beatitudinẽ. Corripiamur ergo a dño, ne cum hoc mũdo damnemur. Pugnemus cũ calamitatibus ut cũ uicerimus, coronemur. Nauigantiũ ars atq; doctrina nõ in trãquillo, sed in tẽpestate probat. Militis uirtus in certaminis discrimine noscit. Christianus an deũ diligat, aduersitatibus experit. Nec potest esse Christi famulus, q cum illo laboriosa atq; difficilia subire recusarit. Qui non
Luc.14 baiulat, inquit, crucẽ suã, & uenit post me, nõ potest meus esse discipulus. Et iterũ: Qui uult uenire post me, abneget semetipm, & tollat crucẽ suam, et sequat me. Eis q̃q; q in regno ipsius ad dextrã & sinistrã suã sedere petierãt,
Mar.16 respondit: Potestis bibere calicem, quẽ ego bibiturus sũ? docens gloriæ suæ consortẽ fieri nõ debere, qui passionũ suarum se nõ fecerit participem. Hæc itaq; crux & hic calix sunt stigmata illa dñi nostri Iesu Christi, q̃ se in suo cor pore portare apls gloriabat, dicens: Vsq; ad hanc horã &
1.Cor.5 esurimus & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur & instabiles sumus, & laboramus operãtes manibus nostris, maledicimur & benedicimus, ꝑsecutionẽ patimur & sustinemus, blasphemamur & obsecramus: tanq̃ purgamenta huius mũdi facti sumus, oim reiectamẽtũ usq; adhuc. Siqua talia tibi casu contingãt, quæ multi pro Christo sponte subire solent, de necessitate fac uoluntatẽ, libenter cuncta sustinẽdo, quorũ patientia dño tuo te redditura
Psal.16 sit chariorẽ. Beatus eris si cũ propheta dicere poteris: Probasti cor meũ deus, & uisitasti nocte: igne me examinasti, & nõ est inuenta in me iniquitas: ut magis ad probationẽ tribulatio incumbat, q̃ ad correctionẽ. In illa eñ iu
Psal.65 sti gaudent, dicẽtes: Quoniã probasti nos deus, igne nos

examinasti, sicut examinaẽ argentum. Et quoniã aduersitatum patientiã sequitur consolatio. Transiuimus, inquiunt, per ignem & aquã, & eduxisti nos in refrigerium.

¶ Quantum prosint res aduersæ. Ca. XVII.

PRosunt igitur, nõ obsunt aduersa, si æquo animo pferantur. Si em̃ assuesces ferre difficilia, q̃ facilia sunt feres leuius. Deinde per sapientiã aduersitatũ pro delictis facimus satis: quoniã quæ per uoluptatũ blandimenta perpetrantur, per contrarij doloris tolerationem purgari debent. Et cum hoc contigerit, tunc est nobis dominus, ignis conflans (ut Malachias ait) & quasi herba fullonum Malach.3
excoquens & emundans quicquid in nobis feculentię sordisq́ȝ restabat. Ad hæc in tribulationibus ardentius ad supplicandũ accedimus, promptius ad exercenda pietatis studia exurgimus, perseuerantius de cœlestibus cogitamus. Hoc testatur Dauid, dicens: Bonũ mihi dñe q humiliasti Psal.118
me, ut discam iustificationes tuas. Denicȝ cum calamitatibus oppressi obsecramus, facilius exaudimur: eodem sancto attestante, cum ait: Ad dñm cum tribularet clamaui, Psal.119
& exaudiuit me. Quod si uehemẽtior ingruerit tempestas orandũ erit, ut uel illa liberemur, uel uires nobis ad resistẽdum suppediteñ: ipso dño præcipiente ac dicente: Inuoca Psal.49
me in die tribulationis tuæ & eruam te, & honorificabis me. Et in alio psalmo: In tribulatione inuocasti me, & liberaui te. Psal.80
Contingit præterea ut miserijs grauati ad illius opem confugiamus, de cuius bonitate, dũ sine his ageremus, parum recordabamur, otio tabescentes ac delitijs. Esaias hoc docet, dicens: Dñe in angustia requisierunt te. Esa.26
Et in euangelio, Geraseni non ante uenisse referuntur ad Mar 5
Iesum, q̃ iacturam passi fuissent porcoꝝ. Nec filius luxuri Luc.15
osus prius ad patrem est reuersus, q̃ dilapidatis bonis, quę ab eo acceperat, cœpit esurire. Tunc aũt & uirtute magis pficimus, cũ cõtra casus aduersos luctamur. Hic em̃ solus cãpus est cõstantiæ, fortitudinis, humilitatis exercẽdæ. In qbus dũ laboramus, cętera conseruañ. Cum em̃ pręsentiũ rerum felicitas, plurimis scatere solita sit uitijs, ecõtrario infelicitas ipsa custos innocentiæ sit necesse est, in his qui

ante infelicitatē innocētes erāt. Felicitas terrena luxurię mi nistra est, cōtaminat & cōfundit intelligētię puritatē. Inde mens cupidinibus corrupta inter turpe & honestū nullū agit discrimē, eoq; facillime inclinat, quo malarū uoluptatū appetitus impellit. At uero in calamitatibus anxia sollicitudine excussus animus, ignauię abijciens caliginē sapientię luce incipit illustrari, & quo magis pmit, eo magis quidē ad sobrietatē rationēq; sese trāsfert. Tunc & fragilitatē nrām plenius recognoscimus, & summi dei potentiā sublimius contēplamur. Ex rebus aūt prospere fluētibus, plerumq; supra hūanæ cōditiōis uires efferimur, & dum plagas nō sentimus, de ipso oim q in mūdo accidūt plagarū
Manasses autore minus cogitamus. Manasses dū feliciter regnaret, pessimus erat, amisso regno & in seruitutē redactus, opti-
2. Para. 33. mus euasit. Vnde ait scriptura: Et cognouit Manasses, q dñs ipse esset deus. Nō ergo antea nouerat, q malis cōpellentibus uires illius desyderasset, quę in prosperitate con-
Hiere. 31 tēpserat. Hoc est qd in Hieremia dicit: Castigasti me dñe,
Paulus. & eruditus sum. Paulus quoq; apls ante lupus rapax ecclīæ
Actu. 9 psecutor, postq aūt Christi uoce pterritus incidit in cæcita
Actu. 22 tem, de lupo uersus est in agnū: & q aduersus Christū steterat pro synagoga, pro Christo stare cœpit aduersus synagogā, uim diuinitatis eius inter flagella expertus, & illum ipm cōfitens, cuius cōfessores fuerat psecutus. Qd si tantū prodesse queūt aduersa, nōne fallit, q illa in malis ponēda arbitrat. ¶ De patiētia Iob, & quare bonis accidāt mala (Ca. 18.

VT aūt oim pſentiū tempestatū magnitudinē superes, q̄ta passus fuerit uir deo charissimus Iob, & q ad oēm erumnarū impetū immobilis pmāserit, semp tibi occurrat: et si multo grauiora illū leniter placiteq; ptulisse inuenies, pudeat te in leuioribus minus esse fortē. Si quā opū tuarū iactură feceris, illi de immensis pecudū armētorūq; gregibus nihil relictū est pter unum seruū, q ab inimicis cūcta die uno direpta atq; ablata nunciauit. Si filio orbatus es, illius filios & filias oēs unius domus ruina simul extinxit. Si aduersa laboras ualetudine, ille a plāta pedis usq; ad uerticē capitis ulceribus totus tabefactus; nō in lectulo, sed in sterquilinio sedēs; nō molli

linteolo, sed duriore fictilis uasis testa uulnerū saniē deradebat. Non habuit amicos q̃ sic languentem consolarētur, sed qui magis exasperarent, exprobrantes ei pctā, quorum expers erat. Insup uxor ipsa ad impatientiā urgebat, ut deo malediceret & moreret. Ille tñ in se firmus, & aduersum quæq; difficilia spūssancti uirtute stabilitus, pro oībus gratias agebat deo: & nullis erūnis, nullis doloribus, nullis obtrectantiū molestijs, ab ipsa quā in deū habebat charitate potuit separari. In corpe miserabiliter fracto integra pmāsit fides, & hoīem oībus miserijs oneratū, sola in deo spes sustentauit. Quod si tanta ac talia iustis quoq; inferant ad probationē, quare cōquerit pctōr cū castigat ad correctionē? Verberaris q̃ pctō res, ut de pctō doleas, de quo fortasse non doleres, si impunitus dimittereris: nō dolēdo aūt, sanari omnino nō posses. Tu puniris ut resipiscas, pcuteris ut cōualescas. Ius aūt plectit, ut per patiētiam maius sibi futuræ remunerationis meritū acqrat, & ueluti de igne aurum, ita ille de miseriarū angustijs purior exeat atq; clarior Hic satis constat, q̃ male cū illis agit, q̃ nihil aduersi patiuntur, & tñ peccare non cessant. Manet em̄ eos post breuē pſentium rerū successum nunq̃ finiēdus cruciatus & horrenda apud inferos supplicia. Alia etiam præsentis felicitatis infelicitatisq; ratio est: qm̄ dum differt in fine iudicium discretioq; iustorum atq; iniustorū, interim tam prospera q̃ aduersa mundi huius omnibus cōmunia sunt: ideo & his aliquando bene, & illis male. Cæterū obduratis & in scelere pseuerantibus male cædit prosperitas, q̃a īsolētiores reddit. Iustū aūt neq; prospera extollūt neq; frāgūt aduersa ī utroq; rerū euētu eādē seruat aī cōstantiā. Sed in aduersis si non melior, certe tutior efficitur. Semper enim ad delinquēdum magis prouocant, quæ secundo flatu feruntur.

De patientia martyrij. Ca. XIX

PORRO ad confirmandam patiētiæ uirtutē, præter ea q̃ hactenus dicta sunt, martyrum Christi uictorias atq; triumphos contemplari operepretium erit. Eculei laminæ, sartagines, fustigationes, omnia tormentorum genera proponebant illis, qui gentilium deos adorare nol

lent. At uero fortissimi fidissimiq; Christi milites, perferre multo grauiora q̃ tyrannorum impitas excogitare poterat parati erant. Promissis etiam ingẽtibus ad sacrificandum sollicitabantur opum, honorum, dignitatum, sed qui suppliciorum terrificationibus non cædebant, nec pollicitationum quidem magnitudine moueri poterant. Itaq; in proposito perstantes, non modo imperata non fecerunt, uerũetiam Christum suum liberius confidentiusq; prædicarunt palam docendo hunc quidem dei ueri esse filium, & idola uana non deos esse, sed malorum dæmonum inuẽta: ut homines impiæ credulitatis laqueo captos, in baratrum traherent perditionis. Cũq; post multos corporis cruciatus ad necem damnarẽtur, finem uitę intrepidi expectabant: magisq; timebant ne dimittantur, q̃ ne occidantur. Fortiores ergo & tormentis & carnificibus & regibus fuere, dum pro iustitia, pro ueritate, pro deo certarent. Vicerunt supplicia patientia, prophana imperatorum edicta constanti atq; immota Christiani nominis confessione. Deos deasq; colere compellebanur: illi uero his contemptis Christum crucifixum colendum adorandumq; esse asseuerabant. Cũ hac sentẽtia finire, martyrij uictoria erat. Vulnera autẽ corpore excepta membrorum lacerationes, exustiones, fidelis militiæ insignia existimabanť, et inuictæ uirtutis certissima testimonia. Atq; ita Romani principes omnium potẽtissimi, urbium, prouinciarum, regnorum uictores, a solis Christi seruis & inermibus & paucis & mori uolentibus uicti sunt. Quando ne unum quidem ex his qui constanter Christum confitebantur in suam trahere sententiam totis imperij uiribus potuerunt. Postremo ut omnibus pateret ipsos esse superatos, manus dederunt his quos persequebantur, & abiecto falsorum deorum cultu, pro quo pertinacius q̃ pro finibus regni stabant, religionẽ Christi quã delere nitebantur, susceperunt. Quid est enim aliud in sententiam aduersarij concedere, nisi plane se uictum confiteri? De ijs igitur qui totum fere terrarum orbem suo subdiderant imperio, ipsi Christi milites triumpharunt: non armis pugnantes, sed patiẽtia, nõ uiribus, sed fide: tanto ista fidelis patiẽtiæ uirtus omni ui humana potẽtior extitit atq;

ualidior. O præstantissimam pro Christo patiētium uirtutē. Inuictos uicerunt: totius orbis dominatoribus imperare cœperunt, dum pro Christi nomine nihil non sustinēdū iudicant, dum illis quoq; a qbus uulnera patiunt̃, mederi desyderant, dum deniq; in tenebris errantibus lumē ostēdere ueritatis cupiunt. Qui em̃ calicē domini p patiētiam bibebant, inebriati sunt uino charitatis, ita ut pro illis quoq; orarēt a qbus cædebantur, illis uiam salutis aperirēt, q̃rꝫ immanitate ipsi trucidabantur. Magis eis dolori erat, psecutores suos errore interire, q̃ se illorum sæuitia excruciari morteq; affici. Omibns itaq; aduersarioꝝ iniurijs fortior in ipsis erat dilectio. I nunc miser & infelix homo minus ab altero offensus, leuius læsus, irascere & exardesce furore & odij stimulis agitatis uindictã para: ut & illum pro cuius salute mori debueras, perdas, & ipsemet infelicius intereas. Nolenti em̃ iniuriam remittere, deus pctã non ignoscit. Nunq̃ in sanctorum martyꝝ consortium uenire poteris, q illorum tolerantiam non fueris imitatus. Vindicari uis de inimico? & te dei manet uindicta. Ipse q tibi ignoscere uolēti, parabat patiētiæ coronã, iniuriam referēti debita impatientiæ ingeret supplicia. Amando inimicos nō ulciscendo ad martyrij gloriam peruenitur: & is cū Christo regnat, qui cum Christo pati mauult mala q̃ reddere. Martyr es, si bonum reddis pro malo: sin uero malum malo repēdis, Christi aduersarius es, qui iubet & inimicos diligere. Hic nēpe gloriosissimus fuit martyrum triumphus pati iniuriam, & pro iniuria referre beneficiū, uitam impendere, & animas lucrari Christo. Videbant impij q̃ illi constãtes essent in proposito, q̃ parati ad omnia extrema subeunda prius, q̃ ut Christum desererent, & cogitare cogebantur, nequaq̃ uanum esse, quod tormentoꝝ patiētia uitæq; impendio defendi cernebant, miraculoꝝ etiã magnitudine, quæ per illos fiebant commoti conuertebant̃: et q paulo ante in Christianos grassati fuerant, cū Christianis necari optabant. Atq; ita auctis ampliatisq; rebus Christianitas p̃ualere cœpit, infidelitas dissolui, et euanescere. crux sancta adorari, idola uana euerti, Christus dn̄s excoli, diaboli potestas calcari. Ipso deniq; martyꝝ sanguine creuit

ecclesia, & effuso cruore pinguior facta per q; uberem emisit segetem fidelium filiorum. O beata mors, quæ mortalibus largita est immortalitatem, infidelibus fidem, & errãtibus ueritatem, pereuntibus salutem, & pro Christo patiẽtibus gloriam. Cui unq; regum principumq; terræ tantũ boni attulere opes, delitiæ, amicitię, uictoriæ, regna, imperia, quantum uni fideli martyri sua tormenta? Petrus p crucem, Paulus per gladium, per ictus lapidum Stephanus, atq; alij per alias corporis afflictiones, ascensum, sibi ad cœlum parauerunt, & nunc omnes bonis pfruuntur æternis, nunc cum domino suo regnant, quia pro nomine eius mũdi aduersa forti animo pertulerunt. Futurorũm ergo bonorum spe erecti, etiam in tormẽtis animo gaudebãt: & cum flagellati fuissent apostoli, ibant gaudẽtes a conspectu concilij: quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Ad quod sane gaudium & nos inuitant atq; hortant, uolentes & martyrij sui habere socios, & gloriæ con
Iacob 1 sortes. Vnde Iacobus apostolus. Omne gaudium, inquit, existimate fratres mei, cum in tentationes uarias incideritis, sciẽtes q probatio fidei uestræ patiẽtiam operatur: patientia aũt opus perfectum habeat, ut sitis perfecti & integri & in nullo deficientes. Ipse etiam apostolorũ caput Pe-
1. Pet. 4 trus: Communicãtes Christi passionibus gaudete, ut & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultãtes. Vas electiõis
Rom. 5 Paulus non solum gaudet, sed etiã gloriat. Gloriamur, inquit, in tribulationibus, scientes q tribulatio patientiam operat, patiẽtia aũt probationẽ, probatio uero spẽ, spes aũt non confundit: qa charitas dei diffusa est in cordibus nr̃is
2. Corin. 12 propter spm̃ sctm̃, qui datus est nobis: Et iterũ ait: Libẽter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me uirtus Christi: propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in cõtumelijs, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustijs pro Christo. Gaudent ergo atq; etiam gloriant in pressuris huius mundi omnes sancti, & nos dolebimus? Doleat qui diffidit: gaudeat autem & glorietur, qui spem suam in deo collocauit.

¶ De exhortationibus ad patientiam martyrij. Ca. XX.

QVod si milites suos rex ipse cœlestis non in delitias & uoluptates huius seculi, sed in conflictum & certamẽ sæuientium psecutionum destinabat, ut uincentibus inestimabilis boni donatiuum distribueret: profecto ad militiam eius nullo modo pertinere poterit, qui nõ ita se subiecerit, ut pro tuenda ueritate nec supplicia nec mortem subire recuset. Is demum Christo militat, qui sępe mundi turbinibus quatitur, & nunq̃ superatur: dicẽte ipso domino: In mundo pressuram habebitis, sed cõfidite, ego uici mundum. Quando hic qui uicit mũdum, seruos suos confidere iubet, nullus de uictoria futura dubitandi relinq tur locus. Qua eñ uirtute ipse uicit mundum, eam aduersus persecutiones certantibus nobis commodabit, ut uincamus. Immittent uobis, inquit, manus suas, & psequent tradentes in synagogas & custodias, trahẽtes ad reges & præsides propter nomen meum. Ne aũt terreamur subdit. Et ego dabo uobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & cõtradicere omnes aduersarij uestri. Demũ ut proposito præmio ad oĩa ppetiẽda magis alacres redderet, ait: In patiẽtia uestra possidebitis animas uestras. Hæc est eñ quod alibi dixit: Qui pdiderit animã suam in hoc mundo in uita ęterna inueniet eam. Possidere ergo animã est, non hic sed in æternitate uiuere. Omnis quippe possessio in pręsenti dubia est & incerta, in futuro aũt erit stabilis & ppetua. Quod ut luculentius intelligas, rursum ille alibi ait: Beati q persecutionẽ patiunt propter iustitiam, q̃m ipsoꝝ est regnum cœlorum: beati estis cum maledixerint uobis homines, & psecuti uos fuerint, & dixerint omne malũ aduersum uos mẽtiẽtes propter me, gaudete & exultate, q̃m merces uestra copiosa ẽ in cœlis. Quã certe mercedem si alta mente consyderabimus, terrena omnia facile contemnemus: neq omnino quicq̃ toleratu graue uidebit, quoties bona quę pro malorum perlatione cõpensanda sunt cogitabimus. Immensa eñ & ineffabilia sunt illoꝝ bona, de quibus in apocalypsi dicit. Hi sunt qui uenerunt de tribulatione magna, & lauerũt stolas suas in sanguine agni: ideo sunt ante thronum dei, & seruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno habitabit sup illos: nõ

Ioan. 16 · Luc. 21 · Luc. 21 · Matt. 10 · Matth. 5 · Apoc. 7

habitabit sup illos: nō esuriēt neq; sitiēt amplius, neq; cadet sup illos sol, neq; ullus æstus: qm̃ agnus q i medio throni est reget illos, & deducet eos ad uitæ fontes aquaꝝ, & absterget deus omnē lachrymā ab oculis eoꝝ. Talia secū
Phil.4 meditabat̄ Paulus, cū diceret: Et satiari & esurire, & abūdare & penuriam pati, omnia possum in eo q me confortat.
Act.21 Hinc est qd de illo in gestis apostoloꝝ legimus: Cū prophetante Agabo discipuli eius didicissent, ipsum Hierosolymis uincula passuꝝ, & animo consternati rogassent, ut supersederet illo proficisci. Quid facitis respondit flentes et affligentes cor meum? ego aūt nō solū alligari, sed & mori in Hierusalē paratus sum, propter nomen dñi Iesu. Non est ergo suoꝝ lachrymis motus, nō mortis periculo deterritus, ut a proposito desisteret, tanto amore flagrabat Christum omnibus qbus poterat euangelizandi, decernēs nō ante a p̄dicatione eius cessare, q̃ in corpe uiuere cessasset. Neq; solū Paulus, q plus omnibus laborauit, certum ac deliberatū id habuit, sed plane omnes illi, q supplicia necēq; pati maluerunt, q̃ fallacibus diis libamenta offerre.

¶ Verba sanctorum martyrum ad tyrannum in ipsos sæuientem Ca. XXI

QVid em̄ aliud dum torquerentur, tacēdo ad infidelem tyrannum dicere uidebant, nisi ure, tunde, diuelle, lania, idola tua non adorabimus, Christum aūt dei filium cōfitemur, cum patre & spiritu sancto unū deum, unum dominum. Potes corpora ista cæsar cruciatibus absumere, facere uero ut aliud sentiamus aut loquamur non potes. Dummodo hac in parte fortitudo nostra tuæ præualeat, iuuat in illis qua te potentiorem existimas, non esse imbecilles atq; imbelles. Quo em̄ magis nos affligis grauiusq; excrucias, magis uita ęterna dignos efficis: & dum nocere arbitraris, prodes. Tua sæuitia, nostra est gloria. Cū nos interficere credas, carcere isto corporis liberas. Vnde soluti de terra, tollimur ad cœlum, & pro patientiæ uirtute a domino coronamur: non corona sicut est tua pitura, sed nunq̃ deficiēte, nūq̃ defutura. Libet itaq; abs te interimi, ut uiuamus cū Chro, quē nulla ui nobis potes auferre, neq; nos ulla quæstione, ullo tormentorum

genere ac charitate eius separare. Hoc te frustra prorsus co natum scies, cum etiam ipsa postrema in mortem anhelantium uoce Christum inuocari, Christum glorificari audieris: et tunc demum te uictũ senties, sed fateri pudebit. Nos eñ in isto fidei agone uoti nostri compotes erimus, tu tui nequaq̃: qui ideo nos torques, ut a Christo auertas, & ad deorum quos palam contemnimus, cultum compellas. Et cum hoc quod maxime cupis, perficere in nobis minime ualeas, nonne superatus es nostra constantia, nostra pro Christo fide, quos ne interficiendo quidem ut tibi assentiamus potes inducere? Citius saxa scopulosq; & montes de loco suo mouebis, q̃ nobis fidem a Christo datã eripies. Non tamen stabilitatis nostræ nobis laudem damus, Christi beneficio fortes sumus, Christi uirtute in nobis manente tibi non succumbimus, Christo deniq; adiuuante contra omnia aduersa luctamur, & potimur uictoria. Eidem gratias agimus, & cum pœnis afficimur, & cum in sententia ueritatis perseueramus. Tota autem perseuerandi ratio est quia post laborem in illo requiescere speramus, semper beati futuri, qui semp usq; in finẽ fuimus fideles nec uicti sæuitia tua, sed probati. His quidẽ & hmõi uerbis illos uel locutos, uel loqui potuisse q̃s dubitat, nisi qui euangelio non credit, & peruersæ mentis aure non admittit ueritatẽ? Ipsoꝝ eñ oñe studium fuit, dñi sui uestigia obseruare, cũ moꝝ integritate, tũ patiẽtia ꝑsecutionũ. Præbuit ille se nobis in exẽplũ, & q resistere poterat uiolẽtię hoĩm, atq; oẽs si uno uerbo oris sui ĩterficere: maluit ĩiurias pati, & ignominiosa crucis morte consumi, ut suis fidelibus hũilitatẽ patiẽtiãq; cõmẽdaret. Quãobrẽ ait: Qui nõ accipit crucẽ suã & sequtur me, non est me dignus. Quid inqes agam, si desijt ꝑsecutio, si nemo ad impietatem compellit, quõ crucẽ dñi portare debeo? Si paratus es impia suadentibus nunq̃ cædere, & prius oẽs oĩm tormẽtoꝝ cruciatus forti animo subire, q̃ Christũ deserere, crucẽ dñi geris, & ipsum seq̃ris illoq; te dignum præstas. Da igiť operã, ne prompta desit uolũtas ad patiẽdũ tunc q̃q; cũ patiẽdi nõ suppetit occasio Quod si feceris, tu q̃q; a dño in pace collectus cũ sc̃tis martyribus dicere poteris; Ego sum pauper et dolens, & salus

Marginal notes: Matt. 10 (beside "Qui nõ accipit crucẽ"); Psal. 68 (beside "Ego sum pauper")

tua deus suscepit me: laudabo nomen dei mei cū cantico magnificabo eū in laude. Interim martyriū tuū sit, castigare corpus tuū, & in seruitutē redigere, ut obediat spūi: uigilare, orare, ieiunare, die ac nocte ī lege dei meditari, euāgelij p̄cepta obseruare, amicos inimicosq; diligere, nemini malū pro malo reddere, & pati potius q̄ inferre iniuriā Talis uita eos etiā ad beatitudinis gloriā euexit, quos p̄secutiōis gladius non attigit. Quotidianū quippe martyriū est, aduersus carnis molestias diaboliq; dolos assidue stare & non sinere suffodi domū, nec irruētibus uitijs uasa diripi uirtutis. Oportet igit̄ supbiam repellere humilitate, libidinē castigate, parsimonia luxuriā, patiētia iracundiā, liberalitate auaritiā, & breuiter uitiū uirtute. Sic uincere nō eq dē minus laudabile esse reor, q̄ execrāda infideliū impia p̄ tormētoꝝ patiētiā supare. Nā q ita uitā instituerit, cum iam idoneū esse scias ad oīa dura, difficilia atq; aspera pro nomine dñi pferēda. Non pōt nō habere talē tolerādi affectū, q dño in omnibus obsequēdi gerit curā. Audi Hieronymū dicentē: Utinam ob dñi mei nomē atq; iustitiā cuncta gētilium turba me psequat̄ & tribulet: utinā in opprobrium meū stolidus hic mundus exurgat, tm̄ ut ego merear a Christo laudari, & suæ pollicitatiōis sperare mercedē. Quoties igitur exercendæ patientiæ cessat occasio, non cesset in nobis ipsa patiēdi uoluntas, & martyrum gloriæ participes esse merebimur.

¶ Quod non debemus vltro nos offerre supplicijs. Ca. XXII

VEruntamē in persecutionibus ultro nos offerre im
Matt. 14 pijs non debemus. Quoniā temerarium est obijce
re se periculis nulla cogente necessitate. Unde præcipit dominus, dicēs: Cum uos persecuti fuerint in ista ciuitate, fugite ad aliam. Et ipse secessisse in desertum dicit̄,
Iohan. 8 cum Ioānem Herodis gladio peremptum audisset. Quando etiā Iudæi ad feriendū illū lapides corripuissent, abscondit se (ut euāgelista ait) & exiuit de templo. Poterat oēs unico nutu īterimere, et maluit fugere, ut nos doceret etiā imbecilliorū iracundiā potius deuitare, q̄ resistendo ma-
2. Cor. 11 gis accēdere. Paulus Damasci Iudæoꝝ insidias, & præpo

fiti Aretæ regis minas p murū in sporta depositus effugit: nō tamē mortis metu, sed dilatiōe, ut adhuc superuiuens multorꝝ saluti cōsuleret. Nunq̄ em̄ cessauit prędicando, disputando, scribēdo, oēs q̄s erroribus implicitos cernebat, ad uiam ueritatis reuocare: utq̄ illos q̄s ad Christū cōuerterat, in fide solidaret, sæuissimi Neronis furorē cōtempsit. Suo igitur exēplo mōstrauit, tunc quidē mortē nō esse timendā, cum prospiciendū est saluti aliorꝝ: tunc uero fugiendā, cū magis expedit ut fugiamus q̄ ut cōprehendamur. Exempli grā: Inter hæreticorꝝ turbā fidelesq̄ psequentiū occulte Christianus es, uides alios deprehensos torqueri, cædi, laniari, q̄ diu fortiter tolerāt, nec a fide recedūt, non est ut teipm̄ prodas. Cū aūt aliquis eorū titubare cœperit, & supplicijs uictus cædere, palā eum exhortari ad patientiā debes, & in periculo animæ alienę uitā propriā cōtemnere. Plus em̄ debemus diligere bonū animæ nō nr̄æ modo, uerūetiā alienæ, q̄ bonū corporis nr̄i: hoc em̄ tēporale est, illud æternū: hoc carnale, illud spiritale: præferenda aūt sunt carnalibus spiritalia, & tēporalibus æterna, & mortalibus nunq̄ moritura. Quod si te q̄q̄ in hoc pietatis agone intrepide currentē ab infidelibus occidi cōtigerit, gaude: quia iam cū illo uiuere incipies, q pro om̄ibus occidi uoluit, & in illo inclyto gloriosoq̄ martyrꝝ cœtu receptus exultabis, tuq̄ donatus corona uictoriæ sempiterna.

¶ Quid multum prodest in calamitatibus recolere passionem Christi. Caput. XXIII.

IN om̄i aūt pressura & afflictiōe siue mētis siue corporis, cōmodissimū erit, dn̄i saluatoris labores atq̄ dolores pro nobis ultro susceptos ad memoriā reuocare, secūq̄ ratiocinari ac dicere: Quis ego sum, ut aduersis p̄sentiū infelicitatum casibus grauari debeā, cū dn̄s meus, q̄ diu in terris uersatus est, nō otio delectatus sit, sed fatigatione, nō uoluptatē ullā corporis appetierit, sed tribulationes & angustias & cruciatus & cōuitia & probra ab impijs illata, et acerbissimā atq̄ despicatissimā crucis mortē? Ille saluandi mei grā qui perierā, cū deus esset, hoiem assumpsit: hō factus nunq̄ cōquieuit, Iudæā, Galilæā, Samariam peragrādo, ignaros instruere, ægros curare, mortuos

suscitare, multa mira & incredibilia operari. Cūq; in omībus diues esset, elegit sibi paupṫatē, alioꝝ impēsis uitā sustentauit, alieno usus est hospitio, esuriuit, sitiuit, fatigatus est: flesse pluries legiť, risisse nunq̄. Adhuc puer quęsitus est ad necē: deinde adultus odia semp perpessus est impioꝝ: a discipulo uenditus ac proditus est a Iudęis cōprehensus et afflictus, & q pc̄tm̄ nō fecerat, ligať, accusať, falso testimonio circumueniť, conspuiť, alapis cædiť, deludiť, maledicit spinis coronať, arundine uerberať, nudus flagella sustinet, nudus crucē ascendit, in manibus ac pedibus plagas patitur clauoꝝ, lanceæ in latere, atq; de tot uulneribus manante cruore totus perfundiť. Cumq; moriens sitiret, aceto felleq; potatur: tam dire cōsumptus hostiam se deo patri pro omibus obtulit. Quis sum ego, ut indigner, & iniquo animo ferā, siqua mihi calamitas incidat, siquod incommodū patiar, siqua me inuidoꝝ infestet persecutio, cū presertim nihil mali mihi inferri possit, quod peccata mea non mereñť? Non ergo grauate perpetiar, quod iuste irrogatur, sed dn̄m meum deprecabor, ut concedat mihi in omibus patientiā, & in ipsa patientia scelerū meoꝝ purgationem atq; ueniā: ut qui me dignatus est facere laboꝝ suoꝝ participem, faciat tandē & gloriæ consortem, dicente aposto-
2.Cor.1 lo: Sicut socij passionū estis, sic eritis & consolationis. Et
2.Timo. 2 iterum: Si, inquit, cōmortui sumus, & conuiuemus, si sustinebimus, & cōregnabimus. Igitur siue psecu[illegible]onis turbo totā inuaserit ecclesiā, siue priuata lacessiti fuerimus inuidia, siue opes uis aliqua rapuerit, siue morbi fæuierint, siue charissimoꝝ mortes frequētarint, siue aliud aliquid aduersi acciderit de omibus gratias agere nos oportebit, et in omnibus confiteri ac dicere: Iustus es dn̄e, & rectū iudici
Iob.5 um tuū. Scriptum est em̄: Increpationē domini ne repro-
Actu.16 bes, quia ipse uulnerat & medetur, percutit & manus eius sanabunt. Paulus & Sylas in Macedonia uirgis cæsi, carceri traditi, in uincula coniecti, deo laudes decantant. Et ipse dominus noster accepto calice gratias egit, ut nobis documēto esset, ad persoluendas gratias deo, quoties aduersitate aliqua grauati fuerimus atq; afflicti: per calicē em̄ tribulationes mundi huius intelligimus; iuxta illud; Transeat a

me calix iste. Cuius igitur prouidētia cūcta cōtingūt, illi de cūctis grę agant, ut p hoc probet, nos & patiētes eē in aduersis, & in prosperis non ingratos.

¶De impatientiæ uitio erga deum. Ca. XXIIII.

ET qm̄ uirtus optabilior atq; amabilior fit uitij cōparatiōe, restat ut euoluamus impatiētię mala. Per impatientiā murmurauerūt Israelitę egressi de ęgypto Exod.16
cum esurirent in deserto Syn: & iterū in Raphadin cum sitirent: saturauitq; illos dñs māna de cœlo pluente & aquis Exod.17
fluentibus de petra. Vide q̄ mitis, q̄ misericors est deus: nō continuo impatientiā nostrā punit, sed interdum uotis murmurantiū facit satis, ut beneficio prouocet ad pœnitētiam. At uero si benefacta nō profecerint nec murmurationum cessauerit impia temeritas, tunc demū ulciscitur ingratos & iuste pœnas exigit ab obstinatis. Ideo illi tandē Num.11
cœlestē cibum fastidiētes, cū ollas carnesq; ægyptias concupiscent, coturnicū nubes uento delata, locum in quo castra fixa erant, operuit: uolente dño ut discerent q̄ male cedant illa q̄ intemperāter concupiscunt. Adhuc, inquit, carnes erant in dentibus eorū, & populus percussus est plaga magna. Multi em̄ ex illis cū usq; ad nauseā carnis edulio se impleſſent, uelut i ueneno hausto, sic repente mortui conciderunt. Pari aduersus deū proteruitate usi sunt ad aquas cō Num.20
tradictionis, cum sitim paterent: postremo ad mare rubrū Num.21
itineris labore offensi, quādo iratus dñs misit ignitos serpentes, quorū ueneno morsibusq; disperibant. Quid ergo aliud agit, qui aduersitate oppressus in deum indignat, nisi ut ab eo prorsus destitutus, faucibus incidat serpētis antiq diaboli, & post temporale malū quod patitur, æternis tradatur supplicijs? Hoc nempe illud est, quod Salomon in prouerbijs ait: Qui impatiens est, sustinebit damnū, & cū Prouer.19
rapuerit aliud apponet. Primo enim damno rapto, id est, accepto, aliud applicat, & malis quibus affligitur, cumulum addit. Quid autem dementius, q̄ tribulationum pondus grauare linguæ procacitate, aut aliqua immodica animi perturbatione? Quicquid em̄ patienter toleraī, leuius fit. Quid etiā magis pernitiosum, q̄ deū iratū, cum placare humilitate debeas impatientiæ tumore magis prouocare,

ut citius pereas? Ideo rursum Salomō ait: Impatiēs opera-
Prouerb.1. bit stultitiā. Et iterū: Qui impatiēs est, exaltat stultitiā su-
am. Quō exaltat stultitiā? Impatientiā utiq; non refrenans
prolabit in iram, de ira in furorē: de furore in quandā belua
rum feritatē, ut iam nō modo impatiēs, uerūetiā sæuus im
piusq; existat. Nullū em crudelitatis genus est, ad qđ nō cō
Cain. pellet impatiētia, si te ab illa diutius possideri permiseris.
Filij iacob. Per impatientiā fratrē suū occidit Cain. Fratrē suū in serui-
abimelech tutē uendiderunt filij Iacob. Fratres suos interfecit Gedeo
Saul. ris filius Abimelech. Saul rex sacerdotes Nobæ impie pe-
Athalia rimi imperauit, quia illi pij erga Dauidē extiterāt. Athalia
Iorami regis uxor, defuncto Ochozia nepote regiā cædi-
bus impleuit, neminē regij sanguinis relinquēs uiuū, pter
Manahen. unū Ioam, q furtim subtractus fuit neci. Manahen Sama-
riæ rex thersa oppido capto, ne quē in eo uirilis sexus uiuū
Herodes relinqueret, mulieres etiā pregnātes scidisse fertur. Herodes
non minus in filios crudelis q̄ in hostes fuit, ut Iosephi hi-
storia testat: & ut in euāgelio discimus, indigne ferēs Chri
stum puerū a Magis adoratū, oēs Bethlemi infantulos qbi
matum nō excesserant, interimi iussit, ipm simul perdere
Herodes uolens, quē qui ex illis esset ignorabat. Huius uero succes-
sor Ioannis bap. pluśq̄ prophetę caput ad se deferri manda
uit, ne de nece eius, a quo de adulterio se argui indigne fe-
rebat, incertus esset. Ad talē ergo ac tantā animi trucidenti
am facile perueniet impatiēs, nisi mature ab ingenitę pro-
teruiæ uitio submoueat, & iracūdiæ motū pro uiribus cō
pescere assuescat. Minoribus igit delictis obstaculū faciat
ne ad maiora prorūpat: qñ ne minima quidē hinc decedē-
tium impunita erunt, nisi ante pro illis pœnitudinis opera
Matth.20 laboreq; satisfactū fuerit. Hoc tibi in euāgelio operariorū
uineæ parabola testat, qui inuidiæ a dño arguunt, eo q̄ de
nario pro opera accepto, alijs q tardius ad operandū acces-
serant, ex cōductoris liberalitate tantundē datū fuisse dole
bant. Nō est itaq; negligendū, sed maxime curandū, ut eti
am ab his caueas, q̄ uel leui increpatiōe digna cognoueris
Paulatim decidit, inquit scriptura, q minima contemnit.
Eccle.19 Habet & inuidia suā impatientiā, q̄ mortē affert nisi caue-
atur. Dolere em te cogit, q̄ alij affluant diuitijs, præstēt ho

noribus, multæ apud oẽs opinionis sint, & te uel pcedant gloria, uel çquent. Talis profecto diaboli liuor est, qui semper tristat ac moleste fert, q iusti eo ascendãt unde ipse decidit. Quid dicam de illis, quorũ intantũ excedere solet furor, ut aliquid aduersi passi, in deũ maledicta euibrent atq; iaculent. Proh facinus oĩm sententijs execrandũ: lingua illa quã fecit deus, ipsum blasphemat, & creatura creatorẽ suum uerbis petulantibus inuadere audet: ipm regem regũ ac dñm dominantiũ plena probri procacitate lacessere nõ ueret: cũ Michael archangelus (ut Iudas apls ait) de Moysi corpore altercando nõ sit ausus ipsi diabolo iudiciũ inferre blasphemiæ. Hoc tam immane nefas in seruis uestris punièdo coercete terreni principes, aut mirari desinite, si uos una cũ illis diuina uerberet uindicta. Siquis uos uel leuissima offenderit cõtumelia, cõtinuo maiestatis læsæ reus peragit, & acerbius etiã q meret punit. Mulctat qñq; q in aliquẽ priuatũ hoĩem indigne cõuitiatus fuerit, sola in deũ cõtumelia tuta est. Pœna ab hoĩe expetit ob iniuriã hoĩ illatam, & deũ maledicẽtis scelus nulla denunciatiõe reprimitur. Vbi nunc est illa Iudæis data dei lex, qua blasphemi lapidibus obrui iubent, qua quidẽ cũ altero rixatus cum nomen dñi maledixisset, extra castra eductus est, ut hominũ cõsortio indignus, & lapidũ ictibus interemptus, linguæ impietatẽ morte corporis persoluit? Vbi est illud Babylonij regis uno miraculo conuersi edictũ. Quicũq; deũ Sydrach, Mysach & Abdenegabo blasphemauerit, dispereat & domus eius uastetur? Vos uero tot prodigijs, tot miraculis in dei ueri cultu cõfirmati, eiuscemodi crimẽ dimittitis impunitũ. Qua in re plane ostenditis, terrena uobiscu ræ esse, nõ cœlestia, & nomẽ uos habere Christianorũ non religionẽ neq; iustitiã. Vir em̃ fidelis obturare statim manibus aures debet, ne uocem dñm suũ maledicẽtis audiat uel repente auersus fugere, ne sacrilegi oris petulantiæ faue re uideatur si manserit, uel auscultarit, & simul cũ maledico ipso diuinã incurrat ultionẽ. Quod si murmurantis populi contumaciã deus iustus sæpissime corripuit, quõ sceleratissimorũ hoĩm impietatem non castigabit? & si a murmuratione q̃q; aduersus deũ cauendũ sit, q̃to magis a ma

In deũ maledicta proferens

Iudæ. 1

Leuiti. 24.

Danie. 3

ledicto siue blasphemia? Cumq; oīs impatiētia iustitiam dei nō operet̄,non frustra de salute Philippensiū sollicitus
Philip.2 apl's: Omia, inquit, facite sine murmuratiōibus & hæsitationibus,ne sitis sine quærela, & simplices filij dei, sine reprehensione in medio nationis prauæ & peruersæ. Ex his ostendit̄, eum q patiens est, nunq̄ murmurare,,nunq̄ conqueri: sed inter malos q̄q; mitem atq; mansuetū esse, & inter inquietos quietum. Impatiens aūt prius ipse suę inquietudinis causa est, deinde etiam aliorų: hos odit, illis irascitur, alijs contumelios, alios afficit uerberibus: ipse uero intra se iracundia æstuat, bile tumet, liuore consumit̄: iuxta
Eccle.30 illud: Zelus & iracundia minuent dies. Dum ergo alteri nocere affectat, seipsum perdit: immo quod deterius est, seipsum æterna pœna dignū efficit, dum alterum odio atq; maliuolentia persequi non desistit.

¶De impatientiæ uitio erga proximum. Ca. XXV.

Persequamur igitur nunc in proximos impatientiam ostendamusq; quanto ipsa suo autori detrimento sit. Hæc est quæ nos facit iracundos, ita ut leuissimis interdum de causis intemperanter commoti rixemur, depugnemus, ad arma concurramus. Canū ferocium ista rabies est, qui protento tantū contra se digito irritantur, & frendenti rictu hominem allatrant. Turpe est autem nobis caninam habere iracundiam, & ad quamlibet offensiunculam indecentius q̄ oporteat turbari ac furere, et esse domū super arena fundatam, quam uentorum euertit flatus; uel arundinem illam, quam etiam leues auræ grauiter exagitant & percellunt. Vix quidem ulla in re modestiam seruabit, qui cohibere nescit iracundiam. Salomonis ista senten
Prouer.29 tia est dicentis: Qui ad indignandum facilis est, erit ad peccandum procliuior. Ille præterea qui in paruis grauiter irascitur, magnam iniuriam quomodo feret? nonne in rabiē tunc uertetur, cum paulo deterius læsus fuerit? Quanq̄ eos etiam qui non læduntur, ineffrenata impatientia interdū in rabiem agit: sicut & illos, de quibus paulo ante locuti sumus, qui neq; fratribus, neq; liberis, neq; dei sacerdotibus, neq; fœtibus in aluo matrum adhuc latentibus pe-
Moabitæ percere. Vt autem ista quoq; minus miremur, Moabitæ

impatientia facit: qui regis Idumæorum ossa de tumulo eruta, ignominiæ causa, igni cremarunt. Quis erit iracundiæ finis, si neque morte eorum, quos odio habet satiatur, & in corpora quoque humo obruta desæuit? Merito igitur tantam animorum feritatem etiam in nationes incredulas ultus est deus, dicente Amos propheta: Super tribus sceleribus Moab, & super quatuor non conuertam eum, eo quod incenderit ossa regis Idumææ usque ad cinerem: & mittã, inquit, ignem in Moab, & deuorabit ædes Carioth, et morietur in sonitu Moab, in clangore tubæ, & disperdam iudicem de medio eius, & omẽs principes eius interficiam cum eo dicit dñs. Quod si ita infidelium impatientiã punit interdum deus, quanto magis credentium, quibus leges dedit & præcepta & noticiam sui? Iure igitur ac merito Salomon dum perpenderet impatientis furentem iracũdiam. Graue est saxum, inquit, et onerosa arena, sed ira stulti utroque grauior. Et prosequitur dicens: Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor, & impetũ concitati quis ferre poterit? Quid aũt infelicius, quàm carere misericordia & dilectione, sine qua beatitudinẽ consequi nequimus? Idcirco impatientia ipsa, quia charitati contraria est, deo etiam qui charitas est aduersatur & repugnat, animũ a cœlestium contemplatione auertit, & æterni boni reddit negligentem. Impatientia em̃ tota de rebus terrenis est: a quibus certe quanto secedimus longius, tanto proximiores deo efficimur. Cui quidẽ si iũgi uolumus, humilitate opus est, & patientia & om̃i mansuetudine: non supercilio, nõ indignatione neque ira, quę deus odit & execratur. Post hęc mentem quoque hoĩs excæcat impatientia: & quæ recta ue raque sunt, non sinit dignosci neque intelligi. Ideoque ista animi perturbati passio, maxime in iudicijs faciendis cauẽda est. Nunquã em̃ iuste iudicabit, qui iratus est. Nam si ille cui iratus fuerit, pro crimine delato mulctari merebit, hic ulciscẽdi auiditate iustę pœnæ modũ excedet: aut si de rebus lis erit, omissa iudicij cõsultatiõe, aduersus eũ cui infensus ẽ, ferre sententiã festinabit, & cõuertet (ut in Amos propheta ẽ scriptũ) i amaritudiẽ iudiciũ, & fructũ iustitię ĩ absinthiũ nõ causam cõsyderãs dũ iudicat, sed psonas. Nec solũ iniu

Amos. 2

Prouer. 27

Amos. 6

stũ uericꝫ nesciũ hoĩem facit impatiẽtia, sed etiã si ei ratio ne nõ resistit, ad insaniã usꝗ adducit, unde furere dicit is, q impatiẽtiæ stimulis actus ira inflãmat. Ardẽt oculi, tre-
Facies irati munt labia, frons adducit, arteriæ clamoribus intumescũt os distorquet, uerba sine delectu effutiunt, facies aut rubo re aut pallore suffundit, & breuiter nihil tam simile aliena tæ mentis hoĩ q̃ homo præter modũ iratus. Quod si aspe ctui tam fœdo nõ satis credis, facta inspice. Princeps ille
Matth.26. sacerdotum in Christum iratus, ipse sua scidit uestimenta. Quid aũt demẽtius, q̃ in alteꝝ indignari, & a semet pœ-
3.Reg.21 nas exigere? Achab etiã rex Israel, ꝙ Naboth Iezrahelita uineã suã ipsi petenti neꝗ uendere neꝗ cõmutare uoluit, tantũ furoris cõcepit, ut domũ reuersus lectulo se iniecerit, panẽꝗ nõ comederit, inedia se conficiens, donec uxoris tã dem usus consilio, Nabotho per dolũ sublato, agellũ eius
2.Reg.27 ui possedit. Achitophel iudaicæ militiæ princeps Absalo-nis partes secutus, indigne ferens ꝙ ille aduersus Dauidẽ patrẽ uti suo consilio noluerit, sibiipsi suspẽdio mortẽ con-sciuit. Quis insanus unq̃ in alteꝝ fœdius desæuit, q̃ in se-ipsum iræ impatiẽs Achitophel? Recte itaꝗ dicit: Stultũ
Iob.5 interficit iracundia: quandoquidẽ eo usꝗ insaniũt, ut nec suæ uitæ parcant, & dũ in alteꝝ sæuiẽdi negat facultas, in
Maledici in sanctos semetipsos grassant. Sũt pterea q irati sanctos maledictis lacessant, sed cũ dñm eadẽ oris petulãtia prouocare nõ for-mident, minus mirũ est, ꝙ etiã seruos eius quõ possunt of fendant: de qbus quia satis paulo ante dictũ sit, hoc tantũ dicendũ restat, ꝙ nec a sanguine eorũ, q̃s deo famulari ui-dent abstineãt, cũ indignant. Quãuis eñ eiusdẽ religionis sint cum his q̃s infestant, diuersis tñ moribus uiuũt, sempꝗ melioribus inuident atꝗ aduersant: Hinc est ꝙ Iorã Sa
4.Reg.6 mariæ rex a Syris obsessus, cũ fames urbẽ inuasisset, quid
Ioram. ageret nesciebat, & ex dolore in furorẽ uersus mandauit in terimi Helisæum prophetã, qui nisi præscius cauisset, inno cens regis male indignãtis culpa perisset. Rex uero qa pœ nitentia ductus humiliauit se, prophetã perseq ui desijt, & obsidione liberatus est & fame: tm prodest repentina pra-
Asa. ui propositi pœnitudo. Asa q̃ꝗ Hierosolymæ rex, qm̃ asci-
2.Para.16 to sibi Syroꝝ exercitu ab inuasione Basæ Samariæ regis se

defenderat, coargutus ab Anani propheta, ꝙ fiduciã habu erit in rege Syriæ & non in dño, iussit illũ mitti in neruũ, & dei nunciũ in uincula conijcere non fuit ueritus. Sed ma le illi cessit ista audacia, plurimi de populo perierunt, ipse anno deinde tertio pedũ dolore consumptus est. Sed neq; Ioachino Iudæ regi fuit impune, Hieremiæ uolumen per Hiere. 36
manum Baruch scriptum, in quo mala super regno suo uẽ Ioachim
tura pdicebãt, manibus discerpsisse tradidisseq; igni, ipos ꝙ uoluminis autores cõprehẽdi iussisse: quæsitos ad necẽ (ut scriptura ait) dominus abscondit, ac de rege pro culpa puniẽdo dixit: Non erit ex eo qui sedeat sup solium Dauid & cadauer eius proijcietur ad æstum per diem, & ad gelu p noctem: insuper mala quæ in uolumine descripta fuerãt se adducturũ affirmauit. Igitur nõ multo post urbe euer-sa, ipse cum populo abductus est Babylonẽ cathenis uin- 4. Reg. 24
ctus atq; in captiuitate perijt. Herodis tetrarchæ exercitum Herodes
parua qdẽ Arabũ manu ad internitionẽ pene cæsum ideo fuisse, quibusdam ex Iudæis uisum est (ut Iosephus refert) Iosephus
quia Ioannẽ baptistam præcipuæ sanctitatis uiꝝ interfice li. 18. ca. 14
re ausus fuerit, ut liberius sceleratis nuptijs, quas ille argue bat, abuteret. His exẽplis discant superbi ꝙ̃ male indignẽt aduersus eos, qui sese Christi seruitio dedicarunt. Tu quis es (inqt apostolus) qui iudicas alienum seruum? dño suo Rom. 14
stat aut cadit, stabit aũt, potens est enĩ deus statuere illum. Quod si nefas est iudicare seruum dei, quanto magis eundem odio habere, iniuriaq; afficere? Etsi neminẽ simulate atq; inimicitijs psequi debemus: quãto minus eos qui pro omnibus quotidie pcationi insistunt, quotidie pro omnibus sacrificia offerũt, deũq; nobis propitiare totis uiribus contẽdunt, nobis baptismum, nobis pctõrum remissionẽ subministrant, ægrotantibus assistunt, mortuos efferunt, pro elatis deo supplicant? nunquid redditur pro bono malum, ut his infensi simus, quibus pro bñficio parẽ gratiam referre non possumus? Quod aũt ne illis quidẽ qui tecum seculo seruiunt, hostiliter irasci debeas, audi ueritatis ma- Matth. 5
gistrum in euangelio dicentem: Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qaũt dixerit fratri suo racha, reus erit concilio; qui aũt dixerit fatue, reus erit gehẽnæ ignis. Ne-

mo igitur non reus est, qui fratri irascitur. Vitio fratris irasci rationabile quidem est, fratri aūt irasci rationi contrarium est. Ex odio em̄ proficiscitur, quicquid mali in personam tantum confertur. Disce itaq; tres esse male irascendi gradus, alium alio nequiorem. Si tacitus irasceris, & linguam a cōtumelia coerces, reus est iudicio: quia quod iracundiæ motus intra te deliquit, hoc rationis iudicium, ne foris erumpat, refrenauit. Grauius aūt peccas, cum iratus in uerba opprobrij prorūpis, tantoq; magis, quanto furiosius id egeris. Racha hebræum est, & uanū designat: fatue aūt turpius dictum est. Illa ergo impatiētiæ indignatio rea est concilio, ubi adhuc pēdet sentētia, donec uel progrediaris irascendo ut damneris, uel regrediaris pœnitēdo ut uenia dignus habearis. Porro si ulterius progressus fueris, & furoris impetu in aduersum ferri nō destiteris, & fratrē tuū quasi fatuum ex animi maliuolentia despexeris, reus eris gehennæ ignis: nisi cessabis ab iniuria, & amare incipies quem oderas. Tales ergo excursus habet impatientia, ut hominem immoderate furētem, usq; in abyssum inferni deuehat, & pœnis illis, quarū nullus finis est, irreuocabiliter tradat, si ei usq; ad uitæ exitum dñata fuerit.

¶De ira nō vitiosa, sed vtili, & de ira dei. Ca. XXVI

Est tamen ira quædam rationi parēs, cum uitijs irascimur uel nostris uel alienis: hoc est, cū illa corrigi & emendari cupimus. Hinc sane & in nos uoluntariā corporis castigationē assumere consueuimus, ut mortiferę uoluptatis incitamenta excludamus, & carnē spiritui repugnantem, ueluti lasciuiens iumentum fatigatione aliqua laboreq; domemus. Illos uero q curæ nostræ cōmissi sunt, si monitis non obtēperarint, minis uerberibusq; persequmur: non nocendi causa, sed gratia iuuandi: ut qui sponte sese corrigere noluerint, corrigantur saltem inuiti, ne pereant. Irā igitur ista, quia ratione nititur, non modo non culpanda est, sed etiam necessaria. Charitati em̄ proxima est, dum per eam hominum saluti consulitur, medicorū more, qui putrescentia ulcera incisionibus cauterioq; curare aggrediuntur, & morbo irati dū sæuiunt, restituēdæ sanitati operā impēdūt. Hinc est illud Ecclesiastis: Melior ē ira risu

quia p tristitiam uultus corrigitur animus delinquẽtis. Triste tantũmodo uultum, aduersus equalium sæuiorũq; crimina ostẽdere oportet, ne malefacta eorũ mitiore aspectu probare uideamur: ira tamen abstinendum erit, ne magis exasperemus eos, in quos animaduertendi ius non habemus. Illa ira duntaxat nobis concessa est, qua uel subditos corripimus ne delinquant, uel nosmetipsos affligimus ne malarũ cupidinum blandimentis uincamur. Porro ira hæc tantum ab ea quæ prohibetur differt, quantum ratio ab insania, quantũ uerũ ab errore, quantũ deniq; iuuandi appetio a cupiditate nocendi. Hanc sequamur, si nobis, si alijs qbus prẽsidemus consultum uolumus. Illã uero brutã & irrationalem declinemus, tanq̃ & nobis & oibus q ea utũtur, noxiam atq; pnitiosam. Per hanc iustificatus est Phinees, cum uirũ Israelitã & Madianitidẽ meretricẽ turpiter coeuntes pugione cõfodit. Per illã aũt damnatus est Cain, alijq; multi, qui sanguinẽ innocentẽ indignati effuderunt In hac deum imitamur, qui peccatis offensus irascit. In illa diabolum, q cum malus sit, bonis inuidet, & iratus eos deijcere nititur de altitudine uirtutum. Dei aũt ira percutit ut sanet, mortificat ut uiuificet, & meliora quidem uulnera sunt diligentis, q̃ fraudulenta oscula odientis. Hic pterea q diligendo uulnerat, interdum odiendo læderet desinit. Vnde loquitur: Non uisitabo sup filias uestras, cũ fuerint fornicatæ, & sup sponsas uestras, cum adulterauerint. Magna ira est, inquit Hieronymus, cum peccantibus non irascitur deus: hoc est cum peccantes punire differt. Quos aũt ad correctionẽ affligit, de illis ait: Visitabo in uirga iniquitates eorũ, & in flagellis peccata eorũ, misericordiam aũt meam non auferã ab eis. Nullã tamen iracundiæ pturbationẽ patit deus, neq; dum corripit corrigẽdos, neq; dũ punit obstinatos: apud se semp placidus est atq; trãquillus apud illos uero iratus & furens, qui malum quod meruerunt patiunt. Ita nos q̃ minimũ pturbare debet iracundia cũ delinquentes punimus, sed mouere charitas, ut punitos disciplina nostra emendet, & a uitio reuocet ad uirtutẽ. Publici quoq; iudicij præsidem, ab odio atque ira procul esse oportet dum iudicat. Debet tamen meritas ab il-

Phinees
Num. 25
Cain
Gẽn. 4
Prouer. 27
Oseæ. 4
Psal. 88

lis qui mali aliquid ꝑpetrarunt, pœnas exigere, siue ut ipsi corrigātur, siue ut alij reprimātur similis pœnæ metu, quā dānatos iuste perpeti uiderint. Equidem ita reor, inter irā & iustitiam dei nihil interesse, nisi ꝙ iræ uocabulum tunc usurpet scriptura, cum peccata uindicātur. Iustitiæ aūt nomē etiā ad remunerationē pertineat bonoꝝ, in qua nullus iræ locus est, sed benignitatis. Audiamus ergo in psalmis
Psal.4. monentem : Irascimini & nolite peccare. Irascitur & non peccat, qui non odio mouetur hominis cum indignaẗ, sed criminis, qui punit; non ut lædat, sed ut ledendo emendet: quod quidem opus non inimicitiæ est, sed beniuolentiæ & dilectionis.

De remedijs iracundiæ. Ca. XXVII

Non possumus efficere, quin aliqñ plus etiam q̃ȝ oportet irascamur. Quādoquidem id sanctitate q̄q; præditis hominibus interdum contigisse satis con
Exod.32 stat. Moyses iratus præuaricationi plæbis uitulū adorātis, tabulas legis digito dei scriptas confregit. Idē iratus fuisse dicitur filijs Aaronis sacerdotis, ꝙ hyrcū quē pro pc̄tō ob-
Leuit.10 latum comedere debuerant, totum in holocaustum obtule
2. Reg.14 rint. Dauid in Absolonem filium iratus fraternæ cædis reū uix amicorum precibus exoratus post biennium coram se apparere illum permisit. Hi tñ excusabiles uidētur, quia in delinquētes animo extiterint indignato, nec sine causa ira ti fuerint. Sed quo pacto excusabiẗ nescio ipse in utero ma
Hier.20 tris sanctificatus Hieremias, uel ipse ore domini laudatus
Iob3 Iob? Ambo eñ ob indignationē impatiētiamq; mentis, diei in qua nati sunt, maledixisse referūtur. Alter cōq̄stus ē ꝙ probra irrisiōesq; ꝑferret pro sermonib. dei, q̄s ī populū uulgabat. Alter ꝙ supramodū miserijs calamitatibusq; op pressus esset. Quasi uero non liceat dño quicq̄d uult de ser-
Ionę.4 uis suis facere. Ionas etiā sanctus propheta mortē sibi expe tiuit, indigne ferens, ꝙ Niniue seruata suam fefellerit diuinationem. Vnde arguitur a domino dicente : Putas ne bñ irasceris tu? Quis aūt excusare illum audet, qui increpatiōe accusatur diuina? Quid de apostolis dicam, & his quidē a sapiētia dei electis? nonne indignati fuisse memoranẗ, cū a filijs Zebedæi principatū peti audissent? Sed queadmo-

dum illi ab ambitione ad humilitatem, & ab indignatiõe ad placabilitatem domini admonitionibus reuocati sunt, ita & nos quoties repẽtina aliqua mentis ægritudine commoti fuerimus, q̃primum ad æquanimitatis remedia recurramus. Morbus inueteratus plus laboris exigit in medendo, recentis uero facilis curatio est. Primum cauendæ tibi sunt contẽtiones, & eorum qui natura iracundi sunt, cõsortia fugienda, litibus foroq; abstinendum, dicẽte aplõ: Seruum dei litigare non decet. Cum nemine ptinaciter cõtẽdas, quia arrogantiæ uitium est. Delatoribus non facile credas neq; de absente obtrectãtium iniuria irascaris. Inualidus est ad lædendum qui tibi coram negocium exhibere non audet. Quod si præsentium offensam moderate ferre debemus, quanto magis absentium? Si cõtigerit ut irę motum concipias, conceptum reprime: & quod intra te natũ est, intra te & moriatur, nec uerba exterius prorumpãt nec opa. Audi psalmistam dicentẽ: Turbatus sum, & nõ sum locutus. Et iteɼ: Cor meum conturbatum intra me. Abortiuum igitur fiat, quicquid iracundia intra te cõceperit. Parum concepta indignatio nocet, ẽdita multum. Viperarum genimina sunt, quæcunq; parere solet furor. Irascimini & nolite peccare ait apostolus, sol non occidat sup iracundiã uestram. Irasci hominis est: per iram non peccare, Christiani est. Illis autem solẽ iustitiæ occidere credas, qui iram in odium conuertunt. Nunq̃ cito in alteɼ excandescas: dilatio incipiẽtem sedabit motum. Obserua itaq; Iacobi apostoli præceptum Sit, inquit, omnis homo uelox ad audiendum, tardus ad loquendum, & tardus ad iram. Ira eñ uiri iustitiam dei non operatur. Obliuiscere iniuriæ, & de uindicta ne cogites. Impatientiæ uitium est ulcisci cupere. Patientiæ aũt uirtus, offensam memoria non retinere. Diuinæ legis est prçceptum: Non quçras ultionẽ, nec memor eris iniuriæ ciuiũ tuoɼ. Deũ time, & irasci q̃q; timebis. Obserua aplm dicẽtẽ: Ois amaritudo & ira & indignatio et clamor & blasphemia auferaĩ a uobis, cũ oĩ malicia. Cui sentẽtię Salomon astipulaĩ, dicẽs: Aufer irã tuã a corde tuo & amoue malitiã a carnẹ tua. Hoc ipsum sctũs propheta i psal. iubet cũ ait; Quiesce ab ira, & derelinque furorẽ, noli

2. Timo. 2 — Psal. 77 — Psal. 108 — Ephe. 4 — Iacob. 1 — Leui. 19 — Ephe. 4 — Eccli. 12 — Psal.

emulari ut malefacias: qm̄ q malignanť, exterminabunť. Nihil existimes laudabilius, nihil Christianodignius placabilitate atq; clemētia: & rursum nihil indecētius neq; foedius immanitate, supbia ira, impatiētia. Reticulū iecoris offert dn̄o, q toleratiōe supat iracūdiā. In iecore eñ ipo hu
Leuit. 4 more fellis, irae receptaculū esse crediť. Et qm̄ hoc sacrificiū in lege pro pc̄tō offerri iussum fuit, puto q̄ is q i oibus patiēs fuerit, & pteritoꝝ criminū facile ueniā cōseqť, & in futuꝝ innocētiā custodiet, seruata aūt innocētia inter beatos cōputabiť. Sup oia uero proderit, mēte reuoluere, tū q̄ patientibus proposita sint p̄mia, tū qualia impatiētibus tormēta. Cogitare q̄q; quāta pro nobis ptulerit dn̄s, quāta oēs, q nūc cū illo sunt scti, ut tali dn̄o digni inueniren̄t.

De benedicendi studio Ca. XXVIII

POst haec optimū erit, ad seruandā erga oēs humanitatē animiq; māsuetudinē, bn̄dicētiae linguam assuescere, ac semp ueluti immane pcipitium, sic euitare maledicti uerbum. Omnibus benedicere, & ne maledicentibus, qdem maledicta referre, magnae constantiae, magnaeq; toleratiōis iudicium est. Benedic liberis tuis: qa
Eccľ. 3 scri
Gen. 37 ptū est: Benedictio patris firmat domos filioꝝ. Benedixit
Gn̄. 49 Isaac filio suo Iacob, & dn̄o annuente cuncta quae illi in uotis fando cōgesserat, feliciter successerunt. Ipse etiā Iacob uita decedens bn̄dixit nepotibus suis Manassae & Ephraim, diuinitusq; inspiratus futuras filioꝝ sortes cecinit: Benedic seruis tuis. Christus dn̄s bn̄dixit discipulis suis. Etm̄
Luce. ult. sicut Lucas ait, ab eis in coelū recessurus eleuatis manibus benedixit eis: ostendens, q̄ qcunq; sua benedictione se dignū exhibuerit, ipsum in celū euntem sit secuturus. Bene-
Leuit. 9 dic pouplo tuo: Moyses et Aaron sacerdos benedixerūt populo, & apparuit gloria dn̄i oibus q aderant, ut ait scriptura. Vt ergo benedicētiū merita testareť, mirā manifestāq; sui splendoris uisionē oculis humanis obiecit dn̄s, & quantū sibi benedicta seruoꝝ suoꝝ placeant, apte significauit. Atq; ut bn̄dicendi magis studiosos redderet, ipse quō be-
Num. 6 nedicant docere uoluit. Sic, inquit, benedicetis filijs Israel, & dicetis eis: Bn̄dicat tibi dn̄s, & custodiat te: oñdat dn̄s faciē suā tibi, & misereať tui: cōuertat dn̄s uultū suū ad te

& det tibi pacē. Vtq; sciamus oībus bn̄dicēdū eē, idē dn̄s in euangelio pro maledictis q̄q; iubet referri bn̄dicta, dicēs: Bn̄dicite male dicētibus uos, & orare pro psequētib9 uos. Moyses diē suū obiturus cōuocatis tribubus ne ītesta tus decederet, singulis bn̄dixit, & quę futura erant simul prophetauit. Quis igit̄ dubitet, qn illi spiritu sc̄tō repleāt̄, q̄s bn̄dicere, bn̄q; oībus optare plurimū delectat. Salomō cui cœlitus infusa sapiētia erat, arca in tēplo collocata, uictimisq; immolatis, bn̄dixisse dicit̄ ecclesiæ Israel, tēplūq; dedicasse. Sed q̄m iuxta apostoli sententiā. Tēplū dei est q̄d estis uos: tēplo dei bn̄dicit, q̄squis fideli populo bn̄dicta impēdit. Discant nostri tpis episcopi prōptiores esse ad benedicēdum, ne tēplo dei maledixisse arguant̄, cū temere et non merito aliquē fuerint execrati. Semp tutius est in bene dicēdo q̄ in deuouēdo errare. Sciēdū p̄terea duo esse bn̄dictionū gn̄a: alterū spiritale, alterū terrenū. Spiritalis bn̄dictio de uirtutibus est præmioq; earū: terrena de diuitijs, de frugū ubertate, de corpis incolumitate, de honoribus, de uictoria subiugationeq; inimicorū, & alijs hmōi, q̄ in Leuitico promittuntur obseruatoribus mandatorū dei. Qua in re q̄dem quæri potest, cur multi prophetę sanctiq; legis qui præceptis diuinis pro sua uirili semper obtemperabāt egestates, angustias, persecutiones passi sint, & post illos apostoli Christi, martyres, alijq; fideles? Quia certe illa terrena bona ciuitates, prouintiæ, regna solent appetere, turba uidelicet in perferēdis angustijs minus fortis, ne tentēt̄ supra id q̄d possunt. Sc̄tōs uero atq; pfectos, ut appareat q̄ constantes q̄ firmi sint in cōtēnendis oībus q̄ diu stare nequeunt, & in in illis q̄ æterna sunt diligēdis, necesse est aduersitatibus erumnisq; probari. Neq; ideo fit illis iniuria siue dolus, q; terrenis bonis minus abūdēt, q̄n ea ipsimet q̄dem præ cœlestium desyderio contēnunt atq; aspernant̄: maluntq; in aduersis experiri, q̄ in prosperis otio torpescere. Prospera em̄ plærūq; ad ignauiā cōpellunt, aduersa magis incitant ad uirtutem. Quæ iusti patiēdo spiritaliū bn̄dictionū gratiā acq̄runt, bonis utiq; nō his modicis & caducis, sed illis īgētibus et æternis fruituri: q̄ p̄ssius euidētiusq; ī euāgelio q̄ ī lege promissa sūt. Quāq; lex q̄q; spiri

Luc. 6
Deut. 33
Salomon
3. Reg. 8
Duo bn̄dictionū gn̄a
Quæstio

talis est, si tollatur uelamen: & ea quæ scripta sunt nō omnia iuxta literam intelligātur. Spiritalis bñdictionis meminit apostolus, ubi ad Ephesios scribens ait: Benedictus deus et pater domini nostri Iesu Christi, qui bñdixit nos in omni benedictione spiritali in cœlestibus in Christo. Profecto q huius bñdictionis particeps est, eius cōuersatio in cœlis est, non in terra. Proinde nec terrena bona ad eum spectant, qui his expeditus capere properat cœlestia. Nos ergo talem ante omnia bñdictionem, tam proximis nostris q̃ nobis ipsis impartiri semp optemus & precemur: qua impetrata, nec aduersa efficere poterunt, ut indignemur, nec prospera ut lasciuiamus. Bona igitur & dicamus omnibus & optemus, ita tamen ut semper animæ ratio habeat magis q̃ corporis: ut quod cuiq; ad beatitudinem adipiscēdam accommodatius futurum sit, hoc est in præsenti tē pore contingat, siue id triste putat, siue lætum, cū nihil tā graue sit, ut id non eleuet spes bonorū quæ promissa nobis expectamus. Sic igitur benedicatur omnis homo q timet dominum, ut exuberet frugibus uirtutū, ut bonorū operū fœcundus sit, ut animæ sanitate pfruatur, ut hostes inuisibiles uincat, & omes carnis molestias superet, fide firmus spei plenus, charitate feruidus, & ad bona tandē perueniat sempiterna: bñdicatq; ei dominus ex sion, qui fecit cœlū

Apostoli & terram. Hic quippe bñdicēdi mos apostolorum proprius fuit, ut eorum scripta testātur. Omnes fere Pauli epistolę sic finiuntur, ut eis ad quos directe sunt, gratiam precentur & pacem: non huius mundi pacē uel gratiam, sed dei patris & domini nostri Iesu Christi & spiritussancti. Nihil ei deesse poterit, quē ubiq; dei gratia comitabitur. Qui autē linguam suam ad bñdicendum assuefecerit, hic uere Christi seruus habebitur, illorum in cœlo copulandus consortio quorum morē in terra fuerit emulatus.

De maledicendi nequitia Ca. XXIX

VT autem benedicēdi studio diligentius incumbamus, opportunum uidet nunc scrutari, quantū mali maledicis & impuræ linguæ hominibus propo-

3.Reg.2 situm sit. Semeim cuius maledicta patiēter pertulerat rex Dauid, ultus est postea rex Salomō; & ille q regē incessere

ausus fuerat, capite mulctatus pœnas dedit: nō ab eo hoc passus cui iniuriā intulerat, sed ab eo q̄ punire debuit alijs illatā, dño iubente: Principi populi tui nō maledices. Magis tñ pœna illa uerenda est, de q̄ aplš ait, maledicos a regno dei excludēdos cū fornicarijs & idolorꝫ cultoribus. Qui aūt inde repulsi sunt eos ad inferos cruciari certū est. Qm̄ impij ac scelesti nō solū bono summo priuanẗ, sed etiam supplicijs asscribunẗ æternis: ita ut lingua nequā nulli pnitiosior sit, q̄ ipsi cuius est. Mordet alios maledicus, & semet maledictiōis suæ telo conficit, similis uiperæ illi, q̄ cū manū Pauli apl̄i mordicus apprehēdisset, nihil illū læsit, sed ipsa in ignē excussa & exusta perijt. Perire nō debuit dicet aliquis, q̄ nō læsit: sed ideo nō læsit, quia deo prohibente lædere nō potuit: perijt aūt quia lædere uoluit, & mortē quā alteri inferre tentauit, iuste ipsa ptulit. Sic maledicus, dūoris sui procacitate alios offendere cōcupiscit: licet non offendat, tanq̄ si offenderit, pœnas dabit. Vnde in lege scriptū est: nō solū qui pcusserit, sed etiā q̄ maledixerit pr̄i suo uel matri, morte moriaẗ. Et in alio loco: Nō maledices, inquit, surdo: nec corā cæco pones offendiculum. Maledicit surdo q̄ de absente obloquiẗ. Cæcū offendit, q̄ opprimit incautū. Hinc etiam ait: Nō eris criminator et susurro in populis. Deniq; adeo magnū uitiū est maledicentia, ut probis honestisq; uiris interdicta sit cū maledico cōsuetudo, dicente in prouerbijs Salomone: Remoue a te os prauū, & detrahentiū labia sint procul a te. De q̄bus Hieremias ait: Sagitta uulnerās lingua eorū. Vulnerāt eṁ & illos q̄ libēter in alios dicta auscultāt: & illos de q̄bus dicta sunt, si impatiēter tulerint: Ipsi tamē q̄ detrahūt, multo magis sibi q̄ alijs nocēt: dño p̄ Oseæ prophetā succlamante ac dicente: Cadent in gladio principes eorū a furore linguæ suæ. i. qui alios linguæ suæ petulātia puertunt, ipsi cadent gladio diuini iudicij: de q̄ surgere ultra non poterūt, cum corruerint in interitū sempiternū. Quęris quare in prophetis & in psalmis leguntur maledictiones. Illæ quidē non ex odio execrantis, sed ex uaticinio futurū prædicētis æditæ sunt: & cū sanctorꝫ in scripturis maledicta iudicis dei sententię sint nobis qui futurorꝫ ignari sumus, maledicere mi

Actu. 18

Exod. 21

Leui. 19

Prouerb.

Hiere. 9

Oseæ. 7

Quæstio

nime licet:nisi forte cū hæreticos impijs assertionibus ecclesiam pturbātes aplīca autoritate deuouemus. Hoc egit
Galat.5 Paulus,cum Galatis,q̄s docuerat, apseudoapl̄is timeret.
Actuum.8 Vtinā,inquit,abscindanť qui uos conturbāt. Maledixit et Petrus Simoni mago, q spūs sancti donū uenale putauit, pecuniā offerēdo, ut miracula faciendi ptātem acciperet. Oēs itaq; q peruersi aliqua doctrina rectę religioni aduersanť:quia deo iniuriā faciūt,sub anathemate censenť: utpote diuersi ab ecclīa,& nō Christi sed sathanę mēbra facti, pro quibus tamē oramus,ut dño miserāte errorē suū agnoscant,& couertanť & salui fiant. Atq; ita eis etiā quoꝝ impietatē maledicimus,benedicere solemus,dū illos ab ignorantię tenebris ad lucē ueritatis reuocari cupimus & precamur. Maledictio uero q̄ illis infertur, qui maledicendi nō sunt,plærūq; diaboli suggestione fit:& tunc quidē imitā-
Balaam dus nobis erit Balaam ariolus, q (ut in Numeris legimus)
Nume.22 a Balach Moabitaꝝ rege cōductus, ut malediceret Israelitis:& econtrario a dño iussus ut bñdiceret,maluit deo q̄ regi obtemperare,atq; pro maledictione intulit benedictionem, Amalech deuorans interpretať,eumq; designat, qui deuorare animas hoīm concupiscit. Sed qui Balaam est,deprehensis inimici dolis,magis quęret benedicēdo obsequi deo,q̄ maledicendo diabolo. Qui eñ obsequetur deo,merebitur præmiū:qui diabolo supplicium.

De calumnia et detractione. Ca. XXX.

AD hæc qm̄ oīs offensa, quā per linguæ intemperantiā alicui irrogamus,maledictū dici potest: etiam ille qui conuitiať,quiq; famā carpit alioꝝ, nō minus maledicus est, q̄ qui denotatione aliquē damnat.
Prouer.20. Conuitijs aūt contendere atq; rixari,insanire est,dicente Salomone: Oēs stulti miscentur contumelijs. Et iterum: Labia stulti miscent se rixis,& os eius iurgia prouocat. Tales quippe clemētissimum dñm ad iracundiā prouocant, his-
Sopho.2 q; per Sophoniā prophetā minatur,dicens: Audiui opprobrium Moab,et blasphemias filioꝝ Amon,quę exprobrauerunt populo meo,et magnificati sunt super terminos eorum: propterea uiuo ego dicit dñs exercituū,deus Israel:q̄a Moab & Sodoma erit,& filij Amon quasi Gomortha. Ad

inferos ergo pcipites delabent Sodomæ & Gomorrhæ ur bium instar, qui linguā a contumelia probroq; nō coercēt. Nam hoc q̄q; illorū uitium est, q; tam impatientes ad ferēdam contumeliā sint, q̄ auidi ad inferendā. Gaudent insilire dorsis alioꝶ, suo aūt uelut indomiti equi neminē admittunt, atq; hæc ferme natura contumeliosoꝶ est. Eadem ratio detractoꝶ habetur, nisi q; minus ei creditur, q; iratus opprobrat, q̄ qui odiū cælans de moribus pronunciat alienis, ut quē ipse insectatur, alijs q̄q; dissimulata inimicitia facilius odibilem reddat. Sed uideamus qualiter & hi a domino plectantur. Maria quoniā Moysen probro taxauerat lepra perfunditur, & extra castra propellitur. Illis etiam q de populo ipsum contumaciter offenderant, denegatū fuit terram ingredi promissionis. Ex quo apparet detractores ab ecclesiæ cōmuniōe alienādos, & promissam fidelibus paradisi regionē nō ingressuros, nisi ad pniam cōuersi sese correxerint. De isto hoim genere psalmista ait: Exacuerunt ut gladiū linguas suas, intenderunt arcū, rem amarā, ut sagittent in occultis immaculatū: quibus & imprecat̄, dicens: Muta fiant labia dolosa, quæ loquunt̄ aduersus iustum in superbia & abusione. Quin etiam ipse dn̄s minacibus admodum uerbis aggreditur detractorem, dicens: Os tuū abundauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos, sedens aduersus fratrē tuū loquebaris, & aduersus filiū mr̄is tuæ ponebas scandalū, hæc fecisti & tacui, existimasti inique q; ero tui similis? arguā te, & statuā illa contra faciem tuā. Et quoniā nihil terribilius est, q̄ incidere in manus furentis dn̄i: subdit propheta & ait: Intelligite nūc hęc qui obliuiscimini deū, nequādo rapiat & nō sit qui eripiat. Et paulo post: Deus conteret, inquit, dentes eorū in ore eorū, molas leonū confringet dn̄s. Quorū dentes? quorū leonū molas? Illoꝶ utiq; de quibus alibi ait: Filij hominū dentes eorū arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus. Et alibi: Acuerunt, inquit, linguas suas sicut serpentes uenenū aspidum sub labijs eorum. Quos etiam damnandos declarat, dicens: Caput circuitus eorum, labor labiorū ipsorū operiet eos, cadent sup eos carbones, in ignē deijcies eos, in miserijs nō subsistēt. per carbones & ignē & miseri

Nume. 12
Nume. 14
Psal. 63
Psal. 57
Psal. 56
Psal. 13

as pœnę designant inferni, cæteris atrociores: quales reor
Luc.16 & ille diues patiebat, totus quidē ardens, linguę tamē ma
gis sentiēs ardorē, quā solā refrigerari frustra petijt. Ex quo
apparet q̄ graue peccatū sit detractio, q̄ talem meretur ani
Eccle.7. maduersionē. Quod si melius est (ut Salomō ait) bonū no
men, q̄ diuitiæ multæ, nōne magis peccat qui famā alioꝝ
praua sugillatione denigrare conat, q̄ qui bona diripit, &
innoxios exuit opibus? Vnde idem dicit: Cogitatio stulti,
Prouer.24 peccatū est, & abominatio hoīm detractor. Et hunc qui-
idem dem ueluti pestē quandā nos fugere suadet, dicēs: Cum de
tractoribus nō commisceearis: qm, inquit, repente cōsurget
perditio eorū & ruinā utriusq; quis nouit? Periculosa est
em̄ cū peruersis conuersatio, ne ipse q̊q; peruertaris, et una
cum illis pereas. Non solū ergo cauendos esse, sed etiā de-
Psal.100 testandos docet Dauid cū ait; Detrahentē secreto proximo
suo hunc persequebar. Siquādo in eiusmodi hoīem incide
re contigerit, nō præstemus aures, ora auertamus, nō dele
ctari nos sed offendi suis sycophantijs malignus nugator
cognoscat, et pudore confusus obtumescet. Id q̊q; Salomō
Prouer.25 testatur, dicēs: Ventus aquilo dissipat pluuias, & facies tri
stis linguā detrahentē. ¶ De delatoꝝ malignitate. Ca. 31
Ecclesi.28 Delator etiā qui suis criminationibus discordias cō
serit, maledicit in Ecclesiastico, ubi scriptū est: Su-
surro & bilinguis maledictus: multos em̄ turba-
Prouer.25. uit pacem habentes. Et flagelli, inquit, plaga liuorem facit
plaga aūt linguę cōminuet ossa. Cui simile est illud Salo-
monis: Iaculū & gladius & sagitta acuta, homo qui loq-
tur contra proximū suū falsum testimoniū. Delatoꝝ enim
ea q̊q; malignitas est, ut ubi uera crimina quę deferant, de
sunt, falsa confingant, & mētes nimis credulas mendacio
peruertant, & ubi quietis ac pacis triticū satum est, super-
seminent zizania tumultus & dissensionis: & hi quidem
Psal.11 prophetico ore cōdemnantur, cū dicitur: Labia dolosa in
corde & corde locuti sunt, disperdat dn̄s uniuersa labia do
losa. In corde et corde loquit delator, quia duplex est: simu
lat se amicū illius, ad quē crimē defert, cui tamē auferre ni-
titur quod amabat, eum cui ipse amicus erat accusando
Disperdet aūt hmōi accusatorē dn̄s, quia siue falsum, siu

uerũ dixerit: nõ uoto corrigendi proximũ suũ, sed in inuidiam mittendi uerba profert. Cui iterũ propheta pœnã denunciat increpãdo ac dicẽdo: Dilexisti oĩa uerba pcipitationis lingua dolosa, propterea deus destruet te in finem, euellet te, & eradicabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuã de terra uiuentiũ. Sunt preterea q assidue contentionibus seruiũt, litigãt, iurgant: de quibus Salomõ ait: Qui me ditatur discordias, diligit rixas, & qui exaltat os suũ, quærit ruinã. Interdũ de re leuissima inter se dissidẽtes ad maximos furibundi prorũpunt clamores, inde ne manibus quidem tẽperant. De uerbis eñ ad uerbera facile puenire, proprium cõtensiosoꝝ est, atq; contumaciũ. Cũq; diu obstinatis animis fuerit altercatũ, sanguine & cædibus ptinax finitur contẽtio, usq; adeo noxiũ esse solet, nolle linguæ moderari, & supbiæ uitio ab altercationibus nõ recedere. Recte itaq; Iacobus apls: Vbi zelus, inquit, & contẽtio, ibi inconstãtia & oẽ opus prauũ. Scriptũ est aũt: Abstine a lite, & minues peccata. Multiplicant quippe nequitiæ, iracundia exardescit, concipit odiũ, ex quo mala ingẽtia oriri solent. si lingua a uelitatione nõ cohibeatur. Reliquũ est ut qui ita obduratus fuerit, diabolo flagellandus tradat, & hoc iuxta Salomonis sententiã dicentis: Semp iurgia quærit malus, angelus aũt crudelis mittetur cõtra eũ. Neq; eñ potest particeps esse æterni boni quod mitibus datur, neq; expers esse maloꝝ, quæ pessimũ queq; manent: quia malis mentẽ animũq; nõ auerterit, & odij sermonibus nõ abstinuerit. Vnde rursum Salomõ ait: Qui peruersi cordis ẽ, non inueniet bonũ, & qui uertit linguã, incidet in malum

Psal. 51 · Prouer. 1 · Prouer. 1 · Iaco. 3. · Eccle. 28 · Prouer. 1 · Ibidem

De maledicentiæ uitandæ cura. Cap. XXXII.

VT aũt cuncta maledicẽtię uitia deuitemus, imponendũ est ori frenũ taciturnitatis. Queãdmodũ loquacitas prona est ad lites & contẽtiones, ita silentium quietis & placabilitatis est custos. Vir linguosus (ut in psalmo dicit) nõ dirigeẽ in terra. Et in prouerbijs: Vidisti hoiem uelocẽ ad loquendũ, stultitia magis sperãda est, q̃ illius correctio. Et iterũ: Sicut urbs patens, & absq; murorum ambitu, ita uir qui non potest in loquẽdo cohibere spiritũ suũ. Sicut ergo urbs illa quã mœnia nulla protegũt,

Psal. 139 · Prouer. 2 · Prouer. 2

facile aditum præstat inimicis, ita inconsulta garrulitas peccatis blande subeuntibus aperit ianuas cordis. Cor autem, quo repletum fuerit, hoc per oris claustra effundet, cum in uerba proruperit. Ex abundantia eñ cordis os loquitur, et quæ procedunt de ore, de corde exeunt, hoīemq; coinquinant. E diuerso autem scriptum est: Qui odit loquacitatē,
Eccle.19 extinguit malitiam. Tacitus & sensatus honorabiť. Re-
Iob.39 cordatus est Iob, duo quædam se fando emisisse, quæ emissa nollet, & ait: Manum meam ponā super os meum, unū locutus sum, quod utinam nō dixissem, & alterum, quibus ultra non addam. Hunc igitur imitemur, & pœniteat nos uerbositatis, qua certe non bis, sed milies lapsi sumus, quodq; multiloquia nos deliquisse meminimus, silentio
Isa.36 emendemus. Bonos uiros taciti audiamus, ut discamus. Caueamus aūt cum malis multum loqui, ne subuertamur. Rapsaci Assyriorꝝ duci, cum Hierosolymā obsedisset, & plæbem uerbis ad deditionem sollicitaret, nihil responderet permisit Ezechias rex & suos tacere iussit. Corrūpūt
Sulpitius enim bonos mores colloquia praua. Seuerum Sulpitium,
Seuerus qui diui Martini Thuronensis episcopi uitam scripsit, cū se iam in senectute sua deceptū a Pelagianis agnouisset, silentium usq; ad mortē tenuisse, Hieronymus tradit, ut qđ per dicacitatem deliquerat, tacendo dilueret. Et tu ne lingua labaris, obserua quādo loqui, qnādo tacere debeas. A Salomone diuinæ sapientiæ uiro est dictum: Tempus ta-
Eccle.3 cendi, tempus loquendi. Os tuum aperi discere uolentibus Contendere aūt rixariq; parantibus claude, neq; nisi necessitate cogente respondeas, nisi utilitate suadente loquaris. Quicquid præterea dicitur, superuacaneum est. De omni autem uerbo otioso, reddituri sumus rationem in die iudicij. Quod si de otioso, quid de turpi? quid de mordaci? quid de rixoso iram inimicitiasq; prouocante? Audi apo-
2.Tim.2 stoli præceptum: Stultas & sine disciplina quæstiones deuita, sciens quia generant lites, seruum autem domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt
Ephe.4 ueritati. Et iterum: Omnis sermo malus, inquit, ex ore uestro non procedat, sed siquis bonus, ad ædificationem fi-

dei,ut det gratiam audientibus. Audi & prophetam dicē
tem: Quis est homo qui uult uitam, & diligit dies uidere Psal.33
bonos? prohibe linguam a malo, & labia tua ne loquantur dolum, diuerte a malo & fac bonum, inquire pacē & persequere eam. Audi etiam apostolorum principē Petrū: Petri.3
Nolite reddere malū pro malo, nec maledictū pro maledicto, sed econtrario benedicite, quia in hoc uocati estis, ut benedictionem hæreditate possideatis. Memento quoq; ꝙ indignus habetur monachi nomine, qui tacere nescit cum oportet, dicente Iacobo aplo: Siquis putat se religio- Iaco.1
sum non refrenans linguam suā, sed seducens cor suū, hu- Ibidem.3
ius uana est religio. Deinde ait: Siquis uerbo non offendit hic perfectus est uir: potest etiam freno circunducere totū corpus. Potest ergo omnibus corporis sensibus imperare, qui sic linguæ suæ fungitur officio, ut nō delinquat. Recordare etiam ideo duas quidem te habere aures & os unum ut multa audias, & pauca loquaris. Lingua si bene uteris, iuuat: si male, perimit. Salomonis hæc sententia est dicentis: Qui custodit os suum, custodit animā suam, qui autē Prouebi.3
inconsyderatus est ad loquendum, sentiet mala. Et iterū. Prouer.15.
Lingua placabilis lignum uitæ, quæ autem immoderata est, conteret spiritum. Et rursum, Responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitat furorem, lingua sapientum ornat scientiam, os fatuorum ebullit stultitiam. Quæ igitur dementia est, cum tui arbitrij sit linguam facere bonam, committere potius ut facias malam? Beatus es si cum beato Iob dicere poteris, Non inuenietis in lingua mea iniqui Iob.6
tatem, nec in labijs meis stultitia personabit. Beatus es, si tibi ad dn̄m conuerso cum Hieremia gloriari licebit, dicēte Qđ egressum est de labijs meis, rectū in cōspectu tuo fuit. Hiere.17

¶ In fine operis peroratio. Caput. XXXIII

AD finē tandē operis deo auxiliante peruentū est. Cui soli gratias agimus atq; habemus, confitentes eius esse beneficiū, quicquid a nobis recte institutum recteq; tractum fuerit. Nihil autem non recte dicitur, quod cœlestis disciplinæ ueritate firmatur. Quare oīs equidem, qui ista legent, rogatos uolo, ne forte incompti impolitiq; sermonis mei asperitate offendanī, ad ipsas dun-

taxat diuinæ scripturæ autoritates atq; sensus animū applicent. & quod salubriter monent, hoc etiā omni studio perficere curēt, ut sancte religioseq; uiuēdo, uitā illā acquirāt, qua melius feliciusq; optari queat nihil: uitā inquā illā quæ nō in terra habet, sed in cœlo, incorruptibilē, immortalē, æternā beatā, gloriosam, bonorū oīm plenissimā, & nullius participem mali, nō philosophis, nō oratoribus, nō poetis promissam, sed in Christū credētibus, diuineq; obtēperātibus legi, hoc est pietatē iustitiāq; colentibus. Nihil itaq; uobis proderit o philosophi, scite subtiliterq; ratiocinari, nisi etiam innocēter integreq; uixeritis. Neq; uobis rhetores ornate copioseq; dicere ulli erit emolumēto, nisi compti & exculti uirtutibus incesseritis. Neq; uobis qui in bicipiti somniastis parnaso, in cōponendis poematibus. Homero atq; Vergilio esse pares usui erit, nisi profligata uitiorū labe, morū puritatē atq; munditiā retinueritis. Huc igit uota, huc studia uestra conferant, ut si minus liceat eruditionē simul & uirtutē possidere, magis optetis probitatē sine doctrina quā sine probitate doctrinā. Quod si fidē, spem, atq; charitatē sancte colueritis, btitudinis pmia deo largiēte capietis. Ipsis aūt qui ad illa peruenīūt, impartit & scientia plenior, & eloquēdi ratio prestātior, & uirtus omni ex parte pfectior, quā ullus unquā mortaliū aut habuerit in terra, aut habere possit. Vbi eīm beatitudo uera, ibi & omnibus animi bonis referta possessio. Quod si Paulus ad tertiū raptus cœlū, audiuit arcana uerba, quæ non licet hoī loqui, si nec oculus uidit, auris audiuit, nec in cor hoīs ascendit, quāta pparauit suis cultoribus deus: profecto ista quæ oculis cernimus, quæ auribus excipimus, quæ mente cōplectimur, illis quæ oēm sensum superant, nullo mō ualent cōparari. Nihil igitur uobis ad summā felicitatē defuturū speretis, si nō defuerit uirtus. Cuius qdē leges atq; pcepta ī his libris satis (ut reor) abūdeq; a me relata sunt: nō ea inquā pcepta quæ hoīes qui errare possunt, tradāt sed quæ ipse hoīm angelorūq; conditor deus in quo solo nullus omnino cadere potest error, tribuit nobis. Ipm ergo audiamus, ipm sequamur, ad ipsius doctrinā, uitam moresq; cōponamus, si ad ipm, ut summo illo indicibiliq; bono semper fruamur, uolumus peruenire. Finis.

Philosophi
Oratores.
Poetæ.

